gen. 1.

EMSV T.A.R. Kirjandusmuuseum
Inv.nr. 182
Raamatukoguosakond

Rõigi kihelkonnast
Hiiumaalt.
Saatnud Peeter Reinmann.
Saadud 18 9/III 89.
(IX).

Wanad loulud.

1.

Olen ſee mool unes öödut,
Turnudes maal tääda tordut,
Et jain jandi naiſe kimpu,
Halwa abikaaſa kimpu.
Ma olen, ma olen, wennikene
Tuhka wiskarid wiina tuljes,
Pandid paiskarid taleſe,
Saiad ſöötnud ſigadele,
Halremate loomadele,
Ennegu nende neiudele.
On need neiud, mis on jün.[2]—
Ninad nowcus, saalad kowcus,
Edaſi kui iſtne jalad,
Tagaſi kui tamme parud
Köwerad kui kaſe kannud.
Jalad taal köwerad körtſi poole,
Sun taal wiltu wiina poole,
Köht taal öige õlle poole,
P— je taal pitkal pingi poole,
Silmad taal koitwad kuju poole.
Teel ta tuleb tuida, taida,
Ukſeſt ſeſſe — uſſikene,

Magama heites – maurcene. –
Panti ahju otsa pääle,
Säält ta K—t kuscxus korisu,
Põletas sund ja silmad ära.

W 2.

Tere, tere, tõlgincene,
Kuhja lähed kilgincene?
Lähen aga parmu matasele.
Kes aga parmu ära tappis?
Härg aga uiscas pännaga,
Sõga sõpsas põraga,
Hobu umb rowaga,
Kits aga kindri kondiga,
Lammas laia lougiga,
Lehm laia lüpsincuga,
Wana naine tanuga.

W 3.

Uiduk tuiduk teule minna,
Ei pole pastlid jalga panna,
Wanad pastlid paincamata,
Uued nahad parcimata.
Lärsin aga hobusid otsima.
Musta sain mina Kovne põllalt,
Halli kaara nõabri kallalt,

3.

Ise aga astusin halli selga,
Musta wetsin kää körwa,
Siis lärsin mööda teu twa ede.
Kubjas warsti walmis jääl,
Kaica kimp taal selja pääl,
Wilja kimp taal holma al.
Sai aga kurja waimu täis:
„Ku'ja nenda kowa olid?"
Perenaine, perenaine põrguleine,
Ei pole leiba kotti pannud,
Ega kala karbi sisse.
Hakkasin kubjalt paluma:
Anna mulle weicene liiwa tükk.
Kubjas oli kuri K—t meel,
Mõõtis moole suure soue tüki,
Seda mina küntsin loupe õhta,
Loupe õhta eige hilja. –
Junkur tuleb turu poolt
Ja kubjas kiimu körtsi poolt.
Hakkasid mõnu kündi sosimma:
„Sinu härjad pole häästi teinud,
Ega õigid wagu ajanud."
Junkur ütles kubjale:
„Tõmma ta K—t kummuli!"
Mina aga junkurt paluma:
Tükk on ränklik souene

Ja ala-kivi rängane.
Tõmmas aga mind jääl kummuli
Ja andis novle mõõda pürgi.
Hvobid tegid: kipsa, kopsa,
Kiha tegi vastu vipsa, wopsa.
Kargasin krapsti üleje
Tõmbasin junkru karwust kinni,
Junkur mõnu rünnust kinni.
Junkur aga hakkas paluma:
„Sinu härjad on häästi tunud,
Sinu ruunad on outust joonsnud.
Junkur aga hakkas joonsema:
Sõlk jähi maha sülla pääle,
Teine tuu trummi pääle,
Kolmas koja trepi pääle; —
Siis sai tuba kuuta,
Ja uksje kinni luuta.

4.

Tilla, tilla, tilca poega,
Oh mina waene warblaje poega,
Kus pean mina minema
Ja kutu põja tegema,
Kas rooguse wõi raaguse
Wõi mere ääre mujase?
Tuli aga junkur hurtadega

Ja jääger kahe koeraga,
Pillas pallas mõnu põja,
Tappis ära mõnu pojad.

5.

Mats, Mats, kus Mari ola?—
Ki' ja kardad Matsekene,
Ki' ja kardad Marid mõtta?
Maril kimpus kirjud kindad,
Sälindus neid jääre paalu.
Maril wiis paari will-pirgi,
Maril kuus paari kuudus käisi,
Maril seitse sada säärt,
Maril kaheksa kard-palmi,
Maril ühja unt kambe,
Maril kümme külla poisi.
Üks oli Intsu, Hiiumaalt,
Teine oli Antsu, Kajumaalt,
Kolmas oli koguni srigane,
Neljas neiu poisike,
Viies wile punase,
Kuues külla kawane,
Seitsmes seda parem weel,
Kõhesmas Kalwa Taagu poeg,
Ühismas üle länawa,
Kümnes küla Mikuse.

VI 6.

Kadis oli pisigeine poisigine,
Tegi aga toa tuule päale,
Koja kohra lehe päale,
Elu heina kaare päale,
Ile aga istus nurga päale,
Kulda nup taal kübara päal
Ja höbe nup taal hõlma päal.
Säält käis'd sisse süidi laewad,
Kouda käisid kouba laewad,
Mööda läcsid müüma laewad,
Alt läcs'd ose ouna laewad,
Toa tõgand tubagi laewad. —
Teil olid poisid, meil olid poisid,
Kopli mettäs kolmed poisid.
Tegid aga sülda soode päale,
Kaadalate maade päale.
Säält käis'd üle Kõotsi ruunad,
Kõotsi ruunad, Särnu pätsud,
Kiemu wanad kimlid kuunad
Keinu wanad rasced härjad. —

VII 7.

Pisigeine, norugeine,
Suma püti korugeine,
Touse üles-tooli päale,

Astu akna raami päale,
Kaada waese walla päale.
Kaest walda waewadanse,
Pisigesi püinadanse,
Sõrmesugusid sunnidanse
Põgla pitkusid pütsadanse.

VIII 8.

Wanamees, wanamees wennikene,
Mine too püsi põnigult,
Kuuli koti kuuri alt,
Rõude koti rõäst' alt.
Lase need põdrad põllalt maha,
Karud kaara aitas maha,
Rebased reke laut maha.
Teu pois saaks teu mütsi,
Rehepapp saaks reke mütsi,
Kubjas kurjawaimu mütsi. —

IX 9.

Oli mul figa, suur ja sile
Seda mina jõõsen seitse aastad
Siis said käcid teie keldri,
Ja need macid meie keldri.
Siis joi käcid teie keldrist
Ja need macid meie keldrist. —

Rauhin suure pihla wõmbla,
Hakkasin kiisu wõrmeldama,
Kiis aga kargas kajuse. —
Iga perest mees ja kõis.
Saare wallast sada türkki,
Torni wallast tuhat türkki,
Wiru wallast wiis türkki, —
Siis sain kiisu kaldale.
Känna päält sain häirja jüstad,
Otsa päält sain orja kingad,
Külje päält sain kõnni saapad. —

W 10.

Kits kilu karja
Lähme metsa marjä'
Wõta puuga pärrna,
Teeme lehmale heina,
Mina heina lehmale,
Lehem mulle piima,
Mina piima põrsale,
Põrsas mulle külge,
Mina külge emale
Ja ema mulle kaku,
Mina kaku lambale,
Ja lammas mulle willu,
Mina willu wõrgale,
Wõrk mulle line kuue.

Wanad muistelused.

1. Tüü ülespidi, ladu alaspidi. (Looma känd).
2. Kana onuna suurune, peninoorma pitsune. (Lõnga kera). —
3. Ora otsas, kira keskel, tambi lasen taga otsas. (Kana). —
4. Ait waea täis, pole ust päal. (Muna).
5. Kolme jalgne kurat ja roud hambad suus. (Hõrn.)
6. Pea täis silet ja kammalu täis karust (Sää kari).
7. Alatse pidi sõõb, ülelse pidi situb. (Ukerdi).
8. Tee liba ja maa juga. (äge).
9. Kus loulab kuuse otsas, saba ripub maha. (Kiriku kell).
10. Kümme meest uidawad üle mää noota. (Mees paneb püksi jalga). —
11. Metsas sündin'd, mere ääres kasuwan'd wee päal elab, tules põleb. (Lacw).
12. Lip lipi päal, lap lapi päal, ilma nõõltsi pitsmata. (Kaapjas).
13. Kuningas istub oma sita sees (Küünal).
14. Kahe sespool, liha wälja pool. (Küünal).
15. Üks piir ja kaks saba taga. (Pastel).

16. Käib kui karu, tõngub kui jõga, lindab kui lind. (Sitik).
17. Seljast jõõb ja külgest jõtub. (Jahurcivi).
18. Ei närita, ei neelata, ei jula ka juua, aga jääki mõne meke eest magus. (Tubak).
19. Kobu kannub Kunnaal, jüski Kunlub Saaremaal. (Küünistamine).
20. Karo õrne täit walgid kama, purrane kuu reseel. (Hambad, suu).
21. Nõi täkku tallis, ürg jõidab ümber. (Wardad).
22. Häng mõirab iga kuue pääwa taga. (Kirik).
23. Teine häng tüstpoolt mäge, ei saa ilma kogu. (Silmad).
24. Hallik all, urto pääl. (Katel).
25. Ani haljas, pää paljas. (Wihk).
26. Mees läheb ees, liha waage pääs, naine läheb taga, rapi piim järel. (Kuu ja kana poegadega).
27. Sudi kera ja jõtke ouku. (Pää).
28. Wüs kambud ja üks urg. (Kinnas).
29. Küündra pütsus ja küündra laius, aga kümme paari hängi ei wea ää. (Kaim).
30. Kiwi all Keldris, maa al möldris, umpjes joojas, tambes tõrdes. (Kaim).

31. Üks lapp ja kümme meest hoidwad, aga ei jää jüsgid waid. (Soru pill).
32. Ark all, poun pääl, pouna pääl witz, witza pääl rist, risti pääl nup, nupu pääl meto, metja jees jead. (Inimene).
33. Kare all, kare pääl, linnu munad westel. (Lõwad ohjus).
34. Wilne lammas ja linune koll. (Kaub ja tasku).
35. Mees parsil, liha waage pääs. (Kuu).
36. Lagi all, lagi pääl, lae pääl louldaxse. (Kannel).
37. Lep linna k-unlitsal, tamm Tartu rajal, juured kogu joorsewad, ladwad kogu langewad. (Prunt ja peigmees).
38. Pile läheb kauge jõge. (Käsi läheb kinda jõge).
39. Õõse liiga liha täis, pääwa tühja tuult täis. (Sõg).
40. Pääwa liiga liha täis, õõse tühja tuult täis. (Sing).
41. Kippab ja kappab, jaab jaare, jüs jerjab. Kerlab ja werlab, jaab otsa jüs munk. (Ämalad).
42. Õõxa pitk ja peenike, ema lai ja latakas, poeg Soolamaa kuningas. (Ämalad).
43. Mina punen sind, sina pured mind, mina olen mees, sina silmad weed. (Sibul).

44. Nihkjad nahkjad luikjad luikjad, puikjad puikjad; karo karu, karul kook, kooqul tuut, tuudil neps, neps teeb kreps. (Käijad, ader, inimene, witsa).

45. Kirker narker riinest tehtud, pirker parker punast tehtud, joru jarwed jowest tehtud. (Tahu jõõl ja tõa korona.

46. Üks ema ja ühja kätkid, iga kätkis karo laps, neid keiki tema ise kägutab. (Läätsed).

47. Lunst lulgud ja punast pulgud, karo nahkest nipi näpi. (Käija ige ja pinu).

48. Karo meid kõrutit jüsma panti, esmalt kiija klaasi nägu, wiimaks aena oma tegu. (Silmad).

49. Üks linn ja tuhat aent. (Sõrmkübar).

50. Kiwi all kirjeb, aja all wirjeb. (Kelk).

51. Kui panen, jüs kahanek, kui wõtad, jüs kaswab. (Kuu ja riist).

52. All tulek ambudes, jeeri jääri jinguda, ise püha lehem, püga alkund jarwed pääs. (Toru pill).

53. Hall oinas ja mäda ouk selgas. (Pudru wõiga kousis).

54. Ei jõõ, ei joo, aga jüsicid elab. (Elawõtt).

55. Pikk mees ja läi mütsi. (Lipp).

56. Põleb, aga ei paista. (Lubi).

57. Ija nina tilgub ema moldi (Koju wihu).

58. Iiga wiab linnu läbi wiije ja ümber puu. (Kinga tegu).

59. Jumal ei loo, inimesed ei tee, aga jüsicid on. (Pagu jeina jus).

60. Kiri kari, walge wäli, waga karja kaitsja. (Kogudus, kirik ja „kirikuhärra").

61. Juhat mehest lähtwad roud linna. (Oad panta' katlä).

62. Kahib tuile, wahib meile, wahib kük maailma ümber. (Lipp).

63. Lout lambud täis, mitte ühigul pole hända taga. (Lõwad ahjus).

64. Lout lambud täis ja kük jõõwad ühest kõrrest. (Inimes'd kirikus).

65. Kümme kitse jõõwad ühest heina kõrrest. (Inimene kudrab).

66. Kiire hänna jämus, kükide munde pitkus. (Pun jüda).

67. Maa pääl enam ouksi kui taewas tähti. (Rügi tüü).

68 Hobu jooseb, haisad jeiswad (Sõge).

69 Üks joon ja jada aent pääl. (Pinu).

70. Härg tooda metsast wälja, sooled jäävad metsa. (Kuu). –
71. Kaks wennaxjed ühe wõõ jees. (Teibad). –
72. Ja isib, porg pusib, sulane juhadab alla vaxu. (Uhrad). –
73. Pats paju põline, sadul saja aastane. (Kuki pääl sammel). –
74. Mees künnab õõd ja pääwad, pole ilmalgi wagu taga. (Laew). –
75. Tüma ja walge, xõwa ja xange, pürgis ta xaswab, igaüxs teda himmustab. (Pähes). –
76. Waates must ja xatjudes xarune. (Kajuga xaalus). –
77. Ühe riista jees xahte jugu ülut. (Mana). –
78. Nanx oit ja pun lux. (Max). –
79. Hall härg ja neli sarwe. (Tuulik). –
80. Naba ümber napitseb, Rõhu pääl kõpitseb. (Lux ja weki). –
81. Sitkem metsa puudest ja madalam maa rohtudest. (Tee). –
82. Elaw surnu reite wahel. (Wox). –
83. Punane härg magab maas, seitse aastat ase taga. (Tule ase). –

84. Mees läheb metsa, naine nabapidi selgas. (Kõt ja lähxer). –
85. Mees seisab metsas, walge müts pääs. (Suu xand). –
86. Mees xäib tuba xoudu, paxs selgas. (Tünn). –
87. Walge härg magab mää pääl, üxsjaai pääs. (Tiirik). –
88. Mees nurxas, tilli otsas tilk. (Saar ast). –
89. Mees nurxas, xalstjed xaalas. (Wõrkaxx). –
90. Pats tallis, pää wäljas. (Muga tuppus). –

Wana usk, xombed ja pruugid.

1. Lehma ei tohi mitte pihla puust witsaga lüüa – siis „tub" lehm iexa äriexwajga. –
2. Kes wee raanda (ämbri) pääl istub, tnx kummuli magab – see upub ää. –
3. Kui heinamaalt heinu xuju weeda, siis wõõda iga xoormast natuke heinu ja põledata paargus ää – siis ei jää loomad haigexs, iga pääje xa tont loom'de xallale. –
4. Kes põõla kurnimuli pähe paneb – jene pää jääb anuaxs. (Ei pea midagi mõtlema, iga jaa õppida). –
5. Kui lehm xõrnest xord pärast poegimist

pej 24.

loudast wälja lasta, jüs tehta lehma otsa ede faride wahele ja udara pääle törwa rist — jüs püm ei läke „hurrra“. — Ta anta lehmale jüs wõid leiba süüa, jüs ta ei jää jui häkiste haigeks ega sure ää. —

6. Kui külast põrsas tooda, jüs pistida tagu. mine ots ei kotti — jüs põrsas ei sure ää.
7. Lamba niidu aegu leigeda nature kui- urillu ja pisteda louda lae wahele — jüs- lambad sigiwad hästi. —
8. Kui külast karna poig tooda, jüs aeda ta kolm kord pürgi reieft ehk looma parmast läbi, ehk ripudata toas ahju jun kohal, ehk aida jahu kiwi pääl kolm kord ümber ja wiseda loudile — jüs saab taast, kää kui "kor. —
9. Kui loom inimese pääle rõõjib, jüs peab teda lõõma, muidu kasuwad „jula tüü (soola tüükad) inimese külge. —
10. Kui külast kobu ehk mõni muu loom osteda, jüs wõõda sääalt wärawa alt taaspidi pääga mulla ja kiwi prügi ja pisteda tasku — jüs loom ei oja enam sinna tagasi minna. —
11. Kui kobu ree ehk wanneri ede panta,

pej 25.

jüs tehta wasak jala kannaga lume ehk maa pääle kobuse ede rist — jüs tont ei tale teel wastu. —

12. Joulu loupe ja Mari loupe õhtu tooda põuga suppi ja ei mitte koostadega — jüs kõiwad loomad jui iseseä ühes seltsis, ega jää ühe teisest maha.
13. Joulu loupe õhtu panta riided aknade ede, seinapäraft et tuli mitte läbi akna põllu pääle ei saa paista, sest „muidu läheb wilja kasu hurrra.“ —
14. Joulu loupe võõse kel 12. piab karjane pihla wits kää, 12 korda ümber louda jooksma — jüs weiſd ei karga jui mitte „küli.“ —
15. Madjapee ei tohi mitte roud riistu ega nõõlid pruukida ega puutuda, kes seda aga teb seda saab ilus jui pistma. —
16. Wastlapee õhtu wiida kerwed ja noad küre karjaaue wärawa alla — see hoiab loomi tõbe eest. —
17. Kui kobu ree ehk wanneri eest ää wõõda ja kui ta jüs kiserdama ei hakka, jüs tõmmeda wasak jala kannaga rist kobuse ede. —

18. Neäri loupe öösse käida ues, tähendab kuulamas: kumma pool loulu ehk nutu häält, ehk louts klobinad kuuldа on, sõäl pool jureb jüs tulewa aastа inimesi; kus aga koera hourcumine sõäl pool tulewad pulmad. —

19. Kus Neäri loupe öösse koriku tuha sisse ouk lööb, sõäl peres jureb tulewa dasta ka inimene ää. —

20. Kui inimesel julatüüd (soola tüücad) pää on, jüs tooda kärnkonn kaala koti jes kuju ja öörda neid jüs kärnkonna selja ga — jüs kaduwad kohe ää. — Konn pea aga ilusti ilma wigata jälle lahtilas tud saama.

21. Kui naisterahwas Wastlapue külase läheb, jüs jääawad jene pere sead lüg pahurs kui täle aga ära tullis tuhrca ja tuld taga wisada, — jüs pole wiga. —

22. Kui „hoor" Wastla päs külase läheb, jüs tewad sui külakonna häjad ja wärsid jene pere lehma tää „ihma" kus ta käi nud on. —

23 Neäri loupe öösse, woi õhta päraft jaoma panek pereneis püksid päke ja istub jüs renni (jõoma lauа) taga, siniqu kuk saa

sinest kord loulnud, — jüs kaswawad jäme sarwedega jured häjad. Kohe päraft kuke loulu jõõb küik perekond rahwast jõ anta ka loomidele öösse jüüa.

24. Kui loomad kõwadе sinest kord karja maale lastа, jüs panta katla ahilad ja ka na muna karjaoue wärawa alla; jee loom, kes kana muna katki astub, on „metsa" oma jeda pole jügise enam louta panna, kus aga ahelate pääle astub, jenele teeb „mets" kül karju, aga elama jääb ta jüsti. Karja maal peab karjane kolm kord loomide üm ber käima ja selle aja jes wastüse. Isameie ära lugema; ka peab ta selle wihta, mis taal sinese pääwa seltsis olnid kuju tooma ja tenweks juures louda räästa panema, — jüs tulad loomad õhta ilma ajamata ise karjamaalt kuju. Jene jama sinese karja pääwa peab karjasel lub seltsis olema, mis juba Joulu lei bädega seltsis wolmis tehet ja Jouludega, Neäri pääwa, Kolmekun. p. Küünla p. Wastlap. ja Tõnisep. rennil käinid on, ilma et kedagis taast jõõnid oleks. Iida liisa peab karjane pääwa läbi Kotiga kaalas kandma ja õhta jälle turelt kuju tooma. Õhta jõõb jüs küik

pere seest lõwast. Selleks, mis üle jääb, anta härgpaarile, kummagi härjale üks suuntäis, seni päätwa, kui naad esimest kord mõisa põllale kündma lähtwad. Ka teumees piab seni päätwa oma, lõuntse korra" seest lõwast jõõma.

Ka ei tohi karjasel esimese karja päätwa nuga seltsis olla ega mitte midagid liigata ega munda, kui ta aga seda juhtub tegema, siis wiscub sui sest „mets" karja. Kui ta õhtu kuju tuleb, siis wiseda taale wet üle pää, — siis loomad sigiwad häästi. —

Grammatikalised tähendused.

Meil, Lüdlastel ei ole mitte 23 tähte wõi häälicut, nagu muil Eestlastel, waid 22, sest täishäälik Õ on meie keeles nowpis tundmata. Näitusess ei räägita sün mitte: õigus, õnnistus, sõna, kõik etc., waid: õigus, õnnistus, sõna, kõik, keik, ehk kük.

Kaxjärktäishäälik (diphthong): au, räägitakse kui ou. Näit: ei rääkita mitte: sau, saun, laud, raud, laulmine, waid sou, soun, loud, roud, loulmene ehk laalmine. Nõndasama saab ka, nagu juba eespool

tähendatud, Õi asemel alati Öi räägitud. Näit: kõis, mõistus ehk muistus, lõncus etc.

Hääliscute pirskuse saab sagedaste kolme kordne pirskus üle ehk sahekordse pirskusega ära wahetatud. Näit. keela = keela, tuppatuba, kotta = koda, ette = ede, kätte = käde, etc. See wahetus ei sünni aga mingisuguse kindla seaduste järel, sest neela räägitakse ka neela, tappa = tappa, wõtta = wõtta etc.

Umbhäälicute peremendus (dilutio), on sünse kulemuse jälle nowpis tundmata. Näitusess ei räägita mitte: hunt, kont, padja, rentnik, kelm, täht, etc, waid: hunt, kont, padja, rentnik, kelm, täht, etc.

Nime sõna, omaduse sõna, ase sõna ja arwu sõna käänamine (declinatio) sünnib suurmalt jaolt õigete grammatika seaduste järel, nõnda kui päris Eestiseluegi, kuid paljudes sõnades saawad aga, nõnda üelda laisa wälja räägimise pärast, täied wahelt wälja jäetud, nõnda kui algwool seisawast näitusest näha wõib.

	Sing.	Plur.
Nom.:	esimene ilus hobu'	esimes'd ilus'd hobus'd
Gen.:	esimese ilusa hobuse	esimeste ilusate hobuste
Partit.:	esimest ilust hoost	esimesid ilusid hobusid

	Sing.	Plur.
Accus:	nõnda kui gen.	nõnda kui nom.

(Accus. asemel prunugitakse wale wiisil sagedasti Part.)

Illat.:	ehmeße iluſa hobuſeße	ehmeste iluſ'te hoostiße
Iness.:	ehmeßes iluſas hobuſes	ehmestes iluſ'tes hoostes
Elat.:	ehmeßeſt iluſaſt hobuſeſt	ehmesteſt iluſ'teſt hoosteſt
Allat.:	ehmeße iluſa hobuſele	ehmeste iluſ'te hoostele
Adess.:	ehmeße iluſa hobuſel	ehmeste iluſ'te hoostel
Ablat.:	ehmeße iluſa hobuſelt	ehmeste iluſ'te hoostelt
Carit.:	ehmeße iluſa hobuſeta	ehmeste iluſ'te hoosteta
Comit.:	ehmeße iluſa hobuſega	ehmeste iluſ'te hoostega
Term.:	ehmeße iluſa hobuſeni	ehmeste iluſ'te hoosteni
Fact.:	ehmeßeks iluſaks hobuſeks	ehmestiks iluſ'teks hoosteks
Essiv.:	pole prunugitaw	pole prunugitaw

Nagu selleſt näitaßeſt näha wõib, tulib peale tähtide wälja jätmiße Illat. lõpu ße asemele ße ja ablat. lõpu lt asemele ld

I.

Nº 1.

Saadnud J. B. Mäns.

Saadud 1891 15/III.

Ütš Emmast
üt Dagö.
(2X).

Fatkasin ma ilu mäela,
Ehitasin ilu rubara,
Pist sin peiqu järgikest.
Alla ma ajasin Harja antsid,
Harju antsid, maani mantsid,
Pääle ajasin kulda pikse.
Kari mul kadus kaasikust,
Lehmad lille lepikust
Härjad vin heinamaalt,
Mullikad muru mäelta,
Sead aga jüdi kupeliist.
Ma läksin kuju nukkis,
Vastu eike, vastu Saaki,
Vastu need vanad nõlemsed.
Eest jälle kohe küsitlema,
Taat jälle kohe küsitlema:
„Mis sina nutad, Tüdar noori?"
Mina jälle kunlen, kohe vastan:
„Mis mina nutan, eidekene,
Või mis nutan, Saadikene?
Fatkasin ma ilu mäela,
Ehitasin ilu rubara,

Piff'sin pelgu pärgipeest.
Alla ma ajasin Harja antsid,
Harju antsid, maani mantsid,
Päale ajasin sulda pitsi:
Kari sinl kadus seajasust,
Lehmad lille lepikust,
Härjad aru heinamaalt,
Mylikad muru mäelta,
Sead aga jüdi kopelist.
Eit ras sulelb, sohe sostab,
Taat ras sulelb, sohe sostab:
„Ära Pina mitta jälle päraft,
„Ma jaadan orjad otsima
Ja raelsed lapsed rastama.
Mina jälle sulen, sohe sosten:
„Kus see oli neid[a]) otsib,
Ehk se saene laps neid maatab,
„Ma lähen ise otsima.“
Läsin kuusta ätsima,
Tuli vastu kula neidu.
Mina neitult[2]) küsitlema:
„Kas sled ja mu kuost näind?
„Ehk sarwa jume kohune?“

„Kommiku on ta orawa karwa,
Lauma töö-kinnu karwa,
Ohtal halli hüue karwa.“ —
„See läks mede[3]) läbi oue[4])
Lohkus[5]) mede solmi aida usta,
Sai mede seitse tervid[6]) leiba,
Kahesa karu kanigast,
Ühisa hiwa woga.
Pää oli pantud päitsedesse,
Händ[7]) oli jüdnga seutud.“

---

1) Neida = neid. 2) neitulol = neiult. 3) mede = meie
4) oue = õue. 5) lohkus = lõhkus. 6) tervid = tervet.
7) händ = jalga.

N:o 2.

Ohtud, roitud, roti julmad,
Hüue tütar jai mehele
Nurgi noorema poole,
Kaski kangema wennale.
Kes olid roti julmalelsed?
Wares oli waskes jalabastega,
Tihane tina reega

4. pag 40

Harakas halli mantliga,
Kidarakas kirju kuuega
Kuk oli kuldas kammustega
Kaua kordas pollega.

№ 3.

I. Oleks see mo olemeine
Teiseks see mo tegemeine
Küll ma täärsin, mis ma teeksin!
Ma teeks talli taeva alla
Talli jalge lattesi,
Lattesisse langu täku
Langu täkule sadula,
Sadulasse sarja saiasi,
Sarja saisile kübara
Kübarale kulda kutsi,
Kulda kutsi, kulda paela,
Kulda paelale kudusja
Kudusjale kulda müüka
Hübe siis hakkab ahkama
Kuld see kargab lokkama.

II. Oleks see mo olemeine pag 41.
Teiseks see mo tegemeine
Küll ma täärsin, mis ma teeksin!
Ma paneks herrad äästama,
Prouad pälolu künnatama,
Preilnad päälta naastama.
Herra äätas äkke taga,
Proua kündis pagtlad jalgas,
Preilu käis karjas palja jalu.

№ 4.

Mart, Mart, Mart Mare taga,
Mare Kattenüüdi aja pääl.
Marel wüis paari wile pükši,
Marel kuus paari kurol waišid,
Marel seitse pääle särki,
Marel kahisa kalwaft[1]) waeod,
Marel ühisa ümberkunlet,
Marel kümme küla peisfi
Ükstei[illegible]nes rana mõisa Mireku.

[1]) kalewist = willane rüie.

№ 5.

Oh minu hellad eide wennad,
Ja minu targad tädi wennad,

V.

6. pag. 42.

Tulge minut jüs kuulama
Kui ma laskan juremaa.
Ärge mulle tehke lepast kerstu [1]
Lepp on kuri leppama.
Ärge mulle tehke kaseſt kerstu,
Kask on kuri katkema.
Ärge mulle tehke mäpuſt kerstu,
Mänd on kuri mädanema.
Ärge mulle tehke kuuſest kerstu,
Kuusk on kuri kõmeldama.
Tehke mulle kiviſt kerstu,
Kajuge ranaſt kiſtike,
Kuudi kuuſta kukuke,
Karu kuuſta kraaneke,
Pädra kuuſta pöönake,
Tedre kuuſta teljeke.
Ärge mind wüge wankriga,
Wanker on kuri wapustama;
Ärge mind wüge reega,
Rõgi on kuri rapustama;
Ärge mind wüge jaaniga,
Jaan on kuri japustama;
Wüge mind wüe jorme otſas,
Kantke künne küüne otſas;

[1] kerſt = kuuſärk.

Ärge mind wüge Martnale, pag. 43.
Wüge mind Wiru keriku,
Kantke Harju kapelile.
Sääl on kolmi kaua tegijaid:
Andrus kaua kaebija,
Tõnu mulla tõstija,
Peeter kella perſija.

№ 6

Mins jina tõrgud meile tulles,
Meile tulles, meile alles-?
öö jal palja paaterida,
Kardad wõlaks maetawad
Ja wilja eesta wiidawad?
Meil on kolmi aita oues:
Üks on neotud nisuſe,
Teine rudgutud rukiſe,
Kolmas kantud kaeradeſe.
Meil on omal wilja jüa,
Kaeru kõigel karjal jüa,
Rukiſt Kuhila wallal müa.
Teil on kolmi aita oues:
Üks on hüredе hüpata,
Teine kaſſide karata,
Kolmas rattide roomata.

8. pag. 44. № 7.

(Sülma laul. Pandi võde käneleb peigmehega.

„Matsikeine, maemakeine,
Hoia minu õde ilusti,
Kaitse oma naaga kallisti,
Siin rinda sirgesti,
Puna paala[1] puhtasti.
Kui juhtud meile tulema
Waheft meile wäärusele,
Siis hoian sul rakkest raasitakse,
Soime külgi sõlmitakse,
Heinad otte annetakse,
Kaerad otte kannetakse,
Rooa tooter tostetakse.
Ole sinol tuppa kutsutakse,
Taal sulle alla annetakse,
Padi päale pannetakse,
Laud sulle otte kannetakse,
Rooga päale tostetakse,
1. Ees landas lamba praadi,
2. Keskel landas linnu praadi,
3. Taga landas talle praadi. —
Kui ei hoia õde ilusti,
Kaitse naaga kallisti,

1) paela.

III.

Siin rinda sirgesti, pag. 45.
Puna paala puhtasti,
Kui juhtud meile tulema,
Waheft meile wäärusele,
Hoian sul rakkest raasitakse,
Soime külgi sõlmitakse,
Olgi otte annetakse,
Kõlasaiad otte kannetakse,
Wee tooner tostetakse,
Ole sinol tuppa kutsutakse,
Otte alla annetakse
Kiisi päale pannetakse,
Laud sul otte kannetakse,
Rooga päale tostetakse x:
Kuue kipsud, konna kopsud,
Sitika südame joomed. „—

№ 8.

Olin enne noor ja ilus,
Seda enne tüterlapsi,
Hakkasin tann tahtema,
Palle[1] uhkust pidama.
Watku pärgel palle palve[2],
Hapsatid tann ilusa.

1) Sälle; 2) wõtku pärgel sälle palve

jag. 46.

Ma pesin wiele weele,
Kunele jeebi kobrule,
Seitsmele jeebi wahule;
Esska oli pall sinine,
Sann tutt oli tahmane,
Otsa ees oli hoapis must,
Tagi päält oli lapileine.
Ma läksin pajuse karatest,
Tegin pärja nii paraja,
Ole korrest ta kowera,
Lepa tohust linolikeise,
Kase tohust karrakeise.

№ 9.

(Trumpilli lugu.) Üks ühe taga, teine teise taga,
Üks ühe taga, teine teise taga,
Mats Mare taga, kiri vere taga,
Wana rehe taga, tuule hoone taga,
Ränga ree taga, Sepahju vare taga,
Soua ise rider, Radu ka ridew,
Wana Pent juri mullu ära.

№ 10.

Kuka mul ütleb: kukku, kukku,
Kuka lapsed: lauka, lauka!
Mis mina kukku kurva linda,

Woi mis laulab alva lapsi? jag. 47.
ehul jäi koju surnud sulgu,
Reni päale laulu lehti,
Parte äärde pajade paika,
Kurga kappi weele kõlkus.

1) Laud.

№ 11.

Ma läksin ellamet tuld toomä,
Mina wõrad minu päale,
Mina Mina sinu päale,
Sinu päält ma kambri päale,
Kambri päält ma lepikus.
Lepikast sain kirju kepi,
Pelle andsin poisile;
Pois see andis kaku jälle,
Pelle andsin nõtsule;
Nõts see andis pekki jälle,
Pelle andsin sepale;
Sepp see tegi mua jälle,
Pelle andsin tammele;
Tamm see andis lehti jälle,
Need ma andsin ütele;
Üks see andis villu jälle,

Seft jain omal mutta kunne,
Mutta kunne, jooja kunne.

№ 12.

Lauri Wüdas tegi lauda walmis,
Peedu Juhan pani pikkjalad,
Mesima Hans tegi uksе ette,
Lasfi Toomas tegi kae päale,
Kubja Tüm ajas kaugud üles,
Kalewanda Willem tegi katuse päale,
Aann Peeter, see haajas ära:
Wana Peeri Juhan sittus sisse.

Ute küla peremeeste nimed:

Tups Jaak, Form Jaak, Sibula Mihkel, Tölp Tõnis, Looga pere pois, Raeja pere pois, Aisa pere pois, Pärs Hindrek, Tull Jaak, Walge Wink, Otsa Juur mak, Sinimaki pahl, Kaudmaegu Mart, Uuetoru Mats, Wanatoru Jaak, Hindu Käsper, Kannu Juhkum, Peeri Pikerdaja, Parwe Wikerdus, Parwe Pormeister, Parwe Rõkmeister, Sit jagit, Jagit, Kasfare Krabi, Mäe Mihkel, Kalda Leen, Kubja Toomas, Tügi Kersti, Udi, Kädi, Kõpu Kõdi, Wälg Els, Kasfilauk Hans, Peeft ponks ja Kärde kõrtsimees.

---

1. Küsi teeraoda käib ümber tua? (Käästa kilgad).
2. Täksub, täksub tikedas kunsikus? (Kamba nuitmine).
3. Sinane pull kastetseina nüütses? (Põhjaküsmari).
4. Wanameeс nurkas, kaatsad kaalas? (Wõrgu hark).
5. Kübab, kaabab, laab laarele? (Tua puhkimine).
6. Tule wikiauku, pole punniauku, ise kahtsugu asja jees? (Muna).
7. Muisteft oli tüdruk, tüdrukust oli kerft, kerstul oli luk; ei jeda wetmust weti lahti, ega murdmust murkrand lahti; kui ta läks lahti, siis ta läks kätki, kui ta läks kätki, siis ta läks lahti? (Muna).
8. Üks halg nütab kaks ahju? (Lehm noolib nina).
9. Ora ees, kera keskel, tambi lasta oli taga? (Kana).
10. Ütle mulle üks jõna, üks jilm nõlse taga,
ütle mulle kaks jõna, kaks jalga kanal,
ütle mulle kolm jõna, kolm jalga pudru potil,
ütle mulle neli jõna, neli nisa lehmal,
ütle mulle wiis jõna, wiis jõrme kindal,
ütle mulle kuus jõna, kuus naala hoovingis[1]),
ütle mulle seitse jõna, seitse tähte taeva süölas,
ütle mulle kahsa jõna, kahsa nisa lehma all,
ütle mulle ühisa jõna, ühisa auku inimesel,
ütle mulle kümme jõna, kümme sodast ratta põiksi?

[1] hooking = kobuse rand.

III.

11. Pu täis filet, kanalu täis karaw? (Rä" hari).
12. Wüs kammert ja üks uks? (Kinnas).
13. Wüs winti kaiwad umber hüre augu? (Pukawarras)
14. Laut walgid lambaid täis, köik jöwad ühte kört (Inimesed laalwad kerkus ühte laalu).
15. Mis tuttipioli parkis, kutsub igapäew hingelej oma juurde? (Kergu kell).

F. B. M...

Dago-Emmast, 28. Febr. 18

F. B. Mänd

jag. 51.

41

pag. 52.

pag. 53.

(Uks päeva pilt raasas) Saadud 18/26 II 89. Pag. 55. 1
Matsi jaal Hiiumaalt. (1x)
Saatnud Johann Mey. Kõrgeste annotnud Herra Dr. Hurt.
Jaanuar 1889.

Et palju mitte weel ei ole Wana wara
saanud, Pühalepa kihelkonnast Hiiumaalt
teie kätte, kuna seal seda küllalte olemas on, siis
wõtsin mina ka nüüks mõned tükkid teie kätte
saata, mis ma wana rahwa suustolen korjanud.

1 Ma olen Pühalepa kihelkonnas, Käera
külas sündinud ja kunni 16 aastani Elnaastani seal
elanud, selle pärast teen ma üsna hästi, Saaltse
rahwa kombed ja kuidas nemad elawad.

Nemad on ennemiste aeg Rentnikesed,
mõni harwast nes Moisa tem teeb ja need on
ennemiste meel; kellel mõne Maastepeerett on, sest
pellel Mehe abi küllalt on, sellel käiwad muist
Suure maal Raha teenimas, sest et Hiiumaal seda
rus kist teenida ei saa ja selle teenitud rahaga,
maksawad nemad oma rendi ära, maad on nii
waesed, et mõni aastat peab laenama ehk ostma
weel juure, et aastat perega läbi saab, weel wähem
siis et sealt Põlle annust wedagi saaks ära
müüja. Siiski tulewad nemad inna läbi, ütlewad
„Mes sa i teed, kus sa paramad rohtsi i saad
kui mel prääg ost o' jõlä õhtad," aga läbi saab,
ja on pealegi wõmsad ja nalja rad seal juures.

2 Rüdeid rahwawad nemad wana maadi, mõnel on
juba ka saksa wärsi Rüdeid, (ennamiste naeste-
rahwad) Wana maadi Rüdeid Naeste rahwal,
kiswad iseäranis wäga kinaste meil ümber,
need on: Rüüt kunb, mis wäga mitme sugune län-
ga test, mis enne ära wärwitud on saab kojusaud,
alla äärre on meel üks Rulla warras kard pael ammutud,
selle seeligo peal prunt Saksse üks Waskwõõ, see on
üks nahariba. Kellel waese plekkist wõlja pooln
kard on ja selle plekki külge on 5–10 rida
kettisi kinitatud mis alla pisi rippuwad.

Keige ülemise real on jälle meiksed waskplekkist lappisi külges, miola nood „Lettretexs“ kuttsuwad, kui siis kusagile on tarwis minna, Käriku, Pulma j. n. e. siis soowad nemad ritmad teaste leiwuma küüriolud. Peal pool seola Pihna rantaxs „Käesöel“, mis üks walge linase Rüdest tehtud, Pärgi moodi riie on, aga mitte pikkem kui kaelast kunni Pihmani ulnbes 1½ jalga, sellele ömmeltaxse 3-4 riola Pitsisi otka, mis nood ise kudunwad ja Pihna eest kunni pihte peale „Lettretega“ kaunistud on, Pihna ees peetaxse 5-6 „Pölast“ (Pölsal). Kaela ümber pantaxse ka 5-6 riola „Kotroseel“ (Pärlid). Juukseel soowad nahte Pekstid palmiolod, mis poolest ringis otsael ülewel peal lae peal kinni panolud maha rippuwad.

„Pennik“ on üks mütsi saarnane pea katte, punase Kalewist tehtud ja wäga mitme karwa liiste Pärlitega kaunistud, seola pea katted üks peenis soab see randa ees Pihnt on ja Pulma aego, muul ajal on Wäike pea rattis neil peakattexs.

Nii suguse Uli kondas Hüo neiud, ise äranis Pääwa paistes ilmaga waatawad, kui ta särab ja leigub, omalt poolt ka Tunolast ilus laulma panep üsna Hüollaste sõna järel „Södämäi krepso läämä“, se on üsna tõsi.

„Jäkko“ on üks külma ilma Riie, mis wäga Nüütse Pääsisi moodi Naesterahwa Palitog ühte läheb, ta on musta ilma wärwi matta Lamba willast wõjudud ja saab ise äranis Talwe kui üle Rüdexs rantud.

„Wähänä Kampsol“ on muidu üsna Jäkko sarnane, aga lühem kunni niuteni, saab töö jurdes rantud külma ajaga.

Jäkko asjo mis seal ülewel nimetud Wask nöö jurdes weel, üsna wanast saanud prunkiolud, olnud: „Wask nööla kwola“ ja „Pena tuppo“. Esimene on „neike helja randiline wask karp, nöö külge pahemal punsa peale kinitud, kus sees nöelsed saab prunkiolud. Teine on Pinast, wäga mitme wiguliga, walatud, neikse Pun tõõnaw sarnase tuppo moodi, rantaxse paremal punsal ja peetaxse seal nuga sees.

Keist saab üks tants u lugu nenda laulalud:

„Edäi lammas, Taalä lammas tal sarwäel pääl
„Kärp rainallall, Kärp rainallall se sõõb menel õõ.“
„Wask nööla kwola, Wask nööla kwola, Penatoppi ja Nuga sees
„Lange lenno põsa, mätsa nokka taga, peesaäel poiual sees.

Wanad moodi Meeste rahwa Rüdsed olid seola moodi: Sui rüdsed, ükeal wadgeal linase rüdest püksid, mis kunni pölwedeni ulatasid ja sealt natturse lõhki olid, kus siis Wask nookiel 5-6 tukki seal lõhkise mees ümber tolgentasid. Püksite peal kanti ünt nahk ritma, mis wäga mitme suguste wana Pennelstega oli kaunistatud ja paremal punsal rippus kahe peenikse wask ketti otsas, üks Nuga tuppega; muidugi suurem kui naeste rahwa nuga, miola ka puhtaxs hoiti. Särk oli naeaga nüüdnegi, aga palju suurema ja körgema Kaakasega, (Kraega) mis surjaalt käke Pälolõga kinni peeti. „Soe kampsol“ oli: kui müüdne peenem atte rahwaste Sattet küüsed, aga wask nöpitega ja linase rüdest, walge. Juukseel ja Habe olnud enamiste pikkad.

„Lakk“ (wilt kübar) olnud nüütse maarahwa Wilt kübaraga ühte moodi, miola nood ise tõõnud.

Talve riided olnud: mustad lamba villast
püksid, nagu Sui püksidgi. Jaksta peal ülevel
nimetud Pikm. Lühike must kuub vasukaga,
kus ka Pikm ümber olnud, vaela ümber olnud
väike villane „Kaela peal" (vaela rätsik).
Oma poolu ümber, rantavase reis see rahvanimed
Riided, ise äranis selle pärast et need väga
peasti keha ümber on tehtud, (kolle pärast) ka kogu
Pühaleppa kihel vanad teistest Hiid lastest
„Ehteidläsäd" kutsutavse, teised kihelvanna
Rahvas, ei pruugi nendda palju Metalli oma
riiete külges, selle pärast jäänud nagad ka sest
on nimest: Ehk ilma.

Naja pidamine on ka meas korras olnud.
Elamise tagad, kus ka nälja aeanud kui vahtuda
olnud kui praegugi paraja suurused, suured
laiad pingid ümber seinade, kogu ümber Toa,
al nud istu miseks. „Suurend" (suur sõõmalaud)
olnud Toas iska walgema koha peal, kus alati
„Taarikebo" (kalja kapp) walgeks küüritud, peal
seisnud, et wanast Petroleumi ei olnud. siis
põletasid wanad Hiid lased kase pärgusi,
omale silma walguseks pimetastel aegadel.
Naeste rahwal olnud enam õigust tule
ligemal olla kui Meesterahwal, tööd tehes,
sest, naeste rahwa töö on iska peenem.
Kuna noored rahwas töötd teinud, Käeskinud
neile wanad Rangad enne muistsed aega
ette. Pallatööd teinud iska naeste rahwad
sest Mehed olnud ennamiste mõisas Teol,
praegugi teewad Naeste rahwad Palla tööd,
kuna Meesterahwad Soare maad Kahatseniva

Riided ja Naja pidamine on wanadest sõrvad
juba palju muutnud, aga elamise wahbed
on ennamiste iska wanad, milledest
maa ees poolt wõtke räägin.

I) Kosjas käimisest ja selle wiisist

Hiiumaal, mõned aastad tagasi, oli noorte inimeste
se ruma nael, et käisid üks teiste juures võõsete
magamas ja noored mehed sõmmasid öösd läbi
mööda küla peresid, kus juures ka tüli ja riidu
sagetaste ette tuli, (mis aga nüüd; tänu walla
walla walitsustele, ära on keelatud.) see pidi wana
moel olema, sest üttlesid nored inimesed meie
wanemad on ka seda moodi teinud ja käinud.

Minu wana Suur Ema räägis, kuidas tema
oja al lugu selle asjaga olnud: Siis saanud päevad
läbi Tõu võrjuses olnud, ei siis pole olnud palju
kellegil aega õõsete ümber tulunda, waid wäsind
keha tahtnud puhata saada, ega pole ka siis
mitte nendda moodi keegi noormees ja neiu tutta-
waks saanud kui nüüd, waid siis saanud kogu
Töö juures se sõna antud, Tõõd ja moolä
üks Neiule ja noore mehele „Jaah, kui ka meel mettaud
Kui keegi paar need sõnad olnud waheteanud, siis
pidanud nood esite seda asja salaja.

Meeste rahwas, pidanud esite seda asja oma
Herrale räägima ja temalt luba pärima, siis
wast minnud weel wanematte käest luba küsima
kui juba Härra käest oli luba saanud, Prunt
ei tohtinud oma wanematele, ega Peigmees
omadele, enne sest kosjadest räägida, kui just
kosja minnud ja see kosja minemise lugu olnud
nendda: Prunt (tõõtud) läheb omast ja Peigmehest
arwatud Laupäeval Toa üles korista ja Putru
keeta, omal teatud tunniks mil Peigmees tuleb
ja üttleb maja rahwale: „Mooli tolätb täna õhtu
Kuskilaina" aga seda ei saa mitte öeldud kes tuleb.
Peigmees peab aga oma Emale salaja kõrwa
sisse üttema, kui ta kosja läheb, kellele ta läheb,
mida Ema mitte ei tohi reelata, kui Herra
juba seks on oma luba annunud.

Peigmees pidanud kosja minnes kaa weel
Paru jommi pudeli taskus pistma ja ühe
naisema ärasterahwa nendo nimetuse „Kosjaõnnõs
raasa wõttma. Kosja mehel pidanud ka üks
„Kaala kott" olema, kus kaks pudeli wiina, raks
„Keerwetsõsõrmost" ja kolm pea rättigud, sees on
se kaala kott on tal selgas ja seppa käes, nendo
lehewad naesd mõlemaid Prunuti kodu kosja,
sead on juba Kosilaste wastu teie walmis
panuud, teiste peredest seatt ligi korrast, ka weel
noori Neiusi. Peiusi ja wa Forepelle pohoja
kokko kutsutuud, Kosja mees ja Peigmees
astowad sisse, mõlemaid jäärsad uske ette seisma,
siis küsib Prunuti-Isa „Ees sut estogõi maha"
Peigmees ei tohi seelegi räägida peab waid
olema, kuna Kosja mees ütles „Polãõhtsed õgga
ep olã näsenol" Prunuti isa: „Ees sut asjõe õ'"?
Kosjamees: „Polãõhtsed sooräämäd, muul sut
meelsäl kodo kuerõäs õks ouna pun ãäa"
Prunuti isa: „Ees ep wet säst õ'ö'?
Kosja mees: „säst ep õ' ne paljo röll, et Solen
Teelält ent noudma
Prunutiisa panep keik noored neiud wõrwu
istuma ja küsib siis Kosja mehelt: „Mehanä
ees sa neelast hemmostäad"
Kosja mees: „Mehanä sut sääl prääägot naerab
siis peab Prunt ennast naerma tegema, kui
Prunt naerab, siis annab Kosja mees ta kätte
selle kaela kotti, mis tal kaelas on, seelo
wõttab Prunt lahti, kust ta neel ülewel
nimetud asjad leiab, siis annab Prunuti isa
Prunutile ühe wiina klaasi, selle sisse walab
Prunt neist kahe pudelitteest wiina, lähtb
Peigmehe juurele ja annab sellele seelt juua
kes aga mitte räägkiala ei tohi, Peigmees joob
poole sest wiinast ja Prunt peab poole
jäõma.

On klaas juba tühjaks joodud, siis alles on
Peigmehel luba räägkiala (sest kui peigmees enne
seelo räägib, siis peab uui ta lapsi saab need
pärast keik „Loba sungä" (palju räägkimise sunga)
jäema), siis istuwad nüüd Lauda sõõma, kus
miskugi teaela mõlemiel puolelial tühjaks saa-
wad tehtud, on sõõma aeg möödas, siis panuak-
se Forupille hõrgämä, kus Peigmees Prunutiga
esimese Hüowaltsi lahti laseb, nendo et aga
Pärand plaksub, pärast teisedl, kunni pidu
lõppuni iseka walti edasi. siis läheb peigmees
prunti junalaga jätt matta koju, kus aega
Prunuti isa teelasaatma peab.
Teised pidulised räägkiwad aga kodu nendo:
„N. ja N:i. Wiinäal jowole ää õilä õhtä".
Teisel päewal saab mõlematte Prunuti ja
Peigmehe kodu wäroseel Leiba tehtud,
mis leiwad walmis, siis mõlemilt poolt
Emaole läbi tisel teine Leib waheteud.
– Selle Leiwaga ja ühe puuel Wiinaga, lääewad
mõlematte Emaod siisümber kandu kuulutama
Sugulaste ja Tuttawatele, et Kosjä wiinäal o'
ää gooloal, kes wiina wõttab peab ka siis
miskugi andma, kas naal wõllu, linu j. n. e.
ja soowidakse siis õnne nendo:
Olã tärwä esä ammäst, olgo soo Lapsõl
(Prunutie wai Peigmehel) ehe selmäal ja Lamba
sõõda, et ta mettä ep kvolä, näüe aga
tühäl ei ep ane, mes kõlar enemõisäal
hõrgo täiwäd. ehk Jomal hoitso esä wai
Hõõlasõi ää, et ta Jälawarjad (Parapaat)
elmäe näsel ätä ää kvolaks. (Wana rahwas räägis:
et Vana pagana peab iga Pearil tema Kosjade ja Pulmade
mehel seitse paari saapaid ära kulutema käies
et seela paari minemist tühjas ei saada.)
Nendo käiakse kosjas praegugi weel.

Nüüd kihlusest Õppetaja juures.

Wanastoli see moodi, et kui õppetaja juurde minoli kihlema, siis pidid ka mõlemad noored inimesed wähe lugeda oskama, nes mitte lugeda ei oskanud, need saadeti tagasi, pidid enne lugema õppima siis said nad kihlada.
Selle pärast olnud ka nendel, kes mitte lugeda ei oskanud enne Kihlamist palju õppida.

Kui Kihlama minoli, siis wastab tüdruk Prunt ja Peig mees üks teise kõrwas kõiki, pärast Kosja-wiina joomist, (sest kui nad olnud enne seda Kihlamist koos käinud, siis oleks nad pärast kihlamist jälle lahku läinud) selle pärast hoidsid nad meelega üks teisest enne Kihlamast eemale, et peale saasa, panemad Prunti-ema nendele Laulu raamatu, kellel üks pael olnud ümber sõlmitud, sest kui see pael ümber olnud siis pidanud nad peik hästi oskama ja weel üks õpetus et: „Katso sa ennä Kergo ecänolõ selmä waatä, ene ta soo selmä waadaõpp ses ep' pakkä sa harmonä.

Kui õppe taja juures on asjad Toimetud, siis minnakse kodo, seal wõtab Prunti-ema sõrmuse (need kaks sõrmust mis kosja kottis olid) ja Peig mehe isa Peig mehe sõrmuse oma käest ja lugewad üks sõna pühast kirjast, pärast lugemist pistab Prunti-isa Prunti sõrmuse Peig mehe isa Peig mehe sõrme, Peig mehe isa jälle Peig mehe sõrmuse Prunti sõrme ja ütlewad ise „annaks Jumal et. õhe sõda ka täesä kanä olõks, kut nee sõrmosõd prägot neolä kõ o'. nendo on siis Kihluseal peetud.

Kui esimest korda on jutu maha rääkitud Kantsli pealt, siis waheteakse sõrmused jälle ümber, Prunti ja Peig mehe oma wastis

Wanasti sõõnud Hüllased. Hagarõõstlebad, (agunettest laib) see Leib saanud järg miselt tehtud: üks rast mis selle tarwis saanud prunginud, panud tühja Rukki päid täis ja nagu pagud saanud siis peik peeneks tehtud, kui need olnud peeneks tehtud, siis panud nendele puhast wilja hulka, tehtud süs sest segadud sõõmisest taignast ja panud küpsema, kus pärast leiwad saanud, aga mis sugune leib pidi sest saama. Jumal paraku. Oho suur Ema üttles et kui seda Leibe sõõdud, siis olnud Sims see mes kui oleks tük Pumsoost ehk pun puru Sumsolnud, mis wäga hatuba igemed werele teinud. selleg i pärast elasid esiwanemad mitte sada aastad selle leiwaga, kuna nüüdne rahwas jälestusega selle peale mõtlewad.

Aga kui pulmad, warud, Õõlud j. n. e olnud, siis tehtud ikka iga Õõna kas peres puhast leiba, Pulmade ajaks weel iseäralisemat muretsedud ka wäike limaksiad, kellest ka õlut tehtud, Paadi ja majad tehtud puhtaks, aja olnud „Hämlekso wergod" las alt ja seina praguda" nealelt ära, tehtud Peinade peale ~~Paade~~ Soomade ja inimese moodi wiguriid kriidiga, seal kohal kus peig mees ja Prunt istunud, naaluttud tük walgeid riiet selja taha seina peale. Peiste Pulmalistele löödud aga Männi pilpaid risti misi selja taha, muidugi selle pärast et seljad ära ei määrikse, pulmade ajaks tehtud ka lamba raswast mõned küünlad, mis siis ka Pulma õhtu põlema pandud. Käks pikka „Reedi (Söömalauda) taadud Tuppa, kus peale summa-gile kaks kirju kahe põhjaga Õlle panna panud.

Need õlle kannud olnud Männa ehk
mun puust tehtud ja siis tuliseks põletud
Kana otsaga tehtud neik suga wiguriad
sinna Kanne külje peale, Põhjasse
wahel olnud wäiksed kiwiad mis siis
krabisenud kui Kanne liiguduad.

Külast kutsudud Seemämoor kes Seent
teetnud (pulma ajal kutsutasse Hiiumaad Suppi, Leent,
aga muud ajal on ta nimi Pokk) ja Makke (Wurst)
teinud. Seem tehtud nendu: Õuna *) Tükkide
Liha tükkid, odra jahusi ja peretäis köömneid
panadud Keedelikkusse, (kattel) mis siis keema
ajadud, siis olnudgi Seem walmis.
Maakid tehtud nendu: „Soolaõad" (soolikad)
ajadud odra jahu, raswa ja wähe köömneid
täis, otsad aga pandud pwole jala pikkuse
Makke pahlaga (üks pun warras) kinne ja
pandud Kereõala küpsema, pala „Reistõolas"
olnud ka Laiõala (ehki leigadud nimed nalad
pulmade tarwis teitud.

Need olnud wanast Pulmarooed, mis
sai ülewel nimetud, Pulmad ise hakkanud
Lauba õhtu juba peale nendu: Peigmees
wõttab omad sugulased ja sõprad, Naja =
wanemad ja Peiupoise kaasa. Pärawad siis
Prunoli kodu. Kerstumees **) tuleb aga alles pesk
õõsel järele. Prunoli kodu warja tõuse aga
Prunt ära, kui Peigmees oma saasalistega
tuleb, on Peigmees sinna jõudnud, siis wõttab
Saadik (Schaffer) teela ukse peal juba wastu,
taob keiki üks teise järel tüppa ja siis hakkab
küsimisesi ja wastamisesi nendu wahel nendu:

Saadik: Kes m' pois sa otsesi oma karjaga?
Peigmees: Mool jwases õks Mollek karjast ära
ja tään et ta o' siia joosnud. lg. 65.
Saadik: Polä öhtesi sii, äks otse kue ta wajaks o',
siis taob Saadik Wanu Eitesi, noorilapsi, Koeri, kassisi
ja nendu eelasi Peigmehe ette ja küsib: kas m' pois
o' sähane wei o' ta nõsonä. aga Peigmees ei
wõtta mitte teaks, siis lastakse ta ise mõõda
maja minna otsima, kui ta sealt otsimisest
tagasi tuleb, siis üttleb taale Saadik: maa m'
pois tään kõll kos ta o' aga mes sa sut mwolä
anasi kue maa sowlä ära räägen, siis ehkab
Peigmees üke Summa, selle peale Saadik ka
kohe Prunoli warjult ära taob. Peigmees wõttab
Prunoli käest kinni ja taob teela lauta juurde,
kus juba roosi peal on, nende sünadega:
tolä mwo wajaks loom, maa otsen sowlä sõõmast
sa olõsi kõll kauwa sõõmattä ja jõomattä olu
siis hakkawad sõõma ja pärast minnud puhkama,
aga Prunt ja Peigmees ei tohtinud mitte weel
ükes magada. Pühe pääwa hummus ehitasse
siis Kiriku wastu walmis, Prunolle ja Prunt =
tüdrukule pannakse Pennigud" pähe ja
Peigmehele pannakse „jälle parema külje taasse
kaks suu täist leiba, nattuse soola ja „Friiwestükk *)
(Tuuda sisse), üke tuppi ja taasku. Naja wanemad
wõttawad jälle Prunt, ehe kui on ka Wiina kaasa,
siis minnakse teele **). Pee peal tulnud aga;
Peinst senna saadetud, mõned mehed wastu,
kes tohtinud Prunti ära wõtta, kesta siis aga
saanud wiina wõi õllega ära leppitud.

---

* Ounad, tohrad ja tohted, saawad
Kartawlist Hiiumaal nutsutud

** Kerstu mees: on see kes Prunoli waran
olusse mis taale kodunud üke Kerstu wõi
Kasligu antakse, Peigmehe kodu wiib.

* Friiwestükki, Peiwa tükkisi ja soola nattuse
pannakse selle pärast taasku, et siis
kui silm ei saa ära nõidutada.

**) Wanast umbes paar saada aastat tagasi
ei ole Hiidlasel weel wankrid olnudgi, siis
käidud katsa kiriksehke muiad kuna
Härgadel üks wäga jämedatele tehtud olnud.
Kus reaks ees käinud.

jg. 66.

Selle ajaga kui Pulmalised kiriksu on, siis tahab Kerstu mees Kerstu kätte saada ja ära viia, mida aga noorik jäenud inimesed taale mitte ei taha anda, panevad taale üks reis mis Kee peale, kaga wana Sigaste küna, wana katsi Läimud wankes j. n. e. sellega Läheb siis Kerstu mees teiste Pulmalistele wastu, kes kirikust tulewad, seal juures saab jälle mõned naljad tehtud. Koolu tulles tahutakse Prunt ja Peigmees seltsis ümber noorik, selle pärast et Prunt ei pea enem oma wolu tagasi oskama minna pärast pulmi. Sööma lahutas peab aga Peigmees selle nattukese leiba ja soola salajas ära söoma, enne kui ta teist söömist suhus wõttab. ehked istuwad teise laua juures, ja naesed teise juures ja ei tohi mitte enne süüa, kui Pajawanem on üks weiksed küne pioiamud, küne järele hakkawad söoma, kus ikka jälle Prunt ja Peigmees kahus on, pärast sööma laulatakse ee salm:

Oh löögem kannelt mängiad j. n. e.
siis pannakse Tarn pill hõrgama ja
Pein pois hakkab siis tantsitama esiteks:
Leememoarist peale keik naesterahwad
kunni Prunatini, siis hakkab Paradiis
tantsitama Paja wanemast kunni Peig-
meheni, kui see on lõppetud, siis hakkab
weel päris tants ise peale, mis wenele sõnade
hakkab: Oet tsohkeelä lass sahkäidä
Kahä kolmä korolnä kenga nahkäad
Penmo sukkad ja Tresso kengad
ja Wana Kerstomehe kabedä *) kannad

*) Kabet on üks wana riidest tehtud Gala warjud, mis talwel kantakse.

Kui se tantsi hoog möödas on, siis hakkab Prunti naeseks tegema järgmiselt: Prunti jg. 67. näetakse Pennik (rusedgil kõrwal) peast ära, sidutakse üks rättik ümber silmade ja siis pannakse Tarn*) pähe, Tarnu peale pannakse weel üks rättik, mis seda ära kattab, siis teab Paja wäge**) Prunti oma kesskis chesste Laua juure ja istuwad isi siis keik Laua taha, Prunti wahele wõttes. Paja wanem tostab Prunti peas seda Rättigud ärest ülese, mis Tarnu peal on, kus siis Tarnu äer rättikse alt, kui wäike Noor kun wälja poistab, kui see on tehtud, siis warjub Paja wanem, Tulgä, tulgä, noorad ja wanad noorst kunni heskemä, ta o' äige elostä sii, kuesto pona + taiwäs leiwamäs, ta ajal o' nüsonä hää elm. et wõib mõtsäst tunä: Heenä hango (Heina hara) punad, Wegädelöä (wigaselkäsipun) punad, Lapsäkätke (häll wai kiigu) lowale, Pähä warpä punad, (Rentpeksmisse niiad) Mulgoherse (Mulk on üks emk, üks Oja sees, kus inimesed käbi käiwad ja, hero on üks Roegas mida seal augu espetatakse) ja keik sarawäad terwäks kue nad sähast kunni heskemä tolawäad, tulgä, tulgä. Kes aga nüüd waatama tuleb, see peab ka üks, Kluba***) waasa toomä, mis siis punadi ette üle kunsi sisse pannakse, keige esite panek ikka Peigmes, kui ta oma raha on pannunud, siis wõetakse Prunti silmade ümbert rättik ära.

*) Tarn on üks mütsi moodi pea katte, walgest riidest ja kirjud Pitsid ääres, saab Pulma eego pärast Pennigud, Prunatist rantud.

**) Paja wäge on Pulmatalitaja, tema naene, Peinpois ja Prunt tütrus keik koksu.

***) Klubäad, olid wanast Hiiumaa rahwad, mis Pealne walitseja lasi Nahast teha ja olid ½ kop. 1 kop. 3 kop ja 5 kopiguseid, pärast olid Paberist ja riidest 10 kop, 15 kop. ja 20 kopiguseid, mis aga mõisane Kubermär hilputi ära keelis.

Siis järg. 68 Kuleväed teised, mõni annab Kuldäsi, mõni muud kingitust ja soovivad õnne: Saago sead oha käägä sõõmä ja nelja selmaga peskema, (tähendab: kui Ema sääb ja Last ühe käega, ainult hajab ja teisega sääb, oma ja Lapse silmadega vaatab) saago sead saamä oha särgegä õhäsä Last j.n.e (on väike rumalaste, aga ärge Vahaks pange, saab nendest räägidud) on õnne soovimised mõõda, siis peab Saja vanem ühe põne pühast kirjast ja laulatama see salm: Po naisäl o' vaa sigitust, Kuš kobarad o' viina puus j.n.e

pärast laulu minalasse Tanu tantsitama, kus noored mehed varjuvad: Prunt naisevõks sead, hõisä heeh, heeh, " hõisä poisä ma lä tantsmä " wetta mo Prunt ka tantsmä " ma lä noorä naisä jälgo katsma

on see tants jälle mõõdas, siis viivad noor-naene mangama; kus aga enne vooli juba on ülles tehtud, Pea paitja alla pannakse Seina tüki-kesi, Maksi otsasi ja Liba vastasi, se tähendab: et siis abielus ilmad neil pimedus ei tule.

Peig mees peab ees enne Kambri minema kui Prunt siis tuleb Sajavõõge Prundiga Kambrisse, kus juba Peig mees woodis on, teised seisvad seina vastas. Prunt üksi ütleb selle salmi Peig mehele:

Mend tiivä alla wetta
ja Nena kenne katta
so kana poiosäi
Kuš kure Vahab nõõlsäi
sees wetta oma nõõlsta
se lapsä jätta rahulä

(see on Laulu raamatust ümber luuletud salm, mida aga mitte vanal ajal ei tähtsinud nendele lugeda, kuna see nüüd uuemal pruugiks on. Vanal ajal sai ta raamatu järel loetud)

ärge paunge panaks et ma selle salmi ülles panin, ta on nüüdsne rahwa sõnne.

pärast salmi lugemist tõstab Saja naine noore naese woodi nooremehe juure, paneb neile Terki (Hiis vasta "Lõba") peale ja teeb ühe pühа risti nende kohta sõrmega, siis lähevad Sajavõõge kambrist välja ja Saja naine jääb kogu ööks kambri ukse ette wahti, et terki noore paari juurde ei saa.

Esmaspä hommiku minnakse jälle Noort paari 69
ülles äratama; kus juures mõned rumalad tükid tehtud, mis siinsi maksa räägida. (muidugi vanal ajal kuna uuemal ajal need maha on jäetud) on Noorpaar kambrist wälja tulnud, siis võetakse Prundi pealt tanu jälle ära ja pannakse Pennik asemele, siis süüakse, lauldakse ja tantsitakse kuni lõunani, siis minnakse Pere kodu, kus ka Prundi kerst kaasa võetakse, seal peetakse pulmi eelasi nendele kuula jõud pellegil annab.

Nendele peeti Pulmi.

Kui Laps on sündinud, siis ei lasta mitte kedagi wõõrast, Last vaatama, sest siis peab Laps nutma pahaksma, nuttab aga Laps sellegi pärast, siis öeldakse, et keegi on Last ära võõdunud ja arwatakse siis ühe peale seda süüd, kui se inimene juhtub siis sinna perese tulema, siis oldakse ta wastu ise äraviis lahke ja ei räägita taale Lapse nuttmisest midagi, patsunud teinalt paar karwa kätte saada pas jumastest, kaskarast ehk mujalt, kui siis se inimene on ära läinud, siis võetakse need üks Last ukse läwe pealt ja üks õle kõrs katuskest, ukse kohalt kus see inimene on läbi läinud, need gõnd pannakse kokku ja suitsetakse nendega Last, siis peab Lapse nutt ära kaduma. On Laps nendele maksnud, et teda ristida wiivad, siis pannakse taale rätsiku nurka rätsiku sooda pahna silmad wastu ja Kännäwaatril" (vaatab kus Last kannab.) on ka Liba kaasas, mida siis kui keegi Last tuleb vaatama (mõnd on luba Last vaatama) sellele antakse. Pärast ristimist suitsetakse Last Friinestükkiga, et Laps ei pea mitte pärast hõigeks jäema.

Kui seegi on ära surnud, siis maadlatakse selle peale et ta oma mitte kahti ei jõie, sest kui oma kahti jõieb, siis peab kuri waim ehk Wa hõõlos sealt sisse minema ja päärast kogu inimest põrgo wiima, on (surnu) ära pestud, siis wiidud wesi wälja ja walatakse põhja poole külge peesmise kohast maha.

Kui Kersto (Surnärk) pannakse, siis antakse surnule kaasa: Wihk, Pea sugemise hari, Sebistus ja Metallist rahad, nende asja tegu peab surnu teises ilmas küll läbi saama, on surnu juba Surnärki pandud, siis pannakse Kersto kaasa peale üks Lauku ramat, se on kui wahk et Surnu enam Kerstost wälja ei saa, kui surnu matmisele wiiakse, siis lüüakse üks nael, et sest Surmust mitte päärast Kodu käia ei saaks ja ka et iga üks wõib ukse läewelt lugeda, kui palju surnud sealt majast on wälja wiidud. matmise ajale (ehk Kergoaial) wiies, pannakse raks Hoost wankri otte ja saks mest istuwad Kersto peale raksiti ja siis sõitwad nii kaarmeste kui Hobuseid sundiwad, Kergo ajas Poole, kui juba surnu on maha maetud ja mattiad on tagasi tulnud, siis Ohwotatsse (arstimine) (mattmise) nende Lahnategu (Lahidega) järgmiselt: „sossetõkse" (tungatakse) Maja seinade alla kolm korda Lahidega, siis ei pea Maja nende ruttu mäsla nema, niisamma sõstetakse põllu peal kolm korda maad, siis peab Põld heaste wilja kandma j. n. e.

1. „Näarepäiw" Laupäew õose wasta Uut aastad. peab tuli seiga öö läbi taas põlema ja riided aknende ees, et tuli wälja ei paistaks, (waata Lhk. 41) Mungalastel" jutmiseks. Minnakse wälja Põere ninna Kellakuulama (waata Lhk. 32) ja waadeldakse, kui palju tähti taewas on näha, siis saab sel aastal palju nooriloomi olema. On kusagis Teise Talus klobistamist kuuldes, nagu lasude ja punde juures sünnib, siis peab seal üks ära surema sel aastal inimestest.
2. Kolmekuningapäiw" ja walatakse õnne. Minnakse õose kell 12 Kaewu wet katsuma, kas on wiinaks saanud.
3. Paawlipäiw peab Jeremeke Talus waru, Loomade ja inimest jäuks, poolest saama.
4. Küünlapäiw saadwad wiimsed Jõulu toidu riismed (mis selle tarwis saanud hoitud) ära prungidud.
5. Maalespäiw ei saa wäliseid Jõusi tehtud ega saa ka Suska nõelud, sestpeale suska nõelub Maalespäiw, seda piistäb Hues (nõelab kõss) tulewad suwel, kui enne Lõunat Lund sajab, siis tuleb Sui palju Wilja saaki, kui päärast lõunat lund sajab, siis saab palju maalusi olema Lowel, waar Lumi kaksab wanad sulatama.
6. Wastlapäiw" tunnakse metsast seiski tarwilisi puid, sest need puud mis Wastle päewa tunnakse ei lase endisi roidest ära ajada. Õppetatsse noori hobuseid wankri ehk ree ees käima. noori härge üskes käima ja minnakse õhtu, selle tarwis walmis tehtud rüla Talude poolt, Lauaskmise platsile.
8. Petrapäiw" paneb Taewa tarast soja kiwi Merale ja nälma Allikas

Jõel 72.

Sänna läheb kogu küla noored ja vanad
Seegelaskmä " ja laulavad seal jures
" ise seda laulu: " Lenad leo laskäjalä
" Pakkad tägа tauitajalä (tõukajad)
" Kanäpäid põhjalä korjajalä
Hänad on Saba. " Heinad Hännalä astujalä
" Õlsäid annan äigä estujalä "

8. Pahsäpää ei tohi kergi wõõras, Peresse tulle
kui keski tuleb, siis arwatakse teda mõni
Sorijä" (Nõiad wõi Soolapuhuja) olewad ja kui
" se inimene ära läheb, siis minnakse taale
Õue wäravasse ja wisatakse taale Põlä
Õue tuhka pehle, kes siis selle üle ei tohi
käija tuhka pehle, kes siis selle üle ei tohi
pelagi räägida.

9. Pastmaerä pää seeale takse Seajalgo,
paneb wäres oma esimese Pesa raa paigale.

10. Karjalaskmäsä pää saab teie kari
loomi esimest korda näalja eastust, kus
siis Karjaajä Wäravа alla soolm Kana
muna pannasse, Misugune loom siis neid
pahki astub, saab siis Sui ära surema.

11. Könnepää " saawad noored Härjad
" künalma õppetud.

12. Törepää on teie wäline töö seismas,
ei tohi metsa tulal üles teha, kes tulal üles
teeb, selle peres surebb palju teelu loomi ära,
ei tohi kaa mitte pärast päewa tõusu ühte
Tõoest Okse leigata, kes seda teeb, selle Peres
surewad palju teelu Pindusi ära sellepärast
Enne päewa tõusu leigatakse aga Ohu"
okse, tõoeste Pundest, millestega siis "uitsetakse
sui teegi haige on.

13. Wolbrä pää kes Wolbri päewa Kollotse lipleka
näeb, selle Sepmaed andwaad heawel Piima pellest
kollastwäid saab, kes Wolgelipleka näeb, selle
piim ei lähe mitte sandiks, kes Kirju lipleka
näeb, selle silmaed saawaad haigeks.

14 Jaanepää Jaani päewa Lumpä ööse waatu
Jaani päewa, läheswad küla noored ja wanad
Jaani kiwi juurde, (Kiwmaal põletakse Jaani tulel
juba wanast selle tarwis jrunguitud Kiwiste otsas)
(palutud.) seal saab siis kiwi otsa wanu laewa
tükkisi ehk tõrwa tünnidel, mis juba tühjaks on
ülesse pandud ja pärast tuli otsa süüdetud,
on tuli põlemas, siis pannakse torupill
hungama ja ennatakse tantsima, nii mis
muru Wabeseb ja laulatakse ka mõned weikesed
laulud sinna juurde nagu:

„ Ema õtlas Eltsäälä "
„ Olä jää Jaane tolälä "
„ tolälä äga tantsolä "
„ äga Kõla poise Kainläsä "
„ Pois sääl o' õks pahar paeksä "
„ pahar paeka ja patto paeksä "
„ ja ka kare kodo paeksä "
„ Kossä kawa karjotäksä "
„ karjotäksä naagotäksä "
„ ja ööslä läke öesatäksä "

Peremees ratsub esimest korda Heinamaad, laob koleu korala Wigadega rohto maha Jaani päewa.

ehk nenda

„ Lähmä Pea päält taga karjä päälä "
„ ses Chäähärra* mää päälä "
„ Chää päält Paarä maantee päälä "
„ ses Palaskõla päälä päälä "
„ õhä paar päält teesä paa päälä "
„ wemaks Lammastä lousa laa päälä "
„ lage sessä ja lammas sarnaks "
„ Tõnu Tanulälä kes Talle hoeeks. "

* Chäähärramäel on see kiwi kus Jaani tulal pületas

(pag. 74)

15. Hainamaeräpäää on iseäranis Naesterahwa pühapäev, kus Naesterahwad sell päewal tööd teewad selle peres ei anna Pambaad sügise heaste wilja.

16. 7 Wännastäpää nii sell päewal 7 Wenola konnaga "Kerko" lähewad siis langeb kiriwalagi sisse "ja tappab keik inimesed ses seal seebon ära.

17. Maretepää ses Maretipääwa, Käsapõlalo" künnab, selle orast ei rikku Talwe ära.

18. Oläääpää" leiga taewa esimene Wihm Wiljas, mida Jõuluks hoitakse.

19. Pärdepää ses Pärtlipäewa Linu üles riswis, sellel on Jäsel oastal suur Lina sawak.

20. Mehkepää Siis tehtakse õlut ja tappetakse Sammas, keik Põllu töö peab walmis olema.

21. Põhadä jahengäädä pää õhto ei tehtu tööd ses nende õhtodel tööd teeb, sellele tuleb üks tõe tuttaw Surm kallale tulewal ööse.

22. Martepää. Teed tehakse Maakri, mida Maroli santetäle Martelädä" antakse, Maroli sanalikus päiakese järgmiselt: noored Poisid ja tütrukud panewad pahem pidi Kasukad selga ja määrivad nänud tahmaseks, üks on nende wanem kellel ka Kaalakott on, selle sisse Maakri pannakse ja üles käes on tal Witsa kimp, millega siis nende Lastele otsa pihta antakse ses mitte lugeda ei osata (Hiiumaal on see pruugiks et nii Maroisi tulewad öeldakse Lastele et õppige, nii Tei mitte ei õppi siis saate Maroisi käest Witsu) Neid on suur selts sond, kus ka Wai Vormpelle Töre paraas on, wäljas ukse ees laulelakse seda Laulu sisse laskmiseks:

(pag. 75.)

„Mart, mart, mart maa möresäb"
„Põllo peenräid pöresäwad"
„Seha langäsäid (Faldriwad) lebesäwäd"
„Kala langäsäid kölesäwäd"
„Paskä sessä Martesäsäd"
„Maroisi Kiiwäsi kölmätäwäsi"
„Maroisi Warbäsi walotäwäsi"
„Maroisi Kärwasi kidesäwäsi" (sügelev
„Maroisi Hännasi hundäsäwäsi" (härmetanud)
„Maroisi Rengasi kübesäwäsi"
„Maroisi Nahke o' narmänä"
„Maroisi Kaalo o' karonä"

Kui Maroli ääse Taewas Soala näeb (seitse tähte siis on Jõulude aego ilusaid ilmasi.

23. Katre pää Katri aegu peab iga sorel wihma saadama Keela Hiidlased Kadre rose" (et Teie „Posti mehes" ütlesite et wäib ka mõned wanasõna rahwa rumalasi sõnasi kirjuta, sus seda tarwis on, seda ülewei nimetasi sõna ei wäi mine nimega nimita, sui peab saale selle jätma mis wana rahwas saale on annund, selle pärast, ärge pange pahaks, kirjutasin maa selle Wihma saju nime, mida nimetawse.) kutsuwad. Katri päewa õhtu, panewad jälle noored inimesed endisi Katri sanoti riidesse, aga nae ste rahwa moodi Piletega, mõnedel on meinsed riidest tehtud Titted, selledel Hanä solost penik*) külges on, selle pilliga puhutawse wäiwse lapse moodi häält. ja öeldakse „Katre tett nutab", teistel on jälle Pudel wai „Pöis Kaema all wett töis Keela siis nöerastе peale jaritsitawse selle nimega et „Katre poseb". Katri päewa wiskab Taewa Taat Külmakiwi Merese ja soja kiwi Allikuse.

* Hane sulust tehtud weike pill

25. Tõulo õõsä, minnamse Taewast maa tooma
kui Tõnno tee (Piima uulits või Milky Way)
selgeste paistab, siis on Wäga külm ja selge
ilma lumeta Talwe, on ta aga tuhmine,
siis on jälle palju Lumine ja süga aw Talwe.
Tuppa tunamse õhtu Õled, nende peale tuleb
keik pere rahwas kokko, Pere mees wõttab
sealt keige põhjamaad üks pea tõis wälja
ja wiskab siis seda waatu tua laage, katsumiseks
kui palju Rukkisi, nisu, odre, j. n. e tulewad
suwel saab, mismoodi katsumise järele keige
rohkem ülgi ülesse jääb, neid kaswab ka keige
rohkem tulewad suwel (Õled jäewad wiisatis
Laewa pun praguse ja Palgi maakale kohta
kinni) on Peremees oma katsumisest
katsunud, siis wõttab Perenaene teeb nendest sam
kui Peremees, katsub kui palju Tüttarlele (kui
neid on) Kosilasi tuleb, kui palju wilja loomade
annawad j. n. e. Laua peale pannakse
se Oleni päewast järel hoitud esimine leiwad
Wihk, selle wihale peab iga üks. kes wähe
Õlut leiba ehk muud andma, sest siis peab
Wili jälle teise aastal heasti kaswama,
seda Wihku peetakse kunni Kolmekuuni
ja päewani laua peal püsti, siis wiiakse
ta jälle wana kohta tagasi ja alles tulewa
Oleni päewa eelnewse ta ühe keige parema
loomale süüa, kui juba uus on leiwad.

26. Mis ma weel seia juurde lõhendan on see:
et iga Näitalis „Valja päewa õhtu" saab
pühaks peetud, selle õhtul saab enamiste
Arstitud, wai Häämurdel „Ohutud"

Ma räägin siin weel natuke: Hüüdlaste Wana-
usust, Arstimisest, Muinas juttudest ja Mõiste tuuletest
ja Wanade sõnadest.

Wanast usust.

1) Kui wares kolm suutäit sarjub järgemisi, siis tähen-
tab se head õnne, kui aga kaks korda siis paha õnne.
2) Kui Mesterahwad wälja minnes Naesterahwas esite
wastu tuleb, tähendab: head õnne, tuleb aga Mees-
rahwas esite, siis tähendab: paha õnne; Naesterahwa
juures on ümber pöördud.
3) Kui keegi Kukkumõrdu (Kägu) kewadel esimest
korda oma ees, kuulek kukkumaad, siis on sellel
weel õnnetus ees, kui ta aga oma taga seda kuulek,
siis on õnnetus juba möödas läinud.
4) Kui silm sügelek, siis saab nutta.
5) Kui nina sügelek, siis saab surma sõnumid kuulda.
6) Kui suukka Lagurpiisi jalga ajaad, siis ei lähe
Teereis heasti.
7) Kui Parema käe pöi seest sügelek, siis peab Raha
wälja andma, kui aga Pahema käe pöi sügelek,
siis saab raha.
8) Kellel Pöi wälja pool nime peal rawnab,
se saab naiseks.
9) Kui Rottid riideid natuke söönud, siis saab
sealt kohalt ära minna wai laki saada.
10) Kes Päsupesa pesa natuke teeb, selle maja
hakkab palema.
11) Kus palju Hakkmaresi (H. k. Kergohakked)
kokkas korjab ja kõra teewad, seal sureb
naituse hiljemalt üks loom ehk inimene ära.
12) Kui Päesed rutsu lendamaad, siis tuleb
Wihmased ilmaad.
13) Kui Kerbed palju kammustamaad, siis
pahad ilma Wihma ehk Lume saada. *)

*) Wanast söönud naiste rahwaad, kerbed ära, nii
usaad oma ümbert leidnud. (olen ise näinud)

14) Kui [kaa]Warblased 78 Talvel palju asirtsutawad woi laulwad, siis tulewad head ilmad, kui nood aga nurwalt seis wad, siis tulewad pahad ilmad.

15) Kui Päesed endid Künla rums näitawad, siis tuleb weel enne kewadist rangest külma.

16) Kui Kuul otsad üles pidi on, siis tuleb rangest külma, talwel kui aga Kui kuul otsad üles pidi on, siis tulewad ilusaid selgeid ilmu.

17) Kui Päewa ümber Parai (Walguse rattas) on, siis tulewad tuulesed ja sombad ilmad.

18) Kui Paew õhtu Pelwasseinä (Pilwetaewa) läheb, siis tuleb Tormi.

19) Kui Päästeesel mad alasti lendawad, siis tuleb wihmaegi ilmasi. (Komm.)

20) Kui "Korp" (Kaaren) õhtu poole läheb, tuleb wihma.

21) Kui "Warased lõuna poole läkewad, tuleb Tuult.

22) Kui Ämblik (His murdes Hämbrik) omas wõrgus wagusi seisab, tuleb paha ilma.

23) Kui Kärmsed wagusse jäewad, tuleb paha ilma.

24) Kui Kajakad merelt maa äere tulewad ja karjuwad, tuleb Tormi.

25) Kui Kuul Laewa masti ümber Wilistab, tuleb tormi.

26) Kui Laewa mastide otsas "Lahwatuli" ("Flenkfyr" Flamma) ööse pimedas näha on, tuleb tormi *)

27) Kui neid tulesi wee sees näha on, siis tulewad waikesed ilmad.

28. Kui mere Sinnud Laewa ümber sokko tulewad meiel, siis on tormi karta.

* Laewa mastide otsas olen mitte korda, pimedas neid tulesi näinud, olen ise masti lähnud neid waatama ja käega katsunud pole muud kui näewli soarnane õhukumine, nagu auk.

9) Kui Paastu rums müristab, tuleb Pühe 79 Kuiwa.

10) Kui Kanad majade sisse tahawad tulla, tuleb paha ilma.

11) Kui Seal õlgi rums Lauta Wiwad, tuleb tuulesed ilmad.

12) Kui "toatobärt" (too Liblänas) Tõulu rums näha" on, tuleb warane Kewade.

13) Kui Mesilased Sügise wara seis maajäewad, tuleb Warane Talwe.

14) Kui Loomad ei taha homiko peaga Lautadest wälja tulla, tuleb Teise päewa kurja ilma.

15) Kui Metsõhtu rahiseb, tuleb Teisel päewal Tormi.

16) Kui Suits otse körgele läheb, tuleb ilusaid ilmi.

17) Kui Koer rohtu ära matlab, tuleb paha ilma.

18) Kui Kewade Maa Tõugul esimene pool sinine on, siis esimene poolsuisl niiske on Tõugul teguminne pool must, siis on teine poolsuisl niiske.

19) Kui Koer oksendab, tuleb kurja ilma.

20) Kui Kuk üke jala peal seisab, tuleb külma.

21) Kui Kuk kuristab, tuleb Tormi.

22) Kui Kewade Sõnnikosittigod (His murd. Settek) pojad esimiste jalge wahel on, tuleb kuiw Sui

23) Kui, on pojad aga teguniste jalge wahel, siis tuleb niiske Sui.

24) Kui waras rums Loomi tappetakse, siis Loomad ei sigine.

25) Kui Loomu põhja tuulega tappetakse, siis ei sure Loom hõlpsaste ära.

26) Kui noores rums Sane Tööd tehakse, siis siginewad kilgid.

27) Leht puud raiutakse noores rums ja oksas puud Täis kui aegu.

28) Pajakenne ehiteli päewa Lund, siis ei ole Tõulu lund.

29) Kui Wesi alaneb, tuleb warsti talwe.

30. Kui Kass rüüntega punt Kratsib, tuleb Tuult.

2/jaan. 80. Arstimisest. (Ohutõmesäst)

1) Kellel Soolatüükaal on, seotakse aknaraamiga ära, ehk selle veega, mis üke kivi peale viimast sinna jääb.

2) Kellel Nari käe eest on, pannakse Wask vetti ümber käe, ehk üks esimene Poeg teeb oma esimese Pareme käe sõrmega kolm risti sinna peale, need kaks tavad ära.

3) Sõõthiir (Hiirja rõõgatus) ravitakse ära: "kui Abi ehk esimene tüttar oma nimetiis sõrmega haige kohta viis lappe teeb.

4) Kõrnaad ihu pealt ravitakse ära: kui *) "Wana kuu neljas päevas õhtu Maalõõlest tehakse ja sellega karnasi pestakse.

5) Lumaswaja peab sellega ära raskuma: kui seda kaswajad üke veel mattmatta Surma sõrmega saab muljutud kolm korda.

6) Koeranaal (Paise) peab ära raskuma: "kui Wana kuu neljas päevas Saunas üke tule sõõga paiset kolm korda muljutakse ja jälle veenaa paika tagasi pannakse

7) Pistel peavad siis ära raskuma: kui Walgeal peeneks tõngadud klaasi puru saab sõõdud.

8) Kramblad raskuvad siis ära, kui nõiatud saaban tuss kivi saab sõõdud.

9) Nõiatud Piima ei olda Lehmale, ei tud mustas ussi pulbert (Kiirus) sisse, kolm korda esimese Parema käe sõrme otsast piskamad Lähm Kellega wõttma, siis raskus nõidus ära.

*) Maalõõlest sai seda niisi tehtud: Pohja poolse aja tuge Teiva alla sai auk tehtud, kus üks taap wett sisse walasti ja weel paneti aiugu põhja üks sõrmus ja neli muga, otsast sõrmust sees püsti seisma, siis pistis Pent (või Taras), sõrme sisse ja lüüatas wett kolm korda, siis peadi haiged rahtas

10) Kui Lambad alnud haigeal, siis panuvad neile Nõiva õli sõõmise hulsa. 27
jaan. 81.

11) Kui tõnetud nõidusse eest maja ja rahwast hoida siis panuvad Wärawa tulka otsa Elawad hõbe üke augu sisse.

12) Kui Taar (Kaali) oli ära nõiatud, siis laastiadud Püsitõis, kraakiadud põhedaad Panna peale ja lastud siis Taaretõrre sisse, nõidus raskunud siis sa ära ja Taar läinud jälle oma tuss.

13) Kui hambad walutanud, siis panuvad Hussekest (ussi ära ajatud nahka) Piibu sisse ja põletud.

14) Kui Lapsed nutnud, siis otsiadud üks niisugune pind, mis aja Koera (Hiire mad. Häire) külgis piisenud tunke käes, seda panuvad Lapse külge riiete sisse, siis piskamad ka Lapse nutt jäele jäema.

15) Olnud lapse Ema, enne Lapse sündimist Lehma lüpsmise juures Lehmast midagi ehmatanud, siis wiidi ema, Lehma kõhu alt, kord, keige Lapsega läbi, siis piidi Laps ikka terweks jäema.

16) Kui Lastel põnud lausti olid, siis rippu-taadi neid jalgu pidi kolm korda üles piidi et Chom sun jälle üles poole jäeks (sest nemad arwasid et lapsel on Tema kõhu ülemine pool alla runkunud.)

17) Olnud kellegil Pea kõrnas, siis walatuad läbi Kiritse kiwide Wett ja selle kahnaga weega pestud Pead, siis saanud Pea terweks.

18) Olnud kellegil silmad haigeal, siis nõetud Põhja poolt maja mulda ja panuvad seda Wee hulka ja siis ajatud Wesi seema, siis lastud wesi külmaks jäeda ja pestud siis pärast selle weega silmi.

19 Kellel „Rähnokerjad" (Petre talud) näin peal
pag. olnud, se pidanud enne Püri päeva ühe
82. Waresemuna ostma ja seda ära jooma
tavelt, siis pidanud nad ära raadunud.
20 Kellel „Katkomärk" (üks punn kap ühe peal)
ühe peal olnud, siis pidanud ta walmis
saanud Ohasikaga seda kohta kolm
korda muljuma, siis pidanud märs ära raadu
21 Kui kobune haige olnud, leigadanud ta
Kõrwast weri wälja, seda siis Leiwa Tükkig
Hobusele sisse andnud.*)
22 Kui Sahetud „Sattigad" ära ajanda, siis
pandud paar tükki neist Püssi sisse,
minnud Wana kun nelja päewa ühte
ühe Pist tee peale ja laastud Püso siis
Lahti wastu Põhja tuult, siis pidanud
ka kahe naesel ära raadunud.
23 Kui Sahetud Päisi ära pantada:
siis pandud Wis tükki neid ühe kalten
sisse ja wiidud neid siis ühe Pist te peale
kus juures ise need sõnad saanud öeldud:
„Chenga mätsä meelitomäel"
„Kadlegä äiä meelitomäel"
„Otsa päältä otja Päidä"
„Kuhla päältä korja Päidä"
„Lage päältä laesa Päidä"
„Kõrwa tagant kõrwa Päidä"
„Habemestä halwa Päidä."
pärast sõnu peranud need wiibia,
kolm korda pahema kanna peal ümber
ja Päid pidanudgi ära raadunud.

*) Sattisaed on Hiiumaades „Sakrid" ei ole
wana rahwa arwates muud kui Wana hõõlus
umad Päid ja ei pea muidu sünonima kui
Nõidade läbi, selle pärast lastawad need ka
püssiga metsa.

fo? 83.

1. Muinas juttud Püha lepa rikkel seunast.

Krätt", wõi ruiskas seda Suremaal nuts tawwe
Tulikänd, olnud wanast Hiid kastel, mida ka
päewagi weel arwatawwe mõnes Peres olewad.
Seda kujutawwe üks suure Potti sarnaseks,
kellel aga suur tulest „Händ" (rahw) targa on,
selle „Hänna" sees taab ta oma Peremehele reis
rawwa, Raha, wilja, riiet j. n. e. tuiduo peab
tall olema: Soja, rõõska ja Mett, kes Peremees
ta eest heasti Päidu pealest hoolt kannab
ja seda mitte ei räägi et tal Krätt*) on,
selle juures peab ta ka seisma.

Ühe Wana elatanud Emal olnud üks sarw
Krätt, kes teale raha ja muud rikkusi toonud.
Se Wanamoor saanud üks sarw haiguss ja
sui ta tunnud et ta pidanud warsti ära
surema, siis mõtelnud ta kes ma anna Krätti
ja Raha warantust; kellegile maa ei tahtnu
neid anda, panen, teiste inimeste pärast
ei saanud ta millalgi oma haiguse ajal,
Krätti oma juurde kutsuda, aga ka raha
ära matta, mistu oma pea patja all
hoidnud, üks sarw Püha päewa, läinud
teised pere rahwas neile „Kerkso" minud sui
Pulma jäenud Pärselä" magama ja
Peremees jäenud oma 10 aastase tüttrega
wana moori walwama.

*) Ühe peremehel, kellel teised rahwast ütlesid Krätti
olema, käisin ma üks sarw mõeramas, ta ei olnud
mitte niisugune ebausklik sui teised, tal olid ka
mõned raskel iseenud Raamatud, mida ta kages,
Tutte puhuides käisin ma ka: ruiskas olid sa anda
selle krätti saamad, mis rahwas ütlesid Pull olewad
Ta naeris ja ütles et: selle Krätti tõin ma Neuabri
Türne Peremehe käest, ta on aga ikka Hännata-

30 jaz 84

Peremehe tüttar läinud Piga sõõtma, et tüdarlaps wäga rasaks jäenud läinud Peremees teeda mööda tuma kus ta jõeb. Wana eit arwanud ennast üksi Jõõs olema ja tahtnud nüüd oma Raha ära matta ja krätti kuhugile ära saada, wättnud Pea patja alt oma raha wälja, mis üks Suurka säere sees olnud, läinud „Kolola“ (Leeame) jurre ja puistanud raha „Puha sisse nende sõnadega: „Neäd räät kis senal panä= wäid neäd wettiko send ka“ siis läinud ta tagasi jälle oma nurga, seal nüüd mud ta polm karola: Kuts, siis tulnud läest läbi üks suur Kott, üle wihu saarnane tulest saba taga, läinud Wana-mori juurde, Wanamoo silitanud esite ta jeaad ja üttelnud: ma suren nüüd ära, selle pärast laen ma sind omast teenistusest lahti, mine sinna kust sa oled tulnud, selle järel läinud Krätt appi ja raalnud ära. Palane näinud aga Perset kõik ära mis wana-moor toimetanud ja jõle seda wellegile räägitud. nüi wana= moor olnud ära surnud läinud ta „Kolola“ seda raha wõtma aga ei leidnud seda aga, ostimise juures tulnud taal wana-mori sõna meelde: et selle rääd panewad, selle räät wõtwa sind ka ja üttelnud enese ette „räät ma soo räätä sada“ läinud wõtnud surnu wana-mori nurgast ja tagasi Kolola ette ja raaapinud tema räättega tuhka, mis ka kohe Raha näitamale tulnud. mida ta kohe Jaoks saanud.

* ja pealju suurem, ilma karwadeta, nii öeiste Krättide ta on mo oma Naene Mare, enne ollared ei olnud mul raha ega wara, Wili ei kaswanud, laomaal ei sigine ise jõin Wiina ka weel, pärast seda nii Mare sain. sain enam Raha Wili hakkas kaswama laomaal sigi= nema ja joomine kadus mull ka ära, seetõttu üttelwad ka= rawas mull Krätti olema nii ma neile üsken et mull ei o= siis üttelwad naad et ma selle pärast ei taha üttelda et Krätt siis ära läinud nii ma seda üsken et mull ta on (nii suguseid wistolnud Krättisi.)

2. Wana rahwas räägib, et Jaz. 85. 3 Pärre nimeline olnud; enne kui Püha leppa kirik saanud ehitud Kirik, ja matmise aeal. Kirik seisnud üsna mere kalda peal künka otsas, kiriku läheduse kaswanud üks Suur Männi, se Puu saanud ka rahwast Püharu peetud, senna on Raha ja muud andeid tema õõnsuse sisse pandud. Selle Männi alla saanud ka wanast üks Hiidlaste Pealik maetud, kes Pärre olnud surma saanud ja kes seda raha ja andeid pidanud peik omale saama, ega ole tohtinud kiski selle Puu külge puutuda ehk rikkuda tema kaswamist. Seda saanud üks sinna asunud Herra kuulda ja tahtnud seda Puud maha raiuda, et siis ka üks selle raha kätte saaks mis aeal puus olnud.

Üks (pärd) Kosinud se samma Herra omale Puudi ja lubanud sellele, et tema tahab selle Püha= puu maha raiuda ja sellega pidanud peik Pulma Raad saama peedetud, Puust ei ole sellega küll mitte nõus olnud, aga Herra üttelnud et, ma tahan ka nende kuulda rahwale näidata, et seal midagi kurta ei ole. Lõinudgi Herra, mõne raas laeega seda Püha Puud maha raiuma, esimene hoop kirwest, jaanud peik maa wäärisema ja männid Mühisema, kuna Püha männi seest akkanud Piniste suitsu wälja tulema, üks suitsuga tulnud ka Puu õõnsuse seest, üks Saariistadega ehitatud mees, lõhkise peaga wälja, jäänud tanud oma piiga ja Herra pahemad jalge ja paremad käät ja kadunud ise ära Puu sisse tagasi.

Peal on praegu wanaed Kiwi risttid Rootsi keeles seal kirjaga mõned, aga juba külleli langenud ja kohti on praegu karjäs maa, olen isegi seal karjas käinud

Herra aga kukkunud kohe karjuales maha. Kuna teised ehmatuse pärast maha ka olesk kukkunud kui naised mitte polesks püsti jäenud, kui ehmatus möödas olnud, minnud Herrad naa tama, sellel olnud Parem käsi ja pahem jalg halwa olud. Teda saanud koju kantud, kus ta ka nattukse aja pärast surnud. Pärast seda hakka nud see ehänd kuiwama; aga keski ei ole julgenud enam teda minna maha raiuma.

Üks kord, ühel Une aastal öösil olnud nenda kange torm, et se ajanud ta maha, ühes selle tormiga, ajanud torm ka ühe wõera maa Laewa sinna mäele, kus aga laew mehed
päralaga weel mandale peasenud. Seal teinud naad tule üles et ennast soentada, kus naad ka wana pühn Mänali tahtnud wiia ja tulele roaks anda (sest naad ei teadnud et se püha puu oli) Männi juurde minnes, leidnud naad selle juurde alt maa peal, hulga kulad ja hõbe raha, mida naad kokku korjanud, et naad seda raha warjata tahtnud, siis mattinud naad selle sinna wana Kiriko külje alla maa sisse, kui aga wiimane raha oli paigale pandud, siis tulnud seal t wana Männi juurde alt, sesamma ülewal nimetu mees wälja ja pannud ta nud oma piiga ja piriko otsa ja raadinud ise kui kala raew ära. Selle järel tõusnud torm weel rangemas nenda et laewad Kiriksuni rändnud, sii hakka nud Kiriko kell iseenesest löömа ja Kirik wannud suure müriga ga meresse ühes raha Kiriku kell peab aga ja praegu ji weel iga uue aastal öösi seal Hiiumaa, mida ka kuulama käiakse, uue aasta öösetel wäljas. Olen isegi mõn korrad kuulamas käinud, et wanemad kella helisemist nyuksid ja mina mitte ei kuulnud siis öeldi „Pool o' norast kõrwad“ olgo peale.

3. Wana rahwa jutte järele; saanud Hiiumaa Neljast Riigist walitsedud üks kord wanal ajal.
1mal jagu Saare ninalt kunni suure mõisa Tõeni, walitsenud Sakslased, (wist Balti Riiklid)
2 jagu Suuremõisa Tõest, kunni Emaste otsa, walitsenud Poolakad, 3mast jagu Emaste otsast, kunni Risna otsa, Soomlased, 4 jagu Risna otsast, kunni Saare ninale, jälle Rootslased, kes ka Piiri kohti kus nink Piiriid kokko tulnud, olnud üks suur Sammas üles pandud, selle otsas kiwid praegugi weel järel on, Pihlasso rahwas Hiiumaa kesk paikas.

4. Hommiko pool Hiiumaad, Suure mõisa jõe suus, on praegu wanad waremed ja wallid, mõlemil pool jõge näha, nelest Põhja poole waremette nimi, Linna mägi, ja Lõuna poolt jõge „Kantsi mägi“ nimi on,

Wana rahwa jutust, waremette nimedest ja waremette kenestest, mõib näha et seal mägi a wanast põhja pool jõge ja lõuna pool jõge, Kindlused olnud olnud. ja jõe suus ka mõlemattel kindlused ka soolamaad olnud. Wana rahwas räägib, et seal olnud Sakslaste ja Poolakatte piiriid kokko tulnud, kus ka palju on Sõda peetud ja werd walatud, sest et üks waliteus tahtnud teise käest tema Kindlust ära wõtta, mida aga üks kord Poolakattel siiski karata läinud ja Sakslaste Kindlust, koopis ära wõitnud ja pärast ära põletanud ja rüstnud.

Üks enne muistene jutt räägib neist Kantsidest
nendest! (selle kantsi mis Põhja pool jõge olnud
„Walibo" nimi ja sellel mis Lõuna pool olnud
„Salinema nimi.) Üks kord tulnud Salinema
Pealik saatja Walibo peale, teda ära võtma,
mida aga Walibo pealik enne teadnud saanud.
ja anna nõe selle vastu valmis pannud,
kus siis hirmus tapmine ja vaenale kõlin
mõlemitte väge poolt algannud, nende kahe
kantsi vahel ja kus veri ojani läkse jooksma
et Salinema pealiskul enam väge olnud kui
Walibo pealiskul, siis jäänud iska võit
esimesele, Ja tapnud Walibo pealiskso, keie
Sõa meheel ja nemad rahvas, siis tõmmud tule
linna* otsa ja põletanud neid ära maani.

Selle ajal kui aga mõlemad väed veel
sõdinud, pannud linna rahvas, omad
Rahad ja kulla hõbeda, keie kokku koguvad
aega maa sisse ja mattinud senna oma
Waranduse kaik, pannud veel suure halli
Kivi senna peale, et kui neski oleks veel
järele jäänud neist mattidest, siis oleks seal
kohta ära tunnud. Et küll Salinema peali
keie rahvast ära tappis ja linna ära
põletas, teatsid siiski pärast seda senna
asunud rahvas, et Walibo rahvas oma
raha ja waranduse olid senna maha matnud
aga neski ei teadnud kus kohtas.

* oma rahvas nimetasid neid kohti Linnadeks.

Pärast seda kaua aega, kui juba rahu
oli ware mette vahele kasvanud, olnud see
koht mõisa karja maaks jäetud, kus ühel
pääval üks Tüttar (Lapp) Lambad hoidnud,
ise istunud selle halli kivi peal; kus Walibo
rahvas oma varanduse olid mattnud,
ja ühtlenud Pärki, korraga näinud tema
oma eest maa seest auru välja tulevad,
väike aja pärast ka ühe veikse Ussi, nuhid
peaga, Uss teinud veikse ringi ümber aurava
koha ja läinud jälle tagasi, nende vaadi
teinud Uss kolm korda: Tüttelaps saanud
aru, et seal vist mõni asi warjul on ja pistnud
viimase korra, Ussile oma õmblus Nõela sisse;
sellel kera täis läinga järel olnud, Uss läinud
sellest lugu pidada matta oma vana paika
tagasi; kuna Tüttarlaps läinga järel aitanud
vogu Nõela ja niidiga, Tüttarlaps, jätnud
läinga senna ja läinud kodu rääkima,
mis ta teinud ja näinud, kodu saanud
inimesed kohe aru, et seal on Walibo rahva
Raha, olnud ka kohe valmis, Raha üles
kaevama minemas, enne minnud aga
Kargo juurde, temalt nõu küsima. Kark
üttelnud: „Se o' üks kore ase välja kaivata
sest vana Hõelas o' ese päälä hiskemäs,
kue Te', Tahatõa seda päris ära ülas kaivata
ses piatõa Põhabõ just Kergo aego, kue
Kergo Esänd jüttlest teeb seda kaivamaa

Mehed tulnud, Targa jurest ära ja teisel Piiha pääval wõtnud, töö nõud saasa ja läinud raha raewama, sinna saades mõtlenud nad, et weel Kiriksas Jumala teenistus ei ole hakkanud, et wõib nattuke puhata, heitnud ja mehed senna maha, aga ainunud keik ära ja magamad kunni Esmas pääwa lõuneni, kus teised neist üles hõratanud, siis wõtnud mehed teisel Piiha päewal jälle nõu, Raha minna raewama, aga mitte magama jäeda sel ajal. Taewas olnud selge, mitte pilwe täwkigi olnud näha ja Päew paistnud palawaste, kui Mehed Walibo saanud, et just paras aeg olnud hakkama ka kohe tööle, aga kui esimene Labiala täis mulda oli kärwale wiia tud, sündinud nende peale kohad äkkiste üks suur must Pilw, mis päewa ära warjanud ja sellest suuri Kana muna suurusi Rahet, üles mürista maega ja wälgu löönisega hakkanud saadama, mehed ehmatanud selle üle nenda ära, et omad raewamese Riistad sinna maha jätnud ja ise kojo poole plaganud. Pärast selle ei ole keegi enne kui üks Jumaa ses julgenud senna minna Raha raewama.

„Ta üttelnud: „Ma ni poes näetäin et tassän hä pässä Raha. Teola eelä, ese ma tagäsä tolän. Teised küsinud: Kut meekegä sa s' sennä kedä saad. Jumaa wastanud: ma ni poes nettain surä roud Lasna helgutäin kargä luhki ree ka wana Hõõles esä ä' rõõgoks, se ep' ole mo ase ree aga hä pässä Raha saan"

Et Jumaa wa ribedaga olnud heaste saanud, siis läinud ja Ta Walibese Raha raewama, teised kes tema saasas läinud, jäenud senale waatama mis sest laust wälja tuleb, kui Jumaa senna kohta saanud ja pidanud raewa ma hakkama, Kukkunud ta maha kui wälgust tabanud, kui teised ta juurde läinud ja teda üles tõstnud, olnud Tema parem käsi halwa tõnd ja sun wiltu jäenud, mis ka surma tunni nenda on jäänud, teda hakkajad „Welto sun Jumaa" nuhtlema.

Kes sinna praegu julgeb magama minema, sellel peab ka sun wiltu ehk käsi halwatud saama, et ma mitte seal ei ole magamad süs ei tea ma ka mitte, kas wana rahwa jutt tõsi on wäi mitte, olgu minngi pärast wana rahwal õigus.

Labiala

5.

Üks mees nimi Puka leppa nimel kandis on Hiie nõna, kes palju ja paksult juuksed kasvanud mere ääres on koos suure Kuuse, selle vahel üks veel suurem Kuuse kasvab, need kolm Puud on vanad aja pühaks peetud, sest neil olnud üks püha Hiis vanal ajal, selle järel sai selle Puu nimigi, Hiienena on, nende Hiiede all räägib vana rahvas, on vanal ajal tantsinud ja pidusi peetud, tantsimise juures olnud üks äramis see moodis, et igal tantsijal olnud üks veerand Kolli piiritune ora, mis sinna Kuuse alla üks kivi sisse auristud augu sisse olid pandud, et sellel neid tarvis oli väis mis sealt võtta, ja kui Torupill hüüganud pandud siis läinud inimesed tantsima, mis mäga suure viisiga ja hirmsa häälega sündinud selle ülemal nimetud oraga, pidanud iga tantsija üks teist piimustama; aga mitte näo ega käte ja jalgest, nende et veri sest kohast tuleb, (paksu riiete ja väga suure piiruse pärast, sagamad mitte tunda vahel tantsijad, ilma et keegi oleks meriseks sagamad,) kui siis keski on vaid tunnud veel valjas olevad, siis karjunud ta teistele nendale: „ mere väljas vännaseisjad "
„ antrea aega ogaraltä "
„ väimä verä wergastä "
„ rullä kalle kuusalä "
„ Küllses kuuskä kuuläle reuvwe "

Need kes siis meriseid olnud, niisugud Pent, (wist pidu juhataja või preester, selle üle ei tea wana rahwas mitte aru anda,) selle kuusi juurde mis seal vase vahel on ja kastnud oma nimetis sõrmed selle weega, ja kes essite laulma hakkanud ja teinud selle weega, selle kuuse koore peale üks poole kuu sarnatse märgi, kui se toimetamine möödas olnud siis pannud iga üks oma ora jälle tagasi wana paika, ja hakkanud pärast, iga üks üks teise pärast kinni ja hakkanud siis ümber Kuuse tantsima, ja seda laulu laulma.

Kuulä kuulä kuulä Kuuskä
Kõbedänä õnnä Kuuskä
Kus sa kuuläd kuulä Kuuskä
Kõbedänä onnä Kuuskä
Häigäd ä ogaraltä
Esandäälä Heiomaaltä
Tantäid tüskäs Taadämaaltä
Wana Esa wahwa maaltä
mattad maha mattärtäjäd
sassäd sarnaks sortsätäjäd
Tümmätäid tüträ tössäjäd
Poia penna pegestäjäd
Oõe onnä öögätsäjäd
Wänna waäse wännatäjäd

Sest laulust jäänud mõned read mahelt wäljas, mis wäke rumalatte sõnadega on, et se laul küll wana on, siiski on neid rumalaid sõnu täna päevani kuuldes laulelud. (mida aga mitte ei ünni Teie kätte seada.)

Esa eha hegästäjäid pag. 94

Ema eiolä härmotäjäid
— ses mi soolõi soramaaltäi
— Targa Taaolä täiara maaltäi
— taomäi topla Foa tämä
— sorä sõgamäi Salwäi täiwä
— elo säolä Eho ähtäid
— sawonäsäolä saala ähtäid
— Hobosäiolä hopäs holkäi
— Segasäolä saala salkä
— Hergä äigäi arwämattäi
— Lähme lambäsel logämattäi

Kui se laul olnud ära lauldud, siis on se seltskond vahel nenda rõõmustud olnud, et nad kui hullud, maad kraapinud, Puid murdnud, kinda loopinud, ja risentamise peige öö läbi. Se laul ja tantsimine, on aga pärast poole Aastast ära peelaolnud, et ses sinna tantsima ja laulma läheb se saab mõisas ihu puhtlust, sellest lugu pidamatta, on nemmad siiske vahel salaja, seal tantsimas ja laulmas käinud, et küll pärast naha peale antud, nüüd ei peetakse seda kohtu pühaks ja ei rainula mitte neid kolme wanna puud (Hõõte) maha, seda laulu osaas teiste wanade hulgast, ka no wana suur Ema, aga ruiska juba ütlesin natuke rumalaste mõnest kohast, mis teha uuemal ajal ei sallita enam nenda kui wanal ajal.

Wanal ajal, kui Hiiumaal wõõra rahwast sai sõdinud ja riisunud, olnud neil üsna kibe lugu, sest wahle tulnud mitte wõerast korraga nehele kallale. Üks kord käinud; ruiskas wana rahwas räägib, Chungaliseel" (wist Taanlaseel wõi Rootslaseel) Hiiumaal riisumas, nus aga naad Hiid laastest saanud ära wõidelnud ja tagasi aj solnud, tagasi minnes üttelnud Chungaliste Pealik, kui tulewa Talwe jälle cheri kinni külmetada, siis tulen ma palju suurema wäega tagasi ja tapp an Teid keiki ära.

Tõese aasta tulnud gi. kui meri olnud kinni külmetanud, Chungaliseel jälle Hiiumaa poole, et aga Hiidlaseel teadnud, et Chungaliseel piadanud tulema, kui meri pioli kinni külmetama, siis piolasiel naad enna Ranna äärtsette Askenele ees wõi suitsu ausnude ees riidlel, et Chungaliseel ei piolanud teed nägema Hiiumaale, *) Chungaliseel tulnud Hiiumaa poole, et naad mitte tulksi ei ole näinud, essinud naad Hiiumaa läänedale ära; miela üks Hiidlane ses Hülgeid käinud püüdmas näinud ja läinud seda räägima, et suur hulk söa wäge Walgeid riideel selgas ja Walgeid hobuseel all tulewad meid wist täna õõse riisuma, seda kuuldes panuud keik ses selle rohkeel olnud ennast söa wastu walmis, sest Walgõi Chungalästä wäge tuleb" karjunud ig a üks (se nimi "Walgä wäge" jäki pärast selle wäele ja praegu "teab ig a Laps Hiiumaal seda. nii se nimi tähendab) Naeseel ja lapseel saanud metsa wiidud ja meheel läinud ehk ära saanallase wastu.

*) Praegugi peetakse weel iga uue aasta õõsi Hiidlel eskenele ees, nus naad teiseel ööseel wälma on, et Walge wägi ei näeks tulla.

Et, ruda teame, Walge wägi ära essis, läinud nendest Kolm pealikko teed otsima, iga üks wõtnud omale üke kuhu ölgi kaenlasse. ja läinud iga üks ühte külge, ikka Ölgi maha rappa tagales, nii nad aga waewalt olid maale saanud, siis tõusnud ärkkiste Form ja löhkenud neist Tõie ära, kus üks ka Walge wägi ära huppus,*) maal wõtnud Hiidlased neid kolme Pealikko kinni ja wõtnud weel teisigi tulema, et enam teisi ei tulnud siis ei tõpanud naad ka mitte neid kolme ära waid jätsid naad elama, aga Hiio maad pidid naad elama.

Et naad iga üks ise wõhte maale tulnud siis panduid neile nende wõhtade järele nimed kus naad maale tulnud.
esimesele kes Hiieninale maale tulnud, panud Heios nimi, teisele kes Säere ninad maale tulnud panud, Säärä jöök nimi Kolmantale kes Harju külasse tulnud pane Harjapolt nimi, Säerejöök on omale pärast 4 suure kivimaja ehitanud kus naad kolm nesi elanud.

Säere Toomatalu heinamaa peal on ühed wanad waremed, seal üttlewad wanad Rahwas, elanud Heios, Jöök ja Polt. Nende waremette juures olen ise käinud, naad näitawad, et seal üks kesk mine maja Talumajadest, on wanast olnud ja suurte Kaud kividest umbes wiie jala kõrgune maja nurk on seal weel järel.

*) Wanast uskonud rahwas, et neis need wäerad waenlased kes nende ära uppunud, pidanud Hülgeks jäema pärast surma, selle pärast ei söönud ka wanad ajal Hiidlased Hülge liha, kuna nemad ajs naad seda söömata pakkunud.

Wanaad sõnaad jag. 97.

1) Jamal maksä Potro peesä.
2) Hunt sorāb nahk maksäb.
3) Kats mattä ep' olä kaonäs maetsmattä ep' ole magos.
4) Fa o' tühe sue Kõhna lööts.
5) Pes pantässe Kaiulä kaas päälä sue Laps o' sessä sokkonud.
6) Herg teeb sennä ühä korragä, mes Warblänä eastägä.
7) Mealä rohkäm koäre sealä rohkäm lakkäät.
8) Süü Waseka ja süü Kokka.
9) Pilesä Koera wei löö koerä.
10) Wõõrä Ema wõileib ö näsammä hää, kue oma Ema Wetsakemp.
11) Wäre o' ekkä paksäm kue Wäse.
12) Küsäjälä ei o' löölä sun päälä, aga esä wettejälä löölä keppa päälä
13) Rottol ep' ole Kooga, maiäl ep' ole maga
14) Näljaga sõõb kün ää Kea lehad ja Kana monaad.
15) Ega Kott neelja Naabresä ä sorä.
16) Kes magäjä Kasselä söömäst o oho sosseb.
17) Küe päänäal o sõõma päänaad, aga küe päänaad ep ole saama päänaad.
18) Mes Hunale suus se o' Hunale kõhtes.
19) Ja olõäl närp* kue sokssa Kass.
20) Saeskos o' Koraade pää Pealo.
21) Kana ovolaad kaonä saead
23) param olä Waänä ja tark, kue Rekkas ja romal
28) param sõõ mostä Koas Walgäal leibä, kue Walgä Koas mostä leibä.

*) Närp. on üks wäike sõõmaga Inimene nael Lus

24) Nemä es rekko Mees[t] aga mees rekkob nemä
25) Kis Pörsäst pottes ostab.
26) Wetta ses Porsäs, kue Porsäst pakko täkkä
27) Param teesälä andä kue teesält sooselä
~~Nii kaua kue sa sorääl peast sa~~
28) Nii kaua peaal älamä kanne sa sorääl.
29) Elosätätrokast saab wahäl elma lets.
30) Kuesälä koera olsäl saan sessaad ulä Hämp
ga
31) Pungä teed Soämöesä aga rättägä ep
tee Seppälgä pösa.
32) Kis kahjo naedab se kaso ep saa.
33) Olsemenä Wasek lääb ajas kaha*)
34) Sun kösejäl ja sun kostejäl.
35) Kölä Pounad köesta kordämäsä.
36) Kaks könva Kewe ep tee elmal häädl jaha
37) O a olsäl sempos kue Hunt aja norkas.
38) Chan sojält ja Nainä noorält, O'm'pois hä
39) Ches Naisäal säst täänvad mes mihäel mära
näänvad.
40) Iobamenä ajab Pande oksä taganal ä
41) Ä ks käse pesäb teest.
42) Ännä katso Koera hammast, kue sa
lähsäl karwa katsomä.
43) Kennä kana sennä mona.
44) Kis kala Kasselä küpsätäb.
45) Paha Sega metto wega.
46) Kis wäsä waletaäjäks wettab.
47) Ohä Herjast ep saa kaks Nähkä.
48) Paljo öttält wähä tähtsad.
49) Uus kuud ~~[illegible]~~ pühib Taa pottiteks
50) Ega öhäl oma wega.

*) on wähe ruuval, aga saab tihti äelsed.

Näista tuusel. jag. 99.

1. Pemä nääb kue Pääsa Kergotornes
haigotäb. Kurt kuulab kue Kärp kuua
seäs Kiidäad üllt (uejast) ääd wettäb ja
Jaloto jooxäb Tänäsäst kaudä. (Wälä)
2 Meäs lääb mätsä Nainä naha kesle sälgäs.
3 Sega wengob sõõmänä suus. (Lähsäm)
(Ohärde, Puur)
4 Wana meäs norkäs sõrmä otsäs teks
(Taare tõrs)
5 Hall Herg oux selgäs (Käse Kewe)
6 Kiiside Pundä pekkos ümbles lõnga jämes.
(Pundääa)
7 Chad aläm kue maa rohe, pekkäm kue
Kergotorn. (Maantee)
8 Seäst seeswerwlenä, mäljä poolt kolla
karwalenä. (Sebol)
9 Kewe all Kelalräs, maa all mölgräs, ompsäs
sooläs Tammä tõrdäs. (Folopell.)
10 Ponsna Herg magab maas asä jääb
seitsä aastaad järäl näha. (Folä asä)
11 Lout walgäd ilamlääd täes oks ponamä
Puuk ei käskäl. (Hambaad ja Keäl)
12 Harx all, Poun pääl, Pounа pääl Pest,
Peste pääl nopp, nopps pääl chäts ja
Mätsa seäs Seaad (Inimenä)
13 Elaw jooxäb sorno Pöuxoäla wahäl (Wanx)
14 Tõge jooxäb jõhwäad suus (habemägä jooja)
15 Johat Tattawäad õues ep tunnä öhtä teinä
ep tunnä teist. (Tulgäad).
16 Põo täes seleelääd ja kammalo täes karust.
(Pääkare).

jõg. 100

17) Põõsa maha, aga eherrä ep maha mettä
(Härja wetto)
18) Pälj äst sääb ja välj äst wärskitseb (näse rem
19) Perä sääb ja laad laalab (Emes ja Porsäid)
20) Mees lääb Laudelä Leha Waraga Pääs.
(Kuusk)
21) Mees lääb Mätsä pealt sälg äis (Kraas)
22) Mees lääb mätsä wõht rvoto pael
(Leha rott)
23) Pärn Talles ja Pää wäljäis (Naga toppäis)
24) Wanamees norsäis sülä rawwo täes.
(Oja ja Kressäid)
25) Särv all, Leha pääl (Künnal)
26) Oks Waat rahta sago ole seäs (Kaasa mona
26½ Leha nä täes ja randnä Wetz (särmas)
27) Poolen Leha täes mölämaad otsad lahte.
(särmas)
28) Mees lääb mätsä sälg täibad täes.
(Sega)
29) Walgäd lambäid läh wad ülä rautsä
30) Põlla. (Hernäid kastässe Kreelälewesse
31) Wawr all ja waas pääl (Külmätaad Fiä
32) Oks aks ja wiis Kaasärt. (särm wennas)
33) Nele neitsät jõas näid öes öhä järäl
Teinä teisä järäl, ei ep saa elmal öhta Teis
kättä (Tuulikene tiiwäid)
34) Kännä Wetsä söömäid öhtä Leinä neitsi.
(Leha kättramenä)
35) Kattes all ja seinad pääl · (Wähänä Paat)

Mõ sirjutasse neid mõiste tüsi meel,
aga mõa arwan et neist on juba Teie kätte
saanud, sest Wanaste rahwa käes on ka
sarnaseid, sest palju, mis ma siin Talinas olen
kuulnud, ei tea kuidas nagid neid on kätte saanu
kas wanade Rannatüdte läbi, või muul wiisil.

Paar laulu veel lisaks. jõg 101

Üks wanast, on Hiidlastel wist enam
lauludest lugu pidanud, kui nüüd, sest
nõnda wanad Laulude järelaluseid, on nende
käes weel alles, mis tunnistawad, et wanal ajal
on, palju harilikkemalt laulnud, kui nüüd
pärinud ajal, nüüd ei osata, noore mad muud
laulusi, kui aga ainult Loppusi; ma ei üttle
mitte neis nõudes, aga en na miste siiski, sest
neist ei ole mitte palju, kes hariduse Laulu dest
ja juttudest enam lugu peawad, kui Loppudest
se on wäga laiale wäärt noore mattelt, et
nagad oma esiwanematte laulusi, ehk muemad
hariduse rahwa laulusi ei laula, aga oma
tehtud rumalaid küll laulwad.

Alla kirjutan seia paar wanade laulude
rüsmeed mis Wanast wist palju pinkseenad on
olnud. /. Pulma laul

„Pell tõiab Peno tagan.“
„Pruut nattsab norgä tagan.“
„Paja wäge, aga „Pouna tagan.“
„Pelo särw o' pääsämattä.“
„Prunde paljäal o' pühkemattä.“
„Faa seinad o' Tolmosäid.“
„Kambrä põljäal o' kaskesäid.“
„Leemä kattsal o' luhse läenal.“
„Õllä tõrs o' õlöi näenal.“
„Wiina waat o' wahenänal.“
„Palmad o' kiik puulel jäänud.“

„Põnamäi ja põnamäi“
„et me saamä sennä maalä“
„Kus neäod Kuuskäal kulalõs käewad“
„Kuuskad kulalõs ja kanad karalõs“
„Warässäal aga Waskä saabastõs“
„Hanäal haljäs hõbäslõs“
„Paraleel punasä paralaalõs“
„Peeskäsäal lennad peenäs riislõs“
„Jeesel aga Piide riiätõs“

48
jaz
102.

10. Kassesd, Kaerad kaldüves.
Lähmesd, Lambäed lettäres.
Hobosd Herjaed Helmäedäs.

3. Mats, Mats, ekskä Mare järäl
Marel öues paar ülä kottä
Marel kaks paare karala kottä
Marel kolm paare kuiä rangäst
Marel neli paare Neisto Nelse (Hans)
Marel wiis paare will pörsä
Marel kuus paare korolos Käesäel
Marel seitsä paare Pae Pärse
Marel kahäsä paare Kaardtans
Marel ohäsä paare äw Mätse
Marel kümmä kolm poika.

Ärge pange pahaks kui mael mõni wiga kirjas
Ma olen katsunud, siin mõnes kohas selle
wana waras kulunud, Hiiumurde järel kirjutan,
nendest palju kui mull Kramatuslikust
tundmust Eesti keele kohta on, ülle pea on
Hiiumurde, Tallinnaga ümbe maadi, munsel kus
et neaed enam jämedamalt räägiwad näit.:
Mets - Mäts, Kiwi = Kewe, Més - mes ja nendsamuti
mõned sõnad aga jälle peenemalt kui Talina
murdes nagu: Härg - Herg, Kettist - kittist, wäriseb
weriseb j. n. e. asjade nimed on ka mitmed
Teist moodi, kui Talina murdel.
Et Teie Wana wara seaduajattelt nendest üle selgeid
seaduisi saawisitte, selle pärast kirjutasin ma jälle
Nimi on "Johann Mesi" olen sündinud sell 10ne Nov. 18
Hiiumaa Pühalepa kihelkonnas Pärase külas,
olen Kooli õppetust saanud alamatte Talina linna
kooliides, 16 mne aastas wanaduseni. Mere teenistuse sõ
3 aastad Ameerika Laewadel peal teninud.
3 mal Aprillil 1888 sain Püünimehe Eksami Tallinnas
Gimnnasiumis, nüüd olen Püünimehes
Petersburgi ehi Laewas Pahatniko peal.
Wana wara olen wanemattelt
ja mundelt kuulnud.

Mesi. Tln. 23 rd Febr 8

jaz 103.

pag. 104.

pag. 105.

Ved denne måned vedkommende
jo manuelt korjournal.

Ullern. Fkm. 29de Febr 8

IV arna murde alal uurimiseks ja muudelt korjamud.

Mer. Ftkm. 23mal Febr 8

Tunnistus kirjutused.

Ma tahtsin mõned read Teile Hüdla-
kese murdest ja wana kombetest kirjutada.
Ei oska ma küll korralikkult kirjutada aga
ma katsun oniti kord sest pole näha
ka teistest külgest Hüdmaalt ka juuremad
saatis Teie ümbruses ühtid. Ma kirjutan
mõned näitused Pühalepa, Ikõigi ja Käina
kihelmurdest ja ka mõned näitused Kihelda-
kihelkonnast Ungru (Kindi) vallast.

Tähendus: P.= pühalepa K.= käina
U.= ungru.

Pühalepa kihelmurdes tähk „ä" ja ab „e" ja „ä"
wahemaas väljä öölsud, nii kui Talina kih. m.
jõna „keda" jeal kõlab „ä ja e" kahtlu,
Harwa pealt nii kõlab P. „ä" mujal kuhugil
ei leia ma Talina murdes nüüsugust näitust
P.: jäel, päel, mäel, paramal käel, käel. —

Kõigis kolmes kihelkonnas (Emaste ja Käim
murded kõlawad peaaegu kokku) näägitakse
sõna „kõva" tähte „õ"-ga wälja „ö ei pundu lõ
K. loetakse ko „ä · kui „äe" R. selge ä Tal. muru
P. ööl
tähtakse „õ" täieste wälja nii kui ta kir=
jutatud saab. n. k.: hunt, härg, kobune, kull
K ja R. unt, obu, ärg ull. —
K ja R. olli (sta) — tulle. — tuli (sta)
K jälg aige / P jälg haige K. jälg aige
K. K — pole see kõas siis olln ühtid. kuut (k
mede mehed n'ad säelt=(K) säält=(R) nädde sa
siis äppasid nad säelt wede
P. K pole see=ende nennawiisi ka nat(eh
kuld) sa arwad, sõna natõ tuleb sõnatest
nennad nenda kuidas". näitus: nennad kuidas
panänse ka sõna „nii kuidas" asemele sõna „na
näitus: niikuidas sa külwad, siis tuleb kuidane
natõ sa külwad (ehk „nat kuld" ja külwad
siin on Tall. mur. nenda kuidas — nendakuidas

P. taane homiku (täna homiku) entsa nädali
(kolme ehk nelja nädali eest) R. linnu põõ
linnu pesa. P. K. K. Rühapäe, Esmaste,
Teisene, Kesküla, Neljapäe Reede Laupäe
K. öeldakse Rühapää. P. õunad (Kartuhwli)
K. tuhlid R tahvid. P. K. K. „kend (põõmalane
hoost (luskas) „waane sees rokk (waagne sai leem
koon (lõuaots). Käim (silk) „leiwa tükk (leiwa tükk)
„ehi (emalamas) „ett (poolaastane emalamm
„ois (pool a. isalamm) „mina ise" „sti ole (ei)
wärss (noor pull) härg P. K. Pääjume K. „pääslane"
(päästuene). K P. K. „Ründ(kind „sild (silt) „trumm"=
(maantee silt) Paarno (köök talu õues) „naal tina"
(nael) „löö naal puu sisse". Kappukad (mustr. sokid
„Wanugad" (pastlid) „kennega ma pean tegema"
„tee sennega" (nelega, sellega) „senne mõts ja on"
„senne poiss!" „mikkepäraft (mikspäraft)
„sennepäraft." „Kiik linnu laalwad ilusta
„Lapse kiik „niik asjad on siis lihsalt (siin ligitsi)

P. K. l. „marga puu" (waag wapsk. käsi kaalmuppuga) „mu kual on haige (S. K. aige)" „Kaneprohi" (nanarpikk) „Kardas" (redel) „Engel (naisterahw nimi)" P. „Hüll" S. K. „Üll" (talve mütsi) „Kääts" (norw) „laegas" (haft) „seina kappi" „Hobuse häid (jahu) Lõhmuspuu (hõnepuu) „Toompuu" „Toomingas" „mu hõrn on haige (nõrk) tõru haiseb (lõhn) „päew paistab" „Nobe hobune (S. K. nobe õbu) (närmas) „Leigas" (raalikas) „Nauz" (naer põrsa) „ide-seidu" „rugi wili (sukk)" „liprik" (liplekas) „Hüüe" (hiiret, linu) „kiwi tükk (linu, kivi täks)" „Uttu-Marges" „Pähha-Kreed" (paskmäer) „wälk (walk)" „surma herst, mäe hämuleb (aurab)" „katla kaan (puja tekkel)" „Kerne isand (õppetaja)" „Rõhelõppa-kork." „Karjakad (Kihnarahwa wenelased)" „Herwes" „harak" (harakas) „koorik" (hõwa kiwitega puttug) „Herp" „Kunigas" „peester" (preester) „mahkneer" (mahk kiir) „jänes kunk (õõkull) „õõnull (õõpesa) „wigast" „hämorik" (ämblik) „raano" (hämber)

P. „Kenni all" „reno on hall" „hall hobune" „kapja all" „Kas sul pole kõppe (nõi) „kõrja sari" „kõrgad sarved" „wanna senna aja kes (poigas) Kihnaramje „õrs" (see on latt kahe posti wahel kiwiaja tarwis) — —

P. K. R. „Lewa wiiluk" (lahtine lewa tüür) „lewa raasuse" „lewa kannik" (kui kelle pea tükk on äratõigatud) „pükkesi wõi" (rihma) „wõi wastet." (wastawõitja (Mõnda kihelk. „wõi luua" „wõi pannel" (haanidega wõõl (pihmal) mõni kutsetel ja wanast Estlase kasutsi.)" „wanni (pali) wäikene pütt 1-2 ämbrikse „nagi" „suurem on „pütt", karp mille jues wõi ja silmad teemehel on kutsutaw „rasi." „kiri kaps." „kiri liprik" „kiri weis (kirjus) „sõel" (sari) „pink ehk „iste" (jäng-taal ilma karjatad) „aje (jäng) „tappa pisted (kummale keppi) „waablane" „hõrilane" „säest" „maspark" (pihmulane Ungru-waldas „pihmulane.)"

„mu param, – wajak häjä walutaja"
„pöörа katt ümber ta on paham, hiidi"
Rehmendamist. Hüüdlastel ühegi jõna
jes ei ole just nii saab öeldud kuda
(ära gu) kirjutatse „heina, kott, „koste, tall"
pähkle puu „all" lamba tall (lamba-
tall nüjamma kõvasti kõlab ka koste, tall
„kummi pall," „kaala (?) jall = (?) jael."
„K. R. P. „Koome kumino" „Eile" (rõhk „e" peal)
„Tuneile" (üleeile), „Tunahoome (üleh. õome)
Bxx. – „Se oli kas taane harmigo kella kahsma
ajal kui meie koole lähsima ka wigatiid
ja luisaõ wäljime jeltsi." (wiiskati kõvas)
„Kahesa wõi ühisa tunni oodan majuba sii
„See aasta number on ümstuhat kahesasada =
kahesekümmend kahesa (kahesa kümn. =
ühisa), see „aa (?) jõdaariisi!" „Mis minu tehaja
„Ma waan (?) kuidas korraki mull
linna jänel lennab!" „Korat = Tahi = Sarvik"

Inimeste nimid P. K. R. mestr. Saagep.
Jaan, Pärt, Peet, Muet, Mats, Simmu,
Toomas, Jaan Peet, Peter Joasp.
(muemal ajal mudawad end ka end aja järele)
Naisted: Wiim, Tiin, Maret, Ket, Kreet, Elts,
Härt, Inger, Kersti Liisu Madlenane.
K: „Oli juur poeg." „Lina koer
„püüsi poeg (Müsune juur oeg (P. K. R.)
„Sõsune (?) oue on aga teil." „Müsuk
kerwest ja tahad, kas jõusk?" „Ei" taha
See mees on minu „äi" = (maipoja), ei ole tüse.
Mu pussak (pumpeaga nuga) kadus „aa"
(kaswasti öeldakse P. „ae." Ilma enamiste „ära)
K öeldakse rohkem — too ae K. ta aa P. too ära
P. K. R. „Solin" (press), „ta on jälust wigane ta
kumsopab (konnab) „Sool (sinul) on juur argsarmy
kaala jees!" Mool (P. mul' minul) aa ka
„Mool walutab weel ka nattust." —

P. K. K. „Wetta kajust raiandage wett ja too kuju (noom, koju). „See on kaju wesi." Kaju jälinõus (raukenõus) polegad nathi laiu, kuo/ma ei tea ega moista jelgusti jõna, kuo "kirjuta täht, t "kõlab täpsu kõwasti wälja aga jõnas „kuda"(kuidas) kõlab pehmesti lugu on niisamma siag nemi „Hants" jätta, t "wälja kõlab Hans." — ma arwan õigem on kuo „õ" kirjuta mei P. K. jäelt jäält wett wettsima „Wetta weel üks raand wet jellest ei tulegad weel tõrs täis (tõrs on kannis puur „nõu" prungitam kohuje õlle pruulimise juures) „Ma äi meista senne laeka lukka lukku nõusse wettmage lahti wetta jee pole ta oma wetti." „Mine waata järel kus ta oma wetti äige, õige, eide peas olema, waata parsile peramoele ja laudile.

K. K. „Lähame jõge näsi pesema." P. K. „Lähme jõnk näsi pesema K= jälgu P. K. jälgu pesema. J. J. K. Kuckuking laalab, nukk laalab.

„Pane härjad igesa" „Panne hobune õku ette ed. „Mo wend on Nõwanorodis (Nowgorod) Tina pungis soldatins „joldamins." Hanna wõdama (pelgo, e) „laga" (solwet) Täna ehk taane õõse külmetas juur halla öli ölle maas. — „Tana õõtaks. õnte Laupäe, Kesjon, olewad, kedams puttu aga ai tõsa kerno ülesi (kerenga lugu Kalad. Sig, Haug, Furs Luts, Lõst Lest (Hammel) „kamm, (kivi kammel) ogalaus, siidik, kaokaka- jõus ümargune raswam kala wõi jaapan. Mokutisch) Nõrm (angerwas) Sinilill kukkumaag Klem. „meisse dima" Ungrus „heina alupõ „Saaninaan (jaanilill) „Kurenaats „Kuckaats „Kecnaats (Kurenuttet) „Hätjed (Kanapeezed) „kõlgo ja walged kesjad nuppo kanna ümber. Lehe) „Tenig (wõilill) Rugilill (Rindoura) Kappikad (oppliad)

K. „Mo kaed (käed) on aigid." Kuja oma R.K. kaed
K.K. janid „ Kuja oma R.K. käed R. pannid.
(Mis ja kaed Kus ja läked peal tääb Hiidlane
kaks sõna ühens „ missja "ajemel „ misja" „ kuja")
R.K. „ Koore puta ja mänd on nadun."
R.K. Tulge abi R. appi." „ Tere homnast."
„ Terejumanimel Tere R. tõunast Lõunalt
„ Tere õhtust." „ Jumalaga Jumalat lapsed Jumalaps.
(Aastad 48-50 tagasi jüs oli tõuna ja õhtu
nahet „ Tere ottust tervitatud ja sõna on nüüd kadun)
„ Nüi Siirenele (Siirile) ma pookt palgi kuhad
terijid „ Käed elamist ja Jumalaga. —
Süüs: Sisse tulia: Tätka Jumal" Sõja: „Jumal-
jätkeha" Tööl. Juurtuljа: „Tõuduteöle" Toine: „Tõudu-
tarais" eha tulia üllä „Jumalapsi. Toini: Lapsikea
K. Nood aitlavad änam üad" joud"
Hantikurjates R. „Hoijok, hoijok" K. Ojok, ojok"
K. Orsja, orsla — Kunitti ei ja Hiim. kolliks kiuntud

R.K. „ Tee aasta on nugi kaara ja ottsa
väli üsna ilus Herned lähwad ka aga
Ubad on hirmus jamädid ja kuusitaud.
„ Enna wana kiiru (kiire pinje hall) ja leppu-
(tuhkur) hoostele ka kaaru, nüü teised on jaba
jaan"! „ Iga aganad kaarte kulka —
Kaad kuidas oskaw kuusk turgi peal pennid
ostja (turu-äbi)" ta jõõb ka pähkid, praegud
(praegust jõõb ta pähest." Ta tuli, tulle üsna
pääsku weel, pole jõudnü weel maha istuta ja
Juttu ajates: Oled ja peda jüttis kuulnü ka
tuneele-ööpe meie "mede meked alid meres
käõas alu/ Toine ei kuule mis ta nääwis ja küsis
sõna „ mis ajemal „ kaa " Toine kordab uuesti
oma jutte, nüüd ta kuulis ja arus ja ütles sõna
jah ajemal „ näeh, näeh " ehk „ ikka, ikka "
„ Toestamise ehk arusaamise sõna jüttu jees on suurema
jõuga ikka — näeh R. näeh ehk ikka ikka kaa elamine
R. Wanast öösti ja ööltaust praegu weel — näeh-näeh — jaha-jah, jah ja

P.K.A. Mo wähene kahesma aastane tüdar (tüttar) herib präegu koljje lõnga wihti! — „Ei, ei ma ei lähe jenna minna, mo on ruut!" „Jo kriiul K.= wiiw jüa (jõa) ma tahan herima hakkata." „Jõuel on niipugune puik mõlemis otjas augud — lõng ajatakje läbi jüs on ta pine (põue) jues et lõng nätt ära ei jõö" „Jo wiipsinu jüa (poisplüü) Sõõstik (jutspoal) häewe (lõnga rull jütspaali jes) Kreederus (kreedewars) K.= prappra leht P.= päberi leht. Taar (waal) „Paks ilm pili (pilw) „pilwene ilm" „selge ilm" „soe ilm" Muru, jõõt aas, neid jõna räägitakse wähe ööltakse „ilus lage ma "tapane ma "ma ei Sõk jõna mingi öötakse wähe enamist „ja". „Ta oled üks „lontrus, lurjus, tola, molgus tolgus häbemata pepmata weider inimene!" „Ära tee oma tükkejd." „Mija tahad (mis ja) „Mija karjud" „Mija räägid" „Mis=aa!"

K. jõudma (püüdma) jõudma, ues, pones, „hafe K.= tohi P.= tohk (pealimene walge noor) A.P.K., jala põid (laba) laba kinnas (ilma jõmita) „äge" (äkke) „on aga puur=nurjatu inees, häng = pung, kiwi, meto. „Lendama (lendama) ülal = (ülewel), pane niided üllle (pane niidesse) P.K. „pane niided selga pükspid jalga mütsi pähe K., oleks pea weel olad (olewad) pane K.= P.= jüse (jüsse) A.P.K., Ta on roku aidas, on aitas wilja palwe jures, mõõdab mõttu mäneud weel on, täna häe tuul, mine tuulikole (weskc) jahu üles külwinet K.= külmed ruggejd ära „Ole jee näats kõis nõiw, nõor jüt äe „mis ja tükja jüttle brad ja nõusjd tempsipsjd teed, jaa langed haala = rohto alla!" „mo jes on nenna haige mul on röjin' wiga (peenitaw) tarwis lasta) mutjuda

Lindude nimed ma ei tea kudas neid mujal kutsutakse. merelinnud: part, mets hane
waeras, kaan-koslas, hein-koslas, ujt-lind
sõjlad, mõri kettrid, (üks tedder) auulf,
rannalinnud: mer-harad, koowe, tüll, tanjt
wiire, kajak, kala päeju (kala kull)
kullid: kalkkas, kuspi-kull (pe on must) kano-kull,
tedrik pikka kõrnaga ehk kranto kull,
waigene (wähene) kõrts kull.
nappid: joo-näpp, kurb (kurbits) hernud ehk tikkud
ehk iitt tiokepill (punemal mõnes kohas „mets obu")
metsa ja-laulu linnud: wästrik, lamba wästrik
must näästras, hall näästras (obu raastas
laulu näästras, leppi linn, pilk-pilk ehk kukkulin-
na pulane, rasswa tihane, tiitäätz, (tihane)
kollane raastas (perlas) tikkud: kiwi-poaja-
kuitk, = wit jo pierzikk

P. K. K Ja kaukus mind käenõama
(meditama) ei tõe kus kohast ma kasma
pean lõõma, kaja on paar kolme
päewa juba wajan (saadud). Ja kuhtus
halgupid (lõhkus) mis ja kuhtud end päel.
„ka kuhtun piiru halgupid „Mis pööjas jeeo
„Le aa wiherpuupõejas (wihur) Ääkhispuu
(kuuskspuu) „Mõllas (mõlas) ja tabõd. —
Lähkme ujuma, ma ei mõista ujuda
ma waibun päraft ära — kiitke — ole.
„Saapa laiste (läje) „ kiri terpid mo poolt kupi ka
aitämat aitämat läketamast-ja
Kivid: telis-kivi (tellis) rand-kivi pae-kivi (paas)
alakivi on nimigune mis põllu peo põllumaaga
tasane on aga kearti kõrgungus kutsutakse
(alakivi), Kas kaja joo. wad juba maha
P. K. mak joob K maha joob.

s.n. „Reitme“ s.n. anuk nii on joanes kaft tariitsejal korral
jooja ja wenga wäija lastakse „sattutama“, „puntuma“
wäike kaft nelle s.n. maaw pealt ära wetakse, niikui
kihaloi kastitel sulfatakse. „küüp“, „karalüü“ kaajatitkuk mitse
„waim“ (iga nädali nui kaft tuli teule), „kurijo“ (kuft
jõgi ma jõsse joonsest) s.n. korijo, „kolde“ (see aje tons ahjuees) tuwer (saber
„Tahad ja liha wõi raswa“! „Nisipäews, Kõhnaperipäeks
Mutspäews, päewjes on ühed ümjenud metsa
palgad, jõna „päews“ on wijst jõnast „päe“
tulnud, üks metsa ots on päe metsa
otsas, wijst juur mets raiute ära päe
jähi järele muutis „päews“ aegade
joosul ümber. — • — Kaja jaalin teus (rannen)
Yhes jõnab kõiki neid ümjenud jõnu üles
nijuta, eks nelle meele need tulewad
palun jellega rahul olla; ma olen
jaanud nii palju kui ma teaw. ——

№ 3.

1. Kõa teu palk.

(Põhelõppe kihelkonnast ja rahwamurdes)

Tigeda wõõra ema juures olli kord waenelaps
kaswatikkuks, kaminoft õhtuni pidi waenelaps
tema tigedaid jõnu ja koopisid nannatama.
Hummiko wara kunni õhto hiljemi raskeid töid
tegema, kunni pere tüddar laija elo elas
ja õigapidi waese lapse elo raskeks piüdis teha.
Kuwadmuelel läks waenelaps ühel õhtul metsa
käima, päewa raskust unustama, kurba meele
lahutama; eda jimimnes jõudis ta ühe jaunna
juure kus usse ees üks wanamees maas olli
ja halaste jõigas, tema iho olle pool palgais ja
werine. Aralt läks waenelaps wanameche juure
ja küsis kas wanamees tahaks ehk jaunna wilo
ilma eest wabaks minna, nõtra häälega
palus wanake hennast aitata. „Aga kuidas
pean ma sind wiima?“ küsis waenelaps.
„Hakka jalga kunni lohista sis!“ ütles wanake.
Helimuste wõttis waenelaps ta jälle ja kwiis
jaunna. „Kas pean ma jaunna jõjaks ka kuttma?“
küsis waenelaps. „Ah pole tarwis ühtesi!“ ütles wanamees

Siiskeed kandis waenelaps hago korko ja küttes jauna jojaks. „Kuidas ma sind nüüd taawale ra jaan?“ küsis waenelaps. „Hakka jalga kinni wea üleß!“ Hellinustis aitas waenelaps wanamehe taawale ja wiskas leikse üleß. — „Aga wihta äi oleß kennest ma wiha peaw tegema?“ „Tee ohakatteß, kadakatteß ja nõgesteß!“ Kutto jooß waenelaps õue ja tegi häe lehtsa wiha remega ta jauna tagaß jooß ja wanameeß wihtlõs, mis teda üsna häeste kopitas. „Aga kuß ma joole nüüd järwe jaan?“ „Wetta nurgaß näitjo.“ Waenelaps wõtis oma järgi ja panne wanamehe jelga. Nüüd tänas wanameeß tüddarlaß ßidameß ja andes taale ühe wähese kasti ja käskis seda kuju wiia ning oma kambris lahti teha kui ta üksi on. Kutto jooß waenelaps kuju, aga ei taal omal kambert äi oln' ßiis läks ta ßigade lauta ja tegi jõel kasti lahti kuß aga kallis kuld wälja kargas ja tüddarlaße riiete külge hüües ja ka ßeinad ja lage katties. Omelikenuns ilußans muttis wõßelaße nägu ja kuld ei lahkuni elades ta ümb

Teiße hummu ei tunnud wõõras oma teda enam ta kõkkus üsna kui nägi et waenelaps korraga nii rikkaks ja ilußaks olle saanud. Ta küßis, kuidas waenelaps korraga nenna rikkaks olle saanud. Waenelaps räägis taale kuidas ta metsa olle läinud wanameeß ßõel aittanud. j. n. e. Ühto jaatis wõõras oma oma laßa ja tigeda tüdra metsa et ka rikkaks ja ilußaks saada. See läks, leidis jauna ja wanameheukße es kaige maas. Haleste palus wanameeß ema ßt jauna aitata. Pere tüddar küßis, kuidas ma sind senna saan? Wanameeß ütles: „Hakka jalge kinni lohista ßiße.“ Tige pere-tüddar wetis taal jalaß kinni ja wedas jauna. „Mis ma joota nüüd sii pea tegema?“ küßis ta. „Hakka karuß kinni häriste üleß,“ nenna tegi ka peretüddar. „Wihtle mind nüüd ka!“ palus wanameeß. „Kennega ma sind wihtlen?“ „Mine õue ja tee wihk ohakatteß kadakatteß ja nõgesteß! Seda tegi ka tige tüddarlaps ja wihtles nendega wanameeß, ehk see küll walu päraß jõigus. „Nüüd too moole ka järwi!“ palus wanameeß. „Kuß ma joole seda wettan?“

„Wetta mugajt närtja!" Rettine august
kiskus ta toppi wälja ja wiskas wanamehe
kätte; Sennepäale andis wanamees taale ka ühe
wähese küübi ja käskis teda, seda noort lahti
tehat. Roomuga joosis peretüddar kuju läks
oma kamber ja tegi jäle küübi lahte, aga oh häda,
elus tuli kargas jäalt jeft wälja langes tige tiidruku
päale ja põletas teda ja ka terwe maja ühes
perenaisega ära, ainult waeslapse kullatud
jugade tant jäki järele, kust see nüüd nii palju
kulda sai kuni ta tahtis, jäalt tulis üks nuniga
poeg wes teema ilutuft alle kuulnud ja kosis teda
omale naiseks nennega ta wäga õnnelikkult elas.—

2. Ffejahajad häjakuriid.

(Pihelepse rahwasonnast, Reigi seltsimaalt)

Kora oli ühe rikka peremehel waewlaps,
kenne isa ja ema ammu juba audas ingasid.
Ega pääwa pidi waeslaps Kunikuft ähtuma ja kuma
Ühe õhte oli ta wäga küga wäsinud, ei suutnud pea-
aega enam kiwi ümber ajatagesi; jäal tuleb äkitselt nanuma
maa jeft üks wanamees ta juure ja ütleb: „Armas laps,
ma tään minnekäaraft ja ji nuttad, ma tään et see kiwi
sool wäga raske — ja so nooka tuisek enam ei nud ja
jõud sanda!

Siis andis ta waeslapsele ühe küübi kus pisipeä
käsi kiwid sees olid, ja ütles: „Sane need kiwid omale
kuuskile poole ülesi, siis lähwad näd ise juurest ja
jahwad nenna palju kuud ja jäwad aga kädde
ende." Sennepäale kadus wanamees nii järsku nuttes
ära kuid ta oli tulnt. Waene laps ei täädnt ejte
mis se pidi tähendama, ta mõtles üma naaru
asja olewad, aga siis pani ta küübi pingi päale
ja wõttis kaaje päält ära, nüüd sisid juured ilus-
sad kiwid ta ees kenasse ta kohe põnga wälja
õwasid kõlise wisnas ja waada imed kohe ahkasid
kiwid ümber kõima, ijeenesest jahuma. Imed tagasi pääle
tõmbasid, ilusasid
pikkus

Nüüd oli waeslapsel sipsis kergem, ega pääw jahusid
kiwid nii palju kui tahtis oli, ta omal pohi minnud
kuid wiskas aga wäga kõdde ja pühkis
jahud alt ära. Nga mõtja ära jäi praegsed kuulsa
et waeslapsel mõisted käsikiwid on, ta saatis oma
sulased jenna ja lasbis kiwid mõtja tuua. —
Waene lapps naitis ja palus aga see ei aitnud
ühtigi, jäal tuli wana mees jälle waese laps juure
kui see kõhes ta mutis ja müksis: „Mis sool wiga on?

Waenelaps wäänis nuttes taale oma lugu.
Tää ~~proua~~ sattatas wana-mees kiida oma
walan-kee ninnitas sõrmega, warsti oli waenelaps
kukk nes mõisa ~~kõrra~~ ärra elutoa anna kohta
lännõas ja sääl waljuste laules „Kukk-kägelikõõ,
anna waeselapse käsjawiwid kääde!“ Ärra jüda sai
sõda kuulsas täis, lasi kukke kinni wetta ja lam-
maste lõuta eita, ütteltes: „Küll lambad sind oma
jälgõe all wagawaras teewad!“ Teise umiso nui
sorralene lauda uuse lahti tegi lindas kuun
sääl wälja wana end'se kohta ja laulis:
„Kukk-kägeli-kõõ, anna waeselapse käsjawiwid kääde!
„Jennefer ei ja kas lahti!“ ütles ta ärra: lasi jälle
kukke kinni püüüda ja talle täitkuste jälgu wõjata
„Ja nõo ta rikka puruus trampiwad.“ ütles ta:
Aga eks ja wõtta, tüse umiso tehte uus lahti
kuun lindas terwelt wälja, end'se kohta ja laulis
jälgiõ wana laulo: „Wõtke ta wanapa kinni
nüüdsune tüüte loom paras perm taal tüüs ega
ta sääl end wälja ei ja. Kukk püüti
kinni ja wõsjati tüüi, aga nää tüüta loomad

jäid akkab ta karjuma: „Perse lahko wett
perse lahko wett!“ Warsti joosse kõik wõsi
kukke sise kui kuusse, nenna kõna kui kõik
wõsi tüngist wõsa lõppis ja kunni õuna ~~kõrra~~ kõige
pääle jäi, sääl kindas ta waljuste laules
end'se kohta ja laulis tuttawaid laulo. —
„Oh wii ja soe sooma, äi ja enam tõse eest aju,
ütles ärra, lasnis oma toa ahju kuumpalo ~~kõrra~~
kütta kukke kinni püüüd ja oma silma all
ahjo eita. — „Sääl saa'je ja nas omite end
enam wälja lõugus ärra.“ Kukk wõsjate sise
aga naja kuulsi jäid karjus ta jälgõd: „Perse anna
wett, perse anna wett!“ ja kohe joosse wõsi nakud
kallaras tagasiga ahjust wälja wõsi joosse
egaje kohe sarsa tabatese, ja joosse ustest
ja aknentest ouse, ahi on kohe küllm kukk
lindab läbi parsa laulo wälja wana kohta
ja laulab: „Kukk-kägeli-kõõ anna waeselapse käsi
kiiud kääde!“ Ära pühkis tuult tais akkas ung-
tooma: „Mis tühi lemp se on wõtke ta wimaw
lugu kinni ja tooge ellpalt mo kääde ma
takaso tääl näita.“

Kuuk püüdis jälle kinni et ta ära oma
käest pidi mõttima nõudis püü eest palka saama
Kuu nõue ei wüidi ära kädde, kes ta, et kaast
ihsnõud päriste tahte saaks elujalt ära joi
ja ka kus sitt rattast lahkub eha lusju (luttiga)
naha seina prau vahelt kiju pilppaga ei
sa püsgid pulstaus, nõna ka lugu jü. —
Kuuk pistis pääj kärral loodid kohast tagant-
pinast, wälja, ja loulis Kuuk-kügeli kõä j. nõst.
Kange ema ja kädda tuli ärral kädde ta müdi
taapoiji, käskis mõõga võtta ja Kuuk pääd kui ta
wälja pistab mõõgaga ära raiuta; kukk pistis pääd
wälja, loulis kui taapoes tahtis tüüa wõdes jõe
Mõttes and kaftes. ta, jäal pistis kukk jälle mõni
wälja jääl lõi ta — aga oh õnnetust, mõõk läks
jõgawaje ära ihuje nii et kukkel loi tee oli
wälja lõuna ta ja ärra ära juri, kuuk lindas
käjakiwi juure lännas hüüb kaje pääle ja loulis:
Kuuk-kügeli-kõä, nüüd wõje lõpje käjakiwid kõä
wõttis küübi nõnni otsa ja lindas minema wõst
kuju ei wei omale uut kodu otsima. —

3. Kuidas ihnust õppetakse.

(Põhelõppe kihelkonnast Käina wallemurdes)

Ühekorra wanaste oli üks ihnus ärra, nes
oma perele äi täidsid süüa anda. Ühedorra
läks ärra metsa jahi pääle ja wõttes kutsri
seltsi. Kaval kutser mõtles, et saaw ma
ärrad täna eide (õite, õiete) tõmu ihnuse
est nuhelda, pistis omale tühhi leiba taska,
aga ärra nes pea kuju tagasi tahtis tulla
äi wõtnud ühtid, nõnda läksid nad mi-
nema, kutser kõnne pääe wiguriid täis oli
wiis ärra üsna jõgawaje metsa, ärra ekstis
ära, kutser ütles et tõmu on ka ea sinud
tõmu wõje käijsid nõnad nuusi õhtu ni
aga äi leidnud õiged teed üles, ärra hõkt
oli kangesti tühi, kutser ütles et tõmal ka
ühes eina-nuhi juhtus jäel lõpidal olema,
kutser läks eina kuhja ja jõuse wõtkis tõmu
eina ja akkas nõid jõõma, aga jalaja panis ta

lesa tühni x einde sise, ära wettis ka
ano annas sõõma aga ei lähe alla mund-
nud neerud aga sules ümber. „Kuidas ja wõid
neid süüa, ma ei saa ühte kõrtigid alla.“
küsis ärra: „Jah onus ärra ma olen wilun
eino sõõma, ärra ära anna moole kodu nii
palju süüa kud ma tahan süs sean ma
eino sõõma.“ x Ärra näis nais kutsnid kuhja
otsa minna uraatma kas Russild tuld pärista
se aga ütles oma wasak käe aige olewad
tema ei saa nonem isiga korda, ti aitnud ei
mund kud ärra ronis ise üles ja nägi oma
juures rõõmuka eemalt tule paistwad,
ta tuli kuhja otsast maha ja annas sis
tule poole minima; ja oh sõda õnne waste
jõutsid nad ühe wähese maja juure, mund nii
astusid „tere õhtust ja jätku Jumal“ ütledes
ukse sise, oli nõnna õhto pererahwas sõid puder
katser läks kohe peremehe juure pistis kaal tere-
tades kee põuse ja ütles „Jah] Shiitke mid ka sõõma
aga ärge kahe kord käskige.“ Peremees wettis
teise nasto ja ütles istuge penna pingi päele
maha ka. ehk on teitel kõhud tühjad süs olge nii
head ja tulge wetge mei putro ka pole mund pan[illegible]

seenest ühtes kui tahate wõib ka soolast putro
päele panda ja kalade al on süa laga, kalad ise on
appid ai tõe kas tahategid neid, kutser läks kohe
sõõma aga ärra ootis et pidi teist kord weel
hüütama sõi wagaweste istuma. Kutser sõi
kõhu täis ütles päele sõõma kõpi risti panmes
„Jesus küüdet tanat, nes süüa annud, olge terwed
antmal süüa andmist-ja.“ Ärra sun jooksis
murkas ila, aga et leda ai paludod nago ta ootes
süs jäki ta ilma sõõmata, Wõõrastele tooti x
eino tuppa antse padi põe alla ja käste maga me
panne, putro pande rennis kappe, tuli puhuste
ära ja kiik eitsed magama, ka ärra pidi tühja
kõhuga magama minema. Warsi norisside mõnde
minad, aga äraal ei tulsi unne silma, kui teised
magasid äratas ta kutsri üles ja küsis „Nägid sa
kus kohta putro pandi no kõht on hirmus tühi
kutser juhatas taale koha kõrde andis taale
lõnga otsa käde ja ütles, kui ette see lõng sellte
kaxi xxx teine otsa jääs no käde, nus sot kõht
täis on süs lappi lõnga mööda süa, nuido akkad
ja tuba mööda ümber kolama ja ei sa tulla.
Ärra tegi nud käste, sõi kõhu putro täis wettis
eide põuga, pest korsta ka ai leidnud kutser aga
hüüdis „Jo moole ka üks pott täis, no kõht on ka
tühi.“ aga ise wõis ta lõnga otsa ajeme ja lõi
kinni nus peremees ja naine magasid, naine äratas

ära lappis lõnga mööda ajeme juure, katsus pimedas
nuga mõtles kutsri silmnäu olewad, saga oli naise palja
jho ja pakkus taale putru, katshjauhkh käis taale
aga õhka wasto, „ära puhu ühtlid äi ole tuline ta
on jo mo põus!“ „Katshjauhkh puhus taale aga ära
täide kutser jälle wasto „Nah wetta nüüd wasta mis
ja puhus pole jo énd tuline!“ Katshjauhkh käis
taale wastutseks. Ärra jüda jai täis, wiskas putru
plartste omatäede kutsrile mööda näge ütelles
„Siis ja täed kedagtsa narrid tunnud nüüd et pole
énd tuline. Nüüd annas ta kohta otsima kus
need wõiks puhtaks pèsta, kutser jukatas ta aga
tõwa raande juure mis ukse lappes oli, ära pesij
aga kees jäid wäga mäjaks. „Ai täe kus poole
ma pean kuiatama“, „Wasta, katsu jäel kõrwas
räed ei jees on kadderõttik.“ Ärra ajas käed sije aga
olid ehtmed kes nüüd küll tõwa külge kinni jäid
Ärä räägis kutsrile oma õnnetust kes jalaja
naaris, ja tõwa püttis teise külge ukse lappe
pani. Kutser ütles: „Teise külges ukse lappes on
wist puhas weji pese jäel jees uuesti!“ Ära panis kees
roge ja mulgis naadsetsis raande sije, see raand
oli päält kitsas, aga ohäda, äi jaand enam käsi pest
nädde, ta annas tuba mööda taage ümber kolistada ja
ije wannes. — Mürina päele ärkkas aga peremees
üles, löi naisele külgelunde wahele ja ütles:

„Kuuled ja wa' Elts, mis ja kõna wõje oled tein
ja oled jo alla j...n!“ „Ei mina pole mitte
seda mitte tein, külap' soo oma tegu ikka on!
wastu perenaine. Kusta siis mo tegu on kui
jo juures see kraam on, katsu omete!“
Kutser ja ärra kuulsid seda jüttu päält
ja arwasid nüüd parama olewad lipsama panne
kuud jü kanem alle naad läksid kojast läbi õue,
ka perenaine läks õue aga homest läbi, kärral
oli ikka weel tõwa raand köidde otsas, õues kuljs
ta kutsri käest „Ei täe kuidas ma omete jest
raandest lahte saan!“ Wäata jäel on niks
hast ark püste löö kahetsega jee nõu jenne
wasto, külap' ta siis ära läheb. Ärra läuks
jenne ja löi tugewasti jenne pihta, jee oli aga
perenaene kes ennast jäel puhtaks & oris
perenaine mõtles et ta mees teda nüüd teda
tema paha teeb ei jest nuhtleb ja annas
rajuma ja paluma, „Ei, ai, ai, armas mees, ära
mitte mind pet ja Ei ma enam alle ei
j...u!“ Ärral läks liües nõu köidde otsast lahte
ja panid nüüd kutsriga kellel kee tullaw oli
neeja poole minema. Päast jeda andis ta oma
perele üeste jüa nii et nendel enam polw tarwis
eins jüa; kutsri kawalus oli wõitnud! ——

Wänast ujuft.

I Reigi nihelk. murdes.

Emmemuiste kui paine, pääw päistri ja wihem jadan, hämand noogid ajateipe otsas wihtlemas kus nä'd ije karjenud, Kek nääk, nook nääk! jüs antud nendele wana piimapüttiga jüria (Rõõ) obuse jitte ja wett pääle, üks wana nooft ka jüs jüs on nä'd jenne koosta kallal tapleu egaüks tahtsi oma käädde jorada! ——

II Põhelepse nihelk. murdes. —— Wänaste üksteord mängiu kuda lapsi Põhelepse nihelkondas Kuriküla juures mere äeres, üks ilus hall hobune tulsi mere jüure ja hakkanud rohto jöoma, lapsed teind' koemst ja wallatust, läsi hobuse jüure, muist ronin hobuse selge muist kaela pääle muist perse (tsurja) pääle jüs hakkan' hobune mere poole oma kosmage minema, lapsed noorsi ja tein wallatost ka selges, jüba olsi hobune nooritest (pääle) saatik wee jees, (pääl) karjun üks laps kes hobuse selge äi mahtunu ja jüba lasu kontitest saatik wee jees olsi ja hobuse hännades kinni pidan: „Hännede, nännede nääkku hänna pääle, wettse minu ka nääkku hänna pääle!“ Selle jünapeilgul sui laps nääkku ninetan nadsuni hobune ära, lapsed istun kiik lapsperekeste maadala wee jees! — See ollemääkk! —

III Tondid Suremõisas (Põhelepse nielem.)

a) Neari laupe õhto istusid Suremõisa wesni töömehed weski nombris ja pidasid oma wana aasta õppetust, ka wana hall kaisi, nelle nõuk ka täna tais olle nedras oma lugu joja ahjo nõwas pingi pääl; jäel lähek uus äänniste lahte üks naisterahwas wahib uue wahelt siise paljad rünnad ja käewarred, kaks kanb wihaga fülgima ja tuhjuma, tont panek ukse kinni ja teeb jälle lahte nemma selm wei neli kord, jäel wettab wana wesse Pärt kasi ja wiskab taale palje ründe pääle tont tõmab kasi jälle (Rõõ) kabukuse siini ja kasiga wesse mäetalla nõrtsi poole, kost karjon kulga aego weel näe! ——

b) Emmemuiste mängiuad Suremõisa härrad kanneste kaartid (K-kaardid) Alne õhto mängiu nä'ad jälleged ja äi panuud kas tähelegid et üks wõõras härra järast neid tuppo tulsi ja kaarti kaudas ka omale istet wetsi, ta näitsid nii tuttuad näigu egaühel olewad et üks ske ta nime äi kulsinud, ta mängiu wäga häste jäel püllen üks härra kogemata (Rõõ) kaarti laua alle-ja näsi kohuse jalad laua alt, nohe kadusi wõõras ära!

2) Ega ööje jõõtnud tontid Suaremõisa tungimud mõisa tubatesse ja teinud kermest märinge ja kolinat, Gommo jõõtnud naad kui kurk laalmud Kallastaje kus wanapagane seppa pada oln'.

Suaremõisa inimesed näin aga ega hämmingo rohuajatagaa tonti wanune jälge nõdamese just nud olens neppina japuin, jennest wõin edaste näha et woonnil nennega ta jõõtnud pöidi päel äi olu waid palgad kodanad, inimesed äi saan ühege ööje ta eest änam aju, õppetaja J. (Kallus) hüüdud jenne kurjawaimu jõna lugema. Õppetaja tulni mõisa, wiskan ennast jenne kuppu kus tontid käin johwa päele jelite leikan (jaua) ümna poolen, teise poole panmud laawa päele, teise poole panmud oma ümna päele nii kõe piible raamat ümna päel, päel kargamud ümapoot laawa päelt õppetaja ümna päele teise poole hülge ja hakkan kakku, jee olle märk et wana pois tuli.

/ Sõg Lõht № 7. /

pag. 15

Põlemaa ehk tulimaa neitsid.

H. (Pöhelgope kihelk. neelemurdv.)

Partsi mõisa ligidal kloppimud aastad neli-wei wiiskummend tagasi ega newade tulima (hüüdud ka põlema) neitsid kangast. — Juba oln' inimestel üsna wilmi aji seda muuda üksmöid äi panund enam seda imeks, kuiseb üksen kewade kui neitsid oma kangaid hakkan kloppima „ teg on kõe kangast kaskate (seema (wanutame) põlema neitsid kloppiwa ome ka ". (Kangast wanutasse nii: kloppitasse kahe pime labidage kange pihta korda mööda. et kõlab, liks, laks, liks, laks, nema teine ka neitsid.) Ühel õhtul läin üks wana mees jenna metsa seipe otsima, wanamees muulis eenal üke hele äelega kuilawaid, ta kuilas wasto, ja kõel kuuldi ligemale tulewad, wanamees kuilas wasto, ka ja wõõras kuilas, wiimane oli eige ligidal, päel näeb wanamees (Peet) üle lage maa teise metsa äerest 50 jaimo kemast eemel üht naisterahwast oma poole tulewad, järgi päel palmik päes, teine palmiko käsi jorgos daga

Teine ümber pöe masitud, nanud ühe jala-
päel hüppates oma poole tulewad! — Siit nii
edes tulle ta Pedu juure hakkas taal naala
ümbert kiu ja karjus walgiste nõrwa jär-
kehihiiiii — wanamees kohkus kangesti, läks
kuja ja olle nuus nadalt haige: — pea peale
peda jõhtamist kadus see waim jäält metsast
ära. Rahwas arga räägiwad, et se siit üks kange
waras on olnud, kedda ära on wannutud ja siis
oma jüü eest päraft surma piduw peda kangast
arunutama kedda ta on waarastanud, jo ta mõdanist
aeg siis nüüd otsa jai.

(Rahwas arwab jenne jüttude wäga tõi näulise kuju,
palju ininesi ütlewad kenne käest ma peda
olen kuljen, et se mäd on peda klappimest
kuulnud, kes täiel ehk oli see jüskes üks eriline
mõni muu hõõrus teise wasto ehk muud! —

Tilkaga = tõlgkaga (üks puttiga) Bleibpo n. nurdes)
Tilkaga tõlkaga, kus ja tähed? Mahtikin panna mattaja
Kus see parun siis surma jai? Elab kuiskas hännaga
Lehm see tõnias jaraega Lammas taia laugega
Siga sipsis sõraga Hiir see kinder kenoriga.

põua surma on rõhk „e" peal „súrma"

Wanast usust. (Jn. ja mur.)

a) Korpp. (waarn) 4 Kui norbid karjuwad siis
tuleb wihma (see näitab ka tõsi olewad)

5 b) Norbil on üks walge ehtmes peal, jenne-
on siis nüia wägi, jenniga wõib haiguse parandada
wõib õnne tõida ja teisele kuja teha — j. n. e.
— aga peda ehtmest (wäikesed juled) ei saa malgilt
näitte, korp jõib ta kohe ära, nii teda lapsed ehk
saatab ühna ja tuul wiib ta ära! —

6. Too norbi minnad pesast ja ütsa ära, nüi siis
pesast tagasi, korpsa taab siis põrgo hiiu jennega
arstib ta oma mune et nendest siiseid pojad
saaaad ja wiib kohe jälle ära, jenne kiiwi on
weel kangem nüia wägi siis nud ehtmel, aga peda
ei saa jennepärast nätte et munad peab siis ära
tooma ja keetma kui korpsa säel ei ole nemo et ta ei
täeged et on keetetud ja peda ei täe millas ta põrgo-
muna taab, ta peab kohe saama surmatud, muidu wiib
tagasi, aga ta taab nii palaja et ei saa aru millas ta taab. —

7/ Päevane on Teepõse liin, teda äi tahi nimi wetta
püs teipe jäävad jenne ära nes nõrra inimese näeo
on olnud, nui ja ta lahte lapsed. Nui ehad päärad pääva jäi ümb
pääva jäi ümb
pääva jäi ümb

5. Rebane ja Kunt. Põhj. k. Ungru mundes)

Rebane ja Unt (pehmitatud) läksiwad seltsis nisugile pulmale, rebane jühatas unti juurest ussist siisi, pulmalisele jaaka ise lippas piima kambri, sõi wõrk kere täis, nii mis ähwis aga, ta tahi wälla, seda nord ajajõi pulmalisi ka unti taast minema, nääd nõud pool purnus juba olid pensnud, ta oli kõva üle weerine, kawal rebane arwas sest nalja saawad läks kambri tagasi, seeras ämmast piima jus nõa ämber, et ta üsna piimane ja wasene oli, wendas läks ta unti juure. Unt jõgos: „Mõnd perset wendas et ma weerine olen!" Rebane üttes: „Mõnd perset wendas et ma mäjoine olen, sis näitas noortoma peal) ma olen siinus aige, wõtta mõnd selga ja kanna edesi. Ea põdamega, aga aige unt wõttes rebase selga ja annas minema. Rebane aga õuli: Kõupa, nõupa, nõupa, aige tahab terwed. Kõupa NNN (kaupa)

Unt nüüs: „Mis asja sa räägid?" „Mis aige teab mis aige räägib aige jaunab." wastas rebane. Kohe üüdes rebane: „Kõupa, nõupa nõuka NNN nii unt kuuli: „Mis sa räägid nostis ta: „Mis aige teab mis aige räägib aige jaunab" nõnda wiisi mitte korda, sest üttes unt nii nõrga weel nii wiisi raagid, siis wõinan sind maha ja sõin ära." Aga nas rebane mõisti, ei, ta üüdes aga endist lugu edesi. Unt wõnas ta sellest maha ja pidi ää jõõma, juba oli ta juur sa nüüs rebane, „ehk tunt siis on nii ja mind ää jõõd." „Pop-pop-pop-pohi-tunt," aga nii kunt juu tahte tegi et räägita, nääd rebane tahtis, seepi ta unti juurest minema ja pilkas „Mõns sa nii jämeste pop-pop-pohi tual, üttepid, üttes läbi aomaste peenaste, i-i-ida-tuul siis põleks ma sõand minna koa ehtis, nääd nüüd pus ead nõupa oli, aige tahas terwed" üttes rebane ja pühkis muru peal enma ast korest puhtaks.

1. Tule mõle toas istujaks / Pahp. n. murdes
Tule moole toas istujaks Ja tule moole wara walwajaks
Tule moole kulla koitjajaks, Kuue paari hõja kuioidiaks
Wiieküünne lehma läpsijaks Kolja soja lambe niitijaks
Tule moole koda hoidiaks.

Ei mina tule jõnule Jõnule jaaminale
Olen jõno õued põletaste Olen jõno lantad lõuendisse
Olen jõno jõnod punes riides Karjaaid warago nõjutud
Siis mina tulenjõu jõnole Jõnule talupoijile.

2. Suurustes (õieti sõjamaast)
Ühes ma ei hoolige Kahte ma ei nardage
Kolme mõ wallale ei maha! —

3. Sõdimene. (Sõitsjammast)
Olen jee mõnolõnem Teijens mõnotegimene
Ma panen jaesjad jantsma Sanjalaspjed kerjama
Ma panen kärrad ägge otte Emanda otte ajatsen
Ja jõnurud otte jurtsmatesse. —

4. Tulla-talla tappete Maripuu aida mattete
Kontid konna kojate Valle kallase tõhele. —

16 Wämast upust. (Sõtsp. nõka. murdes.)
Kui jõlla jõttinõd õhto paju lendwad, jüs tulek
teije päiwa tuult! Kui juites korsna ülsast maha
näib jüs tulek teije päiwa tuult! — (je on wa tõsi (?) —)
Kui tule-jõõd õhto kolaks nõ[e] lõjeiwad talwe aego, tulek hilma
ja nui tahm katka põha all põlle (põõrat maha tuule) tulek hülma. (?:) —
17 Ilmenägo tähendab ülsalewad ajo, noorenum unenägo
tulek peagi kätte, wananum unenägo tähendab jõõpma
aasta päile weel. — Ülõje paapad nägemo
tähendab, mut mokka paama, teije teenistost, tulel nägemo
tähendab hülma; wiina jooma tähendab mulehaigust
puuwõõma põõma tähendab muhkupõid ja paõid,
hammast murdma tähendab surma jugumõjad. —
18 Kui mina ots kikkes (jõgelek) kuuled surma jõnumed
Kui hommiko juuma teijepidi jalge ajad, warbad
kanna jõõ, kuuled ka surma jõnumed. Kui jo
param käpi põõpsast kibhlek paad raha, kui wõõras
annad raha wälja. Kui param jõõne kibhlek paad
naarde, nu wõõras kibhlek paad nutta. Kui kerp param
küe põõgla kange / põõsi tagant pookt teijt ligi / põõle
tulek jõõma tähendab, kuid jõuduad, wõõras põõgla pääl jõnt jõnumed

Kes jõima aega jalgo kiikutab, kiikub wana korate
last! — Enne Jaanipäeva ei tohi weistele kellajõ
haala panne, jüs hundid murdwad jui ära —
Enne metsa jaatmist kewade lõmatele nende oma
piima anda, jaab härd piima jui. Lehma lüps
ja ei tohi teise nõoga inimesega jüttlusta kui se
teisekülges lehma ots, ei tohi lehma kõhu alt läbi
waata ega jüttlusta, peteb piimale wiga. Kui leibo
ahju jaab pandod, ei tohi ükskõd leibade ja ahjo
wahelt läbi minna; — wõib lewasjätko äe. —
Enne Jaanipäed lehmale kolm kuld pitsinod liwag
piip anda jüs on lehm jui terwe. Kewade lehma
koidmise ajal komma kurgu alusega, lehmal
kolm kord ümber (2) piirata, jüs jaab tüneks
ei jõe ahtesse. Kui karjane esimest päewa loomi
wäljas kewade (kõwade) on ja õhto kuju tuleb jüs teda
wega kasta jüs noored loomad kasuwad jõurens ja
esimese witsa peab karjane kuju tooma, lauda
kattuse raiesta piistma jüs loomad talewad jui ega õhto
kuju (Mina node lauluti wana laut ära ikes —
nak kümmend witsa olle raiestas. (G T))

Wäskhuus taal ei ole silmi põues, kui ta poolens
lõõd ja tünkid wastomise paned hakkawad korko
(2 x) kõgu) Ta on ütlenud kui ta naeas jüs pistab ta
nii paljo ei unsked ei hakkawasked kerko jantaks
jumomatmine tüütaks naad ära, kedaste ta pistab
jee peab kohe jurema! — Räim on ütlenod
Raks ma * mitte nii waese kätte jaama kes
ma silmad ära jõõb ja mitte nii rikka kätte
kes mo naha seljast ära wettab. — Jueras (täimuna)
on ütlenod, Oleks ma jumse wanna kilgist lahte
oleva, ma jõõks naaet kuud lahte. Sakrised
(Saksajalad jalutsad) on teise kurja inimese töö, nes
naad lewast raapustest taas pidi Jsamiese lugedes
ja muud nõia jõnu prüüwetes walmes hõõrab.
Taid loomade päel on teise kurja inimese töö!
Kes looma teise karjast ostab antko taale nattuse
leiba jüs ei lähe ta wana kuju. Kluski jõnad
aitawad kuski pidimese wasta need tehakse (jõnad)
taaspidi Jsamiese lugedes ja Moseje raamatust
„arafmaa“ nokita lugedes ja weel palju muid nõia
jõnu. Kõik teise ka meid jõnu õppeta aga ta peab
esimese wõa lugemisega kätte jaama, teise wõa lugemisega
on wägi kadem. —

Ka tule tarvnajid on, nupo ta oma jõnad teeb
jäel on tule võimus otjas. Üks wana jütt on
Sehi olu ilewel, ja läin oma kulalisega rehe
tuppa, wettn tule piiro kätte ja jüütn nõred
põlema mis harrte pealt alle rippon, naspuga
ega uhe külge mujutes, põle ja jütsaatin, teisele
põle ja jüt jatsin ja tuli äi läin kõrgemale,
seda nain ka wähehe aeg, wetn järaft
ka piiro kätte jüütn põlema, polesa jütsaatin
aga tuli läin kõrgemale põletan terwe maja ära
Tule jõnad on:, Taaspidi Jesameie ja 2 Taw mi-
lli raamatust 3 peatüh 23-26 salm. —
Walgehuss seda saab üsna hawaste na, õnneliue
on nes teda näeb, pangu hoolega kohta tähele
kus huss olle sest jäel on rahaauk, — walge
huss on raha aaga huss majal teda äi nähta.
Wäimuvaal — need on pisikesed hussid —
nemad tähtwad seltsis edasi, iluste reas
nees mehe wastas 2—2½ tolli lai 5—10 jalga pitk
nee on halliö hussid teisi pool tolli pikad, musta päid
wäga ilus on näha kui naad seltsis lähetwa, nende

jam mud on seltsis, sest kui kõige paremad
soltatiö (ma olen üks kora nain) kes jenne
hüsi seltsi näeb, tehke wajan käe nimitas
sõrmega katke, ja üttelge ise uhe jõn jäel
jumu, jenne jõna pioago meles, et kui ta teise
kora ja kolmandama kora weel seda näeb
siis tarvitago seda jõna ja nimitas sõrma
selme korraga ühtse jõna ja nimita sõrm
sala wäe oma jüse jaanud, siis wõib hirgasi
paranta, teisele kuuja teha, waraft üles löida j.m.
Üõrnad jõnad. — 1. Jaft tuleb igine jüi
ja pohaft tuleb põline tali. — 2. Kes homik
tuul ja naiseviha äi anna enne järele
kui wesi lahte.' — 3. Ta niiseb nat wa
ida tuul.' — 4. Külla nüljest saab inna enam
kui naija otsast.' — 5. Kes näsi hända tostab
kui tsp tõsta ise.' — 6. Mida rahkem koere kora
seda wellem lahkumine.' — 7. Keeks on talwel wana
nasuna ust teemehel. 8. Ega inimene änne äi löwa
kui õnnsad löwa inimest.' 9. Tapaft saab häe piibu
wihaft saab häak õlle.'

10. Kes wayt watriks wettab, nasjle kala küppsetab ek poys nuga sulma wiib.
11. Kus juttju jõel joja 12. Se on tark kes rumalat äi naara 13. Naram wähe jitt, kud wäga mees. 14. Kes naarab jaab naala perse, kes äi naara jaab kaas. (?)
15. Ta waletab nii palju et taja ilus ja na end änam. 16. Andrus (Andreap päew) annus mees annab Joulod Toomas toob mees Joulud, Mut hiiva pulk wiib Joulud. /:

Loistetujed — 1. Mutt härg magab maas, sorted liikuwa jaes. 2/ Kumaja. 2. Jäär tulles käud räästas. 2/ Suits 3. Galuta Toomas läheb ilma kartota lautile. 2/ Suits 4. Kumma ja ennem wettab, küpsen nauri, wei poon mehe. 2/ Sitta unnik ja jäle 5. Kumba ja ennem tahad minna, jauna jüise wei jauna kattujele. 2/ Habuk jüise ja jelga)

6. Kumma ja ennem wettab kas jenne mis wiiw äija hiirab wei jenne mis aja äeres wiiwb (käiwib) (Kaptrik ja hus?)

Kaina mehi pulmata on Suuremalla meste käe iema mardis (Ka Nõmis ja teine Mihkelpa Mihkelsonas) Kaaritanje palja rumalaid ja ussmatus jätteyid mehe kohtas – ma nõyatan need tähkid Kaina ja Emaste murdes. —

1. Eya Kaina mees pole eide mees, mis pole eide loom, ja hatas pole eide puu na end.
2. Kaina mees kui ta halewe ale mees lahek enne umber äi pööra kud kaas pöidem) taewa wute alla tainie annab. 3. „Ei täe mis Kunigas seda saja täe kaewe, mis mund kud aina sula ras wa.' „Ei täe kus ta peaks magama.' „Ess inna hake sajuga wahel.'
4. „Ei täe mis sugune aji peaks meije paraem juuia oskwad.' „Eide õite joge, ess lange noda ja puu teib.' „Oled ja seda jõnud end ei ja seda täed.' „Pole maije nüd jõin aga ma wenna poeg oli Talinas näin laiki poe anna nui kange mees oli jõin.

Üks laul wanast mehega ufust
Reiskulmannast ja murdes

Teepus see näis teepsid mööda, Maria
näis mantleid mööda. Teepus nüüs
Marialt Ket ja mo poega näinud
Mine Kuja lemma linna
Sääl ja jaad jüs teda näha
Ikorat tahtes mäspata Jmglid
üütjed aletasit Tehke taewa ukse
lahte. Brüüste leipen Kujileipen. —
Ufujst — Kui ja rodund wälja
tähed ja ja neile enne wana naisega
rooma jüntsid kügesanten ömm mimma
Tullanlaps, jänes rom, lammas ja nüüd
nii wagawad paalt naha tähendawad
jantiõime, aga meesterahwas, kaf-
und, rebane koer ja nüüd nes tigemad
loomad on tahendawad jantiõime.

Kohe tõusnud õppetaja üles ja hakkan
kuja waimu jõnu lugema, pühakirja
nüe wasto ei jõudnud wanapoisi panna woid
pidan taganema, aga kuban õppetajale
koda kuju kallale minna kedata ta teinud
aga nemu jant kümmitan ta jäet ka mi-
nema oma pühade jõnatega jüs lännud
ta oma seppa patta ja ei tulnged jäelt
änam wäljas (K. J. Eepni Endise pöive pääran.
sus jäel on pitnemalt) Nenawiise nadun
tonhid Suremõisast aga nallastes wõib ega-
üks weel ta seppa koda näha, kõige kiwi
kalju äres on juured raawa kihnud nanud
seppa alase päel mis tagutes tuln, aga palju
jumemad, jäelt pekkjid wiimaks naised koda
minema oma mäja jõnuliga.

Tugew mees (laul)

Tulle jüs Joonas tugew mees, Ja tuks
tallid taewa alla Talli jüsse latteid
Ja latti jüsse launi täkko, Täkko jelga

Jadula Jadula jõe kena neiu, Talle tuli
põletas talli ära Tulle varas viis täkku
ära Kütsapois viis kena neiu. —

Vanem neelemurre.

Nus täked, a ja u "nurki on peal
jaavad nad kui õija u välja
loetud nii nii „ Löupe löuna nõus oli
löua peal löua jees oli juur õun. "
ä" jaab jelge ä" valja öeltud „ tüttrik
(tüttrük) paarid, paaritega töi wett
(kael puud), wilangis "(latt) lingu =
wilangis präestas (latt) jõnad jaavad
pehmendatud nii nui lamba tall
hoste tall j n e. „ noa, "(na), „ moa "(ma)
ilu aeg (eluaeg) h ei ja valja öeltud
tuhlid "(kartulid) reicalune (pehealune)
rukt (jõga) (rukt pehmendatud) nayaalune
nayas maa. ä"nnae (ennäe) je neele
murre läheb muidu üsna häeste
Talina kirja neele murtega nokko. —

„ Täna jain omete joe joisji tüjata. "
kütis kaina mees. „ Kuida wüji? " „ Ma
müjin wajika nahse panin teije
naha teije naha sije jüis jain
ühe naha inna! —

Nurilõõja. „ Ma loidi mees aerist oo (õhuje)
silma ta jõinas mind päele, näinames,
näinames, näinames, nainames; ma wetsi
oo boga paet antsin taale nii naina nud
jäi wait. " "

Nainames äi jätta jõna välgo — Korra
käis näinames Talinas, kaupmees silmas
teda ja ütles „ Nee nus üks itsis junga
mees on. " Näinames äi muistn midagi
wasto üttelda, jõitis linnast valja 2 wõrsta
maja pole jõitas jõi ta teije Nainamehe
kenni ja raekis taale oma lugu „ Mees ja
taale wasto na üttelji: „ eti midagi! "

„Ull eide jõge, ja jätsid jene jõna taale wõlga
mine tagasi ja ütle taale ja oled ise üks
itsis jungа mees." Woke jooksis ta tagasi aga
linna wõnavad olid linnu jüba sõle nii wanast
nui wõnavad olid.) Ta ütles arjunõnavaa taga
„Sa oled ise üks itsis jungа mees,' jüs jõksis
kuju poole tagasi.

Tähendus: Kõsina murre on rutuline
ja karjaste nokko pugistad kõelega.
Suure waldas P. Voitela. on na rutuline
aga lakkuste ja Rõikis on nenda laia
kõelega rääkitud ja natture pihtalimen
Ma olen need mured nenda kirjutan
nuidas naad jutt sõõkitakse aga jutlud
on kehvad Herra ja nutsi lugu on
mõlemata palun wabandust, aga ta on
wana jutt wõib mõne jõna jeast jeeata.
Mul ei ole aega Hiiumaale minna jealt
jaans nüüd wanu jütusid ja laulusid
Adeps Alle Haapsalu Soovin palju õnnistust
Ungru mõisa Teie rahumaalise tõõle!
Gustav Terepuu

Kirjutanud Gustav Terepuu ja Johan Hõrwne
Ungru 22st Okt. Hiiumaalt. Saadud Oktobris 1888. (2x).
1888
(Pidula kihelkonnas) Rumalatsud jugurveno! per. 159.

Wanawara on paljus Hiidlaste käes
peidus, aga nüüd on wähe kes teda wana
inimeste käest üleskirjutaks, ülesskirjutaks
tuleva põlwele päranduseks, esti elu ülend-
ajaks, minu aeg ja ammeti kohuseid ei
luba minul kõdu maale minna, kus
wanawara kül weel wõiks ülese kaewata
ja unustuse hõlmast päewale!
Ei ole kül mul pe nõrd pihtkemaid jutte ja
laulusid aga ometi mõned teaed
wana Hiidlaste wombekest, wanast
usust ja meelelahutusest, kuda ma
Johan Hõrwne ja Priido Laane kaas
aitamisel siia ülese panen.
1 Pulmad. (Pihelja kihl. ainn.)
a) Kiinajonad (kosjad) Õhto pimedus
Laupe õhto pimes jõudab peig mees oma ija
elke kui teeal ija äie ole (nagu ka pulmis) pruutide kuju,

ja wei jugulane ehk liigem tuttaw, kes taad
jeltsis on, jee küütawje „kosjamees". Pruutei
kuju jõuab, läkwad naad jeltsis, kosjamees
ees unsest siise. Siise minnes teretawad mõle
mad ja kosjamees hoonab peigmehe sõja
räckina, kesta jelg ja taga waidsijab.
kosjameche teretamese päele, tõuseb üks pruutei
jugulane, hõe jüttuna: mees üles, läheb wõõ-
waste wasto ja pannab istema, aga kosjamees
ja kõrjeboasja
ei istu nüge juurema ajamise päele ka mitte
maha, waid ütleb aga et temal on nõ-
june suttulene asi ei ole aega istuta, et
kui seda asja jütt ei saa temaga peab jüdaa
õõse weel eda asi minema. Perahaw[illegible] küsi-
mese päele ku[illegible]t ta päris on, ütleb ta, ta on
kaugelt wõõralt maalt ja otsib iihet wooli mis
temal meelepärast ja tarwis on, eitse pannaje
nangeste wasto ja õõtanse et jütt ei ole saada,
aga kosjameche päeba jõumõse päele tuuakse üks
pruutei seltsilane tüütrus ette ja küsitakse,
„Kaasor se?" Kosjamees ütleb: „nüüd ole, se on
küll ilus, aga se peab weel ilusam olema." "

Güstaw Jürgenson

Siis ütleb pruutei eest räägija: „Ma tean
jaole aga oma õiget ja roosjeid näha, aga
täep'mis hulgus wei joosjes ja oled, nus soo
tunnistuse leht on et ja õigi mees oled."
Kosjamees wettab wiina pudeli taskust, lõpu-
tab seda ja ütleb: „Siin on mo tunnistus."
Teine wettab wasto ja ütleb on õige aga
omete ei wüüpa. Nüüd tuuakse kiik
pruutei seltsilaste ümbruses
näha, kesta aga kosjamees küllitusi ei
ütle olewad, nüge wiimaks tuuakse pruut,
„Tah see ta on, seesama jah, nõusse mei just
otsime." Sellega on kingimine lõppetud,
mõlemalt poolt tuuakse wiinapudeli platsi
pruut wiinamõõdud juure, nüüd on nüüd klaasid ja
juuakse nooko. Sellepäele annab kosjamees
pruutide pantiasjad kätte, jõrmuse, rätikuse
mõned hõberuplad, mehe kinnuse jõnel.
Nüüd tõstetakse laem remile, juuakse, juuakse
wiina, mängitakse pilli ja tantsitakse kuni
kumiseni, siis läätsewad kiik wõõrad kuju
pruut jääb weel wana kuju kuni kihlusesse.
2) Kihlused. Teisepäewal jõutab peigmees
pruudiga ja ja wanaema seltsis pappi kiraa-
jaada juure lugemesse, päraast kihlamese

jõeäärsele peigmehe kuju, kus käe kulas
viinnepi õhtu pool kokko tuleb, torn pill
pannakse hüüdma ja peetakse pidu jõuma rennis
juures jüüs ja juures, nooremad jälle pärandal
tantsides ja tõbu lüües kuni hommikuni, prunt
jäeb ühesse nädalisse peiu kuju jüs lähebs weel
wana kuju on paar nädalt jäel ja jüstuleswad

d) Pulmad — Laupe õhtu peeti pruuti kodu
pulmad, kus ennemeste pruuti jugu-hõim
koos olle, kus ka ille ja wiina hõrwas nijuzjahu
klimppitest leem, mannid (worstid), soia leiba ja
liha olle, pill hüüdis ja rahwas tantsijd kuni
hommikuni, jüs minõi kerrako-lalatama.' —
Kerwo läksid peigmehe ja pruudi sellsis, jajawanamad
peiupois ja pruudi-tüdrük. Nii kaua kui pruutid
kerwos olled, olle kodu hilse toimetamene, —
pruudi kerst tootsi pruudi kodumõ peiu kuju,
pruudi jugulaane „kerstumees" wiis kersto jenne
aga wäga wate päel, kust ta läbi jõidis olled
hilapoisid ja wähesed poisikesed wastos, kersto kimi-
seltsiwas, küjsti jälleged tunnitsesse lehte päel
olle jälle ille anxon ja wiina pudel tunnitusjes
et ta üige mees olle. nena wüisi ega wäraws wahel
kuni peiu kuju (wäraswaid on Hiiom. rahwaste
kõik heinaja põllu- ja karjamaad on ajaga lahustatud

Kodu walmistati hilsetaste pulmate wasto et
kui pruudi kuju tulewad leem walmis on ja
pulma tuba ehitatud sõbad (kenadid) juute päal
ja ka palanad (pood. linad) hüüdlalühtrid lae all
wippumas j.m.s. Ühtpaat tulid teised pulmalesed
ja hakkati kohe tule walgusel pulmi pida-
ma kullaw ejimene tornpilli-tükk oli —
„Pill ütleb, pidu hommak, pere ei ole enne!"
Wiimaks tuli ka leeme jõõmene, pruudi tood.
tootsi laua taha ja wana mad ees jüs pruudi
ja peiupois (pruudiwend) ja pruudtüdrük (pruudi õde).
Peigmees läks mestega teise ja pruut naistega
teise wenni taga, naisterenni juures istusid saatjad
ja kersto mees kahenesse meesterahwad teised omajs.
Eşite loete ja saatte nathujt Jumala jõma
jüs hakkas wastuwõtmise naljad wõi-ramene
kerstumehe
saadikest ja jajawanemna wahel. Eşite küsis
kerstumees ehk saatjad teise wenni käest „Kas olete
walmis?" Jajawanem ütles: „Kersta lüüa wõidakarwis
ehk muud nendawiisi tingida hulk aega, wiimaks
hakatati omakse jõõma, päraşt jõõma tulle rennis
pühkimene. Kaks naistemeşt pannid kannast
warri nõdese, wetsid kaufid kätte ühe raha
kopsik sisse, renni pühkmed (kaneliwad) kätte

Siis läte vaha koppis kaawas ehk kuidas kennugid olle renni päele heda puhkija kohe ära puhkis, puhkijad tiine teise renni päel katsja id üks teise käest ära avarasta, mees kumb aga teise käest jai, mees kumb ainam renni taga jõudis ärja pärsta, nattune sest rahast jai leeme moorile suurem hulk prunti le. — Pärast jenne tulle prunti tantsitamene, saatis (see on prunti jugulane) tantsitale kinke enne leeme moori ärja (suppinuetja) sis jajawanama sis jajanaise sis peig mehe sis prunti sis pire poisi kuge viimaks prunditüttuka. — Pöpost viiase prunt ja peigmees kambri magama ja sis tantsitale wiib jajawanam ollekamma neda prunditkanmuks hüütaise prunti settsis murska „nugijate" äätte (kuntwõerad) kes ta kohans jõuwad ja laalwad „Borme jenne õlle, kiristame kaamne, leiskame witjad witsi kuse Kannu laawad kaasinuse. — Esmase päewa tantsitaise wannas kinda d junkad, wõisja junkapaalad wälja. saatis tantsits kas paalad wei junkad õla päel ja annab jajawanama käjupaele egaühele oma oja ärja. Pärast sida wetwad kerälumes ja saatis jenne kotti ja tantsiwad päranudal

laaltes ja karjutes „Kott kattki, tahakans lappi"; jennepaele wiskab äigaüks tahtmese järele raha kotti. Esmase ühto olle „tanumiitmene," Prunt is tab jajawaname ja jajanaise wahel prunti taga prunti d on ijemest kord tanu päes. Jaja wanam hüüdis korraporast pulmalesi noortkuud" ehk tanu waatmaj egaüks maksis waatmese eest raha jai wiina ja õlut easte kus juures jallegid waidlesi ja malja tehti. Seijene ütte peeti weel pulmi ja kespäse õhtopoot laihtwad ega üks kuju. Teise laupe päraft pulmade ou „langue-joatus" peiu koda prundi ija ja emale, kes juure pulmas pole olnd p.s. Wiinajoomise" kihlus te wahel kõik prunt ühe wanamoori seltsis herjamas, kosjawiina ja kaasko tutawa tele ja kädiselle kenne käest ka midagid loatis jaawad wiimas; — wiina ja kaasku eest jai ta, willu, linu, tanukasid, kanebid, koerasid ja viitid. Kerukos laalatamise aegos olle prunti d peniku ja palmiku päes, pulmas — kuni tanunäitamise jini.

c) Palmiku ja peniku — palmiku olle üks kalew piniist punast ehk musta karwa 3-4 tolli lai sinti neid olle kaks tükki, päelimesed otsad jäid

kipsi jisse ülese kinni pandud, alumised otsad
alatasid kinni talealuste alumiste otsa pääle
alled karrad ja helmed pandud, seda kanti iga
päeva pääs weelviati pihapäe mihäeste
tütrukad kuni naised. Kinnis seda kandis
pruut üksi, see olle pappist lehtid molemalt
poolt riidega üle tehtud aga wälja poolt üle ja
üle karraga ja helmestega ehitud ka suured
ilupäd kirja tähtwalused nõelad ehitatsi seda
Tagant otsa poole oli ta lossi (laiaus) jagatud
külgede pealt hoidis ta hennast laijemaks
selja taka ripppuvsid kaks jüdi linti alla kar-
raga ninutud ehitud)

9) Jüüded Naistegahwad kantsid ja kannawad präägi
weel, päas palmik, Kinnitse kampsol kesk rahast kangeste
kinni tõmmatud, Ülalgidest alt poolt kitsast kohta üsna
lühine käise juus weerted, nie ise on ennemoste
pöisakete kõrt sinise punase ja mustad kriipsud ses.
Seeme all on kõrjed, peene walge viidest
kaiste juus weerted raua kurgualt jõlupega kinni
põlus on hõbeste, klaas kuwitega ehitud, see nie alatse
ninde kohta, siis tulevad kirjad segeltud wõnalikud
ja ristamisi koos segeltud woiskrie, siis tulele jälle

walge viie ulatab kuni küitsumme weerteni
käised on ülewelt allapoole kurdleimud (wolditud)
Küit kumb on punase rohelise sinise ja kollase
küit aga üsna kuiw punast, all on lai kalwi
äer häätanse „Toot“, päälpool tooti on punane
paal kue ümber ömmeltud hüitanse „tahk“
päälpool tahki on karo paal kuue pääle
ömmeltud hüitanse „karrad“ kuue päal on öödel (pikk
wöö) on wajega üle löötud, mis kuulu kirjupäega
wasumaalu jees on, taga pool ripppuwad kuulu
„rõhnsid perse pääle kennel ega küülu kokas wahele
peene võhu otsas „litrid“ (ümarajed waja natkud ümber
reikel) ripppuwad – neid ahelid on 5–11 korda,
pääl pool liikumad, alumised ulatawad perse-
taga otsani ehk weel allapoole. wöö on
küütu kuue weerte pääle ümber
Säkku (päälmene juur riie) olle watmamiriidest
see on lamas kawa must, täis willane ja pum-
puns wanutud, tagant olle neid kokaümber kinni
jelgatagusse ja wõnnaspäewahel olled jüüded
käjed olled ees, wõnna eest ja kaalus alled punase
paalaga weeretud. ——— ——

W Pöllel on ka kirjad wahel ja linnu walge nad käise
2/ Laalsed — 1 Mitte

Härra wiis Jaani pöllale; Jaan äi leikan kaaru mitte
Härra wiis keppi pöllale. Kepp äi löönud Jaani mitte!
Jaan äi leikan kaaru mitte: Härra wiis tuli pöllale.
Tuli äi pöletan keppi mitte Kepp äi löönud Jaani mitte
Jaan äi leikan kaaru mitte. Härra wiis wee pöllale
Wesi äi kustutan tulda mitte, Tuli äi pöletan keppi mitte
Kepp äi löönud Jaani mitte Jaan äi leikan kaaru mitte
Härra wiis härja pöllale. Härg äi joonud wette mitte
Wesi äi kustutan tulda mitte Tuli äi pöletan keppi mitte
Kepp äi löönud Jaani mitte Jaan äi leikan kaaru mitte
Härra wiis hunti pöllale Hunt äi murdnud härga mitte
Härg äi joonud wetta mitte ~~Härg~~ Wesi äi kustutan tulda mitte
Tuli äi pöletan keppi mitte Kepp äi löönud Jaani mitte
Jaan äi leikan kaaru mitte. Härra wiis pissi pöllale
Piss äi tapnud hunti mitte Hunt äi murdnud härga mitte
Härg äi joonud wetta mitte Wesi äi kustutan tulda mitte
Tuli äi pöletan keppi mitte Kepp äi löönud Jaani mitte
Jaan äi leikan kaaru mitte. ——

W 2, Kus ta jai

Liiri liiri lõuke Piiri pöieri päeruke!
Toa taga tamme otsas. Kus see tamm siis jälle jai?
Wanamees warjus tamme maha Kus see wanamees jälle jai?
Wanamees maete kiwi alla Kus se kiwi jälle jai?
Sammel kapsas kiwi päale Kus see sammel jälle jai?
Rohi kapsas samble päale Kus see rohi jälle jai
Wigati nutis rohu maha Kus see wigati jälle jai?
Taak teututas wigati ära Kus see taak jälle jai?
Kana kuhlis lasjale Kus see kana jälle jai?
Kana kendas jenne maale Kus need kunked kudlas kärnad
Ja need kanad kandas kärnad Wanad warge walgus waeke
Pese linnud waabatud. ——

3/

Ära aga wette Leuniilastnaista Wetta les kiila mitsest naine
Wetta Leuniila kõrgi Liisu See tahab morga magama
Keha panela kirju tekki alla Galg minu jalge wahela
Maagama nii kui mõned mued Mitte maagot kaeuitsimaspiuud

W 4/

Kus käisid ja kus kaisid ja mu pojuke | Ma käisin emakese
Ma emake | Kiwalu, ai wal ai walu muru sudames |
Ma jüda suure walu jees mu emake |.
5. Mis kõrb sõle jüia and' Mu pojuke :|

Sest halli kirjast angerist Mu emake | Ai wake ...
Kiskide soole jima and Mo emade pojune |
Sest punasormest pudelist Mo emake | 10 Ai walu, ai walu ...
Kas tahad ja jäis sucra äe Mo pojune ? |
Kes täeb mis Taiwa Toat weel teeb Mo emake | Ai walu ...
Kes lubad oma isale Mo pojune | 15 Ai walu ...
Kül kulda aim ja rissist taal Mo emake | Ai walu ...
Kes lubad oma emale Mo pojune |
Kiik tunles tormis taewa all Mo emake | 20 Ai walu ...
Mis lubad ema häele Mo pojune |
See möök mis läki jusarme Mo emake | Ai wal...

5/

Kocat aga wettaas kosita Wõõrast wallast wetta mais...
Ma wetsi naise Peedi mäest Tainas lewa jõlmujaks
Hargina ta tegi ajast Sõrmustega jõnus leiba

6/ —

Ylindsiik olle elu rebane Murdis kiik mund rebaje...
Sattis jäneste järele Oma aaja koiduajaks
Oma kaija kaitsjaks. —

7/

Kus mäe waeste lähemc kiik Kus mäeke waesta waaje...
Sinut
Tõst kaukas Tuttist teenima Ja Wattid Wihma wõtma
Kaukas põhjast puhma Sest ilma tegema
Läeneb tõusis lendaw tormi Wihmast wihma wisamas
Soodest lumsa lospima —

8/ Sinise, sinise sinisse lastelasta Sinisilastelasta sinurugeus
Kaswa lasta kangemaks Tõnõrest kõrgemaks
Tilirvoosta pinkemaks.

9/ Saja, saja wihmake Kasta piid ja kaala maid
Kasta meie karjamaid, Sõtka mind aga kastemata
Mast jõole kõe kuwatajad Mue järgi and jäid
Ei walge Jäwi waatijaid! — (Ei täe kas on wana laul?)

3/ Õjawiitmeja

1/ Ilmaruttu nende sõnade järel kirjeldab kuusile tõmmata
et 15 (wiisteist) wiirje järele „Mäkki, mäkki, mõsa
näkkid mina näkkin wiisteist. Kes ei ilu külge
waatuo, siin siisale wiisteist

2/ Rebast mängma pähestega, päe jees on 3 päheist
naala jees 3, reha jees 3, hõnna jees 3, ega jala
jees 3 käspate jees 3 päheist, kokko 15 (kuus neljat)
Teine paneb oma silmad kinni, teine küsib,
mis see a, mis see a j. n. e. See päev, naal, reha ...
Kes seda mängi maistab laeb ega kokko oma 3 jõnna

3/ Pähestega (pähsed on põus liiad ehk paarid, on
taal paarid põus ja teine ütleb liiad siis teine
peab ääs tegema, ütleb õiete saab kiik omale
Õpimene: „Linker, konker,“ Teine „Laje sis je.“ K.

Esimene: „Mõttleme julgeste!" Teine, Paari, liia julgeste
4/ Viisteist pähkel panange venni põhja, iche silmad
peetakse kinni; teine hakkab nüsima, „Mis see a
mis see a, nena wiie nüü läbi, teine ütleb inna
waisteisse, wiisteisse, unutab ta ära mütte korda
teine on küsinu, siis peab nii pooli pähkid
maasma, mütte teine remipäal ienga pähkleid
küsi, ütleb ta kumsteisse kui kiiu pähkel (pähkel) läbi
küsitud, siis peab nii mütte andma kui palju
puudu jäki.
5/ „Uns küsib", „Ülle mole uns sõna." Teine: „Uns silm
nõela taga." „Ülle kaks sõna." „Kaks silma kasi
päes." „Kolm sõna." „Kolm jalga wõrku all." „Neli sõna."
„Neli nija lehma all." „Wiis sõna." „Wiis sõrme
inimese käel." „Kuus sõna." „Kus naala habuse
vaadas." „Seitse sõna." „Seitse taikte taeva sõelas."
„Kaheksa sõna." „Kaheksa nija emise all." „Uhksa
sõna." „Uhksa auku inimese kulges." „Kümme sõna."
„Kümne kodart vatte sees." ——
6/ Müste olle meen, mehel olle poeg, poig ak
ollad punast pükski, peniped juuksed, kes sõitus
ja pajandes nee täis. Kes küsi enne väga ie
see laanab jenne sitta äe. — Kes siis küsi
enne väekis jedateisel naaral „Sitta laanuga".

7/ Esimene: „Mine ja teise külge ust, ma löön
sind läbi ukse na et ja karjud." Kui siis
teine läks küsi esimene, „Oled ja jäed ehk mina
teine ütles „Jah." Juba siis olle löödud
na et teine karjus. ——
8/ Tingitus: „Kui sool jäel silmade ees on
siis äi näe ja ütle tooa minne, wottad
jõela enne ära kud ja teise peiale jeiad
„Mina maja näe minina wa" hoone jõel
ka, müll läken." Aga esimene wõis kah
taale kappaga wett, läbi jõela, waata
nägemest, see kahutab teist ja wottab
jõela ära. ——
9/ Mine ja teise külge ust, wea oma
käsi kaisest wälja nenä et näis tuppa
jääb kui ja hoones oled, ma leikan järgi
käsi otsast tükki ära ja ömblen kohe
uuesti otsa jälle, nenaet kui ja pääsad
waadad, äi ja arugeä, kus kohast ma alen
külge ömblen ja leikan. Kui siis teine äi
usknu ja läks jätis käsi tuppa, nallas teine
hulga wett käise, mis teisele jõnne ja pükski
jäsis, kui teine ütles, ja pole leikan
ütles teine, „Ma lubasin nenna leniata
et ja äi ja end arugeä ——

10) Ma kallan wet pärandele istu ja lasi perjelestu maha nenna ette weji jo jalge wahele jäeb wetta kuns nuga ja räuju just jene wee sisse aga ma ~~kuuuuuu~~ kuiwad wee ära ehk ja küll jenne sisse raijeb, teine istus aga ejnemene wotlis ka jalgetest kinni ja wedas ka weest läbi — puhuis jedawiisi wee ära

11) Lastemäng. Teine laps wetlis teise puun otsast kinni — teised lapsed tulewad jörje pärast jenne ja hüüde „Kas jüit waranast saab läbi?" „Ei jaa!" „Mis wiga a?" „Mei waränad katki." „Ma tean terwem." „Kennega?" „Siidiga, niidiga, nüge walgamega kriidiga." Nüüd lastakse läbi minna, aga läbiminija jüüb püüs löö laps käe jõrmega jälgi sisse, kumma poole külge jälg kargab, jenna juure ta ka läheb neist waranast koidjatest on teine Gumal tiine Karat. Läheb laps koratt juure jüis jee tiinitab tedapärast nepsuga aga Gumal kallistab oma juure tulijaid. (Karawa koidja on enne palja räämis kuuld kuuldgidom.)

Muistetused 1) Ued ja kahe jilmaga jõlgu-pääd jõõn: Ei ma jõole oma kahe jilmaga jõlgu pääd jõõn. —

2) Ued ja kahe jilmaga jõa poolt pääd näine: Jah ma olen oma kahejilmaga jõa poolt pääd näine aga mitte kahe jilmaga jõlgu poolt pääd

3) Mis ~~x~~ on liba liiwa pääle? Mis on wile wälja pääle? Mis teeb tee pääl timpa-tompa? Mis teeb jo jees jilkka-jolna (Weji, Tuul, Hobune ja Lumi)

4) Ühel linnal 7 waränad, egaus wäränas 7 jantsi, egal jandil 7 nuttu, egal nuttil 7 joppi, egaus joppis 7 naesi, ega naesil 7 poega. Mitta kiik nokuse on? 17649

5) Seest jüra wiiale, pääl kulla kaewalene. Silmul

6) Lõpitud lapsitud, nõela pistmatta

kaeke jandeid: Kaalajas

7) Suine poig, saja korne kapsuk. Kaalajas

8) Herbut läheb, laiget tuleb. Kaalajas

9) Herbu juures, häja rasaes Tulejäde

10) Ija nall tilgub ema nalbi 7 Kaju nuga ollast tilgub wett tagasi kaaju)

11) Kaeid wõetakse laiale, karune panakse wahele. (Hobune panaase aijade wahele)

12) Sile pistab karust? (Kiimas ajatasse nätte)

13) Must härg läheb lauta ajab purnast põrsad wälja

(Koobiga wreetasse jõed ahjust wälja. —)

14) Ise ime ise pime, ise ilmamo taak. 2) (Kassapuu)
15) Hark all paun pael, paun pael nisk, nisti
pael mupp, nuppu pael mets, metsa jues jaad
(Inimene, täid jäes)
16) Roogi mo aunu, tappi mool taha, lakku
mo perse. (Piip)
17) Mis vares jüis teeb kui ta nümme aastatsets saab.
(Haavab ühteteist kümmend käima)
18) Kis on mäe ja oru vahel (Jõmm Ja)
19) Kaks käega tahtvad teine teist kawata, a ga mägi
on vahel. 2) (Silmad ja nina)
20) Kes jalutu jooseb (Tuulik)
5) Ogust 1) Kui koer ehk kass rohto jõõb, siis tuleb
janti ilma 2) Kui wihkerkaar (ehk wesikaar)
(Pidalo kihel. Wihkatka) päraft Mihkelipäewa
paistab, siis tuleb pitk sügise. 3) On päesused päraft
pärtli (Pärtlipäew) siis tuleb ka pitk sügise. —
4) Kaabjas kajub weel Mihkelipäe wõi weidi lõnga
katki. 5) On taewas mau-raswas (kerge õhuke pilw)
siis tuleb hõied ilma. 6) Kui päew sui õhtu wäga
punane on siis tuleb põuda; kangid kuiwa.
7) Kui noor kuu selile taewas on siis tuleb jant kuu
8) Mägune ilm pääri päewal on kues külges tuul on (ehk sajal)
nena on teewalt see pööripäewade wahe.

1) Päinija on teine kui inimene, inimene kenne
hing ehk waim teist wõje rõhumas käib, aga
senne aja nüüd kui ta waim teise kallal käib on
ta oma ihu surnud, pööra siis ta päe senne
kus ta jalaid ejite ollid, siis tuleb ka hing
just nad näärmes ja pirjeb ta perse ümber
aga äi ja päelt sisse, kui siis äi ja ta keha
warte ümberpöörtud, siis lennab näärmes ära
ja päinija keha jaelgeid surmuns. Päinijad
wõib ka teine inimene kinni püüda nõia
jõnatega (sest ma äi tõie, moole äi räägitod)
kui ta tuleb just siis peab teine teda püüdma
ükskorra näin ühesmehel päinija ega wõje
päel, ta panun omale puu-pussora jumre
et siis pidan tõsima kui päinija tuleb,
päinija tuleb näin kohe nna ja üllen.
„Enmäe pussa, kas nüüd sugan. —
Üks teine panun omale liina harja
päele et siis päinija äi wõi püüde otsa lasta
Päinija tuleb ja üllen, aga kui ma pööran
püüd alas pisdi ja siis rõhub, mis siis? Terjekorra
ära änam nennawiije tee siis mulgun kohe
wiskan harja kõwale ja tallan. —
2) Kärt (nenawälk) on teine ~~inimene~~ ehk inimesest

tehtud ilmas. Teda tehakse: Üks vana vakki
pina, viibsiko harud, lahja pihkimise luua võrud
ja pagan täis mis jenne kiik kokko ajatanse
kolm neljape õhtud tehanse teist wanapagane abiga
siis hannab ta wilja teiste aitatest ja salwelest
ära wedama. Kes teda näeb tendwad päästa
nutto ühtija ümber pöösalma lahte, siis kukkub ta
sina kraamiga maha ja wõib teda kinni saada
käriste oma jaoks tuhki; siis käiseb ta kotti
ka tuhki ja kiik wiki kukkub maha, tõma
nutto pihkepõd maha ja näida taale
palgast jeepeä, siis tähendba kõige esimese
peesise (ka asilla) sunnast) otsast sise. Kuitmes
kohas pool müske pimede päel mis juba pihmen
(pool mädanen) on, on kollast wedelad seenest
naha, see hüütakse Rõõtlipitkas. —

1) Mulla tõusu (jaun jäme kolde päega) on taal
päe sinine siis tuleb wesine kewade, on taal
keskmist sinine siis tuleb wesine sui ja on
taal tagumene otsa sinine siis tuleb wesine
jügise on ta kõrra üle sinine on tuse aast
wesine. 2) Kui kõrged (rannalinnud) wilistewad
siis tuleb wihma. 3) Pääl (pregli) sise ei tohi palgo wedada.
see on suur patt

14) Kaks on wähene hall-pois olnud, tema eest
ei päesnud ükskid ära, kudast ta kõrra piidis
seda ta ka suretas. Kahwas täedsid et ükskid
ta eest ei päepe jennepärast tegid naad
õlud, selgid Leiba mulga pereste päel wotma
ja piidasid piidu, olled wõõmsad ja tantsisid
Sest ükskned ei täedni kes kõrme wedelale siis
piidasid piidu jõid jõid. — „Sest täna saab weel,
wei saab kõrme änawam!“ Ühe kõrra olwi jällegi
kuhi inimesi Hellama külas Ilmsi peres koos
pidu pidamas pill käiski ja wahwas tantsi äkiste
tulla katku anna päele ja waatis tuhpa pesine
hall pois ja kusi: „Miste müüd jii teete?“ ise
näitu käega üle toa: „Kes paraam pole jäiwad
surewad ära, kes waja wad kätt jäiwad jäiwad
elama, viis aineft jäew wajawad aätt teised
kiik see toa täis inimesi jäew haigeks ja
surri ära. — Teise kõrra näin wins teise peila
mees ta jällegi päel Hellama külas, hermuga
anonud ta hobuse pihkta ja põita, kuhat-
tuligt nelkia külast, umbarwates wõist maad

kulast eemel pidas ta kohuse kinne ja ütles:
„Olle jee aga puhas!" Wäewalt olle ka ta
jeda ütlemud, jäel jiges „hall pois" ta juures ja
ütles „Kus ja mitid tän jid - teeks teda oma
oraga ja mees ollegid wahnes." — Jaane külas
olle ka katku mällama as ja murdi korraümber
inimesi maha, jiis panni üks Jaweneulamaine
Kreet kohuse jadulase, wõttis mõned wupla
tükkid jellesi ja läks Katku otsima, et omale
ja oma perele elu palusa. Wahtrepe külas
tulle näit ta wasto. Kirjä kohuse jelgas
hall pois. Kreet kaukas teda palumä ejite
ei tahtni teine enbade ka aga wiimaks andis
omele järele ja ütles: Tõmaõõse tulen
ma Jaweld inimesi teeje ilma jaatma
aga et ma teid ära tunneu, jiis tooge
ühte põhud (kolea) kaastake pärantale
ja jange jenne päele magama, teije
päe, teije peeje! Kreet tänas, läks kuju
ja tegi kuidas (ehk, nad) näiste. Õõse tulle
kats tegi ukse lahtge waatis tuppa ja ütles:
„Ah nee ei jeaa mis jii magawad!
Kiik teiged Jaane külas rahwas jurred
ära ütsi Kreed u pere jäi elama. —

16) Pällu külimet, need on jula põllu jees ijäraanis
heja-põllad jägise ja newaoõnäha, waewalt
pool talli jütte, mulla warwa hall, madal
jalg all päält wiima klaasi moodi, jees
on jeemne üxad. On ta jeemnid täis
tuleb hää wiljawõsu on pooled on aga üks
ehk kaus õa nehwa, on ta kühi tuleb
näljä aasta. 16) Kui teder newade kutrutama
hakkab jiis tähele ühisma nõõdalt päralt
jiiks. 17) Jägise paistab „linuteest" ja taeva-
täheke jeismeest müüme tähve tuleb
üxjsiod jelged tähed linnu tee jees on
päe tähendusi, mende tähtel on ega ühel
oma tähendus, kumiko poolt, õhtopoole on
nee tähed: kiige ejimene jelge täht on kuminlu,
pool Mihkli päeva jiis Meard jiis Kõtri jiis
tulevad kolm jelged tähte üheteise
juures Jõulud, Maria, ja Kolmekuning jneid on
kaunis kõrget peaaego päe kohad) Õhtopoole
jäewad Nüünlapäe Pasto-Maarepäe, on nime-

tud tähte ümberkirjutuse tagasi näha
siis on nende päevade aegas „sula“ on aga
tihe valge tähe vägu siis on lund ja
tuisko on „linnotee“ tihe valge tuleb kõva
talve on ta muutem tuleb sula. (need
tähed on kergesti ülesleida egaühes on üksik
selge täht, ma olen tähelepannud, ega
aasta on niisamma palju selged taevast
ta ümber kui teise aasta enneseda)

17) Iäe laeva ema puu peab seest punkt, mis maha
vajumise aegas hulga maad edasi joosep kõrva
juurest, see puu mis kannast kummuliste
maha vajutes
teise külgi poole jõonab see õli aita laeva
ema puuma, läheb merel ka kummuleste.

18) Iäed ajema jala puud peab seest punkt mis
maha vajutes, tagant üles lööb kanna
juurest tüüi (juurte otstega puu juures siinis
see tähele) 19) Kui pöie kohas müristab siis
õli tohi juure puu alla warjule minna
õli tohi joosta, õli ratsa jõita peab maha
tulema, õli tohi piiksi oma juures
pidada peab ära viskama. —

20) Kui müristab siis lööwad taewas ja maa
wastomisi seest tuleloged see müürin. —

21) Põhs jaab tiise inimese läbi ära rikkutud
nenda et ta kõdaged õli kappa, küll jaab ehtmis
ja karwo maha aga liha läheb metsa siis
kui püssi lahte õli läke on ta ka rikkutud
ja peab teda ühismaad pettsi punadega suitsetama
see aitab kohe. Kui ja aga kuuled, kui püssi
paun kõrb siis ütlei: Liha metsa, karwad
katte.“ See sünnib ka siis nenna; aga
on laskja siis tarkmees, paneb hõberistiga
kuuli püssi siise lööb risti püssi otsa otte
ja lasb sennele kuspida ütles kuuli läbi, läbi
südame ehk kust ta aga tahab. Tahad ja
omale hõed püssi saada „püssi õnne“ siis too
kerasu leib mis kerasi jant sorle annab puus
kerkust wälja, pane puukülgi päele ja lase üle
õla püssiga seda koasi, olgu päele püssi ots
kuhu maad kõrwes, aga senne pihte läheb
püssed, niisama ka päraast seda linduse ja
loomatega, pane aga püssi ots senne kohe
pihta läheb ikka. Ükskord toon üks mees
senne lewa, pannun punkülgi päele aga
püssi õla päele ja pidan laskma, aga tarwatas

wee korra üle ääla kas piiksi ots on ka wähe seda kooki, aga mis ta nägi; endise leiva asemel nippus Jeesus siis punnitsi pääl ka äi jälgun tasta ja läks kujale.

22/ Hiiop on järwe waim, kes järwe üle walitseb ta on kangeste suur aga angera moodi, egas järwes on oma hiiop — neljammad ini mehised kuppertawad järwetiibe. —

Ja käpiib hernpe wälja käelega mis minttme woosta pääle kuulunp. 23/ Enne kui ja merre ähed wisika kolm kiwi meere ije ütle: „Näitk pääle naksa, näitk pääle naksa, näitk pääle naksa!" Kui inimene ära kuppenb ja äi tule änam wee pääle siis on Näitk ta äe wettse! 24/ Kui jo hammas suust ära tuleb, siis wiska ahjule ja ütle: „Kiln pääle ma annan joole luu hamba, anna moole raud hammas mo jälle." 25/ Enne kui ja mätta olja maha istud jäli kolm kord jenne kohta kuja taha ei tuta, siis äi hanna maaalust jügelaseb jo külge. 26/ Enne kui ja metsa kaawust joob jäli kolm kord wee siis se, siis äi tee wesi joole jaanti hoidost. —

27/ Ka mehelaps rikkub teise inimese kuri silm ja jõua ära, nende juures äi tohi mitte kurjaks joada, siis mehelaps jaawad ka kurjaks!

6/ Nelimehest. " On sulatüü (soolatüügas) kuskil pool siis pane tähele kus kohas siga hennast mühib jäel kohas mühi oma sulatüüdka, must siga peab olema kolm kord mühi jäel kohas kus siga on mühkinud siis kaub kohe. ' —

2/ Ehk jen jälle kolm sõlme jene pääle, wea sõlmed jenne ümber, wetka siis tõng ja wii kiwi alla mädanema, kui sõlmed on ära mädanen, siis ajaks on sulatüü ka ära kiwan 3/ Ehk liisa ta jälle (sulatüü) ära ja hõera wärske wiie lihaga.

4/ On jo silmad haiged, siis hõera, silmarohtuga (Dorpra) nee teewad kohe terweks. 5/ On jool „jõetüür (weiserõesatos) siis laje üks esimene poeg „wiislappes pääle teka (jee tehanje nõnda ✡ 6/ Ehk aja kõwaje heed pääle nii kaua kuu ära kaub (kõwaje hee on see wesi mis unga kõhutes kõwaje (penime taha) pääle jäeb, jee on ka töje) 7/ Ehk aja oma pilge pääle jee kaotab ka kohe. 8/ Kui jool „rogi-jooje kuskil pool kanttide jees on siis pane võhud ümber jäelt kohalt jee kaotab walu ära. (Rogi jooje on walu liiume kohas joonte jees, kui ja kätt liigutad (kipputad) siis rogijeb jee liige ja valutab, (oga võhud wist walge waja, kaotab walu ära, seda olen ma ise näinu.)

9) Kui jool mannaad haigeid on jüis aja ise
oma kõrwa saaste päele se panantab (o tõsi)
10) Roos neid on mütmed selts i, peenane, walge
ja sinine. Punast rooji paranda wad
rooji jõnaad, keda tark pliipulgaga sinise
paberi päele teeb kiiksuguseid krooguid ja
wõngid on nee jõnaad. Sinise rooji tehase
ka jõnaad. Walge roos on kinge sanatem para
nema, jenne liiase jõnu lugedes tulemawoiga
lugeles jädemiä päele. Marjaks ai tihi rooji teha.
11) Wesi näuk on iins paise mis ennemiste
weega jes jala päele löie leeb paranda wad
wejinänaku leheed, mass neid leheed kasuwad
iisna wesise maoda maa päel, roheliged
leheed walgeskõrieed 3 jälga waro (saanto) kõrge
12) Kui jool mõne wähene haaw ehk paise
mädanema läheb, paistab ja walutab, jüis
pane wõilille lehtes jenne päele, need pa-
randawad ja kisuwad ka mäda wälja (tõsi)
13) Kaekab jool ihu mõnest kohast jugawast
kontsi jures mädanema, jüis pane
wõi eewa pura (määritud wõileib) päele, ehk
kapsu püima jõnee, ehk tuligt kuhna, need mis
wad watto mäja üles (jõnu on wana paim putnu
rooa umber)

14) Punane kalew on ka parantaja kui jeda
paise päele panee. 15) Pulma-tõbe kaotab
koorauk (mala) ja ka tüktruga (kapsega) piim
kui neid jüse wettad, 16) Palma haige täeb mata
17) Lange haigus kaub ära, kui ja näed käedagi
ejimest kord (kui ja jeda inimest ejimest kord
näed kukkuwad) nukkuwad, jüis leika ta paest
tiinu jünsid ja pane jenne kohta maa jüse
madanema, mus ta kukkus. 18) Kui jõõbia (jõoja)
jõime jes on jüis jen tagant poolt tugewaste
punaje willaje lõngaga kinni, jüs kaub ära (tõsi)
19) Were paneb kinni ja on ka haawale parandaja
„haawarce rohi" kui jeda lehte katke märiä ja
haawa jüse koppis, jee rohi kaswab pöllo äerte
peal, nendag mitte wäimast haru leht kantja külges
ja leht jäud on jälle haralised, walge kus, ja natuke
wäinge kaus. 20) On wähene laps maha kukkun
nenna et muks üles ajab, jüis mulgutage jeda
kohta ühe raud riistaga ja loetage: linnale, tilu,
korbile, kodu, warjule walu, mei wähe lapsele rumala
teeb. 21) On jool warb kuru maas, (warbe jes haaw) jüs
jen punane wilne lõng ümber ja on jool warbe
rahed naudon jüis pane ega õhta warbe wahele
tiinu heino.

7/ Jätkud: Kolm õppetoost.

Muiste tulnu üks konn, üks jõgise peremees jõure ja ütlen: „Vetta mind talweks oma taari tõrde (kalja nõu) elama jõis annaw ma joole kewade Kolm häed õppetoost. Mees ei tahtnu eijite wetta ka, aga wiimaks lubas omete. Konn elas talwe läbi taari tõdes. Kewade wiis mees ta ije metsa ja pannu wee auku kalsale maha. Konn tänas ja ütles: „Kui ja üle aja lähed jõis kahka kahekäega tugewaste kewastoost kinni et ja mitte maha ei kuskus ja tõjeks kui ja jõttale (lähed) jõis põõra jälma wasto tuult, jõis nais ei tule ja kätte ja kolmandamaks kui ja kuseb jõis põõra jälmad alle tuult, jõis kuul ei ~~kuse~~ aja kus ja jõo pünste jäale mõna ariis ütles konn ja hüppes kohe wee auku. Mees tahtes nõuje õppetoje eest teda jälaga maha lüia, aga konn jõudes enne wee jõije, mees pidi jetkamaga kuju minema

2/ Wares ütles kuskuslimu kohta: „Konate wõera-maa leis tulek hauku kewade kõra jõi metsas, ega üks kuulab. Aga „waaku" wanajant waaku aasta õlja päale üks ked pane end tähele.

3) Kes sind jõia hälistas (juhatas)

Muiste jäan üks lehm kraawi ligise ja surn ära. Konat tulnu jenna ja ütlen: Kes sind ramppa jõia hälistas, jõoga sind se ja teine, tulek nüid mõni inimene jõis ta ütlek kas mürduged jälle, mõni inimene jõis ta ütlek kas mürduged jälle, kes konat sind jõia hälistas, ikka mina pean aga jõid konduma egas kohas, olgu kohe kes tahab. Jäel tulleged lehma pes emees ja ütles: „Kes konat sind jõia hälistas?" Konat kuules seda ja ütles: „Näeh, präegot, ekoma pole seda ütlen; küll mina wanajant pean aga kaend ilmaaega jõid kannalama

4) Röövlite suus (Õhtsp kihl. Reigi neelemurdes

Muiste joan röövled metsajt ühe noore poisa kätte, kenne käajt näd enne küis raha ää röövwin ja jõis teda ennajt oma majaje nurma päale wiin et jõis ära praeda ja jüia. Näd panud ta ühe kambre kinni ja anund taale ega päädwa röövsapoima ja pähkre-tuumed jüia, unse jõje aejed näd ühestega miljuure ouma et naije jõrn parajate läbi maksa, minema tahtejõd näd teda jäält nurmata, kui ta nii prisoneus pidi minema et jõrn jäält ainamkas läbi ei maha. Pitkä nurmamaje päale läks proua ometi wiimaks

mi priskeus et jonn läbi äi matun. Röövlied läkşid
jälle metşa oma ammetege ja antşed wanamoorile
kes kodu majahoidjaks oli käşu käsnde et täna
pidi prouа ärapraema. Kui röövled olid metşa
läinund şiis hüttes wanamoor ahju kuum
palaks töi kärru tuppa kennega ta
oma mummatoo prouа pidi ahjo lüünama
Ta töi prouа ahju juu eddе ja käskes käsra
päale istuda! Prouа ütles: Tule şina Jeesus
Kristus abi, pole ma end enne nõnege asja
päal istun, kuidaauge ma jenne päale peaa
istoma, ista ja ige enne jenne päale şiis
ma näan kuidas istutange. Wanamoor äi
tahtnund egite istuta kas ühtiä, aga kui prouа
minda äi östan, östas ta wiimaks päale.
Prouа wõttes kohe nad wanamoor aga päale
istos kärru aişad poole ja hüttekas wanamoori
tühjä kärruga ahjo, kus jee warste jurmajai.
Ige panxie aga prouа omale tõas-pidi
kingaad jalga ja läks et jälgtşt ara äi şaata
şäält majaşt minema, jõudes wiimaks jõe
kaldale, jõge mööda läkes ta niinoina edaşi
kuni õige inimeste jetkа jõudes. Kui röövled
nagie tuhjä şaid naad aru mis oli şündinund ja ütlesid
„Pidi olema noore muuma aişt, Nüid o wanamoori käşa aişa."

4/I Ants ära tee liiga. (Ühelp. kihelo Reigi rahwale.)
Kus tene mees läin metşa jäneşed lasema, şaan
ta metşa ääre jõudni, nägi ta jõeşa ääres jäneşe
wagune wohto jõõwad, ta şiannі jüneşi pealge ja
jõkes jäneşe pääle, aga ige mõtles ta, „Soo, soo soo
miid on jee nüişamma kää kui olens jee jäneşi jüba
ma kää olad (olewad) şiis müün ma jäneşe ää,
ostan omale jenne raha eest „jüneşi wohtoşid ja aawleid
ostan omale jenne raha eest „jüneşi wohtoşid ja aawleid
şiis müün ma teişe päääwa jüba palja jäneşed kaeta,
şaan ma jüba omale niiwüşe tükki raha kokşan
şaan ma jüba omale niiwüşe tükki raha kokşan
şiis ostan omale koera, mis moot şiis wiiga jäneşi
ja lindoşed tasta ot, ega päääwa şaan ulga raha,
ostan omale wiimaks, lamoot, nenoe wilbatşt
ostan omale wiimaks, lamoot, nenoe wilbatşt
şaan raha, ega kilpi, şead, şehmad ja äşşad nod mole
kahjaks end pole, nendeşt şaan jälle raha ostan
omal ühe „laewi täänu wõnd wanikri, ehitan omale
ilusa maja, wettan noore naise, şiis mool on
ka kaks poega, üine on Ants ja teine on Johannes
Johannes on moot şiis üks üä poeg aga Ants
on moot üks jonk ja pahkaä poeg; şiis on moot
maja ees ka tiik, şaatiid nyiwad tuues, şiişid mängwad
kahe neşte tiigi kaldal, nemaga wettab Ants puu tuues
kahe neşte tiigi kaldal, nemaga wettab Ants puu tuues
käde ja tahab şaatşed wiişata; aga ma waatan wiişe aeno
pääl ja hüüan „Ants ära tee liiga." Wiimşed jõnad
pääl ja hüüan „Ants ära tee liiga." Wiimşed jõnad
pidis te şuure woonaga walgeste, jäneş kohkus ja tuleş nad
tuul metşa, mees jäi şeisma pöişs pöua äi wiimaks hüüe nud nmegid.-

5) Kreunad. (uguriid) (Pühelp. kihelk. Reigi kalemurdes)
Muiste üdlen rebane kotkale, küll jool on aga
ära elada, ja jaad ülesp kõrgesp linnata, näed jäält
ära kus kohas noored linnud joovad näed kus maailma
ja palju muud asja, peaks x ma omele ühekorraga
senna ülesse jaoma mina, ma mäletaks seda
terve eluaja. „Kui ja eige tahad siis tule mo selga
ma viin sind taevalla ülesp, kus ja oma silmaga kuis
võid näha, tule mo selga aga hoja hugewaste kinni
et ja maha ei nurkuu. Rebane vanis kotka
selga. Kotkas kaskas piirates ülesp lindama, ta lindas
pilvede sega (seina) aga jäält pööris ta oma kõrged
ülespidi ja selg alaspidi ja ise üüdes „Kreunad,
kreunad, kreunad!" Rebane ei jõud joudnud
ennast nenna wiisp kinnie pidada, kukus maha
ja ise üüdes: „Tunal, oh tunal jubala müid siina
kuhi alla!" aga kukkus wanasant jäält kuuento-
aja (tugew aed wilta herteft) ja päält põigiste, näd selja
kond katke läks, jool surnud vanis ta par witrinoje
(tihentik seg.-punktest)

6) Enne muiste annun üks vaine teisepäädva onnesseda
kui sea ära tapnud seale tangosed süia, et siis pole
anam manjed toppida, teisepäädva tappetod sega ära
vaine panun koha walmes maniid kuma ja annun tuisele
ja kraatsile (rooc) süia. Ainto pöör omete jönkinama ära.
Kranto pole end aga mitte kus maitsenged.

7) Väina meestesse-naisad. (Väina kelemurdes)
Üks kord surn käina mees ära, kerst tehtad walmes,
aga oln lühine, mis siis muud aed nõu kud kersta
tegijad vaijon surno jälad otsast ära ja pannun sur-
no kõrwa (juure) kersta sisse. Surno wiidod kerko aida
ja kerno sisse pidan jäel mattuse jüdlesse, nende
sõnadega: „Wimsel päewal tõuse sa jälle üles! j.m.
Teine kersta tegija löi teise pühna nuppuga pühnamuru
külge ja üdles: „Ens eks-ma üdlen soole, miks sa eide
vaijused jälad otsast ää, eks müid ole korad lahte, tuleb
teine nädala wiimsel päewal kuju jäle aitka siis eide
sante to ütmaend. (Käina mehed mõtlesid nii õppetaja
üdles wiimsel päewal tõuse üles, nädala wiimsel päewal tõusvad)

8 Kuri kulejas. (Pühelp. kihel. ja kelemurdes)
Ühekorra oln Suuremoisas üks hermus tige kulejas
Juhan. Ta pekspi ja piinen wagisid teemiske nii pala
kui ta aga wähegid muiskis, tema kuige piirem rõõm
oln kui tema toompuust kepp teemchel piiksp ehk
weripod hobiid labalemade ja selja päele tein. Ühekorra
üdlen ta üks noore teenijale, mine too koplist
moole seitse hõied kadakast keppi aga otsad leika
senna ära et tiid tallipitkuses jäewad ja leika nee
tiid haiste terawaks, pois toon nõusjed keppid ära nad
kulejas tahtis, kulejas wotis kepp pid wasto ja annun poisile

kolm koppi mõeda pelga[1] üttles: „Kalja siis ka kui
mõnjad naad on.“ „Kulla Kubjas, palun pois
ma pole jo midageä tein minnepärast ja mind
pekjad.[2] “ Ah ja korate controz julgod wel wasto
kaunuda, üttles Juhan, ma tahax sind õppeta,
ja perssu wäega poisi weerjens. Äkksond ajan terwe
tewalla wehest, siis kiik ukjed ja aknad kinni kuni
inimesed kiik pool surn ja wennajed alli siis perssu
nõaad kiik kerrapõrast täbi, nõiwiisi pünan ta
inimesi, ei kulmad kiiwä juba õiges pidan kaajoma
Ühe ehte panun ta wiisad kalalaa siisse ligusse
ja siis pidan teise päewa Heremu kiila mustle
eige waiu andma, alam Kubjas üttles: „Kui
Jumal elw ja terit annab, siis teeme homme jeda.“
„Kaule ja jüttle, üttles Juhan, kui Jumal elw ja
terit annab, kes korad sind siis höje äe wettab,
kas see ka kennegi (nellegi) mehe jüttu aa. Naad pan-
nin teumaste ka kowa teise tuppa, kakeksete magoma
näin täbi kawa seina sennu ööse jäägumest lugu.
Hõllas jõttu minsta hoolega uue ette, kaks minsta
wiisiega meest tulin tuppa, wettu kalonni kuni
hõlma alt wälja, ja täin alama kubja koiwa jures,
teine häsin teise käest, kus see.[3] Ei ole se teine,
siis naad tõmban Juhani kolinal koskst mooka
kuni taal silmad selja ta, kaala kont tein wana

(Järg Lehk № 7-nes jes.)

8/ Wanad sõnad. [1] Kes äi tõna püstra eest
see äi tõna palju eest. [2] Kimpsja on
surn, tema poeg osta elab. [3] Karja kaju
(kõrjad ei kaju nii surnens kui wanaste)
ja tuttawate kõppse (kõlsi) on kaduen
[4] Hundil on oma poeg ka arma.. [5] Kes
ilma inimeste meele pärast jõwab olla
[6] Jo ta hundi ojaks olle loatud, siis kui hund
loama ära murrab. [7] Ühe pahurale öötasse:
Oma pani pole kull nisa surku, aga kes
pole muistost otsa panek. [8] Wõrukaalale:
(hulgus) Senne aasta olenes küll ja wai ema
wõin, aher olla kui ta sind ütles. [9] Nii kawa
kud' wõrk katla jues pärast kuleks mahia tõ-
mest keek, nii kawa wõib waketa Reekjad pekja
jee on aga üks wahwa naljo jõma kedo siin ei pruugi
[10] Keeleto peab ära wedama mis meeleto päele pane.
[11] Ega piis ja tera wiist pole tapse mäng. [12] Tuntus jüttu
wäenjale: Mija wana sitta änam liugutad, ta kaiseb
juba. [13] Kes pole jüttlyst aru saan: Kes kurdile kahte
jüttlest teeb. [14] Naine mõtt ja mak sajatt
[15] Nälja nädaga peab kiirk ära jõima, sealihad ja
siia kalad. [16] Pole muna on änam kui tühi kon.

17/ Varas varastab warge järelt, füüs wana Rumal naarab!
18/ 19/ Külap hääda hää mees õppetab. 19/ Kus härga jäel jõga
(Seda öeldaxe enemeste juure inimese kohta eba ka muude asjade
on taal keha juur füüs ka jõud juur. —
20/ Ennem waada jättuja otsa kui töömehe otsa!
minejugune töö juures kus pura jälma läbe b näkku vajub,
21/ Kahjatõnad. Pää haige palu perses, jees haige jätke
wälja. 22/ Loed tuul on taewa luud, kes kunnik tuul on mere
roha. 23/ Kägine öö tuleb ühteje paega. (ühesmaad moodi ilma)
24/ Keerewe kivi päeb äri kaju jammelt. 25/ Kes ta ole ikka
kaski häge eest ka füüs hermutas n. k. püüs ehk muud) 26/ Kena
mehe nägu, habe mehe auu! 27/ Ja on halod nägu
nägo kunst wahtiis läbi wäärawa lambsed.
28/ Haige naba alt ja jüa oime alt (haige paremad)
29/ Haiges surma jõnum. 30/ Ennimene peab oma elwaegos
jõõmaga jeltjes ära jõõma, naal oaunda, liiga
kaewt, tünder tühja ja liiwa jagamete. 31/ Tõnis hää
mees, jea pää mees (Tõnisepäew) 32/ Hägi kunnus
waago, jeaasta tuleb palju koore. (kui hägu
jüs mäale kui pued wel waagos on jüs tuleb palju
tühma lapsi.) 33/ Taha jõga, mitte eriga, ema külmen käes
haige. 34/ Ei koera täu kaewast usta, kui ja pole ta
kammast katsu. Mees peetakse jõnast, härga jarwest
35/ Härga jõga kotti naaber. 36/ Otsa ja üle kuudi joaw
jüs jaad ka üle häwna. 37/ Üks tuua äri juttje kaua
38/ Kaeseid, waeseid, kõweriid puid, kõrbeseid hobuseid ja kuljese
koore on niige änam.

9/ Tähtpäewa tõst. — (Pähelep kõhl. meelemurdes)
" Märiid (unnaasta) Keariloupe õhto peab kuulama
kus kohas ja pool ja laawa kolistamest kuuled jäel
jurde üks ära, kus pool pilli käuelt jäel tuleb pulma
kus pool wäiste rõõmi mest jäel jutewad loomad.
kus pool naago lapse nutto jäel jünnib laps jeneaasta.
Kui kuu tähti taewas jüs jünnib jenne aasta
kuu nooe loomä ja kui neakoe loupe ööje kuuk
puhub jüs tuleb jenne aasta kuiw päiwaid.
Tõnisepäewal jünnib ejnieme hülge poeg
meere. 3/ Kuuläpäe jüs peab õlut ja wiina
jooma na ellu punane oled jüs oled aasta otsa
punane. 4/ Petrepäe jüs wihatakse joe kiwi meere
ja külm kiwi allikaje. ja allikaknab külmama
ja mere jäe hakkab alt külgist sulama).
5/ Matsepaewast on pool kuud taewas jüs peab
kiik wiiste pöhk poolens olema jüs hakkawad kiik
mustad pilwid kuud wiikama, matsepäest jäeb mitu
kuuma ööja. (kui waikab kanne konwast alla (sulab)
kanne ööja jäeb wael kuud) 7/ Wastlapäe jüs peab
õhto waigus magama minema, jüs jaab jüi läbi waraja
õhtule, jüs keetetakse oba wanna ja loomä rünna liha
(Tõnisepäe keetetakse pajapäe) karjane ja külmmees peawad
ühteje koos päewas jõõma (jüs on karja kohl ka jenne
aasta täis ja pilla wiljast jaab ka kohu täis.)

Vastlapäe õi ~~toki~~ tohi nädalõa (nõelast pruunida) jiis
kuspiid nõelawa, pitsawad ka jenne aasta loomi
ja inimesi, peab pääd jilitama, jugema (paanima)
jiis on aasta otse jile. 7) Tuhnapäi jiis õi tohi maiste
vahsed külas käija wiiwad maja õnne õra, aga kui
ta jiisnee käib jiis tuleb tuhna ta jälgede jiise ajjuta
Vastlapäe lastakse lina liuge, ja laultakse: Linad
liugi taskijale, ~~Tõ~~ tõsi tõsu istujale. —
8) Pastumaarepäe jiis kuletakse pea jalaad õra, wiiakse
emije otte laule ja emis peab nii palju pörjsaad tegema
ehk wiiakse pea jala kontid 36 konti, jänohaawalt laulule
aga peab jiisi wiima ega konti eest saab jõrm
kübara täewe täie jiisina. (Lähenetab ?) —
9) Türipäe panakse kundile mees selga piika Türi
ja kopaka et kuhi õi tohi egalt nõjakt omale toito
otte wiia ükski jäet kuskla ega õ. — 10) Wõllrepäine
olgu wara wõhk jiis jaawad pöraft jenne loomad
mitaft jüia. (Pastumaarenäest lähek (taewa) jõel maha
änam õi paista) (On kewad juba hobuse naha jiisi rune
tüsk maad palgaft jiis hobuine änam nälga õi jiisa)
11) Taanipäe pöletakse jaani tuled (minnepäraft ?)
12) Iw jaatsmaarenna paäwal kuiw ehk jäänu ilm
jiis on ~~õ~~ nädalt päraft (jeda nõjaga ilmad,
(Jiis kui otrake õwaf jiise tuleb lähek kuuma ilmale
ka otra õwa kuuse õel lähek kaugeke) 13) Newi-
päewal kuletakse ejimest koa, wiie õuni (kartulid)
ja lahutakse laamas õra. 14) Mardi ja Kadri
Vanu tõlla
päewal käiakse Mardas ja Katrinas, tehakse nälja ja Mardi
laupe õhto kuletakse mannijed wõsikjed

15) Enne jõuloõ tehakse õlut walmes sest. „Jõulo eestpäew
on änam kui jõulo ise.“ Seda õlut mis pole weel
siis tatsa ajal jatetakse naabre vahwale see hüütakse
„lautõs“. Laudse wiiale antakse naabre poeres jüia ja
ka känts pulla leigat tüsk, murgast) leiba sellse, jõulo
laupe õhto kuletakse emmemaste klimbi wanna, jõulo
laupe õhto tüakse põhud kuppa, jiis wettlab ega
üks õlge ja wiiskab laxe, lax praguse wahele, wiiskaja
ütleb: „Teije aasta kasugo moole niipalju rugejõõ,
linu, naeraje, kanebeo, obe, tubakaõ ehk mis
ega üks tahab, änam õlge laxke jäeb, änam jõda
wilja jaeb. — Ohto, kes tahab magada peab põhus
magama, aga kiik inimesed peawad ilusti
ühtepidi magama, magawad naad jeg amuse
jiis on siis taje aasta jõllo päel ka wilje jeg a meeste.
Jõulolaupe õhte jüakse marjukjõ, mis jejas ahjson
Jõulodaago mämmitakse pähestega, tehakse jõulo haenes
pahampidi kajus jelga teine käije haala eest ja üks
nora noorsins käe aastalõdi warritakse laapse
jõulo hani tuleb wiib sind äe. Jiis keeratse tüsk
õlge kokko, kaxo inimest wetwad ühe pun oma käette
tõine on eespidi, tõine taspidi pun on jalge vahel
Ejimene hojab kingjeppa wiima ne kaljub teda pun
otjaga ~~ka~~ ümber tuhnata. Wiimane küsib: „Oe
kingjeppa moodi ?“ „Jah on.“ „Mista tuleb ?“ „Jaab

kinge ja saapad.' „Jeeh ta mole ka?" „Ei tee."!
„Ka jõsjin ta jõmad pöörest wälja." „Jõsji kui
saad." Nüid lähkab teine kes taaspidi on teibega
kingseppa pihta aga ejimene juhatab pum kõrwa.
Ehk pannakse jeesamma kolme jälaga õle kuust
pärantale, siis on ta kiid (kala) iks paneb et ennast
pärantale kohukeste, möödab kiija oma jalgete jurest
päe juure, siis tõupb neljatõllakile (nalle ja jalge päale
paneb käed jalge juure maha ja wetlab teise
päupe teise luhise pum pulga ja tahab kiija
niiwiija sarku wetta et jalad paigal seiswad.
iks küsib: „Wanamees kuja lähed?" „Kiija püü-
ma." „Kui kunnad jõsse?" (Löib pulgaga omale päke
pääle) „Wanapäe kõrwa." — — — toob kiija ära. (:)
Ehk kahsad ja oma kolme waaksa pitsuse õle
kõrge päele. Seina wastuse möötetakse õle kõrega
kolm waaksa ehk ole jenne paneb oammu
mees omad jalad seina päele üleje ka kolm waaksa
jenne paneb ta oma päe, õlekõis õlale ja hoja
kahekäega õlenõrest ninni ja tõsk pinste! —
Ehk ja äi wea oma mütsi lõnga otsas teise taast
oma juurest. Wene lõng pannakse kaala tagant
läbi ja nüid wea lõnga kaala tagant minema
nud ja mütsi källe saad. See on kange wale
lõng wrab kaala jõsse. 16) Nimepäewal (pöie) jeutatse
see inimene oma asemе kõige kõrgemale kohale.

Laal 10 Waene kes wikkaks saab. (Pöhjelep Kihelk.)
Ma olen wallast aga küüge waesem Kihelaga kom-
mast küüge kullem. Ka aga mina wikkaks saan
Saan mina skatsi maha löönud Peetre päe pukus
(lõhki) pannum. Siis saan Matsi majast kõtte
Ja saan Peetre paja kätte Siis mina plinsin Peetre
pajas Kaijum aga waewast watta witsi. Siid-
raida ma ten rattaid Mattatest ma teenin waha
Rummust rupla tükkijes. Kodaratest kappikaida
Pöidatest ma pöllu waha Nüid mina hankan
ajatest Kannisi olen amma teinud Pookatest
ma kobin waha Kangitest ma rawjun waha
Siis aga minnul waha küll Saalan kaga
kõrtsi saawa päel, Pukun aga pilli pingi päel.
Kõrtsi Siidi wimma wiina Kõrtsi Saala saada saja
Siis panen kulja kummule Kehepapsi minnule
Wana hänna wasto aida. —
11) Kõrgi-Kihelkonna Saaremaalt (Saaremaa murred maa ei tunne)
Temed wennad hale aja Kuulge wennad kurbe lugu
Kuuldas Kõrgi-Kihelkona lugu. Yles olle jänuden Suuresvaldas
Wälgas käimad Wõlwi waldas Alles kaswan Kangiwaldas
Ei tema tüdin teu päiwist Wälgin wälja rejitest ja
Tulle siis kallis kuradem aeg Ja wali jutta widamine

Mina ei jõuta mu tallega kõlvi wahel jõiles walgetega
Korgistikuna kollastega. Teised läksid mäele mõtlema
Mihkla urgate ölale. Kowere raawa kaendeles ja
Mihkla jõgis imber nüüd. Ülles ronal wormi tüüne
Katjas kaste heina tükke. Wõimaus kõides tuhra tükki
Mihkla kaanas nüüdelema. Mihkla nüüs perje kuiles
Silmad aga waadsid imberringi. Kas peaks pöidet nägema
Mihkla nüüs kaarel kaeji. Siis wõisnas urgate wainu pääle
Kowere raawa kaare päele. Ise läks kuttes kiiri poole
Selge lastes tau poole. Linas lewa kannuosta
Katjas kaele karbi jeesta. Mihkla jõi ja silmas waadsid
Kas peaks kubjas nägema. Kubjas kord kawal mees
Polite jäel pöesa jees. Jaja Mihkla kaewsit kinni
Ajas taale pikjed pulli loud ja tagajemad tanksi loud
Mihkla haakas palema. Kulla kubjaja ei kubjas
Laks mindaga jälle lahte. Ma lähen listiga koole
Ütsaga lähen ma heinamaale Waljaste walla jeewa
Kubjas aga läja Mihkla ütles. Matawi jittma ei kuula
Ma lähen linna Riija jõure. Alewisse linne jõure
Kuuse kõrtse Kaija jõure. —

Ma ei täie kas jee on ka wana laal aastad 70ne eest
olle jee laal Saaremaalt Hiiumaale tootes
Seim näidas küll wanad moodi)

mees tad ijantad iston tõlla ja jõitu minema
Teise kuninko olu Juhan surn, aga ta seltsimees
ei kuulu õige midagi. Nüi Juhan maha wiidud
kannan kerku kellad ischenejet lööma, kõstre Tomas lõõn
wasto ründa. „Kristos, Jeesus, Kristos, Jeesus, kiik hirmus
peab aga inimene kuulma, ei täie mis jee end
omate peaks lähendama.“ — Ega õige kõstod ümarune
aun Juhani risti kõrwast hoawa põhja, ega õige
mulm üks nena hale ööalega kerku aidas ja hüüdis
„Kõstre Tomas tule aita, kõstre Tomas tule aita,
Tomas laini waatma, aga ei olu kas mitte
kedagi end näha, Tomas peenes ni jemme aun
kinni aga teise õige kõstod lahte jälle. —
Päraft surma kõin ta eige pöige päewa
ajal mõne norra juure-mõisas. Juur pitsmaa
jaatis kumb selgus, kennega ta elu ajalgi kõin
üks nõiu kurnu all. Ja ristipoeg jõitsuike päewa
mõisa õues hobuhega, Juhan tulen ka wanare otsa
päele ja kuisis: „Nah wai ristipoeg, kuidas niisi lähel
end ka,“ ise kadun wanasti õesa. Ühepäewa tulen
ta Saaremõisa poest toa sukse päele ja teretas tüttra
kuid: „Tere ka wäid perjid, mis te niisi ji teete
elugajal kuidon ta inna tüttrunid nenna). Päraft pole
taaft õnnam mund midagi rahwa juus kuulda. —

9/ Pastoi Iwan (Põhelp. kihl. Käinamurdes)
Meistese mehel äi olnu oma naisega lapse.
Mees läin nõia juure nõu küsima: „Mismoa
eide peaks tegema et ma oma wanamoniga ka
lapsi saaks.“ Tark õppetaw: „Kui ta jälle oma
naisega magama paneb siis minu ise alla ja
laz' naine tulla päele küll ta siis paja kaadse
saab.“ „Aga kumb meiteist siis enne lapse saab
kas mina wai naine?“ küsin mees. „Mõi eiste jõge
ta jest wel küsid minduge see kumb all on!“
ütlew nõia. Mees läin kuju, mõned kuud
olnu juba möödu läin ja mees mõtlen: „Kui ma
end nüüd praegod peaks omale paja saama
siis panen ma taale kas Iwan nimeas
Uhekorra läin ta pajupõõsa äere pünsinorrale
ise mõtlen aga oma paja Iwani päele, korraga
panuen jõnes põisast wälja ja joosin ülesake
ile wälja metsa, mees kohkus ära, jäh waada
nüüd Iwan jooseb, juba tegin täie matka walmes
ja järel jooxma ise hakan: „Pastoi Iwan peakini
Aga Iwan äi pidan kinni, meie pinksid
laabsid laudantile päele ta kuxkos otsete, mutte
ja hüüdes Iwanid tagaja: „Iwan oi, Iwan ja
mees pidi kuuxa meleg kuju minema.

10/ Kes tegi ise tegi. Põhelp. kihl Reigi murdes
Meiste walan üks rehepapp omale tina nõapiid.
Wanapagan tuln jeuna ja küsin: „Mis ja nüüd teed?
Rehepapp ütlen. Ta mis ja teed ä' wanus tiksub
wägise kallale silma nägemene läheb pisipeks, walan
omale uuse silme. „Ole xää mees tee moole ka,
minu wanajanti silma-nagu juba ka uusna poisine,
eläd kas ka enne ääd silmaed, nägin ise seitsme kunig-
riigi, aga nüüd on wanus käe, kullapoi tee moole
ka uued silmaed.“ palun wanamees. „Ükssma siis
tee ka, aga oome, täna teen ma ise omale.“ Mis ja
nimi o' küsin wanapois, nõuse ouse meie nimi on ikka
ussimees wäärt.“ „Mo nimi on Ise.“ ütlen kawal rehe-
papp. Tõise pääwa tuln wana pagan waraja rehepappi
juure, rehepapp pannun tina poja ja ütlen: „Nüüd
jeun ma sind siia palgi külge kinni, et ja ka
wagus seisad, minu kipputaad ja ennast ja silmaed
lähtuad jantsis.“ Ta sidun wana ööluse tugewaste
jämeda köitega juure palgi külge kinni ja kallan
taale tulist tina silmaede sisse. Oh ja kallis aeg
kuis see wettes wanamehele eluse sise, ta kargas palgina
nõo ull mööda tuba ja kaxis oma poisipid omale abiks
käste ehk oli tuba pisse öeluse täis, kes siin küsipid.

„Kes tegi, kes seda tegi?“ „Ise tegi, ise tegi, ise tegi seda!“ „Kui ise tegid, siis ise kannata ka!“ – ütlesid põrgo jõmpsikad. (pipsid-popsid) Rehe paps naaris nad kohe warjes aga. — (Senne jüttu olen ma ammu rahwa suus kuulnud, on päris wan Hiid-laste jüttu aga ma arwan on ka juba triwiteod.)

11) Kuidas Hants wanapagana surnud. (Pr. murdes)

Uhesorra kiisis Hants waanapagana käest, ja oled kangeste tüdew mees, armastad õigust ja wäemid tükk, ütlen moole kas ja ka ära jured?“ „Ehkemyst ma küll ei jure, aga mind wõib teine inimene jureh kus seitsme wiigi piiri päel seitse aja päewad kokko käiwad, ja kui päel kolm kadaneet aja tewast on nendega moole kolm korda päke liiga siis olen ma surnud.“ Hants oles nisuped leibad, löi kolm kord wanameest nendega, ja wanapaga-ollegod walmes. Nena wiis kadus wanapagan maa päelt. (Hantsu ja wanapaganast räägiwad Hiid-lapsed, aga need jüttud on kuu juba triwiteod. —)

Laksu wütte tanlik waene Mõne siis jõõmata magama. Pane päe pere juure Nina minete wahele.

Laal № 12 (Saaremaalt) (Saaremaa murdes ma ei tunne)

Kubjas ja tubaje kutsute, Kuule sina kubjas ja mõisa kubjas, Kuidas ne nisud nenna nüsikenud Kapsuilapoiste kaarad mängiad Taewa-valla poiste tõar alle happu. Kullad härrad armuga ja armed härrad armuga Ega aga se pole minu süü Ega aga wese walla süü Sest se on härra aida süü. Sest härra aga aidad hayamate, Katuse wõrad aga korwamatta Rehe aga seinad triiwimatta Uhmaga sai wina deetud Sajuga sai salwe laotud Kubjas aga tubaje kutsute. Wiipir aga härratele wilja proowi. Ise läksin liitas linna poole. Kuule sina kubjas ja mõisa kubjas. Tõa aga jõida sina killa otte Tõa aga jõida sina killa taga Jõida aga killa keskelle Ennu läksin liitas linna poole Tulle mool wasto turuja isant ja Turuja isant ja turuja eimant ja Tuhsa minna lõin ja turuja isanta ja Nasma katla rae ja emataja Mis päel linnas müia oli Mehed aga minjad mõega päida Naised tamunarmo heida Tütrukad puna paalaeida Poisi-aga sinine wiita. Oh sina anja tõrenspurgi ja sina anja Haapsalu Wing sina tapane Tallina Ja sina rinnas Riia linna Ning sina pitsa Petrpurki Ja sina muidu Narwa linna. —

Tagane mast Talina linn ja Nõvol on Mustvee uued
kirjad Tinapangis kirjad ütlid. —

13 Lastemäng. (Lamba mäng)

Lambad (lapsed) istuvad päranteel üks laps, (hunt,) on
nurmas. Teised on kiik minija lambad üks ainus on
lambrese ema, lammas. Hajane käib lamaste ümber
kepp käe ja laalab kaks vitsiga: Tule sina kulva
mundikene, küi sina ära animija lammast
Minijal on mõttu lammast. Mõnu elõel ükski
uttu, ükski uttu, kauni uttu. Nüid istub lambane
kusvile maha, keerab keppi põus ja laalab:
(Nõmjaste) Ketra, ketra kiija lõnga Sini sukka wilu
Pöistel pünsi paala lõnga Ülmaatel tuppi mütsi
Nore naistel noota lõnga Wana naistel waewa lõnga
Ja laalab ja jääb turkuma, siis tuleb hunt ja wiib
üks lamba ära. ~~Kõik~~ Lambrene härkab üles loeb
lambad üles ja ütleb: „Kiik on käe." Nüid käib ta
jälgede lamaste ümber laalab, siis kebrab, jääb tukkuma
hunt wiib ägamora üks lamba ära, karjane loeb
ikka et kiik on käe. Viige wiimaks wiib hunt ema
uttu ära. Siis lambrene kohmab ära, Ah nüid wiin mo
ema uttu ka ära! Ajab hundi üles, ta hakb oma ema
uttu nahka näpa pääle. Hunt annab taale maha tagasi
ja ka were jooma (wett) Minija lambad annavad siis alusalt tagasi aga
karjane paneb oma keppi ette lambad hargavad jälle üle kiik on wigase

Weel moned punktid üksi ja wanad jõnud
28) Kui ja kontsi killa, kaks maaski ehk putru peksa
lõwad, siis wii je wärawa posti otsa, siis je. sõlm
pes ne kaanid a tein oi ja mehele.
29) Sula-tüü kautab je weski ära mis alaniwi päele
on seisma jäen, kui ja jennega pesed.
30) Tõeni on paksem kui weski. 40) Jõga hunt oma kodu
juures oi murra. 41) Sügisme aastest loost peab
weel tulest ja west emale koidma.
29) Kui ja ähto pahampidi tenni, jõba päele wetsi
siis näed õõse, jani und. 30) Lehe jätkis lennab
jõuste siise ja kipub nee lahte, kennel oma
juuged armsad on peab neid kartma
42) Pärast Maarepäed wegi koormaus ja pärast
Mihkelpäed wanner koormaus. Jah. 30 Lehe jätkis hüütag
Juuge nuki. 31) Madlane (Jõnti liebewa ots) kui ja
seda juhtod nägema siis ja jaad „maadlasi."
(jõgelasi / maadlesi kautab jütte weski (tule jütte
päel ligun) ära ja ka maadlaje vahi / neid ma
ei tunne) 22) Kiwi kala (kala kujuline kiwi
tõoi jennega wõib pilma kaugest paranta kui
jennega mulgid nenno jamma ka praejed ja
kaswaja d. 23 Kaha-koi kautab je weski ära mis
wärawa alumese laawa külges päraest wihma
jadamest. Silmadest jenne on joenud, kui jennega
pesed 24) Nagi jõnsi wasto on, ~~k~~ need koored

mis kadagase aja teibe külgas tunde käe kärjewad
kui neid jäele, saned. 25) Kui juuksed päris
lahte on (naisterahwal) siis palista, naispuu
naisteniinepuu) koos juuste sisse.
43) Kes siis wirkkade wilja sõõris, kui laiska
poleks olewad. 32) Kui tuine puisjuga metsa
läheb siis ei tohi taale mitte, jäed õnne
sowita ei ei just õnne soovimine wiib
püüsi õnne ära. 26) Kui sel päiksel on
siis mulju neid rahaga ja wii see rahaha
ühe neljaks õhtu nisktee päele, kes siis sinne
raha päelt maast lõwale saab see päiksed maale.
33) Tuulispaas kaub ära kui puu ma (sun nuga)
sinne sisse wiskad. 34) Kui koer sittub siis
hanaruttu ühe teisega, wajab näe nimitas sõr-
mega sõrm koono wedama, siis äi ja koer
sittumisega walmes, läheb nattuke edasi ja
jäle sittub. 44) Ma olen nii tähara päel
(nädalahtlii) nad noer kolman daama jõlka päel
45) Ja wist äi läbe sinne sittudagad, kuola
nännitab. 21) Kuningas näeb ka harwaste
talupoeg näeb ägapäewa aga sumal äi näe
ilmaged? (Talupoeg näeb teist kuningas ka aga
teist sumalad äi ole. 22) Talupoeg wiskab ma (ka
sõnas pistab
tasas? — (Talupoeg wedel) katt (on nõsta)

Saal № 13 —

Pikapäe pois läheb purjutama Emaga pois läheb
Eiste metsa Teisene pois läheb teibod toima
Wesiino pois läheb külima Neljaga pois läheb nisu
niitma Reede pois läheb riided pesema Laupe
lõunaga siis saan lahte.
14. — Haru mei häime kosja teeta, Ja wõija ainus
mõtteltes Pruut mool suure poste taga Seitse sugawad
põgeta Kahesa kalo püüa meremaada Ühisa hõisa
allikada Kümne küüros mägismaada Hoost
äi ei ustod moole anda Sala ma äi jäänsen käija
Kui ajan kobuse leigse Mära aga mattaste
wahele Hall jäi alla heinamaale Kõrb jäi
kuiwa nõmme päele Tuhvor kruqama wäljale
15. — Tillo, tilo teensin õlut Kahe aasta ajajat
punsin Harja Kumalaad ja linnamees
Harjamaalt toon nadawid wõnna
kajust toon ma wett Seisa kaju ei toon
ma wet Seisa peregi toon ma kuiba. —
12) — Taewa kõster. (Joh. k. Seigi seeksmurdes)
Enne muiste oli ühe ijal kolme poega, kaks wenna
olid targad, üks oli nattuke wei üma vunnal.
Ja ja wennad mitte lesid ja pidasid nõu
kuidas naad vanalast lahte saawa, wiimane
pitka nõu pidamise päale leidsid naad ää

nou. Naad panid poisi üle wana astja (nõu) sisse, ja wiisid jõe ääre ja üttlesid: „Nüüd ja peab taewa nõstreks minema, mei panna sind senne ristaga jõge, jäält lähed tee otse kohe taewa, jäät taewas spannanse sind kohe nõstreks, sest on na käe ääl ja mõnus jätt." Pis aga üttles: „Olete te heeft ää maja moista kaos lugeda ega laalda ka end mis ma jäät siis peab tegema, andke meile ometi kolm päewakest õppimise aega siis tahan ma minna." Ja ja wennad olid senne nouga rahul ja läksid kuju ja mõttlesid, nenna wiisi jaame taaja ometi aktse. Pis jäi jõe ääre astja sisse ja kaenas omale jüttlust mõtlema. Aga kolmandama päewa uminoneked pole taak kaos üks sõna ega wiisi weel end meele tulnged, sennepärast läksles ta astja jees: „Oh, oh, oh, wot, Mis ma nüüd peab tegema. Ei ma mõista lugeda ega laalda Ma peab nüüd taewa nõstreks minema" Aks lihunnik läks oma ärgatega jäält kouda (mõõta) kande jaab ennemale ega kohas sõna „mõõda" ajemel tarwitod)

ja kuules laalo-ehk laulu ääält. Ta naeras jooksi kääst asja panemene jände ja wetles nouus ise „taewa nõstreks minna ka üttles poisile: „Ja anna siin omad loomad joole luba ma läken jo eest nõstreks. Peine oli jennega na ema vahul kogid kouba ära ja mede tuttaw wend wetles äraod omale ja lihunnik pugges astja sisse. Ja ja teised wennad tulid õhto post senne ja läksid lihunniku kes astja sees magas tünkes astjaga jõge. Astjas tuli wett täis ja lihunnik uppus ära mede tuttaw wend aga aeg ajas oma äraja kaja ja elu maja lihtsale ja arwas jäät waja ma sise peremaa pus ta äraod kinni pidi panema ja kütkes tegema. Ja ja teised wennad tulid senne ja nägid kohkodes oma wenna jäät, naad üttlesid: „Kuss ja siia tulid, mei panime sind ometi jõge ei ja pidid taewa nõstreks minema, ja oled ja heeft ää kus ja nee äraod jaid, ne (nee) kõhen sind jõest wälja aitasi." „Kuss ma nee äraod jain, jõest, oleks mod pitkem piisto olnu oleks nüüd weel ärnate jõe pohast wälja ajan!

Neid oli kas päält null ja 0 üll. ütles vanad
wend. Aga ja teised wennad pidasid nou,
ka omal minna ärge lasma, jenneparast
tegid nad omal pitkad pikkad ja
läksid jõe ääre. Aga üppas kuge enne ja
läks efte põhja, aga kerkes waate pealte
wee päält. Wennad aga üttlesid: Ennäe jube
jokku abe paio tabi oli ja abe) lähme zuttu
ijale abiks. Summ, summ üppasid nad
teine teise järel jäge, ja äi tulu ainan
ilmaski Kalade läkjid naaga lahuniwad
Aunad wend ajas oma karja wennale
maa päält, jäi ise majad ja läutas
omale ja elas nad mõni mõis nik
jäält. —

Näli: Kui üks waijub ühst pulma ehk
waja, tuleb mõni teine jenne ja
küsib, Mija teed? Waijuja ütleb
kohe „Teen nüsija perje pulma.“ —

Adress. Ello Haapsalo
Ungru mõisa

P. Tinerpuu

(3x): Kirjutanud Gustav Tinerpuu. Tallinas 10ndal Januaril 1889.
Saadud 18/I 89.

jaan. 215.

Uuestatud juguvend härra dr. Luts!

Ma käisin Hiiumaal ja kogusin rahwaluske, rahwausko ja mõned laulu viisid, kuda ma need pabeile panen, ühtlasi panen ma ka murde proowi sisse ja juured, ja sõnaraamatu tähtede, a," kuda ma wist eelte wähe arusaamatuwalt kirjutasin, sest ühe wõrral ei ole kogunu wõimalik arusaada ja õigalahutada neid sõnu kus „a" selgelt ehk „ä" ja „e" wahemas wälja kõlab, ma panen separalt ühe wäikese sõna-kogu sisse ülesse. — Eestlaste kus „a", „ä" ja „e" wahemas wäljakõlab — I a) „e te" (see on Rihalep. m.)

Säel, päel, käel, häel, mäel, käe-päes) sõa-wäe, äi näe häe, präeksoo, räestas=(rattaste, liiva) päeple, päestab, äestab, räekima, jäeras, päe k, päew, läes-tuul, päetuue, päeõhna häentama, pane mäts pähe, näh sjah) wäke, lähäb (ta) äer, käer, määre (aja, wanare) säer, wäräne, kärs (sinise) käeris, lähätama, äe jära) pun läht, äma, täma, äetiis, wäenama, käenama, hobune käenab, härmus, käänjanas, lõnga käärima, mäe päel, jäe jäema, mäe, mäjalane, mäts, hõal on unes käigud, hõal inimene

pääle, päästama, muna rääbu, rääno (laud) rääti = kondrahv
(jõga)
jäädes, jäga jägamees, maitus: jõga ja jõgi = mere jänne jäänes
jälatama, jälts-nõmm, jõal, jõari kahanäste, täidma
jäädma, täwas = jaja kälis-kiwi, töllima, tärane, täraw
täre = haminoht, täraw, ülaje, tägema, tulä jüa, räha
ü hä-n-tama, lühäntama, maad istoja tulä ümbär
wäent, wähämalt nigeo palje, walge wärälene, wäri
walälii, wannä, wäewel, wäöel, wänd, wänelane
wäjin, wiläts inimene, wingärtama, wõõras, võõrutama
Läänämaa, äöew, ijehõneseft, külmätab, nimätanje
tägo tägu, (näitus: häi = tägu ja tegu = tägima, nägema
näid asja. Jõrme lainjält. xx / Siin wenõ jõnadõ jes
lähel mitmes kohas õlitu, ä "tarvis n. k. jõnatus:
tema, ema, tere, wenõ, wäöel j. n. c. Talina murdes
kõlab ka, ä jäal kui, ä wälja. / Siin panen ma
weel jõnu ülesse kus, ä wa jelgute Pärnakeppa murdes
wälja kõlab. II b) tä (P. m.)
Kära, mära, ära, härra, kätte, mättas, häppe, häbi
hänõ, wärawe, hõõda, käba, pläöa = wesine muda ja
liiw mis tee ääre pääl) järal, pärik, käriseb,
wäriseb, käpp, wõrgise, härmama, päitlak =
kilaje riietest tehtud jalawari talwel külmaga kaud
pärant wälk, mägi, käik, päraft läbäma, häädo
järk, läbi, märg, märk, kätte-rätlik, männik,

mäletsema, mälatama, jälg (mõõr kobune) läks
mäda, wälja, hägu, nägu rägu, härg, järg, härg
päisene, kärwaste = nüüdsgumerõel, kumb el õkjad ära raijutud
aga pitsad õkja tiinad tarwitanse, heinamaal, kuhja-
de ja laadutes äänite) jõures / härjama, häjk, häjn
mägi = mäe, mängima, määrato = murjato jõur P. m.)
mäsjama, maha = jätma = jäema, äram, nädal,
näitma, nälg, näuto, näppu = ammet, näärima
näppistama, närtsima, hämbrik, päris, räha
räha, pä-ra-nt = us, räim, räuk, päng, tähänto,
tädi, täijõline, töö = pääd) tärkeltama, tänaw
täna, träht el, wäimees, wälja, wänge, wäli,
wäsima, häjsema häid, wärsked, õi ole õige! —
Nendä wiisi kõlab just ä Pärn. m. wälja. Siin panen
ma weel mõned jõnad ülesse, mis Lüdlaste iga-
päewase keel on R. Rõuga Lõuna = jõrwite = jõrw = jõng
kruuma = pruuwima) hõreo = silm = jõrad) Õjuma = jõuma tiiama
ta läks just kaudõ, läks magt kaudõ, mine teist kaudõ
= mõõda) kaarima = (graasima) R. jõda = (puenar, raaliwad = rapstad,
R. = porgandid etc.) R. lais = (just laks mis merewega täitetud
aga merepoolt kaunis kitsas wäinse kraawiga ühendud
ja jääwe kombel maa sise ulatab) witsik = (kibe noore
laks (puu = meto) kaibama, Kumikonts rajal = (ettõukuks ajal)
lõppiwarbel, järgi pääl, wii ahju taa. R. tiõde = (wilto)
R. natti (natuke) R. kahi (kahju) ja ja u kõrutse ja õ. ja u nõnute jõcawad R. m.
kui, as wälja õõtud = (kõlab nii jõnas kohalne (Kõlo mäemi juures) ei ole on õõtlemata

kõõvad kõrid) kuuvont (kuugaavont, nuka mõlemi poolt jala pääre külgu) jalaseäremari, haaklaod (sinivaod maiad) allika weji, põllak (põlõõ, kojant (kaant (maõal koht ajapääl, kuft ülekäijate, halgas puu (liig lahus ja happras (mure puu, kes lõhkuks külgist välja tuleb.) pihken (poolkuiven) liikine puu (kuiv puu mis käveraas kaput on küüru pääle liikne. jugu kõrin (välja, jäe kiisõhuke noor jäe) konarlik maa (sülmetaw) nõgus maa, (jukub (jähtub) keep tuke (kes ei tule) mere silm (milimalle) waras ringaod (wainepäd kaelad mere äärres) wee paõu (weji sahe kõrgus tiikru wahel, (Jäh. Siimaa on ülepää teiselt jäält kui laeneb, kõrge kiltsas liiva selg ja uenõ selgede wahel on weji, mis ka niisuga waad muist on et teised juwel weji ääga ei lõppe, paõute jees on ükjäiud mattaod kus kõõvaad jaajad, kased ja leppaad (kiltsas kasuwaad, selgade pääl on aga tõne kuuse ja männa meta.) jugu wäis (jugal, selg muist kõht waiges) metja paroõs (metja ääre jees) kiitsin käis (tõstate wõeraks, (kes teõa mitte jäel oln mei oleks juhas jeune kaama käiõstale jaaan, ega jee töö maksa mei jaame ikka käiõstele teiist kohõma ka. — (Rmoõd on kange keelikas (jänu) amma moõle üks jeeme juua. (Ke nei tegiat (kes need tegiwad)

wiis, wiismaks (tuguw) pane kõik weel üks kord ümber jüis (ähhele wiismaas, nu jiõa kiiwältab (pööritab) ühtmal kiitab, rialune või koht kus wiija tuulatab, kojaks, uoõa (tuba ja teise otjas kus ka ahjuiõu jeje ulatab on, (uoõnõ toa taga on kamba nii on talumajaod) (Ma äi täi (mähte) anõa, mo omal on üsna wähä. haa kubuõ (ao uoõ (põletamise puud) tule jaaa (post, kõwer rauõõtjas kus wahel piiud pöleje) kolõõ (korjo (ee ap (uenõõ wiis wälja öötõõ niisuu jõua, kobune) tõna loitles (wirmalipõõ wehiwaod) takku tort (kaonal (kinga kuue (pai (mitte lapp) paiga kiiip (kaft kus jees king jeppa töõeiis taõon. Jäh. Kiiõtajaõõ teewaõ iji omale jaapaõ king jeppa ei ole, ega peremees paigib iji nahka ena meste iga peremehel on jeppa paõa, kuu ta ise oma tarwitajaõõ toimetab, koõjaõõ tisleri töiõ teeb iga peremees, nii nui wanaõõ, need nalapüüa paaõiõ j. im. Tulewaste on ka uo sahe eha kolme peremehel kokku, kuu igaüks ise mõlõtu on ka sätjeppa ei tarwitata, uoijaõ ja heinaõõ teewaõ ise riidiõõ, lühitelt. Kiiõtlane ei tarwita keõõagi meis teõõ omale, ta on omaeõõ meister iga asjaõõ iga kuiõ et töö peenise ei ole, aga ta omale kõlbab ikka, iga ta müüma oma töõõ ei lähe.)

jugapaal=(jõgi traat) jõõstiku=(jõe põhja pool) kaldal on jõõstiku jao, lõnga rull R=pool. lõnga arvud on arvestatud pärit 1 võrgu=60 lõnga 1 pas/m on 120 lõnga kaja tohu=(R. tohi palgi nool) kaja kaap=(paks nool) kaja koondtohust tõhakse, emps (jõng pärit, maapõlja teenud neid=maja noppijad) tauptsii (tõhakse ka kaptohust jõeäärsi munitud aia nael nelja nurgatihus pannimiili auna on koht, kus jerpomale jõesi jõuetab) tallis talis=tee no hiitakse tee kedast maistu talest kõjaga raiesma ehk raimaga (kus puud raiutakse), rahmud=(puud kellest kaja tõhakse aga nendä 3=või 4= haka pitsupelt metsast välja tuuakse). jõe äärs kumm (konks) kas jee kalwab=(põlbab) Hiio naisterahwastel on wõõ külges nga tupp ja muga-tupp on linast walatud ära nõjatud muga jes on jaar jaäga ja pärit otsa pärit waja kapsh. -jõõ kantsid nasid adatelegi — kumbred locai kuni kahekuu mõnnemi jõäärsiide nael pääsevad aga siis edasi: üks kolmat, kaks kolmat, kolm kolmat, neli kolmat, wiis kolmat, kuus kolmat, seitse kolmat, kahõksa kolmat, üheksa kolmat, kolmkümmend üks neljat kaks neljat. j.n.e. kuni kümä-kümmät j.o. jaõä. Need jõnad mis teigi mõnes maapiirkonnas ära määratakse on nõiad Pärnu jõe mure

II Kõneod tükkid rahwa uhust elust kohtalest j.m. (P.m.)
1) Kui külale Pihalõppa kihelkonda tulen Tutsi juures üksnoor üks wähäne hall poiss ja kamplen hämmast sulaseks, muud palka ta äi tahtnud öeldes kui kolmtükka aeda peremehe nimitas jõmeist, ta luban peremehele kiiri elulaniluist kuju kätte wõõta. Peremees tõin kaubo maha ja wanste hakkan sulane tõõle toosa peremehele wilja, linu, liha, wõid, kala ja muud mis aga tarwis läin, ka teede päält nuppisin ta kobuse jetta ja weõa ei kannuga jõllupäele, puhastan põlõ kaage rohust ja muud. Tõnis olen peagi kuige rikkama päramees. Aga kui Tõnis ära jurn kadõn ka hall poiss ja maja sinnu tämag. niijama nutto nad wara kojäõi niijama nutto kadus ta ka.
2) Pihalõppa kihelkonnäs Kellama külaes olen ühenorna üks nägija naine, ta läeõ ei enna mis maja jõudsi palju kalu wõrku mehõ kummuo omaäeres ja Pärnu meres jaanuõ hes teul kalja häst kulga pärsa saan j.m. Ühenorra olen jee naine kummina jõllal künõõmas, üks tüttruk olnu ta jõltse ka künõõmas. Hummikonttje ajal lastse häjäõ jõima künõjäõ jõõn ija ka ja keitu end jiis jõima päele puhrama. Naine ninon wanste ära ja tüttruk näin künõõs naise jurst üks porinäärmes wälja

läännun, naine aga jäen wagawaks nad[ud] jumal.
Tütrus kat[s]on küll tädä häirata aga teine jäen
jurenaks, tütrus pöörn ta pät wiimaks jänna
kus ta pät jalad[ud] äjite alu, na tlap ajapärast
tulu[b] pini tagaje ja pöitsen naise pärje ümber
Tütrus pöörn ta jälle teisipäid[i] ja kohe
läännun härmäs naise jahu, naine härkan ilis[i]
ja räägsin palju kalu wõrgumehed Pärnu all
jaan, kodu rannetäs ja mund[ud] uudist
3) (Reisimurdes) Kord näinund[ud] üks Köppumees
metsas juure männi all pitiste puu raagete otsas
sinist tuld[ud] põlewad[ud] ta koppin pitsu täis ja
tahtnund[ud] jäält tuld[ud] pitsu päält panna
ta pannund[ud] tule pitsu päale aga tuli äi
akkan. Ta pannund[ud] neli kord[i] aga asjata.
Mina palu "pihte ettekulewsina (Reisimurdes) ütle-
nund[ud] mees, mis tuli see ometi o- (wäljä öölta kui jõnas
hõbuge). Kristus Jeesus, äi tuli kas akka ka änam
mnuga läin mees ära. (See oln õhtu pimes)
Teise pääwa tuln ta tagaje, aga tule ajet äi oln
puu all, mund[ud] kui neli kuld[u] raha oln jäät maas
Aga panemese ceet-ünsraha ütles mees. Jü on täieste
raha tänk – päraft-ehk ta küll jaagel[ud] waatis äi näin ta änam tuld[u]

4) (Reisimurdes) Käiki kärnu (ka Pihla) poolt tulles
pöörak üks tee Jahona, Kouste, Meelje, Koodje ja Mangu
külatee, tee läheb üle wana mäja ja läe jäärwe jõureet
läbi; jäni on metsa ääres, hüütaje „wähe jäni".
Sääl järwe kõnama wänawas olnund[ud] enne muiste
inna tont. Küll oln ta mõnäwõrra kuid oby, äng
koer, nitu ehk inimäne, ünsaed[ud] äi jülgund[ud] jäält
ääste läbi käia, aga üks kartul ja nain jääl enna
„oud-asjo". Wiimaks tuln käiki jant (õppetaja) Mihkel
sinna ja lugenund[ud] jäält piible raamatust, kuni ja waim
jõnu tontide eest. Ta maanitsen ja ouxutan ta (tonti)
jäält minema läbi et ee jäält koke ära läin. –
Efite läinund[ud] tont jäält na pool wõrsta ääje järwe
ääna maale, jäät istun ta üle mätte otsa ja mutnus
juure ääalega, jäält läinund[ud] ta Malaje (küla) põllu
ta üle juure kuuse otsa ja mutsi ja jorgun jäät
kolm pääwa, jäält läin ta ära Koodje järwe
sest jaane (jaatsi) on Koodje järwes „siis". Mõnud
ütlewad[ud] änmast tedä jäät ka kaalund[ud] alawad[ud]
talwe aegu peal ta jäät ajahel wangel[ud] praguna[ud] ja
mürinat tegema. (See on muidugi jää mis jäät kõlmaga rahvas)

5/ (R.m.) Koočaje küla pööbas on üks suur kivi warà nedäjat „tontivaràns“ küstakse, waràn on üsna kõrgè koha pääl, aga lapsè wähèp weerawe kivi ülalt alla jüs lähèb ta wiimans weeretes jõgawese wee sisse. Seèa kivi waràn on wa öälüs oma taskus sina teenuna, aga tasko käänen kathi ja kivid kuskon maha sei lööätud pelguste on ta Rihalõppa kivisot nimi kivitäga tahtwad puruста wõi silèa Saare-ja Hiiumaa wahele teha E.K.)

6/ (R.m.) Sahkona küla lipitäl on wana üks „kapli“ (kabel) olnuna, waremad on praegod kas jäät mäha. Ka jäät oln ja elan ehka tont, küll olnuna ta wahel kuna äng, oku, kits j.n.e. jäät mäha. Ühèsorra wäin üks püsi-inimees ta jäät, kuna juure reaane weerja (jaunapeiga) jäja, nutto pannuna mees sohuga püsi sisse. Kõle ristiga kuuli pääle, löön risti püsi otsa pääle ja panutan tsele ühe mõtsa nägämegi. Tont kadun ja pole täèa jäät nas päraatsi anam mäletod.

7/ R.m. Mänsmaal maste kihelkondas on üks wana mattuse koht, kus katku ajal inimesi matètud. Jäät kinna otsas kajub üks wana männi otsas on nonu jnus aja u konwustsiun on söötanja R.m. kui on „walja“ „kui jõnas kohune“ sept. Seèa riste on, mõttu jaab, ja ü wahemaa wäljo öältuo) mees jäät katsun ära teiä ehk waraste, jäät nuoa lähèb ja ei sina tarwis; aga äi jaa. Mõni on jäät otsast maha wisatsen, mõni ei oo asjo näin j.n.e.

8/ (R.m.) Räiki nihkonedas Paapa külas oln paari aesta eest weel üks „pühalõppo“, kennäta inimesi kui nänsèl õunetas äha äèa oln, anoti wiinuna kül raha, leiba ehk liha, ka käi tõõ ta käest abi palamas ja löödud siis puna sid jinjes, sohilejo äha muud karwa kalwa (malwi) püid ääri jüna päale. Lõpp olnuna õõnes nad ükemeelsèsi suami jäät jees oln, jüna panèsèd kiä andèd. Üks päremees räi'n kahe aesta eest jänne püha pua maha ja põletan ohtsad jäät kaunu päält ära, tsiis pääwa lõõmanud lapsed jäät tuha jest wanu wäga rahapsèd wel.!

Ka Meelse külas oli kahekuumne aesta eest üks püha mänd, kõdèt ka inimesi palun

9/ (R.m.) Wanad raamatod kus wana Eestlaste ja Liiolaste elust kiri on kirjutud on Käina käsku müüri sisse müüritud. Ühèsorra wäetud naad jäät wäljo ja pantud

jälle tagasi müüri sise, kohe peab prägod tuntama veel, mõlem kohe kuo kinne müüritöö akke.

10) R.m.) Saare-mõisas (Sõrgesaare) mõjas oln ühekorra wanaste üks küni oppmaun, kes inimesi piinen ja päksnuno mõs oud oln üsna kuulsa ja näha. Päraft surma käüin ta ikka kodu oma naise juures, kolistan ja müristan mõs öemus ja tahtse ikka juua saada, kui kukk laulnuno siis läin ta ära, sõsti kõnaga läin oun alla suoa, pantsno kinne, teise õõe kiistod jälle lahte. Ta ömant lapsn'aga pääwa ühe nõu Pääve-wõtt stäie) wõtt oud pääle wiia, siis pole ta õõse ära nam wõtt tahtnuno. —

11) R.m.) Ja põllo mõjas on kaus juurtmurjatomad kiwi waraa, kedäst wanapois Tahkona minalt oma põlle jees jänna toonuno, põll käripen' katse ja kiwid kukkon mahawama õõlus pidan siis Saare ja Sio-maawahäle sillelä tõgüma. Sääl kiwide pääas (hullwas) on üks juur ja ää tahu-tõgüsi. Motta meyt on katsununo jõial pääl käriwäst iista aga äi jaa. Käriwäs kohe kää sise ähk mun wõga, ka tahko ära tuua äi ole wõimalik, teina kiwi kukkub kõõ pääle ähk mun ömmöks. —

III Wanast tuust, tähtpäawadest.

(Reigikihelwonna ajast ja muuseg.)

1) Kõrispääwa äi tohtinuno juttu ka Pastomaerepä ja juue Aeode) naisterahwaid külas käüe jäät siis tulõwad jänne perämehele loomad' kus naistõrahwas wõeraus on käüe sui põõle ja einamaale kahi (kahju) tõgema. 2) Ristiö äga ukse pääle tõha siis kuri äi ja sise aesta kuja teha. 3) Kes kärnub küüga änne kuju jouab see jouõs ka sui oma tõõtega teiste eõe. (Praego wõib põa wel näha kuoa peremehe kirjust tulles wõtte jõõdawad kihutawad teel üwõteistest mõõsa (v. u. e) kui peremees kuju jouõe wõttes ta aegate, jõõbi, läi pääsuaarroa nad sui teha ise katjes aõa sulga, aes lajas) toas põhuo jõlega koga (lähtäst tõnaritas sujeo tõõtiste siis pidi sui tõbi jouma 4) Kaari laupe õõse, kinges-pääs juukes magadõa siis äi löö sui jõlgo ää. — 5) Wõttapääd legate ääste ja weiste äntate otjast Tükkiö äea jmuidu katnuwad sui lehmaõe ka jakad pumaspa) 6) Tuhkapääd äi tohtin naisad wõllast asja küsuta (tõõtada) siis pidi lammaste willa sega, lumkarwad tulõma (lumkarwad on lamba willa jees kõwad karwad mis kui nitse)

7) Üks pääw parast Tuhkapääva on „Luwalu-
pääw" siis äi tohtenuno mehäd kärwäst pruuvita
äga rai'da, siis piäiä kondi jui walutama.
8) Matsipääd siis äi tohten juiä ous tuua, siis
päiä ka usiä jui ous tulema. 9) Kaipäe äi
tohten nääpäst pruukita siis usiä piä jui
nääloma ja pügema. 10) Jäälepanna kuut poolt
tuul Matsipääd (Maoip-pääw) puhuvä.
11) Tõnisepääd (17 Jan.) sajab loomatele täbe, taha
ilmaga on loomad jui tärwes.
12) Pästo-maarepääd (Peetri-päew) jea jälad ää, jäla
luud wiiä sinna külge kus jead jui pead
käima, se on karjamaale aga mitte pälsi.
13) Karjalaspmeepääw. Kui loomad kõwad
äpinest pääwa wälja laste, siis tehte äga ühte
tõuga mäen nina pääle siis loom äi tunne jui
jante aija äga woi kui silmä näile kahi täha
14) Tõuva ja joola tappiga käü jui pätates kolm
korda ümbre karja siis unt äi tunne loomä aija.
15) Karja ajawäraua alla tähte wapan jäla kanaga
sõit, rõiti käsvale pante muna kui siis loomad
wälja laste waates perämes jäsel mõjume loom

katte
muna kotta aster, see äi pidan sügise änam lõusta
tulema. 16) Kui parast poegamõtt tõtsin ka lähem
esimest pääwa wälja laste piätaal pano
täispääwa hoolas olema. 17) Ärme Jüripääd
äi tohtimno karjana puu okse muru siis
loomad piätä jui ka jälgo ja jarwe spuroma
ja ka unt pöi siis mureema. — 18) Ärme Jüri-
pääd äi tohten karjana uilata (uinata) siis
unt pöi kumma, aga Jüripää ominä siis oli
karjaste ääl lahte. 19) Õhmene jänni koorem
kõwad jalaja ülma naabrite näganatta
jõlõ wiia, muido „kurijälm" piä kahi tegema
20) Moores kuus jõnnino wedata siis kiis wili ka-
jub aästa. 21) Kõnas kuus põlõa künoda siis
ukaka ja muu roha juures kasvad ära.
22) Kiliaego wijate ejinene pöutais wilja karjale
see on roha pääle, lintutaie siis linnud äi jõa
mullast äga sügise leinase aego.
23) Kõuna ja juure wilja äi tohten Matsipääd
kuulsa a külista, siis usiä piäiä ära pöima.
24) Kala püüe aego leinas teine kaeä inimene

tiipä kalamehe wõrku pälije otsast tükki ära, see on
ta leikas ühes pälijega ka tiipe kalapüüe ümber
ära, aga kui perämees pärast oma käega pälije
otsa uuesti lõikas, siis oli kurja kää tegemus
otsas. 25/ Paati ämapuud mõtsast otsides löödi
esite, kui puu kaeus, laast küljest päält ära,
ja waadeldi: Pöörles laast kummale siis pöörd
ka laew kummale p.m. kummulaste pöörma
jäi laast ööle (see on koore külg alla) siis jai
ää laewa ämapuu. Sööda waadeldi ja pöörd küga
paaram olämna kui see puu sippaliga põlas
kaeus, siis pöörd ka nii palju kalu laewa ümbär
tulämna. 26/ Kui uut paati tõrwatõs tõmmu
mustaks ähk kirjuks wedas, oli jant tähendõs
jähi ta aga ilusam kolletämb, jai ää paati.
27/ Kinnaajal löi mõni kuri inimene oma wigatüga
kolm korda täie einamapäal rohto maha, juhtus
jääda perämees nägemma siis pöörd ta sinne
roho puhas ära põletama, lätks see rohi täiste
einte sega xxxxx rõkkes küll eina ära, loomad
pöörd tõbe jaama nes jää ta eina jöörd.

28/ Noores kuus eina niita, kui wanas kuus niitäta
siis ää kalu tüie aesta änam eina.
29/ Maratäpää, pöllu jägu pöörd kümda, see on
äga pöllu jäu pääl nattiit (natuuet) kümda,
siis pöle kalue täie aesta ääd wälja.
30/ Louitlepää wõit kattuste päale wõtata
siis pöle sinne aesta tule kahe harta.
31/ Mehkepää wiis nädalt ööpi oli. Kõngapääd
siis ää tahtimend ühägi õhtu töö tõsa. Esmaö
oli pool puha kus küis wäljit tää (kus mutsa pölõs
seisis, mehed tegid õnas töö ka nagid ümb-
legid, kuskpõ waedõd n. n. ann siis wagusse. Viim-
ne nädal änne Marti oli, Gumalatepää
Täewe nädal oli pool puha. 32/ Martipää-
siis käipöd Maröd kattetöd nägutega, käriamas
ajajõ raha, wilja ja küga änam maanipöd Lõetajõ
Lapsi (aesta otsa nanite lapse kes ää tegäta, mant tuleb
kotta = tuleb jõnajt kottimees) mees tuleb (jõna koll on Hüü-
maal tunõmatta) Pahampõi kajun Marõ jägas oli
üks kuri tüs, marti pahampõi kajun pöörd laimaste käga
tõbe toomna

Martiš Loulijõ [Loulijõe] [Loulijõe] [Loulijõe] ees. „Mart tatnitsik,
maa wäinjeb, Marti kiŭnes hülmätawad, Mardi
warbad walistawad, Kui äi laps Marti jiŭs
Mart loob maha malgad päälta, Maha malgad
alujõe. 33) Joulo [Joulo] [Joulo] loupi õhto pantud kärwitõõ
loutate ühiste alla (2) need jiŭsimund kiŭnje
pühatä aja pääl, Soa aknad pantud kiŭni [kiŭni] [kiŭni] [kiŭni]

wagu taa: (Lauw) 26/ All äng magab mäe
pääl üks jari pääs: (Käim) 27/ Ruskä äng
magab ühä pääva maas jäitjä aestaö tuntu ta)
aiöö taga: (Tuli) 28/ Ük jõe pääl ük sillake. Üöval
29/ Siga wõnoub jõtt juus: (Ohärt) 30/ Näli
anöwad, näli kaswöwad, kaws narrewad koera,
kaws näitawad tulö üks päjal käimjöö: (Lähäm)

V. Wanaö jänaö g/t. nihelt. m. b/ Pthelep. kihla j. m.
a/ 1/ Naina ja koär peawad kodu mejt ostma.
2/ Mees kõrtjes obu põrgas. 3/ Tüttrunka külma
ja koera nälga äi usta (?). — 4/ Tüttrunka kõhu
uhkus, kahuga waigas ja kana jõtt põllu pääl
kõstawad enö ühe palga. 5/ Wahätajal jäätawad
wajad. — 6/ Mees kõrtjes rõõmas, kodu waene.
7/ Kus juttjo jäel jooja. 8/ Mes tuul kewjt
jaab. 9/ Õigä kõlma äi hakka ükskeö. 10/ Hundö
oma poeg ka armas. 11/ Sitta jüttud jäega
jõnnino ajaus (õõtaspe jennele kes asjata jätte näegib)
12/ Oga pemä wõi pemätaö juhata. 13/ Küüjja ju
pehta äi löda, aga ejä wettjale liiaspe näppu pehta.

14/ Lõima käsi olgu pitk aga lõima käsi lühinä
15/ Kus mulaine lumi änam a. 16/ Sala jütt ja sala
jett on küge hullämaö. 17/ Ja ütjt äi hoidj käspäe äi
karda. 18/ Mõistamaga järel tulöt häe ilm. 19/ Pjne
mättas lõhkab juurä koorma ümbär. 20/ Koor nuttes
kojub, wana joigutes juraö. 21/ Laisnos mehä ega,
nena mehä nägu, habä mehä asu. 22/ Heline
waräs peab warbos nappima. 23/ Paks param põhjas
24/ Wäri on pansäm kuö wäji. Kugupidamen jugulap
wasto /25/ Kujt aiö kükse maöalam jäätt lähäzb ega
üks üksi. 26/ Ei lühi piip äi juisjuta äi
jurno päjä pueräta. 27/ Kjamaa ja äma kaapja
jea eejt. 28 Pitk ja pemä naö jügijäne öö. 29/ Käima
kwär jühtob wahäjt käändiga, wahäjt kandiga.
30/ Kaeb äi jäe manö kuö kaws laia jõima.
31/ Laps peab ütsi jüis säeksima kui kana kuhjäb ja
wana inimene pemäb. 32/ Kus kaws koos jänna põlö
kolmat tawis. 33/ Sütta jüöta on kükse param
34 Käga wäri äi wäripe. 35/ Kui waene kõn mä-
tsale jaab, jüis kaswab kaukumma. 36/ Miöta änam
koere koos jõöta wõtsäm laskumene. —

37/ Magaja jaab tähwa oja, hülaskäija poolä oja aga lõunaja oja jüäärde äna. 38/ Kus toa jees, jäel toa taga ka. 39/ Mes toa pöörjas pöst täeb, mes õue taga ka. 39/ Mes toa pöörjas pöst täeb, mes õue pöörjas näeb. 40/ Kuija täiä kuula aunos, laija täiä lagipäel, kae täiä kõrwa äerääs, ühne täiä otsa ees. – 41/ Kuttul pole roogä, maijal pole magu. 42/ Kewil äi olä hända ta. (ei tohi wijata teadmata kus iiwi lähek) 43/ Magaja kõõral lai päe, joosjal lai pälg. 44/ Külap lapse maajab. (Sõ ei jõua wõlga maaja, labitas maajab hawaawamise jures) 45/ Käna uśk, tähtpäewate uśk (Põhelep. k. ja m.)

34/ Keare laupä ööje tulab üks inimese jälg kolde tuha sisse. 35/ Keare laupä ööje antaske loomatele läbu, lähmatele wõi läbu ja antaske ka loomatele paar korw ää jees heino jüia. 36/ Matkäpäe hummio lajab halu, päraste lõunat kus sijä.

37/ Kui uhtwetk talwe hülmaga jäe päele ajab siis lähäb julaks. 38/ Sõime ja warba küünäd pöue panna, mis mu wana pois teb omale neist laaski jüiba. 39/ Kennäl häste kaeajäd jala jäerääd on, päält on häe mäletaja ön. 40/ Koras kuus lastal jüsjeä leikata, wanas kuus ai kaja ainam.

VI Laulud. (Kohaliśes murdes)

1/ (Põhelepp. kihelk.) Tuläwad nee kalliä jõulo päewad, Täjjäd jõuwad jouwad prisnikt. Mena aga marjin maajas mõõda. Jammun Tarto naabaja kaudo. Pola mool pälgas äma niiet. Pola mo waeśel ööja aemo. Kus jaab meie waeśat waajo? Jäel jaab meie waeśat waajo. Kus jee tuul on toa täienuo? Wäji palgiä weerätaniä, Jaabu jeinad jammältaniä. Mõõ mnäd unjäd panuma. Jäel jaab meie waeśat waajo. Ja jaab halwa lapśat armo. Muletäs müüa mura kandjäd. Hauaas müüa armuandjäd.

2/ (Põhp. kihk.) Ke Vaartes mõna naija wettjen. Vaartes naina mool tulle. Challaks eidä tüüdär. Tahuteles taati tüüdär. Tulä mool noorikja naijaikja. Mõõ naabanaija kajuma. Ära täma teekas mool rooji pottiä. Kaatke täma teekas mool püiba tuttiä. See on aga mie mees tä mool. Ja on Lehula lenna wiis. —

3/ Põhelp. kehtk.) Jõge on tootud, kamm on jootud
Kamm raha maksmatta. Ega jõda manja
meie kokkus Külap jüis manswad mõija
aidad. Kui ei manja mõija aidad, Külap
jüis manswad lenna aidad. Lennas kolmä
kortjäd aidad, Kolmä kortjäd luuswad eesja.
Läksin mena liiwustes lenna poolä
Lennast jain nud lebätad wätmäd. Läksin
tuiskutas turule. Turult jain nud kuljäd
wätmäd. Keesin alla alämiisa, Ülämist
jain haljad wätmäd. Wätsen lenna
aidad lahte Kolmä kortjäd luuswad
lahte. Wätsen waana wätsen kaasa. Suhkru
jen kodmat koppudama, Suhkru wahimees
mägama. Wahimees joostes jumara ja jumara
Jumara joostes härra juure, Härra joostes
talli juure. Tõuskem, tõuskem talli poisid
Wätse jäda warast kenne. Kuft jee waras
jüa tulnud, Soomäst, Saarast jaadätud.

Pärna lennast jäänjätud. Kennäl on püspid,
püütsem kenne. Kennäl on kõõwäd, hoitsäm kenne.
Kennäl on ohjad hoitsäm wasto. Häras aga
maistes kostes wasto: „Mes need püspid moost
jüis püüdwad? Püspid püüdwad mätsas linnu. Mes
nee (nee ähn need) kõõwäd moost jüis hõitwad? Kõõwäd
aga hõitwad koormad kenne. Mes need ohjad
moost aga hoidwad? Ohjad aga hoidwad hoosta teelä.

4/ (Põhelp. k. ja m.) Wanad aga poisid kas tei täete?
Kas tei täete kus tei jäete, Kus teid wiimans
wiiwa. Kui te aga ära jurate? Kuuja kopple,
kärnu aidä! Mes tei kaswad haawa päelä?
Kasi nuppud ja naatsa lähäd! Kuld aga hälla
liiwa? Hõbä aga rõngast weetawa, Sada aga
kawa peiwad jäel. Nõlli aga näitsid laalwad jäel
Wanad aga näiud kas tei täete, Kas tei täete, kus
tei jäete, Kus teid wiimans wiiwa, Kui tei ära
aga jurate? Kuuli kopple, mätta maasja! Mes tei

kaswad kaawa pääle. Korba lähäd ja oja ohanad. Ülärja tõwa (nagu pajun ka, luik nimetud) aetakse, Karja krappe liiaga. Säel aga hulub hulla koära, Lets (poer) aga jetub kawa pääle! —

5/ Reiki (kehela ja muudes) Olähs mool pääd unäs öötud. Tunnates mool tääte antud. Ät jain janti naise kimpo, Alwa abikaasa kimpo. Ma olähs, ma olähs wännineene Tulekka wesaan wiina tutjud. Saiad pöötnud jigatähe. Annäm kud näidä näidele. On need aga näidud mis on jii-ja- Nenad näil noonos, kaalad (naised) aga koonos, Adäsi kud eesle jälad, Tagasi kud tamme pankud, Köwärad kud kasa kannud, Jälad näil köwärad körge poolä Koht näil öigäl öllä poolä, Sun näil wello wiina poolä. Annäm mena mängan aga mättlastega Kargan kasa aga kannutustega, Lõõn aga naija

nouristega (nonis = nagits või tüdr, tuhkur) Annäm mena oozan oozatega Saram aga lenna lehtjetega Kapsto lenna lossetega Wabrikos (Kärdä) kerju koäratega Annäm kud nänädä näidatega On need aga näidud mes on jii, - ja -

Näid jäid laita noorad näidud. Näid tohan küsta kaunid näidud. - Mes te muista murätjede, Muida aga mures jäi jate, Olate aga kuuva näulejad. Ärgä aga nuthe noorad näidud, Kuu (tagä) kulla pruudi, Hülap jaate nutta naija pälwäs Kurwasteta mehä kõrwas, Mul es on aga murätjadä Liiva all täil läinata - ja - Kui jaate alla musta mulla, Wälgä lausä wahä ella Kena aga kärstu käsnella. Säel jena ümis öienta - ja - Serged jäid jäel jenuta, - ja -

6.

Kus on mehäd mera pääla Säel on kuutmaft kohtusja Ja on nutjad nurga jeesja, Halisaja ahju eesja, Säeä jängi jamba jeesja - (je oli pitsi laud aga kawa taatimise praak oli nadun - ka sitles (naeris) jah las jäid on no laulu raamato lehed wälja näris tanud!)

Sõppetuleks, maast rahva elawiisi teest
ja mõnest tähendusest ja arwamisest. n. n. e.
(Rõhtlõppa murdest, mina oleän jäält kehtelunnast
pärit, aga ka Räini murest on mull kaunis tuttaw
ja wõin täda õigeste kirjutada, aga siiski, kui wähe koolitust
ühe mäest, on siin ka oma jägu wõrgatsi jees ma kõrjutaja
seenest mõttimäs kohas teisiti kui ênõistel kordadel, jäärame
tähte ä ja ä, näid kohti on palju kus mitte ühtsi. Ühis
murdes waid ka Tallinn kirjakeele järel jäärel peaks „õ" ja „ä"
wahel wahet tõhtama ja mette „e" jänna pandama
kus „ä" jäljele, jälgaste võtame omäte „ä" wälja nii nui:
„täma, „äma, „omäte, „näu, aga metä kui „ema, „tema,
„omete, „neiu," ja weel palju täije sõna. — —)
Ühiste jäe on ännämäste kiik kangäd jütte mehäd
ja on seepärast ülä Eestima ägalpool rahwa naaru
ja pelgamese alla saanud, jäät naad ise räeneswad
oma kohta nõusjäd pelgamäje jüttud, mes nüid rahwas
sees on, Rõhtlõppa ja Räini kohäkonad jäppitseswad

äjite need jüttud walmes, ja siis sunnämaal tõsi täies
räkeswad naad näid jüttejo, äi aga täjäd täiste
naaratu, nii wäiwalt kui wõimalen, Räina meesta kohta
aga maamehäd äi tee wa häst päraste mäne ja on
nanni jütt Hiidlaste jälgas walmes. Nad on päris wõru
kaalas wõi täjäd Mõnekhausen'nid ehk Hilpiajäd
oma jüttudega, ja üks jütt mes ollä wõimata ja kedäste
ammu, wõibolla kümmnäd jäläwäd tagaje mõni, tühi-
mees on wälja mõtlänud, räenitaste praegod ja räenuje
iitläb inna ta ejä on jäda täin' ähk näin' nii nui
Laju Laaje jüttud. Laas ejä on ikka ~~iitta~~ 70–80 aastat
juba jumud) Laas on räenin, (niid pöörawad palju räinijas
oma kohta) Ma tägin täige omalä menäwa jõulaus
lau (räini) keha tääwä õlut, jüs olle mool jõulad aja
~~täl~~ ollä kaks kanno rännu jäel, täinä olle tühi täi jä
jees äi olu mette tillraged, täib on küll wa tühi
aji kui täda end käe on, aga mool olle palumatta wõõra
jõulad aego rännu taga, estos jäel ja juitjata pitko waräga

jau piipo, ai lapsed mend nas ränni juurd Tullaged
(ei olle nälg) b/ Ma raijupin mätjas katakatjet ühä
korra halgoped ehka hõrk ja halg, hõrk, ja halg, täinä
halg ai jõudn' kas täija eest ära minkaged, täine wätte
täipe ehka tel kenne ännä kud täinä maha jänd'es.
Sel tulle üks laast ja wiis mo jelma pääst wälja, jäki
aga weel üks käu otja reepuma, ma ai hoolen jäät
ühted juurd ei tõuga waid mend kud raijupin ääast jäel
tulle üks täinä laast ja wiis jelma auku tagaji
ühtaks raijupin ma weel hänstäijal Kalispraing koormad
halgoped! — d/ Meil too taga ulgupeed aga ühte kunded.
Most olle jüs üks wähäne walgä koer, jännä tägin
ma raswaga lebäns ja jedusen juurd petra kõõwä
otja, jäel kus kunded ulgoped tugäwa jämä puu
külge kenne. Ekamino lähän ma waatma ja ok
jena aeg tõrwalt kunde koni ühija Tükne kõõwä
päel, koär jõlmäns otjas, ot läbi ai wäni, naad wainde
la jäed ehtd ta wiis ära jõn aga koär olle leba ja tull wäste
tagant otjalt wälja ja täinä meeles jällä ära, koär aga wrngos
kui mend nägi, ma pääsin nõrri puu küljält lahte, wõtsen
otja põija ja läsin kunde koni järal, rõõmsaste kuju

ei/ Ma jannen ühekorra päraft wehma jadamalt
kui päew jõjaste paistes, noorta ubada juurd, mes
parajate ülesaled tõusnud, päewa paistel puhkama.
Sel hännan ma ännaste ülesi, nõjune juur kohin olle
wäljas, mina mõtlesin mes jee omäle xx a, jäel nägin
ma ubad kahjeed päraft jõja wehma jadamalt
kui päew ka weel jõjaste paistes nii kangaste ät ko-
hijas aga ja mend ülesi hänatas. ——
Kahwas on wäärasta wasta lahnäd elma kinnata
ametahe ägas päräs öömaja ännamäste ka jüia ja
juua, kahi ai maksja ilmaswedaha, teekäijad. Käiwad
ehka päälelas mes tee äräs on jõomas, kahwas on
kagar ja weeraga tõõpäele, ma on welats ja lahja
rändon kingä ja jalga jennäpäraft läheweed ägas käwatä
mooed mehäd juurämaala tõõd etjema, kodujäed
enimäpe teewad juijaed tõõd ja wäljas käija koyab rändi
raha, põllawelgaft ai jäe päele jõõma järale ühtid rändi
raha saab majalt teemetud, mikui hala püüigt – kahwa pütis
külged, külge leha jüiahe – ka weel wana mäe wõõrimäke

käsitab palaja üksjo, päästa ta mitte häirivad mehed mera äärde ja korjavad nüüd märi maalt ajab, tungivad ka vahest kuhkhalain laeva päale üksjuma. —

Vanad riided ja kombed kaovad ära, küsse on veel vana riided näha, mehed kannavad veeltjet lakki jee on oma tehtud ja vellatest kokku vanutud lühijst kuube lamba vella karva mujt, vaja knöpitega, päja tagant kohe kestad päkvast saadik lühijsid pükse, mes alt veel lukse on ja kaks vaja knöpse ees (all punkt saaks jumäs) mustad sukad ja kingid saadakse ümber, kingad on madalad ja „kiiranti" tähtsud jee on päeltse äre on talla külge jugapaalaga kenne õmmaltud aapsas on punkt pun päel on nagu ka warba otsa all on nagu, wöö külges on kahe paalaga noa tupp ku kaks puu päega ja vaja kolmega (uus) nuga jee on. —

Sui aego otsid lehapäid riided aga knöpsid olid sinja ja valgä longast tähtsod. —

Seenord ei ole mul enam kedagi kirjuta, aitab sumal edaspidi siis võib olla et jälle saatan, jee on tulevat sügisja kui ma kodumaale lähen.

Jäärin Teie isamaalise töle ustlikud ja võtmist mulaastal ja jään Teile tuntud kujajaja kojalabi.

Gustaw Tikerpuu.

(4x).

Tallinas 10=mal Sept. 1889 jrg. 247. Lehe № 1.

Saatnud G. Tikerpuu. Saadud 18 19/IX 89.

Ameetlised wanawara korja Jr. Hurt

Siin saadan paar poognad oma korjantust, kedä ma muist siin olen kuulnud ja muist tapsepõlvest meeles on, wõib olla et siin paja tegantid ja uue aja sünnitust on

1) Teumees

Ühekorra seisis üks teumees põllu päel ja waatis kurwa näoga mõttelets oma ette maha.

Härra tuli teumehe juure küsima: „Mesja mõtled teumees et ja tööd ei tee?" „Mes ma mõtlen, kulla härra, kui armulene härra lubab siis ma rääkin koke mes asja ma mõtlesin. Armulese härral on sii präegsed ühisja kuppjaist ja mina olen end üsna üksi teumees, aga kui kulla armulene härra paneks mind üksi kubjaks ja ühisja kubjaist teule, siis lähäks auusa härra töö küll palju jõudjamine edasi." (pruhu wäganaste ja pea)

Mõisa härra täitmudkred mehe palkwad (rasne) ja pannunked teumehe kubjaks. Paraft jeda näin härra iseend et töö jeda wiisi palju jõudjamine edasi läeb.

Teisenoma jiisn' uus kubjas jälle kuiva nänga
pöllu päel ja waatin üht kõrwalest harimata
ja rammutamata maatükki.
„Mesja nüüd jälle mõtled kubjas?" küsin härra
jänna tulles. „Ma mõtlen jääda, kui aunlik
härra lajeks kiin ühisja teenmest jii maa nurg
päel jõtal kääja (rööka) jiis jaaas jee maa nenna wiije
häeste rammutud ja pärast jääda wõiks niisud
jiia maha teha. Nüüd laskes härra teenmeled
ega päewa päel kohas kääja maa ülles kinnda
ja niisud päele täha.
Kui niisud walmes olled fiitis ja rähäs juba
wälja päraj'atud ja ära tuulatud jiis jiisis
teenmees wei uus kubjas jällegi kurwalt päel
jmures ja näris niisu õwajed.
„Mesja nüüd jälle nurwastad?" küsin härra.
„Oh nulla härra." ütlen teenmes. „ai nee niisud
nolwa küll kuusnele, härmus kange jetta magu
on jees, teiste jänna (jäga Rõgi mures) nee küll ai jüm

„Kui lugu jääb wiije a jiis wesska jee wälli nees
jääa ja täist, koja at metta üks õwa teisa
wiija jaksa ai täha." ütles härra.
Kui härra olle läinud koojas tann kubjas
rõõmsa meelaga kiin wija omale ja waares
koroa täin pättuje ülä ja jöi aasta otsa jaia bibe.
(Täh. Selle jutu olen ma jiin rahwa suus kuulnud, ei tea ma nas
ta uus wöi wana on eh juba kulagil ilmunud, aga aga ja lusti
mine jutt tanget jälle jamana tähendusje alla.)

2. Kuidas päeslased jünoojed.

Ühäskohas olled pullmad, tsumpill hüüdes ja rõõm-
sad pulmalesed tantsiled ehk rõõmustajed mund-
wiisil. Ka nugijad wei pulma waatajad olle
nää häe hulk kokku (kogu (R.m.) tulnud, kes nurkas
laaled: „Mei pole tulnud jõoma päraft, Mei pole
tulnud jooma päraft, Ega liia lustipäraft,
Mei tulleme näiud waatama, Kas näiu päiu
jarnane. Kui näiu pole päiu jarnane, Jiis
päja täda rõõja piimaga Ja lume weega
lapputa n n e (See palm on Tuhalepa kiilk pärit T.)

Sääl tulle üks waene wõõrane kõrjaja pulmalesse
jõkka ja palus kas ta wõiks kuskil nurkas kük-
kida ja nattune läiba saada. Tõised pulmalesed
aga wällised janti kinne, pääkšed tõõsa ja
wõtsaksed ta üle ukse wälja. Küll palused ja
kerjed prunt ja peigmees näid jõõa tõgämast
aga see ei aidnud. Wäewalt olle jant wälja
wõetud. Sääl sünnõs härmus õud asi pulmales-
tegõ. Mõni hapus hunõtiks, mõni karuks, nuist
rääbasaks mõnäd hilwõjõõks, mõnäd tuhkruns, nuist
jänes kuukiteks, nahkneeritõõs ehõk kulletõõs.
Üks murdja tikkus tõisa kallale, nõdrämad joosse
ä, tugewamad jähid weel jänna härmsaste keskuma
ja hulguma. Prunt ja peigmees, kes kerjaja
wasto paramad olled kuid tõisad, länsid praesus tõõ
Sänäpäraist armastawad päesused ennu talumajan
juures elada ja põsa tõha. Kus naad rõõmsaste
laalwad ja oma Loojad kiitwad, kes näile oma
jõõgede armu annun inimäste keskel elada
Hunt ja keisõd murdjad aga kartwad inimäst

ja teewad nädale kahju (R.m. kõhi) ikka aga
jaawad, see on wana Taadi tahtmine kes naad
nurjatu matest ennimästast inimäst ennimäs-
tõle nuhtlusens kaala jaatse. Päesused aga
teewad oma wagatusõga kiiretel wõõnu kui
naad kõwadõ (R.m. kõwadõ) rõõmsaste laalwad:
„Tõisad räägiwad, tõisad räägiwad et ma olen waraste
niiti ämne (niist on üks niitsuma ehk aas Pühalep.m.
ja kaha nimesid on palju senne jäärel) siidi lõnga
kära äe, kes jõõ räägiwi haistsu pärrast!" (pärse)
ehk: „Wiidas, wiidas, wiidas (meesterah. nimi) läks
õunpuudsõ käristas piikside luhki sirre"
ehk: „Waader wiitwader, wadewader wader wirr,
Kiiskammaska sirr, punni sirr. —"
Päesuse laul on Pühalt pärit juttu aga Märjama nihik.
Karti vallast. T)

3. 3) Märjamaa kärkr (kirik
(Märjamaa kihelk (Karti vallast. Pühalõppa murdes)

Poolaste eest põgenesid palju inimäsi Märjamaa kärko
wasjole, nüüd oma kroami ja wara talusid naad kärku
lae päele, ese olled tornes, kust naad juure kewjesed (kaewa

kedäst naad ännä torne olled wedänud, Poolanatele
naala loopejed, kes kärno ümberpüüajed.
Hulk aega läks, sääwiise möödä. (Täht: tähtõ jaab
ka kui öö wälgä ööltus mis sõnades nii nui.: möödä ehk möödä,
rõõwel ehk rõõwel, pööra ehk pööra, nöör ehk nöör, meri mõõnab
ehk mõõnab jm. e. selged wahed ei ole, ühes pere küla räägib
teine pere (päre) teist moodi. T.) Poolakad tiidjed end
wiimaus ära ja hakkajed ära menäma.
Enimäjäd karjujed nännäle tornist pilkaläs järält,
ja üks mees näites nännäle weel palgast pärjäd
torni lungist. Südametäwäkka (ka kauji täwäkka
kowi-mütsi-püle-selja-põu-täwäga) pöörjed
Poolakad ümber ja tungejed mööda kärnu
kallale, kül wesikajed enimäjäd püid ja kiwi
ülewält (ka öölt ka pülalt) kaala, aga Poolakad luhaw-
jid ukkjäd maha ja tungejed kärnu, nuft naad
kük pühad asjad ära röövijed ja jüs püid
ja ränka jisse wedäjid ja tule otsa pistjid.
Torni ukjäd olled kõwad, sänna naad ai päästnud

Tuli wõttes kärnos ruttu wõimust, suits ja wong
tungejed torne, kus kük rahwas ära lämmatajid,
lae wõlw kukkus jisse ja kük kraam põlläs ä. —
Torn ja palgad müüdi jähid aga järälä. —
Hõis nates läkjed Poolakad riisutud waraga
menämä, aga äi saanud ked kaugemale kui
pool wõrsta maad jäel olle nändäl kõrgä
müür ees kennest naad üle äi saan
kül katsuted naad menna aga äi saa! (2)
(Selle müüri ehitas tumalaji ja ei ole ka teised keski
sedä müüri enne ega pärast näinud)
Wiimaus pöörjed naad ümbär, ähitajed kärno
nüjamma wiie ülajä kui ta ännä olle,
panned kük röövitud asjad tagasi, jüs wõisid
nad menna, äi olnü müüre ega muud
takistust tee päälmees ~~olnü~~.

No 4. Walge hobuse wägi ja punane kiwi.
(Pühaleppa Kihelk. ja neele muudes)

„Olle kange tuul ja torm just kui jüs kui walge
hobuse wägi otsa jai." Ännä wiie olen kuulnud

mõnde wanaeinimäst ütlewad kui talwäl kangä
tuul ä. Aga muud äi täe ükskes räkeda kus jädä
ät ühäkorra jält nearilaupäöösjä on kangä
torm olnud ja tiisä humiko olli mere äer Jakuna
otsast ja majalt ümbärkaudä jurnud hobusjõ
ja jõamihi täis, kük hobused olli halliq (walges)
ja küsitel jõameestel walged riisäsid jälgas
kangä torm oli jäe ära lautan ja jädawiisi
kük jee jõawägi otsa jaan; arwatakse ät naad
kuskile röövrima on lahtnud minq, kas
Saksamaalt jüa weel tulämas, ähk jumrä maalt
Hiiumaale, aga Jumal nuhtles neid. Säännäjämä
öösse on jäe ühe härmus jumrä kewi Jakuna
alla toonud, jee kiwi seisab üks wõrst maad
Jakuna niäst humiko wei ✕ maakaare pool
näitab küll kui oläks jäe ta jänna toonud
kiwi on walwakas punanä üks kümmakond fülo
mere äräjteemal wee sees. Merelaht kuut hiutakse punafjeks
sõukas. (Mull tulebette nui fulans ehk nüll wanarahwo jutt
jüm ühe tõelinu jündmisjega ühte)

№ 5. Santt kärjaja
(Rahwa jutust(?) Pühalep. m)

Ühe korra käin kärjaja oma pojaga teed
mööda. Mõlemad soiguñ ja õhkan oma
waesuse üle. Wanamees ütlen: „Hoiah
kaemaq, hoiah õhkaq, mellas jee hoiah otsa
saab." (Hoiah=õhkamine). Peaks nüüd omete õnn
olema äz kuskilt nattuse raha saaks, nüüpal=
jugid end omete et ühe kana wõiks osta,
jüs jee kana munäks meitle mune, munad
mei müüks ära, ostaks jänne raha eest weel
ühe kana jüs nee mu neens meitäle jälle jumre
hulga mune, jüs mei wõiks juba jenne raha
eest ühe lamba osta, lammas annaks wällo
wellad müüme ära ja ostame weel ühe
kitse, kits otsib ühe talle, jüs saame ju ~~k~~ba
piima ja wello, müüd müime lamba ja kitsed

ära ja murätsäma jännä raha eest lähma. Jo nüüd a mäitel juba häe lähme see otsib mäitäle ühe wasika, siis saamä wärskad piima, jännäst keedame „terne“ = (tern on esimene piim mis kohku keeb) siis müümä wasika ära, lüpsame lähma hulga aega ja müüme wõid ja piima, siis müümä ka wiimaks lähma ära ja ostamä ühä mära hobuse, see otsib siis ühä warsa ja“ — — — pois ütlän ruttu wahäle: „Esa, kumläd ja, siis ma lähän warsa sälga.“ Karplaks annun wanamees poisile mõõda kõrwa: „Oh sa lurjus, sa rõhud jo end warsa sälg wo sõdawiie katki.“ — — — —

№ 6. Tehlasoo raba.

(Tihaleppa kehelus ja m.)

Räägi käskust mõni wõrst lõuna ✕ poolt on üks suur raba mis Tehlasoo rabaks hüitasse, raba on üks kümmekond sülda

kõrgäm kui muu maa säel ümbärkaud ja kasiku ega aastaga ikka kõrgämaks. Sännast nägib nahwas ära säel on ühä kõrwa elus rohumaa olnü kus wana küla ja häed põllud on olnud, suur hallik on küla käsnäl olnud, aga äi täe kuidawiie need hallika joned olid ampsäks läin ja raba sammäl kasus endeste põldude ja heinamaade säele ja mattis nee oma alla, präägo joosäb säelt weel wäh raba seest wälja, sälgä hallika wäji ja raba kasub ega aastaga kolm tolli kõrgamaks.

№ 7. Sõõla.

(Püh. u. ja m.)

Wanadlased niisu siid ja polätasid suuramaal mis härmus ja tulled wiimaks ka Hiiumaale

ät jäel ka rõõvida ja taspa. Ülistajad
aga kuulsid vainolaste tulekut ja
jooksid omale punajäid nättikuid kaala
ümbär ja vesnajad hännast mööda märe
äest maha, kus nüid vainolajad tulid
siis mõttlajid naad kui=nad punajäid
nättikuid ja enimaji liiva jäel maas nägid
ät üks täinä jälts juba jäel on niijumas=
(Võiki on niijuma) käimud, naad jöörsid ümbar
ja jõitsid tagasi. — — —

b) Täisjä kohna tulid vainolajad jalaja
ülamale ja rõõvsid ja niijusid moa palja
lapsjid kuis enimajad ära nända ät
äuam enimaji järalä äi jäänud kuo
kaks. Teine näjst oln Hällvämia oljas
ja täine Reigi kärku juures. Mao oli
niipajans polatud ät nända nutta häel täinä
täisä pältä kõlas.

Täinä näjst olle meeste ja täinä naistä=
rahvas. Naad lõitsed täine tõrst ülesaj
ja nänädäjt tulleagsed prägojsed Ülistajäd.

— —

N:o 8 Pehla kõrts —

(R. k ja m)

on Pehla wei Räina kärku juures.
Ühe kohna läinud mehäd jääl tengema.
Üks mees luban sõja pemadas kärku
ajast ühe hõua vesti kõrtsi tuba tuua
kui ta toobi viina jaab. Ja toonud=sed
vesti jääjt ära ja pannud kõrtsi tuba
joina nalale jeisma ja tk ahkan eja viina
joma. Aga koup oln nänna wiisi
ät päraft peäan vesti tagasi jälle (R. m jällä)
viima, ta joonud täistega jättis viina ja
pistsi põlätva piiru vesti proue wahälä
Kui ta niid päraft veste tahtnud
tagasi viia näinud ta kärmuga, oh jina

Kristus Jõjus, nesti ajamal jesmuno surnu
kurja ja kurwa nauga, ära lõppen palgas
kahwatanud liu ja nahk, armsa äälaga
karin (rajun) ta mähälä: „Toho kõhän jäh
kas jüs jina minu äi laße rous puhata,
jina ülälakohtune, wii ruttu minu tagasi
oma wana koha päale ähk muidu ma
kägistan jüo jünsammas paiwas ära.“
Eda ja ärmuga kahman mees ta jülä jülä
ja jõosnud kärku aiöä, kust ta aga
änam üales (üalgi) tagasi äi tulnud.
Tõjsa umuru olsitud mest küllaga kuskil
äi löitud täöä änam kas ülälgi, rest olnud
jällageb jüsti pantud kud änägeb. ——
6) Täinä kord olnud enimäjäb kõrtsis joon
louln' töömjaste, kus äkkiste tuba ajun
„nookiliö“ (põrgulisjo wõi pisjio waimud, keda siin ja jäl
nähtüb, kes aga kurja ai tunnud) täis, mes kehinal
ja kahinal läpun lae alust küüdä, enimäjäb
jõsn' kiik ärmuga wälgä. ——

№ 9. On nasuwanõ ka?

(P. k. ja m.)

Ühä korra olled üks jälts röövliö kusgile
kärku aiöa elama ajun, jäel käisjiö naad
öjse koos, jäst jäelt äi julgun enimäjäb
näid härmuta kuik kartjiö näid tondiö
olämad. Ühä korra olled naad jäel jälä
koos olnud ja tahtnud omalä häed
kaapsa rokka keeta, tõinä rööväl jaatätud
külast sammast ja tõinä kaapjud wa-
rastama, wargad tägiö oma wahäl maha
ät kumb kummanist ännä tagaje jõuab
täist kärku ukse läpjäs (rõnras) ovdab.
Sääs samma aego olses kärnu elant oma
raamatud koöu ja kui ta äi löiönud jüs
tulä taal meelä ät raamat kärkos on ja
saatis kõtti tääle jäelt ära tooma. Küll
äi tahtnud kõrtär minna, jüst ta kartis

ka tontisid aga efantäi annun järalä
ja jaatis ta wägisä. Härmuga läks kõstär
kärnu juure, kus kaapsa wanas täist wotes
ja kaapsa tunnik (juurikas) sõi, ika kramps, kramps,
krahuh, krauh. Kõstär kohkus ära ja
andis jalgätale walu ät uga äluga tagasi
jaanu, sõit täma arwatäs olle see päris
tontt=(pehmentamist ei ole) Ta jooksis härmuga
kär ku härra juurä elma raamatuste ja ütläs:
„Mena küll ännam äi läkä tooma, sõit ma
kuulsin sõlgasti kuidas end tondid jäel kramp=
sutasid ja krahistasid, minä gä kui sa äi
usu aga mena äi läkä. Efant aga ütlas oma
jala haigä oläwad, tämä äi wõi kaua. Wiima
läppises jännäga ät kõstar wettes õppetaja sõlg
ja jüs läksid. Häras aga wotes ehka weel täist
jüs mõtles ta sõltsimekä tagasiga tuläwad ja
hakkas efanta raidä kinni, sõit ta äi saan pemes
aru ja küsis: „On ras wana ka?“ Kõstär weskas
õppätaja sõgalt maha ja jooksis kuju poole. Õppeta
pa maast üläs ja jooksma, jõudes weel änna kuju kus
kõstär, pole jüs jalg haigä ega muud. —

Wanad sõnad.

1) Wetta wanäma sõna aga ära löö ta osa
2) Jõgus oiendab eskä kännast, kohus koera pärs.
3) Kulla külgäst saab änam kuud näha ossast.
4) Kulab lasn (labitas) mansab (saab wõlgnikust wõlturi)
5) Mis wõga wallaga töö tähä.
6) Pisko tööst saab änam kuud juurä säsust.
7) Kunts äi olä waraste, aga kunts on koidä.
8) Sõsst haawa pead ja hoolägа hoidma, juur hõjab kännast egägeä.
9) Kes jüs kasi hända tõstab kui ta ejä äi tõsta
10) Kaua oodad, kauni saad.
11) Medä kebem wets, sõdä armsam laps.
12) Param wana mehä halli habäma all kui noorämehä käpsi all
13) Ukkus kukkab, kangus kautab.
14) Wana wõllad äi ole tewäräs, waid warga wõllad.
15) Täine waräs küsis täisä käest: „Kus minna, kus

koos minna?" Tõine: „Narwa, Narwa, Narwa
Esimäne: „Mes jänna, mes jänna?" Tõine: „Hobu
jurr' ää, hobu jurr ää!" „On raswaně na,
on raswaně ka?" „Puhas päkk, puhas päk
„Ma tulän ka, ma tulän ka!" „Lun ja
nahk, lun ja nahk!" (Saab nii ühe naise
räägitud kes ejite kiidab aga kui teine ka tahab
siis laidab)

Wanad usko.
(D. u. ja m.)

1) Kui kuus õhto saalab siis tulåb külma.
2) Kui kass pääb, kus pool ta hänna ots a
jält poolt tulåb külalåně
3) Kui tuulispaja on siis muga ähk muu tära
must jänna siis wiata siis kaub to ära.
4) Hobune jõõb talwål kangå külmaga rohkam
see läbi saab to jooja.
5) Kwera poega tunnuse jäst, kas ta tigå on, kui tal
must juu lagi, täraw kukkla kontt ja kui
naala nahast kenne wettad jo to siis ai kaeju
röstär, polu siis jalg haigå ega muud. —

6) Kui kass puud krattsib siis tulåb tuult
7) Ennå Juripäew konna kurgu alusega lähmal
kolm kord hänna alt ümbär juurata siis
ta saab tiinäns. (Seda kunnu tehase wel praego)
8) Siil maja juurä tuua ta jõõb kurjid ära.
9) Läppa puu koor päält ära wetta ja sinnäga
kurji pinnuja see teeb toale walu ja paisatab ta ülej
10) Kuus sipsplase pääjasä wejata siis sipsplo juurad ä
11) Surnud lai kärsto juure pandud, päähari, jesp
ariinapuud ja ka raha. —
12) Ungru wabäs otsijä ennä Juripaw kolm kurji
polätasid need tuhans ja antsid tuha
loomalde wee jes ära juua, siis loomad pidid sui
tärsrä ollema (Ka sinolen ma seda kuuli rahwa juus kuulan)
13) Täna ennä ennimäna wõis täija hobusä jäis ma
panna nii et änam äeäsi lähä. Abi jai sedawiisi
pöörde rangid, loor ja telg (sedrika) tüppidi peale ja
löödi kolm korda wajan jalapõlwäga hobusalä ümber
siis läks ja targa wõimus olle otsas. Ehk kui noor
hobuna äsimast korda aetasä wahalä paxdi

jüs taha lăja nõelală kolm hobusă hănna jõhvi tă ajaoă ja moorehobuk lakhaoe jiske panna, kuni ta jăelt ise ăra kaobus. Sădă hoost ăi wõinus ükski kuri filmi ega jõna jeisma panna.

Mängid.

1. Waada ma teen jüia üha №1 tüigi kriidiga laawa jaelă ja №2 kalao tiiki, tiiki, №3 hărra naks №4 tüigi hoidjad ja kaks №5 tüigi warast.

Ojsimin waras ütlab, ma lähăn nalu varas tama! Tüigi hoidja: „ma lähăen ajan ta ăra.“ Täina waras: „ma lähăn ka!“ Täina hoidja: „Ma lähăn rärgin jăelă tüia hărrală.“ Tigi hărra tulăb waatma.

(Kespidi weel.)

Jăăn rohkad tõe jõudu ja osawõtmist Teie tuhusale tõõle soowităs

Aadress Tallinas, Toompaäl maja №40 G. T.

Kaupmeheabilt G. Tikerpu

Tallinast, resp. Hiiumaalt. Saatnud Gustav Tikerpuu.

(54). per. 267. Saadud 18 28/12 90.

A. D.

Austatud kullakaewaja härra Dr. Hunt!

Ükk kõwată mũnu kojantuja jõaga mõnă ăra kulõă, jüs olăks mo jõud jännäga olăzad täidăetud. Nool ăi olă mulõă ega mägõ kuft ma kulõă kaăwatăs, waid peam jännă tolmuga läppima mes tuul maast ja mägaõăst ülesjă keerutab ja mõõda maad laială puistab, aga peatolm on jüskõ ma ăma jõjăst, ja on maast ja mägaõăst ülesjă härkeni — on Hiiu maa liiwa küngastest ülă mãrã jõudnud. Selle Jämă eest peam ma J. Lehte tänama ku jădă tolmo anwilesjă hoidnud ja minu kaitlă annuni, mujist ajaga ja ejimăjă jüttu jaiwma ejă jügijă Hiiumaalt, küll olle mool lastus ănam jaada, aga ălu lengemisjăd ăi laskni mo lastije korõa menna, puutus aeg ja jõud lõpõkult ăi

röstăe, põlw jüs jälg haigă ega muud. —

äi olw jaada jäft mo wänd juhan korjab kodu
ümbart ära mes jaadä on, kaugämal korjata
äi olw moal wõimalik. ———

Oma endistä jaadätustä koht on moal jäädä aga ätäl
Suurâm jägu korjantust olle lapsjäft jaadik mo pääs
kedäft ma jüt ja jäelt, suurâma jäu oma eja (ija
Peet ei käift kunleri wänad usko Räigi kehelkonnas
jain ma G. Jõhwikku käeft. G. Jõhwikka eja laulis mos
ühä laulu: „Kääs maalä jääb ennäs ööturd nuc ja jämä
„umaka naisja jüttu. Jüs aitasid mend weel Kõrwne ja
Laanä, wänad usko ja muud jüttustas maalä Ruii kehelk
Pietär ja Andros Wiin. Laulud Pühalepa kihelk. jain
ma ejalt oma eja käeft ja, moistatajed Räigi kehelk.
G. Jõhwikku käeft., Muud aitas mend G. Lehk.
See on mo wainepä korjantuspä armanna, xxx
jüt jaatis; kui ma weel jühtsun rahwa jutt kuulma
kädagid, jüs jaan ma kohä pabarisja panäma, puhast
ja kõigi hennaga kuldä küll müüwsse äi jaa, aga ähk
jühtub mõni kära jäkka, jüs on mo mured näitlustes kädagi jäganä ja Teil arupaanata
jüs palun mullä jäda awalda, ma olän kohä walmis jälatama.)
Soowin jõnsu ja rohkäd ajawõtmist Teie kannwäärt töötaja

Aadress: Смарной Нѣмецманская ул.
дом. Сарепта № 93. кв. 6 Н. Г. Шперку
Ревель

Autor: Gustav Sõkerpu

Tallinnas 18mal Märtsil 1890
pag. 269.

I.

a) Mõned murde näitused. Pühalepa kihelk.

1) Kõru (kõrw inimese) mõeta on siin: kõru, kõrwa, kõrwale, kõrwa, (kennega-kellega) kõrwaga kõrwast } Paljuses nii kui kirja keeles 2) Tõru-(tõrw) mõeta niisama kui „kõru" aga paljust ei ole.
3) Järi-(järw) järi, järwä, järwälä, järwä, järwäga järwäst — järwäd järiotä, järwädäle, järwäsid, järwädega, järwäsid. 4) Sari-(härja sarw, jäki sarw) aga wilja sari on sõõl, aga sõõlakse-(S.m. sõõlakse) süsi ta kuulas, ta sarjas wilja) muta niisamma kui järi. 5) Tõri-(karjatse pajun) tõri, tõrwä, tõrwälä tõrwä, tõrwäga, tõrwäst — tõrwäd, tõrwädega tõrwädälä, ~~tõrwäläst~~ tõrwäsid, tõrwädega, tõrwäst (täh: ma kirjutan siin „ä" niisuguse märgiga ja ä" nii!)

6/ „tõrwasjed" = /siinjuures „männa juurikad
kennest /kellest/ tõrwa wälja ajatakse, mis
korjatakse juur hulk korraga kui tõrwa
ajatakse. Õõltakse siis ka ma läksen tõrwasjed
otsima, on ka /raiujad/ küll ehk üks ainsa raiujaga
siiski üttleb ka: „ma raiujain tõrwasjed", nende
tõrwastel minu tiadel ainus" muutud ei ole
waid palju, nimelt 1/ tõrwasjed 2/ tõrwase = /see
on küll ainuse teine muutes, mis ei ole õige muutes
palju/es 3/ tõrwastele 4/ tõrwasjed, 5/ tõrwastega ja
6/ tõrwastest. Aga iks tõrwane halg ehk terwe
puu on „tõrwane 2/ tõrwase 3/ tõrwasele 4/ tõrwast
5/ tõrwasega ja 6/ tõrwastest = 1/ tõrwase, 2/ tõrwaste
3/ tõrwastele 4/ tõrwasjed 5/ tõrwastega 6/ tõrwastest
7/ sõlg = /mets sõlg/ muuta: sõlg, 2 sõlga, 3 sõlgale
4/ sõlga, 5/ sõlgaga 6/ sõlgast = 1/ sõlgad 2/ sõlgade, 3/ sõlgadele
4/ sõlgade 5/ sõlgadega 6/ sõlgadest. Ma tulen sõlgadele
~~(ehk ka tulen sõlgas /sõnas praegu kui: „sõlga" (?))~~

ma lähen sõlgale; ma tulen sõlgatüld, ma lähen
sõlgatõbe, üle sõlga, üle sõlgate. ———
8/ aitrik = (noor kõgemets) 1/ aitrik 2/ aitriku 3/ aitrikule
4/ aitriku 5/ aitrikuga 6/ aitrikust = 1/ aitrikud 2/ aitrikute
3/ aitrikutele 4/ aitrikuid 5/ aitrikutega 6/ aitrikutest
(täh: „o" sada nii sõnas aitriku wälja arvatud nii sõnas soon
Siin panen weel mõned üksikud sõnad ülesse kedа wist
mujal S. maal wähe prugitakse nii kui „hille" =
wäike lammas ehk tall kedа lapsed kutsutes kiiwad
hille, hille /Wermalin üttles Dr. Hermanni sõna raamatu
kohta tähendada et „hille" on „ilus" aga meil on tall (lamas) sõnaga tähendades
„Wälgus" ei sõna arusaada selles sõna raamatus nii tähendab
sõna „hälpima" P. Paikn. täh: ka „ühte asja suuremaks
wähendama, nimelt „sõõma juures, ma hakkasin rookna-
(kupp) hälpima, ma hälpisin u. s. e. ehk heinu laudile-
(laoka) ajades: „kawast ma-emad sinne kokku, üles hälbima
„jäunama = /jampsima (haige)/ „eerdama" = täh: ühte
asja ehk sala toimetust mõistusõnadega räägides, nelleşt keine
arw ei sa, siis ka üttleb „mõsa, eerdad räägi sõlgaste.

Räia; mutes jõna „õõndama" tähendab jalalihkuld
teutama või vandurma ehk kurja joovima.
„ära kägise" = nüsuguse inimesele kes tühja jõnni ajab
„ära niise = nüsugse ~~inimesele~~ inimesele kes lapselinnult
iht asja räägib ilma põhjuseta ja seda järeljätmatta
kordab. „ära „loise" vasto." ma olen sind käskinud seda
teha! Inimese keha jänd. 2. Hellat kojab küll seda
aga ehk leab ka siin paika) a/ „pää" pää jänd on
„lagipää" (Hinterhauptsbein) (scheitelbein) oimu = (schläfenbein) „kukal"
kõrvatagune" „koon" = (lõua ots) „pale" „palge jäänd" =
(palg ja palge mugand) „nena" a/ nina ots, b/ nina jõrmed
c/ nina kont, e/ nina kõrges = (on õm nõrnav kont nina
jees) „suu" a/ suuvaad = (aga lõhal on „muulad") b/ hamba =
iõõnad, d/ keele keda = (allpool neelt) (keele pära = (kägi suurus)
g/ kurk h/ hinge kurk = (kõri, muidu on kõri ikka sõri
aga suust vaatades „hinge kurk.") „silm" a/ silma kulm
b/ silma laud, d/ silma ripse vaivad, e/ silma muna ja
valge. Kõrv = a/ kõrva auk, b/ kõrvaleht c/ kõrva paast) =
vaik kõrva kuulu

Kaal = (kael) kiira kont = (kaela algus pea kulgis)
„õla" „õla kont," [käe all on „kaindla aug" „käsi"
„käsivarre luu" („küünarnuppu ots = on küünarnuu
„jõrmed" „põial = (nalja nimed „täitaja) esimene jõrm =
(pöial nool'ja = (puhastaja, lauuja)] suur jõrm = (suur jõm
nimetas, ehk nimeta jõrm = (?) ~~sõrmike~~ wähä =
jõrm = (piss Hans) põigla hang = (põõsla kolmas luu
ja munlia)] Ründ = (rind) „rünna kondid," „rünna-
leht = (Brustbein) külje kondid. Jalg. „labaluud ehk
abuud" „jalja kont ja selgroo-iidi" „nist liiõ
selg roo wiimane ots on „kändroo kont" perse tarjad-
tõh (näärad) neuded, neuel", puusa kondid
~~Jalg~~ „kuhe, kuhed" = (jala algus eest kulgist, nõrnumise
koht kõhu ja wahel, loomal on ka kuhe jees pool reie kulgis
wasta kõhtu) Jalg = „säis" „põlv" „põlve liige" (eestkulg
põlvest on ka „põlve ots") jala õnnal = (põlve liige tagant
poolt kulgist) „põlve kääka" (on liige põlve jees) „põlve
film" = (Kniescheibe) jala jäär ja jala jääre mari =
(liha tag a jala jääre) jalakurk = (Fusswurzel)

„jalapõid eh laba jalg," warbad. Sijikond = „kurk", „kõri" „kops" „maks" „põrn" „jõõla" „magu" „mau jur" „amp=sool = jiks soolika keer, mis aga tõinates ühe ots soolika (worstis) annab, nii-sama on ka „liibesool" (vastupidimuidu Grimmjarm (?)), „ta nu makk" (see soolikas näitab nii kui wõrguga ületõmanatud olevad) „peened sooled" „Tromm = (Mastarm) „kuse põis" „põiad" (jigitamise pooned ümber kuse põise). ——

~ · ~

„ilmatu jur" (päärattejur) regi, jaan ja krõsla (krõsla on sanimoodi tehtud, istelaua ja selgatagusega aga ilma wärwita ja ilusta just kui jalad tehtud)

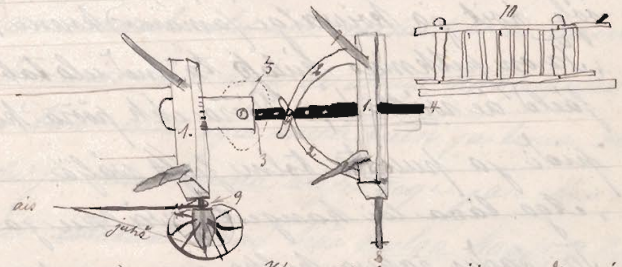
Ree ülesikud jäud on järg mised: 1 päe 2 kalid 3 põhi 4 kaust (ma ei tea kas patti kaust või Grenzsteini raan tu kaust!) (?) 5 pakkud 6 Kodarad 7 kaalwarn 8 aisa pära 9 jalas 10 pulkad

(Ma tahtsin selgemaks arusaamises pläani teha aga aruwan mõnd et arusaamist segab, wabandage! ———)

Wanker. 1/ (võuk) pakk, 2 harn, 3/ lakkarl 4/ lakkarde pun 5 lakkarde pulk 6 harki pulk 7 võuk 8/ aas/ 9/ aisa pära ja ais 10, kartad 11 põhi laud (ots alalauda nüpugusse punwankril ei olnud) ratas on rumm, kodarad ja põiad. —

põuste = (pikkuti) — — — „Kuulad ja-jüs-eno, misa sääl teed praegod jälle (sa „ä" ääkt on väike kuulda nüsamma ka „jüs" ön väike kuulda, seda ei tule aga palju ette üksines kõne ja keelu juures nii kui: „Misa ja' tahad?" „Mene jõs jänna!" „Tule jõs äe!" n. n. e. — — —, waatama, ma waadan, ja waadab, ta waadab, mei' waadama, tei' waadata, nad waat'wad, — waada (sa) waatka (tei), „Misa = (mis sa) wahid = (waatad) ———

näitma = ma näidan ja näitad, t. näidab, näidu, näitke

wilkuma = (tuli wilgub läbi metsa) aga „wilkus (ta) = (on ruttu möödä minäma) „Ta läks mööt = (minuft) kaugõ, et wilkus aga!" Käll weerãno (?) üks inimene (inimfulge) weerãnd naal ähtmed = (jõge). „Sui ulatawad öösse koit ja koiwalge (ämarad) kannu."

„Ta on pitkmees kulab ta end ulatab ijägi pääld äe wõtta!" Pööra ehk pööra pott paham = piali ja puista tolm teeft wälja.

„Aga täna löi kangeste wälku ja müristas!

„Ta kadus rahwa hulka ära, ma saan teeft õiete nähagem, wälkus aga kõrra." „Pane see taaritõrrs kummulãste (tõrs on juur nõu kelle jees õlut tehakse, ka taari (kalja tõrs) Reiki m. on taari anum ja tõsta käima tõrrs õiete (käima tõrs on nõu kus õlu käärib, Hiia m. õlut käib) „Õlut hannas kehã käima (see on kui õlut liia palawuse ehk ma ei tea mins pärast oma käärimist ei lõppeta waid nii kaua käib kuni ta oma mau kuctab.)

II.

1. Rumal naine (Tüentüpus endise paadi järgi)

(Reiki mihela. Tahelepp murdes)

Ennãmuiste oli üks mehãl tõla naine, kes jüs kui mees Hans kodu äi olnud, kiirjugusid rumalaid lünkesid täie mes aga meele tulni ja tema oma täiest oli see kiin nenna wäga õige ja ilus. Kõrrastãs estutasi naad hãe hulga kaapsa taimed maha, korralijte ilmale tõttõ oli tegãd jägi jees üsna ilusad, ãt lust aga näha, wanamoor murdeni alumisi lähte ja annuse wã pugu (pugal) lähmale õhtutel jüia, õt ta jägi jaos häiste rammuiaks lähäks ja kaapsa rohkalã ka hãe maw annaks. — Wõimaks end ometi kui jüba pugu raswanõ kuill olnud, tahtmud naad tõõa äe wãrista ja wiin ta tuppa (mäe pool tappete lõjused taas ära niiud hannab see rumal perrua naõtuma)

ja jeskuni wai oheliku nõruga jõina warna külge
kenne, Hans annuni kärwäga kiiră-/kaela konti
peale, meie pool kappeti lõpst nii) aga äi ofan
õigă koha pääle, pugu raban hännast waluga
lahte ja tungen kohkunud abielupaari päälă,
mal joapu kaalast wõtt joinal wälja, mees jaan
hädaga ahjulă ronida ja naină kolsă, pugu aga
wahib ahju juus ülesjă Hantsu otsa kes härmu pära
wăriſabi, naină aga kolăsſ-lee lõunas) wajut ja wait
kuid ſiga nagis. Wiha ja waluga lõõb pugu jarwäd
ahju suhu ja tahab ahju maha kaewata kus Hans
istub kuid Nõa Arake mäe otsas. Härmuga hüüab
Hans naiſalõ: „Mena palun, lõõ (lõõb ihukirjeks) tuhka
loo tuhka!" Wanamoor werutab ka nüüd lõhma jalu
tuhka täis, kes nüüd enam ei näe ahju katke kaewata
Weerejoonſt jääb pugu wiimaks mõtlema, Hants aitab lõp
ja—walmis! Nüüd tõmmatakſe pugul kuulo jälgajs

maha, liha warna, wanamoor puhastab pääd jalad
puhtaks, Hants lähäb mäſjaſt wiista lauda raiuma
kuhu leha joolawad, wana änewahi Hants puhastab
pärantad wäräſt puhtaks — aeg on kajun! —
Wanamoor lähäb pärast kaapsud waadma, jääl tulăs
taal emä tark nõu mulă, suttab tsa juure, raiub
leha pisikeks tükketeks katke ja talub kaapsa juurdă
pääle ja nägid ejchänäjs: „On jääb end pis tarwis-ras
joolata, panăn ta kaapsa juurdă pääle, kaapsad
hajuwad kohe raswajad — jääb wiipe jõle nii palju
aja wiitmäſt — pană kohă katla, — keedă — ja jõe!"
Krants wadab läbi aja pääle, mes peränaină tuh,
jus joajad tõjel wätt, kut näljaſt kurnatil kes läbi
wäravad lambad wahib." Krants jõle nii palju
kut jurdab, mes ülă jääb jännă tasjile ära ja
mattab majalăſtsije kohta-mujalo) maa sisse.
Hants tulăb mäſjaſt wiista laudă-õrga kuju ja kõsile

Hänamoor, kus kõhn [illegible] leha otäd panmund.
Äit räägib sõõmjaste, kui kafulikkult ta on toimetan.
Oh jõõ sinõ koratet jaama elma päelt, hüüb mees
weha ja kahjuga, kes kõhn nõjusjed [illegible] ännä a kuulni wäi näini, jolläk paramad wäert
oläwad kuo kainkaga (malgaga) kaala lasta, pean
jo ramba pärast nüüd mullast leha jõoma, tule
wäi jõge ja aista sjä leha ülesottjoka. Kaapsa
aja wärawas tulläb Hants näilä wasko, händ jalgä
wahäl, häbalesku nänga ja kõht prennil täis.
Täidä nüüd ütleb mees, kus kohta ja leha panned.
Joa wõtta näpust leha pale änam kuugel.!
Sõõma-tääwõga annab Hants wanamoorile mõnu
lõhmana nüüda päid, läheb siis sülgeste toa
juure, taal olle weel üks riista täis ölut jäämas, joob
jõeämä täit ja kahjud õllaga alla ja siis läheb
randa waatama, kas jaano mänä näimi hända pedi
kätte, leha polast muudugi täi olä, ilm on waga, Hants

läheb wõrgalä, kala jooge püüdama ja Noore
kalu nuppema ja Wõrkno wällä wenama ja . . .
kuft ta täisjä õhta weel kuju tulläb. Hänamoor
kakkab koolu leha waraft nuhtläma kes härmuga
ölle riista tä (taha) peeb, wanamoor jeeb Hantsjilä
nõõri kaala, nõõri täis otja jeeb ta ölle riista weeni
küljes, ja siis luuwarrõga Hantsje päksma, Hants
ulgos walguga ja läks - - - uksjast wäljа - - Tukkes
nõõri ja ölläd riista wikkiga, ölut joojes kün maha
mes pärant ujus aga - mes nüüd täha. Kuiwata.
Kennäga. on jo omäte rammus ölut, kuiwata Tuha
wäi toppiga siis läheb ölle rammu kaduma.
Pingi päel a paara kotte astä, päräinainä
puistab nee päraudalä öllä sisjä, arwatäs
et öllä rammu päsiä wiije odrate sisjä läheb,
nüü on häe, kuiwad odrad emäwad öllä oma sisjä
ja pärant on kuiw.

Nüüd ä (= a ja o vahe) küll odrad rammuses, aga mäzjad, mine jahu neid nüüd ja jahuma just peab just hoome tuläb wä hall orik äe tappa, odra jahu on makki-jõmuses (wõrsti puder, täitmises) tarwis, pole muud targamad kui jõudan odrad orisale kül ta nee just kammastä wahäl ära jahule ja jäčä wiise makkid täis täidäb, odrad lähwad kõhtus hapnäma tappan siis ühä ära ja wõin kohä makkeseid keeta. Täh: Nüüd pool tühte worstid jõgise walmis, panti riista sisse, mattuke soola pääle, jõõ wiise läbjid naad seintes kappuse ja kaurtaste ja kõiki weel üle talwe) Kuidas mõtlõs nänna tägi. – – –

Tõisja päewa kuid Hanto kuju kuli olled juba wärskäd makkid walmes ja muistlek päränainä andes Hantsulä ja Hantsilä siia, mõlämätälä oma oja. Hanto jõi mäte jõnkse kaks ära Hanto polä aga mettä üud maitsänge! –

№2 Nõia põlütamine. (Põhj. x/hk. ja murdäs)

Kõppes (Pühaleppa kihelk. kiiak wõi jõmak teewad Reesi kihelk. Kõpplastäs, üks wanõ on jääl aga Kõppu) olni änämuistä üks nõid, kes kiik kurja wõin täistä eninästälä täka mes ta aga mõtläs. Sädä wiise pannud ta mõisa jakstä märad jätsmäksaastaks tiinäks! – Pannud Roosi küla (Üks küla on weel wanu Roosi taji 8–10 pärat, kes weel Roosi keelt räägiwad) meestä wei jäid Taanipäiwä liba jäe pääl ära lõuma, (nuon: ta külmatas weel jääs, kus loomad liidipäälä aenale jumma jäiwad) pannē lambad põrjod (ja) tägäma, poegama, tägi ät pulmalõjad ühe tõist käänes äi tunnund, tägi ät pruut käänes oma põigmeest ja päigmees pruute äi tunnund n. n. e. Nüümaks olle ta pehlajõe rabaje wiidud ja jääl juurtä haawa puu paksuda pääl ära põlätatud. Oma jumma walus kijänsäw

ta weel härmja häälega ät jännä ma päel
kus ta häel weel kuullakse ai pea ükske jõrg loom
jama ülläskasvatatud. See wannä pab ka elämä
Harufälja pärä, mes jäelt 3–4 wõrsta kaugäl on
õiess täimud. —

№ 3 Luft jai waräs oma kaejumisjä:
Waräs näim (2. k. j. m.) habuja pärjäs kärmjä, jee oln
jäda aego kui waräs weel laulu lind älnud ja täin
jäda jäelt ära nokkema, habuna wedän aga
känna kokko ja waräs kaala pidi wahälä.
waräs kaejun waluga: „Kaal wenia kaal wenib," „para
kui lahke jaan jüs kaejun:„ kaal wenis, kaal wenis.
№ 4 Lunt jõrgun jõhkan). Oh jumal tulä koista äe, elu on
wäga raskä, kõhk tühi. Nättija aja pärast näim kätt
täda ja lajun maha. Lust jõrgun: „Oh jumal, miks
nii wara, ma ütlajen aga naljapärast. —

Kanad usno Põhalõppa kihälkonnast.

1) Kaks meest (warast) täin wanaste kuud tõrwama, wäzten
tõrwa raandä puu päelä kahä wahälä, aga kun
tõmban naad oma külge, kus naad prägsod kaes
weel näha on.

2) Kui ja omalä kuja koära tahad jaadä,
jüs wea tädä, kui ja ta kuju tuod kolm korda
pükli reieft läbi, jüs kipub ta ikk reije.

3) Kui ja norä kasi poja külast tood ja tahad ät
ta peab käeste rotteje püüdma ja mitte lagä
elämä, jü panä ta kosta ilma kenn (nägo) mata
nurka maha. Kaes on jüs lagä kui ta käja päroni (tagant jätab)

4) Panä kanad kärnä äigjämjä aego haudoma
jüs jäad noortäst häed k munajad kanad.

5/ Hainamaad wanas kuus laasta jüs ai aja moro wõjaje, ~~kus~~ aga rohi ai kaju ka, laastad ja aga noorás kuus jüs ~~a~~ ajab noore wõjaje, aga ilus rohi kajub w

6/ Püid noorás kuus estu tacda.

7/ On „majulinä"-kalamees tal jee kus ojjal maja walwa jüs kui täjjäd wõrgal on, kädage walskoff täin kas kalu palja münn, omalä häid kodu puulgit täin u.m.e jee peab püüu õunnä ära ärtma. On jäda nähtud jüs weetakje majulinä kalm korda paad. alt läbi — jüs jäed püüu õun nikkumata.

8/ Lammastä kaju (lähte) wanas kuus täha, jüs lambad peawad paramane jäma.

9/ Ejimäjäd maja palgid jälgä ilmaga maha panna jüs ai mädanä kui maja walmes on.

10/ Kiwijüdamega paijäd mulgista jee aitab.

11/ Raua reie (wõtta juue haawa) rasvab pätki ärn) wärskä haawa päelä panna, jee ~~ä~~ättab wärä pedama ehk kohuja pitta ehk hämbrikku wõrku.

Petersburist saadud 18/IV 92. Saatnud J. Tikerpuu

Petšerburgis 7/19 Apr. -92.

pag. 287.

Armsädast wana wa wõrjaja

(6x) hra dr Luust!

Kloba jin kõik päe lun nurmad läbi kas ehk weel kuskelo jõjust kraami lõwa ho, mis wana wara oleks olewad, aga nat äga aji wiimaks ära lõppeb, kui unt wäge juurde ai saa, nenna jamma on ka minu „wanawaraga" lugu. Panen jüsked mõned kõne käänud ja mund „jodi" üles' mis mool weel meeles on, ehk on aga mõni „tera" kogemata jenne jodi jüje jäänud kesäst tuulja jäelt lõwab ja salve wõib panna, jüs oleks mo joowemene täielelod ja ma wõiggin ~~ü~~ütelda, nüü olen ma ka üüs ihu hinge lagand ära andnü,

mis mool aga eganes weelgeq järel olle!" Hakkan jüs „kõne kaenuõga
põõle, mis küllt kennegi Hiidlase jõna ei
ole, aga teist jõna ma jännä ajamäl
ei täe.

„Teda wõib ägа mees oma jõrme ümb
mäsjõa!" = taal ei ole omal kindlust, ägа
mees wõib teda oma tahtmise järel pöörata.

„Ta kipuks weel furnu perfekt pinno
wälja!" = ta püüab õgast kohalt oma kasu

„Ta ei anna mitte pindägi ham=
mast kaewata!" = ta on kade, kes kennegi
midägeq ei anna.

„Aks tooves weni" = ägа aji mis kas
ähk elab annab ennast paemata.

„Pöörа param oma silitane trom=
ots ümber kut' teise jõnaq!" = ära pöö
mu jõnu walesti teiseus asjaus ümber.

„Mina mõist tolnaq!" = mina ja mina
teiste naaruse teeq, ehk: minu jõnu
paha tahtlikult wordad.

„Ta ei hacs tanuõgeq jõnnä päele!" =
ta ei laesund jõnageq minu mainituse
päele, ta olle waid.

„Lumi haeldab juba päewa käe!"
lumi hakkab mõnes kohas wasta päewa
juba sulama.

„Ta ei wea wellast lõngaseq katke!" =
ta on nemma laisk, et na niigä wähäenad
ei wiitsi teha.

„Ta hannas eigä helppima!" = ta jõi
ruttuga, ehk ajas heinu ruttu laadu (minemi juures),
ägа aja kohta, mis unejunult ühesuure
ühise asja kuljest jäu kampa vahtu
saab wäetud.

„Ta parastas päelegi!" = Naaris, wõmustas
teise inimtuse üle.

„Ta häspitas taga!" = ta andis takale
nõu taga, teise kallale minna, kui teise
jüdo juba minõugi täis alle.

„Plähkku panema!“ = jalaja ära minem
„Kuiama“ = jalaja wahtima.
„Ta waatis õu sellt mo' päält!“ = ta
waatles sõlgadõs mo' päält.
„Ta wirutab töid teha; „wirutab teise
oma keelega; „ma wirutan sind. =
„ta teeb wägu (tüli ara ruttes) ruttu töid; „laima
teisi oma jüttuga; „ma pehjan sind.
„Ta kurijab oma le habemäle!“ = taal
on paha meel ja wäegi ise oma ette.
„Mis inn soo selgas a'!“ = sool on
arusamata wiga, nii et ja wanuil paigal
ei seisa (full ei ole püsi) (Lehmal on inn
kui ta newadt pulli ajab — lehmal on im
lehm ajab inni n.n.c.)
„Mitsa inised?“ = kapsas nes mutte läbi
oma jõuni (sõnni) ajab „inised, wiha mees
ütleb oma wastasele tuma jüttu kohta
„mitsa inised.

„Ära jabla!“ ära wäega moistmata, arusamata
tühja jüttu.
„Mitsa maast lõi sid?“ = kui teine
inimene jala pääle komistab ja maha
kukkub, siis küsitakse (küllle peale) ehk
nülitis, siis saab nentsa küsitud.
„Mine mõtsa oma jüttuga!“ = se jüttu
on täiesti tühine.
„Waada moole ega wadert!“ saab
öelud ühe inimese kes mina (ehk sina) sõbra-
ku abi päle wõõrab ja seda mo käest palub,
aga ise on ta oma ülespidamise läbi münu
ufaltuse kaotan.
„Nüüd läheb ega elmaks!“ = üks
õnnetus, ehk üks nali läheb teise jaare
„Aga ta puhub habemese. = ta waletab
sun silme.
„Mitsa wenid?“ = tule ruttu, mitte nenna
pikali just kui wenniks.

Kaad närijsid teine teise kõrva äärest
saenud? = naisterahvad jooksidsid üheteisele
kõrva jüse. –

Mool olle ehka see jügise naluft
weriste ka. = ma tappin see jugise mõn
loma ka.

„ Sool on viku tarvis naluft kang'mak
tõmmata. = waljumad waliluft tarvis
„ Ta weab seanahka! – ta laiskleb.
„ Ta oled kõva kuk kivi; „ nii kaua et
oma külgist teisele mitte midagi ei anna
„ Nägu punane pea päris just nut = nat
wahelnud Venelase perse! = joovitu ehk
mõni, mun pakse punase nänga inime
„ Ära jäuna! = (haige jäunab = jonib)
ära räägi muistmata jüttu.
„ Täna on laisa piiks plaksis! = kõre
kulm. eh palju parmoseid, päeskepsed ehk
masjakaid? (m. = nihilaja)
Saal ikuke palusmata wäeras sennis taga
. ta on nälg majas, = ei ole asja sennis puure minna

„ Jõõ ikka weel pudru! Sool a
tarwis enne kolm tünderit putru äe jüia
Wõlakse emämõte lapsjalä kes arwab äst
ka mõnda juurämaad asja wõib teha.
Peks mine on wäga mütmed moodi
nimaõõgä nat: „ Ma annan sool
nänna äst so ega kodu peerab – ehk
ema haudas laija külgä pöörab (ehk =
pöörab), ma teen so seljа na' pähmäks
kut so' kõht! klobama = (päkhä peks ma
jõna, klobama tulek jõnast „ klaba „ kennäga
wanast mõisakes pere jõõma kutsuti.)
„ kulma jauna anoma; „ kannikaid
tahjeks kütma; „ wihtuma „ uhtuma;
„ taguma; „ trimmältama. „ „ „
„ Konn wõib juba mättale minna! =
kuuk on sulamas, mätta ots saab lahti.
„ Wana saab wõõ nuiaga tõrre põha
päele. = müristab = (kõue = äike = pitkna)
„ On sool parm perjäis? On sool sitta
hädа? eni mõisale nennel vahu äi olä.

41 „Piipu pähä panema.“ = piipu suhu panema.
Enimäjad kiis just kut mattajel = selle vanem
õde tulew üllemene, kui kiis enimajad
mõtlõs ja waikjäd ol.

42 „Oga jee küll õigä aji ole.!“ jänne asja (viga
juurväs on nõidust = (womal täid n. n. c.)

43 „Ja a' nat wa' werstal lähm.!“ Enimäna
kennä jalad põlwä kohast wastomesse
käiwad, ähk luu sondi kohast, nänna
ät pünsjä ja jaapa jäerää wastomesse
viiwätäs kuluwad, ehk muidu wäga
nasinata ja harimata, jõutu (häiglane
laiska) enimäna on (wirtsal lähm on:
kewadel ära nälginud, nedunud lähm
kes kindsid = (põlwä ookt womal) nouwa päasja

44 „Ja on hädas kut hunt aja nurmas.!“
Ja on hädas õnnetuses nat ~~kuuse~~ nuusele äi
päle päesja

(Lõspäss lähändan ät rahwa juus jütt liiguh
vanaste on, mehä ligä „juuna“ ja naistä =
rahwal „võttu“ hüütud. (Väh. olla, jest praegu
weel on wiimane laulja mõnes rahwa juus.)

Siis olled mod weel mõned jütte niimed
üles märkita, kennest õpinäjad käijamaa
kihelk ja kõjed Rapla = Keila kihelk päralt
on. Jüttud K. r. jutustas noormees Päru Hein =
silt ja K. = K. r. 4 daastane Karl Käy.

1/ Jämä kaal.

Mär. r. Pühalep. murdes.

Täijä katku ajal – jee on wõna Krotji
jõa ajal elan' Kastivalõas Põela päräs,
päämees Jämä kaal. See oli härmus tugäv
mees, kes kõdäked äi saanu ega hämmast
kennägi alla äi annun. Tem nõune
tugäv mees ällan Rimse waldas Sulu kaja-
mõisa (Siis oli jäll Sulu
Selost eemal. Oga tugaaved mõhäd
jüttu kajid õga õhtu oma maja kadujä
kaja ätä päält täinä täijäga.

Jämäkaal (jämemaal) ehitas omalä maja
ja täi mõisast viis viiä jüllast palki
korraga wälja, kui kõjad äi juu tu wedäda

jüs päestes ka hävjad lahti ja wedas eşa-
se maja jäljes jüttaadik, aga nüüd
mõnä aasta eest laudadi ära ja läte
ues. Tõna nottiga (pirniga) rand-mürs,
mes Jeŝwerikw juurunä oln', olnud
nüüd weel ka taa laüdit (pöönigut) ja
juur raawast (paugst) oda.

Sia ajal tungesed wänälaşid na Weska
pärast, Tämäkaala taga ajadäs, kes lahinge
wäljalt nändä käest alle ära pääs'n',
Tämäkaal turnis aga jõmadi, kahä
hõbuşä wannvi; eest wõngast läbi, ja
hakkas jüs wankriga waenolaşi wiru
tama, aga ta pidi jiskest wiimaks põgä
näma, ja jooşis örgi ka jõşa, mis wägga
lõgä on, ja jälki lõgaja. Wänälaşed läksi
aga landa pääl taala jõtwalä ja läid
ka jäel jurunks. (lõgä on tüma, lega jäämma
tõmaşä jäämma. (Nago näha on jenne jüttud
nüüd uue aja maitşa jüures - aga tal on jüsnes jugu
kuulda ja wana mangelaşe nuşu tuşe.)

II (Mär. v. k.) Pühalep. m.) jag. 297.

Kaşti waldas, Lokkuse külas jaagu päva
põllal on üks wana „hiiä aun."
Kohk on põllu kõskal, üha põllu kraawi
ääres, wahu (1/1) maa (muru) Tämma kulaşad
weel praegusel enimäşid lõşiotsik ja
kangalt kokku, omalä käsädä wanta
aki otsima.

2. Taelemää kurat.

(Mänj. k. Rõigi k. murdes.)

Ühe korra astnud Taelemää wabatmees
omale Jidlaşe küüşt korati, lugu ega
oln'o aga nonna: Jidlane oln'o körtşis ja
wabadüs küsin', kas ei wõigs temale na jugu päevat
nõudusşt õppeta. Jõllane oln'o kohe nõus ja and'
laale ühe küünibi, kedäst kodu lahte käsimaan
teha, jüs pidenuud nõidusşt küll jaama, mees läi-
nuud nagu ja teinuud küünibi lahti, kuşt kohe
kärat wõlga tulnud ja hüä jugu paha_ak wan
tegema, nat wejan laastoşşed rookna natte jupi pale
põõranud hüis nõud kummutate, solistanud
mes ommus ja teinuud hii jugu tünkeşed.
Wiimate ajan üks taark ta aä' ta nõ'kene wai
tüüt, jüs mää alla liiwa ouma, nus ta weel müran
nat liiw kõrgele, kergenuud, - jüs naalanuud.

3. Tallaja (Mäejõem. kihel. Rõigi kihel. mundr.)

Õrra käskenud kutsert vaste ussi murest pedätada, talle puhta riidä, aga ise ta käsnud obuseid tallamas, ajanud talles kiiv pahnepiidi; kutser leinud kull' mio ta võinud, aga obuseid jäänud pääd pääwalo kuroliisemeeleks, ja tall olnu alate veju-rändha täis; kutser, wa muidlõik unes näin ära ot see kull õige ogi äi ole ja leinud ühe õhtu talli oolega puhtaks, mette medägo ai jätnud pääle aiste talle, aga ennäe! kahe aroga setta urg (sõnnino hang-R.m.) nurnas, kelle lõbu teise arn kätni — ööse ei tulnud medägeo wäärast eddi-selle). Teise omiku hüüab õrra aga kutsi oma jaoks ja ütleb: "Minne pärast sa mu jala katki murdsid" ise" jaub ja wäänab ännast aja'mel, jalg ninne seotud. "Oleäd ja keest äi," ütleb kutser, "ägas ma õrra jälga murdnud ma murtsen setta õrgi aru nat'i!" Säält saani oli tallaja kodunud ja polnd ännam eganes nähagi.

4. Nõja piibel (Mäejõem. k. Rõigi vn.)

Nõja piibelt wei seitse Mõtsp. saama tud upik, palju enimast, mõned aastu kaunis mallejad, mujiltkaud enimasti, aga see a upik rahwas nimpalju täht räägita, et tehnid on waanast mujalt härra peale rollerga seemet, kihwti, kaewutega wõnnan. Hiinmaa pealt uhtu poolt ei ole, see pärast ei ole mult wõimalik selleti selgemad rahwa-uju pilte anda, aga nii kui ma olen tähele pannud, teiab see uju ühe Eestimaa amale sõrmu, aga täheb mult upsid: kondu selleti paar naistest anda, pist pea uju on jüri Peetsburi Eestlaste hääs kulatõop. Nõja piibli lugu on järgmine:

Ühe õrral oli nõia piibel — ta oli oma härneli pääle sõdimi-tänu ja keupas täda nii palju kui'eganes wõis, ta laskes oma piibli läbi kiiu pugu nargä rohtu jeadi-peenardi pääle nopsuta, aja teed rännu tõis medädä. mõne. Õpe käis ta aga ööpe nauri wargil ja niskus ülesmio ei'ole juhtus. Härnel jai ta aga ühe ööpe häda ja xxx aknas tepsle edi jõuna kütma. Õrra: „Härnel, härnel mesa teed oma õrraga?" Härnel: „Ah, oläd ja weel õrraga!" ise jook aga ööpi. Õrra: „Ma olen ja jaks." Härnel: „Nõi an teie weel kaas!" Õrra jai pöpsa naha zaäwa ät kull aitas ja ät muitu pääwa kaeod kiinni pedas. Härner jai aga nõia piibli kaätä ja öpses omalt kiiu jõnod pehe nat' ärra äi wõind (paigati wain ehk wõin) taale änam kas medägod täha, ärra aga jubus parajati pääle kui härnelil juba raamat läbi paamas oli ja selles ta, ta keest ää, öötes, xx Uzjoh, waada oma teie oma jõga taa, wa tühi xxxxx jaub jüri jaa piddid just präägad jäda kohta lugäma, kus sind ännast wa' õlupõhja nästanse ära murda, ta oli juba jo jälgi taga.

5. Selli jõgi ja näuk. (Rapla kihelk. Rõigi mundr.)

Selli mõisa jõõs on näuk juba waanast ajast saani olnud ja nouab amalt ägä aastal ühe engä jõgä (jänge) Kord käimud ühes teumees sinna mõisa alla jõgä aast ujuda ja änista just kut' leigatsed walgaile ehälik micha xxxx

kesst kati, obu innund ja kargannud jõesse wälja
mees aga kukkunud jõgä ja waunud (waibunud P.m.)
pohja. Teine teemees wiskab wottu-süsti Rüü
kihlu Ungru wallas) riidest jalgast maha ja üppab
jõggä, jältsimeest päästma, ta läwab ta kü
pohast ülläs, aga must kass ootab ta ründ
päält, kes kässe ja ka mbud näidab.
Mees ujub päraste kesst nord pohja
ja töi furmu keha wälja.

6. Tüü ond (Jaan P. (Kapla ü Rõigi m.)

Üks teemees tulnud Selli kõrtsi ja räägi
nud: „ Tulin präägus Selli mõisa
juuraste läbi, jäält kus jõgi edöä jugav
kaäänu kohas x ø, ostus weesees üks
naistero hwas, wettes ässa jõgist wält
ja pani (panni P.m.) omalõ pimuga (põnga P.
piha ja pesi = (pesi P.m.) ännast, jugäs pääl
ja laulis esä nii kurwa aäläga:
„ Pääw weerääb ja õhtu jõuab, ei aga kõrtsi Tüü
Kõrtsi tütrus Tüü kuules sõda jütte, jõõstas kõr

uhsast ouä ja jõuses mat eganäs jõudes
jõõ ääre ja üppas jõgä, kuhu ta ka kadus,
mette furmu keha äi tulnud änam
wälja. Sest saani ütlesse jee koht Tüü ond

7. Furmu viisijad
(Keila niheth. Rõigi murdes)

I.

Kolm naabrimeest läinud õõsel furmu
otsä, õt furmu ümbärt ehtid ä' nüüsüta,
naad leinud juba furmu puhtaks
ja tahtnud wälja tulla, aga ülesi
waatäs alno ond nii mõtu, jülsä jugav
ja kaldad kõrgõd õt wälja äi saa.
Põisid olnud furma ümmes, juba
lähäb elm walgäks — ülalt kõrgält
paistab walgus ouä pohja ja üks kolä
ääl kes oo läbi ütles: „ Lubaga ännast
jüia, jüis pääsjaõde wälja.“ Narjuk neid furmu
ühe ala engä päätla. Põisid mõnd
pääsmest üi olä, sest kui jüst löitasse
jüis on muidugod pääwad lactud ja lubawad
mees ääl nouab: koha pääsed wälja, aga
teisel pääwal jäi üks kõlna koorma alla ja
suri, teine sees ännast ülläs, ka kolmas suri, mõõmoos
(?)

Kaks lahk kõera wedamund kõrtsi kihla
ät tämä tõõl lundc kambrist ööse furno
pääl lun ära. Seltsimees jooßa oga sinna
edõõ ja ütsäl murgast kui teinä üht
pääl lund tahab wetta: „Ära kiisu, see o
münn! Teine wis kak jämä ava ja
wõtab teise, aga enna üiak äär murgast
näpsma. Sõdamä tõõwõga wis nab ta
wõimaks üke pääl lun sinna murra
kust äär tõlab ja ise loopib: „Wõtta
jüs kui see ju enna on!" Wõisnab oga
jõbra furnuno. Mõnus: Ei ole mängi, aga kihla ei ju ole
pegale wõõta mis inimesest minna
pians olema. Tõlkija.

III

Üks kurja tegija rüüpus furnu ümbast
kün riidet ä, sõõri seljäst wõtte, langas
aga furnu kõõ ta kaala pääle ja
jäi kinni, ta natjus furnud ära cita-
(wõõra) aga omal õli waalu mis ta furnula
tegi — lahte ei saanuõge wõimaks mõõdanes
furnu ara, ja ta pääse taast lahti, aga
kõõ jäi elu aia ta kaala külge kinni.

Kõnes: C. Петерсонъ Императорскій Коммерческій училищъ Санктпетербургъ

Lõõmsite sül mõne tera mis wäärt on
õõta saama süs on sest rõõ- minu õsjon ol
seenero ja panen lõõsaks üke Peeti wanna jan
jagu 1. „Kõõst kõõk on ära wõõtud seal tuhi wõht on jäl
jäämud. Tubli töö jäneb ja terwõõ poiktes jõõn Pete
tunnust tera nõõja jumalaga. Kuldpanduleht J. Petersonn

Ans Karmel.

Saatnud: K. Lorken.

1890.

1.

Mituks olid halba ilma peal?
Kolm olid halba ilma peal:
„Üks oli warsti waene laps
Wõine teise mehe sulane
Kolmas waene leske naene."
Mis siis nutab leske naene?
„Nutab oma endista eluda
Trauniresta raasa põlve
Omasid häid aga woodisid
Paramidi padjusid."
Mis siis nutab waene laps?
Seda siis nutab waene laps:
„Ues aga wiitsib see teda wiskab
Ues aga tahab see teda tapab
Kidural kivi käes
Põõsal puu peus
Kividel konta kaene lus
Kiskame ta isata
Tapame ta emata
Tal pole eest aga seisjaid
Tal pole armu andijaid
Tal pole mure pidajaid

Eest aga seisad hingamas
Armu õhjas am mu muldas
Mure pidaja mullu muldas
Jeesus hüüdis ülewelt
Maavia maasta Kõneles:
"Ärgem lõõgem waesta lasta
Waene laps nutab lõõmata
Ahastab ilma hawuta"
Emme Kene eideisene
Kui ja minda Kaswatajid
Mitu öö olid uneta
Mitu hommikud ofata
Mitu päewa lõunata.
Põlle jees mind põllale Kandsid
Oha Kate hoida andsid
Lilli Kesse liigutada
Ole Kõrre Koigutada
Nüüd sina hingad haudasse
Nüüd sina magad muldasse
Tõuse ülesi emme Kene!
Tule minu Kesku Kinnitama!
Ande wa Kka walmistama.

Ema jüs mulle Kostis jälle:
Ei wõi tõusta tütar waene!
Mure on Katwand mulla peale
Ära heinad haua peale
Sini (silmad) lillid silma peale
Pähkle puu minu päälutsele
Kõine puu minu neude peale
Kalakas minu jalge peale
Jumal sinu kesku Kinnitagu
Ande wa Kka walmistagu!"

2.

Aadu oli alles poisike
Puhas puuju Kuduja.
Kallis naade kirjutaja
Tegi laewa lagle luusta
Lagle luusta pale puusta
Kardi luust pani paarid peale
Kana luust tegi Kaared sisse
Ane luust pani aerud sisse
Lükkas laewa lüsi Kuse

SõuKas-ta Korwatu merese
Sealt panid wanad Jõudelema
Hõnad Jõudsid aerud jõusid
Saand Jüs- poole wahe pealt
Sealt pani noored Jõudelema
Noored Jõudsid purjud jõudsid
Saand Jüs Rüga reidi päele
Wastu tulid Rüga herrad
Rüga herrad Karja sakjad
Need aga haKsid küsitlema:
"Mis- te hulKas- hulgaute?
Ja Rümne Kesta Kõnsite?"
Ado oli mees, aga mõistma Kostmas:
"Mis- mee hulKas- hulgume?
Ja Rümne Kesta Kõnsime:
Meie otsime neid, aga neidusid
Mis- on KesKus- Rihlatud,
Ja pappi laudas- laulatud."
Sõimati meid laimati meidi
Õõti meid Rüga linna viKand.
Sõimati meid laimati meid,
Õõti meid Karja ajad KisKund.
Sõimati meid laimati meid,

Õõti meid Põltsama põletand.
Sõimati meid laimati meid,
Õõti meid Lääne lehmad lüpsand.
Ado oli mees, jüs mõistma Kostmas:
"Siga on Rüga linna viKand,
Kraru on Karju ajad KisKund,
Põrsas- on Põltsama põletand,
Hunt on Lääne lehmad lüpsand."
HaKsid nüüd mehed ninema
Maja-teed mõõda marsima
Tuli jüs wastu tamme metsa,
See oli meie meeste metsa.
Sõelt mee läbi läKsime.
Tuli jüs wastu Kase metsa,
See oli meie poiste metsa.
Sõelt mee läbi läKsime.
Tuli jüs wastu leppa metsa,
See oli meie naiste metsa.
Sõelt mee läbi läKsime.
Tuli jüs wastu õuna metsa,
See oli meie neiu metsa.
Sealt ma wõtsin waese lapse.
See tunneb tuleta Rüga Ka
Ja laterita Kambri linna.

p. 318

Koidu kukked laulawad
Tõused õues-tõusewad.
Mind aga leitakse wajakat.
Mina olen oma otsimas-
Kulda Kaela Kuulamas,
Hõlget peada waasta lemas.-
Pere mees-pere mehike?
Pere naine naisuke?
„Õrgem hätkist härga tapke!
Õrgem rutust vooga tehke!
Mina pole tulnud jõoma pärast
Mina pole tulnud jooma pärast
Ma tulin oma otsima
Kulda Kaela Kuulama.
Siin on minu silma tera.
Silma tera sule hätte
Kreen nis Kaenla paijutke.
Pigke ja neiuke!
Ära mind waesta wälja wiskа!
Ära mind halba ära aja.
Ära mind kõiva Korwale lükkа!
Tule mulle pere pidajaks-
Minu aga meel muljujaks.-

Saaremaalt - Kärlalt
Saadud 18 22/VII 91.

Kogunud K. Laiken
p. 319. Kärlal.

Mõned wanad laulud (4x).

W 1 Meeli. Pärdist kirj. Niemi II 15.

Muiste wiidi Meeli mehele
Soome suure silla ääre,
Meeli pätsu hirmatele,
Meeli lõi käed kaguje:
Ah minu oma jumala!
Mis-ma nüüd koju unustsi?
Tia särki, ämma särki
Näu narmikud, kuue käiksed.
Taktis-ta säält tagasi päärda.
Peig es-anna lubada
Meeli wiidi mehe kaduje
Siis pandi Meeli magama
Unta peigu minutama,

Kaasa kaela kainus-tama.
Ei jäänd Meeli magama.
Wõttis aga nua taskusta.
" Ah minu kulu nuake.
Kás ja jääd sõdame werda?
Maitsed makjasta lihada? "
" Mixs ma ei jõõ, kui ja jäädad,
Mixs ma ei jõõ, kui ja joodad! "
Pistis läbi poiu südame,
Hõbekas oma nuge kaasa.
Weri joaksis läbi linade,
Läbi poeniksje joalaka
Läbi kats kalme kaime.
Meeli läks jäastes kaewu jurre.
" Kata minda kaewukene,
Kata minda kargajada,
Peida minda pelgajada,
Nue poiu hukkajada,
Kaasa kaela raiujada. "

Kaew aga mõistis, wastu kostis:
" Ei wõi katta kargajada,
Ei wõi peita pelgajada,
Nue poiu hukkajada,
Kaasa kaela raiujada. "
Minust wetta wiiakse,
Sinda jüita leitakse. "
Meeli läks jäastes kaje jurre.
" Kata minda kajekene,
Kata minda kargajada,
Peida minda pelgajada,
Nue poiu hukkajada,
Kaasa kaela raiujada! "
Kaja aga mõistis, wastu kostis:
" Ei wõi katta kargajada
Ei wõi peita pelgajada
Nue poiu ukkajada
Kaasa kaela raiujada. "
Minust wihta wiiakse,
Sinda jüita leitakse. "

Meeli läks jaostes haawa juure:
" Saitka minda haawakene,
Katka minda kargajada,
Peida minda pelgajada
Uue pein hukkajada
Kaasa kaela rainjada. "
Haavd aga möistis; wastu kostis:
" Ei wöi katka kargajada,
Ei wöi peitka pelgajada.
Uue pein hukkajada
Kaasa kaela rainjada. "
Meeli aga walus wastab tale:
" Kata aka haawakene,
Saagu su lehed lädisema,
Nändagu mu liha lädiseb. "
Meeli läks jurese jaose,
Täi aga seisma järwe juure:
" Jaa mull warjuks järwekene,
Katka minda kargajada,
Peida minda pelgajada

Uue pein hukkajada.
Kaasa kaela rainjada. "
" Järw teda käskis jenna jäada:
" Tule minu kunja pääle,
Astu minu harja pääle,
Laje minu labalu pääle.
Kes näeb jos suitsewada,
Arw ääred kaurawada
See andku sellel hinge armu. "

W 2.

Teemeje teemeje wenniskesed,
Teemeje laewa luige luista,
Luige luista, poilli puista
Pardad pääle paardi luista,
Haared sisse kana luista,
Paremeje pääle mastitsida,
Nii kui poilli raagutsida.

Paneneje päälle käiesida.
Niiskui kandlikeelesida.
Päneme päälle pungesida,
Niiskui neiupõllesida. –

Saadameje saadameje wennikesed,
Saadameje laewad Saksa maale,
Noa aga Raatsi nurga päälle.
Sääl an neiud neljakesta.
Tätame eest need elmeskaelad,
Tätame tagant need taalderkaelad,
Wõtame wahelta waese lapse,
Waese lapse Liisakese;
Liisakene keedab leenta,
Keedab nooga rammusada.
Teda on Looja mulle lomud.
Armas- Isa mulle annud.

W 3.

Leeri leeri lõuke.
Kus- ju kulda pesikonda?
Too taga tammikus.
Launa taga saarikus
Metsa äeres männikus.
Kus- jee männik jälle jäi?
Wanamees raius männiku ära.
Kus jee ~~männik~~ wanamees jälle jäi?
Wanamees juri jälle ära.
Kus- ta maha maeti?
Pika põllu peenra päälle.
Kus- jee peenar jälle jäi?
Ükjed raswasid peenra päälle.
Kus- need ükjed jälle jäid?
Ükte Neitsit nappis- ükjed ära.
Kus- jee neitsit jälle jäi?
Neitsit kiigub kiwi punuris.
Kus- jee kiwi jälle jäi?
Wesi wiis- jee kiwi ära.

Kus-pee weſi jälle jäi?
Muſtkärg rändpaas-wee ära.
Kus pee muſtkärg jälle jäi?
Tappaur kappis-muſtru ära.
Kus-pee tappur jälle jäi?
Käwaſi kulutas-tapuri ära.
Kus pee käwaſi jälle jäi?
Käwaſi kargas-känuu ala.
Kus-pee känd jälle jäi?
Karu pee kiskus-känuu üles:
Kus-pee karu jälle jäi?
Karu läks-muiste muile maile
Tättis-jälgi piia maale.
Tälla aga ratta tõrwa taama,
Wana aga ratta raswa tõrma.
Kes-ta järel jenna läinud?
Wanamees-walge rahukaga,
Näene nädra lapsega,
Habu hüüru warjaga,
Lehm leedi wasikuga

Lammas-laugi tallega,
Sija seitsme pöärjaga,
Kaer kalme pajaga,
Kaſs-kahe rattaga. – – –

W 4.

Hiir hüppas-kaſs kargas,
Wana karu läi rummu.
Kirp aknaſt wälja,
Wõõraid waatu wõtma.
Kes-neil jäal jüs-wõõraks-oli?
Hiir oma ühekesma ijaga,
Kaſs-oma kahe pajaga,
Nürk noore neitsiga,
Kukk kullatud kannus tega,
Kana kaarutud pöllega,
Tihane ali tiina reega,
Warene ali wask saabas tega.
Mis-neil jäal jüs-jäämaks-oli?
Kuke nad kapsid kuiwat-likaks,
Sõli jüste sibulaks,
Konna pea ali pipariks.

Kikk-kargas-küli,
Üle soode maade,
Tegi mulle heina,
Mina heina tatule. (lehmale)
Tõst mulle piima,
Mina piima piigule. (kapärsale)
Pük mulle kürje. (liha.)
Mina kürje katkale,
Kõtkas mulle jule,
Mina jule jepale,
Sepp mulle nua,
Mina nua jaavele,
Saar mulle lehed,
Mina lehed lambale,
Lammas mulle willad,
Mina willad emmele,
Emm mulle juure jaia kaku ja nue ~~kaat~~

6.

Wanamees-wanamees-walete kongi,
Ütles minu karja kaugel,
Kari aga mängis-männikus,

Kuuti tõi aga kuusikus,
Lusti tõi jõal lepikus,
Tantsis-taga tammikus,
Härjad Hänni heinamaal,
Hobused Aki kuhja kallal,
Lehmad Lutsi lepikus,
Mullikad alid kõrtsimäel,
Wasikad alid wanas-ajas,
Lambad alid Lauri põllal,
Sead alid Siidi kaplis,
Kaer ali Karbajõal,
Mina ise Ilwesjaal.

7.

Tere nüüd perelaske,
Tere nüüd perenaske,
Wõtke wastu nüüd wõõraxjt,
Mis-ja tulid meile täna?
Ma tulin kuulma kuukulindu,
Waatma walget warwaslindu,
Nõudma neiut naoruxesta,
Kasima kaasaxett kenamat.

Kus-see tuu mis-tuonamullu
Lindis minule pūles-se,
Jättis-mull lilled linaxsi,
Katkus-puled xaunisti.
Sje ta lindis-lepixusse,
Mina jäin aatama arusse,
Kui jüs-piixsus-pilli xäälta,
Torupilli tore xäälta,
Jättis mind maha marjuke,
Lepixusse leinama,
Tammixusse tantsima.

8.

Tere nüüd pere isake,
Tere nüüd pere emake,
Wõtke was tu nüüd wäärax'si.
Mis-ja tulid meile täna,
Ma tulin kuulma kukulindu,
Waatma walget warwas lindu,
Nändma neiut noorukesta,
Lõsima xaajaxest xenamat.
Teil on tüütar ilusake,
Siniselma silguke,

Tüna mule pupasike.
Pai isa, kulla ema,
Pange see tüütar mehele,
Andke teda minule,
Muidu ta jäeb teil järele,
Seina äere seenetama,
Aja äere kalletama,
Taku tordi talxijaxs: . . .

II

Wana usk.

1 Laps, mis ristimise ajal wadesid palju ümber waatawad, näeb elu ajal palju tantsi ja wiinas tusi.

2 Laama ei taki wäänt witsaga lüüa, muidu jääwad ta jalad haigeks.

3 Lamba lauda päära ei või muidu ümber aida, jüs-kaxkawad lambad ümber käima.

4 Kui naare kunga kuudi tekaxse, jaawad need palju kirpusi sigitama.

5 Kui ~~ita~~ naare kunga jauna käetaxse, jaab ihu palju higistama ja tikeleva

6. Kui noore kuuga jane tuuakse ja sellega tuba wetitakse, saab see palju kilkisi jigidama.

7. Kui Madise päewal päewal piima juuakse, on juuwel palju kärbsid.

8. Kui Näeri laupäewa õo otsa juxad jälas on, siis ei ole juuwel paisid karta.

9. Kui lapse kätkit tühjalt küünitakse, siis lapse karjub palju.

10. Kui asperid tühjalt ümber aetakse, siis päewad lambad lallikse.

11. Kui willast juxka peus ümber õaritad, siis lambad hakawad ümber käima.

12. Kui Waastla päewal juuksid leigatakse, siis kaswawad nad kästi.

13. Kui õofel pahurpidi teki all magatakse, näeb palju hirmsaid unenägusi.

14. Kui Madise päewal kaapsaid jüüakse, saawad juuwel usside kaapsad ära.

15. Kui Waastla päewa õhtul tuld üles wäetakse, siis juhtub tule kahju.

16. Kui ristinaka lapse majas on, siis ei tõsti mitte tuld õfel ära kustutada, muidu wäib wanaema

lapse ära wahetada.

17. Kui lapsele ristimise juures tema mälkmete wahele tükk kirja pandakse, siis saada lapsest tark lugeja.

18. Kui naare lapsele riidid selga pandakse, siis pandakse tähele, et parem käsi enne käise pandakse, muidu saada lapsest wasak.

19. Prunt, kes oma peiu majasse wardud ja näelu kaasa toob, saab sõal teerawaid sõnu kaela saama.

20. Peigmees ja prunt, kes sel ajal saab oma jalaga teise jala pääb astuda, kui õpetaja laulatamise sõnu loeb, on elu aja teise pea.

21. Kes ennast saunas ära kuiwatab, see saab ilusst kuiwand ja lahja olema.

22. Kes ahtul päraast päewa tuba puhib, see puhib käik oma õnne majasst ära.

23. Kui peremehel külimise ajal habe sõrmus sõrmes on, siis „kuri silm“ ei wiiku põllu õnne ära.

24. Kui weised rewadel esimist korda wäljale aetakse, siis pandakse see wits ilusasti paigale, et

laomad juurel oma karjamaal seisakssivad.

25. Karjane, kes esimest päeva laomadega wäljal käib, saab õhtul kuulud, et laomad jõgisseivad.

26. Kui pea karja (jõõma) laua päale pandakse, siis lähwad jead pahuraks.

27. Kui leiba enne muaga leigestakse, kui kõik leiwad alajust ära on, siis jäewad leiwa tegija päewad haigeks.

28. Kui juurel, wälja päal, tööl olles, alati leiwa koti juu lahti paestakse, siis jõuab töö enam.

29. Õlle tegemise juures keedetakse humalad wana rattaga, et õlut kästi päha hakaks.

30. Kui õlle wee keetmise juures tuld tõwrid kalumise jaunga karistakse, siis jünnitada selle õlle jaomine tüli ja riidu.

31. Kui õlut ei lähe käima (käärima) pandakse käima tõrre sisse jaala, rauda, nuge, warske, jne.

32. Kui Tõnise päewal hahnikul wihma sajab siis jureb sell aastal palju lapsi, kui lõunal wihma sajab, siis jureb keskealisi, kui õhtul sajab siis jureb wanu, kui päew otsa sajab, siis jureb kõiki inimesi õige rohkesti. H. Laiken. Kärlal.

(2x)

Vanad laulud.

Laulik: Ingel Kristjan. 65k. – (2x)

Värla kihelkonnast
Saaremaalt.

Saatnud: Õpetaja F. Kerg.

Saadud 18/VIII 93.

Üleskirjutanud:

J. Mändmets

pag. 340.

pag. 341.

1. Waese lapse laul.

Oi, oi oi, oi Lumaluke!
Pole see Lumal hästi teinud.
Lätis mind wara waeses lapses,
Wara wõeraste warale.
Läin kui Lanes murule
Kui teder tle arusse
Kui põdra põega põesa äärde.
Wõeras aga ütles: lõõge seda,
Üks aga ütles: lüka seda,
Teine ütles: tõuka seda.
Sellel pole remulajad kuulajad
Tial aga armu andjada.
Armu andjad ammu haudas
Kure pidajad ammu muldas;
Liiwas leiwa leikajad
Ja Kalmul waku algajad.
Kes mind nägi see mind näpis
Kes mind kuulis see mind teenis.

Ühe ma nutsin kumulisti
Põise aga sulmilisti.
Läksin nuteldes ema aawa (haua) päale.
Tõuse üles emmekene!
Tule mulle waka walmistama
Kerstu kaanta kaunistama,
Nõudrale nõu andijaksa.
Emm sis wastu kostis jälle:
Ei wõi tõusta tütrekene,
Mind on pandud mulla alla
Mulla alla liiwa alla
Muld on päale muljutud
Ja liiw on päale liidetud
Kare on päale raswanud
Külma kingaga rõneldud
Musta mullale juud annud.
Kes on seda enne näinud
Kes on seda enne kuulnud
Et on koolja kõdu käinud,
Et on koolja koju tulnud.

Läksin nuteldes isa haawa päale.
Tõuse üles tädikene!
Tule mulle waka walmistama
Kerstu kaanta kaunistama
Nõudrale nõu andijaksa.
Tjat sis wastu kostis jälle
Ei wõi tõusta tütrekene.
Mind on pandud mulla ala (alla
Mulla ala, liiwa ala.
Muld on päale muljutud
Ja liiw on päale liidetud,
Kare on päale raswanud
Külma kingaga rõneldud
Musta mullale juud annud.
Kes on seda enne näinud
Kes on seda enne kuulnud,
Et on koolja kõdu käinud
Et on koolja koju tulnud.
Läksin nuteldes wenna haawa päale
Tõuse üles wennikene!
Tule mulle waka walmistama
Kerstu kaanta kaunistama.

1 Tõdrale nõu andijaksa.
Wend siis wastu kostis jälle
Ei või tõusta sõsterene.
Mind on pandud mulla ala
Mulla ala, liiwa alla.
Muld on päale muljutud
Ja liiw on päale liidetud,
Kare on päale kaswanud
Külma ringaga rõneldud
Musta mullale juued annud.
Kus on sõja enne nãinud
Kus on sõja enne kaulnud
Et on koolja kõdu kãinud
Et on koolja koju tulnud.

Vendannas nõu 25. Weiu, weiu sõsterene
Kine nüüd koju sõsterene
Küla küla külmad saunad
Wihtle walla waesed lapsed
Siis sull waka wälmistajad
80. Kerstu kaanta kaunistajad

2. W Waese lapse laul.

Oi, oi oi, oi Jumaluke
Pole jo Jumal hasti teinud
Sãtis mind wara waesest lapsest
Wara wõerastе warale
Sãin kui sõnes murule
Kui teder tee orusse
Kui põdra põega põesa äärde.
Suilistele suisistele
Sãilistele sãilisteks
Teolistele teolisteks.
Ei nad maksnud orja palka
Orja palka, hãrja palka
Peremees peremihekene
Perenaene naesukene
Kui sinap marsa orja palka
Orja palka, hãrja palka
Wasel lapsel waewa palka.
Küll sind pilwes pünatakse
Küll sind taewas tantsitakse
Walgas taewas waewatakse.
Siis sina kõndsid taewast kaudu
Käid aga oma orja järge
Orja järge, hãrja järge.

Kuuñar-puu pitka peussa
Kangas laia kaenelussa
Süs sina öhtad orja paale
Orja paale, härja paale
Tule orja orja wõta palka!
Tule härja wõta waewa!
Waene laps ja waewaline
Oi aga wastu ukkelema:
Oi mina taha nüüd su palka
Oi mina taha nüüd es waewa
Pole sina süs mulle palka annud
Kui mina alles maa pääl olin
Kus ja mu werd waewa för
Käs warss wenitasid
Kinna kuida rikeldasid
Põlwe jooni põrutasid
Tumal aga kumlis kuiwa kääle
Kalastas mu halwa pääle

41.

---

3. Waese lapse laul.

Ära aga juri ella emme
Ära aga juri ella taati
Ära juri kahed ellad mõlmad
Ellad aga wiidi ukkest wälja
Armus nüüd läksid awnest wälja
Ellad aga hauda kaeweti
Armud nüüd hauda langesiwad
Tuli süs jälle wõerast ja
Tuli süs jälle wõerast ema
Kumlas mind kõrbes uitawad
Ja taga kui laasma laulawad
Kumla kus kukub kurja kindu
Kumla kus öiskab öela kindu
Nägi mind wäljal weerewad
Läbi kui lärtu läikiwad
Ute kui roja roiniwad
Jani aga istme ukse ette
Wõtis aga istme ukse eesta
Kartis mind iskuwata
Jani aga leiwa renni päale
Wõtis aga leiwa renni päalta
Kartis mind leiba loikawada

Pani aga kulbi katelusse
Wõtis aga kulbi katelusta
Kartis mind lupi kattuwada.
Pani aga patja õetetesse
Wõttis aga patja oetetesta
Kartis mind maha eitawada.
Mindaki: jüs oli oma isa,
Mindaki: jüs oli oma ema
Kuulas mind Kõrbes uitawad
Waga kui laasma laulawad.
Kuula kus kukub kulda lindu
Kuula kus õiskab hõbe lindu.
Nägi mind wäljal weerewad
Latsi kui läku läiwad
Üle kui roja roiniwad.
Pani aga istme ukse ette
Istu maha tütar noori.
Pani aga leiwa renni päale
Leiwal leiba tütar noori.
Pani aga kulbi katelusse
Kattis lupi tütar noori

Pani aga patja oetetesse
Heida maha tütar noori.
Ja wäeti ollen wäsinud.
Ära aga wäsiwad wägewad ruunad
Ära aga wäsiwad kugewad härjad
Seda aga'ps wäsi sina wäeti. 49

4. Serrumõisa laul.

Oh me waesed noored mehed!
Kus me saame? kus me jääme?
Kus meid wümaks wüdamessa?
Pärast aga wümaks pannakse?
Liiguakse linna poole
Liiguakse turu päale.
Linna laia ummistale
Ulem see hünak ühelt poolt
Raudrat karjut kahelt poolt.
Räsik aga püssi püsti hüüa
Mõõka tupe torgata.
Lähme, lähme, käime, käime
Lähme Kiua fülda kaudu
Muusu laia maantee mööda

Peeterburi pitka tee.
Vinna orgu mee ajame
Vinna suitsu mee sureme.
Ei mee leia isa leiba
Ega mee leia ema leiba.
Ei meid pese eide käes
Ega meid määri memme seepi.
Mere wesi on eide käes
Mere wahtu memme seepi.

I–IV Merimees laul.
Halb ma olin isa eest
Halb ma olin ema eest
Halb aga sugu wõsa eest.
Halwa eest minu anneti
Walla eest minu wäeti.
Kuresaare kõntsiti
Rüdad seljast riisuti
Kondid läbi waltsati.
Kas on terwel priske meel
Ta on terwe priske meel.

Käärid nätte wõeti
Linases päält nüüeti
Suga päste wõeti
Habe sunst aeti.
Süs aga jälle ellas wennas
Marsilin ma maanbees mõõda.
Sai süs Pärnu linna sisse
Pärnust päälik teha janin.
Süs aga jälle ellas wennas
Säält mind Riga saateti.
Rüga rüdad selga pandi.
Süs aga jälle ellas wennas
Säält mind Muskus saateti.
Muskus munder ümber pandi.
Kübar on pääs ja pää on palgas
Saapas jalgas warbad wälgas
Keisri harral reped käes
Meile waeste selga pärast
Koht on tühi mere päale.
Süs aga jälle ellas wennas
Säält mind Soda saateti.
Soda ma läksin sõjara eest

Vere ma walan wenna eest
Hinge annan isa ema eest
Soar ei ole isa armar
Isa armas waapa kallis
Soar on armas haljas Wõeka
Armas suus wäe kohtunes.
Soas on nüpalju meeste päida
Kud aga soobes mätta päida.
Soas on nüpalju meeste silmi
Kud aga taewas tähtesida.
Soas on nüpalju meeste kuida
Kud aga metsas rahnu puida
Soas on nüpalju meeste saari
Kud aga pinnes alu puida
Soas on nüpalju meeste sõrmi
Kud aga katuekes rooguside
Soas on nüpalju meeste werda
Kud aga maapäal meresida.

6. Pulma laul.

Aitimal pere isada
Aitimal pere emada
Mind aga pulma kutsumasta
Seda aga aeu mulle pakumasta
Aitimal pere isada
Aitimal pere emada
Mind aga pulma kutsumasta
Rendi aga ede katamasta.
Eest aga rendi ille rooga — lammas. ille = ute, dimin.
Taga aga rendi talle rooga
Kesta rendi kommi rooga — lammas, dimin.
Wahel aga rendi wasika rooga.
Eest ma soon ago ille rooqu
Tagant ma soon aga talle rooqu
Kesgelt wõtan kommi rooqu
Wahelt rendi wasika rooqu.
Aitimal pere isada
Aitimal pere emada
Mind ago pulma kutsumasta
Seda aga aeu mulle pakumasta

Seegist härja täpsid ära
Kis pole ilmas iges käinud
Kümnel aastal kündanud
Kuuel aastal koormat kannud
Pää täll puudus pilwetessa
Sarwed jatusid taewadessa
Magu täll jooksis maada mööda.
Aitimal pere ijada
Aitimal pere emäda
Tütart aga meile andamatta
Aitimal pere ijada
Aitimal pere emäda
Pöhdu aga maha toomatta.
Iga üks läheb ommaga
Iga üks oma abikaasaga.
Mina aga waene üsna üksi
Üsna üksi kui see kurga
Ehk on kurgal teine pool.
Mina aga waene üsna üksi
Üsna üksi kui see lagle

Ehk on laglel teine pool.
Mina aga waene üsna üksi.
Minu aga meesi mere taga
Wüs aga wersta wäina taga.
Kus mé üks-kord koku saame
Isa kaudas, taewa laudas
Paradiisi roosi aidas.
Sääl mé üks-kord koku saame
Anname suud ja armastame
Teeme töö ja röömustame.
Kui üks naene laulab siis laulab sagitasti wiimse otsani
nõnda:
Minu aga meesi surma kaugas
Abi kaab ju ämmul kaudas.
Kus me üks-kord koku saame?
Isa kaudas taewa laudas
Paradiisi roosi aidas.
Sääl me üks-kord koku saame
Anname suud ja armastame
Teeme töö ja röömustame
Seegist roosi mis ta leidis
Seegist ta siis mulle anneis
Mu kui oma prouasile.

7. Pulma laul.

Hakame mehed minema.
Paneme pühad põlema.
Kuda ahjud küttima
Sauna ahjud suitsema.
Hakas ta loagast lunda lööma
Rangista rage sadama
Rinnusta wihma wihama.
Jäes oli kaube, jäes oli särki
Kardas see wana kasuvas.
Pere aga eite eidekene
Pere aga taati tädikene.
Wõta minu tuba tuisu eest
Koda kurja ilma eest
Wajase wihma walina eest
Kojase wihma kolina eest.
Ma astuksi kui tohirsi.
Ehku teil urgad uste alla
Hallivad alla lääwese.

Tere aga kamber kahte nurka,
Tere aga koda kolme nurka,
Tere aga tuba nelja nurka,
Tere aga ahi kamma nähtus.
Tere aga pinki pihlapuine
Tere aga rendi lemmeruine
Tere aga waage wahteruine
Tere aga taldrik tasane.
Tere kulpi kulda warta
Tere koorta kulda napu.
Lõõgem pilli peenes sõrmes
Meite meeste meele järge
Meite naiste jala järge.
Süs me' tantsime tasasti
Süs me'p jõe uta põrmu maasta
Tahma tua lagedastesta.
Süs me' helmed helkiwad
Kudrus paela kukkuwad.

Mina pole wihane muine päale.
Mina olen wihane wenna päale.
Wõi läks Kaugel kasja teile.
Üks mull rikus une kaue
Jadu mull rikus jaani teki
Kiri tee mull kis kus-kingad
Kaudne tee mull rainustallad.

8. Pulma laul.

Meil oli kolmi wahti õues.
Üks aga wahti wärawa ees.
Teine aga wahti õue päal
Kolmas aga wahti kepeluse.
Kus jäis käinud meie wahid?
Läksid jajad jõe tulle.
Pulmapea Saja nüüd jõtsub meie õues
Meie narmaste rajades.
Saja nüüd waene poisikene
Saja nüüd waene kulda samba

Kuhu oma rahwas kogunes
Läse oma rahwas jõe tulla. = Saja läheb omarahwaga rendi taha
Siin on istunud Isandad
Siin on istunud emandad
Kõrra käinud kosli poisid.
Siia peate teie istma.
Saja nüüd waene poisikene
Saja nüüd waene kulda samba
Tuha te sia tulite
Tuha te ära läkete.
Meil oli neidu pisikene
Pisikene peenikene
Kasulane lapsukene
Kuulis ta peiu pilli häale
Saja wana sarwe häale
Peiu poisi õiskamise.
Hakas ta ära minema.
Ahmis ridad waenelusse.
Läks üle mere Suumaale
Kõweriti õunastusle.

Üle lahe langudesse.
Wene maal ta wiimaks mähkis
Kura maal ta wiimaks kuulduis.
Warsa maal ta saunas olnud
Peterburis jeab pesnud.
Saja nüüd waene poisikene
Saja nüüd waene kulda samba.
Jahate taga ajada.
Süs pange laewi laewaserra
Laewi paelas parwederra.
Saja nüüd naesis naisuresis
Jahate taga ajada.
Süs pange pölled purjuderra
Pölle paelas parwederra.
Minge üle mere tiilmaale
Kõweriti Kõimastusse
Üle lahe langudesse.
Sääl on neidu pisikene
Pisikene peenikene
Kasuline lapsukene
Tikkuwad ta tinased rinnad
Kuldwad nuud kaela ehted.

9. Wõitlemise laul.

Mina pole tulnud küdelema
Küdelema wõidelema.
Koju jäid minu küüu kindad
Küüu kindad, wõõu sukad.
Kui sina tahad küdelda
Küdelda wõidelda.
Süs aga mine maasi mõisa
Tumala wui tänawa soke.
Sääl on kurjad küdelemas
Küdelemas wõidelemas.
Sääl on tünder tõrwa wetta
Sääl on poolik porsa wetta.
Ware warsa konoineb.
Kui sull süu süs ime säält
Kui sull nälg süs näri säält.

W 1. Usi, oolmeteja kohuse kiriku sõnas.

Mis sa salaja salwad
Mis sa nägemata näpid.
Ära sa wõi pormania pageneda
Alda kaldada nõuda
5. Mata alla mäsaneda.

Tiuma ilesad kalas
Saarema silesad kalas
Muhuda mustas seljas
Arwast riiutusi seas ka.
Mäeusist ma tegin aidu
Kiirdusest ma kerin wissa wissa
Aule nõrjest ma kerin tal.
Silmad ma päärsin peespidi
Hännad ma pöörsi alatspidi.
Kiwi ääred riiskama
Ware ääred walkuma.
Wiige ära neid wihaseid neidu
Wiige neid sueri soola kaugu
Mäda järwe äärt kaugu.
Turba täisa, turba wetta
Karsi pütta kasawa wetta
Seletis säästa wersa
Neid usside upuda
Forwas kanta kaltsesta.

1.

Wana A. tundmise ja terweks tegemise wägi.
Tahtsin kord näha, kuidas ta parandab ja terweks
teeb, mis abi nõu või rohtu ta pruugib. Woltsin
kord sellens ühe õhtu ohverdada. Lõse minnes palusin
peremehega paar sõna rääkida. Ma jutustasin: „Ma
tulin Teie palwele sõites oma pärast ja siis weel ühe
teise pärast. Nu wiga on, et näen palju unenägusi. Arst
kostab: „Ma teen selle wetsi.“ „Teiesti palus üks-
näene mind, nad rääkida oma mehega, nende asjolla
üsna nõdi. Kas Teie näili sedo häirite ei tea ma.“
Arst kostab: „Neid saab ka ikka hairitud.
Mind lähek took arst Kaewusse suure raanda täe
wetsi. Mind sai kambri kuhjutud. Kruus oli ruttma
wetsi täis kõbe teekunstikas seer. Mulle anti
kolm kord rüüpata. Siis kallas arst oma peu
pesadesse wetsi ja pani teise käe teise kõrwa äärse
ja puhus mu pähe kolm korda. Siis jälle teine
kuukla taha teine otsa otsi, jälle puhus kolm korda.
(Nõnda kolm korda!) Siis kastis mu sõrmed wee sisse ja
tegi mu käe seljad ja käe wasted märjaks ja tõmbas
iga sõrme. Siis piras kruusiga ümber minu pea
kolm korda ja igas kordas löi kruusiga minu parema

õla pihta. Wimaks lasksin mind Krumfi sülgeda Kolm Kord. Siis wiskas wee wälja. Ma and sain 15 Kopikad. Wiskas raha Krumfi ja isi sülges järge ka. Mulle ta juhtustas:, Ma waatsin wee päält, ja olen see haiguse kas kohtumisest või wihastamisest saanud. See kaub warsi aga. Mina aga olin nõnda terwe, et ma magasin nagu ismene õõ mütsi rahul ja terwe nagu kala wees.

Pudeli täis wett anti ka veel mulle kaasa Külanaesele viia. Wesi naitada (arsti ütelusse järele) et neid olla üks Külas wanamoor mehega riidu ajanud. Naine peab wett siis se wõtma ja ennast selle weega pesema. Siis pidada jälle rahu ja armastus majasse tulema. Naist wõi abi elu paari ei olnud paolesgi olemas.

Jahtsin ainult näha, kas wana arst ka nii juguste wett wõib anda, mis abielu vahel nende sütamed wõiks armastuse tulega täita. (Lisandus: Wesi on Saesti Kulm alli ka wesi, mis neil Kõõgi ukse ees on ja mis nad kaewuks pruukiwad. Kuulsin kõrwaga ja näjen silmaga kui ta kaewast mulle wett tõi.)

Wana A. amma Kuubes. (Saese sunst sõna sõnalt) Naene kiusdas lapse walwas. Wanad moorid arwasiwad tehtud wõi sõwitud olewad, et laps ei sünni ilmale. Asi sai nõnda kaugele aetud, et mindi A... juure kes sõowitud (võlutud) as ja kohe ara wõitama A... tuli. Siis se astudes hüüab kohe: Temal on sõuke isand kallal, aga tumm as ja pärast peab ta kaduma; siis sünnib laps.

Arstimisse:, Minge tooge wett. Imarsse. A... wõtab ühe Krumfi täie liiguitab thee kuusiraga ümber; wiskab ära. Wõtab teise. Langeb polwili põrandale, mütsi peast; õnnistab nii orna watt. Sülgeb 3 Kord sisse. Ütleb mehele, Wotta oma kere rehm ja seo umber naese rinnade. Käsk täitetakse. Nüüd lasep naese 3 Kord wett rüüpata ja sõrme otsiga paue pritsida. Nüüd piirab 3 Kord ümber naese rindade Krumfiga ja iga Korra aegu pritsib wett ka paue. Nõnda 3×3 see on 9 Korda. Wimaks lasep A wette sülgeda ja siis polarsts maha. A. läheb ära. Pihtul käsib ta jälle tagasi tulla ja tulebki ka.

Siis took ka wett pudeliga ühes. Ütleluse järele olnud wesi täila mauga ja räbse tiwad ja õmblikku jalad fuer wolu wastu aasti rohuks. See Kõik eiaidanud midagisst.

3.
Wabadiku S. lehm oli haige maas. A tulet sinna ja ruuleb lehma wigadesst. Joob Kalewusstra õmbri täie wett, läeb põlwili maas, palgb peaga kapp jalgade wahel. Lasep lehmale wett sisse anda. Tunni aja pärast lähwad lehma waatama. Perenaene teib tua uske lahti. A. kargub: „lehm tulep tuspa. Mõne nädali pärast tapeti lehm ära, sest terwesti sasmine oli wõimatu.

4. Kord oli A. kellegile õpetanud toise hobuse hinge ära wõtta. Ripelta hobuse rõrwa soola; lapuita. Walmis. Surja ingel.

5. Suiste esimesse pühha hommikul teilnud A. & L. kale, ja higi tõpane. Adaldab, kui palju maad ta juba täna hommikul läbi käinud. Peremees tõrelema: „Mis ja sis longud, kas ja ei mõista kallil hommikul kõdu seista.

6. Kõige rohkem nähja ta tõnti ja. Neeb kaia ta juttude järge taaga sagetasti naabas. Wiidrate ringidega. Surja ingliks.

1. Jutt.

Ühekorra läind jõulu üks wana tüdruk kerku. Ta hakkand jaba jõulu laupa õhtu minema, seest kerk olnd kangel ja ta ei arwand ennast jõulu hommiku enam jõudwad. Ta käind ja hingand jalga, kui jalad ära wäsind. Wõsse ta jõudand juba kergu juure ja näind, et kerk olnd tuledega walgustud. Ta pand seda esite küll imeks, aga et wõsse kõik kerk walgustud on, aga ometi arwand ta, kerkus jõulu õõsest jumala teeniotust peetawat. Ta läind sisse ja näind sääl palju inimesi olewad. Kui ta neid ainiti waatand, olnd mitmed tuttawad. Aga need, keda ta tundand, olnd ta täädа juba surnd... Kui ta kerku läind, olnd neil wanadel surnd inimestel paraft laulmine käsil. See wana tüdruk läind oma ammu surnd risti ema juure. See üteland temale: „Sul pole siin hää ühtit olla, mine pigem ära, aga ära waada mitte tää. Kui ja aga tahad tää waata, siis jäta oma pääl mine rüe lahti, et selleest kohe lahti saaksid, kui sulle ometigi jutetub? Tüdruk wõtand wana risti ema jäna kuulda ja läind kergust wälja. See pääl waatand ta ometi tää ja olnd kohe surnd inimestega, wõi waimudega, keda ta kerkus näind kui masfakatega ümber püratud. Ta jätand kohe oma wammuse nende kätte, Nõnda pääsend ta minema. Waimud aga jäand ta wammuse ümber waduma...

2. jutt. Laga mõisa tondist.

Laga mõisa rehe juures polnud rehe papi pidel rahu magada, igamees, kes õõpäs rehte magama läind, nüüdud õõse rehest välja, ula ala. Üks suur laev oli kord linna randa kinni talnud. Selle suurelaeva kipper või kapten läind linna mõisa härraga juttustama. Jutt läind jutta järele edasi, kuni rehe tondini. Kipper uedanud mõisa härraga kihla, et tema tahab ühe öö rehes ära magada. See kihla uedamine olnd tuhande rubla peale. Kipper (või kapten) ei olla seda uskuda tahtnud, et rehest iga magaja välja ueetakse, sellepärast võtnud ta kihla uedamist ette. Kipper võtland härra käest kirjutäs launa, kuumla, laulusaamatu, tinti, sulge ja paprit ja läind ühes öös rehesse. Ta üstend keskel rehe tuba oma kirjutäs launa tää maha ja hakkand lugema ja kirjutama. Kella löönd 12. selle järele kümbatud rehe uks lahti ja üks hääl üstlen ma tule!" Kipper ei lausund sõnagi. See "hääl hüüdand tõist korda: „ma tule!" Kipp olnd ikka vaguse. Hääl hüüdand kolmat korda: „ma tule!" Siis kipper vastand: „enna tule!" Siis üks must karune mees astund sisse ja ütlend: „Ma ei anna kellegile rahu siin magada, vaid viin kõik jutt välja!" Siis see mees läind kapteni juure ja rääkind, mis ta jääl räägib. Üks tüttruk olla jääl rehes lapse saand ja on lapse rehe

nurga alla pand. Mees näitand kipri le ka selle koha ja käskind lapse jäält ära võtta ja maha matta. Kipper on seda tõesel päe val mehe juhatuse järe täind ja leidnd. Selleşt ajast kaduud Laga mõisa rehe tant ja rehest välja viimine. Julge kipper aga uoitand härralt tuhat rubla. —

3. jutt.

Kuida tüüfs pimedaks saand.

Tüüfs, üks väike hall uss, elab üks siin maal elava räästiku sugulane, või räästi ise — on rahvajutu järele pime. Tema nägemise kaotamisest räägitakse järgmist. Tüüfs on väga vihane ja kihvstine. Kord ütelnud ta Jumalale: „Mina võin ühe päe vaga ühesõõma pere ussed kinni panna!" Et Looja inimestele nii suurt kurja ei soovinud, vastand ta kurjalt ähvardajalt uşilt tema nägemise, et ta inimesi hammustada (või piota) ei näeks ja oma hirmsat ähvardust täeks teha ei saaks. Selleşt ajast olle ta (tüüfs) pime. Aga tal olla ometi nägemişt jälle võimalik kätte saada. Kui kõige rattad rüütemalt veeresid ja kui tüüfs siis veeresşt ratta rodarätte vahelt läbi jõnab joosta, siis saada ta nägijaks. Ehk: Kui paju koor ehk paju pill, millel puu seest välja väänatud on ja mis veel terve on, maha jäeb, ja tüüfs selleşt läbi saab minna, siis saada ta nägijaks.

4. Jutt.

Kuskil olnud pulmad. Vanapoiss tulnd oma sulasega (ka) pulmale. Sulane peitnud emast ahju pääl, vanapoiss leganud emast pulmaliste seeka. Igakord kui teegi tõisele lahtise kannuga jinna annud võtnud vanapoiss sealt kannust ja annud sulasele pulma mänga. Pulmal tõunud pulmaliste seekel süid. Vanapoiss lõõnud vaßariga süslejatele suukla. Riidsejad saand nõnda rangeste üks tõise peale vihale äritatud. Üks mees lõõnud tõisele nüüd sugulse matša, et see viimaselt või kogumi jurnult maha langenud. Vanakom olnud aga iska pulmaliste seekel nägemata. Kui ta mehe langemist näinud, võtnud ta karbi, hoidnud seda mehe mina all, kumm maha löödud mehe hing kehast lahkunud ja vanapoisi karpi pugenud. Sulane saand oma ilanda, vanapoisi peale pahaseks, varastanud selle karbi ära, kus mehe hing sees oli ja pukkunud selle mehe minasse tagasi. Mees tõõnud elama ja pulmad läinud oma suuda edasi, aga ilma süüta. Hing olnud hall vinoke nilbe, naga talt. —

5. Jutt.

Mõnnuste mõisas olnud üks kõrra kaks rehte. Kui tõises reht tehtud, olnud tõisest rehest iska lamba mäginemist kuulda, ilma et lambaid näha olnud. Nimaks: põlend tõine reht ära ja ka selleltsamast ole enam lamba mäginemist sääl kuulda..

Wanasõk.

1. Matšapäeval wiiakse kõik asjad nagu wanad rehed wanad wärraed pie palju maja süüsta wälja, metsa, et sis sui wõlsi ei oleks.
2. Sellpäeval ei weeta metsast puid koju, et sui wõlsi ei oleks.
3. Kui elajad esimest korda wälja aetakse, pannakse lauda uksse ette wanad rattad, nimed rattapuud pie. Kui elaja nende peale astub, sis on sellel sui võmetust.
4. Esimest päewa karjaga metsas olles, toob karjane õhtu karja-witsa koju. Se wits wija, tarbe ratsitsele, öeldes: karja õnn ratsitsel!
5. Kui ruskal õhtul liiad suutäied laulab, tulek paha ilm, kui paaris — kena ilm.
6. Kui ratsel tulel sõngub, sis sureb teegi ära ehk saab leinata, nutta.
7. Kui laps kergule ristimisele wiiakse, pannakse wärawa wahele üks kraana muna, kui hobu selle peale astub, sis sureb laps ära.
8. Kui ristimise ajal ristija lapse pähe wett paneb, sis nipsutawad waderid jalgu ja räsi, et lapsest ussin tõõtegijä saaks.
9. Kui elajad esimest korda wäljale lastakse, tehakse wärawa wahele tuli, kust elajad läbi aetakse, et sis hundi hambad ära rõõwensid.
10. Kui noorpaar laulatama läheb, tehakse tondi, ehk pannakse aja teiba midagi hirmutust, et hoiused kargama hakanud, sis saab sääl külas kohe teegi pandiks (peiuks).
11. Kes sööma ajal nuet ült ära wõtab, selle hobuse saab tee pääl märjaks. —

12. Suur Neljapäeva õhtu võetakse igalt juugu
natuke liha, vilja, närtsunisme. põletakse pann
pääl ära ümber piiride käies, et kõik hädа
eest kaitstud oleks...

13. Kui mullik randma hakkab, lüpsetakse
jellelt esimest piima (jaastat) ahtakse tõise
lehmale jisse, siis saab jelleft head piima
ja väid, aga mullik jääda jeda wõrt vähemа
andega...

14. Armulaualt tuuakse kiriku veine
koju ja jellega määritakse mesipuid, et
need ostjani mesilasi täis oleksjvad.

15. Jahimees kattub pahult kõrgu leiba tuua
ja paneb jeda piisi; et tal metsas-jahile
minnes iskra jaaki oleks...

16. Kütt paneb pahu-leiva metsa suuskile
teiba ehk pun peale ja lasеb püssiga üle
wajaga abu jelja taha pahu leiva peale ja
mille jahi jaagi (linnu jäneseрie) peale ta
siis mõtleb, jeda olla tal iskra jaada. Kui
ta aga laskmise ajal jelje taha waatab, nähtа
ta jäal ämmutajja nirti pun pääl olevat

17. Kui usi üle Tee läheb, siis jajab nolmа
damal päeval jelle jäjele wihma.

18. Kui õzilase rongid korgel on, tulеb jugas
tali; on need madalas, tuleb madal tali (lumi).

19. Kui levad ahjust võetakse, antakse lastele
kapi kannikaid ispäranis tüdarlastele, et neil
juured nisad kasuksid.

20. Kui lauа (renni) pühega (anetuwaga ehk muugi
tõist liimarse, sünnib lõdzavale jutа tüüfi.

21. Sula tüüfi parandab neitsi lapse nuolimine.

22. Kes mütsjiga töist lööb, annab oma
tarkuse selleja tüüfile.

23. Kes leibade ahju panemise ajal ahju
eest läbi käib, selle kahu jaeb kinni.

24. Kui ahjust leivad ära võetakse, wisa-
takse midagi (puid) ahju, et leib jätkaks.

25. Kui jiga lauta pahna tõlub, tulеb paha ilm.

26. Kui kiriku aeda minnakse, hoiatatakse
vajaku kainu august higi ja panmakse
joola teri kingadesse, et surnu ois paha eiteeva.

27. Kui vanapoiss ära jureb, läheb ta hing
linnu jisse, kes nii laulab: „putt' pea lutt'
p— ostjaas tutt'?...

28. Kui kass emast pesedes käppaga
kaugelt silitab, tulеb kaugelt võeras, kui
ligidalt — siis lähidalt võeras...

29. Kui laps esimest korda kirikusse läheb,
linnakse kiriku nottiga lapsele nolm nood päha,
et laps hästi lugema hakkaks.

30. Lastele antakse rahnukamikaid — leiva
põhja — et lapsed rahnuksid.

31. Kes jea kielt jõõb, see hakkab laulma.

32. Kündajat antakse tüdarlastele jüüa,
et need peenikest lõnga ketiaksid.

33. Hobustel on esimeste jalgade külles
nuotad plekid (õõfilmad), selle mälestuseks
et nii korgele olla Prantsjse jõjas veri olnud.

34. Nõndega (õõfilmadega) pidada hobune eiste
nägema.

35. Kes haigusse kirikusse läheb, see ei jaada
enam terveks.

36. Kui laps rahe reppiga käib, juuxa ta
vanemad ära...

37. Kui Nääripäewa laupa wõi kuskil peres laudi noliotaxe, sureb jääl inimene.
38. Kui sell wõi tuli ära kustub, + taleb – surm.
39. On õga sellajal ihkumist kuulda, siis on seal peres warsi pulmad.
40. Tikrad wiskada oma munade puudi teede peale, kes nende peale awstub, sel on paises.
41. Kui kuolja kerstu tegijad koju lähtwad, jätawad töö ülestad kuolja pereste, et surma koju ei wäksiwad.
42. Pärast, kui kuolja maha wõdud, wõiwad nad oma tööriistad ära tuua.
43. Kui surm maha wõtakse, teharse wasaga jääl kamaga hobustele kolm risti ette, et need kargama ei lähekseiwad.
44. Kes kuolgale kõige enne wastu tuleb, wiib surma omale.
45. Kui teele minnakse, teharse hobusele jääle kamaga risti ette, et teel ümetuft poleks.
46. Kes asjata kiwa tuppa kannab, saab – näly.
47. Kui kaks koja ostjat, tuleb warsi kange külm.
48. Kui elajaid mettas ostetakse, siis sülitakse peusse, liitakse sülg läbi, kuhu poole kõige rohkem pritsib, seal pool on elajad.
49. Kes tõise peale sülib, see peab pörgeus tuleist katelt nuolima.
50. Kui kewade esimest käo kukkumist kuulatakse, loetakse kuolega üles, mitu ta kukkub, nii mitu aastat elada see inimene.
51. Kes käo kukkumist esimest kord kuuleb ja se sõnnata on, see ise ja selle inimese elajad, keda ta sõidab, kuiwawad ära.

52. Kes sõnnata käo kukkumist kuuleb peab kohe, kui ta kägu kuuleb, tooreft puud närima, siis kuiwab puu ära ja inimene päälseb ümetuseft.
53. Kui hobuse ülestu maad kaudu lastakse lohisedes, siis ei anna hobune kätte.
54. Kes kahe waagna seeft jääb (ühte kuhta) selle kõht ei saa täis.
55. Kui willaft rüet wisatakse, siis lambad israldawad.
56. Nua leidmine maaft – ei ole hea.
57. Hobuse raudade leidmine on hea (õnn).
58. Linne jüripäewa leitud hobuse raudaga toimetakse palju; see aitab iga ärastimise juures, mis majasi ette tuleb, näit: piimade, kalapüüste jne. juures.
59. Selleft raudaft tehakse turja kookisi, ahinga püsijne. need olla siis terawad.
60. Kui laps siisi jääb, sureb ära.
61. Kui lammaft wanast reuss niidetakse, kaswab hea will.
62. Nääripäewa õhtu puhitakse pühked kokku ja wäljakse wälja, nende peal seistes kuultakse, kus peres roerad augnwad, seal on tulewal aastal kozjad.
63. Kui teemehele leiba lõigatakse, pannakse tähele: jääb tüak siisi lõigatud kamika külge, siis on õnne, jääb lõigatawa külge – siis on teepeal mitte õnne – ümetuft.
64. Kes katla seeft jääb, sellel jündida mustade peadega lapsed.
65. Kui pen pesa nihelеb – saab raha.

66. Kui sõjak sülm sihkleb, saab nuttä.
67. Kui päremsülm sihkleb, siis naerda.
68. Kui nina sõs sihkleb, saab tõttesi kuulda.
69. Kui sim nuxk sihkleb, siis saab võeraft leiba.
70. Kui jalg uxse vahele jääb, siis saab surma kuulda.
71. Kui jaoma kallal läkastamine tulele, siis saab jima (õlut, viina pulmal.).
72. Kui sõõmise jimes sim täis maha kukkub, siis tulep nälgas-võeras.
73. Kui käerale heaste jima antakse, siis olla laulatamise aega kena ilm.
74. Kui Vastlapäeva hommiku vara laastuki tuppa timakse, leitakse palju linnu peski.
75. Kui kevadel esimeft kord linnalind võrgel nähakse, siis kasvavad pitkäd linad.
76. On aga linalind madalas- on lühjed linad.
77. Nähakse kevadel linalind esimeft kord maas, siis linakse sui läbi varbad ära.
78. Kui emme sünipäeva rauda magaft leitas, siis on leidja sui läbi tenve kui rauä.
79. Kui keegi tõisele lahti kamuga jima ammas sündida wastu võtjale lahti singa lapsed.
80. Kolmekuninga päeva järgmift päeva nimetakse nendri-päevaks. Sell päeval pesevä vanäd mehed õlle kehasi ja nutavad, et õlut otsa.
81. Sell päeval jimakse töömeft vett.
82. Lapsi pekjetakse sell päeval nuustidega.
83. Nuutri päeval ei tohi villu vahetada.
84. Matsapäeval ei või emased nõelu, ifased naaskleid tarvitada, et usid sui ei pistaks tõdra.
85. Matsapäeval emme päeva sünakse sea leiba ja jimakse viina. . .

86. Matsapäeval vedavad vanäd mehed rauä kangisi järele ja viskavad pulki ümest välja, et sui ümes uossi ei oleks.
87. Sellpäeval ei tohi emased tõrsse perese minna, et näd sõnna kärpseid või tää linduse ei wüks.
88. Matsapäeva pühkeb wüakse põllule ja põletatakse ära, tuhk rühwatakse laiali, et põld ei karetaks.
89. Matsapäeval rakkendakse wõrkusi ja tehakse turja kookusi, et need teravad oleksid.
90. Sellpäeval ei kednata villaft, et lambad ei aparsaks.
91. Vastlapäeval alustakse sõmiku wedu, ja pühkeb wüakse põllule, et sõs igal ajal sõmikut wõiks wedada, olgu kui aeg mistahes.
92. Kui sõmikut uanas kuui vedama hakatakse, siis ei mädane see põllul ära.
93. Noores kuus on sõniku vedu hea.
94. Kui Vastlapäeval nii palju päeva paistab, et hobune jõnab otse pama, siis on kevade kenäd ilmad.
95. Sünipäeval hommiku vara lähevad perenehed püshide ja sawidega messe hundi ajude.
96. Sünipäeval ei või karjased tuld üles tehta ega karjat puid murda, et hundid paha ei teeks.
97. Sünireede vahetakse ägised, nende laastudega sütsetakse põlduse, et need hästi velga kasvatakse.
98. Kui külima nimakse sütsetatakse ka nende laastudega põldu.
99. Ker sõõma ajal rüet ült võtab, selle hobune saab tee päält märjaks. –

100. Ker rüüet eneste üll paikab, ehk nõelab, selle kahju jääb kinni.

101. Laastu päeval ei tohtu tuld üles, sest sel päeval olla Jeruusalem 2 kord ära hävitud.

102. Näärija kolmekuninga päeva õhtul kirikust ära tulles rangutaakse võõdu, kes kõige ees roju saab, sellel on nobedad töö ilajad ja see jõuab oma tõrga täiste ette.

103. Nääripäeval ehk kolmekuninga päeval kirikust tulles kergitatakse kõiki põllu töö riistu, et siis sel töödega jõuaks.

104. Neljapäevane õhtune töö tuua õnnetuse. Näit. Keegi meie pani sel õhtul kapale uue laua sisse, aga sel õõl surid ta kits ära.

105. Nääri võõa ei võeta jalgu paljaks, et paised ei oleks.

106. Nääripäeva võõe tohakse tuhk koldest sidedaks. Hommikul olla tuha peal üks jälg. Misuguist see jälg on kas inimese, hobuse, lamba jalgist suguist, sureb tuleva aasta.

107. Sel õõl pannakse koostad laua peale iga koosta alla üks soola tera (terad on ühe suurusest. Kelle koosta all soola tera sulamata (on) — on terve, kellel väike sulab — on haige, kellel aga tükkis ära sulab, see sureb tuleva aasta.

108. Näärivõõe viljatakse õlgi lauge ja kühitakse, kas see ehk see vili kasvab, mille viljale palju õlgi lae vahele jääb, see kasvab hästi.

109. Kui nina kihelep, siis saada varsi surma sõnumit kuulda.

110. Kui pempsa kihelep, saab võeraga tere.

Mõistatused.

1. Uiput tuiput tuiput to
Vana aga nahka näppuis
Kaks karust, neli jalet
Ja ta kukkur otsa pääl?
Harjad sõmiku kuuemaga.

2. Ija isib, poeg pusib, sulane sulatab oluku?
Oherd.

3. Jen täis paljast, kamalu täis karust?
Vicht.

4. Üks oli võõpa, teine oli võõpa, kolmas oli kogija, kõver raud, neljas oli neis viderik, viies oli v—n vääni raud, kuues oli kuusmise pulk, seitsmes see oli seebi auk, kaheksas see oli karva naga, üheksas ümber augu rõngas, kümnes kahu otsa noll'?
Wokk (okk).

5. Tutar täine, ema aher, magab suunu reiste vahel?
Wokk.

6. Sarik sauna taga, sada auku p.—ses?
Õgi.

7. Wana naene nurkas, pilet suus saju täis?
Sauna ahi.

8. Wana naene nurkas, vask suoled sees?
Taari keha.

9. Must härg väravа taga, iga küllе kondi vahelt tuleb suits välja?
Mõil.

10. Raud täkk närib läbi raud kanepa?
Või luki auku.

11. Päeva tooreft liha täis, õõe tühja tuult täis?
Kingad, sindad.

12. Päeva tähyja tuult täis, õõsel tooreft liha (ehk Jooja veid) täis?
Vaadi.
13. Ruske härg magab põesa ääres, seitse aastat tuntakse ase?
Tuke ase.
14. Kumma sa võtad, kas see, mis läbi aja läigib või kivi pääl küüdeb?
Vett ehk usse.
15. Mustad saiad tantsivad, pekker ise luis kalk põialt?
Lamba s – tt.
16. Nikkerdi näkerdi nüüst, pikerdi päkerdi punst, soku sari sauest?
Söel, leiva löime (lähker) ahi (kosmas).
17. Pikker punker punst tehtud, nikker näkker näpuga tehtud, soku sari sauest? —
Maja katus, seinad, kosmas.
18. Mees läheb metsa, soole kimp selgas?
Mehel kõrs selgas.
19. Esiteks leeba, tõiseks läätba, kolmandaks kogumi kõver raud, neljandaks neitsi viisnurk, viiendaks v – a väänd raud, kuuendaks kuhi pulk, seitsmendaks seebi auk, kaheksandaks kärn lõuk, üheksandaks ümberaun, kümnendaks kõhu otsa küna?
AKK.
20. Vanamees nurkas, kaltsud kaimus?
Lõngu ark.
21. Päält põleb, alt suitseb?
Piip
22. Elav surnu reite vahel? Akki ratas.

23. Mul on kindel kinnitus, ei seda võta võtmed lahti, ega murra muunk-raud lahti, kukkub maha, ise läheb lahti?
Kunna.
24. Vana vakk, uus-kaas?
Meri ja jäe.
25. Punane pulk, must nurk?
Leiges.
26. Neitsist istub mäe päel, neli last sülen?
Tuulik.
27. Äärest sobalik, keskelt üüna selge?
Taevas.

IV
1. Roosi sõnad:
„Rosa pilla, alla pasla.“
„Need sõnad kirjutakse sinise paberi peale, määritakse pliiatsiga ära ja pannakse paber haige koha peale. Need olla kõige kangemad s. o. 9 Roosi roosi sõnad.

2. W. Hoolime sõnad:
„Eh hu hurka, kõrsti nurka,
„Jaksa kambri, tälli latsi
„Suutsi Jaanist saab abi.“
Need sõna lugedes sülitakse peusse ja kastetakse, muljutakse haiget kohta.

3. W. Mõisa sõnad:
Kui long mõisa läheb, loetakse järgmisi sõnu:
„Mõisad minge mämmikuse, karates kaasikusse, kukutes kuusikusse tantsides tammiku, lipsades leppiku sagades saariku.“

4. W. Roosi sõnad: Sahtz o-n
abero
t e n e t
o n e b a
n o t a s.

pag. 386

Fr. Peterson kõne
korjandus.

pag. 387.

Fr. Petersoni kalmas-
korjandus N:16 kirjast

1. Laul.

Imelik, imelik metsa küts
Istus kaarva aga oksa päal
Loi aga lekstä pillikest
Puhus paju viledast
Left jooi jaksab paapad jälga
Pandatel kilbid selga
Mõisa Mäel maini kaskik
Kuljа jõrnal koltsid kaatsab.

2. Vana poisi laul.

Kõik läksid kullaga magama
Hõbedaga kingama
Vend läks noore naorikuga
Isa läks vana emaga
Minu vana mehel pole midagi
Ma lähen mutter nurga poole
Tõrkuder tühja voodi poole
Pööran kõhu tumnen pähu
Pööran selja tumen seina
Pööran külje, tumen külma
Kabistan vanat kaskat.

Ma Riiga ära Peterburgin
Ja Tallinnasse Tammurgin
Toon kottidega kulda raha
Hõlmadega hõbe raha
Võtan noore naoriku
Vat' siis saan häste kingata
Ja pehmes patjus puhata.

Oitad, noitud rotti pulmad
Hüüe tüütar jai mehele
Nirgi noorema wennale
Kasfi kangema pojale.
Ker olid koti pulmalised?
Wares oli wasker jabaotega,
Tihane tina reega,
Harakas halli mantliga,
Kidarak kiriu kuuega,
Kukk oli kuldas kammustega
Kana kardas pöllega.

Laul (4).

Kui mina hakkan laulamaie —
Siis laulan lapsed lambadeks,
Kirjud härjad ainateks
Ohnad pähä sarwedeks
Wanad naesed weskideks
Mina aga peale mölderiks
Siis küll mina wiistan matti wõlla
Waese mehe koti poolt.
Kimas kott, pojal matt
Eest mina wõtan hüüe mäti
Tagant wõtan tangu mäti
Keske koti kette mäti.

Laul (5).

Tule Tuusta Toona Tiiu
Lange kaiofu Lalle Kadri
Pal põhku põrsa Reetu!
— (Kiri küs sai kambris kakku ...) —

Ollin mina orjas, käisin mina karjas
Ollin mina Hollandi sulaseks
Linda sande lamba pääseks
Holland see tegi mul kuue
Linda landi leiva laki
Mis mull' palgaks paisati
Wana naene nahka pidi
Seda mina süda himmustas.

Laul (7).

Tiritamme teile
Tule homme meile
Saad hoja saia
Ja leiva lõuna leiba
Pitka putru piima
Tiri tamme teile

Laul (8).

Ukt sukt sukt sunna
Meie wana must määra
Wüs aastat wenna
Kuue warsa ema.

Laul (9).

Tammu, tammu taadi poega
Heida jalga memme poega
Taadi tõmme rainja
Memme heina nüstaja
Päberlehe pillutaja
Kaste heina kaarutaja.

Laul (10.)

Kust tuli tõbi minule?
Sest tuli tõbi minule:
Läksin noorelt põlvelt kooja
Võtsin vana tütruku
Ahi oli teda ämmaks hüüda
Tõiseks naeseks nimeta
Läksin Lihula laadale
Sääl sain vana vaheta
Säält sain noore nukra naese
Viisin ta oma kojusse
Panin ta leiba lõtkuma
Änam ta pime püllus jahu
Kui ta lõge lõtkus leiba
Panin ta leenta keetuma
Siis ta istus kolde nurkas
Laskis tätti jahu waskа...
Wanduisin jee vaheteise kaupa
Kelmi kombel liigu jooma
Oh mu vana vahva naene
Wiisk ta oli keina aega
Muttas nukki löikuma
Oh mis hoolas oiuale
Oh mis valus vanduale!
Kui ta kunbas, änd sal äästas
Kui ta tuulas tuul oli taga
Pihuks pörmuks pepper lasu
Wümaks palgas wälja lasu

Laulukе. (11.)

Hädi oli äiti tütruk
Tegi tiitsed teede peale
Lapsed lage välja peale
Kasi, koera kaela peale...

Laul. (12.)

Halbage oma ema eest
Halbage oma isa eest
Halbage sugu võga eest
Halbage kõige valla eest
5. Vallaga mind veeti
Kuresaare kohtu tuba viidi
Seal mind läbi katsuti
Kas on terve priske mees
Siis aga jälle hellad wennad
10. (1.) Käänid käde võeti (2.) Sea palgas nüideti
(4.) Abe jeuest aeti (3.) Kuga käde võeti
(5.) Siis aga jälle hellad wennad
15. Sealt mind Rüga saadeti
Rüast pandi nüüd selga
Sealt mind Muuksu saadeti
Muuksu pandi munder selga
Siis aga jälle hellad wennad
20. Siis mind Pärnu saadeti
Pärnust pandi päälix täia
Siis aga jälle hellad wennad
Sealt mind Sõja saadeti
Sõjas oli nõnda meeste päid
25. Kui aga metsas mätta puid
Sõjas oli nõnda meeste jõmu
Kui aga näastas nooguli
Sõjas oli nõnda meeste jelmi
Kui aga taevas tähtesi
30. Sõjas oli nõnda meeste werd
Kui meres wee soni.

(.... Käänd käde võeti
Sea palgas (aeti) nüideti
Kuga käde võeti
Abe jeuest aeti. ....)

IV

Laul (13).

Ämm oli ahtis, Poola Jahtis
Ämm läks aga merele pesema
Heitis helmed heina maale
Kudrused kuu mäe otsa
Wene wiina laewa peale.
Pidagem purjed, laskem laewad
Laskem Ämme koju poole waata
Ehk wõib ija Ämme aita
Ija aga ütles Ämmele:
„Emem amman Ämmekest
„Kud aga oma häjakest.
„Häjakest mull' mitmeks ajaks
„Ämmekest mull' üünikeseks."
Ämm aga hakkas nuttelema.
Pidagem purjed, laskem laewad
Laskem Ämme koju poole waata
Ehk wõib oma Ämme aita
Emal kõdu kolmi lehmi
Üks aga tilgub tina jarwe
Teine õrna hõbe jarwe
Kolmas kauni kulda jarwe.
Ema hakkas ütelema:
„Emem amman Ämmekest
„Kui aga oma lehmakest
„Lehmi mulle mitmeks ajaks
„Ämme aga üünikeseks."
Ämm aga hakkas nuttelema.

Pidagem purjed, laskem laewad
Laskem Ämme koju poole waata
Ehk wõib wend Ämme aita
Wennal kõdu kolmi täkku
Üks aga tilgub tina lakka
Teine õrni hõbe lakka
Kolmas kauni kulda lakka
Wend aga hakkas ütelema:
„Emem amman Ämmekest
„Kui aga oma täkkukest
„Täkku mulle mitmeks ajaks
„Ämmekest mull' üünikeseks"
„Ämm aga hakkas nuttelema
Pidagem purjed, laskem laewad
Laskem Ämme koju poole waata
Ehk wõib õdar Ämme aita
Õdaral kõdu kolme ütte
Üks aga tilgub tina willa
Teine õrna hõbe willa
Kolmas kauni kulda willa
Õde hakkas ütelema:
„Emem amman Ämmekest
„Kui aga oma ütekest
„Ütekest mull' mitmeks ajaks
„Ämmekest mull' üünikeseks."
Ämm aga hakkas nuttelema
Pidagem purjed, laskem laewad
Laskem Ämme küla poole waata
Ehk wõib külapoiss Ämme aita
Külapoigel kõdu kolme aita
Üks aga niidet nõua täide
Teine püsti rugisi täide
Kolmas ostet õue täis.

Külapoiss hakkas ütlema
Ennem aman nisu aitä
Kui aga aman ämmekese
Nisu aitä ümmikesesse
Ämmekest mull' mütmese ajaks.
Ämm (aga) hakkas jajatama
Saagu ja härjad jurema (kadema).
Kõige paremal kümmi ajal
Saagu ema lehmad jurema
Kõige paremal lüpsi ajal
Saagu vema täkud jurema
Kõige paremal rosja ajal
Saaga jõsara ued jurema
Kõige paremal nüüdu ajal —
Oma venda venelane
Külapoiss mu vennukene (Küllesse).

Laul. (14.)

Kits-kargas rüki
Läks üle mere metsa
Tõi mulle heinu
Mina hainu tottule
Tott mulle piima
Mina piima põrsale
Põrsas mulle pesksi
Mina pesksi kotkale
Kotkas mulle sulga
Mina sulga seppale
Sepp mulle nuga Mina nuga tammele
Tamm mulle lehte
Mina lehte uttele Utt mullo villa
Mina villa pyemmele
Emm mulle kimbe (pükse). —

(15.) Laul.

Leeri, leeri lõuke
Kus su kulla pesake?
Tua taga tammikus
Elu ees aasikus
Kus see aasik jälle jäbi?
Vanamees naeris tammed ää
Kus see vanamees jälle jäbi?
Vanamees juni ära
Kus see vanamees maha macti
Pitka põllu peendra peale
Kus see peenar jälle jäbi?
Ätsed katsed peendra ää
Kus nee ätsed jälle jäbi?
Neitsit noppis ätsed ää
Kus see neitsit jälle jäbi?
Neitsit kukkus (kuskus, istuspiej) kivi otsas
Kus see neitsit jälle jäbi?
Wesi weenetas kivi ära
Kus see weli jälle jäbi?
Meister nümpas wee ää
Kus see meister jälle jäbi?
Tapper tappis mutsike ää
Kus see tapper jälle jäbi?
Kõvase kulutas tapre ää
Kus see nõvase jälle jäbi?
Kõvase kargas kamu ala
Kus see karu jälle jäbi?
Karu kaapis kamu üles
Kus see karu jälle jäbi?
Karu läks karatas muile maile
Jättis jäljed jüa maale

Paoled jäljed Poola maale
Kes füs teda jaatma läxid
Tühnukud lina jmu-tegu
Põised poolte põlledega
Hõbu hüüu warjaga
Lehm leedi wajikaga
Lammas laugi tallega
Kits kinder kondiga
Siga seitsme põrsaga
Koer koltse tõllaga
Kass kahe pojaga
Ane üke munaga. —

(16). Laul.

Ma mängsin lapse põlves nõmsaste
Ja olin ilma jüsta weel
Silm nägi kõik, mis Jumal tegi
Ja targast lvonud ilma pääl
Nü tajasa ste jüudsin mugle
Mu kallim elu nõmustus
Siis tegid rõuged mulle häda
Ja waew mind hakkas kiusama
Et silma walgust kustutasin
Et päikest enam näinud ma
Ja lilled, mis nü kenast õitsid
Ei näinud enam nopida
Üks proua aga helde hea
Mu waese peale halastas
Ma käisõn läbi ilmamaa
Ei tunnud nälga, ega jänu
Waid oma palukesest ka
Wõin anda oma wanematel
Kes heldest kannust hoolt mu eest.

(17). Laul.

Jaen oli ühte hulga seas
Kõige walgem walla seas
Walitses wallast walge rinnul
Rinut tõmbas karja kaenalasse
Lõvo aga laudile magama.
Jaen aga kulkus ukse kaudu
Türskis tühja jeinu kaudu
Kabistas wanu kapukaid
Löi aga lusti lusudega
Könetas aga kilkidega. —

(18). Laul.

Wüu, Wüu tule mulle,
Mis sul wiga mulle tulla
Mul on meri õue all
Üuna laewad üle õue
Kauba laewad kaudu õue
Kui sa p' tule mind paluma
Kaft sind kõju kulleta
Abju ette halleta
Sõna ette seeneta.

(19). Laul.

Ilus tüdruk teule Kena oma näele
See mina koidsin omale
Õunad marjad ma tall' andsin
Suhkrud sajad taskus kandsin
Neid ma tõle jüua andsin.

(20) Laul. (Torupilli lugu).

†. Weerema — Liisu jäämaa käe sõrm kinnas †. Puppe rõivil, täädut täärut †. Mustu abenega laasu. Matsi, Punase peaga Näsja Oku, Tiinot — Tiinotti täädil hallid püksid ka Jalga wastu maad, naeste rahwast laal. —

Mõistatused.

1) Pole pumm aukus, pole jumm aukus,
kahe jaguse õli täis? — Kana muna.
2) Kukk laulab keerus, käärus, hõbe õue vaik
linnas; kivi keldris? — Kilgid
3) Kaks kõnstib teed kaudu, karva rada taga?
— Heina koorm.
4) Seest järu würu —, pealt kulla karvaline,
alt ümmus lõngane? — Sibul.
5) Naene istub kivi otsas, (mäe otsas peal ?)
neli pälle ees? — Tuulik.
6) Valge vald läheb rauda linna?
Erned katla.
7) Üks ani, neli nina? Jadi
8) Lagi all, lagi peal, kus mured lae vahel.
Leivad ahjus.
9) Ane kael üle mere? — Katla sang
10) Kõhu peal kipitseb, naba peal nipitseb,
läheb sisse karpnakotiks? — Kloonk võti.
11) Kumma sa enne võtad, kas küpset mehe
naari, või poodut mehe?
— a lapsu, või räime.

Unenägude seletused.

1) Kui wünast und nähakse, — tuleb tüli
2) Õlle joomine tähendab vihma sadu.
3) Uusi jid palju näha, tähendab külma
4) Ühe uusi nägemine tähendab tüli, rüsku.
5) Weisteft und nägemine tähendab — tüli
6) Leg tähendab rüsku.
7) Hundi tapmine unes täh. õnne
8) Hunitsideft und nägemine täh. kosilaft.
9) Hundi lamba murdmine täh. kosilaft jälleft perast
tütrukut wõrat, kelle tall murti. —
10) Hamba sunft tõmbamine täh. — nälga.

Anjekülas, Jüri kun 15. päewal. 1891.
kogunud ja kirjutanud Fr. Peeters.
Wanarvara. (IV. kogumik).

I.
Laulud.
№ 1.

Ulekõ jee mu olemine
Teiseks jee mu tegemine
Küll ma teaksin, mis ma teeksin
Ma teeks talli taeva alla
Talli sisse laterni
Laterisse lauqu tõka
Lauqu tõkule sadula
Sadulasse saksa poisi
Saksa poisile kübara
Kübarale kulda paela
Kullast paelale kudija
Kudijale kulda tutti
Kulda tutti kulda mõeka —
Hõbe jee hakab jõe õhkama
Kuld jee hakqab lõketama —
Tina hakab tilkuma
Leda ma kuttim kurutama
Kalewiji poisikese
Kalewise kammus jala
See tõob pilwel tuules saju
See wiib pilwel mimeo saju.

Pilwes olewad pifarad
Pifaras oli suuri purju
Purjus oli ja punane
Oli kui saba sinine
Mis selle saba peal süs oli
Saba peal oli sakfa sängi
Mis seal sängi sihes oli
Kümmaa kui isanda poega
Kuramaa kui kuninga poega
Saaremaa sakfa noorem tüdar
Rüa linna neitsike

2.

Sidut Tüdust Tüe reied
Karu oli riskund Kaie reied
Hunt oli Anne hammustand
Puna päha purtanud
See löi koti lõua pihta
Sifalixu silma pihta
Wana Anne augu pihta
Körbend uosi körwa pihta
Surnud uosi sun pihta.

3.

Rüdu, Rüdu rikkas onnes
Seitse siga saani ees
Kahexa põisakt ära jaond.

4.

Noor ja ilus olin mina
Nõudsin ema armukest
Uh, uh alleralle
Ah, ah, alleralle Nõudsin ema armukest.
Ei saand aastat paaris olla
Pidin sõsta minema
Uh, uh alleralle, ah, ah alleralle.
Pidin sõsta minema
Selle õsa minemises
Waatsin kord veel tagasi
Uh, uh alleralle
Ah, ah alleralle
Waatsin kord veel tagasi
Tee läks läbi parsu mesta ...
Kaks naist istsid tee äares
Uh, uh alleralle, ah, ah alleralle
Kaks naist istsid tee äares.
Üks (Tõine) minu vana ema
Tõine minu armas prunt
Uh, uh alleralle, ah, ah alleralle
Tõine minu armas prunt.
Ema nuttis haledasti
Prunt veel haledamisest
Uh, uh alleralle
Ah, ah alleralle
Prunt veel haledamisest.

Meres mal olevat feixe vanker
Kui selle Maasi paranil
Uh, uh ulleralle, ah, ah alleralle
Kui selle Maasi paranil
Et ma võiks teid ühes viia
Kuresaare piirisse
Uh, uh ulleralle, ah, ah alleralle
Kuresaare piirisse.
Et teie saaksite ju näha
Kuidas vaese soldatil
Uh, uh ulleralle, ah, ah alleralle
Kuidas vaese soldatil.
Tüstirux see teeb poisil aset
Ker teeb vaese soldatil!
Uh, uh ulleralle, ah, ah alleralle
Ker teeb vaese soldatil?
Kivist padi pea all
Rohelised heinad külje all
Uh, uh ulleralle, ah, ah alleralle
Rohelised heinad külje all . . .
— Eesti neidu armastan
Linna mamsid pölgan ma
Uh, uh ulleralle
ah, ah alleralle
Linna mamsid pölgan ma.

5. Õnnesoov.

Uuel aastal Jumal aitku
Õnnist aastat teile näitku
Taeva värav lahti minku
Wihma kombel õnne tuugu
Õnn teil ijad
Õnn teil emad
Õnn poegadel, . . tütartel.
— Tütred roosi lilledesse
Poisid nulla nuppudesse
Õnn teil viljal
Õnn teil heinal
Õnne toas ja tänavas
Kasvagu teil lambad laudas
Kena lahke villaga
Kana ja kõik ane pojad
Kasugu teil üles kenasti
Et te' võite jüua praadi
Kõige oma perega
Õnn see tulgu uksest aknast
Õnne teie õue peal
Elu päevad hõbedased
Rahu ilemaks külalisest
Õnn teil võtsgu
Taevas teid kaitsgu!

10. Hakjala küla laul.

Lõunat lähkus
Härjapää ähkis, Wüdas vilistas
Häma jaen oli hämdas kimi
Nahkur naeratas
Hagfel kukkus ois lahti
Mardi Aadu man peale
Lasfi Mihkel laenas püstja
Hallika Toomas andis pehta
Nahka wokija jüng tõi naela wõid
haige haawa peale
Pumni Reedik punastas öä
Adama Kaali alus rüe oli märg
Mardi Joakup marfast käide
Reedika Jaakopi rehe rüe oli katki.
Muri Jüri jürfatas
Hüljafe Anna jüda eeveldes.
Laafi Peetri Andrus lafs feista
Ma tegi nahk korkis kingad
Häma Jüri ärkas üles
Wäärt wäänas emmaft maha
Karu Mihkel käis kakfite
Wana Laratz lõi laiklikuks
Pumni Peeter puplik köps jalg
Reedik haris ta reimid (= 2. rattaja vanker).
Wana Andrus waatas pealt
Adul oli aega küll.

Sepa Laratz feifatas
Käänu Jaani käfu peale
Walja Andrus ajas wägife peale
Lüpfi Mihkel olid leina pükfid waiak
Adu Andrufel olid ammu käe
Rits rüfes, Ritfu Adu ringutas
Sepadaas ütles: „Lafs feista!“
Sarkabet faab faapa korgiga pähe
Rukkel rüpfatas: „ai kibe!“

7. Pähkla küla laul.

Minge jwaster kõrtfi Joostile
Saakt faate fuust jutku kuulda
Oolu Mart oli oru ajand
Oolu Peeter orjutand feda . . .
Taavi ütles: „Ma taha näha“
Tüdreku Rüdu oli tütfeft tüüs
Wana Mihkel ei wasta mitte midagi
Wüna mehes wirkafis wett
Küügi mehes küfifid jälle: „Kes fu oli?“
Moahkfi Adu ärkas moaft üles
Hallika Rüdu hammastas leiba
Nukki juhom nuustas nina
Sipleje Mihklil J— de wiga
Laantji Kaali laulas auk-laulu
Saia Peeter ütles: „Saaks ma näha!“
Wana Mihkel waatas wajutt
Pihlasfoo Adu ütles: „Pidage kinni poifs!“

Kõlu Toomas kargas külgu peal
Vanema Kusta vaatas seda
Laratsi Kaali ütles: „Lase lammuta!“
Hindriku Ädu ütles: „Hää küll!“
Türni Mart ütles tühi taga
Uuemaa Hindrik ütles: „umbest nõnda!“

8. Haamse küla laul.

..... Süs ta läks ähkides Arma Türnale
Toidu koti vüs vai Tooma Simmule
Säält läks jaunatses Joani Simmule
Reisi lahutades läks vai Reke Juhanile
Süs läks mõõrates mõisa Tänisele
Juba nobest oli Koppa Türnal
Koidu aja sees Korona Mardil .....

9. Peetri laul.

Peeter, Peeter pühu varas
Peetri naene nabra varas
Peetri pojad postis sepad
Peetri tütred tüma rullid.

10.

Hans oli haige, Toomas lonkas
Jaagu jalad paisutand.
See oli meil mamma lugu
Kui ta Lullit kügutas
Lulli m — i lugutas .....

Anjekülas, Jürikun 19. päeval 1891.

11.

Armas õde marrueski
Lubage, et mina teen
Thuft ühe laulukese
Et tei palju naerate.
Juhtub mõni sõnake
Mis teite meele vastane
Andkem andeks mõtelder
Inimesest sünnib see....
Ühte emast küüeti
Ühest noorest härrast ka
Temast teda pruugiti
Sageft kui ükt naesukeft
Sageft käis ta väljas ka
Oma sakfa kleidiga ...
Poeb ükte kamberiste
Langeb lustift voodirse
Hakkab nõnn süs pidama
Tütruk heidab nõmmese ka
Oh mis kena süit ja säält
Lafeb katsta, ei tee häält
Nalge kui üks teineke
Käel kui luige kaeluke
Rind kui ehme pajuke
Nahk kui siidi riideke

Hambad nüd kui valge looja
Oh mis pikkene juu
Silmad helkjad sinised
Põsed heli punased
Nisad nüd kui jõustuksed
Nupud kui kõõrme nupukesed
See ime, et jüs armastan
Säält ejimese toitme saan
Reied valged kokeksed
Kui parkud jääre marjukesed
Kui üleüldse ikus see
Küll see kõlbab härrale
Saab härra kõik jüs teind ja näind
Et väsimus teel unisen teind —
„Ma pean koju minema
„Ehk härra tahab magada
„Päraft pere ärkavad
„Ja mind taga küsivad." —
„Mine nüüd mu tuuke
„Mu kulla laps mu inglike
„Maga, nüüd ma joovin sull'
„Nii magusaste, kui maitses mull'
„Tule nobeft tagasi
„Mina markan ametaste
„Kenat tõbe rahakeft
„Et ostad üht uut kleidikeft
„Seft ma p' või müüdu elada

„Kui ma p' mitte jageft p' saa
„Maista joo-maa Nüku jõeft
„Mis igal mehel maitseb tõeft
„Kus ma küll võin lõastada
„Laps mitte kaua oostada
„Aga kui ma tõese saan
„Kes jüs sind võib armasta
„Kes see on, kes seda võib?
„Jüs maitsed ja kui puhuft leib...
(See laul on Haarmalt üles kirjutatud).

12.

Pükstasta, mükstasta,
Jüs vaati vitstasta...
Pere neitsed põlleta,
Peardita, tanuta, tahita...
Põll kadus põllale
Mina leidsin põllerihe
Panin enese naese völe
Oh ja va karja Tõnu
Alati saad halbu sõnu
See oli meiste kõõgi Lüsu
Tal olid palges tahma riipsud.

13.

Kaali, Kaali kargutaja
Kundi hänna uppitaja
Karu kulla kõigutaja...

14. (Teu poiss elu-lugu.)

Kui juuil kangel palaval
Minel päike kõrvetab
Ja vihma langeb märjal alla
Mind tümaks läbi leotab
Kui müristab ja välku löök
Ja pili taevast mustaks teeb
Ei tõmba härjad adra ees
Mis teeb see viletsa teumees
Kui heinamaal ei rasva rohtu
Mis sest kasu, mis ma nüüdan
Päev on otsas, käes on õhtu
Ja ka ma veel aega viidan
Kubjas karjub: «jäna jüri!
«Eks tea, et mõisas härra kuri
"Kes vaatab nüüd ju päeva eest
"Ehk kaitseb väeti teumees(t)!"
— Kui kangel rukmal talve ajal
Tuul ja tuisk mind vaevavad
Kui mind rängga koorma najal
Lume anged valvavad
Kui mu ruuna ramma närkeb
Kibe külm mu vastu töötab
Kes lunastab mind häda eest
Ehk kaitseb väeti teumees...
Koorm on kinni lume angeis
Siisja murdes vana lauk

Ise väsind maha langes
Tõuse üles vana rõuk
Oot' ma kergitan ju laokka
Tõmba nüüd, ma tõukan takka
Kattu rammust koorma ees
Sind aitab väeti teumees
Ei jaksa vana ruun
Ju jalgu rapputa...
Maailm on kurja viha täis:
Lage luu päal külm mind tapab
Kus on, kes enne mind jõuy käind...
Tükk leiba kotis, ei anta veid
Suola terad närtsu lees
Kas see mu vaesel rammu annab?
Kui pole juurest juure panna
Söön leiba pale higi lees
Ja olen tugev teumees
Pime öö ja tuiskand tee
Lumi matab rängga ree
Mu jõud väriseb mu lees
Eks ole kimpus teumees?!

15.

Kubjas aga jureb kurja surma
Kubja naene nälja surma
Kubja lapsed lämmastavad
Jummikute juurte alla

16.

Kus ma pean rahu leidma
Mis on minuelt raadunud?
Sii ma valvan ürsi päinis.
Kõik maailm on magamas
Kuu ja tähed teie nääte
Minu paleft peistavad
Kuiola weji silmaft weeres
Nõnda õhkan südamelt
Mõtted käijd kergu aida
Kalli naese haua peal
Keda surm nuu kaendlaft kiskus
Vägise meid lahutas
Tema oli väga hea
Armastas minu surmani
Kui mind vaevav mõnimure
Tema jõna lahutas
Sii ma olen ürsi päini
Kurvastoin tä järele
Loodan jälle kokku saavat
Kui see surm mind (meid) lahutab
Sgtan pime metsa sisse
Surma küdan ilma laidan
Surma mullak annan sinud
Muud ei ole võõmuks mull
— Oh Lüsu miks ja jätsid mind!

17.

. . . Paadla härra ostas laeva ära.
Töised takstsid ühte osta
Mõtles seft suure kahu saavat
Põhi sinul teda kuivatas
Tema waeset käristas
Tadi, rallalala rede ridi radi rallallallajaa.
Mõni mõtleb mis ma teinud
Õlut alles tegemata
Saapad katki paikamata
Tadi, rallallalla, redi ridi radi rallallallajaa

18.

Lähme lima kirjutama
Uue ufu õnne saama
Kes ei lähe lima kirjutama
Uue ufu õnne saama
See jääb farka päriseks
Sun jääb farka luppi vaanaks
Pea jääb pere püma püstiks. . .

19.

Kroostjuk, kroostjuk
Tabares saares
Mees, nees pärboi polku
Parafel polku, tvofel saafel
Padi vend, radi vend. —

20.

Tüdu Ristu oli põllal käind
Pistnud tuhlid maha teind
Siga oli nende kallal käind
Ristu oli roju jõõma läind
Põlde väravad lahti teind (jätand)
Limaga toodi mitmet moodi
Ema, mis moodi mulle toodi
Moole toodi viiend lõsfid.

21. (Pilililugu) –
Lehtmetsa Peeter
Vaskrastla varas
Ta jai mõisaft peksa
See oli tale paras.

II. Vanad sõnad.

1. Kuida küla mooga, nõnda ma küla hooga.
2. Pilkajal pind sõime, naerajal nad p— e
3. Vaga siga kõti naaber.
4. Kes ei taha saada, löögu pää vastu seina.
5. Kevadine muld on enam, kui sügiseraehädal.
6. Lammas võib talvel nooma heinu oherdi augulähi
7. Kõrtsi kaudu ja naeri aja kaudu on kõige ohtem tee
8. Tüttel pole teed ees, hädalisel hänta taga
9. Tõbi tuleb hoostega ja läheb härgadega.
10. Õnnetus ei käi kiva ega käändusi vaid liha ja luud
11. Kes tark on, wõitleb kõvasti, kes loll on, laisu sõnaga
12. Õige hõlma ei hakka keegi (Kinni).

Lemolal, IV. 21. 1891.

III. Mõned punktid vana eŝku.

1. Isa nägu poeg olla õnnetu, aga ema nägu poeg olla õnnelik.
2. Tütre juures on asi ümber pööratud. Ema nägu tüttar õnnetu, aga isa nägu — õnnelik.
3. Kui koera kaud kaifeb, läheb ilm sulaks.
4. Kui hobuft õstetakse, lüüakse kolm kord hobuse pea peale üteldes, „Sinu ja minu pea.“ Siis hobu ei lähe ära.
5. Kui koer rohtu jõõb, läheb ilm pahaks.
6. Kui siga okjendab, — läheb ilm pahaks.
7. Kuhu poole koera händ pööratud on, kui ta kikerdab, säält tuleb tuul
8. On ömblikuŝi näha, siis läheb ilm kenaks.
9. Kui „tulles“ (wist ükskõi putukas) aknaft välja toppib, läheb ilm kenaks.
10. Kui kommad kuriŝtavad, läheb ilm kenaks.
11. Nääri päeva õõse jaavad heinad elupeal labudesse pandud, et sui töö härsti edeneks.
12. Nääri päeva õõse jaab põlevate ole tuntidega õuna ja maripuu ajas suitsetamas käidud. Iga puu ümber käiakse kolm kord.
13. Kolme kuninga päeval rapsutatakse wilja puid.
14. Mõned rapsutavad näeripäeval ja suitsetavad kolme kuninga päeval puid.

15. Kui karv inimest üks tõjega juturstavad, pannakse tähele, kuhu nad vaatavad, kui nad oma jalgade peale vaatavad, siis olla surma, kui käte peale, — siis sündimist kuuldav.
16. Näaripäeva õhtu ehk ööse teharse uks te[ed] väravate peale rehtida, et kurja ega nõidust sa[ada]
17. Jõulu laupa õhtu käiatarse köik tera tüstad nagu noad, sirbidpe teravaks, et need juvel hästi lõ[ikaks]
18. Kui talupoeg karja juure minnes karja en[ne] näeb, kui karv talupoega, siis olla mehel julgust[ada]
19. Näeb aga karv enne talupoega, siis on mees a[asta]
20. Kui silm kiheleb, siis saab nutta.
21. Kui umalate keetmise juures 9 palja peaga meest jõustarse arvata ja nimetada, siis olla õlut kange (kästi päha hakkas).
22. Kui Kiiunla päeval pea sõidakse rammitas siis seista juurses sui läbi sõidab.
23. Kui Kiiunlapäeval õlut juuarse, siis seisa nägu punane.
24. Kui Näaripäeva ööse tuulene on, siis luuarse pähkeid.
25. Kui kolme kuninga päevaööse vaga on, siis pähked öitseda.
26. Kuhu Paavli päeval pühkmed väärse, sääa olla juvel palju usside.
27. Kui Jõulu laupa õhtu seina peal laudade klobinat kuulda on, siis sureb seal pere keegi ära.

28. Kui Näari päeva õhtul õues laudade klobinat kuulda on, siis olla surma.
29. Kui pere õues käigu ees köige esite kurssu seal olla pea surma.
30. Vaikla päeval keedetarse pool sea pead ära, need nondid väärse selle päeva õhtu piimes pällu peale, et sui sead pällal seisarsivad.
31. Esimesel karja välja lahkmise päeval tuuarse karja repp kaju, et siis loomad sui ka ise rajutulevad.
32. Kui Lihavõtte ja Neli pühi pühadel rehad ilmad on, siis olla köik aji tulus.
33. Kui hobu(ne) rehadise tõi aega eest ära võtter haigutab, siis hakab 3 p. päraet sadama.
34. Kui rehade ejimist nord välja tööte minarse nagu külima, ehk rünima, — pannarse juola taskus.
35. Jõulu ja näari päeva öösetel teharse õlle kehade otste peale rüüdiga ristisi, et õlut tulus oleks.
36. Tuhka päeval sõõlutarse jahu . . . .
37. Tuhka päeval teharse leiba, et liivad ei hallestaks.
38. Tuhka ja Matsa päevadelsi reedreda villu.
39. Matsa päeval ei keedeta tuhlid, et need ei uptaks.
40. Matsa päeval ei sõõda ka piima, et sääsed sui ei vaevaks.
41. Matsa päeval juuarse piima (õlut, viina) et nägu punane oleks, ja sääsed ei vaevaks.
42. Jüri päeval ei rünta tühja rehapõldu, et metsa loomad sui paha ei teeks.

43. Jüri päeval ei tohi maad sorkida. —
44. Laratsi päeval ei räägita ahju, et tulekahjusid
45. Matsi päeval ei jäätä erneid, et need ei asfi
46. Matsi päeval reedetarse linnipiis ja paltsi
47. Kui Tõnise päeval hommiku vihma sajab
jurevad sell aastal lapsed, sajab reisipäeval, ju
reisi ealised, sajab aga õhtu, jüs jurevad vanad
inimesed ära.
48. Kui Tõnise päeval vihma sajab-on tõhine aa
49. Kui hommiku voodist üles tõustes paher
jala peale enne tuetatarse, kui paroma jala
peale, jüs on inimene sell pääval tujune, nüan
50. Kui hommiku aga paroma jala peale enne
tuetatarse, jüs on inimene rõõmus, lahke.
51. Mihkli päevast kunni Mardi päevani
- need esmaspäevade õhtud kuttutarse
hinge õhtuters. Need õhtud peeti pühad
ei tohitud tööd teha ---
52. Hinge õhtutel viidud sauna laudule
pudru ja õtelolud: „Noh, hingisead tulge jõm
53. Mõnisord viidud „hingiseute pudru“ parsil
54. Pärtli päeval ei tohi rehet teha.
55. Enne Pärtli päeva peavad umalad nopitud
56. Umalaid reedetarse vana sattaga, et õlut
hästi päha hakkaks. —
57. Umalate keetmise ajal ei tohista tuld
tõrjumuga ruttu, et viidu ei tuleks.

58. Vastla päeva õhtul joovad lapsed
paljaste jalgadega lume jees, et nad nobedad oleks
59. Vastla päeval lastarse lugu — et jüs linad
hästi kasvaksid.
60. Kui reisi peale minnes jänes üle tee
jooksep, jüs ei lähe reis korda.
61. Kui „vedajat“ varguisega nähakse ära tulevat,
jüs näidetakse talle tugi teiba alt p— et, jüs
läheb „vedaja“ kaup-le august oma majasse, mis
selle järele nohe ära põleda.
62. Kui aga „vedajale“ muidu p-et näidetakse
põleda p— ära. —
63. Kui hommiku riide(se) ajades rüe tagur
pidi ehk tõisite jalga juhtub, kui õigus, jüs on
see päev õnnetu.
64. Enne Jüri päevane usi pea aitab hamba valu (vaatu)
65. Kui jalg põlwe peale pannakse, jäädakse leperis.
66. Kui lapse sirutimistit noja tumakse, antakse
talenukse all ehk roldes vastu, et hää lapse oleks.
67. Lehmatele antakse rollajaid või liblikaid, et
jüs head rollajat saaks. —
68. Kes „vainu küüsi“ lahutab, saab arstiks.
69. Kes „tähte taevast maha näeb kukkuvat
ja selle ajaga rohu asja jõuab joovida, jüs
joodu joovitavad asjad kordelus vätte tulema.
70. Kui õhtul liblikaid akende peal näha
on, jüs on tõisel päeval kena ilm. —

IV. Unenägude seletused.

1. Raha tähendab kõha.
2. Pähkel tähendavad — kõha.
3. Rohiline tähendab õnne.
4. Valge — tähendab mitte häid, haledust.
5. Pikad juuksed tähendavad muret.
6. Suur habe tähendab muret.
7. Kõrged hobused tähendavad tule kahju
8. Uued elud (majad) tähendavad muret, juurd
9. Siga, kui õue tuleb tähendab õnne (tulem
10. Siga, kui ta välja läheb, — täh. õnnetust (õnn
11. Lepud hobused tähendavad tule kahju
12. Kõrvide hobuste sallale tirkumine — tapmi
13. Verised pilved tähendavad — tapmist
14. Varas tähendab rottisid, hiiri.
15. Rottid tähendavad warguist.
16. Wilja, jahu kaotamine — leiva puudust
17. Laabaste lagunemine — töö puudust.
18. Vee sees oleminen täh. haigust.
19. Ülespoole tõusmine täh. häid, õnne.
20. Alla langemine, kukkumine — halba, paha
21. Haljas rohi tähendab külma
22. Kala jaak tähendab luud.
23. Lume ladu tähendab — Kalu.
24. Päikese ja kuu waatamine täh. wärdjast.
25. Sõrmus tähendab sõsti lapse surma.

26. Kella hüüdmine tähendab juttu kisa.
27. Hundiga koos olemine tähendab — kaotust.
28. Marjad tähendavad rubidesse jäämist
29. Surnu elust äraminne täh. karja ilma.
30. Õlut tähendab halba ilma.
31. Kuraft riskumine tähendab haigust
32. Jõnes tähendab warguist.
33. Juut — tähendab petlust.
34. Sinine tähendab õnne
35. Mesilased tähendavad tule kahju —

V. Mõistatused.

1. Naene istub rivi otsas, mäepeal, neli põlle ees? Tuulik
2. Valge ~~wald~~ läheb raud liiva? Esned ratta
3. Üks ani, neli nina? Padi
4. Üks üürine, üks üürine, kolmas korrutamise pulk, neljas neitsi nui, viies viis vääni raud, ruues ruisnik pulk, Seitsmes selja soone raud, kaheksas vana rahvas, ühekssas ümber augu rõngas, kümnes kõva alune mold'? — AKK.
5. Mis siga süs teeb, kui ta seitsme aastaseks? Harrab raheskandamat aastat.
6. Kurat kolme jalaga raud hambad suus? AKK.

7. Ilja isib, poeg pusib, sulane sulatab auku ede? — oherdamine.
8. Tuhat tullä ralla, sada auku samblikus?
chx: 9. Tuhat tula sulla sada auku p— fis? Äge.
10. Ut, tutt tõa taga sada auku p—? Äge.
11. Ise ime, ise pime, ise ilmamaa tark? Päike.
12. Kaks nauft, neli silet, si- a ruunar otsa peal? Härjad sõmiku koormaga.
13. Eest nui ora, tagant nui nera, tagant nui tambi lafn? — Kana.
14. Ila jirge, ema rõver, tütred laiad lastakad, pojad pupsavad poisikesed? — Hunnel.
15. Sarv pistab tasku, talupoeg viskab metsa. Tatt.
16. Ani haljas pea paljas? Äike.
17. Neitsit istub mäel, neli põlle vääl? Tuule

VI. Arstimised.

W 1. Suu tuleb silmast välja, nui üteldakse, „Tooge raapi, tooge lunda, hunt tahab tallega silma.
2. Kinna haiguse vastu aitada, kui põhjast puu kuiva kadakat võetakse, keedetakse ja seda vett juua.
3. Sula tuuli arstitakse rõvastamise, soola ja erneste võrumisega, mis läbi jalge pära põlevast ahju viiatakse, kus juures suitu tuhe tuppa juoksetakse, et soola praekumist ei kuuldaks.
4. Paenaja kaduda rohe, kui vajaku jala väikese varvast lõugutatakse.

V. (VI VII).

Mõned punktid vana usku, ilmade ette kuulutamisest ja arvutamisest. (Läbi legu üles kirjutud) (?).

1. Kui kaja peal kraabib, — tuleb tuult.
2. Kui lambad kargavad ja poksivad, siis tuleb jälle tuult.
3. Thu-kaswaja haritakse puu kaswajaga ära.
4. Kui jõulu ja näärі laupäeva õhtul palja jalu ollakse, olla kui paiseid.
5. Kui jõulu ja näärі laupa öösel tuulene ja kolmekuninga päeva öösel vaga on, siis kawastawad kõik vilja puud wilja.
6. Koera hulumine tähendab õnnetust.
7. Kui laps kolm ööd imetamata on, siis seest lapsest võlu (noid)
8. Ker lapt kolm juurt nelja päewa imetab, selleft tulla ka võlu, ker täis teeb ja piima rikkub.
9. Kewadel, kui weised väljale lastud, aetud pihlapuu keskpaigast luhki ja otsad jäätud sinni, see puu pandud kehasse wäravate juhu, kust weised jäält läbi aetud. Ka olnd kewel jäält augu ees maas, tera üles pidi. —
10. Kui lambad väljale aetud, määritud neid tõrwaga ära, et kurja ära hoida.

11. Lamba nütmise (pügamise) juures löigatakse lamba kõrva otsast tükid ära ja määritakse lammast jelle verega üle, et hunt teda ei murraks.
12. Kui katla kook ülesse jääb, minna kuivaim ja keetada omale ka hüja.
13. Kes jaunas jee wee (vere) kivide pääle viskab, kuft töine joob, seft tulla joodik.
14. Kes jauna kenjele jälgib, jelleft tulla joob.
15. Keda kukkulind ära petab (s.o. kes kukkulindu ejimeft kord kuulder jõomata on) jee ümetu alla jui läbi haige.
16. Kes liteskat kevade ejimeft kord wee alusse näeb, jee jääb haigeks.
17. Kes kirju liblikat ejimeseks näeb, jelle silmad olla haiged.
18. Kui vares vastu tulles karjub, jüs on häädd ööne teele minna.
19. Jüripäeva hommiku vara lastakse tõrre põhja püssi ...
20. Jüripäeva hommikul aetud hundile raud päitsed pahe.
21. Andrese päeva öhtul peavad tütrakud sodaft jõõma, jüs nad näevad unes kes neile jua toob, jee kõlib neid omale.
22. Kui piised (võrgid, rüsad jne) randa vüakse, vijatakse neile soola peale, et kui silm paha ei teeks. –

23. Kui uut laeva teharse, pistab peremees ejimise laastu, mis metsas puu külgeft raiutakse oma põue ja paneb seda jõpleje murusse, et palju kalu (nne laevaga laastu).
24. Kui uut laeva tõwatakse, jüs tilgutab peremees oma laulatamise jörmuse läbi kolm korda tõwa laeva peale.
25. Lehtpuud raiutakse, kui kuu kahekja päevane on ja lastakse pehme tuule poole maha, et puu jitke oleks.
26. Okas puid raiutakse wanas kuus, et usjid puule paha ei teeks.
27. Noores kuus tehtud luud jünnitada kirja.
28. Kui kaft talvel rõngas, pea päeva poole pöörtud ja nina üles poole – magab, jüs tulla külma.
29. Kui koer ehk kaft rohtu jöob ja oksendab, jüs tulevad wäga pahad ilmad.
30. Kevadel, kui weised välja lastakse, vijatakse neile soola jalge alla ja pistetakse soola rageft kõrwa, et paha ei jõmiks.
31. Jüripäeva hommikul pamakse elajatele kellad kaela; kellada jisse pamakse soola mis leivaga välja kastetakse ja kõikidele loomadele, igaühele kolm natukeft anded, et jüs loomad juwel üks teise juures leijakjivad. –

32. Kui kurja õue koera valitsetakse, vaadatakse koera puugade kulgakt see välja, kes kõige kunniku otsas magab, see olla kõige kurjem.
33. Tamme puud raiutakse noore kuu ajal
34. Puud lastakse raiuda pehme tuule ajal, et need ei pakatakse.
35. Õlle keha lauad puljutakse kuus maha
36. Õlle keha lauad muljutakse vanas kuus ja tehakse noores kuus keha valmis, et keha hea õlle peaks.
37. Tamme puud olla ka kuude vahel hea maha raiuda.
38. Kadakat raiutakse vanas kuus
39. Lauapuud (jae pakkid) raiutakse, kui noor kuu kahekse päeva vana on.
40. Kuuse ja männa palka raiutakse jõulu kuus, et palgid vastu peavad.
41. Ka olla Näärikuu ees otsas palgi raiumine hea.
42. Tarbepuud palla kogumiste aja kuudel raiuda, vaid jõulu ehk näärikuudes.
43. Kui kana koareta mune muneb, jõudetakse teda nii, et maha jeatakse pütsja keel rõngi ja puistetakse jellesse ringiste terikaru, see aitada kohe.

44. Küttid tuua kirikust pahn leiva ära ja löövad seina metsa, kus nad küttivad, kuuskile pun külge selle (leiva) kolme naelaga kinni, et jahel ikka õnne oleks. Kes päraft seda tagasi vaatada, näkja õnnistegija riisti kuju oma selja taga.
45. Paised arstitakse: võetakse launa nimmes launa lauda alt kolmest kohast mulda ja muljutakse haiget kohta kolm kord. Võetud muld pannakse vanasse kohta tagasi.
46. Ussi jõnad. Sfalikul siniseb silmas, ussil punased munad. Jõrvekandil tõbid hämas.
Need jõnad mõjuda pakju... (!)
47. Kui lehm üle ägide läheb, setakse teda tagasi.
48. Kes leiva üles löikamist pakatand väga lõhkiseist äärest algab, sellel olla lahti suuga lapsed.
49. Kes töisele nuga otsast leiba annab, anda töisele pisti haigust.
50. Kui saunast tulles viha leht peal pool jõdant on ja see leht ära jõuakse ehk müüakse, saab pisti haigus.
51. Kes katlast jõob, jaab mutte peaga poja.
52. Kes lahtise kamin tuise käest lastu wõttab, selle sun jäeda surnult lahti.
53. Kui jõima ajal jäneseist räägitakse, löövad jäneseid arast.
54. Kui lahma kohta „kena" nõeldakse, jüia kunt teda ära.

55. Kui waskla päewa õhtul tuli üles wõetakse, lõõtsutavad lajad.
56. Kui Nõiari õõsil tuli oraste peale paistab, häparõavad oraşd.
57. Kui nafina ehk nõun pun(?) kewade laţwast õitseb tehakse warane tuli, kui alt, jüs hiline tuli.
58. Kui jütikal kewade esimeste jalgade wahe pojad on, aitab warane, kui täga otşas — hiline külwamine.
59. Kes kewade esimest kord jütikat näheş ta kingu poole näeb lendawat, se juneb ära.
60. Kui noored kuus jauna kõltakse, kihelcb ihu.
61. Kui kuli acga waras põllule tuleb, on he — kui lina lind — halb lõikus
62. Kui lambaid juneb, maetakse iker lamma tanula ukşe ette nii maha, et ta aaku püsti seisma jäeb, pea tanda poole pöördud.
63. Kes ühe kindaga jõeb, rikkub jõgi ära.
64. Kes koera jalaga löeb, saab koera paise (koera naelad) oma külge
65. Lehmadele antakse kollaşad või liblika et neil head wäed saaks.
66. Kes wõinu köşi (?) lahutab, saab arstiks
67. Kui nõor kuu esimest kord paistab, pistetakse käşi kohe taşku raha kõti järele, jüs leitakse maaşt raha.

Wanad sõnad.

1. Hädalolamine annab aastaşt taani aude.
2. Kes koerupt teeb, se kolki jaab.
3. Sõjaşt ja merest on uute, mitte aga wanaşt.
4. Kellel mokka, sellel käppa.
5. Kus härga, jäal järga.
6. Mida enam jaab, seda enam laheb.
7. Mida enam, seda parem.
8. Mees jaab mehega kokku, aga mäge ei saa mitte mäega kokku.
9. Kellel jänu, sellel jalad.
10. Pool mulle, pool sulle, pool puuşa hinguke
11. Kuu aeg taab poole nälga, wõsine aeg — terve nälga.

(Järg jäeb tulema!)

Kärgeşti annstatud härra!

Sün, naga näete, olen püüdnud wanawara korjate ja üles kirjuta, nüüpalju, kui mull wõimalik on seda olnud wäga kahjuks aja ja wõi[illegible] mõistusega ja oşadusega korda saata. Palun wäga, et mind mõnes asjas armulikult ja lahkeşti wabandate. Palun ka kudagi wastuşt. Kas ma selleks töõks tegelaşeks kõlban.

Suures alandluses ja austuses M. Peeters, Jõgeveküla.

Anjekülas, Jaani kihl. 1891.

Wanawana korjandus-V.
(K. Peeters).

I.

Laulukesed ja nende riismed.

1.

Ühe keene õige wist
Kahe keene kaotab ära
Kolme keene kõige wisjem
Nelja keene närtsib ära
Wiie keene wenib ära
Kuue keene kulub ära
Seitsme keene seisab
Kahekšma keene külmab ära
Ühekšma keene üldse ära
Kümne keene kaub ära.

2. (Pulma laul).

---Tulgu toast need tugewad mehi
Kambrist ka neid kangeid mehi
Tugewale aman turja pihta
Kangele kaela kõšu pihta....
– Tere, tere teid ma tuman
Teie minu tuttawad
Teil on tuba turwaldest
Kamber kasti kaela luust
Koda kaera kontidest
Koone hundi hammastest.

3. (Mõistatuste laul).

Mis üks? – Üks olen ma ise
Mis kaks? – Kaks silma pääs (peeb)
Mis kolm? – Kolm jalga postil all
Mis neli? – Neli nasoft sehmris
Mis viis? – Viis sõrme peaus
Mis kuus? – Kuus päeva nädalas
Mis seitse? – Seitse tähte jõelas
Mis kaheksa? – Kaheksa inglit koolis
Mis üheksa? – Üheksa jiga sõõbiras
Mis kümme? – Kümme kodarat rattas.

4. –

Üks, üks luks
Kaks, kas laks, Kolm, kas komm,
Neli, minu veri, Viis, Peeter Liis,
Kuus, muna uus, Seitse, tibu tai,
Kaheksa, karja kaks, Üheksa, hüüa üles,
Kümme, küti leiba. Kell 11 kasvige sõõna
Kell 12. minge tõle.

5. (Võõra keele kumme (2).

Üksi, kaksi, leedu, läädu
Venegu viksu, kukke murdu
Reinu käpp.

6.

Hoiroi, hoiroi rui | rotil teeb pulmad
Koeral kolmed kohilased
Kassil kahed kehaldused
Hunt tuli viie wenliga
Karu kuue kameliga
Hiir hüppas iste jalgas
Karu kargas kamel jalgas.

II.

1. Wana rahva jutustused.

Kabe Jüri.

Wanal ajal elanud – jün Lemala valdas Mihkli talus – wägewad mehed. Üks olnud neist – nõnda nimetud – Kabe Jüri. Ta käinud enamiste ikka vastu welikaart tuult, jeft et tal wäga suur ja jäme keha olnud, mida tuul enam oleks edasi puhunud, kui jalad käia olesid jõudnud ja nõnda oleks tuul teda – tagant tuult käies – ikka ümber lükkanud.... Oma suurma wadates olla ta ära tüdind, sellepärast on ta külameestelt nõuu küsind, kuidas ta elu lühenda jõuaks. Tema kõige suurem jõber, nimega Katki Maanu, temale kelmi pärast nõuu andnud ära puua, aga enne silmad rättikuga kinni siduda. Selle jõbra nõuu üle olla Kabe Jüri ennast nõnda röömustanud, et ta lustiga koju minnes põlsaid ega aedu ei ole näinud. Ta suur warwas sattunud mõisa ja valla piiri aga wastu nii, et mõtu sulda kivi aeda maha warisenud. Maila talu wee wedamise rattaste küljest olla Jüri tüki kõit waraštanud ja ennast sellega nõnda nimetud. Krõõda põllu maale taksipuu külge üles riputanud..... Teda maetud walla poolest maha. Et aga kirikus aeda

väga mõtlik ja kandlik tee olnd, kadunud
Kabe Jürna Jurmu keha kirstuft ära.
Matjad läind tühja kerstuga kirgu aeda
seft nad ei teadnudgi, et Jurmu kadund oli.
Kirgu ajas alles märkanud mehed, et Jurmu
kadunud, aga keegi pole neist ütlema tahtnud
minna, mmud kui üteldud: „Kui me tagasi
minnes kodja leiame, siis matkame teda
Jurma maha, kuhu teda leiame, võib olla,
et ta jeda kohta juba on oma matmise
kohaks välja valinud." Tagasi tulles leidnud
nad Jurmu keha, millel nüüd suur kivi
kaelas olnd, kes teiste aja mäe alt, kaeva
äärest. Matjad olnud kahevahel, kes kivi
kivi talle kaela on pannud - kes mmud, kui tema
ise on jeda teinud ja ennast kaevu weere-
tada tahtnud, nii arvasid mehed. Nad
lükanud teda veel natuke ja kodja
langenud kaevu ... Selle järge on jäält
ligidalt - Launa õuest - üks kahuk ära
kadunud. Päraft aga nähtud jajuste aega-
dega ja uduste ilmadega üht musta kaa-
jõal lähedal lükuwad. Seda on Launa
koha peremees waatsama läind ja leinud
oma kahuka seft millel ainult varba küüs
alt välja paistnud. Kahuka varas- ja kandja
polnud mmu keegi, kui Kabe Jüri.

Tal olnud parema jala juur warwas
lõhki, nii et üks lõhe kahuka ääre
alt välja pääsnud. Selge ilmaga ei
olla teda keegi mmu näinud, kui
ainult neljal kellel jälle silma
pääs olnd.

Kabe Jürnal olnud rahwa juttu järele
kaks tarupilli lugu.

1.

Suitja Jüri Juri Jemma
Maja Mihkel malti maha
Paju Peeter poas püüja
Mäe Mart marti maha
Saue Kaarel saigus nõmmel
Uued ajemid tal ootamas jne. —

2.

Soo taga mettas, Juure kivi otsas
Murru mettas, musta kivi otsas
Launa mäel, laia kivi otsas
Kelkwahe mettas, kena kivi otsas
Paju mettas, pitka kivi otsas jne.

2.

Kord leidnud üks meer raamatu, mis
kurja-waima raamat olnud. Kurjawaim
tulnd seda kätte saama, aga meer olnd
Jurnud ja raamat tütre käes.

Tütar jaand mehele ja wiis raamatu ära. Kuiwaim tulnd kord (kiiju) mustka) kolaste pea musta karsi nänd ja küsind oma raamatud tagasi kätte. Ülite kartnud teda perenahwar, aga päraft ei kartnud nad teda enam. Kuiwaim olnd wahel parsil, wahel ahju ees-joojas, enamiste musta mehe sarnaselt. Kord antud talle ka juppi. Pakju jupi wiskinud ta seina wahele, wedela lakunud ära. Muud ei olla ta kartnud, kui ainult pere naese kahe peeru kokku laksutamist. Wiimati kadunud ta ära koht, kuhu nimetud tütrud mehele jaand, olnd enne waene, aga selle raamatu läbi jaand see kohe rikkaks.

3.

Ühel emal olnd kolm tütart. Need rääkinud kõik talbiste. Kord tulnd kosilane. Ema kinnitanud tütrud, et nead ei räägiks, et kosilane nende pruuduse keelt ei kuuleks. Ometi ei jõudnud tütred sund pidada. Üks ütelnud: „Mamma hüi-hüpp — taar- kapp —“ Teine: „Akk — käsd kinn — wiis- waas- sein — “ Kolmas rääkinud:

„Mis nee- pääle-äägi - kas ma ka miida- lauku — nõdaks. em - teid õppis!“ Kosilane jaanud nii nende tolgi keelt kuulda ja läinud oma teed.

III.

Une nägude seletused:

1. Kerjajale andes andmine tähendab surma.
2. Toa pühkimine tähendab — surma.
3. Kalad tähendawad - külma.
4. Hamba suust tulemine — risti lapse surma.
5. Lõulmine tähendab tuult.
6. Ratastega sõidutamine - töö kära.
7. Kõue ilm täh. kuninga käsku.
8. Uhiga wõitlemine sõja wiha.
9. Sitika ulumine külma ilma
10. Wees ujumine haigust.
11. Hallide hobustega sõitmine — tuisku
12. Tulekahju tähendab — külma.
13. Kõrwi hobused tähendawad külma.
14. Leiwa tegemine — häid kala saaki.
15. Tuli tähendab talve külma, sui sooja.
16. Sõut tähendab sui wihma, talvel sula.
17. Pill ja tants tähendab tuult, tormi
18. Naermine tähendada kurwastust.
19. Uhi nõelumine ja were jaas — wihma
20. Kündmine, maja ehitamine — surma.

par. 438.

W Laul (7).

Kits kargas külli
Nõe ajä mülli
Tegi kuke kuina
Mina kuinu tõttule
Tõtt minule pimmi
Mina pimmi põsfale
Päsfu minule külge
Mina külje seppale
Sepp minule mua
Mina naa tammele
Tamm minule lehti
Mina lehed uttele
Utte minule villa
Mina villad kulla emmele
Kulla emm läss-linna
Tõi minule saja
Sain saada päeva jüüa.

8.

Oh jätke wün ja õlut
See tubakas ja tuli
Kõik maha kaduga
Süst saad ja omal maha
wõõd ostä päris koha
ja elada kui tubli mees. ___

par. 439.

Mõnw. Wanad sõnad

Waärtnäw jag. 443.

Kes kahju kardab, see kasu ei saa. 1.

Kahe pere koer saa elades jüüa. 2.

Kaga sid lambud mahuwad palju ühte lauta. 3.

Kun ei kukkus kangele tüwist. 4.

Kuida külw, nõnda leikus. 5.

Kes inimene külwab, seda tema ka leikab. 6.

Kanat wet ei pea enne wälja wiskama, enne kui uus käes on. 7

Kes ülese astuda tahab, peab alt hakama. 8

Kus tegijad, seäl nägjad. 9

Kuiw[10] töö, nõnda palk.[11] Igal linnul peab oma mune auduma.[12] Igal linnul oma laul, igal mehel oma wiis.

Ka[13] linn kannab oma suled.

Ösin[14] on pime.[15] Kes kiwi tõsta ei jõua, peab teda weeretama.[16] Kes iseennast ülendab, seda alandakse.[17] Haigele on arsti tarwis.[18] Wälel on lühikesed jalad.

19. Tänа kuld, kõme muld.
20. Magaja kasu sukku ei jookse noll.
21. Kes otsib, see leiab. 22. Oma kiitus haisu.
23. Üle kohus ei seisa kotis.
24. Parem enne karta, kui pärast kahetseda.
25. Sellel kukkus, sellel kõhus, sellel wägi, sellel wõimus. 26. Kes enne weskile jõuab, see jooseb enne. 27. Waga wari ei wärise.
28. Kõik ei ole kuld, mis hiilgab.
29. Wäras jättab wame, tuli ei jätta midagi.
30. Wäras wannub niikaua, kui wiimase pulga peal. 31. Päewa waras on kõige suurem waras. 32. Kuida linn, nii ta laul.
33. Kahs kõrd kivi ei tee ~~tükki~~ jaku.
34. Uus linn pühib hästi tuu puhtaks.
35. Töö kiidab meistrit. 36. Parem pool muna, kui tühi koor. 37. Ära otsi õnne, kui õnne ei otsi sind. 38. Kes warastab, see ka maksab. 39. Kiis jaa tei sõle head teed, seda kirjuta liiwa peale.

~~Kis~~ mis teine sulle head teeb, seda kirjuta marmäri kivi peale. 40. Koer truu, lammas tige. 41. Ühekõsa ametit kümnes mälg. 42. Aida töö, sukat ametit. 43. Tuki kõht on kõige parem leiwa kõrwane. 44. Hea ikka, kes hästi tantsib, parem weel, kes paigal seisab. 45. Muda warem, seda parem.
46. Kuisja. Jun pihta ei löö da, aga wõtaja käe pihta liiakse. 47. Tõks käsi pesseb teist, siis ~~ka~~ saawad nemad mõlemad puhtaks.
48. Ära kiitle enne, kui sa üle oja saad.
49. Ära tee kurja, siis ei sünni sinul ka kurja.
50. Kui da ole kitsas algada, nõnda aita ka lõpetada.

Wärt nõuk

Wanadmõistu jõnad

1. Mees saab mehega koku aga mäge ei jamäega
2. Ükswana jõbe on parem kui kaks head
3. Eskopikaft ei korja jee rubla meheks ei saa
4. Wisp jõuda täis jeft juu räägib
5. Kuida kõla mitmuga nenda mina külaga
6. Ükskäsi ei pese ükski ilmaski palet puhtaks
7. Kade kadel ei keeda ilmaski rasva
8. Kesiga päew käib uusis jeekäib aga jantis
9. Kuida käsi nendas wõju
10. Kübi ei kuku mitte kunjeft kaugele
11. Mees peetakse jõnaft aga kärga jarweft
12. Kuida kõpp nenda ka kaas
13. Kes koera saba kergitab kui ta ijjüle aia läheb
14. Mees meke wastu kaks meeft maki wastu
15. Wis ja külwad jeda ja ka leikad
16. Kuida rohkem koeri koos jeda weidlamblakke
17. Kes jiga eitõngu päewa jee tängu böösel

18. Kes teisele auku kaewab see ise sisselangeb
19. Kellel kot sellel kohus
20. Kellel wägi sellel wõimus
21. Kergem teist laista kui ise paremini
22. Kagaia kaski ju hu ei joo kõe hiir
23. Ämeta hunti hunt tuleb
24. Mis siis hiiri del wiga elada kui kaski pos
25. Keel libe meel tige
26. Onaks wõera le kooki omal pole leiba g
27. Pill tuleb pitka elu järel
28. Mida arwem näed seda armsamaks
29. Igaal linnul omad suled
30. Keskoerust teeb see kalki saad
31. Waras saab warga patka
32. Hea jõna woidab wõera wäe
33. Ei ge õlma ei aka ükskikuni
34. Pahe kits kärneriks siis sawad puud poakitu
35. Pikka haigus waeje meie õlle tegu
36. Ega kaarn pis ta kaarna silma wälja

37. J kadus nagu tina tuhka
38. läks kui tuul
39. Kus an juttu sääl an ka saea
40. Mida warem seda parem
41. Ära müene karuna ahka kui oled teda jurm
42. Ämeta ära külwa kotiga waid käpuga
43. Hundist ei ja õue kõera
44. Kus pärm na külgest läkebväärsia ratast
45. Kuda inimene püa nenda ta saab
46. Enemalt karda kui kahjatse
47. Kes teab mil lal härg jänese käbte saab
48. Mis an hundi juus seon tema jees
49. Kui oled üle koera saanud siis saad üle saba (ka)
50. Kus an õhtu sääl ämaja
51. Kus kogu sääl an ka wägi
52. Kuda saad uuenenda läheb
53. Hunt ei ab karwa aga mit ametid
54. Kes otsib see leiab
55. Kes kahju kardab ja kahju ei saa

56 Üle kohus ei jeisa kellegi kottis
57 Aeg annab head nõu
58 Hädal ei ole hända taga
59 Kus kaks meest räägivad jäälmingi kaup
60 Surnuse wastu ei ole rohtu
61 Tühi kõht on leiwa korwane.
62 Hädа ei küsa mitte kuida tuleb
63 Wäel on lühikesed jalad
64 Soumo käsi lühike aga lööma käsi
65 Suur jun täis aiab ju lõhki
66 Kõn ges hobu maksab nahk
67 Kirbust tehakse härg
68 Kes palju räägib see teab ka palju
69 Kes Keik nõmed nõtkub see teiskorjas

J mal Tuuil
1881

M. Tuuil

Eesti rahwa wanad sõnad.

1 Kuidas tõõ, nenda palk.
2 Kida kibem wits seda parem laps
3 Wagade elu on kui meres wesi
4 Aeg annab hea nõu
5 Aeg kõik asjad lõpetab
6 Ei magaja hasi suhu jookse rott
7 Kellel janu jellel jalad.
8 Millest juda täis sest räägib suu.
9 Mest peetakse sõnast härga sarwest.
10 Selle käsi haitseb, selle suu maitseb. 10
11 Üks wana sõber on parem kui kaks uut. 11
12 Kes üle hoora saab see saabüle saba ka 12.
13 Aega mööda lähwad asjad õigeks. 13
14 Hätisel pole hända taga. 14
15 Kes kõik kaljad haitseb see kõik marjad maitseb. 15
16 Kes teisel hautse kaewab see ise sisse langeb. 16.
17 Kes kõik tahab, ei saa enamiste midagi. 17
18 Kida suem tuba, seda rasthem uni. 18
19 Kida palawam ahi, seda küpsemad leiwad. 19
20 Kine müü koru nahka kuni ta ise weel käes ei ole 20
21 Kida mustemad jalad, seda mustem parand. 21.
22 Tee tööd higiga, siis sööd himuga 22.
23 Ei see koer hammusta, kes ühtepuhku haugub. 23
24 Kui kasid kiusawad, siis küred luusiwad. 24

25 Ega muna pole targem, kui kana.
26 Surma wastu ei ole rohtu.
27 Kola otsikus jõgawam, aga inimene kus parem.
28 Põll naerab katelt, ühed mustad mõlemad.
29 Mis inimene külwab, seda temaka lõikab.
30 Kõsi pesep kätt.
31. Mida warem, seda parem.
32. Ejmene wasikas läheb ikka aja taha.
33 Kes jõga ei tõngu pääwal, tõngub öösel.
34. Ei kurt kuku kuuselt kaugele.
35 Kuidas käänd, nenda wõsa.
36 Ei kõik kanad saa õrrele.
37 Anna jun tõisele, ise jõõ läbi hüljeb kontide.
38 Põll tuleb pitka pidu järele.
39 Ära usta põrsast kotles.
40. Silm on kummingas.
41 Suur tükk ajab jun lohki.
42 Kõrda külw nenda lõikus.
43 Kui leib ots jas jus pane hambad warna.
44 Kui koer kaugub, siis wõõras tuleb.
45 Kes kannatab, se kaua elab.
46 Wale jälje on lühikesed.
47 Mida wanem meest, seda hallim habe.
48 Kell libe keel, sell tige meel.
49 Oma kütus kaiseb.

50 Hunt ei murra pesa ümber.
51. Kes waletab, se warastab.
52 Kaks jõõb oma taitu ikka nurisedes.
53 Täna kuld, homme muld.
54 Pane kits kärneriks, siis saawad puud kooritud.
55 Kus tegiad, sääl nägiad.
56 Waga sid lambud sünnib palju ühte lauta.

J Aus 1881.

 Peide. Werlin

Wanad sõnad.

1. Mis sina ollid, seda sinna ka leiad
2. Mida armsam laps, seda kibem wits
3. Narri polle üks kord, poldnarrib sind üheksa korda
4. Kes leha ollob, kandi leiab 5. Kui töötu palk
5. Kui nälg käes, siis tee saia podisid
6. Ei see koer ei hammusta, kes alati augub
7. Tee tööd hägiga, siis sõõd leiba himmuga
8. Silm on hoige rikkam 10. Terase kinnesleiab kinni
9. Kui nälg käab, siis paane hambad warna.
10. Kui pea waludab, siis tõuka perse wastele
11. Parem mees ilma rahata, kui raha ilma meheta
12. Emme kui teadmise ema, on ella juba poolele (Kaugel
13. Kus lautas, seal on lauda taga 16. Kurbe kukka kunjesh
14. Üks hunt magades, ei püüa mitte lammast
15. Kuida inimene nendab ka tema töö
16. Kaks santi koera wõitwad ühka üks hea koera ära
17. Kaks könad kinni ei tee mitte jahu (kead.
18. Märg, puu ei põle ilmasti heaste
19. Kes koera hända tõstab kui tema ei tosta ise

23 ≠21 Märg puu ei pole ilmaski heaks
24. Kes teisele auku kaewab ise sisse langeb
25 Mida waremb seda parem.
26. Leib ei küpse ilmaski kuilmas ahjus
27. Pane kits aida käänerikks siis saawad puud kuorikud
28 Kline lend püüab perset, waranc lind luuletab nokka
29 See saja kes ei kõngu päewa, see longab õõse
30. Pill kleb pikka pidu järel
31. Kes naest ei nimeseks, mohukast mehiks, kitse, loomaks, ja kadakad puuks
32. Kuida kula minugasenda mina kulaga
33. Mees saab mehega kokkurega mäge ei ise mäega kokku
34. Ära usta pörsest kotis
35. Kelle käsi sittaneselle suu saiane

36. Kull ei ole kulale waewa
37. Ära lenda kõigemale kui tiiwad kanduwad
38. Kes nannatab see kannua elab
39. Wotta pörsas kui sinule pakkudakse
40. Palju koki sikkuwad sitka pudru ära
41. Wäana witsa kui witsa wäännise aega on
42. Taline silm, aga, suine kammas
43. Kes koppikud ei korja see rupla ei ja
44. Oiguse wasta ei ja ükskid
45. Kerk ei ole elus mis hülgab.
46. Aeg annab hea nõu
47. Täna kuld on koome mulde
48. Nattuke waleta ja nattuke waesta
49. Kes kaja kardab see kaju ei ja
50. Tühi kott ei seisa ilmaski püsti
51. Tühi kõht on kõige parem leiwa kõrwane
52. Kahe pere koer ei ja ilmaski heaks sõpra
53. Ära kittle silma ees ära sõida selja taga
54 Kaga saja kotti nabber.
55 Kerneja kiwi ei ei kaswata saammelt

56. Rääg i mis kosi, joo mis küpse.
57. Hunt kaotab küll karwa, aga mitte wõi.
58 Hundi ei ja õue kaeta.
59. Parem pool murast kui kõhi noor.
60. Maggaja käsi suhu ei tule mitte rotti.
61. Mängu wõlga ei jahwata ükski weski.
62. Oh õnne, kui õiget ei olgi sind.
63 Maasimata raskas kaejubikka.
64. Kes kibedad ei kannata, se magusad ei maitse.
65 Kuik ei ole kuld mis nägab. = 45.
66 Mitest jõda täis, sest jun nägib.
67. Suur suik aab jun lõhki.
68 Tükkel pole kedi ees, kähkelsek pole ande tegas, pikkalisel pole peadotses.
69. Tühi kõht on waese meke leiwa kõrwane.
70. Mida palawam ahi, seda kuppemad leiwad.

A. Werlinn.
Sel 11 mal Jõani nagu päewal
1881
Peude

Wanad sõnad.

1. Parem saab külla külgest, kui nälga otsast.
2. Mõna ei õpeta mitte kana
3. Ära kiitke silma ees, ära sõitke selma taga.
4. Annans küll sõbsale kooki, aga eneselpole leibagi.
5. Kala otsib kus jõgawam, aga inimene kus parem.
6. Üks wana sõber on parem, kui kaks uut.
7. Tüw silm kiiw jutt.
8. Kes teisele kaewu kaewab, see ise sisse langeb.
9. Üks mees peal, see kõle peal.
10. Kes kibedad ei kannata, see magusad ei maitse.
11. Kes kõik nõmmed kõnsib, se kõik magad maitseb.
12. Kopeik hoiab rubla.
13. Sõber mureteb sõbra eest, aga Tumal kõikide eest.
14. Igal asjal oma aeg.

15. Surma wastu ei ole rohtu.
16. Mida arwem näed, seda armsam oled.
17. Pot naerab katelt, ühed mustad mõlemad.
18. Kelle kõrt täis, see ei tunne nälja ka.
19. Kallis aga armas, odaw aga mäda.
20. Kada ei tule kunagi üksi.
21. Kus on lautas, sääl on lauda taga.
22. Kuidas töö nõnda palju.
23. Kaks kõwad kiwi ei tee mitte häid jahu.
24. Mis ja külwad seda sina ka leikad.
25. Wagade käsi käib nagu meres wesi.
26. Ei see koer hamusta, kes kalati kaugu.
27. Kelt peetakse sõnast, kärga saawat.
28. Kes sõna wõidab wõera wäe.
29. Kes liha otsib, see kondi leiab.
30. Õiguse wastu ei ja üksgi.
31. Ära lenda kõrgemale, kui tiwad kanawa.
32. Tüttel pole tiba peal, nädalisel pole hända taga, aeglasel pole peal otsas.
33. Aega mööda asjad käiwad.
34. Külm jaunad kõõtarse korda mööda.
35. Aeg anab kea nõuu.
36. Kes kannatab see kaua elab.
37. Parem karta, kui kahjatseda.
38. Kes waletab, se warastab.

39. Mida armsam, laps, seda kibem wits.
40. Kui saad üle kwera, siis saad ka üle saba.
41. Narri põlw üks kord, põlw narrib sind ühensa kord.
42. Kes siga päewal ei tõngu, se tõngub öösel.
43. Mis juku õpind, seda Juhan ei unusta.
44. Parem an pool muna, kui tühi kaar.
45. Waga siga on koti naaber.
46. Mida wanem mees, seda kallim kabe.
47. Mida waesem, seda keldem.
48. Parem pane käl kiwi nurka, kui kortriwaim.
49. Kes palju lobiseb, see päju waletab.
50. Kui mõistjad kakata, siis mõistad ka lõpetada.

A. Kool.

Wanad mõistu sõnad.

1 Aega mööda asjad käiwad.
2 Aeg annab hea nõu.
3 Aeg kõik asjad lõpetab.
4 Annaks küll sõbrale kaske, aga
5 enesel pole leibagi.
6 Apa ajab härja kojusse.
7 Elu aja ela, elu aja õpi.
8 Hundist ei saa õde koera.
9 Hulk tegemad ikka hulga tööd.
10 Hädolisel pole hända taga.
11 Heida sõbraks aga mitte korraga.
12 Igal mehel oje wüs.
13 Igal linnul oma laul.
14 Jumala abita ei saa ukse lõäwenikü.
15 Kuidas töö nõnda palk.
16 Kõsi peseb kätt
17 Kuidas tüka minnga, nõnda mina tükaga.
18 Kõik ei ole kuld mis hülgab.
19 Kes kõik nõmmed nädkub se kõik mayad
maitseb.
20 Kardab jikka eest, hobust tagant, aga
kurja inimest igalt poolt.

21 Kunninga silm näeb kaugele.
22 Keel pole lahidas, küll ta tunneb, mis
wiha ja mis magus on.
23 Kes liha otsib see kondi leiab.
24 Lõhet kahte jäneft püüdma, ei saa ühtegi.
25 Muna targem kui kana.
26 Mida rohkem koeri kaos, seda wedelam lake.
27 Pool muna on enam, kui tühi kaar.
28 Suur tükk ajab suu lõhki.
29 Siga ei müüda kottis.
30 Sõber koorib sõbra kaatsad.
31 Tühi kõht on leiwa kõrwane.
32 Tühi teeb tüle pereste.
33 Tõsi torgib silmi.
34 Tau rahida palawalt.
35 Wõta pörsast, kui pörsast prakutahse.
36 Ära otsi änne, kui änn ei otsi sind.
37 Õpetus on parem, kui rihtkus.
38 Õpetus on kärg, sunnalus säästk.
39 Kaemoja lehmale ei anna sumal järwi.
40 Räägi messt, ega ära niimeta pneest!

J. Tilling.

pag. 466

Aus Harris. pag 467. Kuiisepp.

Eesti rahwa wanad sõnad

1. Esimine wasikas läheb ikka aja taha.
2. Ei koik nanad ja õnele.
3. Muna õpetab kana.
4. Olle hüllu jõnab ikka talitada, aga taarihullu ei jõua keegi talitseda.
5. Pill tuleb pitsa ilu järele.
6. Palgi kokku rikuwad ikka puudu ära.
7. Mida rohkem koeri koos, seda wõdelam lake.
8. Mees mehe wastu, kaks meest maki wastu.
9. Pane kits alla, kärneriks jäis saawad puud poogitud.
10. Paha jiga sada wiga, puhu säärsaiga, tõise maa jää.
11. Arund perse tõise nätte, jäis situ se läbi aige wantide.
12. Ära usta jõrjast koltis.
13. Kuda küla minuaga, nõnda mina külaga.
14. Küla saunad wõtawse korda mööda.
15. Aega mööda asjad käiwad.
16. Aeg koik asjad lõpetab.
17. Kellel näld, sellel jalad.
18. Kus kaks meest räägiwad jõua pisiku kolmas-nina perse.
19. Mida paksem lumi talwel, seda pikkem wili suwel.

42. Pähad ja minu sõber olla, siis oleks
mu koera sõber.
43. Kõik on ikka jõõma pääwad ei kõik
pole saama pääwad
44. Kellest peab kandma, mis meelest päält
paneb.
45 Ära mitte kinda jees, waid tule ja seisa
mehe ees.
46 Anna hullu käitte pill hullo ajab pilli
lõhki.
47. Sõõmis nüüsse, räägi mis tõsi on.
48, Kes ei taõna püksu eest, see ei taõna walja
49. Kes kopsimust ei korja, see rikkaks mehest
ei saa.
50. Ei põik pole kuld, mis hiilgab.
51. Sullon kaks kõrwa ja üks suu, siis räägi
wähe ja kuule.
52. Suur kära aga wähe willu.
53. See siga, mis ei tõngu pääwa, see tõngub öösse
54. Kes pühja jõõb see tõie toob.
55. Wähe kerwes leiab ikka kiwi.

9 mal Juunil. J. Kingissepp.
1881.

20. Mees saab mehega nokku, aga mägi ei saa mitte
mäega nokku.
21. Onnetus ei näi mette metsas kiwisi kändusi
kanda, waid inimesi kaudu
22. Kes põik nõnnes nõrsib, see kõige marjad maitsta
23. Kes kannatab see, kaua elab
24. Kärga peetakse sagwest mesi sõnast
25. Hea sõna wõidab wõõra wae.
26. Kukulind hüüab ikka oma nime
27. Kuhu põrm majast läheb.
28 Wana mees, aga warja mõtled
29. Wõta wanema õpe, aga mitte wanema osa
30. Kaks nõwad kinni ei tee ilmas headjahu
31. Kaks sõõb wala sõõbhännast
32. Ühekja ametist künnes näe.
33. Üks käsi peseb ühte teine teist.
34. Küll ei tee nülla le waeswa
35. Kes palju mõtleb ja räägib, teeb wähe.
36. Nii mitu pääwa nii mitu meelt.
37 Naturene waleta naturewarasta, on
enam, kui poole aasa pumma.
38. Wõta põrsas kuiteda sülle panutanse.
39. Wana sõna mõtte wõti.
40. Mis ja nülwad seda ka loikad.
41. Igal linul oma laul igal mehel oma mood.

pos. 470

pos. 471. Aug. Kielkond. Sinow

Vanad sõnad.

Kuida jaunad tööta[k]se korda mööda. 1.
Kuidas rääd, nõnda wõsa 2.
Kuidas käed teewad, nõnda nael kammab. 3.
Keeletu peab widama, mis meeletu peale panek. 4
Kunn jaab mättale, aga ei mõista mättal ella. 5
Kaks nõwad kiwi ei tee ialgi head jahu. 6
Kes waletab, see warastab 7
Kes palju kobiseb, see palju waletab 8
Silti tõõ nii palk. 9
Kuida küla, nõnda wiis. 10
Kes tööd taga ei aja, seda ajab töö taga. 11
Kes ostab, mis tal tarwis ei ole, müüb 12
ära, mis tarwis on.
Kurja õigel ajal, siis on sull häda ajal 13
Kui räpi puhas, siis peab sun na puhas olema. 14
Kes ülemaera jaab, jaab ülejaba wa. 15.
Keel libe, meel tige 16
Kes põha joob, see täie taob. 17
Kui on loomtas, siis on lõuda taga ka. 18
Ammetus näib inimesi mööda, mitte kiwi ji 19.
kändusid mööda.

20 Kes kannatab, see kaua elab.
21 Kes võitu nõmmed võõrib, see võitu maja
maitseb.
22 Õige ilma ei karta ükski.
23 Kuid as lükab, mõnda läheb, kuida tõmbad,
mõnda tuleb.
24 Lind ei wõi hõrgemale lennata, kui tiiwa
andwad.
25 Tee, mis ja teed, sest leiad wõõr
26 Wõta kõer kiriku, läheb kantsli peale.
27 Igaüks on oma õnne sepp.
28 Tööl on wiha juur, aga magus wili.
29 Waene ei ole see, kellel wähe, waid see, kes
palju tarwitab.
30 Ei ilu ei pandа pajase, ei nauniste
kaunista kattes.
31. Ei saa wõõr kanad õrrele
32 Kes a mõõda asjad näwad.
33 Rahu rõõmutab, waen kurvastab
34 Pane kõtis nõmeres, siis saawad puud woori
35 Kus tegijaid, seal nägijaid.
36 Kahe mehe aun, nimi mehe nägu.
37 Ära arwa noera naerata, waid kambaist.
38. Igal linnal oma laul, igal mehel
oma wiis.
39. Lehm lükkab sarwist, mees nõnast.

40 Õiguse wastu ei saa ükski.
41 Wingu ja seal wiis wiga.
42 Hea jõna wõidab wäera wäga.
43 Parem narta, kui nahetseda.
44 Keg annab hea nõu
45 Kes võõr pühad pühitseb, see wõõr nägu
näpitseb.
46. Wagadе(näeti) näeb nõnda, nõnda kui
„neres“ wesi.
47. Waene ja teod, nõmmes näly.
48 Pada naerab natetti, ühed mustad mõlemad.
49 Nature waleta, nature wooraste da, an
eiam, kui peale ära puumaa.
50 Silm on kummingas.
51. Mida maam nasi silitanse, sed a hõrgemale
nass joba tõstab.
52 Ära asta põrsast kattis.
53. Wagasi lambaid sünnib palju ühte lauta
54 Tee ääle head, ehk waitse mulja karja, see
on üks võõr.
55 Kus ei ole hiirmu, seal ei ole armu.
56 Liha toores lehutab, kala toores kaotab
57 Lase sadada, saab magada.
58 Wale ei leiba kattis.
59 Kui joodab hulkuma, magamine
marjuna.
60. Sõnnine wasinas läheb aja taha.
61. Kees mehe wastu, nagu mees mehe wastu

62. Enam tehasse nõuga, kui jäng oo.
63. Mida armsam laps, seda rohkem waeva.
64. Mida naerusem noor, seda parem õnn.
65. Pill tuleb pisna ilu järele.
66. Hädalisel ei ole hända tagoo.
67. Ei kuut ei kuusu kunjeta kaugele
68. Kes nõisride meele pärast tahab teha, e
69. Ja ühtegi meele pärast teha.
Parem õige surra, kui häbi ga elada oo
70 Kell wägi, selt wõimus, kellaustur, selt kohus.
71. Ega õnetus hüüa tules.
72. Suur tüüs ajab suu lukki
72. wõõna wirsa selle ajal, kui ta wõõra annab.
73 Sõnele kergest, ja astu kärmest, siis oled
ja inna rikkas.
74. Päha linn paha laul.
75 Pöörs on ikka saama paewad, ei
pöörs ole jõoma paewad.
76. Kes naera hõnda tastab, kui noor ei tõsta
77 Kumbis wares tõise silma peast ära pistab
78 Kus on suitsu seal on soojo
79. Kus wana jäber on parem, ouei ra
aut.

Wanad jõnad.

80 Ette waatmine on tarwise enna.
81 Kes mitte edasi ei lähe, läheb tagasi
82 Kus kuud püütse paremini kui puhtaks.
83. Tehtud töö järele on parem puhata.
84 Wale on lühikesed jälged.
85 Kes joga ei tõrge ei päewa, se ton gute
õõse.
86. Kes tõisel hauru naewab ise sirse langeb.
87 Määritud kotas jorsib paremini.
88 Ei kunnidsel jaa õue noored.
89 Wanad nõule, noored jõule.
90 Magaja rebane ei püüa ühtegi rotta.
91 Wälg on nõige parem nor
92 Kõrs ei ole nuld, mis lõigeta
93 Töö riidab meistrid.
94 Laastus on kuriti pea pad.
95 Kes ei tõõd, seeri pea ka mitte jõoma.
96 Parem jaoke kulla külgest, kui näja
ahaste.
97 Kes liha otsib, se rondi jocab.

Aus Mustet. Miller

Wanad sõnad.

1. Hunt ajab karwa aga mitte wiisi.
2. Kuida töö nõnda palk.
3. Tarkus ei sõõ leiba
4. Mida enam on seda enam tahad.
5. Suur kisa aga wähe willu.
6. Koer haugub seni kuni wõõras tuleb.
7. Parem pool muna kui tühi koor.
8. Wana inimene, aga warsa mõtted.
9. Nõuu enam kui jõuud.
10. Kõik mis läigib ep ole mitte kuld.
11. Kes nahju kardab, see nasu ei saa.
12. Töö kuidab mitut.
13. Mis täna sünnib teha, seda ära jätta homseks.
14. On üle keera saand, ju siis ka üle känna saab.
15. Täna kuld, homme muld.
16. Parem jäh wõtta, kui küll ja saad.
17. Kuida külw, nõnda leikus
18. Parem üks warblane käes, kui üheksa natuksel.
19. Kui kaks ära, mis kürdel siis wiga karata.
20. Üheksa tööd, rümnes nälg.
21. Ära räägi tuulde
22. Ära osta põrsast kottis.
23. Ära kanna wett merde.
24. Ühtegi ep sõõ enne surma õnnelikuks kiita.

25. Kes otsib see leiab
26. Kõik on inna jõõma pääwadel kõik ole saama pääwad.
27. Kes töisele auku kaewab langeb ise sisse
28 Kes kõik kõwwed kõntsib see kõik mäxjad maitseb
29. Tühi kott ei seisa mitte püsti.
30. Pane kits kärnerikus, siis saawad puud koori tüd.
31. Kes kõera ka saba tõsdab, kui ta mitte ise ei tõsta
32. Õun ei kukkus mitte kaugele kannust.
33. Nälg on hää leiwa kõrwane.
34. Mida warem, seda parem.
35. Ainas töisele kooki aga enesel ep ole leiba.
36. Pada naerab katelt ühed mus tad mõlemad.
37. Parem mees ilma rahata, kui raha ilma meheta.
38. Igal mehel oma wiis, igal linnul oma laul.
39. Kuida saadud, nõnda läheb.
40. Ega see pole rikkas meest kell küll on, waid see on rikkas mees, kes omaga läbi saab.
41. Kuida känd nõnda wõsu.
42. Kes põhja joob, see tääwe toob.
43. Kuida töö, nõnda palk.
44. Koppik hojab rubla.
45. Kus raibe, senna kogunewad (ka) naarnad.
46. Ei pea lange ühe laastuga.
47. Kes räägib see külwab, kes kuulab see lõikab.
48. Senni kühikene wõttab marja maast, kunni pitsk kumardab.
49. Kell wägi sell wõimus, kell kukkur sell kohus.

50. Kassarmastab kala püüa, aga ei taha kala järge jõkke minna
51. Ussa olgu pouk, ema olgu kitse kui aga ise mees olen.
52. Lihase keel löökab luise kaela.
53. Wana karu ei õppi tantsima
54. Paha lind paha laul
55. Pisuke üks teeb suure härjale ots pääle.
56. See on waene lind kes oma sulgi ei kanna.
57. Aega mööda asjad käiwad.
58. Kuri koer hojab õue.
59. Kõrge puu püüab palju tuult.
60. Ära enne karu nahka ära müü kuni kätte saad.
61. Kallis aga armas odaw aga mäda.
62. Kell jänu sell jalad.
63. Surma wastu ei ole rohtu.
64. ~~Kus~~ Kus süütse, sääl sooja.
65. Kuida lükkad, nõnda läheb
66. Suure ilu järel tuleb ~~sooja~~ pill.
67. Küla saunad söötagu ise sõrda
68. Oled mõistand algada, siis mõista ka lõpeta
69. Kes ep täna pisku eest, see ep täna palju eest.
70. Kes tuult külwab, see tormi lõikab.
71. Küla leib on ikka magusam kui oma.

F. Miller.

Karmel.

Kaso

Wanad sõnad.

1. Kelle meel tuge, selle kael libe.
2. Kellel koht, sellel kohus; kellel wägi, sellel wõimus.
3. Metsa perse on emane.
4. Kes kapsikat ei kõrja, se pikka mehetä ei saa.
5. Kus segiyad, sääl nägijad.
6. Kes rabeleb, see waheleb.
7. Mis enam koeri koos, seda rebelam lokke.
8. See siga kes ei tõnguta, see tõnguleb üksi.
9. Kahe on mehe ame ja nõna on rumale nägu.
10. Kaks kõrwa kuuli ei tee ühtas head jahu.
11. Sazik siga, soda riga, puhu kärs haige, täis maa kõrwa.
12. Lehm lüpsab sumst, kana nokkast.
13. Waras warastab wagan, suur Jumal macrab ülewelt.
14. Kes kuera saba töstab, kui ta ei tõsta teda ise.
15. Kes üle kuera saab, see saab ka üle saba.
16. Kes koik pühad puhtaks, see koik nälgad nähtsaks.
17. Natuke warastamine natuke waletamine on nagu kui poolt kuuma puuma
18. Tibulas teeb seltsi kärnaks, kaks ei tee otsa kergeks.
19. Olle ullu jõnak ikka tahtsida, taari ullu ei jõua kegi tahtsida.
20. Enam waeva ähkiyal, kui wälja pühkijal.
21. Ega toine nõnn ei löö täie nagu silma peale ära.
22. Kuida kand, nõnda nõu, kuida mõnd, nõnda wõi ka ja.
23. See on saanda töle, kui jäälas weel.
24. Egaüks on unda õnne sepp.
25. Mu ei aja mehe taga, kui mees ei aja enne taga.
26. Ehmine rassikas läheb ikka aja taha.
27. Kuida küle, nõnda mile.
28. Ühma tõõta ei saa püüa, rikkaks sooda ära püüa.

30. Liha toores lehutab, kala toores kautab.
31. Ule kohus ei jeta kottis.
32. Kuidas liikkab, nõnda läheb, kuidas tõmbab, nõnda tuleb.
33. Waene ei ole see, kellel vähe on, waid see, kes palju tarvitab.
34. Koja ägel seal, siis on jul päda seal.
35. Pääk on küll jõuma-päärad, kuiki ei ole jaamapäärad.
36. Oni saadab, kuldimra, magazinile marjuma.
37. Kuiba käpe teeb, nõnda ihu sisub.
38. Oige hõlma ei hakkia ühtegi.
39. Parem aunga jura, kui häbiga elada.
40. Mees mehe vrastu, kats meest maki vastu.
41. Kes käskide meelepärast tahtsolla, ei jõua ühtegi meelepärast olla.
42. Mis Mikki on õpinud, seda Mikkel ei unusta.
43. Kus on südame mõõt.
44. Oma kiitus haiseb.
45. Wale ei jeta kottis.
46. Enamb tehakse nõuuga, kui jõuuga.
47. Nõu aitab meest, aga ei wõi hobust.
48. Parem enne hoida, kui pärast hoigata.
49. Kus suitsu, sääl tuuja.
50. Häda asjal ei ole ääda taga.
51. Aega mööda asjad käiwad.
52. Kestastele kaubu kaewab, langebkise jisse.
53 Kus kats meest koos, jenna pisthu kalmas mina pole.
54. Ora nääg kuulda.
55. Wahel on kuhitsejad jälged.
56. Surma wastu ei ole rohtu.
57. Waranelind luistab nina, kiline nakitseb perset.
58. Kes ise ennast ülendab, seda alandatse, kes ise ennast alandab, seda ülendatse.
59. Aega ei saa raha eest osta.
60. Igal linnal on oma jesa meelejärele.

61. Päewa waras on kõige suurem waras.
62. Kyda käo, nii pälk.
63. Soal ja leib teeb põsa punaseks.
64. Kuik ei maha marja maale, muidu peab ikka karjo maale
65. Keegi ei wõi kõrgemale linnata, kui tiinud andwad.
66. Süa mis küps, jäta mis tõsi on.
67. Ülekõa ametit, kümnes nälg.
68. Ümetus käib ikka ümmesi kõrde, ei mitte tiinisiega kaudsi kaudu.
69. Kumm saab mõttale, ei mõista mõttal olla.
70. Parem karta, kui kahetseda.
71. Tagna kulu komme mulda.
72. Oma kiitus haisebe.
73. Ora kiida ise ennast, lapsinud kiita.
74. Harga peetakse jarwest, mees jõuost.
75. Walemisest saab taari aunted.
76. Kes palju saksab, se wahetab palju.
77. Hunt heidab hõll karwa, aga mitte wiisi.
78. Sõber kowib sõbra kaelgad.
79. Anaks näeral süua, aga pole koosta.
80. Kus raibe on, jenna kogunwad kaarnad.
81. Kus kautas, sääl on ka lauda taga.
82. Aega ei saa raha eest osta.
83. Sihtimata püssilasta ja mõtlemata räägida.

Dr Hask.

Carmel. Tõll

Vana d jõna d.

1. Kes noorelt nobe noguma, sellel wanuni süüa.
2. Kuida käed teewad, nõnda ihu riiet.
3. Kuida töö, nii palk.
4. Ennemine karta, kui pärast kahetseda.
5. Waras wannub wiimse pulga peal.
6. Metsa põlsas on kawal.
7. Suur suu täis ajab suu lõhki.
8. Kus suitsu, sääl soja.
9. Kus aitas, sääl aida taga.
10. Kus härga, sääl on ka sõnga.
11. Kes pigi külge hakkab, see käed määrib.
12. Kes ennast lambaks teeb, seda sõwad hundid.
13. Kuri wottab kulbist, paha sõna pajast.
14. Kes nannatab see kaua elab.
15. Kellel kott sellel kohus.
16. Kus on kogu sääl on wäge.
17. Koer haugub nii kaua kui wõeras tuleb.
18. Kes suwel pillis käänd, see talwel
19. Küsija sun pihta ei löö, aga wõttija käe pihta liiakse
20. Kui üle kaera saad siis saad üle saba ka.

21. Kus tegijad, sääl on nägijad.
22. Kuda kand, nonda wõsu.
23 Kui päine wasinas heinu sõob, siis jundi naene nedrab.
24. Kus õhtuke sääl õonaja.
25. Kuida liikdel, nonda läheb kuida tõmbad nõnda tuleb.
26. Kes sün mees see sääl kaa mees.
27. Kus raip maas linna kogunwad kotkad.
28. Kus tuul sääl mees.
29. Kes palju käind see palju näind.
30. Kes kõik nõmed kõntsib see kõik marjad maitsb.
31. Kes kõik tahab ei saa midagit.
32. Kes kuera hända tõstab kui ta ise tõstab.
33. Kes üks kord waletanud seda ei usta töist korda.
34. Kes siga ei tõnga pääwa see tõngub õõse.
35. Kingist hobuse hambaid ei waateta mitte suhu.
36. Kes kellaga lehma ostab see sittast saba saab.
37. Kes koppikad ei korja see rublad ei saa.
38. Kes tühja räägib see jõõb tuult.
39. Mida karusem kaer seda parem õnn.
40. Mida enam kuere seda wedelam lakke.
41. Mees pea tahse sõnast härga saamest.
42. Mees mehe wastu kaks mees makki wastu.
43. Mida ilusam seda ausam.
44. Magus pettab maia.
45. Mis saa noores heas külwad seda wanas heas leikad.
46. Mast määrib walge.

47. Mine rahata linna ehk wihata sauna.
48. Magaja osa pannakse paigale, aga töökajal jõiarse ära.
49. Mehe kõnt maksab raha.
50. Mina isand sina isand, kes koer kotti kannab.
51. Mis kõrge sest mine mööda, mis madal asta üle.
52. Mis hilinde sinus see kuudi kõhtus.
53. Mille st sõda tõis sest räägib sun.
54. Mõõri sead ja junkru hobused on lihawad.
55. Monda on nähtud aga wiimne on nägemata.
56. Muna on targem kui kana.
57. Mitturs märja maale märga läheb.
58. Mis wastuwõtja wõttab kui andjal pole anda.
59. Mees ajab pilli aga naene sureb nälga.
60. Wäana wõsa sell kui ta wäända annab.
61. Waga siga kõtti naaber.
62. Wari on ikka paksem kui wesi.
63. Wähike mõõt sõge heit.
64. Waras jättab warna sina, tuhk ei jätta midagit.
65. Wahwa mees sõjas on kui kalja meres.
66. Weerejal kiudil ei ole sammelt.
67. Wõõra silm on maja wõlu.
68. Walet on lühikesed jalad.
69. Parem oma ema wits kui wõera ema wõi leib.
70. Wahe õlut ja rikka haigus.
71. Pane känna ümber ehet sõson käind ühte.
72. Parem lahja laastas kui lõhad metsas.
73. Parem on wiisteist witsa raag kewadel närida kui sõle heinu. (sõge-sel.)
74. Parem will warbar kui kurd kingas.
75. Puu ei lange ühe laastuga.
76. Päda naerab rattelt ühtel muistad mõlemad.
77. Suits ei tõuse ilma tuleta.
78. Senni wõttab lühike marja maast kunni pikk kumardab.
79. Sanet kunn krae külges, nälg kõhtus.
80. Suur sun tõis ajab sun tõkki.

81. Söma käsi pitk lööma käsi lühike.
82. Sant siga sada wiga, puhu kärs haige täis maa külma
83. Laps on enam kui laps.
84. Laena rong külast ja pane hambad warna.
85. Laps mis naswab hirmuta sureb aeuta.
86. Loe ehk laula tema wastu see on üks kõik.
87. Lipa toores lihutab kalka toores kautab.
88. Ülekohus ei jõua kellegi kottis.
89. Ülle mädala aja jooksewad kõik.
90. Üks jõik on parem kui kaks küll jaa jaad.
91. Ükski liha pole kondita.
92. Tühi tuok tuli näly nurinad.
93. Tee mis jaa teed küll eest leiad.
94. Tutbal pole teed ees sädalisel pole häda täga
95. Tark kes mõigab ruma! kes naerab.
96. Tam talupoja raud.
97. Taal on enam wõlga kui peas karwu.
98. Räägi meest aga nimetag meest.
99. Räägi mis tõsi see mis küpse.
100. Nalsterahwa töö ja wana kohuse jõvt ei lõppe.
101. Nõu aitab mest mooh kohust.
102. Nälgatud täi hamustab kibedaste.
103. Noor koer hari=tab aga wana hammustab.
104. Oma piitsaga ja wäera kohuega on hea jõita.
105. Õige hõlma ei hakka keegi.
106. Ennemine pea hall kiwi nurgas kui koltri wair
107. Kes kaera wilja wilgaks ehk jooksut mehoks kuiva
108. Tühi kott ei jõua püsti.
109. Kellel ei ole jõbru sellel on waen lähi.
110. Rasket töid tehakse nõuga mitte jõuga.
111. Suure naeru järel tuleb nutt.
112. Raha toob raha jälje.
113. Hädu ajab härja kaewu.
114. Kuda pütt nõrda kaan.
115. Kõik s' mahu marja maale inimest peab minema Kaja

H. Töll. 1881.

Wanad jõnad.

1. Parem ühes keest kaks jud heaga jõua, kui suum härg wihaga.
2. Paha jõga paiku wõga, puhu kärs haige, töise maa külmand.
3. Pesemata puhas, jõomata paks ja lugema ta õnnis.
4. Parem hauga jõrra, kui häbiga elada.
5. Parem ennu hoida, kui pärast hõigata.
6. Kun ei lange misse ühe hoodiga.
7. Pitka olgu, pitka tulgu, aga ärgi päewi jaa wõlga wiha wilja pölletki.
8. Tühi tuok tuli majast, kaedes lõttab kalad mehest.
9. Kes kõik nõmmed kõnts ib, jee kõik marjad maitseb.
10. Kes kõik pühad pühitseb, jee kõik nälja näkitseb.
11. Kest puutaks jõnast, härga sarwist.
12. Hõiana wetta, kui ta sõanda annab.
13. Kinna pilli kulla kätte, kull ajab (+ch! 14) pilli lõhki.
15. Kirbust tehakse härg.
16. Kes palju räägib see palju ka teab.
17. Kus suurem kõgu jääl suurem käära päälekui ja tõesele head teed, siis kirjuta lisaa päälegi.
19. Iga mees tunneb oma lõrra.
20. Kis Karla on õpinud see Taaju ei unusta.

21. Wirk naene naja lukk, laksk naene pörg
lukk.
22. Koer ajab karwa, aga ei jätta mitte
wiit maha.
23. Kats kõwa kiwi ei tee mitte häid jahu
24. Ühekja ametit, kümnes nälg.
25. Kes kopikad ei korja, rubla metsas ei jaa
26. Kes palju tahab, see ei saa wiimaks ühtki
27. Palgi nisi ninglene kuuleb, kõiki ei wõ
ja tõwälja wäätkida.
28. Kuida kõrab nõnda läheb, kuida tõmbab
nõnda tuleb.
29. Mida wenam koor, seda jwiham tumm.
31. Suu on südame mõõt.
32. Kus seitse saal sooja.
33. Kes tõisele auku kaewab langeb ise sisse.
34. Kus tegiad saal nägiad.
35. Kaup on daanem, kui meie.
36. Ära õta pörsaft nottes.
37. Ära kuida ilma emata, laste tõised kuita.
38. Oma kuitus haiseb.
39. Halel on kõhikes jälles.
40. Sõõma näsi pikk, kõõma näsi lühike.
41. Kirbuga kehaks hängi.
42. Iga ilma järgi tuleb jant ikka.
43. Suine tund on enam wäärt, kui kalis
päew.
44. Ei jad kaiwad aega mõõda.
45. Mine otsi õnne, kui õnne ei otsi sind.
46. Mesina muidu päris jed, kuulu noortide
päält.

H. Paas.
1881.

Kerge. Südda.

Vanad sõnad

1. Kes suvel pilli lõõnud, see wõib sawel tantsida.
2. Kus tuul säält mel.
3. Waras jätab warna seina, tuli jätab tuhka maha.
4. Ammas nüüd sõbrale wõmi, aga enesel pelgi leiba.
5. Ega waarn ei püsta waarna silma nätäjä.
6. Aega ei saa raha eest osta.
7. Paha tulleb ruttumata.
8. Kes kiwi sootta ei jõua, peab teda weeretama.
9. Kes mitte ööasi ei lähe, lähek hagaasi.
10. Nälel on liibi seest jälged.
11. Ära õmble jäneda kõtti siidiga.
12. Surma wastu ei ole rohto leidnud, aga halguse wastu küll.
13. Kus suitsu, sääl tuld.
14. Magaja rebane ei püüa ühtegi kana.
15. Warane lind laulab nina ilusa nahkselt pesed.
16. Hea hilma järge tulleb iseka kuri hilm.
17. Wagasi lambaid mahub palju ühte lauta.
18. Ei ole koer hammusta mitte kes alati haugub.
19. Pane nits narmisse siis on aja asjad wõlas.
20. Mees see taske sõnst harga sai wist.
21. Sant siga sada wiga puhta kärs haige seise maa mulmam
22. Räägi mees aga ära nimeta
23. Kuiwa kant nenda wõsu
24. Ega hunt pesa jaowet paha ei tee
25. Tühi kõht on wõige parem leiwa kõrwane
26. Palju koeri rikkuwad jupi ära.
27. Hoeg annab head nõu
28. Ülle kohus ei seisa kengi mehe pottis
29. Määrimata ratas narjub

30. Jool leib teeb peremehe punase, kase oks teeb ussa korwas
31. Hea sõna leib iga ühe südames aset
32. Habe mihe au, nina mihe nägu
33. Ühense liha ei ole nonida
34. 35. Liha loores kostab kalla loores kaubab.
36. Räägi mis tõsi sõõ mis nüpse
37. Mida waesem seda heldem.
38. Mida rohkem noori koos, seda wedelam lane.
39. Ega muna polle targem kui kana
40. Oun ei kunagi kaugele küwitse.
41. Magaja kasi suhu ei jookse rohi
42. Millest süda täis sellest räägib suu.
43. Nahuku waleda maske warasta on enam ka poole-hastra puuma.
44. Kus tegiad, sääl nägiad.
45. Kuida külw, nenda leigus.
46. Ühensa ameti kümnes nälg.
47. Kes sõna joob see täwe taob.
48. 34 Wahe kirwe teiab iga piwi

M. Südda

Eesti rahwa wanad sõnad.

1. Kes siga ei tunge pääwal, se tõngub õhtul.
2. Kes leab millal härg jänese tätte saab.
3. Mees saab mehega kokku, mägi ei saa mäga kokku.
4. Te mis sa leed küll sa eest leiad.
5. Parem on elle saadata, kui päraft kahju kannata.
6. Teine käsi peseb teist, siis saawad mõlemad puhtaks.
7. Kes koera hända tõstab, kui ta ise ei tõsta?
8. Iga amet leiba jõõ.
9. Sahab toppimist kui roostetand otsedi.
10. Kui liikmed nannatawad ei kannata kõht.
11. Ära künna teise härgadega.
12. Oder lõkku, Rugi tuhka.
13. Püki oma nina ene, siis püksimulk
14. Mees püüab üljest, aga üljes püüab meest ka.
15. Mees püüab merd, meri püüab meest.

16 Taline filmi, aga suine tramas.
17 Enem saab külla küljest. kui näljä
olgat.
18 Kes kopikad ei korja, se rubla mek
heks ei saa.
19 Ära kiitle kinda seest.
20 Mida karusem koer seda parem önn
21 Naaber koorib naabri kaatjad.
22 Nättuke waletada, nättuke wara
tada on parem kui poole adra maa
23. Tühi kott ei seisa püsti.
24. Kahe pere koer ei ja hästi jüüa.

K. Nov.

Wannad sõnad. Warwes.

Sõber murrelseb sõbra eest aga surmal Keikuv ei.
Igal asjal oma aeg. 2
Tee töö töö ajal söö leiba söömaajal. 3
Kes koppikat ei korja se rubla ei saa. 4
Kes kübetad ei kannata se magusad ei maitse 5.
Ega se koer ei hammusta Kes alati haugub. 6
Surma jäljed on lühikesed. 7
Kala otsib kus sügavam aga inimene kus parem. 8
Iga mees kiidab oma. 9
Ega muna pole targem kui kana. 10.
Koer haugub ikka semmi kui võeras tuleb 11
Mis on juba kunde suus se on tema sees. 12
Käsi peseb käsi. 13
Kui saad üle koera süs saad ka üle saba 14
Üks wana sõber on parem kui kaks uut. 15.
Kes sõga ei tõngu päävad se tõngub õse. 16
Kes wabetab se warastab. 17
Oma usk kuld aga teiste usk muld 18.

19. Mida warem seda parem.
20. Kus on tegijad saäl onnägijad
21. Ega keik ei ole kuld mis hülga.
22. Mida karusam koer seda parem on
23. Aga kuda ise ennast lase teise kiita
24. Kes ei taha töid teha see ei pea ka mitte leiba söima
25. Määrimata ratas karjub.
26. Kaks kõwa kiwi ei tee mitte käid ja hu
27. Kes otsib see leijab.
28. Kalk tegewad hulga töö
29. Misest süda täis sest räägib suu
30. Parem karta kui kahjatseda.
31. Kelle kõht täis see ei tunne nälja käda
32. Mida rohkem koeri seda wedelam lakk
33. Iga mees waatab oma kosu päale
34. Tahad ja tunne kätte saada siis wõtta koorimisteth
35. Kui mõistsid algada moista ka lõppeta.

L. Warwas.

Saarema wäggawa mehhe jure Tõllo surm.
(enne muistene jutt)

Üks suur Tõll Kirla kiriwaal ehhitas, mis selle
pärast se kiriko ehk árra lammutati, süs
otti ta Sõmmera küllast Riigo Hindriko juures
kostis olnud. – Senna olli temmale sõnnum
tolud: et waenlanne jubba suure maad läggo Lõuna
maad árra wõidnud, ja et Salme mehhed
Maasi Nõmme ommo laagrid ülles lonud ja
tahhawad kuigest wäest waste panna, ning et
naad kuige allandikaima palwega Suure Tõllo
abbi palluwad. Sõnnum tulli ühto hilja peale
ja et abbi kiisast waia oli, rullas meeste wõsi
kokku, ei ta päämiid teed mööda, waid otse silmale
mõtsadest läbbi. Siis mellu mõisa peale walja
ja jäi õhtas Tõnno kohta, mis Siis mõisa
mõisa juures. Seal puhkasi Tõllus lühhikest aega
ja hommiko äige warrakult jalule, kui ome
läinu, kutsi Salme poeg hädda heaks. Süs keh-
kis ta kuddu wiisi pärast, kuis sellimisega
otsis leidis neid waeta. – Mandi ei leidnud päält ome
wäekatte sada, kes wannad pea rullad, neid
kõmbas ta sõmmede otsa ja rullas ülle
karja ma wälja Maasi Nõmme poole, kus poeg
Lõuna äige usaliste Lõuna aed sõtsab juu wõtiga
ümbrenge. Siis ta senna olli [illegible]

halldad luggu, mis waendane Palme ja
Udbe mehega olli leinud ~~mis~~ ja se sündis, kui
Tõllo selma pelgul seda wersik Lood olli waalm
el lemma wihha pöllema läks, ja la joosis
sure ruttuga kesk waenlaste hulga seda ja
hakkas sel nende rattastega ümber õrtama,
waenlased jäi nago heina mahha pesperi
dama. ~~Kui~~ Ussikese aea pärast, kui liggi
lemmi aega olli waenlasi mahha löned,
ja mi kangel jubba luggo olli, el Palme ja
Udbe mehhed jubba römuga hakkasid
öiskama: Ta ellago! hurrah! jüri lulli
önnelus: Rattaste reatse hargi nagga
läks kahki, laggunisse rattad langesid kuig
reidega. Sammera Peetri öuest läbbi ja läk
kusid Säälsa Jago jawna ja ja lauda
mani mahha. Se allandas Tõllo lapsmise
jõudo, — lappis wel, kumni rattaste pölwe
puik ka kahki läks, esimesed rattad läbbi
sure jõniga Kaeta meält läbbi, ja wesid
seal ühhe kuliku jurini mahha, ja löhkesi
Värwe pere lagga hulk metsa mahha, kümb
kük maad seal seggaminni, kus ialgi pärrast
pea igga rohhi ei kaswanud — ja wimaks
sündis senna järw — Tõllul on nüüd wehmer
üksi käes wel, missa tallitsed lapsed, kumni
wehmeri puik kahki läks, ja ennam pesse ei
jõsnud. Ja se sündis kui wehmer Tõllusse käes
ärra lipslas, el ta sedda kummardades rahwa

eesk läks ülles wotma, el üks suur ja lugew
mees waenlaste hulgast noggaga Tõllo pea o
sk ärra lõi. Tõlla sai warsi ärra el asi öige ep
nud, sai ruttuga omma pea maast kätte wõt
is kaenla ja hakkas Kerla poole ruttama.
lli jälle karjama wälgalt, Suurna ja
änga külast läbbi. — Kui la Kangropere
arrawast moda lulli, siis näggi la sel perenaise
ma läpsvad, olli agga käsnikades omma kue
enda nattune palgo ülles löönud; sedda nähhi
lles Tõlla pea kaenlast. Kui nood sinnimenne
e läpsad lehma, ja perse pealgas, kas sull häbba
olleo — Nõnda kostis: kas se mille häbbi ei olle,
e suur mees ja käid leed, peab kaenas kandes.
sanna ärrates Tõlla meel, el la pea ennam
as ei olle ja la sedda löi nõdranisja pea kaes
es kaenlast higgi lama. Kui la Sarenõmme,
lli kohhast mada wanna metsa Koorti kohla
es sellema rahwa olli jõudnud, seal läpsis la
ud palgadest ärra, la langes mahha ja heitis
inge. Senna maeti lemma Kehha sure auga
e ärr lemme alla mahha. Sem ma surma
ine amisest kandsid kõik Sarema rahwas
peäwa katki riided selgas. Nende rahwas, kes
erla kirtomaas enne sinised seal pesunaped
ukka warred kandsid, ei jaudnudmi ruttulisse leina
ea tarwis mutsi sukka warsi küljel lo seal
alnis kuddada, leinased murdad lukka perisse
lasi ärra ja lein olsid siis Tõllo surma.

pag 512.

järrele. Kohhus alli kaidud, aigeis eggas ikkes

5 Oktobr 1878 aastal. Mihkel Maam

Mõnnaffff.

Kui ogajuu lehed, peab wõtab
se wai lehejuu eggas pääle wõtab jus kuje
ma jälle ei ole.

Lapsed: Tolle, Tolle kuje ikes mind ma ei
kuse jenna ikes nut weri jumi jaani ajaga

leskama, wõllis perremaene amma kallis waeff
waega felli. — Kahwas leikas lukk ruggi, laps 513.
mängis peenra peal, wanna koer istus kure kawi
järes; noor puhkas kohhuli waggude wahel.
Korraga kargab hunt ülle kiwwi aeda, wõtab
lapse juuest kohha ja melga pole minnema. Lapse
emma laps kisja ja hüdis: Häbi, häbi, noor koer.
Häbi, häbi, noor koer. — Noor koer kuulis hunti ja
leskas taia pale peenrale wanna kargas kiiresti
wastu hunti järele, kui leggi sai, haaras ta hundi
wiimse kinsu külge kinni, hund lasks lapse kohe
ja leikas lühjalt melga, wanne liigas ja tahtis
ta ahhas; felt koer alli leidis hawaned. Emma
lukk lukkus felt, jooksis ja wõttis peremaga oma
armsa lapse sülletsi. Et lapsel middagi wigga ei
olnud, alli ni rõmus; et wanna koer ale alles
tuse annud, kui mitte hundi kinsa katkud
ja alles koera haamaste wahhel hülletanud.
Koer ei wasta pelnud, et ni halbi kombel koio
dasuksi, kui ta just emma ammeti eksami
teidi, teggema. Ja kuus leendsis ülles peidi
maitsma ja end naffi kõhulisse ottewadi. — perremaene
lõi mas noort koera: hundi roaw, ja laskis leidda
weiwalt kohti. Et nüüd wanna koerani ei ausalt
lõõd alli leinud, lubbas ta leidda aussa asseme
le al hingada, ja löudas leidda koida keige pear
emalt mawiljalt ja keggisse lomade werrelda
nistse ees al peidetud. Laal nawadsi pölli allema.
ja ei leidnud; et perremaene sahti wanna koerale
tema pälwe ommas woetwad.

Parast seda sündis, et se hunt kundis saare
walitsest hawast, mis kaeron mawaama
haman astega alli kinnitud kimmalagu mis
reie külge, kus kaerasna örnalt alles wainas
kimma (kuhi ja lihtkast pudumata) kaewist
ja reige rahwem nahkast pudida jaowaga
hundi ehand kaerast wägga pahkaw. Alam
aega parast nahki hunti moda mesta käies
omma laggunest pesa tomawad, sest ka
asemelt arra sanud ja kaera kammaste ap
leggid sunud walla ja maddanesid. — Selle pärra
wotsi hunt näuka, kaera ülle kohtud, ülima mo
ja Pleiser kohto otte karebado, kuhi kimmale sed
moisti; Kaer pidi kunda kaik kohti rahwa
maama, ja selle waewa ja walle est, mis
hunt kammalamad ja tobe wodi kalisi
aega raskamad Praantad lehha kompi,
lastuma ja omma rammala limbo
est ühte suhtlest sama 25 hoba kohtuge
pehmema kohta peale.
Sedda kohto maetsest läkma Loeks leggen
läkkidasi kundile Kreis kohto Assessorid
herra Kaiso ja teige selle maade loimetaja
Praesident Rebbane selts. — Need tulliwad sure
jalgusega kaera kaddusse kohta pole ja
sandsid ähwardajast südda and rendsi.
Sa se sündis, et nemmad kaddusse kohta, pal
ma kohta said, kus üks heina küüni olli, sedal
lähes Rebbane heina küüni peale, et selle
jaanga wada, kuidas kaera kaddo kuud pärsid
seiswad. Kohtu des näggi ta kaera moda

kämmawad metsa pole tullewad ja kolm noort
mest kimmaga. Sedda teadis ka omma selts
meste ütlewad: Sõbrad ollige speide peale, sest
maad tullewad. Kaer ja kolm noort mest kimmaga,
kihel on kiwwes selgas, kus nop sid ärewa ja
kolmas watas körgest ümber ja ütleb, „saab
kätte, kätte, kätte. Tacwas olgo mis armu kimma
selge wärsi peale. ma jään sedda kauni peale
wärsi paigad alles wasi walmis. Kaer ramm
sure pärsi kuse olja ja hunt puggis haawi sse
alla, — kus paigal — wenime asi nago pole
sedagi. —
Kaer, kes kiwwes selgas kas kiwwi nopsi ja metsa
sale, kummi kuna kumi leggi. —
Perraga nääb kes hunti kamma olja, mis sse
sel wärsi jänud, mölks rotti ülewad, kargab kui
ülle selle peale, hunt kohmab sedda ja kargab
reige haawi sega kohhe pihja, kuni ühha metsa
sale. Kui kaer selt kaggemalla juhtunu selt kerm
lasi kohtuded. Kes kargas sure raskuga selle
kuse olja, pes kaero selgas oli, Sarre kaerte
sedda hupsas ülewelt mahha, nikkas ker
kaela randi ja jookis waiksa kerwisega
metsa, kus ja kamm lendsed kuni peale,
kamm kiisenes ülele jani, sees kätte, kätte,
kätte. Rebbane kargas tullese hädaga kuni
see ülle kaela mahha, sünis tumalusest
kes kohtu lahti, sedda ei pannud ka ise
kohtu leje, — kargas ratto metsa — kes

Wanna kool.

Uhhe perre mihhel olli lemma bru kaer mi wan
naes jänud, el la middagi juurt asja ennan
tarbima ei olnud; läks siis tulli el perrenaem
nore noera raswatas ja wanna haawas hak
wees piddama ja lemma loetusse asja iggga
peawaga wähhendama, et laggu wennaes nõu
kiisi; el wanna kaes näija ja arras pidi läppe
Selle ajwe hädda pes kiss wanna kaes ommaga
laggu wanna mehha handile karbama, kes lemma
kaebtusi ammolipses waeste wõlles ja hea nõuga
lemmale abbis olli; illustras: Thule sõbber, on teil
perrenaesel ka middagi lapsi ? Koerwastas:
Meie perrenaesel on üks ainus laps, ja se on wig
gal paol da sellsis: olgo, el la sõdlal kummale,
selja leikab, kumamaal nidab, ehk lagge wallab,
ikka lapsi taal sellsis ja mängib la leggidal, ilma
järel waadajata. nõnnis koer labbneb lapsi kaugel
emmast ärras. Sellepeale kaelis hundi: Komme,
kui kulo perre naene sõllula kubet ruggi leikama,
ja lapse sellsis kaeb siis kulo lemma ka sõdlale,
kui perre naene kiisast sõol on siis kargamma
ulle aega ja wotta lapse sohhu ja paarsu mehha
siis saab rullo ma järele, hakka minnema kiire
siis ma lasen lapse lahti. Siel ta naad, el pere
naene sellle ei ole lennuss jätta laggu hakkab
piddama el la lemma ainust lapse kurnast
ollev peasinud. Selle peale jahhi hundi ja koer ta
kaupsusma.

Teisel peawal kui perrenahwas sõdlale läss ruggi

(11). pag. 521.

Ammuaart Wanawara Jogeja.

Ma ole güll Teile ammuetes ottsin ja oodan, gas Muhummaalt guaa midagi ehteb, aga göök mueh. Ega see goht sellebärast wana=wara booleft nii waene bõlegid. Minno o güll elku dunleb juba ammu siaalt, oma sünnimise munalt wälljа buhun ja mool bõle anam labse bõlwe aleggid wanu lainla ega jutta meeles mitte. See näitab, muidugi, mo oolelust. Nüüdse aa nienchste duhinal wõib gelle murre guaa balju muutun olla. Ma bane ometi mõned dähändused selle gohhta üles, guidas ma seda murret mäletа wiiedeistme wõi gahegümmne aasta eest gunin olawad. Nimesõnad mundmise daris ma nummerda gollim biaammuat: sedawiisi ä: 1 gits?, 2 gedas?, 3 gelle? — Märk dähändagu sõna lõpu ees i muudi beentõist, ½ iaalt, mis bõle ühtna n ega g guaa mitte, aga oleks nagu neilst mõlemist jegatud olawad: ginguitus, lõng, garzas. Seo iaalt (½) bõle illmasgid ugsikult lühidelt gunulda, nagu n sõnas lina.

Ühtjärgulisde sõnade mundmine.

Biaa afjaks banen selle, guidas äünuse muutid diaades wõib ballinse 2 diada suaaja, mis güsimise biaale: "gedas?" gosoab.

pg. 522

I.

(Astmeline 1s) Lõpul 'gunlda; deisdes astmeline mundetes ossa biaalb
balgusse 2s dulab jälle' gunldawale ja sõna lõpeb a-ga.
Astmes: 1 mätt, 2 matti, 3 mati; balgus: 1 matid, 2 mätta, 3 mättide.
Mäng, mängi, mängi; mänzid, mängga, mängide. Nõnna weel
gepp, akk, lamp- ja ülebiaa gõuk äpöja-gusjed sõnad, gellel
deisdes mundetes i ossa biaale dulab. Õnn biaaks guaa nende
siaad olema ja mundetama „õnni" j.n.e. aga se läbäb wastu siaad
„õnne." Balguse 2 o güll õngest „õnna". Nendes sõnades b õle-
gunlda mitte, gus juure jehes bitg ee, ii, uu, öö juhhdub olema
leek, jül, kunz, nöop. — ehk uae, iae, oee, üü- aa, ää, oe, üü asemel:
ain: 1 buaer, 2 buaari, 3 buari; balg. 1 baarid, 2 buaera, 3 buaarida. Wiaet,
goeew (oguuz), güijn. Nõnna gut mätt, mundetse guaa golm
järgune sõna: baharätt, ja gabejärgune, gus esimine bitg i:
büsgöpp. (esimine järk tühik, nagu sõnades: Juhan, budel,
ganep, gurat (3 guratt), sis bõle lõpul 'märki mitte, ja mun-
mine o muidu guaa deisdemoodi. Nõnnasamma sõnades:
Juagup, Geernp, sebe, et wade ee ja ua balgasd hoolbidgad

II.

Astmeline mundetes u, balguse 2s a. ain. 1 guppi, 2 guppu, 3 gupu. balg:
1 gupud, 2 guppa, 3 guppude. gakk, lipp, mulk, budez, gillo, gallos,
ehk galts. Golmejärgused: Gonarikk, boesastikk, ja gab
järgused, gus esimine bitg i: mõisnikk, mätteikk, se
sõna sehes deeb gõwa rõhuga t esimise bidgaks.

III.

Astmeline 2s a. Balguse 2s dulab: A) u, gus juure seh
a, i, õ, ä (ä järel ei dohi aga sis zg olla), aü, äü, öü, eü, ae, äee: Gap
lõngz, linn, rinnd, bõõn, baeel, sõeel. Wäsdu siaadust „sillm" bal. 2 sild

pg. 523.

B) e, gus juure jehes o: u, o, aun, õüü Dulp. balg. 2 dulpe.
Loom, jaun, õun, gurrb, gurba, gurwa; balg. 2 gurrbe, gonnd
(Frosch), gonnda, gonna, b. 2 gonnde, düüm, b. 2 düüme. D) i gus
juure jehes e, ö, oee. Sepp, böör, goeer, b. 2 Seppi, goeeri, bööri.

IV.

(Astmeline 3s) e, balguse 2s i. A) Gasg, gasge, gase, b. 2s gasgi.
Solly, sõrrm. B) geel, geelt, gele; b. 2 geeli. Suaar, siaar,
bool. Uks, usd, ugse; b. 3 uksi Laps. D) b. 2 sid. Gukk,
gukke, guke; b. 2 gukksid. Dupp, ditt, gunb, gune, gunbe, gunbsid.

V.

(Astmeline 2s A) o, balg. 2s id. Bur, buid, muaa, maaid, biaa, baaid.
B) jd, b. 2s jda. Däij- däijda (aga b. 3s däida). Nõnna weel: gwij, dwij,
düij (tüwi). Aga „gäij" nõnna, gut III A) juhatab.

Seda olgu öhöjärguste sõnade gohtoda güll. Nimetan
weel, et i ja e wahel eb beeta wäga gasgedwahet
mitte. Wõib ütelda loomi, ehk kõõre, seda b banda dähelegid.
Gis aga ütleb: loomasi, ehbg böörasid, see wõib gerrgest
nooremate naeru alla langeta, gui da ise Mukulane o.

VI.

Mitme järgused sõnu bõle nii gerrge siaaduste alla goguda
mitte. Buri, burrju, burju, balg. burjue, burrja, burjude.
Ehbg o enne burrj olln, mis aga ragsem ütelda i: Sis
oleks see sõna guaa öhöjärgune ja mundetaks II siaaduse
järel. Nõnna weel: gori (enuuka), wali, giri (bunt). III A) järel:
gabi (gapj?), badi, wäli, nali, giri (Brief).

per 524.

VII.

Nende sõnadele ma b lewa sisaduse mitte: balg. 2[s] ganu sõnu, linu, sigu, mune, nuge, — ja gorraga: nina=, wiga=, goda=, duba=, ema=, isa=, nisa=sid.

VIII.

Äünse 3[s] a, balg. 2[s] nd. Gaŋgga, b 3[s] gaŋgud. Ratas, gallas, warras, waras, lammas; latikas, gurikas, boolgas (kajakas). Sedaselletsi sõnades o äüd. Muhulase gõrwale wõeras. Sõnades: gõwer, bidew, dugew, edew — wõib ütelda ud ehk ud. gummbgid eb bahanda gõrrwa mitte.

IX.

Wõrdlemise sõnades: sunrem=, baram, õnnelikum=id. Omaduse sõnades: ...ne, ...st, ...se; balg. 2 ...sid, gui sõna b bõle üh golme järgu bitg mitte: sinine, emane. Bidgematest sõnad o baram ...si: gannatumisi, lahtegumisi.

X.

Äün. 3[s] e. balg 2 i ehk id: gawalusi; marrdusside (õnnetusi); gõrwetis (bala bäee), gõrwetist, gõrwetse; balg: gõrwetsed (sõdrem gõrwetsde, gõrwetsid; akatis, bõkast dulli õiige bõrutis (gaŋ dõrrm).

XI.

Duleb gahe järgusel sõnal äün. 3[s] u ehtg i otsa ja deeb sõna golmejärgusees, sis duleb ~~duleb~~ sõnna otsa balg. 2[s] weel mi: rätiknumi, roomatumi (ruamatumi), wiskatimi, budelimi. äün 2 ja balg 1 o ühtde moodi: rätik, rätikus, rätiku rätikud, rätikumi, rätikute. Sõnna weel: basdel, wan

Neüd sõnu, mis äünse 3[s] sga lõpwad, wõiks guaa balg 2[s] ütelda id: budelid, wiskatid, basdlid. Natuke wõeras da güll oleks olawad, aga balju sest eb bandaks tähäle mitte. VIII alt golmejärgusest wõib aga julgest selle järel nuuta ja ütelda: doeep boolgumi, dünnder latikumi. Jummiste änam riagitse: latikud, wõi latikumi, seda ma b diaa õõenda mitte. Gõige änam selle lõpu bärast Suaarlased naeerwad Muhulasi, et atlewad sakka.

#

Muhulane b gannata bitga a-d, ä-d ega ü-d mitte. Bitg a duleb balgast nendes sõnades ette, gus gahe a wahelt j wälja o jäeen: goagas (kajakas), elumaa, sell aal. — Sõna akatses bõle illmasgid w gunlda u, ü ega õ ees, änam gut õhõs sõnas: „wõrst“ (wurst). Muhulane gunleb dunle uhinad ja baneb omale äö ööle. Sõna lõpetses o guaa w wäga acrwa gunlda: veew, goeewsline); änamist jäeeb da gunlmatta: bäee, laee, waee; ehtg lähäb u-ks: gõru, dõru. Wist nõnna lähäb j guaa i-ks (waat VI.), Otja biaal lähäb w wahel guaa i-ks: järi, äija jari. Nenda balg 2 o järrwi, jarrwi.

Sisseütlew sünnib, gui s 3[se] otsa bannase: jõeesse, saundes; äünses wahel guaa deise otsa: saunnas, metsas. ' ei ole illmasgid gunlda sõnades: latikas, pradja, gülje, mullguma. Wahel duleb siisgi i etteboole ja lõbõndab ennast '-ks. Otsima — õtsma, mäisgma, elantsma.

jag. 526

Ajajõnaft guaa natuke:

	Otſima ehk õtsma.	Lañgema.	wõttma.
	Otſida ehk ottſi.	Lañgeta.	wõtta.
Olew Aium.	Ma otſi	lañge	wõta
	Ja otſid	langed	wõtad
	Da otſib	lañgeb	wõtab
Balj	Me otſime	lañgeme	wõtame
	De otſite	lañgete	wõtate
	Naad ottſiwad, õtswad	lañgewad	wõttwad.
Minew Aium	Ma ottſiſi	lañgeſi	wõttſi
	Ja ottſiſid	lañgeſid	wõttſid
	D ottſis	lañges	wõttis.
Balj	Me ottſiſime	lañgeſime	wõttſime.
	De ottſiſite	lañgeſite	wõttſite.
	Naad ottſiſid	lañgeſid	wõttſid.
	Ottſides	lañgetes	wõttes.
	Ottſija	lañgeja	wõttja.
	Ottſin	lañgen	wõttn (wõtnud).
	Otſi	lañge	wõta.
	Ottſige	lañgeke	wõttge.

Mõned lõhõndſed õulawad wahel ette:

Ma wäſitſi obuſe ä ja wäſſi iſe guaa ä.

1. Jutt. jag. 527

Ühõl naiſel olln gaks düdart: deine oma, deine wõeras düdar. Woeras düdar olln iaa laps ja wolas õõdegija, aga oma olln laüsk ja wihane. Oma olln ſellegid bäraſt wõeera dütre waadu wäga jaht. Chõgowra da aan waeſk labſe (oma wõeera dütre) jõelaga gaoſt wett dooma. Güll laps dõstu wett, aga weſi jooſa ikka jõelast wällja. Wünaks laps wäſin ä, bõle änam juntu dõsda mitte, istun gaos iarele maha ja akan Inmalad baluma. baludes jäeen dine duckuma ja gukkun gaoſe. Gorraga da näün ennaft gena murumaa biaal olawad. Da akan nõõda muru eedſi minema. Natuke aa bäraſt dulln dale lehma waadu, lübſik farwe otſas, ja üteln: „Gulla baü, lübſa mind ä! mo üdar lähäb lõhtgi büma bäraſt. Bool büma bane lübſikuga mo faride wahele, boole wõüd omale lübſiwaewaks wõtta." Düdrik lüpsu lehma ä ja bannud büma buhas faride wahele. Natuke aa bäraſt dulln lammas waadu, rawad farwe otſas, ja balun: „gullabaü, niida mind ä! ma b funda änam göija mitte oma wil= lade all. Bool willa bane mo faride wahele, boole wõüd omale nüdu waewaks wõtta". Düdrik nütu lamma ä ja bannud willad buhas faride wahele. Süs dulln õunubu waadu ja üteln: „Gulla baü, nopi mind ä! ma gäriſe lõhtgi oma õunde bäraſt. Booled õunad bane mo jurde biaale — booled wõüd omale wõtta". Düdrik nopſin õunubu buhkdaks ja bannud õunad buhas jurde biaale. Süs dulln üks jaunn waadu. Jauna ees olln üks aüge wanamees; ſel üteln: „Gulla baü wihkle mind. Güta güll gas giwidega jaunna ja dee ühanateſt ja gibusgitest wihad, dõsda mind güll garubidi laudele ja garubidi maha, aga wihkle ikka mind!" Düdrik güta

bundega jaunna, deün gase. oxsdest wihad, dõstu wana-
mehe jülega laundule ja jülega maha, ja wihelu
wanameest nõnna iaaste, gut wätä wõüb. Wanamu
juaan wihhelemijest derrawees ja annud düdrikule
finise garbi meeleiaaks. || Düdrik akan jälle jõdajamu
deed dagasi dulema ja juaangid wümaks goju. Ema b õte
diaas luba annud garpi lahhdi wõtta mitte, gäsu düdriku
jigade launtas oma garpi wahhdida, gui da dahab. Dä-
rik läüngid jigade launta ja deün jiaal oma garbi lahha
Gus launt guakun gohe junrt gulla-õpe wallgust däüs.
Ema dahtu, et da düdar guaa jõhukje õnnega kokku juaaks
aan selle guaa jõelaga wett jooma. Düdrik üpan ise gaoske,
leiün ennaft guaa einama binalt ja akan minema,
Wasen dullu guaa lehm ja lammas, ja õumbu, ja jauu
aüge wanamehega. Gõigil olln nõhurjed jammad ballued,
gut enneqid. Düdrik lüpsn lehma ä ja wõtu gõüx büma
lübjakuga düksis omale; nütu lammba ä ja wõtu willad
buhas, raundadega düksis omale. Õunad wõtu guaa buhas
õhnale. Wanamehele aan jauna ahhju giwe, deün uhaxatejt
ja gibuskitest wihad, dasen wanameche garubidi laundule
ja laundult maha, wihelu nõnna, et liha galejud olln
daga. Wanamees annud däcrikule bunafe garbi. Düdrik
juaan guaa wümaks oma garbiga goju. Ema lasn gohe
diaas wõtta. Nübia gut garbi guaas baoole olli läün,
duli lahwatan garbist wälgä ja bannud elumaa
bõlema.

Ma b mäleta ennaft änam guulu olawadgid, gus
ne düdrikud bäraft jaüd, aga nõnna näütab güll
fee jutt boolele jäewad. Tje omasd berrfeft (biaast) eb
jullgu ma guaa jutte banna mitte, muidu ma
waletleqi. Minu boolt o fee, nagu waefe bese gaks
weerizgid. Biaaks fee dõõ nübalju wiaart guaa arwatama!
Biaaks nee änam degema, gellel fee wõimalnum o!
Joal 3l Lõikuse gun bäewal
1888 ma aastal.
A. Pallasma.

Saatnud A. Pallasma
Keilatt Septembril 1888

Muhulased.

Muhumaa murdenäide. 1.

Muhulased elawad õhö laoo biaal Riia
lahe junf. See laüd o mõnest deifest laoost
jiaal lixxi junrem, fellebärast Muhulafed
ife üüdwad dõtta Muhumaaks. Nõnna
o deifed junremad laood guaa: Suarema, Jumu.
Neid eb üüta guaa laüdudeks mitte, et nendel güll
igast gülgest wefi ümmber o. Faagupfooni
giowgrahwi roomatus o öötud, et Muhu maa
olle boolneljat ruuthemigoormad junr.
Ehx o güll. Jnimeji o jiaal, mafu (ma ufu), üle
wieduhande. Muhulased o dänini gangsema
dln omc wanu gommbid ginnibixma, gui
mõjalt rahwas. Emafed giskwad nüüdgid weel
ennist moodi rüdid, aga ifafed o ülemal dõig
göüeg baramaks arwan, omale enniste wamm
te afemele jõkid deha laska, mis änam deisde
moodi o, gut wammufed. Gejutan natukfe

Rüetest.

Emastel o ihu biaal järx, mis allabsole bõllwi
ulatab. Fgabäine järx o änamiste daxne, aga
bühabene o linane. Järgi gaeladagune ulatab
deisde rüete alt wälja. Ülanukxade binal o ölaritmu-
Nee o järgiga õhõst rüdest, aga gejutet (wälja ömmeldud).

Jäüsde olgas o wärrglic, mis mitmedgarrwa lõzust
girjutet o ja wammuse gäüsde sundest wälja baüstawad.
Särgi ünnda, ehk alumise iaare, o ümmberringi book-
ömmeldet. Book o arwata dolli laiune baed, wallgetab,
mustadest ja bunastest lõngadest gojutud, aga da näitab
nagu wälja ömmeldet olawad. Särgi biaale giha ümm-
ber bannase öö, mis boogast jugu gitsam o, aga wist
guie-seitsme sülla bitkune. See o guaa gojutud —
mugast, gollgest ja bunasest lõngast. Nee o lõime
lõngad ja o willged. Goee o boogal ja öösl wallgelinane.
Suise öö gallal ollase särgiwäeel — ja siis bõle
üdrikutel mundriet ümmber ollagid, gut juba
jü müüd riagitud) o. Naisdel o biaale seda weel
dann biaas ja böll öösl. Dann o linasest riidest
ehhdud. Lagibiaalne, gus riid iared gokku ömmeldet o,
girjutatse wallge lõngaga, aga alumised iared — mitmed-
garrwa lõngadega. Siaal göiwad gaks würga girrju
ülisüte. Ülalbool o sinurgiri, allbool bakud. Sinur-
giri o girjutet, bakud — roosit(ud). Girjutamine ja
roosimine o güll oine-deist moodi, aga mõjal üdase
mõlemid wälja ömmblemiseks. Kõik emased
änamisde mõistwad dann girrju ja särgi wärrglim-
ise omale girjuta. Böll o boolwillgest riidest,

ehk boolgeene. Lõimed o wallged linased, aga goeed —
mitmedgarrwa willged. Sedawisi sudab böll sinut
(trübuline). Bölle alla iaare o alane ömmeldet. Alane
o boolewagga laiune must galew, mis guaa ä girj-
jutet o. Bölle alasid eb oska igaüks girjuta mitte;
selle daris o wilun meistrid. — Mibalgu o neiid riidid
mis naisdel soja ilmaga üll göiwad. Wahel o guaa
boolsärki, mis öösalla ulatab. Siis o alumise giha ümmber-
— ümmbrik. See näitab, et emasel ümmbrikungord (kenst-
ruation) o, mis änamisde igas guus gorra jubtub. Ümmbrik
sinut. Sinud göiwad böigita giha; sehest o gurrdlõngad
läbiacetud, mis ümmbriku giha ümmber gurrdu
giskawad. Üks bikamise laul ütleb: „Gahhde
särki moole güll: oine beseda, oine üll. Ühte
ümmbriksud o güll: igas guus göib gorra üll."
Wahel o ümmbrik guaa girgu riidest, ehk muidu
bühabite üll — bühabesest riidest. Niemal
aal akatse juba ümmbriksumi ä gaotama:
nende asemele dulawad siliksud wõi seelikud.
Nee o guaa boolwillged, aga erematest lõngadest,
änam bunast sehes, ginud göiwad ülalt alla ja
gurrdlõngu bõle sehes mitte. Linne oli soja ilmaga

seda bühabeseas rüdeks güll, gui alumist giha sül
ehk ümmbrik gattis, ülalmist — linane särk, gus g
gu all giwidega sõlg gue ehk gahesa bunase giwiga
olli ja särgi sinnad õpesõlega, ehk sunesõlega ginni
ollid. Nüid juba gadnwad sõled ä ja linase särgibiaale
aeetse wallge willsärk ehk gampsun ülle. See nienda
sunendab güll balawuse waewa, aga gülab mõjal
nwodide orjad ennasid weel änam waewawad. Rüete
bitgus o enndine: sugunbärast allaboole bõlwi nõnna
et genad suka baelad göümise aegas baüstwad.
Sukabnelad sivotse beenema gohta[1] biaale, allaboole
bõlwe ja ülesboole siaremarrja. Sukad o wallgest
willgest lõnast gojutud ja nü dikeks ja gõwaks uhut
gut wist mitte gusgil mõjal änam. Sukkde daga o
wikkelid. Nee o nõhursed girjad, mis bahumbidi gue
nisega sisse dehasse. Siaremarja ülalmise jäoo
gohtas, ühna sukabaela junres o wikkli biaa. Se
o nelga gandiline, gõige laiem ja genam wikkli goht.
Siaalt göüb wikkel siare dakka läbi, nügana gut
gannani. Sukad uhutse selledaris bagsuks et jala
mis rüidist gatmata o, güllma ei gardaks, ja selle
daris guaa, et iaad jämed siared olegid. Sukkde
biaale aeetse weüse nahast bastlid. Genade unde ba

[1] Göha ehk gohja, sõnast — gohhd.

lite iaree ja ninad o gurrdus ja nina odsad gandilised
mitte nõnna, gut ülemaneke bastlid, siled ja derawa ninaga.
Bastlimi biaab igaüks deha (deha?) mõüstma, gis isase
nime dahab ganda. Mõned emasedgid degawad ise omale
bastlid jallga. Ja emaste rüetest baeergu jutt oogid.
Sirkus ja söömajooma biaal (pidudel) göiasse änamiste
ummisgingega, mis ginisseja dehtud a. Waesemad biawad siaal
guaa bastlitega göüma. Mured jalanõud o weel siarised
ja gapetad. Siarised o wawrastega gojutud, willgest pu-
nasest ja musdast lõngast. Musdad ja bunased rüdsad
ehk jutad göiwad bõigite ümmber siarde, nagu olegid
siardel beenised musdad ja bunased widsad biaal olawad.
Siarised ulatawad bõlwest bõiwani ja gatwad lumbeke
gondi ä. Bõiwa biaalsed ja dalla alused jäewad ballgaks.
Bõlwe alt o siarisko sukabaelidega ginni, dalla alt göüb
bõigite willgest lõngast nöör, göönus, läbi, et siarised
sirrgel seisakse. Siariste biaale aeetse dähtsatel gorradel
weel gapetad. Nee ulatawad boolest sinrest suadiki ja
söüwad ilma baeldeta ülal. Gapetatele o mitmed-
garwa lõngust girjad sisse gojutud. Girjad akkawad
ülalt biaale ja ulatawad lumbeke gondi gohta.
Bõiwa jägu o wallge. Gapetad ja sukad akendatse
juba gudumise aegas nõnna ä, et gummagid jala
jaoks oma suaab, barama jala gapetas, ehk sukk
eb sünni wasakuse jallga iaaste mitte. Siarised-gu

jallgas — teetse äramaks, gut juxad.

Särgi biaal göib wammus. Wammus ehxse willjast mussast, änamisse nimmal aal gahatud rüidest (Gahtjamine o rüide wärrmimine mussa wärmiga). Wammus o nõuna dehtud, et särgi gaeladagune ja natuxe seljadagust baisdab. Wammuse ülalmise iare ümmber o sinine galew ömmeldet, mis ülalmist jägu golme dolli laijuset gatab ja gaeladagusexs üidasse. Selle biaal, boole dolli gaugusel ülalt iarest, göib üle wammuse bunasest galewist baal; da nime ma ole ä unutan.

Est wammuf göib saaxidega, ehx földustega ginni. Soltused (enne wist „sollgdused") o golme — nelja dolli bitguset linasest lõngast gokku geertud. Wammuse rinna eest, arwata nisade gohtas, o gummagil bool üks wüe gopsike waskraha suurdune, gabessagandiline giri, nõelaga dehtud. Wammus, nagu muudgi rüided, ulatab bõllwi, ehx jugu allaboole.

Sülmal aal aeetse gafuxas ülle. Emaste gafuxa ölmad o lahti, aga rinna ees o burslapp, mis rinnad ginni gatab. Burslapi üle göiwad bõõnad boole wagga bitguset mussast nahast rihmad nöölianuxudega. Gafuxas ise o walligex dehtud nahkadest; illmasgid bõle dale rüet bianle ömmeldet mitte. Üle gaeladagune göiwad bunased, mussadja walged nahkrihmad. Gui wäga güllen o, füs aeetse gafuxa bianle weel wammus. Gafuxa gaeladagune jäeb füs baüstma

Wättgafuxas, ehx gafuxa wätt o lühike ja gatab baljast abud (pihad) ja rinnad ä. Muidu sõhuxe samma, gut juurega gafuxa bianlmine jägu.

Sussed o ijastel ja emastel ühtemoodi lühikesed, nüidgad, et bool gõrrwa junste all o, ja deine bool baisdab. Dakka o jussed natuxe sidgemad, gut eest. Gui girku ehx wõerussüle minnasse, füs biidasse neüd — lõigatse alt odsad dasasexs. Ulemal aal o balju ijasid akan oma jussid gurtiga laskma, nagu nüüdne aritud illm deeb. Emastel o täht-satel gorrdadel elmed guaa gaeelas ja müdsid bianas. Emaste müdsid o dunessinisexs wärmitud willaga laumba wahast. Dakka o mütz deraw, nagu dule-laewa 8 nina, eest näütab, nagu oleks gaxs sarwe bianas olawad. Naisdel göib mütz dann bianal. Süs jäeb dann surgiri müdsi alla warjule ja baljast baxud jäewad baüstma. Ijaste rüided o muntlikud. Neüst wõib nimetta: särk — dakne, ehx linane, lõhöm gut emaste särk. Büksi-linased, ehx dakjed, — dallwe willjed, — sukabaelast suadixi. Nee o lühikesed büksid. Nooremad giskawad bitsi büksa. Sallgas o igabäe sukad ja bastlis, büksabite — suaapad. Üll, särgi biaal o seema ilmaga wätt, lühike — berrjet suadixi; gülmema ilmaga — wanadel wammus, noordel — jökk, sõhuxe gut. Ülemal (juurel maal) gunb. Wammusse

bannasse rihm biaale, mis da õlmad wahelute ojab; ~~wattt~~ ja jõkk göiwad nõõpidega ginni. Jsaste gasuskal o bũst aga madal gaeladagune, walgest willaga gaeetud lammba nahast. Gasukad o: dãüsgasukas – bõlwini; boolgasukas – boole reüde; wattgasukas – berrse mutti(kammidega) Gui wäga güllm ei ole, jüs o willjärk ehk gampsun üll. Gui rãtikud ja jalli guaa weel nimetan, mis wahel gaeela bannasse, jüs biaakjid juba jsaste rüded guaa läbi olema. Enndsel aal olli gizgu deel busjakas wamminse biaal õõl. Busakas olli rohkest wassa laüune, mitmedgarwa lõnggadest gojutud õõ. Da ulatas gaks rinki ümmber gcha ja bärast põllmimist jäkid bidgad odjad weel üle. Busaka alt baüstjid ginnad wälja. Nüüd o busaka asemel nahkrihm, ja ginnad beetje guaa rihma all. Biasj o jüi änamiste notiga (pirniga) nüdsjid, dallwe – nahkmüdsjid. Mis mõjal gübarans üüdasse, see o Muhu muaal „lakk". Mõnel wanal mehel o weel lakid, – noored eb dakka neüd mitte.

Wannust gommetest

ma diaa wäga wähä, jest et ma s oska neüd labje bõllwes dähälebanna mitte. Nimetan jüsgid mõnda.

Tuhtumise gorrdadel. 1 Gui lugeja roomatu ginni baneb, jüs da annab roomatule musu ja lööb roomatuga ohmale wastu biaad, või biaa bihta, et lugud bãhä akkakjid. 2 Gukub roomat, ehk lewa dükk maha, jüs andasse dale musu, juaab da muaast ä wõetud. Sellega wist dunnistatse annustamist Tumalasõna ja Tumala annda wastu. 3 Gui biggale deele jõudetse, jüs dehasse enne minema akkamist jalaga obuse ette muaa biaale rüst. Goerale banta lämmet (wärskid) leüba mitte, muidu goeer biaab akkama jigu jõutma, või wabetlema, ma b diaa isegid õiele mitte. 4 Gui dahsed leüba bõle änam mitte, jüs andasse güll lämmet, aga selle juures õõtse goerale: „Eile dehtud" wahest bannase nende sõnade juure weel: „dãna walmistet." 5 Jõõma ballwid loetse gesjsu ja laupa õhta, gui budrr lawa biaal o; gui juured bũhad o, jüs guaa laupa õhta ja bũhabe ominguilma budruta. 6 Laupa õhta besdase bãüd. Selle darjs dehase leelist; jee o duhaga geedet wesi. Gui nãdali jeheg bũha juhtub, millal eb dehta dõõd mitte, jüs besdase selle eesminewat õhta ikka guaa bãüd. Biaabesemine o emaste dõõ. Naine besseb mehel; ehk õde wennal. Jus wasjd napist ja isasjd balju o,

Siaal beseb üks emane mitme ijase biaad ä. Gui
Jauna göötse, siis o wihtlemine enne, gut biaabesu.
Bärast biaabesu, gis lugeda mõisdab, see lukeb. Loeg
änamiste jumalasõna roomatumi. Dütsabalga
roomatumi wõib büsabe bärast lõunat lugeda.
Nelgabe õhtad beetse guaa dallwe. Siis eb gedrata ega
gosuta wõrku mitte. Sui b õle neljabe ega deisde
õhtate wahel wahet ühtio.

Sõnlu laupa göötse jauna waretsemine, gut näda-
li laupa. Gui juba widusers läbäb, siis biawad
inimesed wallmis olema Sõulusid wastu wõtma.
Söömalaud dõsdetse seina iarest börandale akna
gohta, gus da sõnna aegas göib. Lawa biaale banmise
Sõulu güinal bõlema. See o gõige jämem güinal,
mis elust-maast leidas. Beremees aab ginnead
gätte ja läbäb doob gaks ehk gollim wihku õllgi. Usse
wahel rihalast duppu dulles, mees güsib: „Gas wõtate
Sõulused võmaale?" Duvast öötse wastu: „Esuse nimel!"
Sell aal, ehk juba natuse enne, ehusse akende ja usse
biaale risdid ruidiga ehk sõõga. Gavose wisatse büeg-
soola. Oled wisatse börandale laiale ja labsed akkawad
bõhkus bupercama. Oõ läbi böleb duli lawa biaal ja
gis eb dalva magama lanseta mitte, see odsib aawüdest.
Mõni wõtab büodäawe[1] sirgid gõwasid õllgi, löõb nende

[1] Däüs, däüt, dääwe. Göüs, göüt, göowe. Ballipäs: dääwes, däüsi.

düüd wastu börandad dasases ja wiskab siis lauke. Gui
duba wana o, siis o laee balgid bakatan ja õllgi jäeeb balgu
lakke rippuma. See dähändab iaad wilja gasu. Noored ini-
mesed wütwad oma aeega bähki salumisega ja ekgawad
bähki goordest lawa biaale mõnesugused wigurid, gus
goorde aru diada o. Üks läbäb lawa alla, deine näütab
õhõ goore biaale ja güsib: „Mis see o?" Lawa alune biaab
wiguri nime nimetama. Iga goore juures seesamma
güsimine ja gostmine. Gui gõik goored juba o läbi näidet,
siis näidatse dühu lawa biaale ja güsitse ikka weel. Gui
et lawa alune selle biaale ütleb: „Bõle ühtio!" siis o da wõit-
näütaja wõtab da goored oma büose. Omingust
boolt öö wiiase gõigile lommadele, iga õhtle natuke,
leiba. Omingu wara göiwad noored boisid gülas,
gus nendel omamad wõi sobremad inimesed o.
Siaal nendele andase wahel ginngitusi: buaer ginduo
ehk juka baselu. Igal bool dahetse, et enne binab
wõeras isane majase dulema. Gui wallgeks läbäb,
siis sünase ja minnase giruu. Sirgust dulles dahab
igaüks enne deisi gojo jõuda. Mõned gatsuwad siis
sohe gõik siised dõõrüsdad läbi, et nad oma dõõga
sui deisde eel olessid. Õhta dulawad gülas düdrikud
ühte bergse gorsu mängma. Sõulusid beetse gollm
bäeewa, ja iga õhta göiwad düdrikud gorf mängma.

Poisid göiwad ümmberringi, mitme werstа gaugu-
selt göuk gülad läbi ja gorrjawad omale ühdrikute
gäeest suured dasku-däwed bähkid, nõnna et nended
bärast weel mõnnda aega saluda a. Gossagaubad
dehase änamisde Tõulu.

Niaribe bidamine o nõnnasammia, gut Tõulute
bidaminegid. Biaale seda göiwad mõned Niaariaugna
õõse wanamaasta bõhkuse bial (mis õhta Niaari öllge
eest duaast wälja bühiti) gurulamas, mis mus maasta
lubab duua. Gurultud ialde järele arwatse süs, gui-
das wiljagasu, inimesde surremine, ehk mõned muud
asjad uiel maastal o. — Dõnisebe geedetse erreleent,
siaa biaad sehes. Wastlabe göiase linalinngu laskmas.
Labsed bannase ree biaale ja sõidetse nendega üle
bõllende. Selle jures lauldase: „Sina liungu, bitka
gimudu! Linad linn laskajale, dokud dakka lükkajale,
kudred duaa istujale, bund abu güttajale." Ehtaks
geedetse erre leent siaa jallgadega. Rahwa sõna gäsib
Wastlabe wallges, Duhkabe suleta magama minna.
Nelibütsi- ja Tunnibelaugna õhta ehitatse elud-maad,
õuewärawad ja gatuse riaastad aiaste gase oksadega a.
Gurapsu jädade (kapsta peenarte) biaalegid bisdetse ogsad
büsti. Tuanibe laugna õhta göiase Leedul. Gorrgem
gõha biaale bannase üks bun büsti, gellele ülle ogsa
ogsad aiaste kehestega o jäeethus). Selle ümmber
dehase gadagatest Leedu dõrn, mis bimedas bõlema
bannase. Ennemuisde ollid göuk Leedu mäel" gorrgöuk,

") Mis bõhkjisse sel mägi Leedumäeks üdase — ei diaa.

Nüüd degawad iga güla boisid oma lukki dorni ja
bidawad leedusid. Eina Muaarjabe laugna õhta dehase
guaa leedusid, aga dornid o ooptse bisemad ja — ikka
o nähä, et see ooletumalt göuk dehase.

Lauritsebe ja Bärtmisebe (Bärtli) bdehta
bõllu dõõd mitte. Mõned güläd beetade neiid
bäiwi nii ganggest, et geegid eb dohtide bõllale
minna ega bõllalt läbi göua mitte. Mihxlibe
dapetse ja süiase ganu. Mardi laugna õhta
dulawad göuk isased, olgu ne gümmne waastased
boisid, ehk [illegible] mehed, gellel aga lusti o, ühte berese
güla otsa gõkki, (baawad) banawad omale bahumbida
gasuad sülle, mõned banawad weel irrmsad
näod ja ette ja suured abened suhu, wõtwad
widsad gätte ja akkawad joosma. Martide joosmine
o ulga gaugu berest-bereste gõümine. Nügama
mardid dulawad dasja, ühna salaja, gut nad gambri
ugse daha jõuedwad. Siaal akkawad göuk gorraga
sakutama: „Uuut sakut sakut sakut!" Sel
sakutamine gohutab labsed wäga a. Sakutes
dulawad mardid duppa, loetawad lapsi, beks-
wad wanu ja widsa napsude gõrrwa ütlewad:
„Derrweks, derrweks!"*) Mardi witsal arwatse bärast-
gid weel arsdi wägi sehes olawad. Labsed õppewad
enne Marti ooleya lugusid, et nad Martide gäeest
güta suaksid, aga mitte beksa. Gui labsed loetet ja

*) Segsetaw dänab: „aitima, aitima!"

wanad begest o, siis Martidele ~~[illegible]~~ annase
arwdi: geedet errnid ja mardimäkk (worst). Gotigandja
wõtab anni wastu, wiskab errnid wastu lage ja
gõuk mardid üppawad ületsi, ise änawad: „aitima,
aitima, aitima!" Wälja minnes Mardid ütlewad
„Jahe nädali bärast dagasi jälle!" Bisikses bõisi,
gis esimist naastad Mardiks s, bannase enne jõe-
misse lõpetust õhe" bere õues gaovoos odja biaale.
Ülks akkab gaov gorku ginni ja gügutab ületsi ja
alatsi. Deised bekswad bõisi witsdega ja ütlewad
„Suwerks Mardiks, suwerks Mardiks!" Gui gõuk
güla läbi joosdud o, siis Mardid lähwad oma
anndidega gõrtsi, jõõwad siaal one errnid ja ma
ülejäewad, anndwad gõrdsimehele. Selle eest nad
suawad õlut ehk wiina. Makid nad jägawad
oma wahel ä ja suawad bärast weel godugi
Mardi makki süüa. Jahe nädali bärast dulebi
Gadrnabe. Siis lähtwad änamiste neesamma
jälle Gadrnaanes, gis Mardiks gõisid. Toesmine
ja gõuk gommbed o nõunasamma, gut Mardi
õhta, aga jakutamise asemel o: „Güüigagaga.
Wälja minnes ütlewad Gadrnaaned: „Nelja n
dali bärast dagasi jälle!" Lapsi ähärdatse, et si
dulle Tõulu õõsgid, gis Martidest ja Gadrnaanes
oopis gurjemad olle, aga nee jäewad iaksa nägemata

Tuhtuwate gommete jeksa wõib weel seda arwata:
Gui süsisi loome dapetse, siis geedetse nende jalad ä.
Düdrikud bawawad jalagondid maha, nimetawad
iga gondi juure õhõ" güladüdriku nime, ja oma guza.
Selle gondi goeer ä wiib, ise biaab Tõulu rundiks suwama.
Rundi bõli o bitk — mõnigord waastate gauppa. Dall-
we, änamiste Güüinlabe aelgu, degawad jõoscad wana-
mad ehk beremeked rundile lähkrijoomad. Sõnwa
Gudsutse dutwad ja sugulasi gokku. Nee dõowad run-
dile mõnesugusid ännda ja aütawad sedawiisi
anndewakka walmista. Bulma gommbist o
suurem jägu juba gadun. Labse bõllawe ma nägi
weel, et girgust gojudulijale nooriskule rattalt maha
astumiseks wiht jallge alla bannsi. Rundi riided
aeeti roiska otsa gatusele. Lawa daga olli nowi-
kul lina üle biau ja näoo. Da ise s näee süüa mitte,
ja beümees jõõtsi dõtta. Sell aal laulis ütles
sõwad ette ja deised naised ja düdrikud laulsid
järel. Lauludel anti nooebunaarile elutõpetusi
mis oma mõnu bowlest girgu ärra mainutsesest
alam es olegid. (Ehk ole ma esimine selle mõtte
awaldaja, et waral aal, enne Rüsi inska, nende
lauludega noored inimesed buaari baandi-
girgugommbe biaale, et güll selle juures baljulaul-
mist bõlegid). Beümes ja rundiwennd istsid lawa
daga, mõlemil mõegad gäes, ~~mõegad~~ risti, nende wahel istsa

rundi eest läbi. Laulu jõnadest o mol weel meeles:
„Mo jõjar jeĵab jõĵga, wainu raundade wahela."
Süĵ õuleb kalwe, et da jõjast biasdetud juaaks.
Noore buari eĵ lawa biaal bõlewad gaks güimalt.
Nende odjast mõned üleantumad dahtwad õulle bübu
biaale wõtta. Beümees ja rundi wennd oüdwad
mõeekadga müüd õule gallalt ä. Mõnele antade gua
fõrme bihta, gas weri daga. Seda ma bõle ĵe näüu mitte.
Õhta bannasse woor buaer laulnga magama; oming
aeetse laulnga ülej. Deise bäewa woorik jägab waaka:
Annab bulmalistele ginnõud, gapetud, sukke, baela jne.
Golmandal bäewal, gui bulma leem jõõdud o, süĵ o
nagu gäsk gäes gojuminema aeata.

Wähä o güll, mis ma bakkuda wõi, ja ĵuickka
ma nõnna omast geelest ä ole wõeerdun, et ma b oska
muageeli jeda mõtet mõnĵast wälĵa ütelda
mille, mis Venelased ütlewad: „Слово дорого, мимо ц рубл

Mo elugokt o jeda gorrda Juaa mõiĵaĵ, Gäüla
gihelgonndaĵ, Arjumuagonndaĵ, Dalinagopermanĵ
Aadreĵs: Pebeln, Pauln, Mannacma, eks weel
jaxemini ginnitamata girrjade biaal:

P. M. D. Kereln, Pauln, Mannacma.

Ejimĵel Mihaligun bäewal
1888.

Juaal. A. Pallasma.

 Muhumaalt. Saatnud A. Pallasma
Saadud Octobr 1888.

(3x)

Muhu
muistsete juttude jupid ja wanade
1. laulude lapid.

Muhu muaĵt juure ulga däübab üks raba
ä, mis Muhusjooks üüdasse. Siaal joos o üks
järi, mitu jülda juur. Sest järwest joosseb jõgi
Muagare alla ja läbäb wiimaks Lalli güla
all Suure wäüna. Jõgi üüdasse Lõeetja jõeeks,
sest et juurem jõgu Lõeetja güla muadest läbi
jooseb, aga jõge dähtsamad gohad o Lalli ja Leht-
medsa güla muack wahel. Siaal o gaks jügawad
gohhad: Suur-aund ja Dooma-aund. Millal nee
aawad juba jünndin s, gis seda änam diab. Dooma
aawa jünndimĵest ma ole niibalju gunlu, et õhõ-
gorra Doomas aean buari ärrgega üle jõeminema
(gülab wist mõüĵa dioole), aga geised jõge waoon gõige
ärrgega dükkiĵ ä. Nüüd öötse, madala weega, ikkenna
weel bõhast baüstwad.

1) Guhi, bõhi; 2. guhtja, bõhtja; 3. guhta, bõhta — ja weel
gohta; nagu oleks gohhad ä eksĵin. Wõibgua 3. guhtja, bõhja, gohja
ütelda.

Õhõgorra (Lalli wõi Lehtmedsa güla) gäĵa lobja
mänzud Doomaaawa galldal. Gui aawast weniu
juur giri, obu wälĵa. Labjed isĵdun kuĵpas ocke
jellya. Õhõl ruum nappin ä. See ütels: „Ma

(Ok jumalane: gus ma weel ĵõen!)

isdun näku näbara gondi[1] odja biaale!" Nönna gohe obu gadun ä ja labsed isdun gõüx lasiberjeli muaal aawa galloal, jalad juba wee jeheb. See obu olnud näxx. Oleks mitte laps Jumala nime nimetan, da oleks nad gõüx annda wiin ja ä uputan.

1) Ma b biua Muhulasdel näbara gonti, ega mund näbarad olawad mitte. Aga omadnise sõna-näbarix o güll. Gui gaxs bähist ehx marrja gokku gadun o, siis sõhuxx gahest gadun bähi üidasse: näbarix bähi, ehx mari näbarix mari. Gokku gadunise gohhd o seda mood gutt joon rammuse ebuse berrse biaal.

Ohõgorra dahetud Dooma- või Suure-aawa süzawi mõeeta. Gõüx Lalli ja Lehtmetsa güla gõõwed soodu õhõdeise otsa, göige otsa baunud ühi gatel. Ei bõhtja b õle gätte suaadugid. Aga gui gatel olli wälja võeet (ud), siis olln werine lamma biaa sehes. Siis mõeetjad suaan aru güll, et gatel olli deise illmaj gõüx ja siaalt olli werine biaa siise baunud.

2. Güllmginzg.

See inime, gis gurrja mõisedab, akkab bärast surma godu gõüma ja üidasse siis güllmginzaxs. Güllmginz o wallge, nagu surma mähkmed. Gäsi ega jallgu b dal nähä mitte, sest et nee ginni mähit o. Ärkuda) da b mitte, aga da üppab eedsi. Güllmginzga gardse, et da biaab risdiinimese ä gun inimesna, gui see b märka-

jumala risdinest ette lüüa mitte. Undid aack gaingest güllm-ginga dakka. Sellebärast – gis güllmginza näeb, üüdgu: „ündale!" Aga da üüde wasdu: „ji ündale!" [1]) ja gui da eest ä biaseb, siis undid murde inimese ä.

A 1) Sjaäjselt: „Ji untidele."

Ohõgorra undid aan güllmginga dakka. See biaan eest ä "ühtde eina güüini ja ronin ülse buari biaale. Undid wahtin all. Güllmginz (ei dia guidas da jai!) bistu õhõ jala untide boole alla ja ütelu: „Irr guit!" Siis deise jala: „ärr guit!" Siis lasn ennast untide boole gummargili: „Guit sua gummbagidaru!" Ja jälle akan odsast biaale: „Irrguit!" – „ärr guit!" – „Guit sua gummbagidaru!" Üks meel läüin seda gorroda siaalt güünist gaudu. Gaxs unti dulln, wiin mehe õllma bidi güüni. Meel wõtu einaaega, lükan güllmginza ülalt maha untide gätte. Nönna undid bannud deise gohe nahtga.

B Meel raüun metsas buüd. Gaxs unti dulln, aaan õhtu deise õllma ginni – ja neest metsa wädama. Meel õle dagan (jalgsi) lüüa suaa mitte. „Lõõ üks güllginzega maha, deine murrab jo ikka ä!" Läüin aga siis odsse järel nii gaua, gutt õhõ" bun alla, gus juba en ne suaa urrta dln. Meel gudn bun odsast ikka ühte gimmun-mist ja wingumist, aga undid b õle dale allega annud mitte ületsi nadata: Jomman aga ammbad irewele, ühna ginni akkanud. Gui meel olli raüun, siis undid lipitsen ändda. Aga gui olli seisma jäen, – gälle ammbad olasti. Ülal bun odsas olln güllmginz, ginnun ikka ginnun, wiimaks gukkun baluma: „Gulla baü! ä raüngänam!"

Meel bidan gunlama jäeenna, aga undid akan dotta öllenabidi raputama, ja meel jälle raüuma. Güllmging ütelu jälle: „Gulla baü, a" raüng änam mitte! ma juhata foole raha. Sü meelsa iaarel, dommue gännu ull, o üks gatel, waskraha däüg." Aga ei undid b öle meest lahn feiisma jäeda mitte. Jälle akan baluma: "Ö raüng feda buud maha mitte, ma juhata fole weel raha! Deie önel, gavo argi all, o dõus laggaj, õperaha däüg." Ei meel b öle wõin barata üthdid! raüng aga biaale. Güllmging balun weel ja juhatan nõmme alli giwi alla gatla däüt gulld raha, aga juba felle ea feel buu gusuun maha. Undid juaan güllmginga gätte ja gisfgun deise ühna gilga-galga. Meel dvon bõrast gõüs raha gatlad juhatet gohhadest ä ja juaan riskan mehens.

Muhulased, ja üleüldse Eestlased, riaakiwad muistisi jutta nõnna, et nad wasduta miise oma biaalt ä büskawad: „Mõgorra olu"... Sõhuksts gianete bodest o Muhu murre natuke riskam, gutt deised murded, mis ma ole gaulu. Deised üttlewad: Galewiboeeg olla bõrgus gõüs. Muhulasdel o wähä deifite: oll-a, minn-a, bidad-a ju a asemele ouleb e. Undid füüie näljaga saame; duul buhude fojal muaal elud-maad ümmber. deha ja nähä — nee dulawad wõeritt: dehtsje, nähtsje. Söödama, riagita-ma, büütama — fööda-de, riagita-de, büüta- aga mitte — fööda wat, räägita wat jne.

Laululapsed.

I.

Lähme ilja, gõüme dasja!
Lähme ilja tõe gaudu,
Gõüme dasja deeda gaudu,
Et meid gunde tõe gusted,
Tõe gusted, tõe goerad,
Ega nee tõe noored boisid.
Güla tüdrüud õeesfed,
Güla naised-naisuksed
Dullid mind gulda gunlamaie,
Öbdad uaatamaie.
Waski gatel meiel gäeesa,
Õpe gaugaj gattelasa,
Dina rüst fiaal gaugga biaala.
Akkaf fee dina fulama,
Akaf fee õpe õhkumaie —
Gis dulli gulda (dulda?) gufutama?
Galewine (Kalawide?) boisikene,
Gis wüb bilve minnefaani
Ja dood bilve dulleſaani.
Billwef o wefibisa ca;
Büfaraf o bitga buugja;
Buugjuf o ani bunane;
Anel o faba finine;
Faba biaal o fänzikene.
Gis fiaal fänggif mängidelle?

Jullõine guninga bocega,
Ullema isanda bocega,
Öpemeeska mõõjenikaw.
Fale ma tunnsi, geele mõõstsi:
Ei wõinud üida omaksi!
Ei dohi deha suttawaksi!
Gülaboisi, minu wennikene!
Diobboisi, minu deine wennda!
Doo sa nuga Nurrmeesta,
Doo sa girwes girsju warsi!
Kain waaberiod(?) wahelta,
Geelatsed geskeelta.
Süs wõinu üida omaksi,
Dohinu deha suttawaksi.

Seda kaunin ma gunsi kabse kõllwes gaks
gourd. Quibalgu, ehk gust gohast si sõnu kunda
s, seda ma e diaa mitte.

W II.

Dahtsin, dahtsin dallgu minna,
Rutust ruski bullnisile.
Süsin isalta oosta,
Emalt unta alli gunbe,
Wennalt waski wallgamida,
Oelt õpe sõrmigimmed.
Sa s anna iaada oosta,
Ema- unta alli gunbe,

Wennd aga waski wallgamida,
Õe õpe sormigimmed...
Sütsi mo süda bõlema,
Wübsi mo wiha wenima!
Degin dulesta dõse,
Gullast ma gaewa gudusi,
Südist ma saba sidusi,
Nüdist ma nina nidusi,
Billiroost ma bistsi silmad,
Dirasest ma degi gõrwad.
Lägsin merrda sõitemaie.
Meri mol mürksi minnesaani,
Laewad gõrksud gõiesaani.
Sõitsin selle suare biaale,
Gus olli gullone gunse metsa,
Ebodane männa metsa,
Ja olli gallis gase metsa.
Akkasin elu ehitama?
?.....
Aknad alla, gorstnad biaale.
Gun mol baisdab gorstenusta,
Bäle aga alla akkenusta.
Siaalt gõilid gaudu garcsed saagsad,
Elnazilusad isandad.... (Saagsad gütsad elu ja gõisad
Se o uo oma ehitetud, kuldse järele.)?
Aknad alla, gorstnad biaale.
Gun mol baisdab gorstenusta,
Bäle aga alla akkenusta.....?

III. par. 552.

Dulli Loodest junn Dunli,
Wesigarest wihma oogu,
Bõhast Dulli õuge bõrutij,
Akkaj jeda laewa laggutama,
Laewa büta billumaie....
Siis läggid mehed merele,
Allid laxid laüneje....? (Mõne aa bärast gõiwad)
Mehed mere iaari gaundu.... (ja gaübawad:)
Meri aab muale muüda büüda,
Aab aga mäele allgusida,
Loobik mäele luaastusida,
Ei mitte minu omada.....

IV.

Üüdwad üllged, laulwad lagled,
Gariwad merigaakad,
Meriwetta jinejaani,
Ranna rohtu süüejaani,
Merel o wesi mesine,
Raundaj o roohi rajune.

V.

Ilsa meie, üdewüde,
Ta wüde, augu däüde,
Ehuj, Gõrstuj, gõhudäück,
Dulli õzewast, gummal sellgaj,
Durwal olli dummola otjaj,
Duli olli durrbla otjaj.

VI. jas. 553.

Ilsa meie ilsdut bunj
Duaa daga dänawa junj,
Lammba reüj ripub junj.
Nee laulud o mõlemad bidgemad (V ja VI) aga mul
b õle änam meelel mitte. Uieraegi usu bilaajud ma b ëlaa
Muhuj sell aal mitte weel ole dawad, gui nee laulud jõba
ollid. Ehk o nad üsna wanad — leit aast, gui Rjasanist
juba dulln olli, aga enndisel ohwid oma duledum-
maldega ja lammba reidega weel rahhwal meelel ollesna
Tärgmised gollen würga o güll Gatulügi aast jäeln:
Junnalal o junred junred,
Gõrstusel (Kristusel) gäpad gõwerad,
Bühariseil bõiwad bidgad.

Õnzemehe laulud.

VII.

Dule, dule durjakene,
Anna otja ahwenake!
Dule, durija, dunle biaalta,
Lesta lee barrda[1] alta,
Juha Juiwastu ninalta,
Lõpe Lõpe lõukaasta,
Dule jäinaj jiare biaalta,
Wimmba wüe jülla weesta,
Dule minu büüsta büüdemaie,
Ope õnzge õnzitjema,
Julloa gooku gummardama,
Waskist warrba waatjutama.

1) Lee o wäinaj ükj madal lüwane gohhe, mis binute läbi wäina gesjelt läbi göüb. Barraj däänd ab „ää".

VIII. lag. 554.

Mere girju galaxene,
Mere lüwa linnuxene,
Mere laüne labjuxene,
Mere bõha bõrfaxene!
Gui oled all, jüf axxa otja,
Gui oled bõhhjof, jüf bõruta!
Gui duled galldast – garrga ginni!
Gui oled wäünaf, – wio alatji.

# #

Leüb üteln muisde: „Baram jäeetagu minndahtjix banneg gastmattä, aga gui minnd ahust wälljä wõeetje jüf mol o bala – jüf ma daha gastä juaaja."

Gaeer üteln: „Sipitjege ja japitjege minnd nübalju, gutt de dahate, – ma lähä ixxa laudile – gazzite oma ema gjala

Gala üteln: „Junal oüdgu minnd nii näljaje büüdja gätte juamast, gis no nina odja ja änna dijn guaa ä jõõb!"

Wihm üteln: „Giwijaale na juaa wahe wahele, aga bõllu beenrale ega einama raale na bjuaa wahet wahele mitte!"

Deijed ixxa üüdwad wahel. – Biaaks dohtima, nua üüdi ji nõnna: „Muhu wanawara dahab mere geskel muaa bõhhja waooda! Doome natukjegid wälljä! Aaw, Kaan, Parts, Kunjix, Liik, Nõu, aidaxe!"

Nee laulud o gõik wäga bunduljed. Sellebärastma nad lappideks nimetjigid. Biaaks nõni muu neiid änam ja dääwemalt muretjema!

A. Pallasma.

Muhu maa pulma laulud.

Kui peremees käsiküsimist pulma maiasse tulel, siis wiiwad pulma saia wanemad iks wana meeste rahwa laiskuba, mees selle tarwis juba ammust aiast seismas on, ja iks walge rätiga juba poole wersta peale neile wastu, ja siduwad selle rätiskuga preemi silmiaukumi ja panewad selle laia kaapkübara laale pähe; seda kutsutakse siis „acawala panemine." Seda moodi talutasse siis peremees oma saatjatega pulma lauataha, kus siin walge kangaga woodetud on. Nüüd, kui käis on maha istunud, hakkawad lauliku laulma:

I Tere, tere neitsikene
Tere teelta tulesaani
Kust sinu tawi meie laale
Meie laale, meie maale,
Läbi soo ja laiosida
Läbi sina kerre kõrgedasid

Kes sinul oli ainu halli,
Ainu halli, küre karbi.
Jo tuhkur tuli punane
Seda nürta kiskumaasa.
Seda muridu muru[d]maasa.

Nüpea, kui lauliku esimine teretuse laul
lõppenud on, anab prunni wend mõõga otsas
laulikule ühe wäikse kingituse, mes ceff süs
laulis omad tänamisest laulus ilmutab. Ka n
ne jugusid nalja ja naerusõe anab prunn
wend laulikule, seda mööda laulik taale jäl
wastu laulab, nagu alamal kuulda on.

Esimise teretuse järele.

II Sitsinal neiu wenda
Neiu wenda, neitsi wenda
Kullis peaga ruuni wenda
Piirtud peaga peiu wenda.
Sitsinal juua anne masta
Ma pole juua teilt küsinud
Ega pole õllele ise[n]nud
Juua mees õlle tegja
Ise ma wee wädaja.
Seitse õlut meil maasa
Ollut me teeme, teist me joome
Kolmas sääbib kambe otsa
Neljas ligub linnastesa
Wies makab mastus sila.

Kuies kõiguk kõre otsas
Seits mehe seemet wiisa tarbe.
Pisut wahe aega. Laulik wotab andi.

III Tere, tere, neitsikene
Tere teelta, tulesaani
Kust sind meelaft meile tõdi
Toodi läbi kolme metsa.
Üks oli metsa õunerpuine
Teine metsa tirna puine.
Kolmas metsa kibus puine,
Kibus puu süs kiskus killa
Tirnapuu süs tõmbas tiiki
Õunarpuu puutus õlale.

IV Sitsinal neiu wenda
Neiu wenda, neitsi wenda.
Kullis peaga peiu wenda.
Sitsinal leiba andemasta
Ma pale leiba teilt palenud
Ise ma leibade tegja
Ise ma rakude kandja
Suha koogi küpsetaja.

V Tere tere, neitsikene
Tere teelta tulesaani
Kust sinä kullast meele tõdi?
Kanda kandu, rohtu kandu
Mere libbed liiva kandu
Kandu kalasta karetta.
Kes sind küljest kumardela?
Kes sind küljest kumardela
Kes sind tuela teretela?

Tahtsin tuua teela teretela.
Kes sind annõs arusa kätta
Sae annõs arusa kätta.

VI Sitimat neitu wenda.
Neitu wenda, neitsi wenda.
Kullis peaga ruudi wenda
Türtsu peaga peitu wenda
Sitimat kala andemasta
Ma pole kala teilt palunud
Sa pole käinud merela.
Sa ladun kõla lauta kaudu
Pimedaid puttasta kalada
Nõudnud, nõusta akerenid.

VII Tere tere neitsikene,
Tere tulla tule saani,
Tere seda sina kus sa seisad,
Tere seda lauda kus sa laaned
Tere seda istet kus sa istud
Tere sina illi ümargune,
Peale sinu nugiste juurde
Tere sinu kaunis kaela korrad
Umber sinu kaela kasitud
Tere sinu rinnas abbe reest,
Peale so rinna parasa
Tere sinu kibbiad käised
Umber sinu armaste abuse
Tere sinu õõ ümargune
Umber sinu kõha kenaste
Tere sinu kumbe imbri kurde
Peale sinu pumsade parasa
Tere sinu peasad searisida

Umber sinu seare seatud
Tere sinu kaunis kappetüda
Umber sinu kanna kasitud
Tere sinu ued umiskingad
Peale sinu päevade parasa
Tere sinu kardine kasukas
Peale sinu kõha parasa.

VIII Sitimat neitu wenda
Neitu wenda, neitsi wenda
Mole andi andemasta
Sa pole liikun linna kaudu
Ega poole käinud Kure saares
Käsitan enast väina peala
Sa koind kaeu kolõu kaudu
Sa aand abju lõukud kaudu
Sa panen süssi papsi sisse.

IX Sitimat neitu wenda
Neitu wenda, neitsi wenda
Mole värmi andemasta
Sa oled liikun linna teeda
Ja oled käinud Kure saares
Ma pole värmi sult palunud
Maal käiwad väinas värmi laewad
Soa laha subara laewad.

X Sitimat neitu wenda
Neitu wenda, neitsi wenda
Mole pähkid andemasta
Ma pole pähkid soolt palunud
Meil on õues õuna oad
Sauna taga sarapuu aad

Sähk lid mool pähe saawad
Ühnad tilkuwad ãlale.
Eks sina tea ja eks sina mõista
Mis mina teilta palunsi.
Sae läwest mina palunsi
Õõwest mina ühenekse.

XI Nii mal nein wenda
Nein wenda, neitsiwenda
Mawle paela andemasta
Eks mina eila teilta tulnud
Täna eile teila käinud
Nee pole neinda neotud
Nein sobrade seotud
Nee o poiste punitud
Teio poiste peatud
Wii nee koio kotti ete
Seo naad sigade jalgo

Laulik on omad andeb käte saanud ja laulab on wiimse salmi.

XII Mo waesel wae vates
Mo sõsar seisab sõasa
Sõa mäeharje seasa
Wäenu raudade wahela
Ees oo taal ihuhud mõõka
Taga taal tahutud seina
Tõisel toine mees tagewa.

Nüüd on esimese pääwa õhtu laulud keik ära laulud. Teise pääwa hommiku, kui peigmees ja prunt saand ülestõusnud, ja sõnnia hakkawad siis laulikud käiwutõwad oma laulu jälle edasi

Nii kui alamal jäle kuulda on.

XIII Wõi minu õde madala
Wõta nüüd kokku kaneluse
Olle peokesi päwse
Heida aksita illesta
Sagarule saaca wiina
Mõe ustel illud wiisid
Sagaratel sanud wiisid
Kummud kinni panesaani
Laulwad lahti wõtesaani.
Wõi minu õde madala
Ä hailie silmi tulese
Talel oo silmad tulised
Ä heitig silmi weese
Weel oo silmad wesised
Heida silmad seina peale
Laseta silmad laese
Heida silmad õue peale
Õue peale, õnne peale
Aia käige karja peale.
Ja kõdi. kaaste peale.
Wõi minu õdes madala
Täna oma äiaba isada
Täna oma ämmaba emaba
Kes oo kaswatand sul kaasa.
Kuidas sina nõuad äia meele
Widusel sina wiruta
Kun walgel kuiwatelle

Seda wiisi nõuad äia meele.
Kuidas sina nõuad amma meele
Olle sina hommikul usina
Õue walget oleväranе.
Linsa läbi lehma laudad
Laesa läbi lamba laudad
Lewad sina lehma waskada.
Põimi läbi põrsa laudad
Põimi nee põrsad põlle põse
Siis too nee põrsad tubaja.—
Kuidas nõuad oma mehe meele!
Kui tuleb meesi mereltа
Kui tuleb kaasa kallastа
Abikaasa abvenaltа.
Wõta siis mehe märjad riided!
Wõta märjad ana kuiwad!
Seda wiisi nõuad oma mehe meele.
Tüdi tuleb kündemastа
Musta mulda põõremastа
Wõta ja küdi kummiküdes
Pesse ta padjad pehmeкsa
Seda wiisi nõuad kuri meele.
Kuidas sina nõuad nao meele!
Kui peab pitkalt wõõrastе,
Suurta pitka suitsu aega,
Nao warrad wõta waka seestа,
Näpsi nao warrukotа,
Seda wiisi nõuad nao meele.

peigmehe wend,
nadu on peigmehe õde.

Kuidas sina nõuad källi meele?
Källi laps wõta kätki seesta
Wii ta sauna wihtleelaa
Kümle teda külma weega,
Wiita uuest tubase
Ninuta jõle unela
Seda wiisi nõuad källimeele.

XIV. Õhtul.

Tere sina peiu naori meesi,
Ma tuli teie järele.
Sa ütled sillad silitud,
Sa ütled tänav tasane,
Ma tuli teie järele,
Tallatud teie tänavad,
Püinitud teie põlla peenrad.
Tere sina peigu naori meesi,
Kes sina panid selle neitsi,
Mes sina eile meilta wiisid,
Tuue eile meilta tahtsid.
Mes sina pettad, ehk sina petjad,
Lähme sinu kambri kallumaie,
Lähme sinu vete ollimaie
Ehk panid uusi aadiese
Wõi panid pehme patjadese.
Lähme seda ueo eitemaie
Aame seda oiku uitsale
Läbi rätik reasta ase,
Enese kathes kaduqu
Ene see räästas ärepaqu
Ene kui noorus narsatagu
Wõi minu õde mõtsa
Ehi teise ehteese.
Pane teise paarideese,
Kuit so ema ene ülmud
Kuit so ema ene pannud,

Ots.

par. 568.

par. 569.

pag. 570.

pag. 571.

Testaama kihelkonnast.

Austatud Issi Ema

Lk. 575. Saadud 18 28/XI 88.

Saatnud Mihkel Kuurel.

Mina Mihkel Kuurel, üks väga väha koolitud, ainult 4 püha kolis käinud inimene, mõttesin Teile ette oma kirjaga tulla ja mõned vana usu kombed Teile teada anda isi äranäe Kihnu saarest. Siit siin on vana usk alles õltsenval järjel, aga lehti ei käi siin, kui kirikko ametnikud maha arvata mitte rähkle ainust, koolist peetakse ka väga väha lugu, kiik saare elanikud selle pärast ka juure ma elanikatest, oma harituse ga taga. mina olen saatnud Wirulase nr. 17 jahatuse järele mõned vana usu kombed üles kirjutada ja Teile saata minu kiri on küll väga nigane ja ebsituse täis, püsti arge pange pahaks.

Peremo ma nond Testaama kihel. Kihnu saar.

1. Kui laps ristimatta siis ei või midagi maiast välja anda, siis laps peab palju karjuma.

2 vaderited on mõdiku kui kirikust lapse ristimisest kodu tulevad teretavad lapse isa ja ema vaderitega kinnas peab käes olema, (vanast aiast mõdiku jänud). 3. Kosjas käies, lähvad piigmees, piigmehe isa ja kosilane prudi tuppa, kosilasel pik kep käes mis karja tähendab, ja küsib kas olete meie mulinast näinud mis jel ja jel päval ära kadunud, nimetab ka mõned margid, mis karwa, kui wana, jälgi pidi poole tulnud, ehk on siin. õõttavse ei ole siin, siis palluvad isi otsida, luba ei anda ka, parem toovad isi oma mullinad näha, kõige esiti tuakse lehma laudast üks mullinas tuppa, kosilased

ütlevad kõik ühest suust et ja nende ei ole, sellel on teine karw ja neljа jalaga, neil peal kahe jalaga olema, jüs tuakse mõned tudrukud pinnи kaetud silmadega ette nes peigmehe isale kordamisi kät teretamiseks pakkuwad pruut tuleb ni jama pinnи kaetud nõoga ette, isa peab ette waatama et mõne mu kät wastu ei wõlla sest ainult prundil, kui muidu wõttab jüs naeru otsata ja wäärg hakab uuste otsast peale kuni oma on leidnud. jüs wõetakse wiisna ja kaup on tehtud.

4. Pulmade peal peetakse wäga palju wanaaeguse kellest mul palju ales teadmatta neid jätan edaspeks koraks. Parast pulmi antakse noorikule esimesest töörs oneke püksid paikata (moodiks jänud wanast ajast)

5. Surnu jures kui surnu on pestud ja riided selga pandud, tuakse wankri kartsas jüse ja nätuppe õlgi peale, (muud ei tohigi olla kui wankri kartsas) jüs surnu jinna peale, kunal pea õlja põlwe ja laulu ramat kinde peale, kui surnu puusärki on pandud wiakse kartsas wäljas, õled wiakse ühte aia nurka, sest neid ei wõi sõnikuse prüüki põllu wiljale ei pea se hea olema, kui puusärk teast wälja kantakse lüõgakse üks nael aksе lähe jüse, jüs surnu ei pea kodu akana käima. 6. Jõulo ja Näüri lauba hommikune pääwa tõusmist peal metsast puid ehk oksi koio tooma, jüs peab kala paak hea olema

7. Jaani lauba päidakse metsast rohtusi otsimas nenda kui, nimetes rohud, kolla oksad, ma-wääned, ja ühekõrsa wäe oied, x nendega saab paigad loom ehk inimest juitsetud kes häirist paigeks on jänu

Jaani laubased korjatud rohud need peawad peige rohkem aitama. 8. Madise pääwo ei tohi nõelaga õmelda ega mere püist kududa, jüs peawad sui jäsed, kärpsed ja parmud wäga waljust hammustama ja ka mis pääwa peal Madise pääw on, näitusеks: Teisi pääw. sel pääwal ei wõi newadi kartuhwid maha panna jüs peawad kartuhwlid usitama.

9. Lauritse pääwo ei wõi tuld rehe ahju panna. jüs peab mustad pead wiljale jüse kaswama

10. Juri pääwal ei wõi hobusel rangis kaela panna; jüs sui peab hobuse nael natki minema

11. Mardi ja Kadri pääwal on mõdiks marjiks ja kadriks käia. 12. Toma päwal jaab lahma neitsist puistata jüs ei pea lahm ni suure jõlle kaswama

13. Külwades esimest koge, newadest ei ka jügist, et karaka Külwama Esmaspäe Kuskmädalal ja Reedel wõi Teisip j.n.e. kui külwaja põldale läheb, ja enne kui külwama hakab peab kolm näpu täit wilja üle pahema õlgu wasto põhja tuult wiskama, jüs ei pea midagi uuab rohtu wilja jüse kaswama

14. Kreerates linast lõnga peab wanast kuust kitkuma ja uuepist noores kuus, jüs lõng ei pea ruttu ära mädanema

15. Tapmisse juures. Siga peab tapma kui ku täis ehk enne täis jamist ja mure tuulega jüs liha peab keetes paisuma, kui wanast kuust ja põhja tuulega jüs liha peab koko keema ja wäga kowa kuiwa olema

16. Kapsastele peal Jaani lauba õhtu aawe ohtu

püsti pekka panema, jüis usid ei paa kallale tikusma. 17. Harja wälja ajades oeratakse joola loomadelle karwa jise, jüis ei paa jant jana peale hakkama. 18. Hala püi ja ka mujal mues joidude juures ei wõi monda muts looma oma nime järele nimetada, need on jänes ja kebane, koera tomadest, kasjasjiga. jänest peab ütlema kontjalg ehk pik kõrw, rebast, punur, kassi kuüne wana, jiga, püi. kes esimest kord alles mere peale lähab ja neid loomi oma nimega nimetab maksab joul toopi wiina rumalusse eest.

19. Haiguste rawitsemines. Halli lõbes prugitakse teige rohkem hobuese piima, aga haigele antakse seda piima wanda et ta isiästea mis piim je on jüis peab rohkem aitama. 20 Hamba walus otsitakse enamist jõna aesti, kes walu ära wõtab. 21 Usi pistes arawatakse et je inimene neda ues pistnud ei wõi tuli konese minna

22 Kiute moõd oli wanast ja ka praego alles olemas

meestel kunb wilane ja toimne kootud, karw hal oma naeste õmeltud, ei mitte rätsjppa. Ulunsad (pükse) willased ja ka linased, linased on walged, willased halled ja walged, wärwli jures ümber ringi korrud, ilma nõõbideta, paelast jõemega ehk sõlgedega, ka oma naeste õmeltud. Särk linane, peale selle weel troi (ehk kampsun) willane ja kirju, warrastega kootud.

naestel kunb ni jaanaa kui meestel, paugita wõivad mõlemad mehed kui ka naesed. Kört ehk (selik) must ja ka hal mõlemad pool wiltad

uemal ajal jure tulnud kirjud kõrded. täis willaga. Särk takusest nüdest ilma käistada, ranga olsast tük ära leigatud ja kahe kora pöörctud, ombluse aegas kaks käe auku jise jaetud, ja keskele pea auk jise leigatud, seda tükki mis pea august wälja leigatakse ei prugita kusski leji aiste paigaks waid wisatakse jõnikuse (wanast aiast modins jänud). käinsed on penema linasest nüdest, keha jagu ulatab wõõst jaadik alt lahtine, äär wälja õmeltud ja kirjad (pitsid) külge aetud, käse korge, ulatab kõrwuni kui püsti kõstad, nurgad wälja õmeltud ja pitsäres, õla pealsed ja käiste wärwlid ni jama wälja õmeltud. 23. Kratk rahwas räägib et kihnos kuik katku jurma on jurnud, ainult üks ainus talle üle jänud, katku jaarele tulemisega olnud järgmine lugu; selle talle peremees mis pütsmata jänud liidnud mere äärest ühe ilusa kandilise tamme puust panku, ta rannud pukku kõrd ja panud õue aia äre maha, järgmisel õõl kuulnud kuik pere äres nutte healt pere mees läinud õue waatama, aga mis ta nägi oli kohutaw, üks naeste rahwas istunud tema pakku asemel ja pak olnud kadunu järgmisel pääwal hakanud katk inimesi jurmama, kõrni kuik õtsa jaanud. jüis peale selle kuulnud nad oma äres jälle nutte healt aga keegi ei olnud julgenu waatama minna. kõnikul olnud

Tamme pak jälle omma koha peal
peale selle olnud mitto ööd nuttu healt
pundda, kuni peremees märkama hakas
et se pak se kätk oigi, ta kandnud
pakku jälle randa ja panud paadi sise
ja saatnud mere peale siis kadunud
nuttu heal õuest, ja selle talu pere
kisk elämä.

24. Puuk arvatakse inimese pandud olevad kas
looma ehk mõne mu asja nõiutamise
pärast, selle wastu tehakse järgmist rohtu
metsast tuakse toores pihelga pu, lastakse
auk otseti sisse ja puuk sisse, puu
peale siis polewase ahju, perre seltakse
ära midagi maiast wälja andmast, se arva
takse nõid olewad ses keige esiti midagi
otsima tulek kui ta midagi saanud on
siis arvatakse et ta oma nõidumise jälle
kätte saanud on, aga kui midagi ei anta
siis peab taal waga jume waew olema

25. Lupainaja arvatakse teine inimene
olewad wäimo kombel ehk nõiduse wael.
teisi piinamas käib

26. Teufelspask peab ka mõia tõ olema, ses
oma wiha mehe pölalat wilja jumut
ära korjab ehk ka warga kombel aidast
ehk maiast wilja ära wiib, kui tuppeal
juhtub siis wiha mehele lüwa silma

pillub, siis õoltakse muud ta ei nõinud muud
teha kui tahtis pimetaks teha.

Harja ~~27~~ Koera koonlased peawad seal elama
kus ilma ääre on, teine pool waga jurt
korgid mäge, igast kuning, riigist peawad
soldatid mäe peal wahtis olema et wälja
ei peasse, agga ene wiimist pääwa peawad
naad siiski wälja lastama, ja siis tullek
wiimne ots. ehk wiimne päär.

1. Laul oraja polwest IV

Olin mina orja kaisin karja. Ostsin ma
Holandi hobuse. Linda landi lambukesi
Linda landi seakesi. Liistlant tegi laia kasuka
Piha waina tegi pikad puksid. Mina külasse kütsema
Ja kula wahele naitama Kiidijad tulid külasta
Kiidisid mulle kuura pihta. Antsid halli wastu pihta
Mina jalt jooksma. Läksin mõisa nurone alla
Hakasin pastlu paikamaie. Siis tulid mõisa mustad
kasid. Kiriko mõisa skiojad kassid. Wiisid mino
pastla paigad. Minna kassa takka aama
Kas läks mõisa rõõsvi alla. Mõisa kok keetis
kohwi wet Ja wana moor tegi moosi wet
Mina kohwi katsumaie moosi weza mekima
Jalt mulle algu aneti. Ja loonmu pohja
pakkuti. Mina jalt wälja uks klomdi
kinni.

Minna olen wana kirja wiisi järele õpinud
kirjutama, ja teeb palju eksitusi sisse.

Luhtenuse kooli maade rentnik
Kihnu saarel.

Testama kihlkond. Kihnu saarelt, wanade kombeda pruukist asjust. Wana uskl (2x).

1, Enne lapse ristimist wõetakse esimese inimesel kes paraft lapse sündimist inna juhtul minema, kui naeste rahwas sis rättik, kui meeste rahwas sis mütsi peaft ära, ja pantaks lapse pähka. wana aia tähendus kadunud. Nemal aial nõutaks mütsi ehk rättiku eest lunastamise kõrda, nimetaks sis raha hamba rahaks.

2, Sõsja mindakse nooris kuus. sis peab noorik ehk naine hästi kaua elama, ja kaua ilus sisma Surnud ei tohi üle mere wiidud saada sis ei pea seal sest aastad kalu saama

3. Pühade aiaks isiäranis iga Joulurs ja Nääri pääwaks peawad kik maia rüstad mis wälja antud on, woio tagasi toodud saama, tähendus kadunud. ainult kombe järel.

4, Nääri ehk esimesel ne aasta hommikul käiwad küla poisikesed ehk ka mehed küla mööda pereft peresse & kik enne meeste rahwaft nääwad kui naeste rahwaft, ja nimetaks sis poisi ehk mees „nääri sis!" ka sel hommikul meeste rahwaft enne näab kui naeste rahwaft, sellel peab aasta läbi hea õnn elada olema.

5, Juri pääwa hommikul enne pääwa tõusmist peab metsaft kolme sõsapelga pesaft, iga ühest kolm pea täit puru wõtma, kõdu palawa wee sisse panema, selle weega püima pühtist peremees sis püim ei läha ehk hakka wenima

6, Teele minnes peab hobusele pastla nõelaga iga jala alla kolm risti tombama. sis ei wõeg. hobuse jalgu kinni saama pastla

7. Madise päeval peab wokkis taast wälja wiidud ehk koguni niiguse koha peale pandud saama et kegi ei näe, siis ei pea seal hunti nägema
8. Sõnikud wedates, ei tohi seda sõniku tükki mis tee peale maha kukkunud, peale panna ja põllale wia, siis põllu siit ohakaid kaswama
9. Tütre ema, ei tohi põlle paigata, siis peab tüttart sõtas palju räägitama
10. Kolla tõbbi, peab kollase kana üle lendamisest hakama. Selle tõnnu wastu peab kollase kana liha olema, isi äraniis aga jalad.
11. Looma müüs, itte peik tema wead ütsk, looma ostjal ei ole tarwis siis nüd wigasi enam karta, naad paowad isienesest ära.
12. Põera ära löö jalaga, sul sünib põera nael, wõi moni muu wiga.
13. Saad sina maast ehk tunditt, ehk pühsiwas isienesest ihu peale wistrikus, tappis, karnas, siis oleu nüd heaste peninese soolaga, põrda kaks, kolm, ja su ihu on nisama puhas, nui enegi. — Soola tarwitakse seal, kus sunti sona ehk silma karta
14. Nüga ei tohi seletti pidada, su isa ehk ema, ehk sa isi surre ära.
15. Nui ja oma looma tantas nälgida lase, siis astub 8 nälg warsti su oma tuppa

Sus samas sihtkondas, Seli walcas, hiiuma talu põllu peal seisab, üks wäga ilus Salaka puu, tüwist on ta ni jämme et kaks meest wõiwa sülega ümber ulatada, oksad on wäga ühtsete ülewelt alas pidi põõrdus, puu ligidal on üks aher ware, tähendeseks et enne muistu inimesed seal on elanud, puud tuleb tõesti hüe puuks nimetada, sest puul alt põllu pest on mitme jugusi rahasid leitud ja ka kausisi, topsisi, mis wahal aial ohwriks on wiidud.

Rahwas räägib et puud ei tohi maha raiuda ega na ühte oksa ära murda ega leigata, siis peal selle maisele ennetus tulema, kas loomad surema, ehk inimesi haigeks jäämä, ehk täid inimeste ja loomade külge tulema, näituseks olgu üks weike tükkike: peremees on tünnu puu pidaja, üks kord läinud üks tinnu pere, peret hüites puu otsa, oma peret ei ole julgenud wiigi tindusi maha tooma ~~julgenud~~ minnna, selle pärast tellinud peremees ühe waese poisikese kes üles läinud ja ühe oksa ära leikanud. selle trahwiks pidanud ta, terwe aasta täisi põõlma.

par. 586. I Laul

Oh minu hellad ide vennad!

Oh minu hellad ide vennad,
Ja minu targad taadi vennad,
Kuulake minu järele!
Ehk minu juurn jõude peale,
Või jään järsele wahele,
Appun oia kerkelle.
Arge mulle tehke manna kirstu,
Manna kirstu je mädanep.
Arge mulle tehke leppa kirstu,
Leppa kirstu je lagunep.
Arge mulle tehke kuuse kirstu,
Kuuse kirstu je kuivatab.
Arge mulle tehke haab kirstu,
Haab kirstu je haotab.
Arge mulle tehke haawa kirstu,
Haawa kirstu je hallitab.
Tehke mulle kiwine kirstukene,
Kundi kuine ukselene,
Karu kuine kaanekene.
Pöora kuista pöönikesse,
Saare kuista jambakesse,

par. 587.

Naji puusta naelad jisse.
Riist mul tehke remmel puusta,
Kattus peale kadakasta.
Wiige minu Wiru kirikusse,
Kandke Harju kabelisse,
Pange minu pappi laulu kotta,
Kus kiik pappis paaris laulwad,
Kirikharad kirjutawad.
Salt minu kandke kirik-aeda,
Sidake minu haua jisse,
Katke minu alla musta mulla,
Peale pange peeni liiwa,
Hawa aare halli rohtu.

II Laul.

Läksin mina metsa kõndimaie,
Hommikulta ulgumaie,
Waranulta waatamaie.
Mis jeal metsas wasta tuli,
Tuli jiis wasta kulla kuitsu,
Roomuline rauakene,
Hakkas minu hõlmu õõtsutama,
Kappadega raudistama,

Wiis aga minda,
Wadas aga minda,
Wiis aga minda waraua poole,
Lahkemini lauda poole.
Lauda nimetakse, sda kohta kus tüdrikud juil magawad
Lautas oli kolmi noorta neidu,
Üks jeal neidus kulda wõõda,
Teine ombles põhe pärki,
Kolmas niidas niidi junna,
Nendel olid keigil tehtud tekkid
ocied tähendab nõsi.
Üles aetud oened,
Walgeks waalitud palakad.
Mina aga nendelta küsima.
Kust teie jaite need tehtud tekkid,
Üles aetud oened,
Walgeks waalitud palakad;
Nemad olid tarka mõistsid rootsi
Meitil oli hea õe meesi,
Wiis meisi ruttuft rukki põlal,
Üsinaft wiis odra põlal,
Kasinaft wiis kaera põlal.
Sealt meie jaime need tehtud tekkid,
Üles aetud oened,
Walgeks waalitud palakad.

Üles ma jeppa jelime,
Rawa raije poisike,
Suus ma rawa julataks,
Jalu peal mina nudaks kokko,
Teeks je tina julgadaks,
Aaks je kobe õhkumaie.
Kes tuli tulda pustutama.
Kalevine poisikene,
Tuli ning tõi pilwe,
Läks jälle wiis pilwe,
Pilwete jees wee pisarad,
Pisarates olid purjud pikkad,
Purjute jees oli ani palgas,
Aned jaba kui jinine.

Korgeste aunstatud Dra härra

J Hurt

Teie joonvits et iga üks kes wana wara korjab ja jaadab, oma nime, wanadust, kus sündind, mis usku, kus kool õppetuft saanud, mis amett, üles annab. Minu korjandus ei ole juur asi ja ni kui näätte kiri ütleb tuli täis

Siiski lahan Teie joowi täita üksnes selle tingimisega et minu nimi mitte korjanduse aru ande raamatus ei seisa

Nimi Mihkel Turul
Sündinud Kronstadi linnas 29 Sept 1853.
Kool Testama kihelkonna kool
Elukoht Kihno saares
Amet Lutteruse poistre maade rentnik
Usk Lutteruse

Materjaal Kihnu saarelt. Saatnud F. Kreutz
Ülesk. 1884 (cf pag 699). Kolga Jaanist. (IX)
Saadud $18\frac{21}{III}89$.

1.

Laulja: Madli Wesik
(cf. pag. 690).

Eidekene, ellakene,
Miks sa mind aga kasvatasid?
Imetasid, ellitasid!
Miks mind kätkes kügutasid?
Miks mind uetel ketsutasid?
Enne wõin matta matta alla,
Enne wõin kivi kügutada,
Enne wõin kardu kasvatada,
Enne kui mind aga kasvatasid.
Enne wõin mind mere wisatar
Lie alla lügutada,
Kalda alla rangutada.
Meri oleks jõõlnud, meri oleks juotnud,
Meri oleks pannud mind mehele,
Aug oleks annud andeida,
Jüg oleks kudund jõõne paelad,
Laiksa tein laiad paelad,
Koha oleks kudund kaks kindad.

2.

Paista, paista päänukene,
Paista alla alwa peale,
Kuu alla kurwa peale...

Oitse eest alnud ingesd,
Päale päawa pältud loomad...
Ei ole aega päawal weeta,
Pae lähäb iji iljukesi,
Mööda tieda tillukene,
Mööda maada madalukene,
Mööda wetta wäikeene.
Pae jseb julaste päida,
Kammib aerja laste päidas,
arib päida armetumail....

. . . . . .

Juga kukkus kaeft mereste
Aarja külma allikaste.
Pai läks Peetri palweelle
Andruselt abi attimaie...
Peeter ja püha mehe poega
Andrus ja ametimehe poega
Mine tuo mu juga merest
Kammi juure kaldaalta
Aerja külma allikaste.
Peeter ei wõtnud palweeida
Andrus ei käida jõnumida.
Pae läks iji iljukesi,
Mööda tieda tillukene,
Mööda maada madalukene,

Mööda wetta wäikeene,
Pai iji jua merest
Aarja külma allikaste
Kammi juure kaldaalta.

. . . . . .

Weel joen julaste päida
Kammik aerja laste päida

— . —

3.

Mina es kasva ijole,
Mina es kasuna emale,
Mina kaswsin kuningale,
Weerjin Wene pealikule;
Minust jai keisri nükene,
Keisri poja poisikene,
Minust jai püsi pühkija,
Kaua raaste rühkija;
Minust jai walli waahtija,
Kirikute kirjutaja (?)
Obo mõõga õõtsutaja

— . —

4.

Sidut, tüdut tee oli pitka,
Meite meeste miel oli pitka,
Aarja poisi kael oli pitka,
Arja poisi änd oli pitka,
Angerjas oli meres pitka.

— . —

5.

Küla ütleb: kukku, kukku,
Küla lapsed – laula, laula!
Mis mina kukun kuuba lindu,
Wai mina laulan halba lapsi,
Küll mina laulaks ei tohtigi
Kardan laulu laidetawat,
Laulu jänu jämatawat...
Laulust lauda ei saeta
Jänu ei panna padaje
Tööd aga pannakse padaje
Kätte waenu waagenesse.
Enam and munek laulijalle,
Kui and rehepersijalle,
Rehe perran see unetan,
Laulu laulan teist murretsen.
Kui mina hakaks laulemaie
Ennema läpeks wesi merest
Wesi merest, jada jäwest
Käimed Wirtsu wääna suust
. . . . . .
Kui mina hakaks laulemaie
Luo mina wätaks luige suust
Laulu latsa minaste
Sõnad kiisa kiele pealta
Wiisi wiie linnu suust.
Ma laulaks mua meresse

Mua siise kallikese,
Kalli siise laterida,
Laterisse lauku tooku,
Laugu tjokule jadula,
Jadulalle jarga puisti,
Sarga paisile kübara,
Kübaralle kulda karda,
Kulla sarvale kuduja,
Kudujale kulda mõõka.

6.

Suu laulab, süda murrab,
Silmad wette weeretawad,
Kulmud kulda tilgutawad,
Paled aga laskwad lainetada,
Teine pale teise pangi.

7.

Oh jeda maesta orja põlwe,
Waest maese lapse elu.
Turun turuwalte jääle,
Magan maasade wahele,
Paen puutke lehte alla,
Sään aga pöesast puutsetada,
Lakun wetta laenetesta,
Süsti ma puutsele punane,
Wee lainele loheda.

8.

Waatke neida pere tütri
Naad süowad siä lehada,
Nad juowad kana munada,
Süski silmad seemetawad
Körwa ääred köönatawed.
Kui nad kuulwad rihe iäle
Ja wa rihe warda (s)iale.
Süs nad murka ju laduwad
Süs nad põhwu ju pugawad.
Waatke neida waesi lapsi
Kui nad kuulwad rihe (s)iäle,
Süs nad mäija ju laduwad
Süs nad tüüle ju tõtawad.

— . —

9 W

(K)augid kaski rahwastu
Uhe aja kue alla,
Nutsid kaski maastu lasta
Uhe ema (k)jana piale:
"Tõuse üles eidekene,
Ärkas üles emakene,
Meite meel ond mehele minna
Ahiwaeast armastada
Tõuse meid üles ehitama
Ehitama ölätama."
Eit aga ütles, rostis wastu:

Ei wõi tõusta, ei tõuste
Ma olen ammu auda pandud
Muiste aegu mulda pandud,
Mulg ond alla, mulg ond piale,
Muru ond kasund mulla piale,
Azu (k)eina aua piale,
Sini lille selma piale,
Kullerkuppu kulmu piale,
Walged lilled warmaste piale,
Pihelgas kasus pia piale,
Kadakas kasus kaela piale,
Kuslik puu kasus rinna piale,
Salawas kasus jalge piale."
"Küll wõid tõusta eidekene,
Küll wõid tõusta, küll tõuske,
Muru mina jädan mullikatel,
Aru (k)eina (k)oostelle
Walge lille marjadelle,
Sini lille jälgudelle,
Kullerkuppu kuuedelle,
Ma tuon linnast lille sõela,
Alewilt oru eina jõela,
Lilled mina jõelun lindudelle,
Aru heina anedelle.
Nüid axan sis messt ihumaie
Pihelga naisun pia pialta,

Kadaka raiun kaela pialta,
Kiskespuu rinna pialta
Jalaka raiun jalge pialta.
Küll wõisi tõusta eidekene!"
Ei wõi tõusta ei tõusta,
Kõla eit teid ehitagu,
Oed teid jaatku õnnõ piale,
Kennad wilja wälja piale,
Kõla teid jaatku küllapiale.—

10.

Mis juab tüdrik tüüsta,
Waene lapsi waewa eesta,
Südamest tegen wenna tüõda,
Rinnu pesen wenna rihte,
Arwesin aitu annetamata,
Wõlme kimpu kingitamata,
Karja kätte käänetawat.
Sain elama, sain olema,
Lahja lammas annetakse,
Kidew lehma kingitakse.
Õuest juab ãlesideme,
Wãravalt juab aviane witsa
Lãwe kõrwest pühkleida,
Seda juan wenna teenimisest
Õe (õelda orjamisest. (Jäh. „õe" piaaegu nagu „õll" (ingl.)

jag. 603

11.

Mitu alka ilma piale?
Kõlm oli alka ilma piale:
Üks oli alka waene lapsi,
Teine alka orjakene,
Kolmas alka leskewaene.
Keile and tuul tua teinud,
Wesi palgid weeretanud,
Sadu jõnad jammaldanud,
Ea ilm oli irrendanud,
Päras ilm oli paarid pannud,
Rage (rahe) oli teinud näästa korra,
Põud oli teinud pänli korra,
Tõnn oli teinud kudrus korra,
Päkke käieste malmistanud.
Ari jõal istub orja piale
Waene lapsi waewa piale
Leske lepa leche piale.
Waene lapsi leinab jõda,
Et ei ole oma eite....
Mina aga ilbakul elasin,
Kaela kirjata kasusin.
Oleks onul alnud oma eite
Ma oleks ilulõ elanud
Kaela kattõle kasenud....

12.

Nüid kaesan isi elamaie,

Ennast patma katteelle,
Walmistama mulgeelle,
Kõla eidel pülmad förmed,
Oma eidel ~~õnnad~~ ellad förmed,
Ellad förmed pehmed pölved.
Eit oleks mind ellast imetan;
Ta oleks mind kullast paswatan;
Ehk oleks mind seadn siidelle,
Pannud puna paelusdelle,
Ladund laia lintidelle,
Küll oleks uhkelt siis elanud,
Küll oleks kaunilt ma astunud:
Nii kui õmbu paagitudki,
Maker puu mis maalitudki,
Siis mina lügusõ lille wüsil,
Siis mina õõtsusõ õie wüsil.
Tuul ei wiiks minul kutli küllest,
Tuule lehk ei lehte küllest
Pääwa õhtu pärgi piastu...
Koiid palukesid gülwõleiste
Kummardukeid kummuliste:
Kügu, kügu kibuse lille,
Õõtse, õõtse õhõ nuppu,
Sa'a maha marja salku,
Kuku mus päähana piale,
Lase laia lindi piale,

Karge minu saela piale,
Pilla minu piu piale,
Kusku minu kuue piale,
Mas wiin sind süles saduje,
Kannan kulla kammenisse
Õhõ uetel ingamaie.
Sean sind siidi padjudesse,
Walge linade wahele,
Kirju teksi keskeelle.
Ma tahan sind pius pidada
Kaha kui taskus kaluda....

13.

Ma wõtsin omale kultse naese
Õhõdase kaasakese,
Wüsin teda mere wilule,
Panin teda paadi siise
Sõutsin lähke laewa piale
Purjetajen juure mere:
Kus alla Kunamaa alla,
Pääwa alla Pärnu alla.

14.

Kõla poisid ellad mennad
Kuulake minu jänele:
Ehk mina jumen juode piale,
Wõi jään järwete wahele.
Arge minul tehke mänma ainsttu

Männa kirst see mädaneb,
Arge minul tehke kuuse kirstu,
Kuuse kirstu kuismateb.
Arge minul tehke ~~kase~~ lepa kirstu
Lepa kirstu see leutab.
Arge minul tehke kase kirstu
Kase kirstu see kautab.
Arge minul tehke saare kirstu
Saare kirstu see sajatab.
Tehke minul kiwine kirstukene,
Karu luine kaanekene,
Undi luine wahekene,
Pödra pulwist pöönakesed,
Siäle säänest jambukesed,
Kasi puust ta naelad sisse,
Remmelpuust ta ristikene,
Kala luust ta kalus piale,
Wiige mind Wiru kirikuaeda
Pange mind papi laulu ratta
Kus(aga) kirikuhärrad kirjutawad
Kus need papid paaris laulwad....

.....

Sun sinul, sun sinul surma puale,
Käed mu sta mulla puale,
Jalad marese sesale.

Läksin metsa pöndimaie,
Oremikulta uljumaie,
Wanakulta maatamaie.
Mis mina metsast eesta leütsin?
Leütsin metsa metsa käude,
Kase rannud kalja käude,
Sau juured puna oluta,
Wätsin rammu, mõtsin karsi,
Kopsutasin kolmandama,
Sain maadise marjule,
Siis mina peitsin pöösa sise,
Kantsin alla kadarikku,
Matsin seda mätta alla,
Et ei lewwa lewa lapsi,
Ei ülese orjakene,
Ei ma läksin edasi.
Leütsin tamme kantsimasta,
Tamme ladnad laulemasta,
Tamme oksad ajumasta,
Kiina tammelta küsisin:
Mis sina tandsid tammekene?
Mis mina kantsin küla meidu.
Mu tüdar wiidi mehele,
Kuuse kuimema poisale.
Ikka läksin weel edasi.
Leüsin kase kargamasta

Kaks ladwa langemasta,
Kaks arsad oigamasta.
Mina kaselta küsisin:
Mis sina kargad kaskene?
Minul aawu annetakse
Minu waswa wainutakse
Mahla maha wäetakse.
Ikka weel käksin edasi.
Leidsin lepa nukkemaste,
Lepa ladwa leinamasta,
Lepa juured jutustamast.
Mina aga lepalta küsima:
Mis sina nutad lepakene?
Mis mina nutan kella neidu,
Mul ei ole hea elada:
Minust puida wainutakse,
Mind aga ahju aetakse,
Palawasse minu pannakse.
Weel aga käksin siis edasi.
Mis mina weel siis eesta leidsin?
Leidsin kana kaugamaalta.
Mä wiisin kana kodusse,
Panin seda kana kammerisse.
Kanast kaswis inimene,
Sula Salwi neitsikene.
Sai siis neidu juures kasuwan,
Siis läks aita ehtimaie

Aida saiale saad sugema.
Siis tulid kolmed kusilased:
Üks tuli mun, teine pae,
Kolmas tahte täisi meesi.
Tuli nüid nun kodjamaie:
Kolmekümnenal hobusel,
Wiiekümne wankerille,
Wiiekümne ruttaille.
Neitsit hüidis aidast wälja,
Könelesi kiwi kojaste:
Ei mina läha kunagi,
Kuul ond kolmi kurja mielta:
Puhu kasuwab, käsi kahaneb,
Kolmanda kaub kaguni.
Tuli siis säike kasijamaie:
Wiiekümnenal hobusel,
Wiiekümne ruttaille.
Neitsit hüidis aidast wälja,
Könelesi kiwi kojaste:
Ei mina läha päämalegi,
Pae ond pala paistemaie,
Paistab mäed, paistab aued,
Paistab meie naene näu,
Paistab wilja wälja sialta,
Erne ella ditsemasta,
Ua rauna kasuwamasta.
Nüid tulek tahte täisi meesi.
Tahel ond täied hobused.

Neitsed (Wiidis aitast wälja:
Mina aga lähan tähelegi,
Tähed jooxwad, tähed jooxwad,
Tähed röömsast elawad.

16. Languxsed, linnuxsed
Peaxe teie seda teademaie
Wähetegi armamaie,
Kuidas aga meie siia saime:
Ees ali ühexa ojada,
Kahexa ~~kahe~~ meneda...
Sügüse jõed sügawad
Kewadel ond laanes laiad.
Obu meitel uppus urxadesse,
Lauxu kjärxu laenetesse,
Mäna meitel waibus matasbesse,
Körwi ruuna kõrgasteise...

17. Meie naisime oxsad ojadesse,
Laiad lastud laenetesse,
Siis ei xasta naine jalga,
Naine jalga, härg ei jõnga,
Obu xahte xabja xesta....

18. Urxki ei tohi siia tulla
Siia suurele talule,

Urxalle nooxelle,
Kõrgelle xatuselle,
Madalalle riästaelle....

19. Ehx o teistel urxa urxe alla,
Ehx o teistel lõxxu lõuxe alla....

20. Siis ond luba, xas ond luba,
Xas ond luba tulla luba?...
Xas teite luba turrel küetud?
Xas teite parand paperista?
Xas teite seinad sebil pestud?
Xas teite orred õbõdaxed,
Xas teite parred awi xirjanud?
Xas teite lagi laaxil lüötud?...

21. Languxsed-linnuxsed!
Ei me jõida jüoma penaxt,
Ega juoxe juoma penaxt,
Me tulime oma õllemaie,
Nimexsta nuomimaie.
Tooge wälja andxe käde,
Tuoge wat meitte neidu nähtawalle,
Meitte xätte häidawalle.
Xas tema pieni neiuxene,
Wõid ond ammu naisuxene....

Languksed, linnuksed,
Sun langud, südame langud,
Mesi musta meele langud!...
Sitimal pere ülale,
Sitimal pere emale!
Olga terwe teie atti,
Kes and teinud pojat pulmad,
Pojal pulmad, rahwal rõõmu,
Sugurõõsal suured tõrjud.
Ea mies teinud õlut,
Paras mies pannud umalad,
Naine nellis kannud wetta,
Sageda käin salwe tieda,
Kalinaste rao tieda.
Täide meie juuni, täide piani
Silmini sia lihada,
Kaelani kana munada,
Olani õlut punane.
Olge terwe jüötemasta,
Jüötemasta juotemasta,
Seda aun parkumasta,
Aun lauda kaltsemasta.
Laud ali lihale liidetud,
Laud ali palale paetud,
Laud ali wõile wõitud.
Nüüd meie sõime seda saja,
Mis põle saja Jaakjamaale,

Nüüd meie sõime seda raaki,
Mis pale raaki radanikul,
Seda õitsu edna leiba,
Mis oli aitud oraadelle,
Nüüd meie sõime seda kala
Mis pale kala kaupmehel,
Nüüd meie sõime seda liha,
Mis pole liha lihunikul...
Olga terwe tede atti,
Kes and tapnud selle ärja,
Mis pale ilmal ~~oo~~ iges käinud,
Ega põlwel põldu künnud,
Elu ajal äestanud...
Kui münas - meri müriseb,
Kui ambus - aru märiseb,
Kui käüs - kare käriseb...

23.

Mis sest ärjast sõõmal süwwa
Sit oli sisse nahk oli piale,
Panguke karu lihada,
Sest jusas (sia es) süwwa sest jusas müwwa,
(5.) Sest jusas liha linna wiia,
Sest jusas sunsa pulma wiia,
Sest jusas külge külas wiia.
Mis sest maadest ülest juua.
Waht temal piale, pärm temal põhjas,
(10.) Piiperke puna st õlutka.

Meie läppime wana wanese,
Sell jai jürwa, jesst jai münwa,
Sell jai punja pulma wiia,
Sell jai pülge külawiia,
Pia jai pärnu päälimale,
Nahk jai kaswa kirjutajal,
Kops jai koja ijandale,
Mako jai maja emandale,
Saaliksad paid saldanitel,
Sala päärtesst jängi jandad,
Warwastesst jaid wahsed jaapad,
Künnetalle pünka lüki,
Külje pontesst küüru jalad,
Futtist jai pui kübara.

24.

Nüüd on norgus noored mehed,
Norgus nuorte meeste mieled,
Et ond odrad ikka käinud,
Kaye rukid nabanud,
Külmond kaenad küpsetanud....
. . . . . .
Teeme odrad tuisa piale,
Rukid Ruhnu jumäljale,
Ehk me saame pulmi teha,
Teiska puolta tellidagi,
Abikaajat anwatagi.....

25.

Nüüd tuleb nord mul koja minna
Wäga käski mälja jäita.....
. . . . . .
Nägin aga neiu kaswawada,
Näiu teime käuśowada.
Hakasin aoska oidemaie,
Sälu jääri jäädemaie,
Warja kapju waatamaie.
Talli jüötsin, talli juotsin,
Talli taga tänitsitasin.
Kämaluśt mina jüötsin kaenad,
Seina pilult pisstsin einad,
Warjult ma wed wedasin.
Sai jüö tjäk jüs täüte jüonud,
Täüde jüonud, täüde juonud,
Jüö läksin na Äju Kiwimelle
Siirit laekka Peigerille,
Oku minul alla kui jüö osja,
Sji mina jüale kui jüö päewa,
Kübar kumab kui kuuke,
Kindad käe kui täkte taewas,
Üö (wöö) kui laoja wikerkaare.
Sättsin jüs küla täawa
Neid wedas wetta weisteelle,
Mina aga warjult maatamaie:
Wää nüüd wetta neiukene,

Wää nüid wetta weiste jinna,
Weiste jinna, oaste jinna,
Kõike külla parja jinna...
Anna onu oluksel jinna,
Anna minu allil aigutada,
Anna minu mustal muigutada,
Kimlil kille kustutada,
Ma olen waene tiede käija,
Tiede käija, maade marsija,
Kae naanatu wedaja,
Papi paperte lugeja,
Sarja asjade ajaja.
Neid aga ütles, nõudis waata:
Õks sina arwad tundewada,
Tundewada, teadewada,
Et oled noor ja nõtsilane.
Kosja kindad pul käesja,
Peiu kiri peialdesse.
Sõsi kiri sõrmetesse,
Nao kiri naarmastesse...

W 26

Olin mina waene wõõna orja,
Olin orjas Reisin karjas.
Laulsin juurte juudo taga,
Laagodate laante taga,
Perenaene kuulis nõdu ära.
Kuule kus kukub karja linda,
Õelub siõ õel kenaje."
Kari aga langes läunelle,
Si mina istsin mätta pialle,
Ajasin kotti katsumaile.
Kivi pull' ali kotti pandud:
Mis ma sest suan ise sõwwa,
Mis sest siab murda kurile,
Wõi anda alli Rantsile.
Kui läksin õhtu naduje,
Wäänaw mul pandi wõrusse,
Rantsis mind siisse tulewada.
Wõttis istme läwe alta,
Rantsis mind maha istuwada.
Wõõras wõttis kulbi katelastka,
Rantsis mind leenta katsuwada.
Wõõras wõttis lõwa lawwa pialta,
Rantsis mind leiba lõikawada.
Wõõras wõttis põhud põrmandulta,
Rantsis mind maha langewada.
Ma tulin taja tubaje,
Taja linnsi liugutatesi,
Taja rampi raksutatesi.
Olut mina antsin niel uksel,
Kalja kaskisel sõgaral,
Et ei nõka nied uksed,
Kanju kaskised sõganad.
Siis läksin taja tubaje,

Langsin maha lõunaesse.
Perenaine karjus kammeristа:
Oat, oat orrja, nuo, nuo orrja,
Wõi tuled taga tuhaje,
Taga linkri lüguttates,
Taga vanpi raksatates,
Lapsed maha lõunaesse,
Aiad unda vatamaile,
Wata aga õlbused õlale,
Kaelkaogud kaela piale,
Mine oherest wetta tuoma,
Küla alto allikasta,
Küla külmista kaosta,
Peremehe silmi pesta,
Perenaese käsi pesta,
Kerkste peosi pesta...

. . . . . .

Kui sina i maksa süngi ilmas,
Küll seal taemas tajutakse,
Seal sina maksad orja palka,
Tasud maese lapse maewa,
Seal istud tulise tuoli pial,
Küünarpuu sul käesse,
Kiüde nulli rinna alla,
Kanga puaki kaenelusse:
Tule orja, awita maewa
Küinar küineri pasuda.

Kui ja ei maksnud jealgi ilmas,
Olgu jõ taemas tajumata,
Tgenas enam ei tahagi,
Jäägu jul põrgus paranda...

. . . . . .

Mikes and Jumal mind aga luonud,
Sija ilma iswitada,
Alla pääwa alwaks lapseks,
Piale pääwa pääsukeseks,
Ei mina sünni suurte jega,
Mahu malgete wahele,
Kärge karrwa istumaile,
Kärgil and aga kirjud käsed,
Kirjud käsed, reenud jurkesed,
Kaelas kaarda nätikuida.
Neil and jelgas sitsi jängid,
Neil and jelgas swe kõrd id,
Öösl and juured türre witsad.
Neil and jalgas nüdi jukad,
Jukа piale kuldsed kingad.

W 27.

Olin mina oma eide orrja,
Olin orrjas, käisin karrjas,
Laulsin suurte suode taga,
Lagedate laante taga.
Sit aga kuulis kogu âva:

Keskelt memme kiutiks lehma,
Tagant taadi tõkurekene.
(60) Ma läksin poju kurnal mielel,
Kurnal mielel, leina kielel:
Eit tuli wastu wäravalle,
Taat tuli wastu tanawasse.
680 Miõ sina kurdad tüdar nuori.
(65) Miõ mina kurdan taadikene,
Ma olen karja kaotanud,
Saatsin karja kaldaalle,
Se läksin mäe otsa,
Läksin imele mäele,
(70) Keeru kõrgaste wahele,
Senni kadus kari kaldaalta,
Eest kadus isa ohune,
Wahelt wenna warjakene,
690 Keskelt memme kiutiks lehma,
(75) Tagant taadi tõkurekene...
Tule aga õnne tüdar nuori,
Ma laadan orjad otsimaile,
Waesed lapsed waatamaile,
Leiwa lapsed leidma lehmi...
(80) Ei, ei, ei, ei eidekene,
Ma lähan isi otsimaile,
Ori aga otsib odatumalt,
Waene lapsi wallatumalt,

700 Leiwa laps ei ~~leiwa~~ leia lehmi.
(85) Läksin isi otsimaile,
Läksin juurele mäele,
Kõlistasin waljusida,
Eest tuli isa ohune,
Wahelt wenna warjakene,
(90) Keskelt memme kiutiks lehma,
Tagant taadi tõkurekene,
Siis läksin poju rõõmsal mielel,
Rõõmsal mielel, laulu kielel.

28.

710 Haviksene, õdekene!
Olid ja oma isale,
Olid ja oma emale,
Weersid oma wendadelle,
Oetsid oma õdedelle,
Weersid kui muna murule,
Käisid kui kena kesale,
Alla õnne õunakene,
Piale päänu päkklakene.
Küsimata künnsid pällud,
710 Palumata waatsid paari;
Nüüd said täisle talule
Küsides sina künnad pällud,
Paludes sina waatad paari.
Eit sind käskis kodu olla,
Tget käskis weel kasmada,
Ats sinul lubas aida täive,
Eit sul kinki kirstu täive,

Ööd sul' laatwad palju önnö,
Wennad kwilja wäljafida,
Mina aga mäistan kastan wasta.
Arduw att' küll aida täwe,
Kinkiaw eit küll kirstu täwe,
Olgu küll wennal wilja palju,
Öel palju önnöfida,—
Alasti jäen ma eda tättu,
Paljaks jäen mina paiga tättu,
Juren juure muime tättu.

W 29.

Ma läksin metsa mängimaie,
Käisin tieda türi mäada.
Leidsin tamme tielta eesta,
Kaskasin tamme teretama?
Tere, tere tammekene!
Mul jäid koju wiisi wenda,
Käsk jäid kirwesta ihuma,
Nüüd tulwad tamme raijumaie.
Kas sinust suab aga laewa laudu,
Laewa laudu, paadi pardu,
Arudest wäikesi weneßi,
Tadwast laewa mastikesi?
Jam me kakas mutenaie,
Kula poisid hellad wennad!
Las mina kaswan kakßi aastat,
Weel mina paisuks paadi aastu,
Siis minust suab aga laewa laudu,
Laewa laudu, paadi pardu,
Arudest wäikesi weneßi,

Tadwast laewa mastikesi,
Süst laewa tüürikesi,
Läksin oma tied edasi,
Kõndsin kõrwa kaugemalle,
Nägin lepad lendawada,
Peised pead püüdewada,
Peised päewad pälweliste.
Ma kaksin lepalta küsima:
Mis sina lennad lepakene?
Ma lennan sui ilusa,
Tahan oma asje ajutada,
Tahan oma lehti leutada,
Tahan tuulta tõugata,
Pilwesid a pillutada,
Taewast laia lahutada.
Läksin mina metsa käidelema,
Läksin laia laane tieda,
Käisin kuiwa kuuse tieda:
Leidsin marjad magamasta,
Sinikad seisamasta,
Tõkwikad jõel ojumasta.
Kaskasin marja noppimaie,
Kaskasin ödö ali hüüdma:
Kuskku mälja kuuskusta,
Karga mälja kaasikusta,
Tulgu nüüd marja noppimaie.
Nopsin korwi, nopsin kakßi,
Kolmandama kati süsse,
Siis aga läksimek edasi,
Marja korwid kaenluse,
Läksime suurta suo tieda

Läksime laia laane tiida.
„Lähme aga suo suosteriile,
Pääwa alla pähkeriile,
Suos ond suustad magusad,
Pääwa all ond pähkled walmis."
Tuli jüs mastu metsa peiga
Kure mayja kasmatikku:
„Tere, tere küla neidu!
Andke sie ädc minule
Selle pia pähkelista,
Selle kulmud on kullasta,
Selle silmad siidiesta,
Selle hambad on hõbesta,
Selle kael on karnasta,
Olad äbõ kiedeesta,
Käed ond kiwi klaasista.
Ei, ei, ei, ei metsa peigu
Ennem mina annan pia pialta,
Pia pialta, jalad alta
Põrutan aga põlwed silmist,
Enne ku annan selle õe,
Ennem ma annan Annekõse,
Kadalikku karikese,
Enne kui kalli Kaie kese
Seda hoian ma omale,
Wanematele maadele:
Sio meil äues ilu puuks,
Käswak kaskede wilule.

30.

Neiukene, noorukene
Herkka nüid kirstu kipsutama,
Kirstu kaanta kangutama.

Pane sie kiwi kirstu piale,
Teine teise otsa piale,
Kas äiia kaotab ärrga,
Kas sie ämma töutab ärrga,
Küdi kiutu lehmakesta,
Nadu nasti tallekesta.
Eida need kindad ärrge alla,
Wõta sie kiwi kirstu pealta,
Teine teise otsa pialta,
Juba nüid äia töutab ärrga,
Juba nüid ämma töutas ärrga,
Küdi Kiudu lehmakese,
Nadu nasti tallekese,
Hakka nüid kirstu kipsutama,
Kirstu kaanta kangutama,
Hakka nüid juusta pilkutama,
Kamalusta kautama.
Äial anna ännilised,
Ammal anna ännalised,
Kaudkäele ratulised,
Küsle anna rüsilised,
Päditele täpilised,
Onidell aimelised,
Õdsdele õielised,
Wendadele ilma nimeta ...
Oetame, supatame, saame näha
Kas kakkab põhjaskta puhuma,
Ehk heakkab idast hüidemaie,
Läunaesta läksutama,
Edalasta hüidemaie.
Kas kakkab ~~tänost~~ länest laulemaie,
Wesikaarest weeretama.

Kül sie lae(w) süs lõhutasse,
Peeled paelad purustasse,
Süs aab laeva meite randa,
Purjud mede puude piale,
Aerud mede aida piale,
Peled paelad penne piale.
Ootame, natame suame näha,
Kas seal sisse südi aviksid,
Südi aviksid, nüüdi aviksid.
Mull aga annda annetasse,
Pitsi paelu pilluksasse,
Laiu üöji laotasse.
Muud said mungid, röik said kõrgid,
Kott sai äial, kott sai ämmal,
Kati küljed said küsse,
Kati naised said naese,
Kati pere sai peiule..

3.

Neiukene, noorukene,
Kui on sulle äia-waljo,
Äia waljo ämma waljo,
Nadu natuse käredä,
Käü süs äia alta jala,
Käü süs ämma alta jala,
Nso warrastte arahelta.
Kui ei süski äi ei kuule,
Äi ei kuule, ämm ei kuule,
Nadu natukest naeratta:
äiale allgu, ämmale lõmmu
Kudile külma kirwe warta...
Neiukene, noorukene

Ole nüüd kaalas õppimaie,
Kaarkatähel panemaie,
Kuidas süs majas elatasse.
Egas majas ise müüsi,
Peiues kalus teistä müüsi.
Ole (w)itkus, karnga kerrge,
Pane sie kiwi küljes aeba,
Pane sie pakku pia alla,
Kui kuuled kiwi weerenada
Kui kuuled paku kipuwada.
Tõuse süs üles üdemata,
Karnga üles naerumata,
Uata läbi haoste tallid,
Lenna läbi lehma laudad,
Tandsi läbi talle tarad.
Tule süs ämma pialusele,
Tule süs äia pialusele,
Kaka äia küidemaie,
Kaka ämma küdemaie:
Oh, äiia, ärane, äiia!
Oh, ämma ärane, ämma!
Mis tuleb panna tulele
Wõi tuleb kanda kalelasse?
Wõta kätte ried pangid,
Mine kaoste wetta tuoma,
Pada tuleb panna tulele
Wesi tuleb kanda katelusse
Kõnda sina wõiad äia miele,
Äia miele, amma miele.
Naol ond telled tuasse,
Kui läed kaudu minema,
Lüö need käed ranga külge

Lüö sie Rangas Rahisema,
Langa lõngad lädisema.
Kuidas sina wõiad Rali miele?
Kälil ond Rätki tuasse,
Kui lahed Raudu minema,
Lüö sie Räsi Rätki Rüllge,
Lüö sie Rätki Rükumaie,
Rätki wiba wintsumaie.

32. Küla tüdrukud õepsed,
Lähme Rükel Rükumaie,
Küge lauda laulemaie,
Küge õrsi õiskamaie.
Ma panen selga sini Rõrdi,
Nõle panen laia üö
Nii kui suure kõrve witsa,
Kaela panen Randa rätiku,
Suure pärja panen päha,
Nii kui Looja wikerkaare,
Süs lähan Rükel Rükumaie,
Küge lauda laulemaie,
Küge õrsi õiskamaie...

33. Läksin mäja lauldes jagi,
Rukkus Rüla Ruulamaie,
Wiisi walda waatamaie,
Jaoka parja seisamaie.
Lehed Rüllatsmad õa otsa,
Poisid puu nüda otsa
Lapsed lastuju mäele,
Saks aga mõtles sarve heale.

Süskopi pilli heale
Sõjawäe jüdu heale.
Katwas mõtles riägu heale,
Küla ermas Rägi Rukuwada,
Sie oli minu laulu heale...

34. W Oli minul üksi ainus wenda,
Sie oli ise ilmas tarka,
Ilmas tarka, linna targa,
Sie tegi linna lilleskesta
Linna walliv warrastesta,
Linna tuvud tuhavasta,
Linna praed porgandi test,
Linna sillad sibulatest.
Oli üksi, maksis Räksi,
Seisis seitsme mehe sõasse,
Kanvis Rahewa mehe külasa,
Ühesse mehe üliskonna,
Kuub temal oli Rulla taime,
Kasuras oli karra taime,
Lärk oli sarje suome taime.
Sie oli ise ilmas tarka,
Sie tegi ilmale iluda,
Maapiale maalikesi;
Sie tegi õhõ igeesida,
Walas waske kilpisida,
Tegi aga Rulda wehmarida,
Wärjad pani õhõ igeesse
Wäsis waske kilpidesse
Wärjad Rullda wehmarisse...
Süs lähab omale naista tuoma.
Pärnu jõesad ehmatawad.

Kelle nied kullad kumawad?
Kelle sie ôbô eriseb?
Kelle sie wasse walusa?
Nüid tuleb meie mua kuningas.
Soolô Annô, kangad Kaie,
Mine tuo pandist parsu sulge,
Mine tuo aneti ellisulge,
Kalkunist karedat sulge,
Tühi toold, laani lauad,
Külma higi aknas pialte,
Sise tuleb meie mua kuningas.
Mina olin tarka kaffen wasta;
Pôle sie teie mua kuningas,
Sie end minu hella wennda,
Sie tegi ilmale iluda,
Mua piale maalikesi,
Sie lähab Narwasse näitka laoma,
Sakumaalt jarsa emandat
Kes temal püüab pitkad pälud,
Ja temal laamis laiad mäljad,
Ei jäta lijale lükumaie,
Körrekesta, köikumaie,
Sieskesta ôätsumaie.
Sie tema kunnab, händ äestab.

35. Olen ma lepa sulane,
Kawawaiie poisikene,
Suus ma naua sulataks,
Kiele pial minaskeedaks kokku,
Taks sie ôbô ôhkumaie,
Teeks sie tina suladaks.

Kalew vile poisikene,
Siô aga tuli tôi pilwe,
Siô aga läks wiis pilwe,
Pilwe sees wee sulavad,
Tühja teelt purjud pitkad
Purjus sees oli ani haljas,
Ani haljas, sada sinne,
Sada sees oli sidi sängi.
Kes seal sängis mängi käis?-
Sjöu mäe sanda pojad,
Kuramaa kuninga pojad,
Saare sarsa nuorem tüdar.-
Nüid seal sängis mängi käis.
Linad lükis, padjad pauksi,
Nii et pôhjad lauad karjsid.

37. W Olin minaderja, käsin karjo,
Hailsin Hollandi kohuke,
Lindi landi lambukesi,
Sindi sandi siaresi,
Elma kambada aneti,
Palga pia pardisida.-
Linti lant tegi laia kasuka,
Puhawaim tegi pikad pükski.
Mina külasse külemaie,
Kiila wakele näitemaie,
Küdjad tulid külasta,
Küdjad mulle küüra pitsta,
Andsid alli, wäli pitsta.
Mina sain seal jeaksmaie,
Lärsin mäesa nurme alla

Hakkasin pasklu paikamaile
Siis tulid mõisa mustad kassid,
Kirikus mõisa kirjud kassid,
Wiisid minu pastla päegad.
Mina kassa taka aama
Kas läkes mõisa raawi alla.
Mõisa kõk keetis kahwi wetta,
Wana maar tegi moosi wetta.
Mina kahwi katsumaile,
Moosi wetta mekkimaile,
Jealt mul algu anneti,
Lõm mu põhja paruti.
Mina jalt wälja, üks klommdi kinni.

38.

Sinol mina säiman, sinol mina käiman.
Su jain kädse sia seljast,
Kagemata kuenda seljast,
Kahepäise kasse seljast,
Lugemata lapse seljast.
Sa pole nainde meeste muodi,
Sa pole teiste naiste muodi;
Kiä kui põrgu pudru pütt,
Silmad kui sonni sita auku,
Paled kui naiste kakukesed,
Nina kui kiwi wappa,
Suu kui sia sõma moldi,
Alumine mul temal ilma pikka,
Ambad kui wiru wänawad,
Lõunad kui lõugeti lõuad,
Abe kui ahju kunasene,
Käed kui põrgu käia wandid,

Käht kui kõrsi kapikene,
Sõrmed kui põrgu rehe pulgad,
Jalad kui põrgu ahju argid.

39.

Sai sid pois siis ära surnud.
Kus seda poissi maha maeti?
Tanalda oka sopa auku,
Kes seda poissi matma tulid?
Külast tulid kolmi kirju kaera,
Wallast kolmi walget kaera,
Need seda poissi matma tulid.
Mis sille poisile aua peale kasesid?
Kaer putkes kahla lehed.
Need sille poisile aua peale kasesid.

40.

Küla poisid pungas silmad,
Pungas silmad naksas naelad
Sirutawad küla tüdrukuida,
Laitwad walla neesid lapsi.

Tegin aga lieri lepikuse,
Küller lieri kuusikuse,
Kaller lieri kaasikuse...
Kes tulid Laani tulele?
Külast tuli kolmi nuorta miesta:
Üks oli Jlintsu, teine Hantsu,
Kolmas kaera kaonukene.
Üks ei loonud tukel puida,
Wõttis aga tulest tukikese,
Lõi aga poisil puale piada,
Luuksutasin kulmud mõlemad.
Pois läks kahtu kaebamaile,

Mina kuulates jänele,
Kumbas kohus ülendakse,
Kumba kohus alandakse,
Neiu kohus ülentäkse,
Poisi kohus alandakse.

W 41. Sai sio neidu ära surnud.
Kus sio neidu maha maeti?
Linna kullatse kirikus,
Obòdase torni alla.
Kis seda neidu matma tulid?
Külast tuli kolmi kirjumiesta,
Wallast tuli kolmi walget miesta,
Linnast tulid saja ligise.
Miis selle nesul kaua pial kasusid?
Kuller kupud, nallerraadid,
Sirgemad saksa sibulad,
Nied selle neiu kaua piale kasusid.

42.
Lähme aga Roju kolmeweste,
Üle wälja wiiengeste.
Mis meitel wäljal wastu tulid?
Pärate astetud obused.
Piad olid pandud pannelise,
Karwad kulda rängastese,
Kabjad kawda kamelise.

W 43. Läksin metsa kõndimaie,
Kammi kulta ulgumaie,
Wanapulta maatumaie.
Läksin jänele mäele

1120 (5) Wägin kena külakese,
Madaliku majakese.
Läksin kena küla käima
Madalat maja wuakamaie,
Mis sis mul sealt wastu tuli?
(10) Tuli sis wastu kulla kuistes,
Kõmuline rakikene,
Akas minu ällma äratutama,
Käpapadega raabitsema,
Päkadega paitama,
1130 (15) Wiis minola, wiis minda,
Tuhu wiis mind tua puole,
Lahkemine lauda puale.
Ei mina läinud tua puole,
Mina aga läksin lauda puale.
(20) Mis sis ma sealt eestaleidsin?
Leidsin neli nuorta ~~miesta~~ neidu.
Nendel alist käisil tehtud terid,
Walgeks waalitud palakad,
Wlest aetud uued.
1140 (25) Wäes seal nidus niidi suseka,
Seine kudus kulda üeda,
Kalmas ambles ääd pärgi,
Neljas nuttis nuorta miesta.
Üks oli armas Annekene,
(30) Teine kallis Kaiekene,
Kolmas madal Mariekene,
Neljas oli ella Elsakene.
Nendel oli hea ädmiesi,
Wiis neid esimesse kord kinamaale
1050 (35) Pani neid kulla kuare piale

Ku ei ma niitemaie,
Lusti luoga wõttemaie

44 Millas sina marjad eida waewa?
Eide waewa, ella piima,
Eide ella imetis waewa,
Sizu juures suisumise,
Käe pial randemise,
Obo õrres õõtsumise
Walsses weus wintsumise!
Kui suad suures rasmanesse,
Arad aga eidel üttemaie!
Eidekene, ellakene!
Ei wõi naiseta elada,
Ilma raaata rahuda!
Minu aga nüü on naista wõtta,
Tõista puolta tellitagi,
Abi raasad armastada, ...

W 45 Jaeg wõttis minna rasjale,
Tuli rasjast rasjuse,
Pani kindad laua piale,
Kübara pani kinnaste piale,
Sli tema ikkus kübara piale.
Eit akas temalt küsima:
Mis sina ikka poega nuori?
Mis mina ikka eidekene:
Mini ei tule sinule
Naine ei tule minule
Sul olla paailu tüterida.
Wii nied tüterid wesile,
Ranna lapsed laenetesse,
Alwemad wii allikasse
Eit wõttis rätte ullu miele,
Ullu miele poja kiele:
Wüs nied tüterid wesile,
Kandis lapsed laenetesse,
Alwemad wüs allikasse.
Keedu weis rõõgus rugisse
Anne pani alus rida alla,
Kaije wis ras raawinna,
Tiju tedrexs tiesle piale,
Shari parsiks paadesse.
Süs tuli naine pojale,
Süs tuli minu emale.
Sai jüs aasta allanesse,
Paari pääwa pääle aasta,
Mini wõttis patjudes magada,
Õlõ kõrdõ pial rõnõlõda,
Waheteas õiola sõnuda,
Paremiola pialwecida.
Jaeg aga laulis laua piale
Kaelji rätta rannu piale
Karfi rannu raane piale.
Eit läks mere wiruttama,
Allikalle laputama,
Kõla külmasse raasse,
Lapsed laulsid laenetesse,
Lapsed aursid allikasse
Kõla külmisse raasse:
Kus su rullane minia,
Abõdane poja naene?
Sa tulid mere wiruttama,
Allikale laputama,
Kõla külmisse raasse?

Eit aga ütles, rostis wastu:
Istub tuas tooli piale,
Ümbleb omal õbö piälle,
Pilutab peinul piene pärsi,
Waketab äida sõnuda,
Paremüda palweeida,
Mina pean ikka mineme,
Ikka pean ees olema?
Eit wõttis selge nied pangid,
Nied pangid, pärsud laiad,
Pärsud laiad laiad witjad,
Õbö witjad, kullsed küünel,
Õbö ollused ülalle;
Läks siis raasta wetta tuome,
Raasked olid nied ruanda laiad,
Pärsud olid nied pangi põhjad.
Rao rook sai raela piale,
Kai aga karjus kab winnas:
Kus sinu sullane minia,
Õbödane poja naene?
Eit aga ütles rostis wastu:
Istub sulloda tooli piale,
Waketab äida sõnuda,
Paremüda palweeida,
Mina pean ikka mineme,
Ikka pean ees olema.
Sulge, sulge kütred nuored,
Sulge minu rangasta ruduma,
Lõuendita lõxutama!
Eit läks riidast puida tuome,
Sinu riik sai rinna piale

Ann aga aukus riida alla:
Kus su sullane minia,
Õbödane poja naene?
Seisab siidi sohwa piale,
Õbõlep õbö raami piale,
Korrutab sullda nagule.
Ikka pean mina mineme,
Ikka pean ees olema...
Eit lähab rugi läikamaie,
Reet aga näägub rugidesse:
Kus su sullane minia,
Õbödane pojamaene?..
Astus tuba akna piale,
Akkas akenu pühkimaie,
Raamisida laputama...
Ikka pean mina mineme,
Ikka pean ees olema!
Eit wüs telled tiede piale,
Akas rangasta ruduma,
Lõuendita lõxutama,
Kalewita kakistama
Siin tüttus tiede piale:
Kus su sullane minia,
Õbödane poja naene?
Singab õbö uetelle,
Tukkab pehme pratjudesse,
Walge linade wahele,
Kirjutteki keskeelt.
Ikka pean mina mineme,
Ikka pean ees olema!
Siiuldene minu tütreke!
Tule minu rangasta ruduma,

(110) Lõuendita lõrjutama,
Kalewida rabistama,
Siin ütles, rootsi waistu:
1280 Kõla ranjatsed ruduga,
Lõuendita lõrjutaga,
(115) Kalewida rabistaga.

46. — · — · —

Kurat aga usku paisi mielta,
Paisi mielta, paisi kielta,
Sulase sula rõnetta,
Pere poja pitka juttu,
Pois ond luudud petejasse,
Petejasse, pilkajasse,
Nuore neiw naerijasse.
1290 Petab ööse pimedasse,
Wannub pääwa walgelle
Et olla puhas pimedata,
Käed kallid katmata,
Sõrmed nuored näppimata,
Ennem wõind uskuusi mielta,
Uusi mielta, uusi kielta,
Enne kui usun paisi kielta,
Paisi kielta paisi mielta.
Ennem minan aga purjualla,
1300 Langen wana laewa alla,
Ehne kui ranjameke kuue alla,
Oela meke olma alla,
Tigeda meke tiiua alla,
Kadeda meke rahuka alla.

47. — · —

Sumal aga aitkus, õed ellad,
Kes juab ranja meke kimpu,

Kes juab juudiku mehele
Lapse masjaku warale
(5) Kõntsis jeisab leitse pääwa,
1310 Kõntsis-kõige jõu nädali.
Ana juub tema Else elmed,
Else elmed, Maie mangad,
Kaie kalli raela kirja.
(10) Esmaspäe juab nii kuue,
Teisipäe kirwe rahuga,
Kolmapäe juab kingad jalast,
Neljapäe juab üö uelt,
Reede juab tema reesi sinnust,
(15) Laupa juab laia kübara
1320 Pühapäe juab püksid jalast
Siis jääb sellga sirgeli pärsi...
Juli rotunt käsku jähele:
Sinu naesel kaksi lasta.
(20) Kui ond olnud, olgu piäle,
Inka juon mina Saarte Kõntsis,
Käsi krõõda raela piale,
Teine ranna raane piale,
Sõrmed wiie witsa piale.
(25) Juli jälle käsku järele:
1330 — Sinul rodu naene surnud!
— Kui ond surnud, surgu piale!
— Wennad wette, uppunud ka!
— Kui ond olnud olgu piale!
(30) — Õed ölile wõetud.
— Kui ond wõetud witsku piale,
Inka juon mina Saarde Kõntsis
Saarte Kõntsis-Krõõda Kõrwas
Käsi krõõda raela piale.
(35) Teine ranna raane piale,
1340 Sõrmed wiie witsa piale.

48.

Läh me metsa rõndi maile,
Läbi meitel minna kolmest metsast.
Ees meil irrgab irve metsa,
Taga paistab palgi metsa,
Keskel kus wa kuusk metsa,
Läbi meitel minna kolmest metsast.
Ees oli metsa õunapuine,
Teine metsa marjapuine,
Kolmas metsa ~~Kadakane~~ kadakuine
Läbi meitel minna kolmest järwest.
Üks oli järrwe – wiina järrwe,
Teine järrwe – õlle järrwe,
Kolmas järrwe – jürupida.
Mis oli järrwe – wiina järrwe?
Sie oli nuorte meeste järrwe.
Mis oli järrwe – õllo järrwe?
Sie oli nuorte naiste järrwe.
Mis oli järrwe jürupida?
Sie oli nuorte neide järrwe.
Läbi meitel minna kolmest wäljast.
Ees oli wälja – rugi wälja,
Teine wälja – odra wälja,
Kolmas wälja nisu wälja.
Mis oli wälja – rugi wälja?
Sie oli nuorte meeste wälja.
Mis oli wälja – odra wälja?
Sie oli nuorte naiste wälja.
Mis oli wälja – nisu wälja?
Sie oli nuorte neide wälja.
Läbi wiel minna kolmest metsast.
Üks oli metsa tuomingane,
Teine metsa ~~ja~~ sarapuine,

Kolmas metsa õunapuine.
Mis oli metsa tuomingane?
Sie oli nuorte meeste metsa.
Mis oli metsa sarapuine?
Sie oli nuorte naiste metsa.
Mis oli metsa õunapuine?
Sie oli nuorte neide metsa...
Ikka läkan weel edasi.
Kuulsin metsa sies mürinat,
Pilliruo sies rabinat.
Mina aga läksin wuotamaile.
Mis siin metsa sies müriseb,
Pilliruo sies rabiseb.
Oli minu oma ella wenna,
Kaius puida wiisi sülda,
Kuuskesida kuusi sülda,
Tuhat sülda tuurda leppa,
Sada sülda sanga leppa.
Wennakene ellakene.
Millas akad neid eväadama?
Millas akad süldi seadimaie?
Millal sodu kuiwatama?
Pea alla paugutama?

49.

Oh sina petis peiukene!
Kawalik sina raasakene!
Petsid äia, petsid ämma,
Petsid pere piene meie.
Töutasid edasi elada,
Kaunikesta kasuatada.
Töutasid teha kolmed ringad.
Aiked kuised, terised puised.

Ühed kuised kusti kingad,
Teised puised pulma kingad,
Kolmandamad kiwised - kiriku kingad.
Said elama, said olema,
Pigistasid peidlad peusse,
Kattid käed kaenelusse,
Tegid aga ühed ainukesed,
Niedri neljasta nahdsta;
Ühes oli orawa nahka,
Teises oli talle nahka,
Kanna all oli kasi nahka,
Pärkedes oli täi nahka.
Wanduses ära manusid,
Pahal mielel paaluta sid,
Sülitas süesid sülesse.
Kis sind kutsus Rosijamaie,
Palus penti andemaie.
Kummulist olid kupu taga (kup=saed)
Kinnulist olid niha taga,
Kükakil külla tänawas.
Ütlesid põtra püidewada,
Ütlesid lindu laskemada,
Ütlesid uutti urjutawad.
Ole sie põdra püidemine,
Ole sie linnu laskemine,
Sie oli neiu nõudemine,
Teise puole püidemine.
Põtra püssil ei püieta,
Karu noodal ei noueta,
Mis wõtsid waeßemehe majasse? (?)
Mis wõtsid kehwamehe kõjasse?
Ors kõsen kuninga kutsant

Küla nae neitsikesta,
Sell ond kulda kurgu alla,
Sell ond karrda kaela alla,
Kõdat alla õlade.
Sellel pias sidi juukse d,
Sellel pias sinised silmad,
Kõrwad kulda rõngastesta.

50.
Seda teab Jumalukene,
Kus minu ossa ollenesse,
Kus minu kaasa kasmanesse.
Ond tema Ukene würa piale,
Wõi ond Põsla püri piale,
Jaadab aga uosta Tänawaale,
Sina lakka linna tiele,
Korrwi Kõrsi jus kaale?
Tuul temal wiis ge tuhat kerwitt
Sadu sada sõnumida,
Aja kiärad aomuida,
Silmed pitkada igada,
Taewas laia lahnest rõõmu

51.
Eideskene, ellaskene!
Ära mind suowi prene pojal.
Suowi mind aga sulasele,
Suowi sulase soldanille,
Pitka püssi kandijalle, —
Aljas mõega mõetejalle.
Kui lähab metsa kõndimaie,
Tuleb ta õhtu koduse
Sun temal täide suustra werrda,
Ahud täide ananda werrda.

Lind temal ~~käes~~ peus piitsa vesta,
Ani temal käärkub käsinelusse.
Ei dekene, ellakene!
Sulased ond juured ruunad,
Sulase pia sullga täide,
Pere pojal wõlga täide.
Pere poiga sünnab põllale,
Kaksi käsupt eese.
Teine parm, teine sitikas.
Soe sitika sunetab,
paha parmu lämmatakki,
Siis ond otsas perepoja õrjad,
Siis jäävad põllud künnemata,
Ora ääred äästemata,
Kivi ääred kiskumata,
Soe alused tungimata.
Sulased ond juured ruunad,
Palga poisil paupud õrjad,
Ja sünnab küla wahjani,
Ja püsrab põllud põhjani,
Ja aab waud ajani, ~~ees~~ ees,
Ei jäta lipale liskumatta,
Ega kõrta kõskumatta,
Ojeresta õõtsumaie.
Kübib wilja, sünnab põlldu,
Oestab õva äega
Lõigab ruski lükenal
Kannab parmaft kakenal...

W 52.

Leksin mettsa mõtelema,
Pajudesse puhkamaie,
Mis siis mul jeall maatu tulid?

Tulid siis maatu kolmi kuena,
Üks oli Immi-teine Ammi.
Kolmas muidu Mustukene.
Ühel käelas õbö pärga,
Teisel kaelas kullda keeda,
Kolmandal mask ahelad.
Üks oma käsiga kägistas,
Teine wädas drammusta,
Kolmas õlmasta õõtsutas.
Wiisid minda, wädasid minda,
Wiisid mind wiina mäele,
Õõtsutasid õllõ jõele,
Landsid kena kaasi kusse,
Sindlille lepi kusse,
Kuller kupsau sumisusse.
Seal oli külla küttijida,
Palju jahi paunasida,
Seal oli liiga lindusida
Seal oli külla kurgesida
Seal oli pailu partsijida,
Arwamata anesida,
Lugemata laglesida,
Mulla pärmu-muu lindusid.
Seal aga ratsad keetesid,
Seal köia pannid praadisid.....
Tua tüdruk, oli tulime!
Saage tuba, saata lauda,
Sinna saab panna praadisida
Sinna saab kannda kalla nuoga.
Lenna deenu, lõika leiba,
Kutsu wõerasta tubaje.
Sua saali seisamaie!

Pane kalzalla õbõ penni,
Tulle kuoli, lange lauda,
Tule koixa mede koixa,
Sigata meie kihada,
Katsu nuid meie kalada,
Hõta meie võida koixa.....
Sumalaga suored saxad,
Siõlemdsta, jõõtemasta
Nuid kaxgan xadu ninema
Sulin ma sulisto kagoxe
Kuud aga kaxõli kõdu lainud,
Mõni päew oli mõda jäenud
Tulin kojw. teretaxin —
Ved kõik oelaste wuxatexi,
Wennad weha kandewadki,
Kogw wisi kõik wihaxe,
Kõdu kuusi kõik õid kurjad,
Kõdu jeelle kõik sõimaxid,
Kõdu kakexa kõik xadõdad,
Kõdu ühexa kõik ülemad,
Kodu kihnme, kõik külla
Kavati minda ara ajama:
Mine minu tuatta, kaõõesta,
Winnan su wälja wärawatt,
Mine aga omma mõisamaie,
Kuldwega kulxumaie,
Karudega kargamaie,
Põdra pelxa pukxamaie,
Mine küll linnuxi lendamaie
Ohx ka kalaxi xaldaelxe,
Präxuexexi põõsastelxe.

Ilus oli, ilus oli ved kullad
Ilus oli laulda õka aega,
Kallis oli laulda xaste aega,
Õkta wiib laulu edasi,
Kaste wiib laulu kaugeelle,
Wiib minu keale Wirumaale,
Kuulutab teda Kuramaale,
Soadab minu keale Saxamaale,
Kus minu keale kuulunexe,
Seal ond metsa murrunexe.
Pikad lähtad pinuxe,
Laburad ruita laiad lepad,
Kogwad koxaw ruiwad wunxe,
Lõma nuareta meketa,
Päremaka poisatagi
Oldu jõnab õllõ kaafa
Widerikku wiina kaafa
Kes annab õluta juba,
Se anneku õlud magada,
Kes annab õlõd magada,
Se andaw tütre uinuka,
Õkta tuab õlõd tuhaje,
Amarikaw tieb afeta,
Widerikku wiib magama.

54.

Kula kudrukud õenxed,
Kula peijed puoled wennad
Xaxxame nõuw pidama,
Kuidas saame pilmi pidada.
Ojame ödrad ajuma,
Paneme linnaxed liguma
Mina ütlen, maxta xaxtan.

Ei wiel mitte felle korra,
Teeme wiel odrad tuisu piale,
Kaenad tuisu kaldapiale,
Kugid kuhnu wälja piale; ...
. . . . . .
Akas oras aljendama,
Kugid lemone langemaie
Odrad ~~orad~~ orki minema,
Kaenad teri kasuatama,
Tuli jüs pueki Paola maalta,
Saia karwe Sarjamaalta,
Tuli jüs jusi juowikusta,
Saia karwe luawikusta,
Ei meitte odrad tuisu pealta,
Kaenad tuisu kaldapialta,
Kugid kuhnu ju wäljalta.
Mina akasin puekki püüdemaie.
Mina sain puekil puusa kinni,
Kõrgdsin puekil kaela kinndi.
Sain puki karwe kinndi.
Wõtsin aga puju puusa pealta,
Pesin puekil jüdame
Weri temal puntsas Poola maale
Kirwe käe ~~o~~ warre pialta.
Pesin ta pia puruse.
Sõrved kargasid Sarjamaale.
Karasin nõkka nüllginaie.
Mahesid sai neidudel kuharad,
Liha sai lindudel jaetud
Karawad wankerid määritud.

Olin mina tillike tüle,
Alla pütsa pisikene.
Seti minda tüle.
Ei mina jõudnud katti kannda,
Kutti kannda, lasi kannda.
Kati panin kuena sellga,
Lasi andsin lammka sellga,
Kõla narbid kasi sellga,
Kirwe kilgi kõlgu pihale
Ei jõsin üni sellga.
Siis läksin tillike tüle,
Alla pütsa pisikene
Akasin kuppast paluma.
Kupsukene, kullakene,
Opman oa õiekene,
Kilter kirju lillekene,
Lase ama malka maani käia,
Keppi kiwa kannda kaudu,
Ära ähuta minu ülasi,
Piherda minu pihasi,
Kuhuta mind keskelta,
Ma ole õladest ähuke,
Ma ole pihadest piinike,
Keskelt kleeru lõngakene,
Ma alan walladas kuaene lapsi
Kõle otsas orjakene.
Kül ond näske rahe sadu,
Kül ond wiha wihma ~~sadu~~ walam,
Ikka pean mina minema,
Ikka pean ees olema.
Sulgu kül tulda taewaesta
Walagu wihma warrdaesta.
Akasin kumalt paluma,

Jule aga orja asta minda,
Pere paega peasta minda,
Asta mind aga orjusesta,
Päästa mind aga pääuadesta,
Korrja korra nädalatest,
Wiru wiikati lüesta,
Orja adrar käsipeuast,
1670 Kes paneb uaesta walmistama,
Kiwi ääres kirjutama,
Kes paneb allgma, wõi paneb luoma,
Kes paneb luoma luogelista,
Wõi paneb allgma argilista,
Kes paneb kinnasta kuduma,
Wõi paneb suskada sasima?
Kiwi puus ond orja kirstu,
Adra warrjus uaese waakra.
Sui oli teupaiste Tüdrikuke,
1684 Tallue naiste neitsikene...
Sui lenna wihtus wiikatille,
Tallue kükus kiwi puusse,
Kiwi puu käed kulutas,
Wiikatsi ära näsitas,
Sirpi ta sallga sunetas,
Ejna rehal ära ihtus.
Seal oli orja weime kirstu
Waese lasse weime waakra.

56.

Aha olin walldes uaene lapsi;
16 90 Elasin ilma emata,
Kasusin ilma isata.
Minu eit ond ämamu surnud,
Muiste aegu mullda pandud.

Eite müdi tieda kaudu,
Armud läksid aidu kaudu,
Eite auda laskenesse,
Armud alla langenesse:
Mina mutsin ama pialle:
Eidekene, ellakene:
1700 Mikes sinda minda aga naanatasid,
Siia ellmarimetasid?
Mikes mind randsid käe pialle?
Mikes mind aidsid ülmadesse?
Enne wõin aada ama sisse,
Enne wõin metsa mulla ~~sisse~~ alla,
Ennem oui jättsid siaillenna
Sia rikaste rinnu,
Pere tüdarte tiilisse.
Mis aga mansab maene lapsi
1710 Pere tüdarte siasse?
Wõi mansab mua obune
Saksa sällgude siasse?
Mua obu mattsavane,
Saksa sällgu sänarenine,
Pere tüdar pienikene,
Salu tüdar tatar leika,
Orja laps adra kesine.

57.

Oleks minu olemine,
Peiseks minu tegemine,
1720 Kül mina teaksin mis mina teeksin.
Man paneks sarsad santimaie,
Talupajad tantsimaie,
Mamjelid paneks marssimaie,
Preilid rihte perremaie.

Ma panekse kuppad kündemaile,
Arrad panekse äestamaile,
Praud panekse põlldu rullimaile,
Aidamehe aida tegema,
Kiltrid panekse küllwamaile.
Kui ei taha tüüdat teha,
Tüüda teha, waewa näha,
Kuppal kukutan kulmud mõlemad,
Aida mehel lüön augu päha,
Wana ärrale annan wati pihta,
Praud panen põlwiliste,
Kiltrile lüön küüd p..se,
Tunkru panen juoksma jundaspidi.
Kulgas karjub kulmud kõhki,
Aidamees-et auk on piäs,
Wana ärra oigab oma ääd,
Prowa palub põlwiliste,
Preili karjub p..se walu,
Kiltri karjub küüd p..ses,
Tunkrus jooksep jundaspidi,
Üpak üles ürkspidi,
Teine kask lüöb teispidi,
Karmenid rakspidi.

58.

Läksin mina metsa põrdimaile.
Mis mina metsast eessa leidsin?
Ümalas minas paosse,
Kädi kähkis pääsaesse:
Tule, tule nuori miese,
Nipi mind, näpi minda,
Wii mind kati jees koduje
Pane mind parre [illegible]sääre pääle

Pösta tõrre serwa pääle,
Sealt mina meerenn weerandisse,
Sealt mina paen paali kuusse,
Seal mina möllan mütsata,
Seal ajan aruta,
Wahtu ond wanga, küünar kaki,
Wahutan üle mäwawa,
Pontsitan üle tänawa.
Kui mind kannul kannetakse,
Waadist wälja maltakse,
Jüs ewitan miele meeste piasta,
Jänus tanga naiste piasta,
Puale mielta poiste piasta,
Tüki mielt tüdruku piasta.
Mehed jüs mütsata nõuawad,
Naised tanuda tandiwad,
Päjid puolal põlwiliste.
Ka mies teimud äluta,
Japas mies pannud umalad,
Naine kallis kannud wette,
Sagoda käind salwe tieda,
Kasimaste kao tieda.

59.

Sett meite, sett meite äed ellad,
Sett meite Jugu joosutawad,
Äed ellad augutawad,
Wenna naised narguitawad,
Et meie ei jõwa Jugu jüsta,
Jugu jüsta, juata Jugu juata,
Jugu juureste pidada,
Wõsa laia lakutada.
Kül meie jõwame Jugu jüsta,

Suqu fiõsta, fuqu juuta,
Wõpa laia laruõada.
Sõõge-langud, jooge langud.
Õrge langud jeda rantke,
1790 Õd meitel tuleb lemaft leimu,
Lemaft leimu, kalaft raebuft,
Soolatleft faigamista,
Nuge tujes fiõ tuline,
Kirwes warnas fiõ fõrifeb.
Kiut meil kierab kütkmeatfas,
Wallge waarub werna rällges,
Kui ond pundus fiõ puhume,
Kui ond korwiõ fiõ tapame.
1800 Kui teitel tuleb kalaft raebuft,
Soolatlesta faigamine,
Ma wõtfan fellga fiia wõrgud,
Õla piale õnno wõrgud,
Kaela piale kala wõrgud.
Kui tulen õhtu kodusse,
Ülge mul ilbuk ala piale,
Ma tuon fiiad-filmad muskad,
Ma tuon põhõd-laiad länsad,
Ma tuon kiiad-kirjud kiiged,
1810 Ma tuon järjed-fuured foomed,
Lahiad tuon-laiad ännad,
Awid alli lapsilõsed.

60.W

Olin mina fuure me fulane,
Targa mehe talli paisti,
Hod olid fuured-körwid körged,
Lina laiad-ilmed täkud.
(5) Kästi mind fual fugeda,
Kulla kammile kafida,
Õhõ arjal õerudagi.
1820 Ei mina fuanud fual fugeda,
Kullda kammile kafida,
(10) Õhõr arjal õerudagi.
Sla tõi arja liiumaalte,
Õma tõi kammi kammeristo,
Sütsil piad fugeda,
Lumpi oida ami rulka
(15) Laksa laami lõunaelta.
Läksin fiõ õhtu abuft wuatma,
Kurad oli tulnud ruuhi seusta,
1830 Põrguline püüfastesta,
Warastan mu awalge obuse,
(20) Lauseu tjärku laterista,
Körwi ruuna kema körwaft.
Aksin obuft otsimaie.
Otsin läbi üma walla,
Käüsin läbi kihelkonna,
(25) Aksin läbi Arju malle,
Sõitsin läbi Suome malla,
Wiimaxs läksin wiru maale,
1840 Sita mina leütsin fulla pialta,
Jäljed leütsin ea pialta,
(30) Kabja jäljed kaske pialta.
Sõitsin wersta, sõitsin karsi,
Kuulsin oasta irnumada.
Kätte sain mina kirja ruuna,
Lauge tjäku tema ligidalt,
(35) Körwi ruune tema körwaft.
Üppasin üle obuse,
Läksin aga ruunad rutta joorta,
1850 Tõnud läätsete ranatta.

Läbi soitsin Suome wallast,
Kaguni Palmest Rihelkonnast
Oskasin aga omale maale,
Kaguni oma kodusse,
Kirjo rooma panin kimmelisse,
Laugu tüka laterisse,
Kõrwi roosna tema kõrwa,
Süs läksin atil ütlemaie,
Perenaisel siada wiima,
1860 Kirjutõin mina kirjuroona.

61.

Pole teisti sia sodatudki,
Sia paiska palutudki,
Sia talu kaketudki;
Teisti on tuule tellitudki,
Tuu paiska palutudki,
Kiwi aidu alustama,
Palka paigale panema.

62.

1869 Seda mina ella ütlen sulle:
Ära wõta naista Kõrdsi hielta,
1870 Kõrdsi hielka, kiriku hiellu,
Kõrka aga kõrgid käimad kõrdsis,
Kõik laiad käimad kirikus.
Wõta naene eimamaalta,
eimamaalta, põllupialta.

. . . . . .

Sa sled tarka kostad mulle:
Pärs ma pisutagi teadama
Kus need neidised magawad,
Elmes maeld ingawadki,
Puna põsed punkawadki,
1880 Sini silmed sipeldawad,

Mes aaks läbi uherd augu,
Roomaks läbi roti augu,
Neljä neidise wahele,
Wiie wiiwe keskelle,
Kuie kulla kaenulesse.
Mina aga arwan õpetama:
Ära wõta essta elmes kaela,
Ära wõta keskelt kudrus kaela,
Ära wõta tagant taader kaela.
1890 Eido ära elmes kaela,
Kuruta maha kudrus kaela,
Tälla maha taader kaela.
Wõta aga wahelt waene lapsi,
Sie sinnib sinu sülesse,
Sie mahub sinu mugasse,
Klatab sinu wooelle.

63.

Sest mina alles, et mina Anne
Oleks mina Mari – marjaks paljus,
Mul tuleks roju wiied wiinad,
1900 Wiied wiinad, kuied kosjad,
Seitsmendad jae sõnumed,
Kahe kõla mehe wanged ruunad,
Kõhe ja mehe ead obused.
Mul aga alles annetasse,
Pagjoft ihu pakutakse.
Mured jäid murgid kõik jäid kõrgid,
Ma jäin waene löödud lepa,
Ma jäin musta ja rumala,
Ma jäin alwa aleda,
1910 Tõrwas kanti ja tõmuja,
Mis ma peaan nõuu paidama?
Wüsin päew mustal jõel

Panin peiu pangi piälle,
Külleiste käna jisse,
Kinnuliste liima jiale,
Pesen peiu puhtaelle,
Wiiendamale weele,
Kuiendamal nuriskale,
Seitsmel seebi käiakale.
Siis panin peiu riietesse,
Selga panin pisne särgi,
Pisne särgi, pitkad püksid,
Selga panin jüdi westi,
Seale panin sinne kullasta,
Siis wiisin peiu teiste jekka,
Teiste jekka, teiste ulka,
Siis oli uhkem ulga ies,
Siis oli walgem wolla jiaga,
Kenadam oli sihelkonnaga.
Taheti aga wahetada.
Ei mina läinud wahetama,
Ei mina taha iluga miesta,
Sius mies ja irmus nägu,
Kena mies ja kerge käsi,
Wallge mies, wali rusikas.
Sius mies minu inge wõtab,
Kelliõ mies minu käela lõikab
Wallge mies were ~~walge~~ walaja,
Ma lähan mustele mehele,
Sie tuob mulle jüdi pällõ,
Jüdi pällõ, litsi mütsi,
Sohelise, rahesise,
Auka tükki rindulise,
Raha tuob käela rattulise,

Rätte käela roosilise,
Sie tieb tüüd kui tiinukene,
Kaiub puid kui rähnikene,
Lõhub õrsi kui lõuke.
Kül sie musta muljab tüüda,
Tahmane tallab radada,
Seni kui ilus ehtelebki,
Siäb oma oma siävi jaapudesse.

№ 64.

Olen mina eidel üksi lapsi,
Atel kallis kasvandiskõn,
Õit tegi pitka pisne särgi,
Laskis laia üõ kududa,
Saatis mind saksale sulisse,
Mõisa paiguk mõnusasse,
Saks mind üiab: sõa tüttari,
Prussa pere neitsukene,
Kutsas üiab: kulla tüttari:
Õsman: oa õiekene,
Õitse-kirju lillekene,
Kuus sain korra käidu käia,
Kaastõs korra atti näha,
Värsin ma üks kord kõjusse,
Atl tuli mastа tanawasse
Õit oga mutlis wärawalle.
Mina eidelle küsima
Siis sina mutad eidekene?
Siis mina mutan tüdar nuori,
Ma mutan sinu eluda,
Kahatsen sinu kasuda,
Mutan sinu muorta pälwesse?
Kes sinul ostab elme korra

Woi sinul kingib kaela kirja?
Ära mata eidenene!
Elu minul ostab elme korra,
Kasu kingib kaela kirja,
Iroua ond minu emada,
Arra ond minu isada,
Nuored ärrad – ellad wennad.
Ma kaswan suures mõisa pai kus,
Tuhwel jalgade tuusk,
Saabas jalgade jässe,
Ummis kinge elu alla.

Ea oli minul elada,
Kaunis oli minul kasuda,
Sai süs ärra ära surnud,
Sai süs proua ära surnud,
Nuored ärrad ära läinud,
Kubjas aeas kiusamaie,
Kilkes kerwes kiskumaie,
Aidamies aeas augutama
Aeti mind karja süstemaie,
Anesida uotamaie.
Saatsin karja karjasmaale,
Ajasin aud wesile,
Ise länsin lepikusse,
Arasin karja kaitsemaie,
Suurel wohul süstemaie,
Ninusin ise magama.
Tuli süs kulli kurija linnudu,
Tuli süs partipaka linudu,
Ajasid mul aned wesilta,
Lagle linnud laenetesta,
Arasin ükskord ülesse.

Arasin aned ossemaie.
Ei leidnud ennam anesi
Lagle linda laenetesta,
Kündjad kündsid külaalla,
Aestajid öue alla.
Ma länsin kündjalt küsima –
Ei nied kündjad känäla,
Aestajad teinud ealta.
Wõtsin pendraskt pitsa kiwi,
Antsin kündjal kulmu pialt,
Kül süs kündis könäles,
Aestaja tegi ealta.
Kullid tulid kuuwamaalta
Pardid tulid päawa alta,
Aasid sinu aned wesilta,
Lagle linnud laenetesta,
Länsin süs nuttes karja juure,
Arasin lehmi ossimaie:
Lehmi ei leidnud lepikusta,
Kohe ärrgi kunsikusta,
Ige ärrgi isa känawaskt.
Ma länsin nuttes ede juure,
Länsin eidel üttemaie,
Et ei leia lehmi lepikusta,
Kohe ärrgi kunsikusta,
Ige ärrgi isa känawaskt.
Ära mitta kiidab muori,
Ma läkan kuusjal kuulutama,
Aeda mehel üttemaie:
Anu ajas lehmad lepikusse,
Kohe ärjad kunsikusse,
Ige ärjad isa känawa,
Ajan aga aned wesile

Lagle linnud laenetelle.
Palwaga kulli kurja lindu,
Tuli parti paha linda,
Aga nied aned wesilta,
Lagle linnud laenetesta.
Kari ond kadund kauaks ajaks.
Mina oma tüdart enam ei anna,
Tee mulle siin sinnituppa,
Tütre palga pänandupeks.

65.

Sa olid kuri karjuanaie,
Eid oli ella oidemaie,
Wiis sind pällä sies pällale,
Pani sind parmaste wahele,
Ohakad pani aidemaie,
Kibu witjad kiugutama
Wibu oli nurme murga piale,
Kätkei oli aie kiära piale.
Seal sind wötsid orjad oida,
Orjad oida, karjad kaitste.
Sulased sind sujutasid,
Palga poisid sind palusid;
Kut said suurest kalsuanesse,
Siis panid sulased sulile,
Palga poisid pätjudesse,
Widjid orja elddeste.
Mis sai ema aidemasta?
Abo elmed, kuldse kel,
Pääwa karrwa pärjanesse.
Sie sai ema aidemikest
Aidemikest, inetamikest,
Sun juures sujumikest
Käe piale kiskumikest.

Tölwö pial pöruta mikest
Warwaste wiändmikest.

66.

Mis teie uksed meilt ottite?
Mis teie targad meilt tahate?
Teie seda weskest ei weewötta,
Weske kiwi ei kiputa,
Weske rattast ei raputa,
Tuoge Soomest puoled tjärud.
Kui pole Soomes puoli tjärsa,
Siis tuoge Gellilt seitse tjärud.
Kui pole Sellil seitse tjärre,
Siis tooge Tistamaalt tölla tjärsa,
Kui pole Tistamaal tälle tjärsa,
Siis tooge Haftnast kari tjärud.
Kui pole Kaftnas kari tjärsa,
Siis tuoge Wöllast wöida tjärud.
Kui pole Wöllas wöida tjärsa,
Kui pole tuonud ei pole tarwis,
Hüd wiimad atsi obised,
Talutamad wenna rattud.
A til ond alli tuo taga,
Laterida oigi läbedal,
Seal sies seisnad seitse alli,
Saatsi kimmel keskeelle.
Wiis panen alli wiinastikku,
Kuus panen körrwi körwustikku,
Taha panen rauda wankerida,
Eede kuttseri kullasta,
Kanna poisi karrastagi,
Siis mina söidan sõbra juure,
Läbi laane laugudelle.
Otse läbi ojadesta
Läbi laante laudesagi.

Läksen leuldes laugu äuue,
Tere äiia, tere ämma,
Tere need wanad mõlemad!
Kas teitel aku ostemata?
Pärrku täide füõtemata,
Kiuilil saer ad randemata,
Wesi ette andemata.
Ette ei wiinud oma wirrue,
Ei nõua oma nuorikuda.
Nüid tuowad ifa ahuses,
Talutawad wenna natsus.

67.

Kimuisime meie magama,
Kuelastelle sõlgastelle,
Õhõdaste, õlgõelle,
Sõni kadus õdõ õue pialta,
Kaami põllõ pahandalta.
Õlõ minul istus kammerisse,
Kaksi kõrri õe kõrwas,
Peiu poiss oli peiu wennda,
Uelleksene neiu wennda.
Oksaisime meie õlleste,
Aksaisime õdõ otsimaile,
Puhu meie jõõrsime poiste puole,
Teise puhu mieste puole,
Kolmanda puhu naiste puole,
Neljandama wäänawa puole.
Nõo saimse õe jälgi pialt.
Oh teie Kuramaa kunatid,
Oh teie Selli sõgõdad!
Kus te oneite õe panite?
Wirus teda nähtud wiimatsi,

Kus tema ennast ehitanud,
Puna piada palmistanud,
Wallget piada walmistanud.
Koddis suo tuka ääres,
Seal tema ennast ehitanud,
Puna piada palmistanud,
Wallget piada walmistanud.
Meie tulime jäuele,
Leidsime märgid mätastesse,
Leidsime nirged kiwi pialta,
Armid aia teimastesse,
Wee pialta were pilgarad,
Tee pialta teise kinga.
Feik teind teda teele ümber
Teie alote aand teda ka arule ümber.
Sääl oli pao põesa piale
Käsid aia kiara piale,
Tanu ali tapu oli kar atsas.
Kurõd seal nokid kudrupõõda,
Päänad linnud pärgelida,
Wanesed wana nahada.
Me tulime oma otsimaile,
Otsimaile, natamaile.
Kuste meite õe panite?
Ehk tema seisab füõmatagi,
Ehk tema istub juomatagi,
Ehk tema selle füõmisselle,
Ehk tema selle juomisselle,
Mis tema eile eidel füõnud,
Eidel füõnud, ataal jutnud.
Seba minu koht oln kus sind kuuldi,
Seba minu pain oln kus sind panti.
Enne wõin jün usti ajuda
Enne wõin jüa kõrrad kaguda

Enne Metsa loomad lõuwa ände.
Sin oid usji ojudes auku,
Sijalisku jõudes auku,
Enne kui jaid ja jüa rakka
Enne kui pandi jüa paiga.

W 68.

Tuleb siri, jõuab jügije,
Tuleb siri kuningalta,
Tuleb jõnum jõdaeste,
Sinna paisja puudanesse,
2180 (5) Nuori mehi nõudenesse.
Tuleb siri kinderalilt
Pjale siri Pärnu linnast
Et mind müüma akatakse.
Aeti Pärnu lüja alla.
(10) Aleks mind müüdud maanteed mööda,
Maanteed olenes akan nuttemaie.
Mind aga müüdi merda mööda.
Meve kaned naeraside.
Müüdi linna silla iäre.
2190 (15) Kohtu tuba tõstetakse,
Mööda alla aetakse.
Akkajin lüsku wättemaie,
Akkajin numbri nurga alla,
Tuli aga mulle numbri ürsi.
(20) Akas aga jõda welutama.
Müüd ma pean Wenes minema.
Akajin kodu tulema,
Akan aga ennast ehitama,
Söja naastu welmistama.
2200 (25) Akajin aika ehtimaie,
Aida taha arrwamaie,
Aida pjale paiad jugema.

Õdo tuli kuulates jänele.
Wennakene ellakene!
(30) Ära pane sellga surma särsi,
Sellga surma westikeste.
Õdo akkas wennda ehitama.
Ehitama, õpetama.
Õdo pani sellga elu särgi,
2210 (35) Elu särgi, ella westi;
Sellga jünsid pühapäised,
Sellga pani suksad sinised,
Pegi kirjad külje pjale,
Särje läpsist siärte pjale,
(40) Kätte anndis kindad kollased
Kaela pani rätte rähmatse.
Wennakene ellakene!
Kui akkad jõda minema,
Ära jüna oia jõja ette,
2220 (45) Jõja ette, jõja taha,
Õga jõja jerwa pjale,
Oia jõja keskelle.
Jõja ees neid eidetakse,
Jõja taga tapetakse,
(50) Jerwast üna aetakse.
Kesknised koju tulewad.
Wend akkas jõda minema.
Jättis ema jumalaga,
Jättis isa jumalaga,
2230 (55) Jättis õdo jumalaga.
Jumalaga ärkene.
Müüd akan minaminema,
Sinel minul sellga jäetakse
Alli mantel annetakse.
(60) Kõrgõ külas pannetakse
Müüd jõan mõõka mõõtemaie.

Pitka püssi kanndemaie,
Pitka tieda rondimaie.
Odo wenndar pinnitama:
2244(65) Tule ja jälle tagasi,
Tule tulewal aastal.
Odo temal juowis önnõsida,
Wend aga ütles, wastas kostis:
Ei ma tule enam tagasi,
(70) Nüid mina juigun surma tieda,
Nüid mina tuigun tuule tieda,
Astun jammud ava peale,
Jai aga aasta kanksi kolmi,
Tuli aga siis keisri käesta,
2250(75) Piale siis pialiskulta:
Ja askad koju minema,
Alla sulle annan alli tjäku,
Kõrrwa ringin kõrwi ruuna,
Tulin jüs tenniga tagasi,
(80) Päänä kahega koduje,
Sõi tjin ellõst ija õune,
Kõomuga ema majasse,
Askas aga aukma waenu koera
Ivornus föja kall obune,
2260(85) Ja läks õune natamaie:
Wene mies, wene kübara,
Wene jarwitud jadula,
Wene waskjed waljuksed,
Wene kanda kabjasked,
(90) Wene õbõ önnakene.
Ja läks tuba tiada wiima:
Ei mina tunne jeda mieste,
Waenu koer, Wene obune,
Wene mies Wene kübara,
2270(95) Wene ristid rinna piale...

Auksus ikka waenu koera
Ivornus föja kall obune
Ema läks õune putuatamaie,
ema ehmatas änagi:
(100) Wõeras mies Wene obune,
Wene jadul, Wene kübas
Wene waljaste wõlina.
Ema läks tuba tiada wiima:
Ei mina tunne jeda mieste,
2280(105) Kes jüs õue pale õelutab.
Oma täkku kandsitelab.
Auksus jälle waenu koera,
Ivornus föja kall obune.
Wend läks õune putuatamaie.
(110) Wend ei tunnud leiste wenda
Ime mies ime obune.
Wend läks tuba tiada wiima.
Auksus jälle waenu koera,
Ivornus föja all obune,
2290(115) Karjus kõrwas kõrwi ruuna.
Odo läks õune watamaie:
Oma wend, Wene õbune,
Wene küiritud kübara
Wene jarwitud jadula,
(120) Wene ristid rinna piale,
Wene narnad kaela piale.
Ifi tema ehitan obuse:
Waskjed waljad, kuldsed kabjad,
Õkõdane önnakene.
2300(125) Odo aga tundis oma wenda,
Oma kirju kinnastesta,
Oma õla ritmadesta,
Kuhapää ava pünsidesta,
Oma jini jukasdestad.

Ödö oñas wennal üttemaie.
Astu maha alli feljaft,
Karrga maha körwi kaelaft,
Tule nüüd ija kulajk,
Astu nüüd ema majafe.
Weere wenna rammärisfe.
Öötku öe afemelle
Ödö wättis feljaft föja rüüdes,
Föje rüüdes waene längi,
Aandis ifsime akna alla.
Istu maha wennarene
Ma wätan fuapad fuljalasta,
Mis ma fuan fu fuapaasteft?
Feifes metta, teifes werrda.
Ödö wättis fuapad jalesta,
Sini fuad fuapaalta,
Alles leid kirjad külje fiale,
Särje fagaft fiärte fiale.
Wend oñas 2el üttemaie:
Öekene ellakene!
Pefe mu möeka wereste —
Pefe mu färrei fuastasta, /-igft/
Pefe mu fuapad fanesta.
Kül mine pefen wennarene,
Kül pefe külemafe weele,
Öerun neid uga ölgätelle.
Ödö oñas fürwa walmistama:
Afjus tegi ane praadi,
Kalla fies tegi rasa praadi.
Ödö randis kasud laua fiale,
Föikas leiba laufumatta.
Kattu meie rasa praadi,
Ammusta feda ane praadi,

Wõta meie wõida leiba,
Kattu meie kala leiba.
Sai füs wennda füönud juonud,
Füs tema oñas öe kaela,
Öe kaela ema kaela.
Ödekene, ellakene!
Süles mind oitfid feitfe aastat,
Kaswatafid kahekfa aastat;
Kui fain fuuresfe kasvanud,
Füs mind Wenefe wiieti;
Sealt mulle würi anneti,
Kaela kirrja ringiti,
Kaha mulle rinnke rammiti.
Wennekene, ellakene!
Tehtu maha, aja jutte.
Kuidas seal föjas sõnumed
Kuidas seal föjas sõidetakse,
Sõidetakse, wõideldakse,
Kattu wõge aetakse?
Kas ond föjas naene armas
Naene armas, raaja kallis?
Ei ole föjas naene armas
Naene armas — raaja kallis,
Föjas ond armas aljas möeka,
Aljas möeka, aljas püssi,
Kaunis range fia obune.
Kuidas teid föjas furmatakse,
Ehk teid elus oietakse?
Föjas tulek furm fälaja,
Föja furm tulek tulega.
Pläu i pauguk plätwamisest,
Pikka möega rauniipest.
Seal pale furma faigamisse.

Seal pôle âda oigamista,
Seal pôle kirstu kandemista,
Seal pôle ona kaemamista,
Seal ond sinel surma pârki,
(200) Were ojad-auakesed.
Enam ond sõjas meeste pâida,
Kui ond suos mâtkaeida,
Enam ond sõjas meeste sõrma,
Kui on pirule pilpaeida,
(205) 2380 Enam ond sõjas meeste pâra
Kui ond ajas teibusida,
Enam ond sõjas kûge konta,
Kui ond laudal kaaesida.
Oekene, ellakene,
(210) Olgu waest, jääge jälle,
Kes sõnak kâiki jutuste,
Mes ond silmad sõjas nâinud,
Silmad nâinud, kõrwad kuulnud,
Keel ei jõua kuulutada,
(215) 2390 Kõsi kallis kirje panna,
Sõrmed ei jõua sulge kannda,
Silmad jedt ära jelletta.

69.

Tere meie peigu teilta tulles?
Kes teid tiele teretanud?
Pâe teid tiele teretanud;
Kes oli teine teretaja?
Kuu oli teine teretaja,
Mina nüid kalmas teretaja.
Tere sie kübar piasta,
2400 Tere sie mõõka piusta,
Tere nüid rindad kâesta!
Ara sina kerda selle pêraest

Et sinu obu jääb õue piale,
Wõi sinu wanas jääb wâja piale,
Mede aga atil suured tâlid.
Suured tâlid, kõrad uowid,
Sinna aga mahtuwad peiu allid
Peiu allid, peiu kõrwid,
Kaudkõe kuhsuri punased....
2410 Peiukene poisikene!
Ara sina kõrda selle peraest,
Et mitte mede tuas ond tuwi wingu,
Wõi mede kambris kanget aisu
Mede aga tuba-turrel kûetud,
Mede aga lagi laasil lisõdud,
Mede aga seinad seebil pestud;
Meil ond tuas peiu tâlid,
Õhõdased õe tublid,
Walgelt waeselt awennade tuslid...
2420 Peiukene Poisikene!
Kuidas sina tâna meile sõidid?
Mis pâid ratti wiinaseksu,
Kuus oli ratti kõrwustikku,
Kõrna kon oli kuldgriste...
Peiukene poisikene!
Kuidas mede õdõ tâna teile sõidab?
Mis panch alli wiinastikku,
Kuus panch alli kõrwustikku,
Kulda karke kuldgriste,
2430 Kõrda kõna kannapoisis...
Peiupõne poisikene!
Nüid tuleb meie ostamine,
Meie manga maksemine.
Õnne oli alka neid kaupa,
Õnne maksis neidse neli markka
Nüid maksab kahekõa markka

Anna nüüd ääl wüskümmend,
Anna nüüd ämmal wüskümmend,
Tuhat peene tuba tuoli piale,
Sada õnne saani piale
Siis ond jullgus juure jäädä,
Kanguss raelar avatagi,
Kääda käsi nuori miesi!
Kas käid wiel seda aasta,
Kes Mis aga neiu wad selle neiu,
Tallitawad selle taime?
Kui pölle tuomud, – ei pölle tarwis,
Kül wiiwad isa ohused,
Sal ond talli tuatäga,
Laterida ligi lähedal,
Seal ond sies-seltse ingelist,
Kabekja kani marada,
Rootsi kimmel kesksele,
Nied aga wiiwad meiste äe,
Tallutawad teiste neiu.

70.

Laulja ütles selle laulu harakterjoo 6 rida mis № 1168 kuunis 1172 ütsvon kirjutatud.

Olesss sul unes ueloudsi,
Tuksendes sinul tiesta tuodud,
Oleks sie niästas sulle niäkind,
Oleks sie katus sul könelen,
Oleks sie seina seismud iesta,
Sõrmes wõin rutju rusikasse
Käed wõin kampi käise sisse,
Enne kui andsid peiu käde,
Miks läksid mettsast mehele
Wana mulgole tanule
Tahtsid kannda kinju pällõ –
Ehk mina olla ütlen sulle,
Wõi mina sulla seelmud sinnda

Ehk tuln minult nõnna küsima,
Ma teau mehel mine mise,
Ma teau mehel olõmise.
Miks läksid mettsast mehele,
Ülle oia andsid käed
Ülle mulgu murdsid miele,
Läksid joostes jaadi kulle,
Selme nähes nõjatselle,
Läbi pao paljaalle,
Ülle oia arjoalle.
Mies ei peene mängimaie,
Ei peene kätkis küsimaie,
Obo õrrsis õõtsumaie.
Mies tahab äida ahtesida
Ega päew tahab pieniseeta,
Ega laupa lõuendida,
Egas kuus tahab uuta kuube,
Kahes kuues tahab kasukaste,
Kui sua ega päe peniseesta,
Ega laupa lõuendita
Wõrsi aga wiiatab waana piale.
Näed kus üppab ümmargune,
Nõtkus nõder niine puune,
Sie käib naise nahka mõõda,
Õhukesi õlasi mõõda
Peeniseste pihta mõõda,
Lapse laba luida mõõda.
Kus mies iramus nägu,
Wallge mies wali rusikas,
Kena mies ja kerge käsi.
Kus olad sa eemalt näha,
Kaunis oled sa kaugelt näha,
Kuri teab sinu südame.

Kurri kupitseb südames,
Waewapaisub palgesse,
Südame all sul sitki kuida,
Maksa all sul matikuida,
Kopsu all sull nurrikuida.

7.

Peiuxene poisixene
Meie palume südamest:
Anna talle kättle rohmi wõlist,
Ahjuarrei, nao kuoku,
Sõgade lauda urse palka,
Sinna on nimijal minemist,
Sinna on orjal astumisita.
Peiuxene poisixene,
Kui te kuljotte elate,
Meie tulene kuus kuulamaie,
Aastas aru pidamaie.
Ära anaa teda kõla kõnelda,
Kõla lastel laitu jaljo,
Sin poistel sinta paljo,
Kõla naistel naerda paljo,
Walla kupjal wannuw paljo;
Se ja tema eesta, kui uus sina,
Abõna tema eesta, kui see müüru,
Wasta tema eesta, kui sie warrna.
Kui sina tiadsid naista wõtte,
Siis tead naisega elada.
Kes tema ja, ja naist küll naise,
Kes tema wõttis, wõib elada:—
Best ja heina nüteja,
Õgant luo wõtteja,
Wakelt wiio loikujagi,

Keskelt keha kündejagi.
Küll wõid nüid eite kõnada,
Kus annde atel kaua põlja,
Kes selle tütri kaswatanud;
Terwed käed, terwed jalad,
Terwed silmad mõlemad;
Kes teda hoidis hoolte iesta,
Kaitses küla koja iesta.
Küll teda kõneldi, et olla kurja,
Laideti, et olle laiska,
Sinitati, et olla rigeda,
Wannuti, et olla walleja,
Soimati, et olla jõgõda,
Rõugili teda räime laewas,
Katkuti teda kala randas.
Ilm teda ootas, wald teda waatas,
Ilm teda ootas uoraks saawat,
Wald teda waatas wargaks jäänat.
Sinnal aga hoidis nora iesta,
Kõttis warga rüelesta.
Ootajad jäänwad ise uoraks,
Waatajad jäänwad ise wargaks.—
Neiuxene, nooruxene,
Küla sind suatis küllä piale,
Oed kelld õnnõ piale,
Wennad wilja wälja piale,
Sa oled tarwa, mõistjid kaasta:
Olge see õnn küll õdõdelle,
Wilge wali wendadele!
Andku küll all mul aida täwe,
Kinku ei ei küll kiriku täwe,
Ollagu jään aida kõttu,
Pajaku jäen mina paiga kattu,

Kaun aga Kuulsa Koha kätte.
Kui ei ole õnnõ elada,
Kui pääle terwist teha tüüda,
Ei wõi õnnata elada,
Terwijste teha tüüda.
Ma lähan sellel sel minu luudi,
Kellel mus weri wedanud,
Kell minu õnn ond õiendanud,
Kellel Jumal minda luonud:
Olgu seal Kohot küll Kuidas tahes,
Olgu seal ees küll orjust aeda,
Wittuist miänitud wärawa.

— . —

72.

Neiukene, nuorukene!
Ole sina ommiku ujuna,
Enne walget ole warane:
Koitus tee tuli kojale,
Enne sina pese äia särki,
Enne kui peted ämma särki,
Kui saab pestud äia särki,
Äia särki, ämma särki,
Siis ara pesema peiu särki,
Läine wahel laste särkä,
Ahtu suunte sulaste särka.
Kui saab peju puhtaelle,
Pane nied kullad kuiwamaile,
Õbö riided õättumaile,
Kulla tutid kuiwamaile.
Neiukene nuorukene!
Kui ond sulle äia kuurja,
Äia kuurja, ämma kuurja,
Nadu natuke käneda,
Käü siis äia alta jala,

Käü siis ämma alta jala,
Nao warwaste wahelta.
Mis sul ommiku õeldanse,
Sie sina pühi puhetese,
Mis sulle lõuna laudutanse,
Sie sina sõtku sõnni kurse,
Talla tana wänawa alla
Siis sie äi sind räägib ärsti,
Siis sie ämm sind räägib ärsti,
Nadu natuke könoleb
Ole sina ommiku ujuna,
Äia oote ämma üdemaie,
Äia oote äiia üdemaie.
Ole aga uolas õppimaile,
Tarka tähel panemaile,
Õgas majas ise wiisi,
Teises talus teista wiisi,
Pese nied silmad sundimatta,
Pese nied räed räskimatta,
Siis mine raalta wetka tuoma,
Küla alta alli rasta,
Tuo aga äia silmi pesta,
Tuo aga ämma silmi pesta,
Neitsite pinsi pesta.
Siis sie äi sind räägib ärsti,
Siis sie ämm sind räägib ärsti.

— . —

73.

Mina poisi nuorukene
A rajen kunni wiendama
Kuhu aga wienes kiriku aeda,
wienes aga eide ana piale.
(5) Äit anas alta üdemaie:

Kes- jüm lügub lüwa piale,
Wõi jüm astub ema piale.
— Ma aga poisi nuorukene,
Mina jüm lugun luwa piale;
Tõuse üles Mina jüm astun ema piale:
Tõuse üles eidekene
Tõuse mu mune jidajas,
Tõuse minu wole oidejasse.
Minu aga nõu oli naista wõtta,
Teise elu ehitada.
— Eit aga mõistis kostis wasta:
Ei wõi tõusta poega nuori,
Mina olen muiste mulda pandud;
Muld ond alla, muld ond piale,
Muru ond kasund mulla piale,
Ara eina ema piale.
— Eidekene, ellakene!
Ma tuon linnast lille jõela,
Alewilt ara eina jõela
Muru mina jüdan mullikatel
Ara eina wottelle.
Eit aga kostis anast wasta:
— Mine aga koju poega nuori,
Palu oma õida õdjida,
Need jinu mul oidejaski,
Need jinu mure jidajad.
Poega aga mõistis kostis wasta;
Käis aga mihkawad waejid lapsi,
Wihkawad jmad, wihkawad maad,
Wihkawad nied wiherpuu oksad,
Salgawad nied jawapuu oksad,
Alumised a:a irred,
Pealmised mulgu jumad.

Ükš aga ütleb: lüü jeda,
Teine kõlle: lõõ jeda!
Sell pahle kuulajad kuſagil,
Armu andejat kedagi....
Ma olin tarwa mõistin kostta:
Ole aga oneteks — lüü sinda,
Ole aga poisiks — punu minda,
Ma lään kohtu kaebamaile,
Külap jeal kohtus kuulajaida,
Kohtus armu andejaida.
Lumal aga jumalku jurma käde,
Nähku jumale näje käde,
Suretas minu õjada,
Suretes minu emada,
Lättis wara waejeks lapjeks,
Wara wõerastle wanale,
Lättis mind tilluks tüttumaile
Konapajaks parjumaile,
Lättis mind lilleks lükumaile,
Körre kejeks kõikumaile.
Lättis mind elmeta elama,
Kaela kirjata kasuma,
Kui mina elan oskan elmed,
Kui mina kaswan katan kaela,
Elades juan elme korra,
Kaſudes juan kaela kirja,
Eit aga wiidi wesjest wõõra,
Armud lõesjid awnekt waejid,
Eite wiidi tiida käudes,
Armud lõesjid õidu käudes,
Eite auda laskenesse,
Armud alla langenesse.

Kisi aga orrja koru aatab?
Koer aga orrja koru aatab.
Perenaine koera perremaile:
Wõi sina orrja koru aotad.
Nüüd tuleb sisse suuri jõõja,
Suuri jüüja, suuri juuja,
Suure palgaga tahtejaga.
Peremees pere kunatti,
Perenaine narrwa leitsi,
Kas mind jüömata magama,
Magamata muasta üles,
Aas mind põllal kündmaile,
Kül sis teadsin kuidas kündsin:
Ohakad aasin uuakulle,
Peljed teise külje piale,
Malsad maha mattatuie.
Ohakal ulus elada
Malsal wõib maja pidada,
Telg wõib teista kasmatada
Perenaine tuli uatamaile:
Kuidas sina kurat kunnad põllal,
Unäs ja olõd äestan,
Turud turmalte siasse,
Magad malsade mahele,
Poed putke lehte sisse.
Obu sul mahib õra iesi,
Sie sul eilse jüömisselle.
Ori aga möistis, kostis nuastas:
Millas ja mulle sinuwa andsid?
Kas andsid eile wõi andsid täna?
Mõtle, mõtle perenaine,
Kül oled ea orjaga
Tuled nüid põllal wanduma ile:

Kuidas sina kurat kunnad põllal,
Kas sie sinu lewa katti,
Lewa katti, tuari lasti,
Ma lähan eidel kaebamaile,
Õdõdele ütlemaile.
Kuidas mina riäsin, nõnda mina tegin,
Ma läksin eidel kaebamaile,
Õdõdelle ütlemaile.
Eidekene ellakene!
Ma olen waene wõera orrja
Mind aeti jüömata magama,
Magamata muasta üles,
Aeti mind põllal kündemaile,
Koit oli alles akkamata
Koidu püre piinamata,
Koidu puna pungemata,
Päe oli alles tõusemata,
Sada sammu oli kündud,
Perenaine tuli uatamaile
Akkas minda wandumaile,
Obu olla eilse jüömisselle.
Mina akkasin küsimaile:
Kas sie minu lewa katti,
Lewa katti, tuari lasti?
Perenaine ütles kostis wastu:
Millas ja sesid jüömata,
Leib ond laual löikamise,
Kala kapis — katkuise.
Mina aga waljuste wastasin:
Oh sina ullu perenaine,
Millas ma leiba löikasin?
Millal su kala katkuisen?
Katid sinul ka leiba löigaku,
Katsid sinul kala katkugu,

Otsi omal uusi orjasida,
Katsu omal uusi karjatsida,
Ma lähan uute otsimaie,
Peremiesta paremada,
Lewa kohta leidamaie,
Kus suan majukesmagada,
Tunnikese tukastuda,
Aadukese rammastada.
Perenaine ütles, kostis wasta:
Uni sind saadab ulukumaie,
Tuua- tieda kõnnidmaie.
Uni ei anna uuta kumbe,
Magamine maani järsti;
Unel ond wegi madala,
Laulul natas kallaspuine.

75.

Laula, laula mis ja laulad,
Ikka ma su laulud laidan.
Sul pôle eâlta eâlitseda,
Sul pôle renndu rôôgitseda,
Sul pôle eâlta asti laulda,
Kurku kôrgiste kõnelda.
Sinu kurk ond ôna kuinud,
Kurgu ruôg ond rostetanud,
Eâle puttu ond puo aas läinud.
Mine külawaenu alla,
Wâta âgi eâlesjagi,
Wana wegi rinnujagi,
Tule mu wastu wõitelema,
Sinu aga suust tulek liõtta wâlja,
Kiele pialta konna kusta,
Altd ammaste ilada,
Sinu nurgast nuppusida

Abe sinul tiõlgub aawa nilwa,
Koonu otsast kumse waiku.
Kui mink awakan laulemaie,
Oma kielta keerutama,
Oma mielta mõlgistama:
Kuningad tulewad kumlamaie,
Ohwitserid watamaie.
Minu aga laulu markjab raha,
Sõnad seigeda õheda,
Minu aga suust tulek kulda wâlja
Kiele pialta killinguida,
Sun laest labrest iâtta,
Kurgust kiidu kirjasida,
Alta ammaste õbõdat,
Sun nurgast suhkuride,
Abe minul joopb allikasta,
Koonu otsa tilgub kullda,
Kinnad minul kantud rauda rüdi,
Selly minul kannab setri kumbe,
Püksid pieue siidiesta.

W Uusi sõnad

Kolga Jaani Kihelkonnast, Wõisiku wallast,
Anu Sassi suust üles kirjutanud J. Koritz.

W 1. Kulu sanni, kulda sanni,
Madu sanni, marja sanni,
Kulu karrwa, kulla karrwa,
Lehe karrwa lille karrwa,
õ.Ele karrwa, sina karrwa,
Alli uusi aawa karrwa,
Sao karrwa – sinepi karrwa,
Tuha karrwa – tuki karrwa,

Wee karrwa = wintsa karrwa,
Salepu sanapu karrwa.
Waski usji mu wäderi,
Weesi usji wenna paega,
Särvi usji sarsa paega,
Kena usji pääsaesse,
Usji aia alune,
Salepu sao alune,
Mädala mea alune,
Ära mind salaja salwa,
Nägemata näpistäg,
Mull juures surnula rohud,
Mul manu Maarja eina,
Mul küllen küüsi lauku.

— . —

Kirjutajen need wana laulude riismed 1884 aastal Kihnu saarel, eide Madli Weskiu suust üles. Kas nende riismete jees katkeri on — on minul teadmata.

J. Koits.
Kooliõpet. Kolga-Jaanis,
Suure Kongota (saalett) Pühja kihelkonnast Pärnu maalt

15mal märtsil
1889.

jag. 691.

1

Emakene, ellakene,
Sõkene kallikene!
Kui ma ära koolenesse,
Ära mul lehku kunagi kirstu,
Kunagi oli suri kalbamaie,
Ära mul tehku aamast kirstu,
Aab oli alba allituma,
Ära mul tehku pajust kirstu,
Paju oli usin paanutama,
Ära mul tehku lepast kirstu,
Lep oli ärna leimamaie.
See mul tänane kirstutuse,
Wala wahest kaanekene,
Södra külkta päänakene,
Lika sarwest jagaakene.
Ära jan mind panga liiwirulla
Linnud jõuwad liiwirulta,
Ära mind panga palu päälle,
Pärdid jõuwad palu päältä,
Ära mind panga mulla alla,
Mustad usid riuwad mulla,
Wii mind Wiiru wiitsi ruse,
Sane paistule putukama,
Helmesse ingamaie.
Sealt räib mööda mändi sarju
Iga esmaspäew jandaid,
Iga kolmapäew kuningaid,
Iga neljapäew neitsisi,
Iga Reedi kiia sarju,
Kõik seal kergitab kübarat,
Kõik mul andwad inge armu:
Lia koolu kudrutkaelu,
Nästsed kaunim neiukene,
Lia macti morgeline,
Kuldu kangaste kuduja,
Ob lõngade lõsutaje.

— . —

2

Ok minu emsad õpetajad!
Ärge wõtke nüüd wihaje,
Ärge pange nüüd pahaje:
Laulul ond palju sanuli,
Teel ond palju arusid,
Ajal on palju räägitsid.
Asti olid pandud lange lauad:
Tüs ottad ommiku puole,
Latnle ottad lõuna puole.
Wüna pudelid meste puole,
Õlle klaasid naeste puole.
Need wõtsid meie meste piasta,
Tanu targa naese piaste.
Mehed mitsata mürawad,
Naesed tanuta tantsiwad.

— . —

pag. 692.

Sun peam seis ma silmi
Kergutama rinnuliste
Kummardama nummulis
Sjen mind nis[tak] kuljelis
Sun peam seis ma seljal
Wanaesit kaeb uuesta
Kas taeab tuiske tulema
Sin mineme leundamaie
Ei haenna tuiske tulema
Linnumene leudamaie
Aga lähal aveol odatis
Weel pead hädä oigamaie
Suurta waewa soigumaie
Enne se hädä äraneb
Enne meie üra wähaneb

pag. 693.

Nurga naisil nutu silmad
Terwete jõnud terawad
Kui mina kaeasin kaigelaejäma
Pannidi jouluna juttemaie
Saadeti mind jouluaal joigumaie
Kui mina kõndsin jauna teeda
Siis mina isi mõtlesin:
Nüid pean nutma nurgapda
Sõtkma jeina äärepida
Parandat põlwili palwma
Nüid tuleb walu wanudemine
Nüid tuleb kahju kannatamine
Wana eide juure anti
Seda mulle appi anneti
Teised kõnnowad rõõsu teeda
Wiina pudelid peusse
Olle kaesud kaenelusse
Wõtke wiina jooge älut
Sie wõib ju walu wähenda
Sie wõib ainsa aergitada
Mina aga ütlen paotlen wasta
Ei ma taha wiina wihadat
Ei sie mu walu wähenda
Ei sie mu ainsa kõsutta
O ma miees mei mettsa koera
Sie aga magab maja peale
Ei tule walbe wiatamaie
Oma tõõlt taha teadagi
Laks siis järgi wana eit
Ja oled mies aga mettsa koera

Karu karatud lapsuke
Ennem jäen ja kundi ohjast
Mette kaerade kodusi
Enne mei jetsid pelle neeras
Tule aga kutta tua peatte
Tule oma aasrunu naetamaie
Kaafakestsa saundemaie
Tuli mees kõi teerwise
~~Oli sun~~ O woo oo
Wõttis teda oma jõuese
Kannidi oma kaenlusse
Oli siis tunnis puoli teistsa
Ilmus inime ilmale
Wai muneme wallgeelle
Peenus mata marjakene
Oli aga ilusa ilusa
Emale aeunis kenada,
Wana eit naeratelles
Waeseks lapsevesile
Pesi jelle lapse puhtaelle
Seadis jelle jõrgiuese
Mähkis pime mähkmetesse
Kiämis teda ninni neeselta
Ilusa lõrs otsma imetajat
Ilusa lõrs wunatuna waderida
Kirikuhärral kuulutamaa
Tõlub sinna papimeesta
Nimi teenal anti Anneneene
Leff sai nägus nelunene
Sue ilusa tüdruku

Sai tema juures-nos wanesse
Ja teda nüüdsi hiljuksest
Enne ensne algusesse
Nemu pere muna rehaks-
Pot oot eik, nu nu atti
Laske jie hiljuse sada
Enne algne ajutada
Iluje ksest Jaabima vinas
Enne aegsst ojusline

jaos. 698

VII. jaos. 699.

Saadud 18 2/XII 91.

(74).

Eesti wanawara.

Jutud, laulud, rahva-uskumised ja rahvad jõnad.

Wästamaa rihelkonnost.

Kogunud

J. A. Weltmann.

Paistfer.

1891.

Jutud.

I.

Tästamaa rikel sonnas: Proosi valla järele o-ūps veisine jaarekene, nimega „Mania" mere jees-kal elanud ūks peremees (noagu praegupe ajalgi) oma perekonnaga ja maije maa valvas hiiomuid teda „Kuuspäädas". Tõnal olnud kuu ūns poeg nimega „Ihlaos". Vanemad kasvatanud ja paitanud oma ainuft poega ellikamisjega; ning poeg tegi siis ka nii iganes kaalis. Mhel ilusal kevadisel pühapäeval rūhmud poeg ija kāift hobuft lusti sõita, mida aga ija e. lubanud. Ellikud poeg jūda läinud väha kāis ja ta vastanud jalgu vastu maad pōru-tades ijale: „Ija, kui ja ei anna siis võtan ma hobuse oma kodeg ja läken ometeg sõitma!" Ija kuulanud ja ütlenud: „Ära mine milkile poeg sõitma, ja võid jeal oma kaela murda!" Poeg ei kuulanud ija keelufi midagi; võtnud varjasmaalt hobuse ja läinud sõitma. Ta ajanud hobu-jega hii kaua mööda mere ääri ümb, ei kuni viimaxe hobune maha lan-genud ja ära lõjenud.

Kaks hobust jurma läinud ka rajn ja
rõõsinud ijale juhtunud lugu. Ija vändu
ja kirus poisi: mis kiirmes, aga ei leinud
pojale midagi karistust. Teisel päeval läi-
nud pois mere äärde kõndima ja näinud
eemal ühe ette ilusi hobusi jõõma. Ta
läks hobuse juurde ja püüdis teda sinni
et eilast võitu jälle algada. Kui ta selga
oli hüpanud, hüüdis ija hal teda selja
taga, ja käskis poega silma pilk hobu-
selja alt maha hüpata. Poeg katkus ku
ija käsku kõikta, aga ei jaanud, ta oli
kui naelutatud hobuse selga ja hobune
jooksis tulet- nelja mere pool, ja
kargas viimaks merde, nus ta ühes
poisiga laente sisse ära kadus.

Vanemad nutsivad oma ainuse
poega taga ja kahetsesivad et nad
ema poega nii ellukamisega olid
karastanud. Siit mere näkse ol-
teda merde vädanud. Sul õhna päeva
alla näkse mere ääres ühes poi-
ga
räha, nus jõituvad, ja õõna kuulmata
lapsi kiirmutavad.

II

Vanal ajal läinud üks mees mitjast oneple
talve ajal ahju küttu tooma ja näinud ja arvas pigaras
mitja põhjas ühte va hall: meest pure kuue all
ühte puu kände raiumas. Mees küsinud va hall-
päält, nes nuud ei olnud nui vanapagan: ellis
ja jüt näinust valmistad. Siis ol: vanapagan
rastanud:

„Teen, teen killukesta
Walan valmis lapsukesta,
Näen jüs valeda valetamá!"

Vanapagan räägimud, et Seal(?) talus
alla üks nisikmata laps, poco tallinad tema one
tehtud puu sõnnu käsku ära valetada, nui aga
laps ema seda õpetad sõrda minna. Sõma kodis.
tõvad üle võrrega lapsi ninas, et laps haavastama
hakkavad. Kui laps selle korda haavastavad ilma
et ema „aitta Jeesus" ütlab, siis jaavad tema lapsi ära
valetada. Mees läinud seda juttu kuulmes minema
ja pannud koorma peale, aga jäenud üig hilja as-
metta, ta ei sõinud pimedas ära. Aga viimaks näinud
tule kuma ja jõitnud sinna. Ja olnud aga pe
jama talu, nus vanapagan ütlenud lapsi tahti-
vad valetada. Et piine õlnud, siis palunud mees
õõ maja ja heitnud parsile puhkama. Õõsel
kuulnud mees nui laps haavastanud ja õtlenud
jüs ema asemele iga haavastamise peale: „aitta
Jeesus!" Vanapagan jaanud aru, et mees

kellele ta joda rääkinud oma ajamele need
lõnad ütlenud ja läinud vihaga oma teed
minema. Ema et laps valetades olevi jaanud
oleks rääkinud külas rahvale jündinud juhtu
mist, mille üle teised kõik ära kohutanud.
Mees jaanud peatselt üle aru tänada ja kõik
elasid taas ükskuistega läb. käidnud.

III.

Õhtamaa kihelkonna järele oleva kihelkonna
jaare peal elas vanal ajal ühes külas, neda
„Lina" külaks hüüti ja praegu veel joda nime
kannab, üks väga vaene ja jõuetu mees. Küll
käis ta iga päev mere, aga midagi ei jaanud
ta peatselt kodu tuua. Ühel reedsel päeval heitis
ta ennast, kui meri peatselt jälle ülejalt oli, tagasi
tulnud randa liiva peale puhkama. Kui ta
paarajaste magas, tuli üks suur jõnts halli
habemega mees magaja juurde ja ärgitas teda
uuest üles. „Kaua ja kahad siin magada ja
laiskleda, kui meri kõik kalu täis on?" Vaene
kelmu kälamees ärgitas ennast ja vastas: „Ära
halista ega hall külamees, juba mõnda nädalat
olen ma ilmaasju kõõd teinud ja mitte kala
poegagi püüdnud, mu naene ja lapsed surevad
nälga, kui ma täna veel ilma saaki tähen.

„Mis ja siis magad," vastas hall võõras, „vaid tule ja
mina aitan sulle püüda." „Oh terve ega kallis sõber
mees, aga mu kondid on nii haiged ja teevad meelde
valu, kui ma pukkas veel!" „Ära kõhise, laisk varsti!"
vastas võõras mees vihaga, „tõuse kähku maast
üles ja püüdma, ehk muidu ma kiin sind kõige jõuga.
ma mere põhja igavest aeg polkama." Magaja
kargas maast püsti, ringutas veel ennast ja läksid
siis mõlemad merele kalu püüdma. Enne kui
päev Paoja oli läinud, oli neil paat kalu täis
„Mine ja müü need kalad ära ja too pool raha minule
pool anna aga naesele, aga hoia selle eest et ka midagi
valmis ei tee muidu käib su rõõmpahaste ja siis
kui muidud tule jälle siia ja lähme uuesti püüdma."
Vaene magaja mees täitis käsku. Ta püüdis iga
päev võrk halli habemega mehega kalu, nes poolt
raha peale müünist vastu võttis ja siis kalamehele
jälle riistade eest mõne rooska kui vana raha
tagasi maksis, aga iga kord, peale kõõd kadus ta
üle suure vee täha mis praegu alles „konka kivi"
nime kannab. Vaene kalamees sai rikkaks
mehes, ta ehitas endale kõige ilusama maja
üle kihelkonna ja elas ilusasti oma naese ja
lastega. Ühel päeval müüs ta jälle kalu ja
mõtles: „Aga mis ma annan oma kaasa püüdjale täna
rahem, aga ta kohe aru ei saa." Küüsis ta mõtles
mõnda aega tagasi. Aga peale joda oli: Kala õnn kaob
veidem ja vähem mees vaatas mõnda korda hallede
pihkaga mehe otsa. Õhtu käskis ta jälle kalu ära
müüa ja poolt raha tagasi tuua. Mees teeb joda

aga andis Käna veel väikem võera mehel. Võera mees ütles kalamehele: „Sina oled minu päästnud ja kolme päeva jooksul valjikte jagamud, nüüd peab ka minult surmale valmistama! Kalamees palus vaestu ja ütles, et ta alla õigust teinud, aga võeras hais ta peale ei kinni ja vedas teda mõne kolme päeva teele. Õrtsi kalamehe surnu reha rannalt ja maeti teda ilusate maha. Selle naese ja tema lapsed nutsivad oma kadunud järele. Ühel pühal nüüdis naine oma mehe haua peal, kui puutus üks kuger mehe käsi tema külge ja ütles: „Ära nutke ühteg; naene, kaid ole võemus. Sinu mees oleks minaks võlla surma surnud ja mina olen teda tema kurja olu alustusel mõne viskanud. Ära muretse midagi! Näh, siin on sulle üks kotti täis rahu, mis tema nii õige mees on teeninud ja mine juure rendi peale jaamud. Nii mina olen siin mere ääres mere Näkk." - Ehalne ei ja aanud ei ütsa arugi, mis ke käis ol. Ta arvas et ta und oli näinud, ta vaatas veel kord ringi ralt, aga ke oli kui tina kuhu a kadunud, vaid üks siidist raha kott täis kuldu seisis tema ees ja tema juda ääres rannaga rõempaks, päästis vaja ja elas oma kastega õnnelikud ele.

IV.

Vanad ajad olnud kuni vagune loom, ei ole vellegile kurja teinud; olnud nii väga parem vaen kurja hoidmas. Kelle kurja ta hoidnud, ja aanud selle ette vaenajaeyaas iga perenaly, näeb, kui ke kuhu teinud kurja-päätsi. Aga nord ei saatsinud üks ilmus perenaene kuudile kurja päätsi ando, siskanud selle olemele tuule nende pärs. kuudile lõngade vahele. Ke pöle kanud kuudi lõnad mustaks. Viimaks aga sõdame täie ja Rälja nõlu sunnis kuuljnud ta lehte nõõda lasknud loida vabada. läinud viimaks Wana Taadile kaebama ja palunud, et temale iga aasta ja aas jõõgins ja põlgaks anduda. Wiskümmend vihu-hända, viis viimmend kompjelga, jada javiliht ja kuhat tüdi pead! Wana Taat ei alla aga kuudile seda kontraakti kinnitanud, vaid kuhu-anudt neist loomadest elatada mis juures kurjast eemale hõlbevadelik õõjens metsa jäkvad. - Selt saadik katsuvad kuut oma võlatu kätte, kuht aga näkvata ja-mai olnud aga võige viimne, nes temale palga ette „kurja päätsi" alemale juba jatanud. Sui aga jäenud temal täna päivani nii põlgamiseht mustaks ja ta võivad karva hais peab temo juures olema, kellest koerad teda kangele juba ära tunnevad.

V.

Üks vana lugu S. kihelkonna P. mõisa herra
kes igapäev vankriga, pärjus ja randas, pidas ühel
õhtul proovaga jõõmi, kuidas naeravahile hea vere
täis saaks tehta. Herra ütles et ka ise võõsil naeraci
lähek varastama, kui vahk mitte ei kuuleks, jüri
oleks dal kommikus saun ribtlemisens paem
perfmisens valmis? — Sea pois jukkumis usle
kaga lõga kuulma ja andis jeff naeravahile kaad
ederavahi ei saanud õhtu magamile, peab mõeldag
vaid hea tühmikus käis, aja- nurka valvama.
Kui tüx õhtud möödа ol' lainud ja ilm vaa vahk
pimedaks lainud, kuulis naeravahk, kuidas veeg
üle aja kobinal pirle voinud ja naereid maa ja
hoovakaud ülesle kiskuma. Vahk ronganud maa
ülesle ja vanun vinni ja kimmikaga ülu mile ahja
pihta tõmmi löö ma. Varas varjus ja palus lahti
lasta, aga vahk ei kuulanud midagi, vaid ladus aga ühte
järge pihta ja käratles ja karjus ise teliises viidas. Ül
läbi hoagu vanu häja healt hõgada, kelle kallal ka ise o
ütles varas: „Ma olen härra!" karjus vahk: „Või sina
saadanas oled härgega, jüri kahlji näix ära viia
mis jüri minuft oleks saand!" ütles herra: „Ma ol
saks!" ütles vahk: „Ah teised kaks! too teine suu
jüga, ma annan sellele niisama pugula vasi kõrie!"
Naera vahk andis pihta kunni õhvas ja viis lahe
jüri laskis minna. Herra magus seda vere käitmõr
hea päeva maas — aga naeravahile pali ka hõõ tõna
laulumed — aga kas mõne muulegi? —

Laulud.

I

Ahh, kuhh kuhh kule meile
Meil o' ome rotti pulmad.
Suad saia jüia,
Pitka pulkse piima,
Vana vatta vasva,
Alle kõlla kõrva!

II

Olin ma enne härra poisi,
Linti, lanti lamba poisi,
Mis mull hinnaks annekõie
Või mull palgaks jannekie?
Vana aga vakk võema särgi!
Vana aga vahkend kalgukõ!
Vana aga uuna rangid vaela
Vana aga vanni vahad vaela!
Kuhu pean ma minemaa?
Mull pole kodu, kus ma kurdan,
Aga kare nus kahenen!
Käsijn kõjn kurba veeli,
Kurba veeli leina meeli!
Võtsin kirbuja könelda
Kuldaga laksti lüia!

jaa. 710.

Põõran külje leian külma,
Põõran selja leian seina.
Ei ole kuske kõikemasja
Minda naesta naata mäsja.
Perenes ei: päris kurja,
Perenaine hali nihdne,—
Kus sel ajal lingamine,
Palga pois: paukumine!
Pöllenaene pätis minda:
Pani nelkä piima lekka.
Minu poeksin pere naiske:
Läksin tõõmata maganma,
Läksin tõõmaka i alole.

III.

Kares mana ja kavala,
Eskub aja peiba otsas,
Kallid rätikud jalasja,
Sini lilled warbasja,
Potab mu kobuff juremo
Pina laka langemaie,
Valged kappja waumaie.
Ei aga jure mu kobune,
Ega kange lina launu
Waaru kalge nepja jälge.
Meil o kargad kalli-poisid
Pöötrad pikuff pihpapäid,
Kamalutka karakids.

jaa. 711.

IV.

Väiku aga waiku kõne raha!
Muull o kodu kua raha!
Aitas kalli: läkku raha!
Kirstus kiyn pulli raha!
Läksin naiska võtemaie
Omal naesat katsmaie.
Wäsin naisp napalik
Pikkemaie pikulise.
Kõik läksid omaga kiriku,
Mo läksin omaga ojale.
Kakkas kõnu jõdamaie,
Oi mul marjaks naepukene.
Kakkas kõik külmetama:
Wiisin ta koju rukkide,
Panin ahju otsa peale.
Kuuskus kema pudru patka
Paletas pilmad, palestas kõrvad,
Kõhu nalka natukene!

V

1 Kaua käisin kaejaspani
Kaua kaja kalkimaie,
Muul jäi jume puie peale,
Muul jäi väge väja peale,
5 Muul jäi kangus raja küle.
Ajalin kärjäs arule
Keeraspin kaja kejäle.
Kes kus kärg: võtemaie
Kond kus kärg: võtemaie,

Ise kuldane ãlalaa,
Kalle rauaone kãesõa
Sutad kulla seemuliseb!
Minna vennalta küsimaie:
„Mis müün isa taasõa
Mis maru ema majásõa
Misõal vodus tehtanesõa?"
Wend siis möistis mulle vastis:
„Mis õal vodu tehtanesõa,
Sinda vodu müidanesõa,
Armuss ära andenesõa!"—
„Wennakene, noorukene
Kas muss kulla küstenesõa
Wõi muss põlin panustanõa?"—
Wenda möistis vahe vastis:
„O õde muru mõdala
Sõpu tilka tilluvene
Sõtar põrme puuruvene!
Kull puss kulla küstenesõa,
Kull puss põlin panustanõ.
Tohat tündmid nõudo,
Sada talve ruskisida,
Õal lãjad ikke esõa,
Õmal tehmad lüpsikull,
Wanna põja hobune,
Sõtarat põlge puuri,
Ehmisõale peksa põlle,
Kõik kingad käbedad!"
Minna siis möistsin nõstin vastu:
„Saagu, saagu ma sõjatan!
Saagu, saagu kalabikene,
Kui õied metsa künsemaie:
Lãjad wakka pull vanga,
Teine teisele käele!

Se oled minuste saand!—
Saagu, saagu eidukene,
Kui õied tehmi lüpsimaie:
Nisa wetta, leine verdo,
Kolmas põimado punasta,
Neljas võida walge, eds!
Se oled minuste saand!—
Wannakene, noorukene,
Kui õied sõtta sõitemaie:
Hobu pull allo hallitagu,
Sadul põlge sammeldagu,
Se peale paerotagu,
Kõbar põlla külmetagu!
Se oled minuste saand!—
Õekene, kallakene,
Õkui õied õiba vastimaie:
Sulagu pull puuri põlge!
Se õied minuste saand!—
Wanna naene väimukene,
Kui õied õenta keelemaie:
Põlegu pull paisku põlle!
Se õied minuste saand!—
Kälukene, noorukene,
Kui õied raja saatemaie:
Singa kannad katenegu,
Singa ninad katenegu,
Singa paelad panattagu!
Se õied minuste saand!—

VI.

Ottsin, ottsin omada,
Kõige peado peni vesta
Kaheõjuurde käukesta!

Ennäe, kus leidsin omada,
Neiukesta näuliste
Põgakesta pääuleni!

VII

Olgu ees mull mehine müüri,
ja taga naisine tanava;
Mahk tõõn ma mehise müüri,
ja tagant naise tanava;
Ainult põõnuska põuktan,
Sagarieta sajantellen!
ella läen ema õlimaile,
Käu nesta kattumaile.

W VIII

Hiiut hiiut, tenga leidsin,
Tongaga ma kaku otsin,
Hobuga ma Narva sõitsin,
Vankhff omal naise ostsin,
Pere ütles: „Perja naista!“
Valu ütles: „Vaja naista!“
Ei ma perja pere pärast
Ega tõpa valu pärast,
Ehmu naene nõorukene,
Rõõja piima noorukene,
Nii kui kulda varrukene,
Hõbedaste hõilmukene.
Nii kui vaske varrukene,
Veraspesta keljekene.
Kaksin taga sõitemaile:
Sõitsin sihna sõitsin Rauna;
Sõitsin sõõru silda mööda,
Muna mägedid möödä,
Sõõru silda nikatellen,
Alus paalni praksatellen,
Minu kübar kergatellen.

W IX

Oi imeda, oi imeda!
Ema nägin Nõu külasta
Soo aga alla heina maala!
Ühs vana tüdruk meratud,
Rauda suus ja rangid kaelas:
Ise vaariku peesta
Anna vaarikut peesta.
Piitsane minul jo pausa,
Kandsin mull jo vaenlasta,
Helsin vana tüdrukuda!
Ehs ilt vanast oli mull vaja,
Rõginalt oli vindel näemes
Vana ei varda vapustamisst
Pikat parda pigistamisst
Vanast saab vöe silda tehta,
Alla sõsse hauda matta!

W X

Nõtku, nõtku näelakene,
Nõtku näela silmakene!
Ära kadus näelakene,
Ära näela silmakene!
Ei kadunud magadesta,
Kadus tööda teljanesta:
Pillutasin uhi linda.
Ära ma ostsin adra põllud,
Ära ma kattsin kõrva põllud,
Nikerdu nisuga pädemed.
Näela nõmmele nähisst.

III

Wana-aeku.

I

Kindaff.

1. Kui Näeri päeval kirjanuff kullasele, siis püüab igaüks, et enne kella tuppa saaks, ja neo müüdi ei jaa, et viimsel siis oma kindaadsi enne keiff üle läeve tuppa. Sellel peab hea õnn sell aastal olema.

2. Tulel mõni võõlaline või võõras rahugile talusse, ja kui ta enne isehumiff oma isiku paipaff ära ei kiiguta ja kindaid ikkne alla ei joone, siis ei jua sellel aastal talu tüüred mitte ükel mehele.

3. Tüttarlapsel* varude ehk jootude ajal kirjatakse paar kindaid abja otsa, et lapsiff viitas ja kihgas töö armastaja neid, saabus.

4. Tähetakse nut maja ehitada, siis pannakse juua rohtu kolm kimbuff, millede siost ühesse muld, teisesse süü ja kolmandasse vilja terion pandas. Nüid lastakse üks veeise lapse kimaff jeale minaff ära tuua. Too laps kinda ära, millesse muld ehk vilja terad o, siis kõlbab juua rohtu maja ehitada torb ta, aga sügega kinda, siis põeb juua rohtu ehitatud maja vaablijem ehk varem ikka ära.

5. Kui pulmadens õlut jamulitakse, siis peab köikidel vaeslastel tegevad, punased kindad käes olema, tähendusens, et õlut hästi ilus ja punane juuakse.

6. Kui noorik peiu sõdu läidab, siis viivat nuo ühe paari kindaid lamba laudo otsa, et loomad healsti sigineks ja head villu nuk kasvatakse.

7. Se inimene, kes noore paari kohutul peiu teeb läites looga peal ära viitab, saab sell aastal kolm paar kindaid.

8. Se inimene, kes noorikuga pulma läeb, pulmad „katki" tantsib, saab jaba kindaid.

9. Kui peigmehe ja minitjale karilloomi kingis, siis siob panuut pada kindaid loomadele sarvi, häidle meele healks ja et nua loomad hästi sigineks.

10. Puut paar pöö elimehel pööma ajal kinnas, tega lava otsas ja hoiab „lehma jaba", kolme „kaitsevaimu" jaoks.

II.

1. Kui nisikaraks äues nädistab, siis peab selle järele rohe käsku tulema.—

2. Kui võõras inimene tuppa tuleb, siis sunnilonge inka istuma; kui ei istuvad, siis virad võõras laste une ülesse ära.

3. Kui pööma ajal nessi tuppa juhtub minema, siis ei tohtivad enne välja tulla, kui pere eakas pönud on, ära minnes virad nälaline selle pere leiva õune sell aastal ära.

4. Wana aasta õhtul või nääri laupäeval tarvas igaüks ühe arji kuue siost puusti, selle aru ümber juhtus kuuskuma, se tuni sell aastal ära.

5. Kui üks tüdruk nääri või lamba lauta läes, nimi sinene lammas mida ta kätte saa, oinas ak, siis tuleb talle sell aastal noh. lapsed, ol. aga ütt, saavad noh. lapsed tale matta.—

pos. 718 —18—

6. Kaeri päevalt.

Naisterahvad näe jõvad kadrina õlletu nii kadri sandid mõõda küla ümber. Nagu eriptks kadri sandidel „ise" ja „ema" eelmedajdus olevad ja neid nimetab „jüs" Kadriks. „Ku laenis tõnas naturene omalt käelt mäega ühe vana laeva raantsu peale (krististe üns lahendus sula peale nis sellel päeval enamiste vaeilik) ja kedräs üsp järj tuli pelt kaaga võetus ka riiga. Nema kei ei köik nguljä kempa ja kena laäjs tegi-vad ja kadri laulu laulejvad. Pääle seda anlt Kadri sandidele radkeid andeid ja nimelt vorsta, liha, kala, leiba j. n. e. selt nakke käes seisab, nõnda arvati. Jämelt mäjs õnn ja õnnis tus, selt kadrit kaijakaatsjalmaa peeti ning nii neil ei antud kuis nad tahtsivad, siis leiksivad nad sõimates ja vandudes ära, millest mitte head lõsta polnud. Seal tuli ka Kadri ämm ette. Ne ol hõlgedest peltud ja ämi julgedega ümbert ära chikatud dunkujn. Selle õle aniga näe jvad Kadri sandid perest pere ja „lockajvad" lapsi. Se on: nad laskjvad lapsi naaga vastüs raamotku st lugeda. Selle eest jaipad nad jälle andijd. Ja praegu ei veel on niisugust pruuki vahka jões olemas ja nimelt siis Tõstamaa ei kelsonda.s.

—19— IV. pos. 719

Vanad sõnad.

1. Sõna sinu sõna.
2. Vihel on hea sõia, kahel see magada.
3. Pere mele silm mäjus koostele ei ämm, nii silimet kaeru.
4. Ükn ja sõjara teevad, siis oma jõe nagu saadad.
5. Pelle ei mure pea, selle ei mulk ega ei.
6. Oel õnodu, kabe kude, kurjad pole nahta nuhagil.
7. Aig tuiras annab liiga, kuba kuuk kaastab liiga.
8. Sõmut parem jõeta, tuvet parem kahetada.
9. Parem ei jahmi jahatada kui tarka kallistada.
10. Siis ei ajasta see ei arust.
11. Silm saaks, süda paha.
12. Selttis segadem, kuleas ubadem.
13. Aja kübja asjale kanga ja kannule.
14. Mees mehe vastu, kaks mesta vasi saaku.
15. Pabur siga, palju viga, vaks kärnas ja maakõva.
16. Hiline mees saab kuldse naesega ka kolme kudunik ei saa ise kudugile.
17. Laisk läbb juvel ukusse kabel ahju paistele.
18. Palju lapsi — laiad silmad.
19. Ega ojae taja kakse jõkkust ei tee.
20. Kigdtud lapse koiab nua eest.
21. Keri on sõjem nui vesi.
22. Täks täna, täves homme, ja ükskord ikka jumu pume laugele. —

23. Pill tuleb pikka ilu järele.
24. Ära hõiska ninda [illegible] tule [illegible] meiste eest.
25. Ükski ei kiida ilu pärast [illegible] ega kes ainu pärast taari. —
26. Ja [illegible] leib ei jõmmi enam ühte.
27. Kus on liud laukas, [illegible] on neid nüa laudu kaga. —
28. Kõlalise ainu, pererahva viis.
29. Merejale piisile ei kasva iial jammalt [illegible].
30. Sõdma käsi olgu pikk, võimo käsi ei liikse.
31. Pane tähele, nüüd maailm sind õpetab.
32. Suvel hangurad [illegible] kaevad, [illegible] pole nutt, ükat kunnida.
33. Kala ramnab nella raelas.
34. Riie ei tunda meest.
35. Koodikuse andeks kulbiga.
36. Kaks linde nõjawad, üks lind kaotab.
37. Nael aitab naela.
38. Surm on lõgetamal nii järk.
39. Iga nüüd küllale kuri ei tee.
40. Mees rammatab mehe hoobi.
41. Rumalad [illegible] nii kadega, targad [illegible]
42. Pikkus pole tarvis.
43. Käga kammutab, [illegible] leivad.
44. Mihes kaeku ütjena kaotad kannika.
45. Kopik nõjab nõjakut.

Armastatud herra dr. Hurt!

Saadan täna 3 jutti, 10 laulu, rahva usku ja 45 rahaütlust. Kui mull aeg maksti annab, siis tahan ma kihnu saare peale minna ja seal vana mere usku nõnda nõnda: minu kaeda peab seal õige hästi seda maksma. — Jäin tõtlest jõudetud siia rätte.

Head terviseid ja rõõmsat rahva vara nõjandust ehk soovib Armastades

J. W. Veltman

VIII Saadetus pag. 723.

Saadud $18\frac{15}{III}93$.

J. A. Weltmann.

Vana-vara.

Sisu:

I. 10 vana endise aja laulu.-
II. 50 vana jõna.-
III. 31. puntki vana usku.-

Faatamaa rahvakonna vabra
suust üles kirjutanud

J. A. Weltmann.

Peli-Paastjõ

1893.

Kaulud.

1.

Õeseppa, ellaseppa
Kalkme ära sitka mualta,
Sitka aela kärra alta.
Wälja aga wana sawa alta.
Kalkme seisa me kõnemuale,
Talwe ajawa kõnemuale.
Ei ma wea ta enne tahu,
Enne ku jaame Pärnu rannalle.
Siiski wõtan wõi ette,
Wõrette ülle aloola,
Otse wesi paistab Pootsi paina,
Pootsi paina pärgu paista,
Sukelmate surmar paina,
Wahemate waesa paina,
Piimate piimat paina!
Kuremaid sead surmatawa,
Wahemaid sead waesatawa,
Piimaid sead piimatawa.
Peksi mind ämarikul,
Peksi mind pimetikul.
Ämarikul ällik mõõga,
Pimetikul pingub paitsa,
Widewikul wingub wõtsa,
Karjub kaswine kuradda,
Tampsub seppa kõning ninna,
Ohuke piiri pihta mõõga,
Wirped selja taaga mõõga,
Kõwa neid pihta pihtawaseb,
Ola nukwid ei napunud,
Käe warred waletsista,
Särmed sõstra sõdamiista.
Eiz nad peaks pihtahawaid,
Wõtaks wastu wendo kawaid,

-2-

Kannarsiwad kaiwa hoobid
Sinnem, kui alwad augutuspd
Lõppeuad si mu nimed.

(Chari Weltmanni punsh.)

2.

Käisin ma tillusse teole,
Ehaaralt mõisa nurmedella.
Kui ma Lõuatul leina niitsin,
Suli kulgias mõisa poolta,
Kolm Kõrpa wärsk. pärlta,
Wedas wenemalda sõdele,
Kambis waegast Kadalat,
Kõr. mull sinni pihla mõtsa,
Olmuesi ilusle kõrwa.
Eha leelsin mõisa kaikamaie.
Oh mu kallis kärakene
Kulda kroonu prouakene!
Tõuske üles Kabelidesta
Ustke aena raami peale,
Waatke aena walla peale
Kudas su kulda raewatase,
Pihmuesi jäimatase;
Waeda detaus wardaase
Sen kudaukut teibaese.

(Chari Weltmanni punsh.)

3.

Kes meid kaulelb laulemaie,
Laulemaie, kuulemaie,
Ei illelb ilul ulemaie,
Kõemu pääsi meid pidamaie
Kuni Kaulen laulemaie.
Eha Laulan Kõbi murde
Kõb. leinatse südame,
Kõb. kõsse kõrgudella.

-3-

pag 727.

Sun laulab, südä murtseb,
Silmad wetta weeretelle,
Pole lohtu leaneida,
Kulmud nulga kilkemeida.
Sudab tunnel südä pali,
Pole parsuda muleli,
Kinnad koolt ei õisseida.
O mulen südä sulane,
Wõi mu pale jaunane,
Wõi mu meel. muretu kene.
Ewer wõind sulttida polema,
Kui ma pihda sulu Kasin,
Suna mulle kanatasin,
Kinafella riidella,
Kaewlella kangaella,
Villafella pedmella!
Südames oh sulle waka,
Pea kael lakse kaie
Pañes oh kal. jaunane.

(Chari Weltmanni punsh.)

4.

Ohi tulep ninnas niuslemaie,
Wõi tulep Kallus tapelemaie,
Wana wiina waidlemaie.
Kinnas wiatse pealse,
Kallus tompu Kapsawaida,
Wana wiinas wainwella.
Ohi Kas kaugud Kalli rantsi.
Pureled sa jaina Kallus
Kiristelled kinjus noera?
Kas Kaad Kaani rabada,
Wõi Kaad Kärre lepa tuska,
Pulma tus pulenemida?

(Rud. Preis nay.)

5.

Olin ma enne härra poiss,
Kibunu härra kannu poiss.
Kandsin härra suubesida,
Wanu härra sammusida,
Noore härra nuusu nesi.
Sealt sain sundi ja sulased.
Sundsjal olid suured jäeud,
Suured sõlmed, kõrged kõrvid.
Need tahtsid sulvel sugeda,
Sõlmel sõlmi tall-tõdeq,
Rawdahanjal harinõeq,
Waske rahmel rasida,
Peenel viisil pulbastada.

(Madi Jaanson)

6.

Wäeras mull ütles: Wõlg naene,
Oma mull ütles: Ole ilmq!
Kui saad anja, kus võid panna
Kui saad laenu, kus võid aadq,
Kui saad palk, kus võid viio?
Ei ole häjas ära müia
Õga ole lõunas linna viia,
Hobuse-ära vahetq!

(Mari Kappel-näg)

X.

Kuusu aga, mettas aulda käga,
Helgi aga leiba linnunõne.
Kagu liha käga muudel suusen:
Kuuku üksi: karjastelle
Saelad lapse laidejalle,
Hilgid hõna mütejalle,
Pahqud paja rajajalle.

(Mari Weltmann)

8.

Härra istub kooli peal,
Proua arna laua peal,
Maatab kaske walla peale,
Kuidas kaeola kaewata nõq,
Walla kapi lai matapq,
Ken pobsja piima tõnq,
Kuljas ööb walla naabrisq,
Ken poisja teibaesse...
Ah minu nulla wõlg jaeneq,
Sinne lõõ malwa maadq kaema,
Sinne lõõ nepsi kannu kaema,
Sinne kui nii daad neidsida,
Jõsaad talu piiterida
Oler mil pihad pihlakaqed
Ola nukad oinapuugad
Kaē warred rahtericha
Üü paar minuga kõrē liiga,
Ken liiga, kõrel perse,
Ken tantsi kõrel kõppe.

(Mari Weltmann-pruut)

9.

Käsi kuusus suusikuusa,
Ohna mängin mannikuusa
Käsi pojad minu põues.
Käsi kuli minda palwema.
Ahna minu pojad isäle!
Eks Teen siile volmed wingad.
Kirjut Teen kiiwu wingad,
Pruut Teen palwa wingad,
Taewast Teen tantsu wingad!

(Mari Weltmann-pruut)

pag. 730.

10.

Neiuneseb noorneseb
Kuiss peaga linnuneseb
Kaber peaga kaeninesebb?
Pange pesna paelatesse,
Sini jiidi linti desse,—
Siis kaame tesa tantsimaie,
Meli varjista kaatmad,
Kas o kasa tantsimasa,
Kena jalga keeru tantsesa,
Mile kalvad seeretabas.
Oeiu neseb, noornuseb,
Kanaseeega linnuneseb!
Tantse kasa, tantse targa
Ete liiga maad ei liiga,
Oega pohmu maad ei pohu.
Siis kaab kulda kandsimisse
Siis kaab sinni laksumisse!
Peiukene, poisukene,
Waata pora orgaile silmil,
Orgad silmil kuldsed reidu,
Horgud silmil kaiged reidu.

(Hans Weltmanni järgi)

pag. 731.

II
Wanad sõnad.

1. Hobusest sõida sui wenda ja koida sui varast.
2. Kui kaalsu an, siis pada ei külmeta.
3. Kui naene joob ja kaitus läb jõuseb, pea wõrge palemegu.
4. Wana nõu nurgas on enam, kui wana kõ.
5. Kui lõppeb kõõ, siis lõppeb sõõk.
6. Wana keal oma kuudega enam kui noor lihaga.
7. Kull elu õpetab.
8. Labi laeted sõnal ei ole kända.
9. Külaps kulu pleua koiab.
10. Kui kõik aitas, siis saaad kambad puhtsama.
11. Kaena niikaua kiskele, kui ja kaenama kahed.
12. Wanus rõdab, ajatagune tahab.
13. Hobune ei weq, kui kee ei wea.
14. Külaps nõht kergs ajab.
15. Hea sõna on padrem kui pada nulla raha.
16. Hea kehtud aiga nõuta, pahe kehtud pillq palla.
17. Lapsest naerab moni noid wanematele rainlane.
18. Kull se põõ, kes lõunat magab.
19. Kaje kunat kiriku, siis ta kiskeka kantsi peal.
20. Kaje paadan sauna, kull ka siis ka laua peal kõhel.
21. Laisk koer, hea õun.
22. Laisk ostab, nunni päe kosja läeb.
23. Laps näkkis, läb kappis.
24. Wana mees waeste woq, musta linne nina alune.
25. Waistlus kare — kahras kare.

26. Lähen ma Saaremaalt Rostfi, üks koer olen igas kohas.
27. Laks hunt saama, jäme juhtus pühkima.
28. Hunt leidab kauva, aga ei rauta sõmdeid.
29. Kala kõdi on kahest ka raakajaid.
30. Sepikst ei ranta seljas.
31. Wõimsal teel on sõgas gõbi.
32. Walekeel ajab maailma pölima.
33. Hunt põgenes nurja nõka eest.
34. Hea jõna maitub.
35. Kaab nõud künka otsa ja tõlupeag jaapaes, kumbki ei saa mujalem.
36. Saralettad nõnda, et ju kahi põlema tähele.
37. Kuri keel on keraram kui nuga.
38. Saab Jakob: pääs üle, siis liiaks raud nael ühe sisse.
39. Kull kunal ninnast ninnust ninni peab, kui raene tuleb.
40. Kui tähele tuntar tuast, siis tähele löö tuge!
41. Kui lapse kaeru langemid, siis tõusis salved ümber.
42. Saastu tuli ja laenu liib ei ole pikkalt.
43. Kuke aga talge ära jõõl, nis must nokku jaanek.
44. Seltsis on segasem, aknas on ukasem.
45. Senna peab taeb minema, nus kirbe põhi ajab.
46. Wanne salvab oma hinnikajat.
47. Hunt jõõb elusja oma naha peale.
48. Lapse mängiasi on jama pulk.
49. Wanadus ei naitse mitte jõudu ega.
50. Hea lapse ootendab, paha lapse pajandab.

III pag. 733.

Wana usu punkte.

1. Kui meeste wõrgu laeva meeste weetaxe, siis saawad ühesja mees laeva eest wedama ja üks roima peal olev noorukraabas paunaxe laeva nimmi, nes sel wõimi laevas olewaid asju peab oma kaegu katsuma. Kui laev on juba meeste weetud, siis löövb laevas olew naene nolm nonda vastu laeva serva ja hüüab kõvast hoda nolm mees laevast välja. Siis pildada sel juvel hea kala saak alewa.

2. Kui hobuse käud ülles on jen tud, ei tohi ja teda mitte sel wiisil tõlli laska, siis hobu ei jaa puhta, waid nagu sõidaes alati.

3. Kui koera kahad minna, siis ommo ikka mõtles kuus, mitte tõsna kui sest. Kui sõda teed, siis jääb naene mitte tsanast.

4. Kui ja sõõgi laual oled — ei tohi mitte kunsti nimetada — kui sõda teed on kunst vaja.

5. Kui ja ühe usi ära surnud, siis pead ja nõudo padud andeks.

6. Kui ja linnu pesa leiad, siis ei tohi ja mitte sinna sisse vaadata ega oma suud lahti teha, nõnda et hammad näha on; kui sõda teed, siis löövb usi pesast pojad ehk munad ära.

7. Kui nonnad nõunsuvad — tuleb sõa ilm.

8. Kui noorik esimest korda peiu koju sõidab, siis vaatab ta tuppa astudes lagesse — siis jaavad varsti perenaise kohused ennegi käde.

9. Kui naine ei mune, siis lapsi lasq Jeesus korda läbi kartja pulkel; kui juba alla tehtud, siis muneda naine jälle.

10. Meesse talvas ei võivad ialgi kasi uputada- kui ta juba tegevad, siis alles halv hoiuse õun.

11. Kui tüttar laps sünnib, siis tõpitasq Jeesus poissmehe pünste pirje, siis jaavad tal hea peiu ämu olemas.

12. Kui pruut „kundi kända" ajab ja tälgist minnes kaevab, siis läheb seal alev neiu kohe talle õue jäule, siis pidada ka peiu varsti tulema.

13. Kui noor paar laulatuspele läheb, siis peiu- rad pruudi oma varjana jalaga kolm korda peiu jälgis tallate — kui juba teinud, siis alla nõiu omi elu aeg mehest ülle.

14. Kui ja nuusil mõne asja pärast külasse läheb, ja kull naaneme vaatu läheb, siis on kull halv õnn ees. Selle vastu on järgmine abi: Kui kull tee peal sarnane ämmetus jäetub, siis katku nõiu läbemarja pereisq jõuda, näi seal kolm korda vastu päeva ümber kaeru, kui juba alev teinud, õnn on hea jälle.

15. Kui surnud pruudi särgiga tuppi välja viiu, siis ei viera jalad ees — aga kui ja jea ette poole põõrad — siis tulab surnu tagasi nabrukäiad tegema. —

16. Kui ja jõgisse sõar ära kapad, siis võtto ta pea- katte ja ei näitab, mispeame ees tulev talv seal olema ja nimelt nii: kui põhi kaevatuspe õhuke on ja viimane ots pass, siis tõhendab et talv kua kaevatuspe õhuke o ja lõppetuspe pass. Nõndasama saa ümber pöörates lõpetuspe õhuke ja kaevatuspe pass; ehk otsad õhukesq ja keskpaik pass, nõnda saa talvega. —

17. Kui naised jõgisse ära minnes väga vägeselt lendavad, siis ei tähendab et jõgar talv tahab aga nii madalalt siis õhuke talv.

18. Kui ja kevade kollaste lipsikad näed, siis on sull hea oun ees oleval suvel, aga kui kirju lipsikad näed, siis kirju elu.

19. Kui ja kevade kõige esimest musta usid näed, siis o sull hea viinati oun, aga kaevavad siis kraafte heina peale. —

20. Kui esimest korda kuue jaab, siis lastasq kohen välja, et ta talliv siis talvel hea libar pidab.

21. Õue tõravalt ei tohi või leivaga püües välja minna, siis vadivad Jeesus jätu ära.

22. Kui poiss laps sünnib, siis mäletasq tõde rõdiuku kärt ümbere, siis alla tall hea pruudi oun.

23. Kui ani mette ei muneda, siis viheldagu Jeesus sauna laval.

24. Punsakad pidada sull viiue vaduma, kui ühele pael kaula pannakse ja viie-tu peale viiuesq. —

25. Kui pea valutab, siis arstitagu teda nülma veega ja luetagu ülemja nõnda nii: „Haraxale hõigus, varjule vaju, kiittakale võin kibedas, mulla linnule mure kohi.“ Siis nadruda pea valu.

26. Karjane ei tohi lehma iialgi pihlakaselt viltaga küüa, siis kaotab lehm verd ninema. —

27. Kui ahjus süppedades mõni liik tõusep siis tähendab see, et sel perest mõni pea lahvab.

28. Kui nutsil võeras talus oled ja palt just sõog, ajal tahad tulema kannatta — seda ei tohi — siis vüid sa leiva jätkem ülesse ära. —

29. Kui väike laps väga palju nutab ja nälte magama ei leida, siis võetagu sia pesast pool nu ja pandagu lapse küün sisse. Kui laps põline peab pannama, siis nimub ta varsti magama.

30. Kui sa leiega nüe asja pärast kohtule pead minema ja arvad — et elu keine sind ära tõvab — siis selle vastu on järgmine abi: Enne nui sa kohtusse läed, võta kolbest õhuvaid sõsa, koppi: kolm korda läbi põue. Kui sõda veel teinud, siis võid ja julge olla, et ja võidu jaad.

31. Kaks elu tuduk küün paaris elevad sonnad enne küüi paëva õpetaja pesale. Õpetajad jõvad varsti surnud ära, et aga ühesnes kuud järele jäevad. Nende kuude jest ettepu viia väike kuud, millest elimene konkle, teine arpi moodi. Tõmbab ta kongulega, seda ta armastab, siis armastab ka teda tublisse; aga ühtsu taast täis, siis kuvatagu arpige. —

Armas Dr. Hurt!

Saadan kulga ja tagant Teile veel midagi kõla kosteks. Mull on tähtmine ja pas veel edasi kirjatta — aga eelkõige peaks ütlema et „talu“ kuft Teil ma olen küa ajani mõtlenud ja ütlemud jiba kõhjaks ähvardaes jääda. Kuid viimses talve murkades on veel viimeid järel, midas ka veel takan ära kirjatta ja tõde põe, et mõni turake veel näitte jääb. — ja et tuleb, sugu seda küia võib — võõmuda küila! —

Kerkadel soradan ma oma elulugu ja paëva pildi ajà doaamatusse — ulun et Teil veel minu teiesele kirjajõle vilumi ja aeg olema,

Head jõudu ja õnn kirjanikele!

Pärstades

J. Weltmann.

J. A. Weltmann.

Vanavara kirjaja Teli;
Postja — Tõstame.

Pärnu maal

pag. 742.

Tõstama kõlk. (3x). pag 743 1. Sauna mees! Saatnud J. Öswel. Saadud 1893 30/VIII.

Kõikses pere mees tegi arwa pojale pulmad, aga tema perekaatjad ei olnud enne kõige pulma ajaks, waid wõtsid arwa sauna mehe käest wõõle ennesama tehma ja täpsemad naha; naha annud aga sauna mehele tagasi.

Sauna mees wõtnud naha pannud päewa käest kuiwama.

Jäänud ilusa linna juure ja olnud wiga suur b. et tema ainukene waranduse tehm nii ära wõetud.

Tõrwga ilmunud aga ta juure seeksne kallis mõisikene.

Tee päranud aga lugu päralt ja lubanud mehele nii palju raha anda, kui tee jõuwat. päewinud aga mõõt maksa pulmast tema. nõudja wõõ raha minda

Sauna mehel endal pole matti olnud õlle päraast laenud ka pere mehe käest maksa palunud, mida tee ka annud kõik jõudes toimetanud kallimehikese ka mõtles mehe täit raha. Linna suure wõimaks sauna mees annud küll alewat. Sauna mees lõunanud wõõrastõ õlle wiega õlle kulga raha ust kes ole ka wõõrastõ õlle pealt ära raiunud Tasel päewal läinud sauna mees matta tagasi wiima. Sis küsinud pere mees, Kus ja õllega nii sauna tegid?

Sauna mees kostnud nimetsin tehma naha ära ja nõõri wõõrastõga õlle ust saadud naha. Kui pere mees nimetsud tahe

lehma aeka ees jubas nii palgivaka jaab nii palgi lehma
jüri well emeß kiwe naija ütß. jaast.
Tapenud ka jüri kõik emeße kaanud maha. küljenud ära panna
naha koorma peale ja läinud kiwa mäe jumme kesken ära
minema. Lihmas raietud aga naha pee mehe. küljes ära jäid
et nad jabo haigema olemad läinud, nüüd olnud pee mehe
[Kõige läinud ülemaks]
[jõeha punta]. Kodu tagaß jõudes wõtnud ka emeße poja wed
abiks läinud Jaama mehe juure tappinud jälle. kotti
jaanud oma wankri peale. ja tahtnud sinna oma
mees ära apteeki. Pe peal tulnud aga se Jaama hallmehe
kaema kaigaga waastu kes Jaama mehele naha annud —
Se märkanud mis lugu on ja küsinud se piigß Jaama
mehe käest kuss jäänud! Ma ei tea pea kiwa kirjutaja
ei mõista aga seltsi ega ütß: „Hall mehikse kostnud laß.
jaanu minu mõisa ma annan. selle jälle aß emeß loom
kaija kõik. ümb. Jaama mees läinud õnne mis lõp
pes kaubaß. ütß. Hall mehikõ kinnud kotti ümber tahab
Jaama mees pugenud wõõra ja hall mehikese ülespitse
pee mees peab jälle õnnitsi ega jaanud ütß wankri
näõr ehmud nii palju pirtsi. et kiwa. tükk maad gaes po
ehmud. Jaama mees ajanud ka omad kodu. ja olnud
õõennus et jälle nii lugaß. hea. kambaga kokkus jutlema
Pre mees aga mõtnud halle mehikese meele. kõige kõ
ja jätnud kiwa. kesiste. Kätte tulnud se oma kõõsa
jüri mees

jaalt ära läks. kotti kõigi kalli palunud minnß oma. kotti
pärgi. aidata. Pere mees vastanud mehele. ma peab well.
tagaß näinud kuidas jüri kotti ülestõstnud ammuß jälle.
mütsu otsa olevat ja tulnud jüri kodu.
Peal näinud ta ainaks ehmatuses. Jaama mees juba kodu
olnud ja wed. juur kaa ilajad ka. Ta läinud koha jaama mehe
juure pöö. annud küsimud nii kuyß ta nud elajad kõik saanud
Jaama mees kostnud olleß must pisikese. pikk olnud jüri olleß
ma loomi juul rohkem saanud et mees ei tema asjadega
ei viitsi. ruttuga tõmmud ülß aeg olnud kaßi. Tahtnud minepiise
mußß jälle kodu alla. Pere mees kinnud jaab, läinud
jala peale kodu. teinud eneßle ja ka. pojale pikkad pikkad
pükid. jüri pugenud Jaama kotti. jälle. pärgi. panud kotti
wankri peale. ja hakkanud ennast mees poole. minema
et ka tema ja tõrge ni kaugelt saada.
Mõne kilomeetri ~~pärast~~ läksnud Jaama mees poja kotti. Pere kohta
teha. A ta jüri kaaste näib ka. et ei. Tahtnud wõõra. rahvast
nüüd lahkuma. pugenud ka. wastu mehe. oma wagunid kohe põhja
natuke. ja päraß. tulnud ta oma peale. ja jõõmunud ei tohtinud
kuidagi. ülß. näha. polnud ühtigi aga. oli. Jaamad. juud kohta
teha. jüri läksnud ennaß jälle pärgi. olnud natuke aega kadunud
tõrs. nüüd jüri jälle oma peale. ja tahtnud ka. juuß. pall. pall. pall
~~tagß~~ pugi mõtelnud et ja kuidas. panläß. ja ütlenud mutti
ikka. pallaß. vaid ka oma elajad. ja ahmi. Pere peale pöö.
ja ehmi midagi. ei oßtnud. pugi küsinud val. mõni kord aga nii

waatlejad ja jaamad kommanad kokku pühmaks ehk ja
ja kuhmad et ja ära upprunud pühmad ja kokku matmad
maha. Panna mees alamad jälle jaadma ühmaks kukkunud
Wanamehe pooghab tuha ilmaski pöletama kalmud
paid tehmad veel. Panna mehed kaas ongsta kaevis alumad!

---

1. " Ega ringitud kohuga jutlus ei või waadata / ringikud asja wäärikult, a pea mitte arutama.
2. " Ei minu laks linnu pead tulle pistma / ei minu mõni parandus a tuhe linna puistamine jm. t.
3. " Wiid on tuli tõkkus —
4. Kuudil ühtesja mehe mõtted ja ühe mehe jõud
Kaks ühtesja mehe jõud ja ühe mehe mõtted
5. " Kuna kukkus ikka kõige ungega pihi / ei mõni nimetusi ränitab. —
6. " Kes ilma linnu kinni paneb / ei mõnigi inimesi paraneb
7. Seda kannatt wõib mitu nädal wilja ees / selle wastu wõib waba wõtta nädal aa.
8. Kuna sandile laiba läks ka tahab koeri ka saada / saagi kuuse juures
9. Palju räta aga wähe wilja / palju rõõmust sui nädalaga saada pole
10. Mida rohkem koeri jõe ääres laske —
11. Ega rahal jälgi pole nälle kes ka ta tahab / see ei mõtle ega wanaspäa räägi pole mõtlemus ega mõtlejad on nälja, kuhu ta kes ei mõtle ega tuua pole jõe ääres.
12. Olen kui usp ohnas põues kannud! /
13. " Pigistab aga laiba jälgi kinni / ei mõnigi ei ainult aga ei mõni ühes jõe ääres
14. " Panna linn on ikka kõige ligemal. —
15. Metsal jälgad wähjal kõrvad
16. " Pane wiha tuha ja jaada metsa! / ülemtähendusega inimesi /
17. " Kus legijaid jeal nägijaid
18. Kana warbajaba jälgi ääres / ei mõni ei wanaspäa jälgi ümber.

19. " Kolm noort-emme jea-jõulu / ka ei tahes kõnnida vana-aasta õhtu
20 " Kenadega magama ja ärgadega üles / laiast ei minnagi
21. " Jõua oobid on kvahgis wahetamad nii kaua oobid!
22. " Tema mõistab jealt jugada nuo sõnelda / mõistab jõul küla
23. " Ega lee teinalgi mõõda külge maha jooska / jaaksumi jõuga nii tahad — ja
24. " Kes nüüd nii ruttab on nii jõina tark oled / nüüga täimad pealeõhtu jõuga
25. " Ja tahad meie liiva jõiva piistada
26. " Sõber norrib naabre pea / endise jõbra, nüüdse viha mehitpimes
27. " Kes käige viimaks ~~saab~~ saavab / see saavab käige parcemini
28. " Tagajale jäävad ikka parmed —
29. " On mees küll nii tüja nuchi korda pole. —
30. " Tahamine ütleb aeglasele raagakel ennes olevat
31. " Kohtu üks on siis minemiseks juur küll aga väga tuddes on tema nõtsus
32. " Kaeleb kulb pead. — / ei tulemuda —
33. " Minul nago Maria kunst / naerad
34. " Aus-tõde ka jaigaga wõtta, aga pruuka ei wõi muidu pangegagi tema / tõmjate juures /
35. Aus lund pühib ikka paremine sui wõna / nii jõua /

36. " Igel nõel annab head ja wead,
37. " Jumal lähab üle aua / nui lähemale nääm üle ihu näeb /
38. " Näha on aga näppu ei jaa / iga wõimata asja jumalu
39. " Kõrrna tagajad alles näijad / kõrre-inimgi ei näha
40. " Les käeg jõõb le käeg ka teab — nuni ise õnetani
41. " Ükskja aimtiid küünus näalg. —
42. Kui a jaun jaadud nõnda. ka kaamingo —

/ nui kaegelt mõni kaunilt aga ei jaadud
nii nui ikingihud lüs allaeg telle jumalu /
kroonumata ja ütleb ausse nii

---

pas 750.

Vana usu raamatust pag 751.

1. Kui mina ots lugelen. / Kui paar sündimas ehk käpmaid
2. Kui kõrvad lugelevad / Kui tähemad ilmad jadanna / pünnid
3. Kui jalad lugelevad / Kui paar palju käia
4. Pahem silm lugeleb. / Paar nutta
5. Parem silm lugeleb / Paar naerda.
6. Pärna e wõi muidu tulle wiisata / et tähma uhar rahas ei tahaks
7. Taha pääval e wõi pead sügeda / mark et tähmad halliks
8. Reedel e wõi lambaid nüita / et nii kui ühes e jaa /
9. Reedel e wõi hobuse rangist parandada / rangid tähmad rullaks
10. Tuba e wõi pool pühkidaks jätta / tähed e jaa mahle.
11. Pühkmid e wõi ukse alla jätta / nagu est tähmad minna.
12. Vett e tohi kaunu pallata / Lapsed jaavad nappu sunga.
13. Kui kwade kommad ühmyga kord a wälja rehtse / kis paar
kirw. lauda ukse alla panema. ja selle wiisiga tähmi jäle tähma
mitta emme kui päew on mado / ussi / ara surnatud
14. Iga tähma sabs otsas pea naturaline karwa ära leikama.
ja panga viie penema / kis tähmis nätt ja wäes kaunis kirw
pääle ara pead tähmadele mugitada aiodama.
/ mõlemad tähmad näha et jõnad peab a haaka /
ja ühgas wõid paar ja aga hiirt ehk nagu raud /

15. Leiva ehpi luua ja labida jaab ikka wäljas hoidma.
(Nis jaavad tütred ilgsad mehed).
16. Kui tütar lapsi sünnitwiwad, siis wõõjal kaks põlle ees olema.
(et laps mitte wanaks tütruks ei jääks).
17. Kui poeg laps sünnimise wiiakse siis peab ühe tütruku
asendust (vendaskust) tütrus wäljä laskma Mehe sõbra olema.
wõlga türa panema ja siis lapsele pähe ja poisi wõimaks
mitt ülle lapsega kohta asendada ümber jäägi saama —
(et poisi vneho põlves kus ja ärkka naise jaaks).
18. Kriige paremm lahmba mütmese aeg on nelja päewa hiinal.
19. Päjä jaab ei wõi lugeskaga jõua (läppi) jaavad muidad korrastamata.
20. Eened peawad jaama. mere tuulega magab ilus ookeanil jaavad pehmeks.

Kulo tütred ärkesed,
Kulo noored minkesed,
Mis tul wiga ei ei laula?
Kas tul kurkus kuiw aga
Wõi tul rindus ühje tangud,
Jun laes laasi / kaasi / killud
Kulo pikas pähnle kuored,
Kuigi ohtu hiljadel
Wõiwõsu wõrudel.
Ja hajä kuiva kaasadel.
Kulda metsa kunjedel,
Neid oli mäli inworte nidu,
Kaugi kaju ärkeste
Oma eide kellakesta.
Oma taad i taimekesta
Et praalis peiud wäljä
Ehitasi tütred ilusaks
Panud pähe päzerikt
Särgi krausi rooidesse
Saatnud metsa lunginaie
Ainal puigo otsimaie
Käänud tuua tippudesta
Maada maja ahelesta
Käänud kulo kanawaga.
Wõõrmed pine wärawaga.
Peal tulid praato puigomoori
Kulda mees, kulda ämbarella.

Tõstab mütsi ja kerehab
tere tere meiukesi
tere mino armas armine.
Siis jai wõõngawas Rünoke.
Mahedaks laks maiuke
Lahedaks laks lõpuke.
Armulikuks laks armuke.
Kulo aga oiia ootus tuua
Naib et pojal neiukesi
Ikka ootawais päzjedes
Wana aga eita lubjet ähes
Astub jummu ligimalt.
Tuli jummu ööe poole.
Mino aga armas pojakene
Mijukesi wõtkeb ja minob
Mino juhiks mino tuuks
Mino oma armas armuke.
Seda ma wõtkan seda ei jäta
Seda ma wõtkan mino tuuks-
Mino tuuks ja juhiks
Kuigamma armuu armastusi
E mas kaimtus kasvatusi
Kõbe aga õrgel äätsutusi
Kulda pazil pazustusi / kasvatusi /

aso

II Laul.

Ärmudtsimad tiurda tammed,
Maha ma raipsi vanda tammo
tüst jai tükki tünderida.
Laswast laewa sinu puida.
Aesast orja kirwe warta
Laastust castel jõõma lauda.

III Laul.

Aemales ainas pojasja
Kõba aga käärjas põesasja.
Tule aga jüs wanni mesi
Koppi minda kokku jüsi.
Wii minda ära kodusse.
Pane minda pane ääre peale.
Sealt minu weeren wirde jüsi.
Jüs jaab hea õllexe.
Ja jaab range walgexe.
Jüs nechd lähwad matjuse müsema.
Waeset tanuta tenitsima.

IV Laul.

Wat sui minu hawaan laulama.
Laulemo ja cassima.
Jüs jääb kõla kuulatama.
Ja jüly walda lesatama.
Kubjas kuulatab kuuesse põesas
aida anues kelli sawawasa.
Kilter kirju lapikuja.
Tuukar aida lääwe peale.
Kärs mõtja toeppi peale.
Pruus akens waami peelt.
Ei jee tüdruk pole töödatiimed
Waew lapse pole waewa näimed
Ei au wenni wesite kaga
Ja au kepin kanja kaga.
Kui ima kuulsin kõue koksin
Ma olen kepin kaal kaga
Wenni pawaste bõõsa pinuta wesi
Kus ja need laulud appi
Kodu kangasta kuldamas
Hõbe lõnga lõksjatamas
Lõnga lõin ja sõna jain
Aru sedas äertamas
Kõla põllul kündemes
Seal minu lapsed laulud appi

V Laul.

Kui minu hawaan laulemaie
Laulemaie lasskemaie
Laulan õue mul aida
aida tena mu talli
talli sisse laterisse
Laterisse laukuwenna.
Laukuwennel jadaka.
Padulalt jaksa mesta
Saksa mehele suld sõbra
Tüdrukule kuldo tudi

Kõla kõla kuuldaja
Kuuldaja kuuldaja kõla
Kõla kõlajate kuuldaja

VI Laul.

Kõla äed ärkejad
Kõla poigid pooleteenud
Lehmi kurni pillumas
Tüsi kurni mulmaha kukkuwad
Kukkuwas maha kiriwa seda.
Kukkuwas mo ede ana peale.
Ei ega lehti ana ukseje
Ana ukseje nalmo kaenud
Mis ei jeal andas tegi
Kudus andas kuldo wõõda
Sõrgutes hõbe lõngakeste
Mina eidelt küsima
Kõlel ja kujud kuldo wõõda
Sõrjatud hõbe lõngakeste
Kõlel minile mes jimale
Ja jaid wara wajeva lapsega
Wera ainede imeta
Wana leske leppatseda
Ei antjide ainuke
Ega tiirwaste tuela
Tütrese taimese
Ei wõi kõnsta ei tõnta
Tunnal jo kiristo kirjutago
Weime wanna wolmistago
Minu mull kesnab mulla peale
Sini kõlle jelma peale.
Kullerpuppu pulmo peale.

pag. 755.

Kadakas mull palla peale.
Salakas mull jalge peale.
Kina lepra kõha peal.

VII Laul.

Tja mull ütles mõjuse.
Ema mull ütles emaajuse.
Et ma e. jumalemd jugu pööda
Jugu jõõla lugu joota
Pot pot pot tulew sadda
Ma tuen õue õlle od rad
Tanawalle tango od rad
Kopkemetsa pruudi od rad
Tuli aga putsi siis Poola maalt.
Sai sawe Sanga maalt.
Põ minis õuest õlle od rad
tanawalt põ tango od rad
Kopkemetsa pruudi od rad
Hakkasin pukka püüdemaie
Sain Eäis pukka sarwist kinnis
Wis nasin pukka wastu maad
Werelel wõitsis Wiro maale
Seened joppid Soome maale.
Sealt said jaw ja sepamõõred
Wanadkõnad warba wõitsid

Laulaks laulaxes ei tohtegi
Kaxdan laulust laiõetawad
Häälest äbi tehtawad
Sõnadest muid jõnatawad
Ehk on ruuljad ruunuja/ pääja/
Hääle wõõjad wõõnuja
Mall on häälõa häästi laulda.
Kuida kuuxo kuunõõda
Ma laula mere meljadesse.
Mere ääred heina maasse.
Mere kaldad karja maasse
Mere wagu wõnu maasse.
Mere kiwid singa desse.
Mere urgad orgadesse.
Saadan kaja saare wahwal
Suunata kaja Saxse wahwal
Äbi ma annan Harju wahwal
Kerkest lahe Kihnu wahwal.
Heina saawad naaba xas wõõdatta.
Põhuxi tõuna ette anda
Aga saawad ahju sõendada
Puida pätsi käpjetada
Laewa meeste laewatõõja.
Paistis silmi kiwa pohja
Mere ääres mäända metsa
Läpi laewa liikuda
Läbi laewa linnata
Läpi metsa marjina
Kuna mehes kõnõma
Siin on Kuusamaa saawa linda
Siin on Lõuema halwa lapsi
Siit saab laewa jalamõõja
Kapteen käsuli kulgeseda
Madrustele masti jeeida.
Tüüri mehel Tüüri jeoomõida
Waidan abi aruta
Laubiree siin lõpeb otsa
Laks lõhub metsa
Maitsa saab ka juurta pätsi otsa

järg jääb tulema

Saatsid
J. Õõvel.
Tõstamaal.

pag. 758.

pag. 759. 1.

Laulud!

(48).

Tõstama rahvakorraga

Saatnud J. Õõvel

Saadud 1893 17/IX.

I.

Ellede aga peig oli poisike
Sõitis Soome silda kauda.
Kuuva maas mägedest mööda
Hobu oli alla kui jõe oja
Mees oli peale nii leppane
Kübar oli walge mere vahust
Wöd oli wolgem mui peigo
Hõlbalt oli kõrsi mere kõrgjas
Wöd oli kõrkum mui peigo
Kübar oli pikka pilli roogo
Wöd oli pikem mui peigo
Kübar oli õlle jõe oja
Wöd oli õlgem mui peigo
Kübar oli sirge silla lauda.
Wöd oli sirgem mui peigo
Kübar oli rambus kuuske mütsis
Wöd oli nendsam mui peigo
Kübar oli lahke laane leppa.
Wöd oli lahkem mui peigo
Kübar oli ainas aru saaja.
Wöd oli nendsam mui peigo
Sõit oli Soome sõjatoime
Tuim rumb oli sulla toime
Kajakas oli kaarna toime
Wöö nui wihma ~~ei~~ wihmaga.
Kübaras oli kiriko kirja
Saapad nii nui jahtpõl jalgas
Nendsarjalt waatamaie
Akna lennuga mile maile
Ilusti minu juudaks.
Ja näitse minu juudaks
Ilusti minu juudaks pikkuiks
Peo pealle pähkelile
Sugist jõe lähaga
Kuwade kaua muenaga.

II.

Mehed oli eidekesed
Jõe mudetaat oli laadike
Wüid olid õlle kinnos
Wüid olid piima walmis
Ema wõimumüüs
Mis wõimumüüs
Ema wõimumüüa müüjatsile
Tõmbelda kalevipaari
Ema nui müüjalt tükeri
Anzjal tõmb alva mehele
Pool toobi wiina eest.

Wiid jalb tuba tuxjama ie
Tua murgad mutem aie
Wiid lähe6 tuxjat tööd tegija
Waljalt töö päämja
Teus boivens pölle jeeallä
Laia maare kuna maallä
Eidekene ja hellakene
Kui ja täna mutsi u mutsi
Oome mutlad ja amuli
Paraid jull palub pühkijada
Kipud kaped kiriinjada
Lupikad traagnad lopulajad
Kirjo ahun jalb kipendama
Halli lehm jalb kambuma.
Ei ole kuna andejad
Kölka ette kandejad
Joogi toowri töölejad
Jee ette jajajad
Lammas jalb tanta näägina.
Pigi jalb tanta jiguma
Wiid lähe6 mui mene jeema
Wiid lähes mui taadi taima

— · —

III

Kille kuna maal ka wiis kenni
Laaja kuna maal ka wiis kenni
Kes läks kauna nopima
Lüja läks kauna nopima
Nopis kauna natuke ig
Kes aga kuulis mutte kuo
kuna armas pääke
Mis ja mutlad Lupine
Kardan kingad kuluwad
Apajatiste argumad
Aja aga mutte lõjake
Lahme oome lima paadi
Astame jull mued kingad
Mis ei karda kuluwiist
Apajatiste argumist
Jüri Lüja tantsuba mis wõppab
Siis ja mino jüda tuxjab
Jüna aega Jüriku poole
Mersi aega Mardi poole
Kiri mide kirja kauna annab
Minime minad jaame saba
Panume laugo läwes ette
Sõidame jüri kuna poodi
Jere annab kauba mehed
Jore annab paja jalled
Jõutse rattin autse rattin
Joogi kaupa ligeima ale.

Joogi wälja pälle tainud
Kõrwa ehed kalla rahad
Sõrmuksed ja kinganahad
Ostetud jalad sõiku mued ajad
Mei nõutsid ennast mued ajad
Lüpsike allekse lahme saadis
Panume jüri laugu ette
Lapsine laugo kinnatis
Kirju paab tõmäka
Kutsume sõpsesõpsalapse
Ajame kapsa aju ennem
Jüs paab sõpsesõpsa kuulsad pulmad
Laaja talus tõpsep pulmad

— · —

IV

Siile liile jõrtike
Kõlis, sõwer sauake
Sõpsep hellakesed
Tädake ja tõmäke
Lõgake ja lõpetage
Kille ig ette jõuab
Kellel pigo wastu jõuab
Kille keal jüs häsla postab
Kellel pigo mütsi ostab
Mutti ige edemeid
Meeste wäle wäkenemad
Sõnske pereja põnske pereja

Ottse mail mued mõisast
Tallinnast laage mued tanad
Pärnu linnast prunditajad
Kõla äed ärkijad
Kaja äed ärkijad
Wiisname jõrtid jüa paiwa
Jeome sõpsesõpsa pälle
Laewaga laia wälja
Kõgume sõpsesõpsa kuulsa saabad
Ajame sõpsesõpsa kõbe ajaid
Õpetsep hellakesed
Õhtu jõuab päike soojet
Ahtu tuuakse õled tubade
Wiisewiis wiib magama
Kuiwad pääd ridadesse
Kahwatsa pead paaridesse
Jgs anna, annaga
Jgs kaeja kaheksaste
Kellel pole oma äguilina
Kellel pole kaeja wõi kaeja
Kellel pole pigo ei õhtu piikja
Aigo ikkagi minda põtsib.
Ühte sõpsa hellega ma sõmelen
Ühe sõrwega sõnelen
Hellega ma kaski löön
Sõrmiga laulu wõõn

Heidan tühja jängi jõele.
Kübje pöörsen ja pülsma leian
Selja pöörsan ja jemma leian
Kus mus isiken iste igune
Kus mus nelläm murjad marjad!

V

Kus oli kuulda kuulus tütrek
Ja oli näha nägus tütrek
Jumma Jalme ilus tütrek
Ja oli kuulda nuudus tütrek
Kus oli kuulda nuudus poissi
Ja oli näha nägus poissi
Taa Jahan oli kuulda nuudus poissi
Ja oli näha nägus poissi
Jalmeike ja öieke
Linna Jo ringad nidunad
Jeoma Jo pajatead polunud
Jemma puid linna maile
Linna kaile penna maile
Kallemale kaugi maile
Jalmek lubas tõna soluma ringad
Lõud aga ringad uunuis ringad
Kahed ringad naeksi järed
Sai se Jalme linna jaanud
Jalmeukesti ädet pajatead
Neid ja mitjest jõkvatied

Minas ole aga mingi nahka
Kandaseki aga kaes nahka
Tähetäis oli täi nahka
Kes nel kingi nidu nahka!

VI

Oleks se minnoolemene
Tuljues se minno tegemene
Küll minna tiaksi minnu tuksi
Ma panens jaksad jankimma
Ja kaloposad tantsima
Kesjad minis jaadaks pörgu tule
Jalo pojad taeva tule
Ma panens kähad öistama
Paulid põldu seinduma
Mamsid maada mäetama
Oleks se minno olemine
Tuljues se minno tegemine
Küll minna tiaksi minnu tuksi
Ma teuss tüa tuulo peale
Mesa mesja kaede peale
Jamma jaaie lehe peale
Selja linna jerwa peale
Jealt käigat kaudo Kiia laksjad
Kiia laksjad kiimi jaksjad
Petsanik jaa tramemad

Mõni mõtles Kahro mäele laeva.
Mõni Tartu tango laeva
Mõni Soome silgu laeva!

VII

Waatsid ukse noorikuhi
Käiwad ukses sui ineed vojad
Käiwad jalkas sui ineed jaksjad
Kiwi pühad neil kiirgawad
Ja pajatad jälgas neil päjawad
Pilnajet nõõrid kuue ees
Ja pun pöönad pükse ees
Wäe ta neidu neswawad
Maasse sui mesja tõugewad
Siin Cille jäguwad
Soome vaja õibuwad
Nekab kobuse koidema
Warsa kappi roaluma
Jalo jäni jädema
Peos ta andis pennid heinad
Kaus elus ta kandis pärad
Ilma otsi teadmata
Ilma side teadmata
Siis haaras jaani tegema
Jõgas jaaksjas tegi jugara
Jõgas roitus tegi nidama
Ja päiwa tegi pea aga palga
Ja lauge laskis augu
Sai se jaani walmis jaanud
Mis all jaanud pundimessa
Kõbe aja ja seulda bocka
Kõbe pütja pungi peal
Siis läks ennal pruuti wooja
Ennela pruuti wooja toonna
Jaiki mis mesa mäkjes
Aja käsiwad käiajad
Põllu pundwad pörgajad
Põlpas kuulis teine nägi
Kolmas seäjes seus ja läked
Mõni mõtles ku tirgumad
Ja ku raja raagumad
Mõni mõtles juiswad juure laeva
Ei jõeln ku tirgumene
Ei ku raja raagumene
Ku tuleks kõbe ta aja kalla
Kaegus seulda kaaga waatu
Mutjes seuse mulle kodune
Aeras kalle tärkenene
Jaitis seuse kalla
Võitis neiu ukse pealt

Kuppar maha matsatele
Sappa ramad rakvatile
Aknas istse nõroga ~~tilgipas~~ tuppa
Kõpsi kohe jõogi keppa.
Pere naine oli kena
Läks ta kambrist kalgatoona
Otles päimes istu tooli
Istu tooli lange lauda
Mõki mui mugu võina
Kätju mui kala leiba
Võta mui põlda leiba
Sagi kui keewad kana munad
Siis ka kõlli armsa
Mis sinio nolli kanakene!

VIII

Õuri päri pääjakene.
Linilõvi lõickene.
Kus on sinis kuldapesa
Metsas kuiwa kuusa otsas
Kus te kuiwa kuusa on jäenud
Wana mehen maha raion
Kus te wana mees on jäenud
Wana mees on ära surenud
Kus ta maha matti
Pekka põllu pääle wagu
Kus te pilli wagu on jäenud

Wiskat on hõbetau pilliwoo
Kus te wiskat ülejäenud
Kõwasi kuldatau wõtsati
Kus te wõnasi ülejäenud
Kõna pibliud jõuiwo alla.
Kus te nana ülejäenud
Kõna linden Liia linna
Kus te Kõis linnon jäenud
Kõia linnan ära põlen
Mis jalt linnast ülejäenud
Waene nõrga lapsega.
Lammes langu tallega.
Hõbe hobu tähkoga.
Wees jalt linnast ülejäenud

IX

Mude taat oli tarka taato
mude üt oli illa ütte
Ta oli teinud põllud pulmad
Põllud pulmad wäigal waatud
Ta on tapnud jõlle hääjo
Mis pak ilmus ikkes olnud
Ega pole põlwed põlwi teinud
Aeti tehtud talgo lauad
Ees aga otsas oinu praadi

Taga otsas talle praadi
Kesel kirja linnu praadi
Mail on tõna talgo pai
Laske seinud sakka säia
Kuiwalt ei wõi üksi jüia
Waewed lapsed neiukesed
Sukke mehid jeijenna
Ta parandab paarinna
Õige hullupt üppsel
Õige wälgist aaiake
Tõn on ja ja ja silmad
Aia silmad ja aena silmad
Kesen tandsultajem
Kinga kuruh senadem
Aena wõrile ilusam
Ei saab wälja waatelud
Paaristuen prosijad
Kes oli aadas ei ees otsas
Ei on lõgise laua otsas
Mango maitse maasis pajis
Ta oli aadas ei otsas
Ta saab lugise laua otsa

X

Mõistse mõistse mõisa mehed
Aiwase walla wanad naised
Kuulge kõla wõwed neiud
Mõistse minu wõis talasta
Aiwase ono aiwamiota,
Kuulge minu kena jutte
Wõid on tarwas tääda saadud
Mis ma mulle unes näinud
Aena puu oli mede õues
Kadakas oli mede kambris
Aun kaske oli aena all
Wikerpuu oli täästa all
Pihelgas oli pino ääres
Kõik muud puud olid ümber ringe
Kui ei mõista ka küll minu unistaa.
Aena puu oli preemidse
Kadakas oli wõsilane
Aro kaske oli ajamees
Wikerpuu oli peiuke.
Pihelgas oli peiuke.
Kõik muud puud olid pulmalised
Wõid on tarwas tääda aastud
Mis ma mulle unes näinud

XI. Pulma laul.

Peio langad linnukesed
Tarkame mui minemma
Mui sõrd on sõjo minnema
Kohnus kaerikigo pütita
Ma käsi sõlgi sõtatamas
Alu all käsjäs kulumas
Peig meie pumane oli pino käsjes
Ajo meie kall oli aja mõlgis
Õrpilese sõnn oli sõõgi sõlgis
Kirmusi kuna sõrvisida
Karjusi kaera terasida
Peio langad linnukesed
Me oleme pelgi pahe linnud
Kukji heino me pulmitan
Salve kaem me kaotan
Selly tego me leiba jõõmud
Wiis aga vaata piima joomud
Kõhne vaata õlut jõomas
Wiis õsse ruhjasje kunde sõi jai
Malk oli all ja malk oli peal
Sub täis heino kesköle
Wiis õsse jalasje saadesje jai
Laud oli all ja laud oli peal.

Kamelu täis kaera kesköl
Wiis õsse tõsse linnse jai
Koorake oli all ja koorake oli peal
Ja sun täis sisu kesköl
Wiis õsse vaadisje pünõsse jai
Põhi oli all ja põhi oli peal
Kortel piima kesköl
Wiis õsse vaadisje õlleso jai
Wits oli all ja wits oli peal
Kann täis õlut kesköl
Weed olid viiska sunred jõõgid
Wüid hea ame mui minnema
Meie tee on teatemata
Meie aida ja rajamata
Mul on kodu kohun lauda
Kõik tahtwad häste ehtida
Wäeres te wesiwaramistada
Sääme kuste lango lauad
Juba remlusse talwad
Juba nähesse paistawad
Tulge tuppa tuisu eest
Alu olla muisu eest
Mul on tuba tuiwak ööbida
Mul on sauna saada
Mul on tuba tooss minja

Mul on maja maas minja
Mul on lagi laspidesse
Mul on parand pabertis
Sün mul lingab piima laas
Põlgab õlle toopine
Lingab ame praake
Wilgub mutter joja põõsi
Sõõge viskad jooge viskad
Sõõge vaese meie majasse
Tooge rehma meie kojasse
Sõõge vaese meie waiada
Sõõge rehma meie õlule
Aga viskad seda karikse
Ehk mul tulek kiwast pundusse
Ehk mul tulek kalasse kaibutasse
Ehk mul tulek kõhasse õlut
Wõi mul tulek wiisse wõtta
Mul on põrket seina taga
Kõlid pepsad näsida
Wanad naesed wenetawad
Sauna naesse saatwad ahju
Õlut mul annab ühte tsa
Wanade nõued viiskawad
Kõik mul kenab kõhtane olgas
Wõlg maksab waene olgas

Kui on pundus siis täisine
Kui on tanwis siis täpane
Sõõge viskad jooge viskad
Kõht oli õhi tuba käies
Tuba käies maada mõeldes
Et tal sisjaks selle selgas
Et sisjaks waas wammus selgas
Tal on pulgad punaste õlgas
Tal on nokid naba otsas
Punatare pulgad punaste otsas
Ja neid nakkid naba otsas
Wüid te jõõle waese meie majas
Wüid te jõõle rehma meie kojas
Wüid tal sisjab selle selgas
Wüid tal waeab wammus selgas
Häste mul naeltud lango lauad
Ees õlgas arja jõe praadi
Taga õlgas tehe praadi
Wanal on aga wajika praadi
Kesken kirju pardi praadi
Sõõge viskad jooge viskad
Ei tal punidu pudelida
Ega tall wähekest piima kraasid!

Piioke ja pojśike
Mujt jaid mujgad
Koik jaid kõrgid
Ja jaid muste ja sumala
Torwas kuudi ja tõbis
Kus gead mustaga minema
Sumalaga suttema.
Tõbijga tõttama.
Wiige tend Wirole jõle
Alla Wiro hallikole.
Pse tend wiele welle
Kuula kurikala
Seitsme seab jõtiakala
Kahekjanna waali paikala.
Sis tooge wälja mui kõrwa
Tooge mede wahge peio kõrwa
Otten mees ümber jälle
Warss wana järji pool.
Küll mehe muutul mujgab tõõda
Tahmane tallab tadajt
Lõnis kui ilus chibumoss
Peiokene pojśikene
Ära ja mutta
Ära ja murga.
Ta on tulene tõõtegija
Aida tulta olandiks
Kalwu tulka raunatlik
Tara tull ta ~~xx~~ tõjane.
Ei woõlla wõtid ämna käest
Ega ta kulpa korraga.
Waid ta wotab wagujelk
Kumi aeg tel ja armab
Mille jaoks tend kodu kantud

XIII

Pere ja hellake.
Ja lähel joostes jõrdekule
Silma nähjs näjakjule.
Kõrwa kuuldes kõndijale
Emme wõim olla kaswõim olla.
Emme wõim jaja kaswõim jaja
Emme kus jaid ja Rääga külasse.
Rääga räuga kiuale.
Ole waid ja wana eiks
Heino on oolas peiokene
Ta on pikka peioke
Ülle walla kõrge wanemas
Ülle küla kõrge kuulsas
Iga peäna päew kõrtsis eks

Wahtes wana summakest
Kaupab pus wangerida.
Pooe jaab to pudel ilutu
Poole tooki kartuli kärsi
Woinse ja nooruke.
Mis küll wõja meile tulles
Mule tulles ja meile olles
Mul on ones mutsu aita
Ues on rupsa rukkid täis
Toinn tambetud odre täis
Kolmas kallan kaeru täis
Neljas nõudmi nisu täis
Wües oli wanu ernid täis
Wiis ja kerge kütted emmast
Ja kulln oapleb emmast
Eks ma ole teil ei käinud
Kus teil kartsi korsan löödi
Wanu ratas rasurati
Eks jaaks Wirost nõja tuua
Teil oli ones mutsu aita
Ehas oli kiiri õppaka
Teine kasi karotaka
Kolmas oli kride kuludaka
Neljas oli nirkri nülgeska.

Wües oli tõha tantsida.
Teil oli jumdi püksi nurgid
Otsas olid teil õlle odrad
Kadumid teil kaera terad
Wisust ei jaan te jaija tema.
Laksite Wirosta nõja toona.
Kuharo jaanja rukkid toona
Harju maalt jaid õlle odrad
Kuusa maalt jaid herne kerad
Saare maalt jaid jais nisud
Jaa jõe koorun kus koera koodid
Muhu wäinas wälja wõidud
Heino oli pulmas peipike
Wiina walus wõetuke
Polas kõrts mis palla wiina
Ma tean puhtad püksi nurgid
Ja teil aunan õlle odrad
Heino oli wiisant wõinele
Paisant poole tooside
Pelmu kulla kõrtsi papega.
Kalla kortsi korraga.
Paar. poole tooside
Mull on kortsi koda wiia
Poolta topi pruudi ei saia
Ma kennan teile hobuse kaeran

pas. 770.

Ja tuli aruan jaia nigud
Kaim koorma oli korratu
Puistatud olid pühi rukkid
Sadetud olid jaia nigud
Otsas olid otsa edrad
Kadumud olid hobuse kaerad
Heino tuli kodu karjudes
Kerjudes ja kiirudes
Murtu mehed ja waõima wargad
Wazestan ta wilja koorma
Rüüsumud ta wana rumma
Kära niid rumldi kaugele
Igas nülas koorati
Käägo kõrd raske oli
Wargad niin ta wana rumma
Puistamud ta pulma wilja
Päisko eäin Käägo pulma pidu!!

---

1. Kodu käija!

pas. 771.

Ühe lesi pruna pimes käimud tuma herra omes igal öösel
pimamnes nii et pruna viimaks ära tüdenemud ja hakanud selle
vastu abi otsima. Käänimud siis lugu ka viimaks saama kuigapiisle
Selle olnud ka warsti nõnu valmis kudas herra kodu käimise ära hakatasi
Ta lasknud ühte tuppa õlgi maha panna ja kutsnud ise õdlad tuma
Käskinud taledamise pimes pöhima panna ja köik nii tühi pidi olema
tuma. Ise mud. Talnud siis ise herra tulemud ootama.
Kepa öö ajal tulnud ka herra, nägi lähmud tuma ei ole köik nii
Lahti ta tulnud kohe sisima kus tuba pois Jaan magamud õlgedepeal
Ja küsinud kohe, Kas jaanud olad Jaan? Jah herra tuba panin
Ööriwad juba ella kostnud Jaan. Tule minuga siis ligi tuaja käima
Käskinud herra tuba poisi; Jaan läänud mantse ülles ajama
kudas ta olnud sunnu eile ligi ja lähmud hiiuaga tuaja
ehtema hobusid talle: Herra pannud ehup. käe hobuse kaela peale
hobune hakanud ka peale kohe waljasti hüppama. Mäed käsinud
herra Jaani ennu kätt ka hobuse peale panna. Jaan teinud aga hobune
jäänud ikka paika. Mäed ütlen herra lähme karja lauta,
Lähmud kahis karja lauta Herra pannud seal jälle enup käe tahma
selja peale. Mäm hakanud kohe öökima käsinud Jaan ka panna
Jaan pannud ka käe tahma peale aga tahm jäänud paika.
Mäed kutsnud hobo. Ma näen ja pole veel midki. Lähis te hiiumad
Jaan kudas hommad minu kül ollu karjunud ja siis ma alles midki
Ma olen veel väga väsinu kostnud Jaan lasma pea ripsvaremaks
Jaan käil siis ennuka kudas nad karjunud —!

Kuuked haxamud laulma ja häälu ütlemud niid peam ma-
tagasi minema muidu ei jaa ma enam auda sõita
Nii seuxed jobs laulma hakkawad siis jaame jaba sõitx
andas tagasi olema üxi nii paua on mul õigus wahtsa käia
Laan talmud üxsinda. korda tagasi wõtmud surma niided
selgast ära panmud emps. niid ei jälle silgs ja laimud seppa pat-
tellimad kõppa pitares empsle ühs randkinda sellel nett teawad
õigad inspeksan. Õhtul hakkmud Laan jälle aeg peale surma
õpmule. maha jäärõtmud emps. randkinda ka ligi
Kõpp. öö ajal talmud häälu jälle ja kaisumud Laani empsga ühes
laimud eestera kahekesele kohnatu tälle pai niid Laan selle rand
kinda aga korra kohast katsumud, nii jõnu mud seame loomnis
pärnus peale laimud nad nanga laulta Laan võtmud ahma pilgu
pinni ei kaya mud nii jaua. Niid ma näen et ja tões ta
lasmud oled ütlemud häälu Laani, Laan küsimud häälu
käest mis tal siis peab tegema selle juba aeme. jaab teda mah
maetud ja ma ei pea enam auast välja
Selle peale ole häälu muuta waatamud häälu tale minu ganites
mine aua juure nüüd ma peal selle naitan nüüdse silp ja välja
peaks laimud siis ma mõtlemad häälu aua juure
Pealnäitamud ka häälu pusti välja peaks ja ütlemud wapita kolm
korda. pasuna jala kummagi waastu aua nurka. siis tahtis alex tahtis
häälu teinile eesnii ja ütlema and laimud tahta häälu pugemi
nagi ära. Niid küsimud Laan kewas and aga jälle pinnis ära ei
Laan ütlemud wapuka jälle nii jaua ja ütle aeg na pinne pai maa
peab and pinni olema siis tahetsta pinni ja jälle nii kaua
ka pinni pinile ütlemud aeg ära õppes

Laan hakkamud wajutama ja ütlemud ära peal juures — pas. 773.
Ringo siin 200 aastat kolm korda. Väljas häälu pinna
200 aastaks pinni pole leida enam kordagi korda nähtud
Pärna. Laanud Laani ja annad temale tegemist
selle teo eest! — — — — — — — — — — — —

Wana ups!

1. Väärt õõpil peawad jalad pinni olema / siis jalad seisawad tiuwel /
2. Taalu õõpil peawad käsi toidud tahi olema mitte maasega
pinni maetud / siis ei ole pellastal palmejas maetust /
3. Soola peab väärt õõpil kaewu panema / Kaewawees jõõb väsen joobest /
4. Kui abimeeste taob peab paar päewa peale selle häppe rahu wajutad
olema et nellegile ahma ei pruugi / taab paar enaad ei tõsta pinni /
5. Kui ei wajedas on siis kopitawat selle kuuse pinni õlgi ja
ja ütlevat kolm korda. jõõ kuuga jõõ õlga / taab kuu pinna ahma
6. Kui esimest ahma pinna jõuaks siis tantsitakse ahja peal
et häälg wapitas / nii rõõmus olekse ja juures naawad /
7. Esimest pinna peal enne ukse loomist jäta aadmaxes pooleks
ehk muuki enne nii inimest sõõwad / siis jääb pinna kaua
8. Esimest ahma pinna peale maha rappitamis põrkide kahtade
peale / muidu hakkal jant jälle peale /

16.
9.“ Kui ja wesha maha lahib, siis pab selle pinna ja pahoga
selle wahwa meest ära pühkima, kuhu jääb lähwad ühenawes.
10.“ Wõssa päewal pöödub ja laha rondi wõrd ülawel kõrdma ja
paastu Maarja päewal hõjab ele jüs andma. (siis wanad wad kaotab)
11.“ Wõssa päewal ei wõi näelagi ümmeda. (Sis jõed lahiwad purjepaat
12.“ Laurbad päewad jäämä pajo ahjo ja wõlga ärtud (kuu wilja.
13.“ Kerja laps ei wõi ennem päewal warja minna (koonad lahwad pimeda
14.“ Koonade wõlga ajamise wiisa ei wõi ees kirjeldada (nii ei tee siis pahna
koonadele.
15.“ Wõene ei wõi palga jõoga jüs (siis jäämad walle tunud lapsed.)

Wanad jõnad ja kõik käänud!

1.“ Igal asjal oma aeg. “2. Lege nimi mehe ei ärgem nee musaime
ei rikkem. “3. Wõne nago kiriko watt “4. Liit ei pisp maam
kiir ega haawas läti “ (kuusel tõkke tegemise ajmes)
5.“ Ära tõgo lehtast. uhk “6. Pöld tõuna. krõg. jaabra nõks ei tõtõis
(maamiste pääs tõgja nimmes ajmes)
7.“ Kes kiwa krõge kiskeb, sel ahi krõge lähwab —
“8. Siis lähwad naewale maant tegema. nee lapsi jääs ei pääsmedest.
“9. Kes wahn aadab, kohtumees ja on jõudis (nuuma ja paawa jüsa)
“10. Kõlbl ja raebed / unnal kõrgeo ja kuiper ranged.
(enamest waja inimesi ajmes nee nendel õigust, ei anta
nii nee kohtu asjades
11.“ On wiisi kaks. jõima raebel. (enamiste jõoma aega nee pruuniwahwad
aga ehk tõiste ei näe ja laabi ei pääsmedest
ehk te sull ei pääsmedest.)

Tõstama Kihelkonnakt.
Saatnud: J. Õõwel.
Saadud: 1893 8/8. (57).
(5x)

EESTI KIRJANDUSE SELTSKOND

Wanad pïnad ja kõnekäänud!

1. Mida vokkem kaes jälutakse jeda kõrgemale ta joba tõotab.
2. Aeg annab head nõuu —
3. Pïs kibedad kannatab ülemagjad maitsjeb.
4. Ära kaka pïs kvera jäätma kui kunt joba õnnesan —
5. Wäike kivi lükab ennem koorma ümber kui jaar.
6. Ega kunt nii jumes ometi pole kui ise kurjatakse.
7. Hea ilm ei kiksen kuube ega ka kajukad.
8. Hea laps kasvab rõõgatas üles —
9. Elame nii jama peost pihku —
10. Rebane on lakkumud = /kui inimi trit ära petta saadan/
11. Ütle naisu pärast pïs/ pruuketakse ärplemise jumes/
12. Astud kõgemõtta teeseb jala kaimapeale/ pïs ütleldakse magjava jüno palmad pidama
13. Kuidas käsi käib/ nii jumes käiakse ja räägja/ (Teeseb pïs)
14. Hilp ees ja talvekas taga/ korpatumma inimese jumes ehk ärnämisest. jõudiwa jumes ehk. e. —
15. Läks nago kiwipeale/ jõuma jumes kuo ehk hea on —
16. Läks nago kuuma kivi peale/ jõumatkimes —

17. Ma olen nii tühi ick ei ole hambad juhtu tagasi ära
(nii kõhk nagu tühi ack)
18. Tere ack hele. — (nii pime juur jõuna ise —
19. Mis jäobmud pia teeb jõe tark per-pi-waelab —
19. Kaas põlv järk ja mütsi jüki järele. —
20. Abus kumb ei aja upsinna raid täis kõhk —
21. Kes püid lähe, püidma kaebab kamaga kiesk
22. Hea on ees häätt tantsib, parannud kes paigal pisab
23. Waane wares pükib nokka hilsine lehwikeb tiivu —
24. Wäs wiga wäbjalg, käime wiga kõhuldaja —
25. Muretse vigel ajal ei ei sall hädaajal —
26. Mis nwonnes kokku paneb jõe waradus ots leiab —
27. Kooles ette teatamine piitab mõnikord ärmetuse silmad
— pesti välja — — — — — — — — —
28. Kes kopikad ei korja jõe rublad ei jaa —
29. Ära naena küll jõõd ise oma jälitad kaasad ära
(Ära mürdmise juures)
30. Ei rahe pruekoer ja ladies kõhtu täis —
31. Killes jõva täis silmes näägib juu —!
32. Ega ilu peal jaa leiab kuda —

33. Kus jõutse jõal jaeja —
34. Tal pole muud kui aga head lõnad —
35. Tõtades jalga eksi tagasi kägatada (kägeab kui jaaniussi)
36. Naerel nagisi silmad aga rõnal waeses silmad — laps kisigutawa.
37. Kui kaas, waadu pole mis küis kiirtel wiga karata
(kui waeslaps ümber majast rahukeepsajaks lahkumad)
38. Pool muidu jõi naha tagasi (rampelmisjuures)
39. Ega kiriv pole taeva viis ega kõrts põrgu kaud —
40. Kuda jõua mulle nõnda mina sulle. —
41. Saada toll asjale astuja kaunule (jäeb)
42. Kuleta peab roidamais oneliku peale panek. —
43. Ahnus upunud rangus kaotab
44. Wäraft laps nakese murka ama ei nääks pörmandalgi
45. Parem hoida kui parata
46. Enne ainub hoidja aus püüja

Aiks aikkas pere naene wõtmud emesse kapsa lapse ülespeitsi tüdrukuen. Pill olnud ennast unnast ka aiks lehm jäänud nii saanud siis ka lehmakõera anna wahandajesse Wõeral mõtlenud emesse ka aiks tüttar se olnud aga rohme silmaga, Wiimaks arwanud wõeras anna et nii pime tüdruk warjas muidu seipab ta wõib palamets ree rada ja annud wõerale lapsle sõimesel päewal kohe aiks eespix linn kätte minq käskinud lõngakoteka;

Weene lapo tulnud warjajametsa ja tunud mätta otsa maha. ja hakanud mütsma. Sest kostnud rob. Pille eespix linn ära Seal tulnud oga lapse anna päästud lehm tenna juure ja ütelnud ära mutsa ühtegi muda sina magama Pill mina. Pille lõnga walmis kedwan. Tüdruk herinud ka magama Lehm oga wõtnud linad jarmede otsa ja hakanud lõnga kuruttama.

Wiimaks tõusnud lapo üles ja lõng olnud juba walmis tenna kõrwas mütsa otsas, Ristul kodu minnes annutkinu walmis lõnga pere naise kätte Pere naesel olnud tulnine hea meel. A. rahulepo lapsike linn päewas ära unikõrnud Järgl päewal annud tenna jälle ühe eespix kodrada.

Ühtnes tõonud oga kapu lapo walmis lõnga jällegi kodu — Kolmandal päewal annud kojumenna. jälle lapsike linn ja jaatnud ka anna tüttar ühes jälle waatama mida se rapu tüttar nii wiitku anna tõõga walmis jaab. Mõlemad tüdrukud läinud ka ühes warja. Wõeras lapo hakanud mütsma Ahun tulnud tenna juure ja ütelnud ära mutsa ühtegi mina aidan

lõnga walmis taha juua hõõra oga tenna pärastlõpul pead otsima. Pille oga jes toinuden minna lõnga walmis! Wõeras lapo tunud lehma õpetaja jänk ja hakanud kõrp pead otsima. ja laulnud sel peal juures „ kuspo kuspo uks pilun kuspo kuspo rakk pilun kuspo kuspo kolm pilun Pille pial jäänud kõpu ööde magama. Wiimaks kui ta jälle üles ärkanud olnud lõng juba walmis lapp ja läinud õhtul warjaga koda. Seal küsinud anna anna tüttar käest andas poeras lapo lõnga walmis teinud, tüttar. kaotnud tenna jäänud magama ja Pille. oga jes olnud lõng juba walmis kui ta jälle ülles tõusnud! Anna jaatnud kõigl päewal jälle mõlemad tüdrukud warja ja ärnud ka linad ligi kõõkinud oga anna tüttar tõõga koolega järel waiwata, Lapse tulnud warja maale. Wõeras lapo wõtnud jälle kapu õe pea emse jälle ja hakanud otsima laulnud se pal juures „ kuspo kuspo uks pilun kuspo kuspo rakk pilun põllega kolmat pilun ütlegi laulnud. Ei epu õll jäänud küll rakk pilun magama ega kolmas jäänud ülles ja näinud kõik ära kudas lehm lõnga walmis teinud!

Ristul kodu wõõrinud kapu õde kõik ära annale mis melpa sündinud kudas lõng walmis saanud — Anna lubanud lehma ära tappa. poeras tüttar. kuulnud kapsa. Järgl päewal warja minnes läinud poeras lapo lehma juure tõõrinud jälle ära ei pind tahtnud ära tappa. lõnga kudamisp päästa tõõ kapsud aga ära karda minu pärast muidugi keri nemad ära tapetakse kapsa et pina siis minu jarmed kätte jaad küll need pühitsewad Lehm tapetud ära ja poeras lapo wõtnud jarmed ennese need

aitamud teda kõik Tõod pelmis teha pöimale jälemud päkar
päris seina maha ja läimud mehe mes kõigest tõod alale
lehma jarmede abil äratoimetamud ikka peetmuti ja korralik

II

Kord olmud 2 venda ramatukirka läimud emepl naispoolma
ja üks kõige noorem jäemud kodu magejäel waatama
Tee peal tulmud 6 preemale ükspaina mees waatis ja küsimud
kus te läbi? nemad ütelmud ainale naise toama.
Waana anes käskimud ühte kõige nooremad omale lema
kõik kumo venda tulmud ühte majoje jal olmud jelle hiitarl
nemad pökmud peal ja igi üks emple ühe kaap ja hakamud
koda tulema. tahtmud ise kust teed tagasi minna et waana mehega
ei peaks enneduks, ei oskmud aga tee peal ära ja jäämud
pümaks ühe jaama juure wälja. Wannad läimud jaama jelle
aga ennakoimes tujeva olmud je waana mees mel jalas
Waana mees tahtmud kohe kõige nooremad emple jääda.
aga üks ei pole tahtmud sinda. Wimaks jaamud waana mees kinni
löömud meie kepiga ja mustast jaamud hallid kiwid
nii jaana ka nendest ennaistast üks meie pisst kõige noorem
jäemud aga minimjoge je jäemud jüs ka waana mehe juure elama
Noorem vend ostamud jälle vendi pakspaina nendega koju tulemud
aga et neil tulmud pole jüs läimud pümaks öösima.
Pahtmud ka selle jaama juure ruspaina mees elamud
küsimud pisse sõnades naise küst kas kumb vend olla vanaval
näimud ka nemad läimud öösima. Waene jaamud kohe äramõtl

kodest mees ööpik ja tega nõnab. Selletamud jüs noorema vennale
ära kudas waana mees kippiga keiset pruimad kinni dekse tõmmi
ja et nemad ka kinni dekse olla jäemud. Waene löömud noorema
venna nõelaks ja hakamud ratsima. kudas waana mehe kippi küllä
saada ja kudas waana mees et ennast päris ära jarmata
Waene meelitamud waana mehe küsst et ano tema king olla
Waana mees ütelmud pea pääja jus — Waene olmud agavaga rõõmul
tema ehitamud pea pääja kõrv. lelledega. ära, Waana mees nänüd
seda ütelmud kohe. et tema ella paletamud king ei olla mitte
pääja jees paid ella tea. uske jees, Waene ehitamud uske jälle
kõrv. ilupaste lelledega ära, Waana mees ütelmud jälle et tema
ella paletanud jest tema king olla metsas ühe werikspiija
kinno jees, Noorem vend mõtlemud seedas tema jälle elimo
peale rääkis jaama. hakamud jüs ise hõõmuma peiba võtma
ja ütelmud jal jumes kloomaga pomikast jüia tahab
Je tulgo jüia mo juure jõõma Selle peale tulmud kõrg mitsast
pääja ja hakamud noorema jaamaga jõõma ken tema jõõmi
jaamud ja hakamud ära minema jüs ütelmud te ise kenjell
abi tarwis an jüia jüs minu oppi, Noorem vend läimud metsas
ehe ja hakamud läimat jõõma ütelmud ise jal jumes
seda moaga löömat tahab jüia je tulgo moaga jõõma
Sis tulmud jiga mitsast pääja ja jõõmud noorema jaamaga ühes
löömat. Kenjea kõrt käis jaamud ja juba ära minna
tahtmud pöidmud tema jooksvatsin ken jalt kääda an või abi
tarwis an Kutsu minut kuulma jüs tulen kulle appi
Noorem vend läimud kenii õhtumi ehe ja hakamud ka ehkast

jõõma.

ütlemud ei, aga seal jõnkes kes mooga tahab õhtust juua ja tulgo ja jäönta, siis tulemud õks juur linnu mõtsast välja ja jõemud wooreua weemaga õtses ühtu põõki

Peale jõõma ära minnes ütlemud linnu kui jull abi tarwis on, siis wõtsu minud küllma pistalen —

Wooreu peal läsmud üles ja hakamud minema joudmud üle kiriko juure, ~~ka~~ kiriko ümber olemud puur jõgi ja edile jaemme prõmata olemud, Wooreu peal ütelmud — kes mooga konnikuse jõi jetulgo mulle nüüd obikes

Ja peale tulemud härg rohe metsast välja hakamud jõoma jõ jõemud jõe perewaes — nüüd jaamud nooremees kesta ühe minna siis tulemud tema üle müüri juure seal küsimud ta kes mooga lõunat jõi jetulgo mulle nüüd oppi —

See peale tulemud jõgi metsast jõi lõngamud müüri ümber Nooremees tulemud nüüd kiriko pisse ja näemud seal üht pinna laes all seisvad Siis küsimud ta kes mooga õhtust jõi jetulgo mulle oppi Kohe tulemusse juurest linnu jäwõtsu poeks, linno laes alt kinni wõtsu ja nüüd pois läks —

Seal tulemud nooremees jälle paana meke jaama juure ja hõõmud paana meke jälgi alla maha · nüüd seal linnu pigistamud karjamud paana mees rohe jõngis kinnest pole

Nüüdsaks tagasi pois linna ära ja paana mees jeemud ka siis ära nüüd olemud nooremees ja naemõrsana mehest laksi nooremees üles võtsu wana meke naeru nõepele naekes ja jäämud pihna elema nõmmes koi ühe nõad ka oppi üles lõõmud jällegi hakkesse kuuse nõmmedesse hakkesse inimesed ja pannud nad tähmud agarasse elama Nooremees ja pere naene jäämud aga paana meke jaama nüüd surma

Tiis nine.

Pärja
v. Võnel.
Jõistamal.
4. Oktob 93 —

(6×).

Mõistatused! pag 787.

1. Tõnnis tõnnik tuntja waatja igas waatjas wajuvas igas pannas pojõsene.
(kinaskupar.)

Tõstama kihlkonn.
Saatnud J. Õõwel.
Saadud: 15. Nov. 1893.

2. Kure rael ülo mere.
(pajajang.)

3. Kiwi ivare all kiwi ivarepeal kure muinadkesael.
(leiwad ahjus.)

4. Wakk aed pun kuk
(worst.)

5. Üks ait igas nelgas nurkas katt randa.
(raotatud kõrvus.)

6. Istub kui noorik aga tallatakse kui litsi.
(paakki.)

7. Maast tõusi maaler pun maaler punast jai raudtapun raudsa punast jai juur-metsa
(. erned.)

8. Surnu mattab elost —
(tuli tuha all.)

9. Kuningas istub oma vaenlase vaenlase —
(kiiresti. oma vaenu keskimisi nurga pealt)
10. Kirbu juurest ja käest vaenu —
(. tuleb. jäi – võib pidama panna pagu)

1. Ega ei ole koer hammustamata kiviku augud —
2. Magaja rebane · ei püüa vaenu
3. Ka jumalus aga jant tõõmus —
4. Enne põld päraste põllulisi
5. Kunnalad ükski jõudmadusega targadikku jõnadega
6. Koer kas augu ikka nii vaenu kui võõrakine tuleb.
7. Õõ" on ikka vaenu vari —
8. Ega minski mõtsast prb. tooda —
9. Ke koera ei taha · jõõta ei jäädavaraste
10. Ehitaja ei mõõtnud kõige peremma tööd lõpetada;
11. Hädа ei ainus käbeneda ·
12. Oma kiitus haisev; 13. Mõistlik paburunnalale jääb.
14. Kull aeg kõik saavad paranduse.
15. Kull vaba kõik mõtled käimus ajale —
16. Tarmu vaenu mehe · kabeneb all · nii nõrge mehe ·
jääkja all. —

Lõvine räämud! jaa. 790.

1. Sun jüst nii pudru pada –/ lobisja/.
2. Jo jun lille est jüris jaab et ta pea räägema/ (nii neutaus võnelemast/.
3. Ejimme roajis kas läbel ikka aja taka. (roaste ennje minemist jmian/.
4. Hobustega tulleb ja kargadega läbib/ kriges jimes/.
5. Ega viri ei praleta, raiduerjäleja —
6. Lake rand, lake roer, jaoskui jigs, kõnnalemast läbi
7. Peitab ikka nina põhja, nälgas nagu oleks muje jäänb — (. võib punnitamist jaadumata jimes/.
8. Oh ja jimes, Oh ja paraneb, Oh ja kaldume aeg/ võnelemist jimes rahulik tähelend/
9. Waletab nüüdjune ümma jalgb —
10. Ei jimast jaa jumat nälla ega kuke randa. — (tuli õpetab jimes mis mees läbel/
11. Jänne ots on ikka alles oma pea — (kaas võimu väitlemas/.
12. Kadunud nagu kiva tukka. —
13. Ilus paiskas jäo või ära —
14. Paisku kiiuna!, Walge kui niiske/ jaa. 791. rula nüüd/.
15. Ilus mees tüdrukud rastavad jõrne äpga ära (jaa ra ümber pöörduo —/.
16. Iga jõrne jaoks üks/ naise võimise pärast iga jõrne jaoks jaab mees ikka uue tahab.
17. Wa tüdri palgas/ mees riietub jimes/.
18. On üks vana kiidu vott ra — §
19. Elavad nagu koer ja kass –/ abi ei tüli vaheta/.
20. Mull on päris koera päli/. jaa elamise vaid/
21. Ei ümmi kaasa nagu tüli ja rõõm/ mõtleb kaasa jäädmata jimes abi ei tüli rahuta/.
22. Teeni teda ehti või leiva eest
(. ruuja läbel/ peni ei taha õiget maehaks aga ei ka kaotada
23. Kaua leivaga läbes reisama. —
24. Sull pole ja mette meele tuhnagi jaao — § ikka mõttemata ilo jimes
25. Ja oled ja püsti sull. —
26. Kas nüüdsele valge väljas/ nii jaa/.
27. Ei läbe maad aga iga rätte/ jaa/ ei tee nagu/.
28. Aiva külaline ikka ammu — / nii ei arva tulleb nii ei ole ka tähendab
29. Võõi mõisa müüb ehk ahju täis roaste — / peeli ei ruuja ei tähenda/

30. Ema aga, kopik. ei ehk teine taga, —
31. Ega tüft nii (august enam kalk talwa. olk.
(ülla inimse kohta.)
32. Kust tuul. jealt mael. (kergemalse inimse juures)
33. Olmad wöö alla ja mitte. tied (nii inimese mahe ei ütle)
34. (Kutsumata ken tulnud ja ajamata läinud ka ära,
35. Nälgaga. jaanud wõik ära söödud ja lihad ja kanemunad
36. Onne nii tõiwa, Kahr kui waba —
~~Jüdu kuc jätta~~ !
37. Mis kuudi juus ei kuudi makkas (kõhtes).
38. Tust nii nuhkas jälma auku, (tühisto jünnib).
39. Nii ma sulle ütle annan aga ja jäi tüft mann ei taha
(enne kaugujõgs rõõmdes).
40. Mitte koorgi ei angu taewa. (muusjärel pärimise jõgusse
ei ole. ehtsaja silgitüst.)
41. Ikke wanast, wanasti wastu.
(kätte tõsimise juures).
42. Kes pere mees ei aja oma kooragi ulu all wälja
ja minu pean minema, (nii ilm wõige alwem on)
43. Palu kapsa ja laiad jälmad (nuis kõnelemise juures ei
wõi mitte wõtta jealt mulaka)

44. Tahtsin, nelja jälma. all kõneleda (kui ainult kaks näärivad)
45. Ilma lapse lai käsi, (tünamise juures).
46. Silmüst. juhu.! (mutmene). —

— W Laulud! —

I

Rüskas ninb alles jaaki
Rüskas jainb luuwes jaaki
Wanne. tapis wana waresse.
Jealt jai lüüa
Jealt jai müüa
Jealt jai neetu külaste wiia
Kinnas tapis luuwe. kõrja
Ei lealt jaan jüüs
Ei lealt jaan müüs
Ega ka neetu külaste wiia!

II Laul.

Oh mie waesed öösed orjad
öösed orjad päiset päised
kiirmi küiluttud kulased
Kes meid astab orjusesse
ja meid peastab päewadesse
Wiib meid wihma jäästa
Lumastab lume tuiuste
Lume-walliste wahelta
Lume käkko keskelta
Oh me waesed öösed orjad
Wõi mul all ja ööpi mul peal.
Wõi mul panna palakaesa
Pea all mul pädja asta
Udu mul une tuwi eelta
Wõi mul jüia wõi mul jima
Wõi mul wuret waagna ees —
Wõi mul käigis laaseles —
Oh me waesed öösed orjad
öösed orjad päiset päised
kiirmi küiluttud kulased.

Kes meid astab orjusesse
ja meid peastab päewadesse
Tõuta päis ja hella wenda
Tule meid asta orjapoola
Ja meid päi ta päewadesta
Wõi meid wihma jäästa
Lumasta lume tuiuste
Lume-walliste wahelta
Lume käkko keskelta
Kui tuleb talwe-aeg ööta.
Hawane koju minema
Koju minid kuiwatama.
Tuiu meistsoi tua seelta
(wastu ilma) Sadomeid teol pume eest
Lähme lähme jaame jaame.
Kaidu waigel koju jaame
Eha waigel õue alla
Tee meil kiiras pikkuse.
Tamaw on kullu arwatine
Maantee aia ja lageda.
Aleks ei tee küll meile teha
Maantee mie meeste teha
Mu tuens tee pippudeska,

Tee ääred imeteeta
Mu tuens illad ilmuteeta
Selle poistir porgandista
Käsi pruut tuens kaeppastesta
Püs ei kaotu naine jalga
Tige jaga kuiwa aga kulda kaewmaajsta
kawa kaewa waewaida.
Waes [illegible] waske paapaida.
Küllaks kiiga kiwi-iwesta
Tõuge pia chesta. —

III Laul. palmapeal.

Õun jaan oli pino wenda.
Weli on mul miin wenda.
Tõsta mo ääe tulla liiw.
Seada mo ääe jaani piip.
Ta an ilusti ehitud
Seni piiri linitsel
Puna porsi jalatsel.
Ummi poesst tõin mesilinnid
Päed ne poesst tõin punaspaelad
Kaba poesst tõin sõõrdi (selin) narrad Kullad lähkad aapaema.
* kerk —

Tee aga kiimi pia pais
Hõia kiimi ajo maasi
Tohen tul targo teadasanda.
Kõsilane sullane
Ajo mees jaja wanemma küsitlen jaenalatten
Ehee tul kullad koidjad
Ehee tul walgid kaudjad
Ehee tul kuigat kuldjerid
Küll ma küsin kui ma tulen
Pärast lõunat tiilt pärima
Kõsilane sullane.
Ajo mees jaja wanemane.
Ehee mo tuli eile ütlen
Täna kommen teada anneb
Hõitse mo ääe ilusta
Ta an ilusta ehitud
Wiige teuse ehtes ümma elle
Kuitse tuut kuuaastaia elle
Ala jeta kullu oobelusta
Tulbu kullud koidjad
Tül an walgit kaudjad
Tül an kuigat kuldjerid
Ajan neid rõõwed kargama
Langed nummad lähkuma.

Walged määnad wõitlemas.
Päewas nad gillem peni wankrid
Öia wankrid mies kõllad
Terwe ma leitsi tuhe pealta
Mäe alta maan tee pealta
Põll oli tüi põllal maas
Tamm oli tüi tamawas
Kuduspt tüi kõrge taga
Pärlit tüi pind ääres
Kõhi tüi wäästa oll
Oja oli tüi kaostoll
Kullit siis mis sadusid
Päästusest pargelit pärgelita
Kõhn oli lõhkum wäljasu
Hobuse olit kallan ujutsta
Ku jõe kulli ooplemista
Jo jandi jago jõutemista!

Sadan ehk wõitle. ka kõll pijuks. wagunit kõik mõne päe
kuis mis tarwidas wõitle annatasio tüi

J Õõwel. Tõstamaal.

11. Nowembril 93 —

jar. 800.

jar. 801.

jaz 802.

jaz. 803.

Tõstama rukkelkonnast

Saatnud: Otto Schantz. (IV).

Saadud: 18 3/XI 93.

Kõrgeste ausnatud. Dr. herra!

Ejmelt korda tulen Teie wõlja kor
Jurkan angliskult: „Ütlekõs:" Olge
headja kuhaga siht aeku, kui mikke
siht tulla ei wõijis ameti wõi
kõgand kõneda! Wiit ei ole Teie
nehdkuni et mind wõi taga nül=
metada laste, waid wijake kulge siit
Olengi juba kuas ja pajatan nehda
nadi taga pool kuulma jaate. —
Et ma nüet alles noor olen ja
koolipoiste kirjas seisan, siis ei olin
juhtamme kuulnud et rahwa
wara korja kaks. Ja kaskjuenne
kirjutada oma naonuje penaalt
kaotes et waka ei wõeka jõudsta
Nüüd kui ma julgen uhtsainkulen
ma tuh waatama ja palun
kui minu kirja kätte saatemuld
iht teinelt wastuse saada ja
ütlelda kas on kohjust ehk ei. —

Alandlik. Otto Schantz

(pry. gorod. Perwõ prikaz Tsemaõwõsse
Tagewa Ommo Wantsu Tõnissu.

Wana wara.
(rahwajutt)

I korda. 4 jutte blankettil.

Testama rihel konn. Tõdjawallast.

Kogunud: Otto Schantz
„Tomingal."

Jutted.
1 jutt.

Kirja saamustenijad.

Kord Käimudüks kuningasmehja
jalutama, wiinas ekjin õra ega
pole kuskile mõjtnud minna. Kõr
mast ed ajaminnes kuhnud tall
üks hall wanake wastu ja ütlen
kas ja lubad selle mulle mis sull
kõrs nõnda was wastu tuleb, siis
juhatan ma sind õigele teele. —
Kuningas lubanud küll, kujaga
wanake leda kõrs saadas. Wana
nõtnud kuninga käe kõrwaning
wiinud nii kaugele et kuninga
lõs pajatma hakanud. Ja aga=

luban nädali pereaga järeleküla.
Alles nes väravast vasku tuleb
Kuningas läinud koera väravast
tulnud aga poeg vastu. Ja ehmas
tanud see üle küll ära aga mis
lubatud see lubatud. Nädali pereaga
tulnud vanane järele ja minud
poja ära. Täis maad mehe
minnes pugenud vanane kõik
halli kivi alla ning käskinud
poega järele pugeda, poeg pugenud
ka kivi alla, ja ilus maadku
ahnud neil jälle ade all. Nad läinud
küsi maad edasi ja jõudnud
kuuja naise mõisa. Saalsead-
nud hall mees poja ene juba es
ja käskinud mehe aga kuhja hein
hobusega ära tuua. Kuuja-
naine tuua tüdrukega öpetada
poisi. Kui ja mehe tahe siis ja
kõik käsku ümber kuuja ning
aga ümber hobuse võtta. Ja aga
mine kuuja ots ja hakanud ema
1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, ja mõnda edasi. Jänni
kui hobu küsib. „Hunnedon. Siis
vasta. Eikela vas nadon hundid
või kondid, tulnud aga ja ajuga.

Küll ja siis näen kuuse ta sinu kuh-
ja aga selle vaga jõuab. Selt ta kaotab
Thurki. Poiss tetnud – Mennu nagu
tüdrukk õpetanud, ja jaanud
õnnega vanda. Kui vaim käsk-
nud mehe müüd oma valge hobu-
sele heinu tuua mennu paljuski
aga hobu jõõb. Tüa tüdrukk õpeta-
nud jälle ja ütlenud: „Oh ja õnneks
hirm, nes sele hobuse ära ta käivab.
Ta jõõb kus tuhat kuhja kokku aga
ära. Ja kui ja temab mennu palju
ette ei jõuna tuua kui ta kahab
siis jõõb ta sinde nagi ära. Oota
ma tahab sind aga öppetada. Kui
ja heinu tabab siis ära ja temab
ette ja lagi ta jõõma hakata. Ja
tee aga seal juures talva ja võnu.
Kui ta siis küsib mis ab ja sina
teed. Siis vasta: „Ma teen talva
ja-võnu. Selt nes palju jõõb sel
saab talvele kapjetud ja ise
nes palju välja ajab sel saab võnu
pealt teetud. Kui tahteda kuuse
siis jättab ta jõõmi hoopis
järele aga jõõ tenama võnu ni =

Sulane leimud nenda, ja saanud õnnega
kõva. Nüüd pahandanud vana pa-
gan väga et Sulane hobu ära oli
pirnitanud. Wiimaks ütlen pahaga
meelega. nüüd mine ja lõõa minu
veiksi valge peaga wõi swi. Kuis
aga teda ära kaotab siis sinu elu
maksab. Tüdruk õpetanud jälle
kui ja karja lähed siis wõtke waha
ga üle õnnistud niikt. ja sio leine ots
wajwal ümber waeta. Teine aga oma
wõtsas jala warra nüüd. Siis läks
ta mertsa ilusti et sul midagi wiga
ei ole. Poiss leimud enda, ja saanud
õnnega wõlja. Nüüd läinud
vana pagan jälle poisi juurde ja
ütlen et ja meel sul enam Sulast
oled ära andnud. Sulli Sulane ja penaltei
lõpeg ei ma sinda enam pisemaks teha
waid ole aolasmees ja kohenda
sin õues ühtehwõrd kaja. Sulane
läinud nõõmus ja mõtsimud ka
jeda tüdrukud ning minnes
wõtnud nad nõuks ära pogeneda.
Ohtul hakanud nad jumalat sinu
jega teed mõõa maa peale tagasi
minema.

Hommikul läinud kui vaim jälle
Sulasele tõõd andma, leidnud aga
et Sulane ja tüdruk mõlemad ära
jooksnud. Rutti jooksnud ta oma
vaimu kambri ja avanud uks
üttelles: Ohige Sulane ja tüdruk
ülesse. Waimud joonud kui mull
pili ikka ohtides maanteed mööda
maa poole mõtlefes et nad maa
peale on põgenenud. Sulane ja
tüdruk jõudnud enne jõe äärde
jelleht kinni mõõda maa peale kust
kui vana pagan poisi alla oli
wiinud. Waimud tõttnud kumi
kinni vaim kohad läbi, ja olen ka
maa peale otsmis järjega läinud
aga vana pagan oli tõestusjes
jelle ohtu teinud et vaimud jeht
kinni saada ei või minnes.
Ja jelleht kõva ei aidanud mun
kui pöörata tagasi. Tagasi tulles
näänud nad paganat et nad
näänsed jälled näinud nes kinni
mõõda läinud. Aga et meil lugu
saada mak ei ole ohtiga pöörnud nad
tagasi. Pagan kahetsenud küll aga
jelleht oli liig hilja. Tüdruk ja poi
keinud maa peal paani ja lamidseli

II. jutt.

Nua Kupp.

Alles läinud metsa kaevispuud koomo. Hakanud aga kangesti müristama ja vihma sadema. Koma kaevispuuka hakanud meie kogaj tulema. Müristamene läinud aga nii kangesti et pea põrunud pannud. Well juuremaxi imeks mängijnud aga mõlgud mehega. Nad kaptnud sieda nägu ära pöörata. Alles mõtlenud ieti, ixxet xa kuri inimese kiigi ennast äna peita müristamise ajal, ja müristamene olevad nagu naise selle inimese kallal. Ehx on minule jedaja. Tapõuxnud kaexud teispidi nidud teispidi et kuri mõlja tulexe ei panemad midagi. Wilmas nixxa kamua kuppe maha mõelda et ehx peaxe sinna sisse. Nüpea kätmakandad pixxu ja punuxkaxa nua kuppe. Sinine kuts aga jäexe järele. Nüüd saanud meie aru kust poolt pää paistab.

III. jutt.

Kupp.

Kordelanud kupugi maalüxe. Kepp xex xõix asjad valmis leinud, mis aga iganes ka pätte kaevad. Kord kukud ka üxe kallxanaxe ka juurde ja räxinud et Kepp temale nua teexe. Kepp lubanud nädi ajaxnua valmis tehe. Wanaxe läinud ära ja Kepp hakanud nuga tegema. Takein küll ja küll aga tee mis takadnuga valmis ei saa. Juba kukud xanaxene järele nuga valmis tegemata. — Wanaxe pahantanud nääga ja ütlenud: „Kui nädi penaxt jälle valmis ei ole, siis viin maja ära sinna kus ja praegu veel elexe. Kepp lubanud valmis tehe, ja hakanud xa tegema. Üxe küxxe ixxe. Ei nuga valmis ei saa. Küll palunud Kepp küll kindanud Kepp ei oxka midagi. Ameti saadnud nua peaxi nädi penaxt valmis tema aga alles tegemata. Wanaxe jälle ja küsib: „Kas nuga valmis

Pea valmis tera alles tegemata. Noh
mes nüüd muidu kui kuljo lähme.
Ja aga paisunud rõõmu peaaltpanem
ave. Sepp ütleldes oo enbnää tee
olete jüu ette kuntski mees pea olete
Juba naga punikas. pea pühkmaga
fiftsikat aga nenda tark pole teie
veel mitte et minu tubaka koolitaja
võiksite tugeda. Ja kui teie jeda tere
jüu võiks teie mind ilma karetuseta
rauale viia. Noo loo aga omakoo
välja ma kattunkas ka ka juures
on. Sepp tõmbamud koos lahti
ja vanaks pugemud jüe. Sepp
hüxamud aagi taha vanaks oleng
õrtsus. Sepp viskan koos kuleb
ja tõmbamud löötja. Viimas
võtn välja panmud aeg pead
ja tagumad. Sinnu juiksjäämud
jäämud jänes. Nüüd jaamud
Sepp õlgaste kurja vaimult lahti
Sepp ajajalt ei läha kunjad vaimud
enam seppade juurde, ja arvavad
neid kavalatera meestena.

IV. jutt.

Kord läksid üks vana mees mere
äärde, et püüstega merepeale valu
püüdma minna. Te peal aga tuleb
üks mees vanakesel vankri ja küsib
kas ja võttad ülle omale kis ülle
mere peal sõidu tulub. Vahake
võttan küll. Kattukene maad
aga minnes tulnud leine mees
vastu ja näävimud seda samma
Mees lubanud küll. Kattukese
maa peal tulnud jälle kolmas
mees vastu ja küsinud seda samma
Mees lubanud küll. Vanapere
pannud seda jutlu üxna imeks
ja mõtlnud ei tea mis asja eest
leidvad. Olnud ju mere peal ka
jõudnud ixka ja ixka edasi kunni
veel pannes püüste ära laskmiseks
on. Ja lasknud püüsed ära ja
hakan tagasi tulema. Päämaa
aga ei kaks laba nimmelt tanklik
vastu tulnud. Ja võtnud vindad
paadi. ja tulnud jõudes kunni
kalda, valdajt kohu, vindad maja.

Selle maa ülemad olnud üks küdas
ja kuigi pole teda mingi juguga ajada
naeruga saanud. Ülem aga ütles
Kes minu kütmaerma ei saab
teda enese naeruks ja suure kotti
täis kulda. Wanakene võtnud
kindad ja läinud ka ülema kütma
et näidata kas „tanhjad kindad“
teda naerma ajavad. Ta panud
kindad pardale maha ja nad
tanhsinud nenda et imet ülema
küdar naermud suure hoidlega
kuni saanud ta kütmaajale
naeruks ja kotti täie kulda. —
Saatnud pea oagu nenda sama
viisiga nagu ülem ise. —

Wanad laulud.

I laul.

Neijukene noorukene
Tule kuppa tantsima
Ei mee tule teda kuppa
Teda läätsed liivatäed
Teil on läpped läätsed all
Hallikad on ahju ees. =

Teil on kuas kukkisingu. —
Mede neidu nenda ehib
Kuub kallis kuldakarva
Tall on kaldad kuue ölmad
Kajukas tall kaski kirju
Tahu peas punane mispõle
Rätikis läigib liidi kirju
Seit läigib ülle korralise
Põel purpurist punane.
Kingad kohe kulla karva
Tuu parved pabervist
Tuu seimad selbilestud.
Tuu lagi labjal lõdud
Neijukene noorukene
Kui kuled kuppa tantsima
Ära siis kaata meie pool
Weli teeb silmad veliseks
Ära siis kaata kõrvale
Tuli teeb silmad kuliseks.
Waata üles önne peale
Waata taha pardepeale
Önn siis joovab õrgamõõdu
Pasem tõnka meel parjamõõdu

II laul.

Sõõg langud
Jõog langud
Ärge ise langud põrmupüstu. =

Sõõg langud
Jõõg langud
Aitge te languseda naytke
Et meil kulub liikalt liiku
Kui on ohtas ostamejäll
Kui on Karvis kaupamjäll
Kivi kerab kütme ohtas
Walgus naarleb warna ohtas
Wõja mes kappamelbära
Kis pob ilmas igeslolnud
Ega pob elades kedanud.

III laul.

Kopli mõisas kolmepoisid
Karja mõisas kahepoisid
Neid olid Kõiga kallastumad
Nad kein Kõige küla alla.
Ala cärjin küget katsuma
Kas je küga kannab minda
Ei je küga kannud minda
Ala kurjin maha kannõda
Ta oli alla arvu kene
Pealta pisikelt nikkunene
Nad kein küga kirjipuusta
Küga wõlli wikerpuusta
Küga postid pongardiista. =

Küga kaaned kanaluusta
Küga laud lagelauska
Küga paardad pardikuusta.

IV laul.

Ohmes raeged rikelsad
Kinni kikkuud sõlased.
Rauda pandud peksaljed.
Rams keisa teenimaije.
Endid kõva naeramaije
Teenisarja sada aastad
Sarkal selgal siidi kuube
Waeb lapsed kõnadniided
Paju kõneld paslad jalgas
Küga koonad kuued selgas.

V laul.

Kulpon külas kümne poega
Wüel vilku langud oksas
Kuuel kontus kuued selgas
Kahel kõrbas kaskedselgas.
Seitsmel kaelas siidipaelad
Küllma kean, ja ma kean
Ütis maselt siis üles üten.
Üks poeg on mull on linnas
Oleb siidi kaskaja. — =

Siidiga ja niidiga
Sini Liidi nõelaga
Punta rieth paelaga
Wiie rieth lõngaga
Siidi niidi niidi rinnad nää
Hõbe paela õla peal
Kulda paela ruupeal.

VI laul.

Olin mina enne noorukene
Rõõga piima roomusene
Käis mind eeltehe kaganõu
Sellel Leili ise räägu
Ta mind rohe oma kaktis
Kaugelt minu järel vaatis
Sinna armas Kajo aeda mehe
Ja mind kahtlis Lalli mehed
Talli Jaan ja kaktis Mooga
Talli Jihes Kantsida
Ei ma kahtnud Kaaga kantsi
Sest et la ei möistnud valetsi
Kuulsam olla kuu ja naene
Kuulsam olla adalmehe naene
Kuu ja poja kulmud mustad
Kulmud mustad kui ja silmad
Neda mues halli vanaga
Parju jämeda kerega!

K.

Tõstama kihelkonnast.

Saatnud: Otto Schantz.

Saadud: 18 15/XI 93. (2x)

Kõrgeks ametlatud Dr. herra!

II.

Juba julgen teie kõrgeks peale Teid tülitada küll tõeks maksa kas on nõuetekohane ehk ei ole juures? vaid läheme nagu kõik jõudumööda kuulekaijaks! Siiski pärgan veiga et vaeslapsed ja endised tülikaks ei läbi lugeks ja mäletaks kas kõlbavad: "? Tahan veel deepool Teile ennenaeva jaatka kui jaan. ja vogun. —

Alandlik: "
Otto Schantz.
Toominga talus.

(yes. r. Перновъ. прикодъ Тюмала волость Поддеръ
Otto Schantz.
dom. Tõnisma.)

Uõna vara.
(rahva jutt.)
2 jutureft ideaalne aft.

II. korda

Tõstama rikkelonnaft. Tootf. vallaft.

Kogunud: Otto. Schantz Tomingalt.

Jutlus.
i jutt.

Kui kõrajad.

Enne muiste — saanud vana surmnõida ja üle pakkuja et kui kõrvasena vägga selgelt näitab. Nad leiunõija väega üks juure nedeli ehk vanka ja jõudimõõt ei kui pihta. Siis läinud nad linna oftnud koobri käe kõrva, võlnud vähe puud, ja hakanud nedeli müüda üles kui juure nisima. Kolmas inimene olnud aga ka nendega üksi ligi. Kui nad juba pea aegu peal pood nälgeid olid kõuis nende rahelniid. Left kolmas inimene tahtnud vöig otte minna nad läinud kaevu pidi koiku ja kolmas kukkunud ülemeelmaha.

Nüüd läimud, vars kürvi kunni
kui jurde. Onnetuseks kukkunud
aga kõrva kaudu maha. Sinna
murega läimud nad üles kui pea
seal on praegugi veel meie laanas
inimese kujul. Hiida kui kõrvaja
arv ükaks olevad. —

II. jutt.

Kordelanud üks nõid sellel ajal
üks raamat valge kähkega ja
musta lehtega. Seal sees olnud
palju kaardi kirju kaktud. Ja
kui mõni karkuskaama tulnu
siis pidanud ta 1 rohu kilva
vend veinist kõrmest andma.
Kord läimud nõid metsa jahi
peale ja unustanud kappi ust
lahti. Nes sis karkuskaamad
siisnud. Sellajal leidnud
nõja lapsed raamatu ülesi ja
hakanud lugema. Ja vaatjalt
jõdu kürvi mis kaganad metsast

=

välja kutsub kui nad jõda lugenud
tulnud kuda muidu mehi läiz ku
küünud. Aga kõva saab, mis kõva
saab, lapsed pole aga midki teada.
Nad kõva kõva anda. ja metsed
tahtnud neidära minna. Ümas
ütlenud üks laps, et ta meie ja
näeksis kui meeste läbi tehe. —
Koha läimud mehed tõõle. —
Kui nõid aga kaugelt tulnud nelmud
ka kõva kõvaga ära. —

Vanadlaulud.

I-laul.

Põiksehdvoolikesed
Jaama laeme sõrjakesed
Ärge joogi mu juttesa
Ärge püüdke mu punasa
Mud on pikalt punasa
Päike tegeda palgi esa
Puna ja metsa punaotsa
Ilu heinamaaspeale.

Ukkus oli õie peab
Kõrkus kahe kõrre peab
Kalgus vaigu rahel
Kõll ma mures mustuses
Kõrkus lapsi noomises
Oige lapse õpetuses! —

II. laul.

* Waarne mees neiu peab
Aida laua pedda laua
Laua lagunuste rahelta
Küll oli ehtinenne õie
Enam olimees neiud
Küll oli ehtin ue õie
Enam oli ehtin mees neidu
Küll oli valge mere rahel
Enam oli valgem mees neidu
Küll oli kõrges kõrge noore
Enam oli kõrgem mees neidu
/ nüüdlaulavad neiupoolt punaliste/
Neid aga neid oli pümal pestud
Wõiga hüja kalt viheldud!

(* Seda laulavad punaridpoolt punaliste)

Noorel noorukesel pandud
Neid aga neid koolkell rääkis
Alis pole Rännul Räämaa maad
Neid neid koolkell pääl
Elida pole kõigude pöörjamad
Tandi aga kandi mees neidu
Neid koolkullakellel neljad ringad
Punased olla pulmer ringad
Lindsed olla lusti ringad
Kirikkl olla kiriku ringad
Laadikkl ollalaada ringad

III laul.

*) Olge vindlad kirikumehed
Wäljas vana vaeka jaad
Nüüd tuleb laeva lõhkumine
Purjupealta pöörkamine
Klaasi mahavajumine
Pöörne kivi kirikupeab
Tõine kõik otsa peab
Iga neljas nurga peab
Neid aga neljal kalliskl kaupa

*) seda laul kaob kirikujagamise ajast)

Sinpillub wälja pirnipaelu
Sealannab wälja arnupaelu
Põdame Põlla nummidesh
Eimarjalaewalõhnumine
Raha ei anta laewa elh
Hakame mehed mõnema
Tulon õues õigehua
Põrge ümber laewapea
Põdame nüalinna alla
Seal meildasta Pora kallistkaupa
Wiis jaame wanawiljaesh
Kuus jaame kuiwa kingaesh

IV laul.

Poiss: Sõõge langus jaoglangus
Sõõge nemmes naha Kiel
Sõõlon õues kolmi aita
Üwe ju nahkubnahaKäie
Teine nikkub nõjuKäie
Kolmas kuljukud nugiKäie
Iga aida Poga Para.

Üwe aga ägab ärgi Käie
Teine jumub jõu Käie
Kolmas Loomilambaid Käie
Sõõde neijue kolmi kiwiku
Üwe Käll nahkub nahaKäie
Teine winnab willu Käie
Kolmas sinab sõõnKäie
Piig: Ju nõrmes tee redagi
Se läälk tee läänigi selga
Tõei Kalka nõõlagi warastei
Õlis pori nõrmes mudu sõnjeb
Õlis jõkiwar mudu sõnjeb
Tee on ju peju wana
Peju ahtel naha Küll
Poiss: „Õlis tee oma peju küdak
Ja mida neidu Laudak
Õlida aga neidu nendawa
Nendawa ei ja nendawiwa
Ooga walge ja ka friske
Wiwu wälja ei peal
Ei wu helma kaase peal
Tantsi peal mitte Kõlane.“

Teda aga peig on nende laiga
Wirk jalg wilja ei pead
Erne smithe heinad kaeva peal
Kui ka kumb pilli hoal
Siis ka pöiakad jimad kimad
Teil jalg hägi Teil jalg atra
Jalg nagi Teil jalg nahkaga
Waata mis neiju akkil
Neil oo äed neil oo aiad
Neil oo need neil oo nattad
Neil oo mannid maalmiskatud
Neiju akkil wäe tõdda
Ega tõllad meliköri
Neiju akkis aiad täis
Wilja täis ja viina täis
Neiju akkil jalg midagi
Teie ei ei kea kedagi
Teil jalg äga Teil jalg atra
Teil jalg nägi Teil jalg nahkaga
Teil jalg hobuse Teil jalg ninaga
Üks nägi leesind lina laeva.

Jõime kõhtuda kõmmatud
Lax oli lammaste näritud
Mis ku oma neidu näidata
Ja meda peiga laidata
Teda aga neid on niidetud
Nii kui liemo kuulatud
Teda peäb on jõimatud
Nii kui liib jai jõetuskud
Teda peig on laidetud
Nii kui lammas niidetud
Teda aga neid on kuulatud
Nii kui neiu kuulatud
Ja lina jeemo jõeluked.

V laul.

Laks mina Jowiz Soldatisse
Akkutada minda madrussi
Eima jäindsin soldatisse
Ega nahtsin madrussi
Soldatis olid saapad jalgas
Madrussil olid mõni kuued

Maani kuube suuri sõrve
Lagi pääle laia linna
Laia linki laama linki
Pääs pigine kübara
Ala jäin koju kõndima
Ja üle isama
Taadi kuppa kutsuma

VI laul

Mull oli õues õuna aeda
Ja oli häljas häärne aeda
Kus ma kümneid külvatasin
Ja ma pisnaid pillutasin
Tilpäevad läksin naabrisse
Õhtuse korda õue ostma
Kas neid on ka ikuisad
Ja on ramnid kõrvinõod
Kus seal aetud alla põõda
Ja seal naabri naeru põõsa
Nig seal naabri naeru põõsa.
Nig seal naabri naeru põõsal

Nig siis minule ei küsima
Kedel ja neid laenda ikuisad
Mina tõmbe naeru
Kellel minul kui sinul
Tõmbe aga mõnus!!!

VII laul.

Ema joovis nuiga ümber
Õlgi oma surnud kütnes
Ja siis nõhus naljalt hüüdis
Aknaläja ammuke
Tere õues Kaija neiu
Täis maasikaid kladikene
Tuu liig Lõuna neiu
Tuu eile laiku
Vana laaki naeluma
Täis kütnes naeluma
Vana eidel koetama
Kuul on mini meelikene
Noja naene noorikene
Las keda kallitada!

Oma aeja rjendada
Eeleid ja sinajid surmanäitte
Omajid ohwe hõua kõitte
Kuuste kurja ilma kätte
Wihase rjnma sao kätte
Ei rõi eik nüüd aidata
Ei rõi kõuska
Ei kõuta
Ei rõi asta anda halja
Weji meidä henilõnud
Pärg meidä mädanduud
Se sullatma omaken
Selle ulli ei päegid mid

W VIII laul

Laulame nüüd ödellad
Laulame ligi linada
Ligi linna wäranaid
Kle tuli wälja waatama
Kulla lapsi kuulama

Kulleri kuninga poeg
Walleri wanem poeg
Wed tuliid wälja waatama
Kulla lapsi kuulama!

IX. laul

Pägjas neidu nukwad
Mõtsenuada
Kinetsekstipkuwada
Aedaski ihaduda
Kabuhjes kaebawada
Ei ka kaeda kaugelõimud
Teda muiud mahajätnud
Ühiga kõik ruttemaiji
Warsti walmis waatamaji
Üks nuka meijusen
Kurda kallis kaasaken
Ühwa hõbe rjeken
Üks nukka ümamõtga
Üks kuldse kuikend!

Jõõgu ab alla ana
Jõõgu mine jõab mulla
ahulla all on minu lijamaja
Kalmu all on kaeja kodo.

Laul.

ahina maene lasu naen
Waeb laske waigistaja
ahudu minaelaes.
Ja ma laes
Tuleb aga laupäewa õhtu
Teised kõrwad puhuwad
Arwolo abi kaebajda
Mina aga pijen peredja
Arwan wana duuliko
Ole on hüdaajaes
Waene wanaes nimetada
Ja jeab peijuks pidama
Abi kaebajes arwama!

pag. 836

pag. 837.

par. 838.

№ 1. par. 839. -1.

Kadri jantilaul.

Laske siise Kadri jantid!
Kadri on tulnud kangeelta:
Ümber kuue ja ümber päeva;
Ümber wihma wiiekaare.
Laske siise Kadrikesed!
Perenaine naisutkene;
Peretüta neitsikene;
Pere poega perolisega:
Pahn see tuli tuhaje;
Löötse lõke põrandale.
Wõta lampi laua pealta!
Kui põle lampi laua peala,
Wõta peergu lõuka pealta!
Kui põle peergu lõuka peala;
Wõta lõnnu lõhna pealta!
Kui põle lõnnu lõhna peala:
Wõta roogu räästaeesta!
Kui põle roogu raastaesa;

Tähendus: Neet laulud on ühes jehetustega, kuis ja millal neid tarwitati; wõib olla ehk alete juba enne paljad laulud kuhugilt juba ennemalt saanud.

Kes kirjutaja.

Audru kihelkonnast.
Saatnud jüri Sauga.
Saadud 18 6/II 93.

(2x)

pas. 840.

Wõta õlga Katrikesta!
Löötsu lõke põrandale!
Peremees peremehe Rene;
Perenaine naisu Rene;
Perepaega poolisarka;
Peretütar neitsi Rene:
Laske siise Katri Kesel!
Katri Künnel Külmetawad;
Katri warwad walutawad;
Kunsad korda heitelewad;
Särmeotsad põrkelewad!
Laske siise Katrikesel:
Hoiu mul uppus ojäse;
Mäe jäi mätaste wahele!
Kõrwi runna Närkjatesse!
Laske siise Katrikesel!
Perenaine naisu Rene!
Katri ei taha talle Kesta;
Katri tiab talle willa Kesta.
Nurub lina nuustikesta.
Perenaine naisu Rene:

pas. 841.

Wõta wõtmet warna ussast!
Tallu iseka aita teeta;
Ussi Nibu, ussi Tassi!
Könni iseka aita teeta!
Ussi Katril ussata!
Katsu Katril lihata;
Katri pojal wurstiussa.
Peretütar neitsi Rene
Kas ütel? (Kas ütenesele ütleb, mis Katri laulis)
Jah! ütel! (laulab töine traspa wastu.)
Kas on luba rõõmu teha?
(Sün wahel astub Katri oma lastega tuppa,
Temale antakse jellets luba ja siis hakkawad
Tantsima. Pererahwas laulabkse wastu:)
Hüppa Katri punasjalga;
Karga Katri Teku peesse!
Laske siise Katrikesel! (Katri siise tulles laulab)
Pereeja, pereema:
Katri tulnut Kaugelt maalta
Kaarta (mõõda) Kullandist Kõrendist

Hõhetaja õrsi raata.

Katri palju waewa näinud:
Sapp o Kisnut pastlat jälest!
Tõrm o Kisnut tanu peast!
Tuul o Kisnud põlle eest!
Tereija, pere ema laske siis Katri kesta!

Pärnu maal Audrus Käisiwat Katri sõnad omas riidis, milledele pikk, walge naeste järk peale oli tõmmatud ja wööles oli Kas must, kai nahk rihm wõi naeste wöö. Peas aliwat, Kas rüüstes wõi õlgedest kolmenurgeliser tuttidega Kübarad. Saatud wara wõisiwat nad wähte talusse korku ja sõiwad siis hulgani ära; Kes siis aga sinna juhtus tulema, olgu sant ehk Kes tahte, see sai Ka osa. Katrid mängisiwad Ka peitu peal (nüüdugses talus Kuusalekul) Kannelt, aga Käimise ajal ei mängitud. Muidugi liigikäija mees mängis. Siis tantsiti mõnikord terwe päew ja Kõigil terwel Talurahwal oli siis suur peitu päew

se ääres laikal. Mis wara ülejäi, see müüdi ära; saatud raha jagati ühetaja ära. Enamiste mängiti siis ühte ilusa ringmängu, kus Katri ringi sees oli; kõiset hüüsiwat Kätsa Kinni ja laulsiwat:

Alanda, alanda neijukene.
Juba su isa ammu surnud.
Alanda, alanda neijukene.
Juba su ema ammu surnud.
Alanda, alanda neijukene.
Wet olla ju ülile (õlge peal).
Alanda, alanda neijukene.
Wennad kanda kaewetakse.

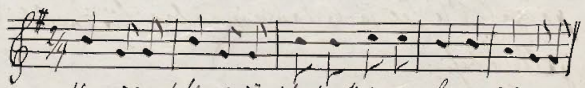
Selle laulu ajal wajus sees oleja neijukene aega mööda põrandale ja seisis alandikult paigal. Oli see järk laulumõttes, siis laulsi jälle edasi:

Ülenda, ülenda neijukene.
Juba su isa jälle elus.
Ülenda, ülenda neijukene.
Juba su ema jälle elus.

Klenta, ülenta neijukene:
Juba ju üet an üles tõusnud!
15. Klenta, ülenta neijukene:
Wennad hanast wälja aastnud!
Siis tõusist Kadri aega määrd ülles, wõtab ringi
sest ühe tüse ringi sisse ja tantsib, kuna tõi-
sed laulawad:

Nü rõõmsasti, nii rõõmsasti
Tantsi sinetli Sümus sulane.

Siis jääb sisse wõetud jälle Katrika ja mängib taas,
kab mõnda aastaseele. Kui ta aga kõrgi sisse ei
wõtnud, siis kargas ta laulu ajal tõiste ringis
ole jate käte peale ja kes lahti laskis, sai Katrika.
Seda ajal oli ikka walge rätik peas.
Laulu wiis on järgmine alnud:

Nü rõõmsasti, nii rõõmsasti tantsi ikka Sümus sulane.

Siis mängitud ka nüela mängu, mis nii-
wisi tõimetati: Täisest hoiawat kätest kin-
ni, Katri käiwad wäljaspool ringi ühe Karra
ümber ja jäawad ühe mehe kohta seisma,
ja küsiwad: Tere, tere mees! Mees küsib:
mis ja ots? Kostus: nüela otsin. Mees küsib:
kus ja selle nüela jannid, mis ma sulle hüüa
andsin? Kostus: ma läksin siele sinna wõma,
Kutsus ja sõõma sisse; wõi kohase jaa-
ma sisse. Siis näitab mees taha seina poole
ja ütleb: wõtke seal kõigest seina äärest,
lõng taga. Siis kõik tõusevad ühe ringi seesolija
ama käewa ja tõine lähebäa, ning mäng
läheb nuesti edasi.

I. Paja mäng.

Mängijad istuwad rõngis maas, ühe tüse
sülles. Kaks käiwad käest kinni hoides
tõistel ringi ümber. Ringis käijad laulawad:

Anna, anna Kirewere härra!
Anna, anna Sümanni sulane!
Anna, anna Kuke puu nalja!
Anna, anna Seitse puu nalja.

Tõised laulawad wastu: Ei anna, ei anna Kirewere
härra. (ja nõuda edasi tõised sõnad).

Ümber käijad hakkawad nüüd tantsima
ja laulawad ise:

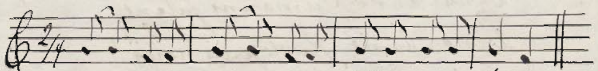
Nii wihaselt, nii wihaselt
Tantsi siis ki Siimu sulane!

Iga korra ajal wõtab paja mängija-paar
ühe maast üles ja see käib ka nendega
tantsides korra ümber. Kui ta tantsides ei
taha, siis käib ta kõntides, wõi kui ta taha
siis seisab ta koguni. Maast ära wõtmise
ajal laulawad kõik:

Wõta, wõta Kirewere härra!
— — Siimanini selli.
— — Kirewere härra.
— — Kukepuu nalja
— — Seltse puu nalja.

Kui kõik ülewal on, siis teewad kõik ühes kaas
suure tantsu ringi ja laulawad ise:

Nii rõõmsast, nii rõõmsast
Tantsi siis ki Siimu sulane!

x) Kui „ei anna" laulda tuleb, siis tõlewad ½ wastu ¼ wastiku kokku tõmmata.

2 Kiwi (kibi) mäng.

Mängijad istuwad ringis maas, wõi ka
tooliste peal ja ühes seisab seen ringi keskel
keppi käes. Seen oleja ärkab ühe ringis
oleja ette ja küsib: Tere, tere mees! See
küsib waastu, mis ja otsid? Kostus: Kiwi!
Jõime kostab waastu: Kiwi kand läks katki!
Wõi: Kiwi läks üle aija Hansule; Tõise
pere Tõnisule pala putru lapsikas oli jnus.
Selle jõna „putru" ajal tõusewad kõik män-
gijad üles ja joanewad läbi segamini joos-
ma. Seen oleja wiskab kepi maha ja kellest
kapp istet saab, ninsama iga ühes. Kes püs-
ti jääb, wõtab jälle kepi ja mäng algab
uuesti peale. Üks ehk ase peab ikka kaasnam
olema, kui mängijad on. —

3 Sia tapmise mäng.

Selle mänga tarwis wäeti kas täis kapitud
kott, wõi wiiele sõimetud pakk, wahest
ka kotis oleja inimesega kannoki pulma-
wõi kaare sandi rahwa hulka. Keegi kangi,
kellel hea kõri oli, karjus siia wiisi. Tapjal oli

jannsk nuga, wõi rohesi mõõk käes. Tapmine algas walmis jantrul Toolil leeni wõi kalaa peal. Tapmise ajal lasti worjus olejäält Rohalt, kas kinni kirjo käiksist wõi kajia eneselt jaolt, enne surelisäst jantõwesi jaoksma, mis weel kätentas. Toolitõte afet täitsiwat ohjal wõi ka härdvõlläpstut. Tapejat pidiwat hästi kärmet ja nälgaal mehel olema, kes kõik loomulikult jia tapmise lugu järele mõtsksiwat mänginud mõõna ei maksnud see nali midagi. Wämeh tuli worstide tegemine ja liha keetmine, jüs jõõmine. Jõõmise juures lauleti:

Jõõge langud, jaoge langud!
Õrge langud põue pisikke!
Ma olen hoolas ohtmaje;
Ohtin une kuue põue;
Katsun ma kapuka põue;
Rüüstan läbi rüüe põue.
Langu Kesed, linnu Kesed
Jõõge sedra oinaste (sigade) ohata,
Langu lammaste liharta.
Langu Kesed, linnu Kesed:
Ma tapsin lautast langu talle,
Murult musto pea mullikas.
Rannast walge pea wasikas.
Langu Kesed linnu Kesed:
Jõõge langud, jaoge langud
Õrge langud põue pisikke!

Nüüd tuleb jõõmine ja worstide jagamine jõ wõimaks rahamaksmine. Nälgakas mees leeb sellest mängust kena aja wõtte.

Pulmad.

a, Kosimine.

Prunti ohtis enamiste poja ema wälja, aga paeg pidi enne ise ikka ka Kudamees olnud käinud. Kui ema läks, jüs oli temal jubaw üün liigi. Täraste läks peigmees viinatega wõi pärisi kwoja. Temaga olid ühes kas ämees, jo, wõi ka Kudamees; ema misteikka Kolmekesi. Waatu wõtmise juures küsiti: mis Kula mehed näiwad, wõi mis teil ära Kadunud? Westati: meie tui sai Kullest jüapoole kirmutatut, wõi lehma mullikas jõ arkis jüa poole, wõi: tulime heinu ostmax.

vaz. 850.

Siis antakse kuba alpita. Nüüd tuleb otsimine. Perunt on muidugi kawalaske eest ära peidetud. Nümaks leitakse ta umbkaigi üles, kuuekse välja ja antakse wiina. Selle järele tuleb nüüd söögi walmistamine ja söömine. ~~Söömine~~ Kui kanbaga tuime saab, siis panevis perunt peigmehe kohakse kooga külge äramineku eel paari kindlaid. Nüüd tuli õpetaja juures „lugemas" mineku, mis enamiste Neljapäeval päevis. Kui juba õpetaja juures käidud ja kaks korda maha kuulatud oli, siis wiis peigmees alles prüdile „andeid," mis ta ostnud oli. Peigmees jäi koos ettekorda ukse ette anderega seisma, ning perunt seisis jälle koos ukse kõrwal, seal lähkas teda kõrwatse naene (perunti wenna naene wõi õde) ülemakse peigmehe juure. Siin andsiwad nad kõige kõigepealt kätt ja wõtsiv peigmehe käest asjad ära ja jaotsesid wäljaspoole ringi kõigepealt ukseesse tappa, kuhu peigmees ka kõige oli läinud. Siis maatasi asjad ääle ja istusiwad kõrwu lauda jäärma. See oli siis

päris kihlamine wõi wõnta minemine. vaz. 857.
„Käeandmine." — Ühtlasi lähkas peigmees jälle oma kodu.

b. Laulatamine.

Laulatuse päewa hommikul waro lähkas peigmees perunti kodu ja wiis teda kirikusse. Kiriku kuuse läksiwad nad; kõrwatse mees ees, siis peigmees ja perunt käes käes pidi, niisama minti ka „pühha laua" ette, kus neid laulatati. Ka niisama tuliwad nad pealt laulatuse kirikust oma kohakse juures. Perunti wanemate ega paariste ei kohtinud keegi midagi wõtta, ka õle wõrstki omitse ja nende wahelt ei kohtinud keegi läbi käija, et siis jahtuta armastus ära. Perunti wanemate wahelis weetsene 14–15 aastane paiss ja kõrwatse mees käis teda jagelemas tee kinnitama, et ta õige hoolas wahtima aleks. Kodu jõudsiwad nad seni wanemate wõi paarnis eistudes, enne ei kuhu alla läinud; muidugi wiis peigmees nüüd perunti oma kodu. Kohane wäeti eest ära, aga paiss jäwan kõige walwem.

Peigmees läks Raasa mehega enne tuppa, siis läks peigmehe ema taaskt läbi rihaalla proua-
le wastu ja kutsus tedagi alt siise tulema, aga
siise tulles wisKas peigmehe ema peigmehe
pärsist rihaalla ukse alla maha, kuskpoolt
üle siise wiiti. Tuas panti nad 4 Resi (peigm.
poolt, Raasa mees ja Raasanaene) kanta ja tuua
wäi jäoma; poolt ja peigmehele panti ka
mõlematele 2 taldrikku ette, Kaiste taldri-
ku peal oli kolm suutäit leiba, Kaiste
peal oli juul; nüüd jäitiwat nad leiwa
rutta juua siise kaskes ära jääma, Kum-
mas rutem ärajäi, see pidi ennem äraju-
ma. Neist jai Körwalistest ruttamas sunni-
tud. Teele selle jäägi, wõtkis Körwatse mehemee-
ne (Kes proua pärast pidi ehitama) Kaupitäie
ülat ja Kaskis proua lahtisest junkper ällega
mäjaks. Proual oli Kolme jopiline Kübar
peas. Kübara ääre oli tõmmanahast, peest oli ta
lamba nahast ja pealmine riie oli siidi riie.
Nüüd tordi Körikitele julmalistele jüüa,

aga jooma ja peigmees Kätkiwat Körwatse
naese ja taskel taha Kambrisk. Körwatse-
mees oli julmalistele peas. Kirst proua ja
Jega tuuri selleajama päewa ühtlut ära.
Kirstu wiiat olewat 5–6 proua juuksi mees.
Kes Kirstu toojatele teepeal wastu tuli, see
jai nende Käest wäna. Kui peigmehe Kodas
ukse ees ei jäänud Kirstu hoidmist Kinni
pidada, siis sõitis Kirst määrta, ja tuli
alles natuKese aja pärast tagasi. Nüüd tuli juur
„laewa Kauplemine" ja „parajate wahetamine"
wäi läbi waatamine ja „äramaja tellimine,"
Kus mõlemail poolt head „lõunamehed" üma
ajawuse näitajawat; Kauplemine lõppes
„laewa ankru" (Kirstu wõti) wälja andmise
ja äraajamisega. Kirstu ajamist toimetati
mitmet wiisi: Kui Kirst wankrilt maha wõe-
ti, siis wiiti ta Kas reha alla, wõi Kus aist oli
siis aitu. Seal püüdsiwat proua õdakwas Kirstu
eestpoolt Külge seina poole penna, aga peiju
rahwas püüdsiwat jälle wälja poole pöörata,
ja nõnda wäitelti tükk aega, enne Kui Kirst
Kolm Korda Käte peal ümber oli weerutut.

Wõit piiri peiju rahwale jäema. Oh kirjaam
panja peal, siis wäetis „sülelapse“ sukat kirstuse wälja
ja kirjo panti kinni. — Nüüt anti „saajalis-
tele“ (nünda nimetati kirstu kaljat rahwast)
süüa ja nüüd hakkas räämus pulma eh

9. Nooriku ehitamine.

Käige esite ehitati peiju paiss naeseks. Temale
panti walge rätik päha, walge riie selga, mis
5-7 nessiga kinni oli pandud, nünda ehitatud
panti ta siis tõrkjpeale istuma. Siis kaleswad
nooriku ümber, pilkajad tütarlapsed, wale
nooriku juure ja laulawad terwa pilgates:

Langukesed, linnukesed
See ei ole mette meieda!
Sellel neijul must sukad jalgas.
Mette neiul kinda kõrti.
See aga terwe tehtud meieda.
Wüge ta raibe rahale
Ülle soo sori kiwika!
See on terwe tehtud meieda!
Tooge mette meieda nähtawale
Mis tõe eila meilta tõide.

Kas sai hästi kimma kätte?
Kiä kätte, ämmä kätte!
Terwelt tõise paole kätte?
Tooge mette meieda nähtawale! (Nüüd tunnab mehtawad)
Nüüd laulawad nooriku poolsed neijad kiites:

Langukesed, linnukesed:
Kül on meres wahtu walge;
Weel on walgem mette meieda!
Kül on lambal willa lahke;
Weel on lahkem mette meieda!

Tõised laulawad peiju poolt wasku:

Mis tõe tühja nüüe leie,
Ja tõe wasku wõitelete!
Mis sest räimest õpetada,
Ja sest kaimest tanutada!
Ennem panga rahad kraentsi peela,
Ennem kui selle neiu kaela!
Ennem pand tanu talle päha,
Ennem kui selle neiu päha.
Ennem pand pälle põrsa ette,
Ennem kui selle neiu ette.

Neiupoolt laulawa pahaselt:

Põrge meel hobusest ümbere.

Saatke see mini minema!
Saake Kaewa Kanfi aastat,
Päisuda weel paari aastat,
Siis saab paras peremini,
Pere rõõwaste pesija;
Saate lanale lugeja.

Pein poolest laulawad jälle:
Tooge see Tootas Tantsima; (noorik l. tantsi)
Keripeen jalga Kepsipilema!
Tantsis Tantsib Tare waatab:
Kas ta jübist serwi Käiwad (säiwad)?
Kas ta Kannad Kohe Käiwad?
Ehk ta sõnnide sõidetud!
Wana wärsite waadatud.
Ehk ta pallide pusitud?
Ehk tal tillet Tüwa alla!
Äbarikud hänna alla?

Nein poolest Käemeelega!

Tooge Kulpi, nein Kusep!
Tooge Klaasi, nein Lasep!
Annab teile haisutada,
Ninaalla nunnutada:
Kas on sõnnide sõidetud?

Ja o wärsite waadetud?
Kas o tillet Tüwa alla,
Äbarikud hänna alla?

Peale Tantsimise istub noorik jälle tooli
peale ja Kõrwatse mehe naine astub ta
juure ja paneb tal tanu päha. Noorik
wisab Kolm Korda tanu ~~mahu~~ je eest
taha selja pulmalistele jenkka; iggas pannak
je mees tal tanu jälle päha. Tanu pane-
mise ajal lööb tanuteja Kolm Korda
tanuga nooriku wastu nägu ja ütleb:

Pea meest meeles! Saada Kargjane Kargja, (wõi Kanikas juure!
Terwees tooke, (tüwa Kõrd juure!) Peale selle wiiakse nüüd anna mehele tubaka raha.
noorik tantsima. Õpite tantsitab peigmees,
siis pein poiss, siis ajumees (peigmehewend
wõi onu) siis Kõrwatse mees. Neil neljal on
Kõikil Kasukad seljas ja walged rätikud Kaelas
ja walged Kindad wilatse paelaga rätikute peale seotud. Peale tantsimise minek
laua ääre. Peigmees ja prant (jütuwad Kõrwa; prantsi
Kõrwa istub Kõrwatse naine j. n. Prantsile wõetud
poiss lages sülle. (wanadusele peale waatamata.)

kellele ta suket annis. Teja ema tänab pruuti suukäe eest: kiitjuma, aitjuma, tänawu aasta rahekesi, tulewa aasta kolmekesi.x) Peale selle hõisati: hõisa ja hõisa saajat! Kann ja wiina putel ei saanud mitte kellegi ette, kui mitte kunagi ette (peigmees, Kõrwatse m. peiupoiss ja ajumees, noorik ja Kõrwatse wõi Kaasanaene.). Noorikul on ehitamisest saatik ikka walge rätik x) peas, mis 6-ks nädalaks kinni on pantud. Kõrwatse naine annab temale rätiku alt münet suu täieli koitu suhu pistes, ise ei wõta ta midagi.

x) Kui nüüdsib, siis wiisikesi!

x) Pruuti walge kate wõi rätik mine tagasi: „Uju."

e. Jutlustamine.

Peale söögi tõusewat kõik 6 söögi laua juurest üles ja lähewat: ajumees kõige ees, selle järel Kõrwatse mees, siis peigmees, siis noorik, siis Kõrwatse naine ja wiimaks peiupoiss, kõik rangis ja kõikil on härja kara pintsat käes, kõik kohad läbi. Igas kohas ja iga ukse peal lööwad nad kolm korda pintsaga + (risti) ette, kuni wiimaks wälja õue alla jäänud. Seal wõtab ajumees noorikul rätiku peast ära (see rätik on ehitamisest saatik peas, ta on suur, walge päris paelakas) ja karjub 3 korda: hurraa! Siis wõtab ta rätiku ema juttu otsa ja wiib kambre, niisama jaawat ka naaskäijatel meestel walged rätikud nõmbelt ära wäetud. Kambres (taga kambres) istuwat nad ehk kõnniwad ikka kunke kaupa felgis (see on: laulatamise riietega), wahel tantsiwat ka. Peigmees wõib ka amal juurest riided seljast ära wõtta, aga noorikul jäänud selle päewa magama minekuni selga, olgu nii talwe kui suwe ajal kanda.x) Wõõrtel lähewat peigmees ja peiupoiss lammaste lauta magama.xx) Magama wiiakse an Kõrwatse naine ja ehitaja naine. Seal waadata tarwis hoolega järele, kummas neist ennem maha heidab, see jureb ennem ära. Hommikul läheb Kõrwatse naine wõi ka laulja õuetukat noorikpaari magamast üles ära tema.

x) s. Noorikpaari magamise asi.

xx) Sinna lammaste lauta wiiki ka neet kiimat wõi põhmut, mis laulatajal käijes wantsis noorepaari all oliwat.

„Uju" —

Ema miste ärratahi noorpaar aikka lauta,
ga üles, mida ukse taga lautsi.
Oh noorik mete minija,
Mete meeste wennanaene.
Tänse kinten lüpsa lehma!
Tänse Rana, jaata karja!
Kula lehmi lüpsetasse,
Kula karja jaadetasse.

Körwatkl naesel ja ehitajal aliwad nooriku
riided ja pesu wesi käes. Eşite teretati siise
minnes: Tere, tere peni, tere, tere neiu!
Siis panti noorikule uus pärk selga, uued
sukad, uued kingad, kört ja torutäna pä-
ha; noorik läks järgi wäel toa juure.
Paisikene wõttis nooriku ja tütrakukene
peigmehe wanad sapikad kätte, kuhu reha
siise pardad oli, aga körwatsinaene wõttis
mõlemate wanad sukad kätte. Peigmees
tulipalja peaga toa juure, aga noorik
kuitis peigmehe kübara otsa ees. x) Aga enne
kui nad toa juure läksiwad, tuli ämm
(peigmehe ema) lauta juure ja näitas noori-

x) g) Perenaisteks saati-
mine.

kule peigmehe jagu lehmi ja lambaid ära,
niisama ka muud loomad. Näitamise
juures pantis noorik lehmale nõu ja
lambale kindad, hobusele mäe, ruderale,
karjale paelad, kaewule wõi, lewalabi-
dale wõi ka peawõrsikt, kas noorik nõus-
tab leiba ahju laskma, lewa lauale wõi, wõi ka
paelad, keetu wõi kolle kaugule wõi; selle
tarwis tallutas ämm noorikule kõikisse paiku
et iga asja ära näitata ja et iga asi omal nei-
met pidi saama. Toa juure minnes ali esi-
mese ukse körwal äi, kes minija kolm
korda üles tõstis ja ütles:
Äi soi tõstmise eest kindad! Kui weimesi
kimpu seati ja walmis panti, siis küsiti sagedas-
te: kus ija tõste kindad, kus ija tõste kindad?
Kui tõstmine wiimatas, siis teretati äia ja ämma
käsi kätte antses. Peale selle minti söama.
See söök oli muud kõige parem wõi palma
pea põrs. Selle järgi walmistas iga ükspuu
kuis ta jõud kandis. Liha keedeti enamiste

jumeles tikkkirtso ära ja panti niisama terwelt lana peale. Selle jõõgi jumeo laeti ka jõõgi palwet, see oli ehimene kord jumala jõna jaulma ajal. Enne kui jõõma hakkati, jus pandi neiu jeiste ees mett ette ja talbrikenga niina klaasiga; see käis niiuk niina klaasidega jõõgi ke selgä taga lana ümber ja hüüdis: tulge jaulma, tulge jaulma! Kes wõlab (maitseb), see maksab; kes jumalat pab pearl rubla; Karuline 26. Kõrwaline naene is tu mati jumeo ja annab igale raha maksjale kuki jaija leiba, iga jaulmaline pidi nooriku lüün maitsma ja maksma. Peale selle päewa pea eti niiuk licht jaulmase etaje, niisama kui kiegi jaudis ja tahtis. Iga jaulma päewa hommikul wiiwad ena te käis jaulmaleset magamese ülesse ja piidi wihtlemise eest maksma. Wihtlemise taim, tas peingeaeg, üheabilisega Wihtlemise tarwis olewat weikesed wihad agale arwe otsa seotud, niiuk kimmati wihutaw magamase jures.

Kile ja aeti agale wäntaga ümber, nii et wihad jabinal magaja pihta käisiwad, selleeest makseti nii palju kui kiegi ise tahtis. Nõnel õhtul aga waranlatse magajate riietesse mänes kuhi ära, nagu müüs, saepad, kunt, sall wõi mesi ja korjatse nõnda juur pearl riidis kaelas kust niiuk hommikul iga ema nik raha eest poest asma pidi tagasi ostma. Kõik korjatut ja saadut raha jai noore paarile jaulma kingiks.

h.) Järelgaulma aeg.

Peale jaulma hoieti ehimene nädal weel otsa pruut toas, ega lastud mitte wälja minna, enne kui pühapäeval kirikus oli ära käidud, muidu oleks naabri rahwa Katsefilm pruudi pääle käinud. Kui jaulmaleset ära läksiwad, jus oli nooriku ehimene töö jaulma nõudes ära pesta ning jus hakas malgit willu kedrama. Kleidise hoieti ehimesel nädal noorik toiste eest salajas. Ehimesel pühapäeval läks noorpaar kirikusse; selle tarwis, jenna

wünna, tulivad pulma majasse Kärwaline
mees ja Kärwaline naene, kes münit ühes
Kirikusse läksivad. Peig mees ja ja noorik
läksivad Kirikus rohartikku peinki,
Täine meiste poole, Täine naiste poole.
Noorikul olivad laulatamisse rüided
seljas ja Ka laulatamisse aegne walge
pöll ees. (Laulatamise ajal ala peremut pal,
ja peaga, münto wäeti peapäca). Kirikust
koda tulles, sellel esimesse juhapäewa öhtul
peeti pulma maja jäälpulma, kuhu
~~peo~~ noorepaari Küije lähetamad sagulased
Kokku tulivad. Ka siin Kingiti münda Kiua
gitusse noorepaarile. —

Mõned pulma laulud.

a) Kaoja minnes laulti pruudi majasse
siisminnes:

Mede eit täab head minijat,
Mede att täab head minijat.
Ei täa tuppa tuukinjata
Pai ette pauknjata.

Lõuka ette lätsejata.
Mede eit täab feta minijat,
Mede att täab feta minijat:
Kes tunnet tuhetu käija,
Sätemata seada sängi;
Lüteritu (lühteritu) lõjasa lehmad.
Mede eitteläa feta minijat
Mede atteläa feta minijat:
Kes wisskat pastlad parantale,
Sukat sinne nukse alla.
Sinu dal tehtud sukkidesta,
Kotkat mutikodidesta. (mutikodi=Kalavõrk)
Lõnat kui lõngetu kaanet (kõnat),
Hambat kui Kiuwäravad.
Mede eit täab head minijat,
Mede att täab head minijat. —

2 b) Kui peig waeku meeldoli aga
linki waeku pidi wäetama, siis laulti:

Sest mede neida nutab palju,
Nutab palju, nõrgub palju:
Ei tee peig ei peiukene,
Peiukene mustakene!
Sest mede neida nutab palju,

Nutab palju, nörgenb palju:
Et see peig pole pölle tooma,
Kaasa Kaela rakkasida!
Peig aga toomat ühe pälle;
Seegi pülle pölwesülma!
Peig aga toomat ühe tanu;
See aga tanu kakskest riidest.
Neidu nutab, neidu nörgenb;
Neidu kahab taganeda;
Käsib Kihlad Kätte anda;
Pantrid panna lana peale:
Et o peigu pükkas seppa
Pükkas seppa, Raigas Kätta:
Wüb täit pükkale magama,
Kaikale Karjut ülesse:
Tõuse liitsi lõssa lehmad;
Tõuse Karsi saada Karja.
Küla lehmi lüpsetasse!
Küla Karja saatetasse!
Saada see Karja Kangeele,
Wasikat wana pajnasse.
Siad Sõnu takerisse. —

3 C/ Peale Karja kurdab neiu.

Eidekene ellakene
Enne wäint müüa, mis wäint müüs!
Enne wäint müüa mürkisita,
Enne nui müüsit tükerista
Selle halwale rahale,
Tinaelle taaterile,
Karkielle weerimtile,
Roostsi kolme kopikule!
Juba jääb kihjaks tükerista!
Nüt jääb aewas riietesta.
Kammer kerges kirstutesta.
Köik jäawad murgat nukkemaie;
Köik jäawad warnad waatemaie;
Ahi halgu wigamaie;
Pata wetta palumaie;
Kibu munstikud nurumas.
Eidekene ellakene
Ennem wäint jäeta jängi alla,
Ennem nui jeat jid jängi sisse!
Ennem wäint Käänta Kätki alla,

par. 868.

Ennem kui käändsid käätki siise.
Mõtlesid tuigis tulewat,
Abi armuši ajawat.
Tuigi jai jellel, kes ei tunnut,
Abi jellel, kes ei arwant.
Ennem wõint wiiata mereše
Laeka lainete wahele.
Meri oles jõõtnut, meri oles joodnud,
Meri oles pannut kenn(kesa) mehele.
Winum oles wihtunt weimeista;
Säng oles tõmmut jäärepaelad.
Koha tõmmud kolmed jaelad.
Eidekene ellakene
Metu öövõlid unesta;
Metu jõõma ja jõõmata;
Metu joama ja joomata;
Metu lõunat lõunaeksa!
Ei lõpunut tuli trasta;
Säsi jängi paraeasta;
Käsi kätki ohjaesta!
Mõtlesid tuco tulewat;

par. 869.

Abi jai jellel, kes ei arwant,
Tuigi jai metsa tungusselle,
abi jai metsa armuselle. —

4

D) Saajaliste wõitlemine neiepärast:

Ma tean seda kõiste,
See (nuorin) o kõiste kõbine,
See o wiskiste wigane;
Kõrtsi teesta käijessa;
Kõrtsi liinka lõgutades;
Põrandal aga paugutades (kantsides).
Nein poolne laulab waasta:
Mintu neint, mukit neint?
Kenat neint, kekit neint?
Tulite siia hankumaie!
Minge Koju hankumaie!
Hankunge põllul sigata;
Orasille oinaeida
Laasta taha lammaeida. —

5

e) Kui noorik ema majast wälja
saateti, siis laulsi üne wärawalt järele:

Wüge nüüd peale, mis teie wõtte;
Saage nüüd peale, mis teie saate;
Meil jääb ilma istumaie;
Ja jääb Kannis Kaewamaie!
(Jõine, noorem tütar jäi siis weel Kodu)
Lööge märgit mätastesse;
Armid aija teiwastesse!
Siis teate tulla teise Korra;
Oskate otse ajasta,
Siia suure talusse;
Siis teie saate siista jälle. —

6.

f) Nooriku wennt kinnitatseima
juwisile ne ärawiimise korral järgmisel

Teinpoiss, peiusulane,
Hoia mu õde heaste!
Kaitse minu õde Kalliesta!
Elmes Kaela helbeeste,
Kuldnu Kaela kergeeste!
Seisa ja seinasta eespe,
Ole waijaspa wahele!
Ehk ta juhtunt ekspimaie:
Tee siis nüüdse pühtpuhtene,
Ole Kõrgespe warreskene;
Lõo ja hoospi, lõo ja Kaugi;
Ära ja Kolmat Korduta.

Peiu poiss peiu sulane:
Ma tulen hamme ekspimaie;
Siis ma ütlen Küsima;
Siis ma ämmalta Küsima:
Kas sai hästi äia Kätte;
Äia Kätte, ämma Kätte;
Terwelt Koiss paale Kätte!

Ehk tal olid hulgist hoidjat;
Ehk tal olid Kalgist Kaudjat;
Ehk tal olid püssratsest hobused;
Ehk ta mutab murkadespa;
Karjust tere Kammerisse;
Ehk ta selle saõmisega;
Mis ta eile eidel saõnud;
Ehk ta selle joomisega,

jaan. 872.

Mis ta eile eitel jooma?
(Jõesel päeval laulab went nooriku
Kaks minimes ühes peal):
Ma Tulin oma õhtimaie,
Walget peal waatamaie,
Lumizeat lunastama:
Jooge nüd õde nähtawale.

7.

g.) Perunti waidlemise laul:

Jaanikene wennakene,
Kül ma näsin Jaanikene,
Kui ja olid nein nälgas,
Nein nälgas nein päuntas,
Kükakül küla [illegible] wärawas,
Perseli pere tänawas;
Wäna pendel pe vasa;
Nisa Kakkud Kaenalase.
Tule wälja neiukene,
Tule nu wäna wõttema;
Nisu Kakkud Kattama!
Tule mul põhku puistama!

jaan. 873.

Tule mul linn lehutama.
Neitu kuulis waatu kaskio:
Põgas sul pähut jeniskesse!
Lammas ju linad lehutagu!
Sitta ma tule sinule!
Sinule siatenle!
Sul o sinusi sinurel karwad;
Kuunu õhtas Kaera karwad;
Silma ripsis sülel [illegible] akkad.
Sõida ja Wenetuvale!
Too ja turult kõige rauta;
Alewilt too Wene wäitsa.
Süs a'a sinutta sinurel karwad;
Kuunu ahtast Kaera karwad;
Silma ripsist sülel akkad!
Sitta ma tule sinule!
Sinu wüsist ja wüsist!
Hobuse nuenäule;
Wasa waeste joomaaega!
Peras ja paremu lõpsilehmas;

Kihulase Kütsa-rnuna;
Sägelase fäitsa-rnuna!
Jaanikene, wennakene,
Sitta rna tale sinule! —

1. Lapse ristimisele wõimisel Kombed.

Selle pühapäewa hommikul, millas lapse ristimisele pidi wõetama, läks lapse ämma-mees Toitu-Kapi juure ja löikas selle kandide Küllest Kolm weikest laastukest; need heitis ta pesu, mis wõidi ta wõna panekil Korgi Küllest Kolm rasukest, mis lõigati Koera fütame Kohalt Karwa, niisama Ka Kassi fütame Kohalt; nüüd lõigati wõi Raakitseti kraps igaste nurgaste ristameski juure pealse. Siis wõtsid ta weel sinna sisse, nimelt rohtu, ani-kõbe rohtu (Hiljuti maal nimetatse seda rohtu: Rahjata- ja Küllakeelo), mis wõeti weel wasi Kesta (seda kasti metsast igaajal, kui aga leidi)

ja nende peerma panti nüüd Lahtised tale sisse ja sinisidutati siis lapse rinna rüüdeid ja Ka lapse ennast, et siis pidi wad Kõik wigad ja häta selle läbi maha jääma, mis lapsele enne sündimist wõisiwad Külge jäänud olla; ema nagu Kõlbmata Kombel Toitu-Kapi Kallal käimise wiga, wõna panekil wiga, ehk Koera ringutamise wõi Kassi painutaw käigi wiga, wõi uksi wiga, wõi olnud ta sis mis tahte ennast Külge jäänud ebalaamu wiga, see pidi ära Kadama selle sinisidutamise läbi. x) Peale sinisidutamist tuliwad lapse isa ja ema ning lugesiwad mõlemad Kärta määra lapsele Isa meie palwe, lasi ema sinna juures kõiteks, peale, niisama lugesiwad Ka lapse wadeid Isa meie.

x) Ka näpu läbi Joola ja sinisidutatud panti lapsele mähkmeid nurga sisse Kõrwa Kõrwe peale juure, et Kellegi Kahe silma lapsele ei Kahetseks.

Nüüd wõeti lapse Riidesse juure; lapse wõna naene lõi nüüd lapse jalgadega wastu Riidesmüüri (mütsa wähe puudutes, wõge õrnalt), et siis ei pidanud lapse

nitte karjuma. Siis wõtsa laps altari ette. Peale risti minekut jäitsi ilma aja wiitmata koda tulema ja ei tohtinud mehest kedagi peal kustagi, et laps alla ei hakkaks karjuma. Kodus, õues tuli lapse ema kõige enne warsti ja küsis: mis nimi, mis nimi? Lapse nimi naeneerida lapse tuppa ja hantsis kesta iga nurga ette käe peal näpitades ja õiges: siit tuleval koplasest, siit lähevat koplasest. Siis wõtsi laps jälgi ja panti laulma amat jimme, kuhu ka minut wasti materid mänet kapikut „hamba raha“ jimme panmat. Peale jäägi aja tuli kätki, wiibu mäng.“ Ristisõst tõimat mettsast 2-3 kätki wiibu wõi nõrket. Nendest kõige helwem wiibu tuntsi kõige enne sisse ja keheti üles panma, aga ristiemad jäänut jimat sesta kaldu ja laitsimat selle wiibu suuteumaks ära. Ristisõst jäänut sisse üles panma, et hea olemat see wiibu küll ja järemat esilla ilmaski leida; kui jänadega warsti wõit. lemine ei aitamat, siis wõtsimat ristiemad kinne wõi noa ja jäänut sesta wiibu panmat kätki raiuda, mis ka warsi jäädis, et kõik ristisõst kõigest wäest sesta jäänut kedida. Kui see kätki oli, siis kuuti mees ja perem, kummiwõi maks see kõige perem üles jäädi, mille otsa nüüd ristiemad kätki üles jäätimat, see oli nende teimeteks. —

Mõni mõistatus:

1.
Mõista, mõista: mõnnes jänne,
Peale kitte kate jänne,
Suure laija laane jänne.

2.
Mõista, mõista: karguste, maaguste;
Kaks jeat ja kahekja jalga. Aker 2 härjaga.

3.
Mõist.: iso ja anet alles jalga kinni,
Jüteret, jopjat lõikamat kõik maailma läbi. Suits; ahi hakkab alles pälema.

4.
Mõist. Hull Hans ajab halasti Hansu takka. Tuli pääleb, suits.

5.

Mäis t.: Tünane õrs ja walger Kanat.
Hambat ja hamba hügenet.

6.

Mäis t. Ükte aru kämmataske, Käis
linn lügub. Kerjamet.

7.

Mäis t.: Sawst tulet sinetes, arast tulet
hammutes, aiab küüt ilma rahwa Kokku
Tarapilli.

8.

Mäis t.: Kuue Kael ülemnere. Paja sang.

9.

Mäis t.: Tul mast meil must, igal ühel
ise must. Paja t.

10.

Mäis t. Üks Kala ja 5 häänta. Käsi.

Minul on mõte „järge" weel edasi kirjo-
tada, ise äranes „wana Kombeid" ja muuga
ialgi juhtun saama: Sawwin Teile range,
mata hinn ikka meie wana rahwa
„ rüänne ja Teadusse ilmas" mõtsida,

Teie Kõrgekoolawaata-
ma tulejä:
Jüri Sanga
Andrea Kirikuwalla Kaelonei ots.

18 3/II 93.

Pärnu Jaagupi kihelk.
Saatnud Hendrik Luiski.

Saadud (IX)
18 22/V 88.

Wana, aekjed pulma. Laulud
Peiksnehhe pulmalisse minec, pruut
majasse, „Jõitu laul"

1) Jõita jõita runakene
Lasse aga jalga laukugene
Pillu päätä kõrwigene
Põua pikta mustakesel
Ana pikta alikesel
Milas meie jame jina male
Kuz meit tãna otetakse
Tãna warra watakse
Seal on küled kübsemasa
Seca reied küpsemasa
Anne reied autumasa
Kana reied küpsemasa,
Ome minemise laul

2) Tere õnne õpetane
Tere tubba tomingane
Tere ritalune remelgane
Tere warwitud wãrawad
Tere lasist lebba lauta
Tere pelist pengikene

jas. 884.

Tere vanatüd vanad
Tere kubjatüd kuſikad
Tere akke amuline
Tere keres tetre murad
Tere katlad laſtleſta
Tere kogud tarnepuſta
Tooa, ukſe ees laulvad me kui tüka.

3) Tere tuhha kaſſon luba
Kas on luba tuba tulla
Ehk teil tooas tugi wingu
Jaeal oo lastu wingu
Kamris oo kataga ſuitſu
Ehk teil urgad ukſe all
Allikad oo akke ees
Käjud kamri läwe all
Upume teie urgaſtele
Astume teie alikaſe
Käume teie kaiwuteſe
Sitan oma ſiti rä rüted
Kaſtan oma karta kõrti
Lenn aga märyaks öppe elma
Lüutan aga linaſed rüted
Lenn aga muſtaks kirjud ſuga

Pruti pool pulmaliſed telinad, peitme pulmaliſi tubba
jas. 885.

4) Pein langud linugeſed
Tulge tuba tinſu eeſt
Koota kurja ilma eeſt
Meite arkal ukſed peal
Allikatel aiad ees
Kaiutel oo kaned peal
Meil polle pole toas tugi wingu
Kamris ei olle kataga ſuitſu
Peil oo toas tanſu rumi
Rikal oo teil rinji rumi
Meil oo kakſi torru pilli
Kolme käsſi kanleſeſt
(riteſt wõtmiſe laul)

5) Miste meieſt riſute
Meite kintüd kiſute
Lange rüted iſſi rita
Meite kintad iſſi kimbu
Meite obuſed iſſi ulga
Oste walja iſſi warna
Meite ſamid iſſi ſalga
Kui meie õhtu koeu lähme
Et pölle rütu rieleſt
Ja kisgumiſt polle kinaſeſt

Et polle sõtta sanilett
Ojlemiss polle oste eesta
Ja wantumiss polle waljastesta
(Peikme pulmalisi aetakse sõima, aga ei lähe)
6) Ei mul sünni sõmine
Naitse mahha istumine
Ma tulin oma ottsinaje
Wana naista wadamaje
Ma talkan Neid nätsajada
Antke kademeie neiu
Kes minu wenna wõrilene
Onni poea arudine
Ja tätt poea taudine
Minu wend Kui wikerkarti
Onni poeg Kui koitupuna
Tätt poeg Kui taewa tähde
pruti pold taudwad
7) Peis langud linuktesed
Minge ära sele kõra
Tulge pälle teise kõra
Meie nemd polle kõtues
Neiu kudis peiu älle
Peiu põtsa takkumise

Ja peiu sõrmuste sõrina
Ja oste waljaste warina
Neiu ütles neiu kargas
Neiu ütles aknast wälja
Kargas kamri uksest wälja
Nemd ei teeq kus on sõnud
Kus on tedda nätmesse
Sõrmus on ta pead sõtkenud
Silla äres silmi pesnud
Kõpas enast ehitanud
Tallinas end tanutanud
Soltsamal sand pälle edé
Wilantis sand uiu pähha
Narwas sand pärje peale
Peiu polle neind pälle tonud
Pälle peale paela tonud
Neiu läks linast linti toma
Soltsamalt läks põle toma
Tallinast läks tanu toma
Riast läks ta rütid toma
Wilantist läks uiud toma
Narwast läks ta pärke toma
Kure jarest rätid toma

Peime poolt laulwad toast

8.) Olge waita walelamast
Peäja jutu tegemista
Nüü teie kamrüsse
Käppe naesse seljatagga
Olle walide wahhela
Watab warjuld akñastwälja
Silgab silma nilgab kelda
Meie pika paisi peale
Punasenna peäu peale
Peäu on neiul põle tonud
Pole peale oo padad tonud
Peäu töü neiul kolmi tänna
Kakš aga õbbe pärieksesta
Kulla tutš uingese
Peäu töü neiul roiisi rädi
Ukke töü silma ~~silma~~ silü rädi
Peise nüti nina rädi
Peänikese peca rädi
Ühukese õlla rädi
Kalewipe kaela rädde
Ükš oli rädig räämo kirja
Peine oli rädig taewa karwa
Kolmas oli rädig tetre kirja

Neljas oli rädig rähni kirja
Wiies oli walge luige karwa,

peime poolt laulwad

2.) Ei maa tulnud põma pärast
Ega maa tulnud juua jama
Ma tulin oma otsimaie
Wena naista wata maie
Kas oo wenna wärilene
Oni poea aruline
Mul oo wend kui päwa ratas
Tädi poeg kui pärgle kirri
Ta oo piga kui pilli rogu
Tea tüll ulatab pilweni
Silmad ülle taewa ärre,

Norikse poolt antakse walss norikse keelel

10.) Se ei ole meie neiu
Se oo, linast kitagene
Alewilt oo attakene
Tooe poetse portugene
Se on alda araline
Tealta piga ehtmega
Nisüs näsüs nänga
Nisüs mosüs moega

Pigga puntja perfiga
Se oo mugu nifatega
Kahhe kortfe kelatega,,
(Norigu polt laulwad kamrift)
11.) Neiu nutab ja neiu nängfub
Neiu kulmud peiu juddu
Äiia juddu ja äma juddu
Äi ei arwa ja ämm ei arwa
Natu naerab ühte puhku
Neiu tahab taganeda
Panti jana laua peale
Käeantid kätte anda
Sörmufed fatab fülle,,
(peime poolt ütlewad, toaft)
12.) Neiugene norugene
Sült oo jutta joomala
Waks joo labje walatuft
Pagan ja panti wastanwõtjed
Ilma eitle teaternata
Ilma tati teaternata
Enne kui widdi roinad tuba
Nüd ja tahad taganeta
Panti jana laua peale

Sörmufed fulle anta
(weel peitme poolt laulwad,,)
13.) Antge kätte mis on anda
Ja otske wälja mis on tuua
Nüüd ei aida oitmine
Selle wastu feismine
Sele eeft on ameb methed
Mina anan ameb mestel teata
Ja ameb meesanab peiul teata
Peiu anab hallil teata
Hall tahab otse õuest wälja
Hall tahab utta otsimaie
Jõutame müie äija õue
Müie langu lata edde
Jõutame fitta japaiga
Enne kui fittä filitame
Jõutame tüija tütrukuse
Enne kui nara naefels teme
Pätsina tanutame
Tüija paljafd põletame
(Norikru poolt ütlewad kamrift)
14.) Peiu langud linzu kefed
Käste kätte teada fata

Maa, tähhan teile teatpanda
Kurat teid käsgis kosja tulla
Paggan weel panti pagunnaſda
Eks tee kosind kuninga tüdrid
Rentind riiaſt reilifita
Pärnuſt palju emantaita
Enne kui mede waeſta lasta
Jofid igga jelle josfu
Körtſid igga jelle jõrtu
Igga õhtu olid akna tagga
Igga öösſi olid uksfe tagga
Kükagſil olid kõla tänawas
Nauli olid pere wärăwas
Talgolli kinni ja teine lahti
Igga olid neiu nälgas
Omal pruti otſimaſa"
(peikme poolt laulwad)
15.) Nëugene norugene
Kiſſind käsgis kenaſt keia
Ülle õue ilaſafte
Kenad teeſolide kiriga teela
Kes teid käsis körtſis keia
Körtſi kobis obelta
Körtſi koeas kaubelta
Tulle aga peiu jõua peiu
Walmis neiu walmis waga
Walmis waltſitud palakad
Walmis karatud kõrtud
Walmis walgeta kasugata
Tulle aga rutu peiugene
Minu kalis kasagene"
(peikme poolt laulwad weel)
16.) Neiu langud linu kefel
Antke mee neiu näktawaſſe
Kui ei ana uksfeſt kätte
Jüs ma astun akna alla
Kui ei anna aknaſt kätte
Jüs jaan wiimati wikale
Jargan kamri katuſele
Hakan parjaſt arutama
Tua turjaſt tongutama
Põhud ma pillun pollujeale
Malyad matan maa alla
Jaarikad jaadan maa laiale
Jae ma laeun lagedale
Jüs jaan kätte oma neiu"

Need on rohtsk wälja antud ja
peimehe poold pulmalised lähwad jõom

17) Jõge langud jõge langud
Jõge langud jüdamette
Jõge langud julge eßta
Arge kärtge et kahaneb
Arge watge et wähhaneb
Kui on tarbis tabban tälle
Kui oo putis pubßin pulla
Kund je kunub kütge otßas
Kütß je kerleb taga taotas
Aned meil kemes teised kübßmis
Kolmas koblis kamitßes
Warres je wagusb wana jees
Crabas otab orgi otßas
Kazzu kakßiõi kereßel
Kunno je otab aea tagga
Kippes walmis warna peala
Jõge langud jõge langud
Arge langud põue piistge
Mar olen olas otßinaie
Ja olen kabal katßunaie
Otßin aga uüe pinne põue
Kapistan aga kasuga põue
Otßin, rehe ölma alla,

Puistan ära körtiõ korud
Arge wõtge je wikaße
Arge pange je pataße
Et meil polle pülli teiba
Ega polle anda jaia kagu
Ja polle anda jeea liikma
Neite jeal oo jõimatüd
Kurjatatud unttitestüa
Jõge langud linuged
Jõge langud teuked

(peime poold laulwad peale jõmu)

18) Ole terwed pere eite
Ole terwed pere tadi
Jõtemitta jõtemitta
Kes on laia lauda kätnud
Ja oo terwed käijad tabnud
Kel pölle liged pähka janud
Ja oo jele pula tabnud
Kus on jata wakka tuija
Ja oo pülli kaguõ teinud
Walgemad kui lina jäiad
Päis mina jõin ja päis mina jõin
Päis maa jõin sukkerita

Täis ma panin pätgolita
Silmini sealikata
Kaelani kanna munata
Kurguni panin winakesta
Kõlani ead õlusta

(Ülejuste jõrna telimise laeb, peigmees ol.)

19.) Sõnad sõtud jõnad jõtud
Hostel einad antemata
Kaerad ette kanekemada
Ega se must muitu jokjmud
Hall polle asjata ärnud
Pein kõrs polle lusti jõtnud
Must tahtab talsast muru einu
Linne hall tahtab aru einu
Lehte lauk tahtab lastu einu
Pein kõrs tahtab kaerafita

(Nüüd antakse jõtu ees katte, peimees pold laudas)

20.) Sa oled tütar tõtä teinud
Waene labje waewa näinud
Sa oled jüritses jogad teinud
Witsaigus wigetanud
Kuu walgel õõla kutsud
Õõ oo pigad ja penikjed

Kintad kirjad ja paelad pigad
Paela kargid amulised

(Peimees pool laitmine jälle)

21.) Olise õõnisma sain
Kütjas kui kuuta kütkesse
Ei passi pärtsu panga peale
Kintad kui ütsed kõja kotid
Jüga sirtsanud sinise
Kopa partsanu punase
Kamas tas tasnud laia kotte
Mul jäi kõcu kalmi parri
Ma teks isti paremad

(Naisu pool ütlewad)

22.) Pein langud linugesed
Arke wõtke je wikkase
Arke pangese patkase
Et polle ütta anteita
Saremita paelasita
Kesantis aega arwata
Kespannu palju tegema
Ei tunnu teed tätile
Ei osand teeda onile
Ja teatis tete teale

Osgas üle rehke jure
Mõisa viimu pawatele
Se ei ole meite jüri
Et polle äita antefida
Taremita paelafita
Se oo teite enta jüri
Eks tee annud amu teata
Kahhe kolme asta eest
Maie olaks kuzund peind kuue
Ja olaks napsin naul järki
Aial ämal lõuentita
Kälid kalifta kalewita
(laul pruti emale)
23.) Eritegene elakene
Misja sest nüüd kasputaid
Et ja tütard kaswatajid
Mõtlejid teesja olewad
Apiks kõrwa astuwata
Taego kõrwa käne wata
Nüd lähtab töcks selel kelta ei tume
Apiks selel kes ei arrwa
Eritegene elakene
Eks sinna münud mulik ärra

Kaupelnud ja kalewi pakki
Lõigand tügi lõuentilla
Ene kui müjd tütterita
Antjid alpala rahhala
Kõpikula kahhel kolmel
Pilugejele tipule
Wanna waske werengile
Pibu ei lähka teole
Kõbik ei lähka kõrale –
Wereng ei lähka waimu wäljal
Olaks full tütar kõtuesja
Ega lähäks päibi pästemaie
Waimu päibi tegemaie
Mitu ööta olid uneta
Mitu sõna olid sõnata
Sulli ei kustund toasta
Säte ei sängi sämasta
Hobu oli alli rakkesja
Naene nori rieteja
Sga tütard kaswatajid
Milal oo tütar eite melel
Siis oo tütar eite melel
Kui lähtab lauta lehma lüpsma

Lehm lõõt jalla lüpsikuse
Milas oo tütar eite melel
Jüs on tütar eite melel
Kui lähäd weistel jüa antma
Pilirooga pistab silma
Milas oo tütar eitemelel
Jüs oo tütar eite meles
Kui lähäd nütatt puita tooma
Pjut se kuguh sinte peale
Jüs oo tütar eitel meeles„

(Peikme peld laulwä õhta ene kotu minegu)

24) Neitsene norukene
Kauas ja enatt ehitad
Kauas sina kamris seisad
Kas sina kuiud kudriud
Woi ja säed särki riud
Seri need keral kõgu
Sane need keral saela sisse
Korja kõgu kõtisisse
Sün wõi keral laewa peale
Merri wüb laepa meie male
Seal on teised peiku tehtud
Kangas teised kassa tehtud
Seal nüüd kangast kuturnesa
Õpelonga lõksutesa
Kena nüsi nüksutesa
Seal süs kuju kuerüed
Ja ka jäae särki riud
Meie kena prutikene
Ehke enast ehteje
Sane enatt saterise
Sain enatt rahatese
Säeta õppe elmesteje
Agarne meie minemaie
Meie teed on tealemata
Tee arud arwamata
Õjon pika ja pimeta
Taewas laia ja lageda
Soa on surri ja sürkawa
Arru laia auka palju
Tuleb augu wõtab aisa
Teine augu teise aisa
Süs tuleb loikes wõtab loka
Tuleb aga kanten wõtab sani
Süs jäen augu oigamaie
Soga augu soigamaie

Ei jüs kule kukke halla
Ega kanna kõrutamist
Võtra lasse nuttu lalla,
(Noriku poolt laulwad)
25.) Sõna koerad jama koerad
Minge ära meletumad
Tuljalt teie tulide
Tagi jate tõna teie
Kate jure jani jani taie
Jome uie kirstu taie
Wike peale miste wite
Jake peale miste jate
Ega teie wõmist kuulei wõi
Ega teie kõik kate ei jaa
Elus jäeb kaka istumaie
Kaunis kamri kaswamaie
Aun jäeb akna äre peale
Kinna riitid walimaie
Jisju lenta kõtamaie
Lenu kui libikas taasse
Marri kangast kutumaie
Tiu ööta kulumaie
Anna juki nõelumaie

Wõu kigub käzjesa
(Noriku poolt üttewad weel)
26.) Peia langud linu kesed
Ma tulin kõnest watamista
Seal pölle seltsis seda mesta
Tarwes seda paisikesta
Ega polle ulgas seda kosta
Talgas ~~jani~~ seda janikesta
Kes wüst ärra meie nein
Talutaks ta toasta
Oma kasja kamerista
Nein isjal saar opesed
Nein noenal wiesi kõrwi
Kaks aga seal alikesta
Kolmi tukkru tükukesta
Need wiwad ärra meie nein,
(peikme poolt wõmane laul)
27.) Nõukene norukene
Meil oo mekked kui merejõjal
Poisid nüüd kui paris ärjad
Hobil meil sad opesed
Sanid on meil tõme pusta
Janni peal oo süidi tegid

Siidi tegid Kulda paljad
Kõbbe tukked loka peala
Kulla Kelad loga Külgis
Tukkrud rinnad oo tutitesa
Sõrmid Karus nakkatesa
Hallid õlbe elmestese
Mustad kulla rõngastesa
Linna lakad paterüsse (esimene osa
teise päevaga laulwad, nari ke pulmalisse peiukesega mängi
28.) Pëin langud limukesed
Antse mee neiu näktanesse
Mis ma eile epitasin
Tuna eile tutidasin
Ma taan neiud küsitleda
Kas ta tänna jüüa saanud
Kas ta tänna jua saanud
Wõi oo selle jü sõõ maga
Misse eit tend eile soõtnud
Wõi oo selle joo joomaga
Misse eit tend eile joõtnud
Wõi oo nende ehetega
Misse eiid tend ehetanud;)
Teise päewa laul peime poole

29.) Neiu langud limukesed
Olge waida waletamasta
Tukja jutte tõstemasta
Ruk oli laulnud ühte korra
Neiu soõnud ülleksa korda
Soema aiad arwamata
Asjad ehted mis olid eile
Narts oli nõtis ninna peal
Alwa pälle põlwe peal
Peaks tee neiud mõd näggema
Neiu sirrab neiu weirab
Neiu särab siidi riides
Linnmab Kulda poortides
Neiu peas oo kõbe pärga
Neiud selgas karda kõrti
Ette jiudud siidi poole
(weel teise päwal peimepole)
30.) Pëin langud limukesed
Laske wälja meie neiu
Mis tee neiud nulustate
Eile ta istus eide kambris
Eide kambris taadi kambris
Istus kõbe tooli peala

Wiina waadide wahela
Olle kannude keskella
Pälli pall olli pölle seesa
Saia kakk oli kaemlaasa
Wõõsnu peekerida peesa
Tõna ta istub äia kambris
Äija kambris ämma kambris
Istub paku otsa peala
Wee waatide wahela
Kalja kannude keskeella
Leste palli pölle seesa
Wee kakku kaemlasa
Nuttu peekerid peesa

Ja wanaste oli sin se moot ja
on weel nüüdki et, Noores Keeles
Keiakse kosjas jüo peab naene
Kaeem moor seisma
Ja weel Keskmäali ja Reeti
ei wija Norikud jlmaski teise
pereste need peawad santid
jäwad olema

1. Kule Kus kugub käuge
Ja laulab lanne linuge
Se polle käuu kugumine
Ja lane linnu laulemine
Veed oo kogsi waesta lasta
Käkki waesemee kämalda
Teine nutab teine nörgub
Teine aa ütleb teisele
Täneme walged räddet jättäe
Lähme eide arapeale
Tigu ülles eidegene
Ja tigu ülles tädigene
Ei wõõi tigu tütar nori
Mutt oo peal ja mald oo all
Murru rohe mula peal
Jäni liled silma peal
Kaler kubud jalla peal
Warsa kabjad warya peall
Agasin kurni wisjamaie
Kurni kugus kiriku aeta
Wisjas lõkki eide annua
Ma läksin eide watamaie
Misse eide tetteneese

Eide kutus kulta ööta
Pilutas ta peia parki
Kirjutas ta kimbu kintaid
Mina eidelt küsimaie
Kell ja kujud kulta ööta
Pilutad ja pein pargi
Kirjutad ja kimbu kintid
Eite jüs kõhke ütles kostis
Kelel mutel kui sinule
Ja jäid warra waeseks lapseks
Wara wõerasle warale
Akasin kurni wiskamaie
Kurni se kugus kiriga aeda
Lõõi aa lõksi tädi auma
Misse tädi peal tektanese
Tääd se tegi teljesida
Kirjutas ta kirsta kanfid
Mina tädilt küsimaie
Kelel ja teed neid teljesida
Kirju tääd neid kirstukantsida
Tääd jüs kõhke ütles kostis
Kelel mutel kui sinule
Ja jäid warra waeseks lapseks

Wara wõerasle warale
Tugi teiasle naiale
Aia teiaste ~~naiale~~ warrale III
IV (Teine waese lahje laul)
2.) Kule kuis kugub käuge
Ja lalab lanne linoge
Se põlle käu kugumine
Ega lanne linu laulemine
Nõd olid kahsi waesi lasta
Kahsi waese mehke kanatse
Teine teinepael teeda
Teine toni ohja peal
Teine toni õüe peal
Teine mutab teine nõrgub
Teine puhheb teise silmi
Teine ütleb teisele
Olgeaii olewaid õege
Arra sina mutta ära sina nõrgu
Lähhme jäitaba kirigu aeta
Laneme wealgei rätti kaela
Siti rätti käese
Ja õbbe õied rättikese
Lähhme eide anapeale

Lähme tädi aunapeale
Tõuse mul ütles ella eite
Ella eide ja tärka tädi
Tõuse minu kirstu kinnitama
Ja weime wagga walmistama
Ei wõõi tõusta ei tõuta
Ei wõõi tõusta teitan nori
Murru on kasund mulla peal
Arru aina aunu peal
Ja risti rohttu rinte peal
Silersimsu silma pealta
Ja kuler kubbu kulmu pealta
Warsa kapjad warwa peal
Janni lillel jalla pealta
Ella Ella eitegene
Ella Ella tädigene
Ma toon riast ristiks lehhma
Pärnu linnast pärtsu ärja
Musqu linast musta ärrja
Ja Oma külast ostan pumla
Need sõwad murru mulla pealta
Arru aina aunu pealda
Risti rohttu rinte pealda

Silersimsu silma pealta
Ja kuler kubbad kulmu pealta
Warsa kapjad warwa pealta
Janni lilad jalla pealta
Kasta tõused. eitegene
Kasta tõusad tädigene
Ei wõõi tõusta tädar nori
Ei wõõi tõusta ei tõutata
Mind on maetud mate alla
Maate alla ja pate alla
Kenna kirstu kesgeella
Walge lauate peahhele
Seja ja kirstu kinitagu
Ja tõe weime wagga walmistagu

(Wanna tütreku õitse laulu)

Tüll on ulgas õiesita
Salgas sare linnesita
Ja petus perre tüterida
Jüski ei pölle seda netu
Kes agaks laulu lasgemaie
Ja ka wiisi wõtemaie
Isi pean laulu lasgemaie
Isi pean wiisi wõtemaie

Perre läks jutku peotsamaie
Eiid läks latsa makamaie
Kohhus jeam minna minemaie
Läksin aga nutes õitsele
Hagjan laulu lasemaie
Laulan nii et laksub metsa
Kaukub parri arja rõksu
Kumab kuldna kuskilt
Elgid ella lehma kella,
(Teomehe laul.)
4) Läksin tiluge teole
Waige mõisa voõlja peale
Õispu olli jõma lähgerisa
Leggi olli kirju kitse jõma
Luste pull olli kolli jõsa
Ja appus räemed olid karjajõesa
Nentab läksin maa teole
Mõisa teed rehe jurre
Jüis tulli aga kubjasmoisapoolt
Ja kilter kirriga tõrtsi poolt
Mõtis mull ede jurre tükki
Jurre tükki jauett mata
Jaua tüggi kõrist mata

Jüis kuntsin mina keikse päwa
Murtsin ära mustu jõrad
Ja katkestasin laugu kaela
Tulli jüis kubjas mõisa polda
Kilter kirjus kärtsi poolta
Handis mul jelga jeitse kümend
Ja kaela pitka kahesa kümend
Jüis jain waene mees natuma
Mõõta piggi jõiki põltu
Jainaga jure lane ärre
Patsu pigga metsa sisse
Jai aga nätalid wiisi kusi
Jüis olli kubjas kullake
Kilter kiitis linuge
Kus mos tiluge teomes
Ja waige waimu poisige
(Koja laul.)
5.) Neiukene norugene
Kabis karja prutikene
Karja lubad mulle tulla
Kuhhe tulla jurmani
Ja olla Mu otjani
Karja teäd kul mis mina teen

Ma wiin pilika magama
Kaneliga kamerise
Pannenaga pilli pea alla
Kantle kamri lawe alla
Tullen sinu komiku ülesajama
Wotan pilli pea alta
Kantle kamri lawe alta
Süsma lõõn sul selle loo
Tõuse üles nuitemada
Pese käed käskimada
Minne wii kül wcistel süüa
Talle too puud toase
Süs mine isto oggi peale
Takuo tahwan tongotada
Pened linad pingotada
Kui ei lebi selega
Süs pad selele mekele
Kes wiib pitsaka magama
Kaiga ka wiib kamerisa
Tulleb sinu omigo ülesajama
Wotab piitsa pea alta
Kaiga kamre lawe alta
Süs taa lõõl sul selle loo

Tõuse kurat kurna pinna
Tõuse litsi lubja lehma
Tõuse alla sata karjaga
(Nore neiu õitse laul)
6.) Ilusoli ilusoli õitsel olla
Ilusoli laulta õhtu ella
Kaunis laulta kaste ella
Ilu wiib älle ulgamata
Kaste älle kaugemale
Õhtu jõual õnne karja
Witewiju wilgajaja
Mikal jõual mina karja
Minnes karja kaugeella
Wisi wiirwedu wahheta
Kuusi kuubata jõgesa
Seitse werstа sitsed joota
Kahheksa kalla merreda
Uhheksa übba alikatta
7.) Kume kulma urgeksta
Tuul taal wiigo terwisita
Taewas targa melekesta
Kui on terwist tõpsu tooda
ei wõõi õnetа ellata
Terwiseta tehha tootaja.

(Talgu laul)

7.) Watmis illus watmis illab) Kasge)
Watmis illus Hallingamõisa) Kasge
Sest poole Laiskil kasi karwa) kasge
Bokkelisse roosi karwa) ja eläsi, kasge
Wäljast poolt on roose karwa
Katus peale kulla karwa
Mõisa õues õites punda
Kulla oggas kuse punda
Hajas lehtes aba punda
Kõbe lehtes lehka punda
Ukke ulito aita esse
Ja kenna tee lähkäb keltre pole
Aun nüd äral aun nüd pronal
Kes on teinud põlud pehmad
Põlud pehmad ja wäljal warrud
Kuljund koggu ulga rahwast
Lasnud lappa selle ärja
Nis polle jätta künteinud
Egga polle ilmas jgged kärnud
Lukkas sülta kuija pakku
Sellen sülta sarwed pikad
Küme künard küljepakku
Aun nüd äral aun nüd pronal

Jõgi eest ja jõgi eest
Laja lauda katemista
Ninta kurwa kuljemista
Ja alwa laste arwamista
Mul polle talgu jos rieta
Egga aun ehteta
Sissi talgud wägga caal
Ja, sõmjag talgu, rahwapeal) Kasge

(Kigu laul)

8.) Kigutage kõigutage (Kasge
Kigutage kulla wenad Kasge
Õigutage õiga wenad Kasge
Mul polle wenta kigutamis
Õiget wenta õigutamis
Went mul wõtte wennemale
Õled wenad polamale
Kes mind äsli kigutawad
Ulle õrre õigutawad
Neil ma eal hina anan
Parajaste palga maksan
Sihkald mina anan rüümuärja
Ja tagast anan laugu lehma
Ja ööa tagga pigga põllu,

Pold oo kuie nurgeline
Iggas nurgas kusji nabru
Iggatt nabrutt jaab kusji kormad
Iggatt kormatt kusji wagga
Iggatt waggatt kusji rubla.

(Talgu laul)

1.) Otta oota perre naene
Otta tulen warsi watamaie
Koiu järel kuulamaie
Kas joo woiisad wilendawad
Ja ju juskad julendawad
Kas ju kingad oo kulunnud
Koogi teeda kiesagi
Aida teeda astes jaagi
Kas jull lamas lauapeal
Ja kohhe oinas otsa peal
Kirju kitse keskeelas.

Talgu laul (Kaage

1. Ei mee möista mes meil wiga
Kas mee käed oo kinni pantud
Woi mee jõrned jõmi pantud
Et je esi ei eene
Ja je wälli ei wäkene

Kull, mee teame mis meil wiga
Ei jee ep meie jõda
Je jelle jitta jirbi jõda
Ja jelle waese wilja wiga
Willi wiimasta riiusted
Suuresti jausõa jasetud
Sirp oo jitta jeppa tihtud
Raud oo vajalete tantud
Jepp oo jitta jirbi teimud
Praibe arwatt ~~ammet~~ jamad tõmud
Loigates ta lohastab
Peo tait wõttes pillab, palju.

(Koja laul.)

1. Olin mina poisi noruge
Karja jõra juruge
Ja pitja warre pikkagune
Olle kõrre kärgukene
Nägin aga neiu kaswawad
Alast kui marja tõusewad
Ja punna palge paisuwad
Jasjini libe jirkewad
Agasin osta oitemaie
Warju kesta watamaie

Kõsja tagga sõtemaie
Lautas mina sõtsin lautasma jotsin
Lauta ees mina ehetasin
Lauta taga tantsitasin
Slăe otsas mängitasin
Oli se tăgu sures sanud
Sures sanud ja tăies sõnud
Süs wisin aga wena watamaie
Klis sele tăgal patanese
Wend oli targa mõistis kostis
Panne taal pähkla wastkõd waljad
Pane tal kaela rautkõd rangid
Kõs aga peale laine looga
Pane tal takka schake sani
Wis oo kalale kuiutud
Kõppe nõril neutud
Sani leen on lekitt lõtud
Sani aisal aljatt ranatt
Kotarai oo kaltsetatt nasetatt
Issi süs ista sani peale
Otsista süs õppe õpju
Kõlgu ta süs kulta pitsa
Sõita süs alla ilma ja peal tagasi wa

Wille wiie wiker karri
Sõita süs aga aia õue aiast õue ja ämast õue
Kurtma tunen aia õued
Aiast õuest ja ämma õued
Aia õuues õppe nupu
Ja rõta otsas rauta risti
Terre aga nein kulla kinga
Kulla kinga ja õppe särga
Kas ja lubad mulle tulla
Mulle tulla ja mulle olla
Mule tula seerma nii ja ola elu otsani
Ei mina tohhe sulle tulla
Sull oo situd kõsja oppu
Võtetud aga sõita ruuna
See moo wisgab wõtsese
Läbbub moo peast õhhe parja
Hatta ata pruutikene
Meil oo merri õnne alla
Mul oo laewad lakke leesta
Mastid, calvo tarne pusta
Angur oo mul pubtatt ranatt
Süs wiin aga mõta wetta kata
Lasen aga laia lainu katta

W Norre neiu unenägu

12.) Mõistke üllest mehed nored
Armake naised agarad
Mismina õsi unes nägin
Medde õõues kaswis kuusk
Tämri otsas kaswis kask
Oppad kasvasid aita teel
Laiad lehed lauta teel
Katagas elli käiu teel
Miks ei mõista tütar nori
Mõistan külalt mõistatada
Kuusk on kuldne pèrnge
Kask on kalliskäüa ämma
Aho on armas äiumees
Katagas on kanna poisi
Laiad lepad langu naised

(Sauna mehhe laul)

13.) W Sänna mees jome täied töpid
Ömme jome poled tohid
Sänna ome pörsutame pöhjad
Wisgame wiitjad wihtikesse
Kannes kaasi kaskikesse
Seal sees kaswas tame metsa
Jured taimed ja laiad lehed
Tammed tahesid taevas kasvada
Labbi pilwete pugeda
W Ott tänne kene
Mul on toto wisi wenda
Igal wenal een kirnes
Lätme tame raiu maie
Tugast saab siis tüüterida
Latwast laewa angurita
Ohtalest toon wenal jauna
Teenaga sauna merre ärre
Suure merre sarre peale
Kus keiwad kaggu kauba laewad
Tulewad sisse siti laewad
Toua takka tubaka laewad
Öuue alla õnne laewad
Kaubmehed tulawad terretama
Terre ja kenna sannage
Wõi kui roosi ohtake
Pas olled rüüst raue ärra
Wõi olled parmutt päristärra
Mina polle rüüst raue härra

Egga polle pärnuft järvis kärra
Ja ollen waene sauna mees
Sõõn leiba, palle kiggi sees.

W (Wana mehhe laul)

14) Kärri kõrri kõngene
Pärri pärri päsuge
Kus sinnus kulta possuge
Metsas kuiwa kuuse otses
Kuuse kuiba kuuge sanud
Wanna mees oo matka wäinud
Kus se wana mees issi on
Wanna mees oo ärra surnud
Kus selle wana mehhe aud on
Põlles pigga pentra peal
Kus se põlles pigga penar on
Mustas ärjad ullesk äinud
Kus need mustad ärjad on
Karru oo murtnud mustad ärjad
Kuuse karru oo issi sanud
Karru kõks pigga pilli roose
Kuuse pilli rogu sanud

Wiigati oo wilistanud
Kuuse wigati oo ise sanud
Kepaji oo kuluta ud wigati
Kuuse kõpaji oo issi sanud
Kanad oo fillind sitta seese
Kus need kanad oo issi sanud
Kull oo kanad ära wäinud
Kuuse kull oo issi sanud
Kugel oo läinud taewa alla
Teine kagu kolmed kartsad
Lähme kulli järrele.

15) (Soltati laul.)

Eeitekene ellakene
Taatikene kulagene
Mis ta sest küll kasse saab
Et ta mind je kaswatasid
Põlwe peal mind õtsutasid
Ja kolmel käkil sikutasid
Aps olli tooa parte all,
Teine metsas eina maall
Kolmas põllal warre ärres,
Mis olli tooas parte all

Se olli juttu jutustata
Mis oli mettsas ennuaall
Se olli willma wintsutata
Mis olli põllal waare ärres
Se olli tulle tuegotada
Olin maa kasand surremaja
Ja tango terra targemaja
Mõtlesid siis tuleuad
Ja Abbiks kõrwa astiwad
Tuggi sai nüd sellel kes ei tunud
Abi sai selel kes ei aetand
Nüd mina waene walmis saltad
Waene linnas walli peall
Oel lina ulitsal
Päwa kasfarmu ehkje peal
Walli peal ma seisan walmis
Seal ma ihkun inge rauta
Walmistan ma waema rauta
Kõhkutan ma kõhku rauta
Ja ihkun püssi ollasid
Ja otan wainlast tulleuad
Ja sõsa maa eest seisan wäljas,

ühhest wanast Mõisa walitsejast
Orja aega laul)

16.) Arres aga nana, Wisba suggu
Jellest peeti palju luggu
Pahhuat oli raske orja põlli
Mis kül enne olli nalli
Kül se ualt ka uaewa näggi
Ja sedda rahhuast pénalt
Lisid kiwid kisid känud
Lastsid lanne lukkai
Wisid mõisa rehte juure
Enne walged löid nad warta
Pärast pääwa pekside rehte
Õhtu tulja anti käsku
Hoome tulek killal mina
Arre, Mõisa wiljaga
Minul oli wanger watamata
Silla kottid nõelamata
Läksin koju wangerta naatma
Hakasin killa kaeta nõelma
Sai aga pette päwa touste
Seisin Pärnu turru peall
Sulid mulle waste kauba sahtsid
Saltsid wilja prawi näkka

Ma neil näitsin wilja proovi
Hakasid mind kaugutama
Sakja keele saagutama
Et willi olla kallitand
Ja wilja teraa pennutand
Mina oo meeskes mõistan kostan
Aru saan ja kõke ütlen
Ega se pole minu süü
Se oo are sakste süü
Neil on maad wilja aiad
Katused oo katkened
Wili sai witmaga wäetud
Ujuga sai aita pantud
Tulin koju arti käsku
Mis keis mull küll läbi kopsu
Hoome pead ja pekka paama
Arne mõisa trepi ees
Talli Peeter talus nõora
Wakke Kerstas wätas witsu
Pärid mind süs pengi peale
Sidusid mind kinni seal
Mille ma ei seisnud seal

Tõusin kohe üleje
Löin aga kubja kumuli
Pekke pabi nimuli
Lipasin sealt lebba laane
Sugas suus ja pastlad peas
Ebbe oli amaste wakel
Külma tasin keina künis
Ootsin surma are sakstel
Tuli aga sis üks tuule oaj
Mis tõi surma arre sakstel
Punane se poos send üles
Genike sai pitkje surma
Üks neeist jäi weel järrele
Se omad kubja naisa pidas
Kui ta arrest-Hängel tulli
Kurda karri täga oli
Need ta. Hängel välja jäid
Ei jõunud maksa kroonu wälga
Sea nis muud tal tulid selga
Kroonu mõisa renti rakka
Sõsis Tamms wõlga pekka,
Rae kohtust tulid kirjad

Et peab maksma omal wõlad
Silla kohtus kinni jõus
Ja ta asja ülle kuulas
Kui ta mees jüt viiõi linna
Päid taal kaukjõ kabemes
Kõrbud keskel koruves
Põlle rüüest puksid õlõ jalgas
Kotti rüüest kuub oli selgas
Kui ta mees winaks waeva nägi
Pappiriütes maale peal
Kui ta mees seal paka jagio
Tõbi oli al mis kaalus saggi
Õli oli püsti palgi peal
Sagg tal tõsti nälgnes käs
Nenta lõpes otsa. Wisba sugu
Ja üttes nagge Orja aeg
Küll rahwas tänab jumalad
Ja kõigi wõtta kõrged rõgi waliitsejä

(Hüeleff)

Halinga waltas. Walistre Külas
Wanna „Anni“ talle karjasmaal on
üks koht seda ütakse Hüeleaun
rahwa jutlu järele on olnud

Enne wana aja seal pats lebiko
tuuk ehk salg ja se on olnud puhta
keegi ei olle sealt tohtinud ühte
Oksa murta ega raiuta ja sinna
wihud keikjugu Oksorid nüd
on lepik ju ka ära raiutud aga
se koht kanab ja oma nime
Teine sele nimeline koht on
Enge waltas. Hanelema Külas
seal küla all on üks saun ja
seda kutsutakse täna päewani
Hüüe saunaks rohkem sealt
teatust ei olle, seal samas
waltas. Sankerma Küllas on
üks talu seda kutsutakse
Hüüe talluks, se näitab et
kus sured külad on olnud seal on
wanal ajal jõga küla allona
Hüüed olnud kus on Ohwridwiidi
Koori Waltas, Wahtnama Kõrtsi
tallu põllal on üks tarra kibbi
se on üks raud kibi ja sealdon
Noggus ehk Lohukees

Jenna Kippi peale wiakse keik
juggu Ohuriid kellel aikuft wõõi
otta on ja kui wihma sacab jüis
On Kippi peal waesti jüis kaias
seal peresemez kellel. Kärnad
ueõõi wiftrad on ja lotarad seall
abbi jedia olen mina kilja aea
eest jüsi oma silmaka näinud,,
Trawere waltas kabeli põlla
on ühs kalmes küngas jena
wiakse keik juggu Ohuriid
seal on üks Mänd jina mäna
jürika peale rahua juttu
järrele on semänd ööse jina
tulnud koniku waljo tulnud
wälja ja jüis jäenud jina jäim
ei ole enam etasi jannu
neit puist on wohkem olnud aga
aea amas on juba ära jõnud
Nenta palju Mele Kihelgon
Ohuri kohatest

Pärnu. Maalt. Jakobi Kihelgonast
Austatud härra
Dr. J. Hurt. Mina tulen teie
Palwele ka oma wiletsa kirjaga
ja kuulutan teie ulje pikka ja
palun ka sisse laskmist ja
palun ka jüis järele watata minu
wiletsa tööd kas arwate ka mõne
reatese jele wärilepsks ketta teie
wõite oma le tarwitata
Et je kõrri kulwiletsad nõuti kirjutud
On selle mina teen kul aga mis ma
sina parata wõõin sest ma olen ükš
wana aeg inimene ja ei ole õpind
uema aja kirja wisita mitte tutawa
Need. Laulud on peik. Jakobi,
Kihelgona rahwa sest kirjatud ja
lotan eteskits weel kirjata kui teie
Aulik. härra aga tarwitate, Ruppelikud
Hallinga. Mõisas. Jel. Kõllail
Hendrek. Luksik. 1888

jos. 934.

jos. 935. (48).

Wana Rahwa ringi-mäng.

Saatnud H. Leesik.

Jaakopi kihelgona rahwaseest korjatud.

No. 1. Saadud 18 6/V 89.

Siit tuleb see Siimo Juhane
Auline ijand
Mis otsib se Siimo Juhane, auline, ijand
Siimo Juhane otsib neitsikesta, auline, ijand
Mis tõutad neitsikesele auline, ijand
Kellimed kana jutta ja wana wiisa jaolu
Eisa eisa eijane neitsikesta.
Siit tuleb se Siimu Juhane auline, ijand
Mis otsib se Siimu Juhane auline ijand
Siimo Juhane otsib neitsikesta auline, ijand
Mis tõutad neitsikesele auline ijand
Paea koogja Lemekuub, kuawarspealgkaub
Eija eija eija neitsikesta
Siit tuleb se Siimu Juhane auline ijand
Mis otsib se Siimu Juhane auline ijand
Siimu Juhane otsib neitsikesta, auline, ijand
Mis tõutad neitsikesele auline, ijand
Põe kõrd ja jüti-rätikja õppe-tolugajõrmus
Jah jah jah jah jah neitsikesta
auline ijand,

Nüd jeĩsvad mängijad teine teinepoltoa
nurgas waga ja laulwad. pag. 936.

Mis teie seal süs seĩsate
Kulsi julsi weriseja wärwi.
Meie tahme tabi tuba teie uie hukkesĩta
Ja teie laia wärawisst
Kulsi julsi weriseja wäravoi
Meie wäraw katsi
Ja meie laia lagunad
Kulsi julsi weriseja wäravi.
Meie tahme terwes tekka teie uie ukkesĩn
Ja teie laia wäravid
Kulsi julsi weriseja wäravi
Kelega teie terwes tete meie uie ukkesĩn
Ja meie laia wäravida
Kulsi julsi weriseja wäravaita
Siitiga ja sametiga ja peea puna paelaga
Ja weri wiltse longaxa.
Kulsi julsi weriseja wäravida
Kusst ja süd sele siiti saad
Ja pask sele puna paelasaa
Ja weri wiltse longa saa.
Kulsi julsi weriseja wäravi.
Wenno mul eile. Rüasst tulli.

Täna päew Pannasst tulli.
Sealtmaa süd sele siiti saa.
Ja pask selle puna se paela saa
Ja weri wiltse longa saa.
Kulsi julsi weriseja wäravi
Sulge peale kuite takte
Meie teid ei kelagi
Egga koitse omad lingedi ~~kui tennawad~~
Nii kui kana omad pocad,
Kulsi julsi weriseja wäravi
Ei mee tulle ükkesĩ
Egga mee tulle kakesĩ
Meie tuleme kulgatsĩ
Nii kui ratta kostega,
Kulsi julsi weriseja wäravi;

täientus

Esĩti on mängijad setawisi kaks mängiat
on üksi ja teine pool on kulgi aga kats on
jäle ees sur jumon kõik nente kohe selga taga
need kats on süs sirnu sulase seiwad kuĩsi
räraste kõrab se jumn keik nende kohe
wahelt keik kõbbi, aga kaks jäewad
jälle kinni ja mäng kohab uiesti jealg

2.

1. Kooer, kaugub öues moo eema
Mine waata öue moo tüdar
Kolm, meest on wäljas moo eema
Kutju üks neist tubba moo tüdar
Ma otsin. Neitsikesta, oh eema
Mis toutad neitsikesele moo poeg
Ei sata talerd kuban oh eema
Ei ja neitsikesta moo poeg.

2. Koer. kaugub öues moo eema
Mine waata öue moo tüdar
Kaks meest on wäljas moo eema
Kutju üks neist tubba moo tüdar
Mis otsid ja küsameed
Ma otsin, neitsikesta oh eema
Mis toutad neitsikesele moo poeg
Kaks saata talerd kuban oh eema
Ei ja neitsikesta moo poege.

3. Koer kaugub öues moo eema
Mine waata öue moo tüdar
Üks mees on wäljas moo eema
Kutju wäeras tubba moo tüdar
Mis otsid ja küsameed

Ma otsin. neitsikesta oh eema
Mis toutad neitsikesele moo poeg
Kolm sata talerd kuban oh eema
Jah saad neitsikese moo poegepe,

Tüllil, lil, til lil
Kus mete tiin, üle weske mäe
Ja küllä poisi käe,

Tähendus.

Mängijad on kaks ringi üks üksteise käest kinni ja emmaja tütar on ringi sees, kolm poisi on väljas teinepeal ringi neet kenvad üks awab sees wimaje lõpetusel, jõrab neitsi kätte, jüs takkawad nüüd mängijad wana eesti wabbi tantsima ja kaulwad seda wimast jalmi jüs on mäng lõpetus;

3.

Küla mulle ütles kukus kukus
Kül labsed lauda lauda
Mis maa kirkun kurwa lintu
Wõi mis laulan kui pääle lusdi

Mis ma laulan kui pole käätta
Mullajäi koju jun täis julge
Laua peale laulu lehte
Kirjtu kappi kulta ällta,
Ngored mehked ellad poenad
Sõrtkem ratsal koduje
Looge mull koduft jun täis julge
Laua pealta laulu lehte
Kirjtu kappist kulta käälda
Jüs moo käal kähäb eeitele
Jüs moo käal kähäb tatüle
Jüs maa laulan laste wastu
Polamale poeste wastu
Ülle mere meeste wastu
Pirki maale tütruku wastu
Narma wanna naeste wastu

4.

Kui maa laulan lauta nõtkub
Poda täkka tamik nõtkub
Läne taga lepik nõtkub
Mõnal tulid pikad jured
Haabal tuli tõlbi kuube

Kasfel jee wälgene karjukas
Leppa leeped lõgisejid
Päin leeped krõpisejid

5.

Hurja kunti tohu tonti
Mis ja mede metsa otsid
Ja moo taltsid tanõsitama
Hobuse warju waatamaie
Ja põrjaid küünistama
Lehma muliküft näbistama
Härja wärja rabutama
Lamba talsid pinustama
Hui hui hui üni tuli peale
Kull wiis kuke kapsa aeda
Poead ta nabsis lehikusta
Kana läks kõrudes õrele
Ok ja kurja kulikene
Kusja mede kuske wiid
Kes meid homigu ülese aeab
Ja moo kasku poead panid
Neist ollas janud kirikus magsu
Mõisa käsal mele head

Kügu. Kügu kükegene
Kügu ülle kolme wälla
Üks oli wälja ruki wälla
Se oli noorde naeste wälli
Teine wälli nisju wälli
Se olli noorde neidu wällä
Kolmas wälla odra wälla
Se olli noorde meeste wälla,

Kügu kügu kükegene
Kügu üle kolme mettja
Üks oli mettja lepja mettja
Se oli noorde meeste mettja
Teine mettja kasse mettja
Se olli noorde naeste mettja
Kolmas mettja ümarune mettja
Se oli noorde neidu mettja,

Kügu kügu kükegene
~~Kükego~~ Kügu üle kolme järwe
Üks oli järwe mee järwe
Se oli noorde naeste järwe
Teine järwe jeruzine
See oli noorde neidu järwe

Kolmas järwe öllejärwe
Se oli noorde meeste järwe,,

7.

Pisikesed poisid noored mehhed
Tegid küge külla alla
Külla alla tänawase
Ma läksin küge katsumaie
Kuksin mahha küge pealta,
Risti läksid reesi silmad
Katsi läksid rahka kanad
Ma läksin mutes käeopoole
Eest tulli wastu tänawas
Taad tulli wastu wärawas
Mis sulwiga tütar noori
Pisikesed poisid noored mehhed
Teinud küge külla alla
Ma läksin küge katsumaie
Kuksin mahha küge pealta
Risti läksid reesi silmad
Katsi läksid rahka kanad
Olle waid ja tütar noori
Lähme koome linna poodi

Hostame seal kuied reefist
Hostame seal kuied rakkat,
Wimme wanad sebba kätte
Ja seeb ei wõtnud garantata
Ja mina seppa sõimamaie
Sepp olli issi süüe koot
Seppa naene lõtsa nahk
Seppa tütar tuggi otsa
Seppa poeg olli süsi mustaks

&

Lele lele leba tüüe
Kassa nägid kataga kaie
Olli aga arus teiba otsas
Kobles janni kuka tabal
Kongs olli käed ja kaks naerest
Wisgas wanna wõõsa lisud
Kogutas ta koore kaie
Segalt ta janni libamaie
Latta tahha lepikusse
Sooa tahha tamikusse
Aeta tahha awikusse
Sauna tahha kusjikusse

Kahke kusse kännu peale
Sinna oo ta ära kärwand
Kusjik jääi sis nutemaie
Abbik jääi sis ohkamaie
Tamik jääi sis kaebamaie
Lebik jääi sis leinamaie,

W 2.

Sõitsin sõitsin wenikene
Sõitsin tüki türkimaata
Satta samet saksa maada
Poole weersta poola maada
Wüsji weersta weene maada
Ei näinud seda imeta
Mis ma nägin nääbi, mõisas
Härra se küntis, siga se suntis
Proua se rainus rata puista
Preilat tegid regesita
Wanad kärat ikkepuista
Lamas saks lautile munema
Wana tõi katsi talekesta
Tütruk kübsis lehma turjaga
Tema mehed könts kärtsu tetsa

Wiina pekerita pewsa
Olle kannud kalmulisse
Oiskid kõrtsi wina peale
Jaulsid kõrtsi laua peale

10.

Joo, aga kurgu kana kaela
Wõtta aga mastu wasge rinta
Joo aga kurgu kõrista kanu
Wisgame witsad witsjunse
Kannu kaud kasijunse
Siina kamsid jured jared
Jured jared arwad tamed
Leled olid täis linnsida
Jõgi aga joosis alla jurte
Kalad aga seisid alla salta
Lõhed olid kõrd laugud otsas
Seljid serwi meresa
Lõpsi lapi laeneteja
Talarnees püüdis kalata
Kala püüdis püdejata
Wesi aa, wõttis wenna noore
Laene aa, wõttis nein noore
Wõis aa märja autaneosse,

11.

Joome aa, wenad jõne aa ellad
Joome aa, wenad jõne kaimud,
Joome wenad wara nüd
Tarast möistetakse jüüd
Liiwa kõrtsu ukse ees
Seeal meeid watab ikka mees
Joonust peast mee pekja saame
Põrkest aust mee ilma jäeme
Taram oo kül kõsgu täita
Truust ennast tülles näita,

12.

Oi oi ellad oii oii kaimud
Jõnis oo ellad Jõnis oo kaimud
Kui oo rahha tasgus jagi
Kui oo wiina kõtsus jagi
Mis meil wiga jues jagi
Meil oo rahha meil oo ramu
Meil oo jumal jõutu anud
Katas talab meil rahada
Rumud rubla tükisida
Põiad lõiwad tatarita
Kootarata kopikida,

13.

Uiuue ja aiiaia uturiteuuita
Uitte ruiteweniikene
Nituraitu kaimugene
Oh ja kulla naifuge
Anna mina witfin felleöö
Selle öö ja poole päua
Lakfin kärtfis koituuita
Lakfin laia walgenita
Kulak niiud jalad kopu winad
Sareed fängi fätiuada
Solwed pöhku pugemada
Warwad aafed otfiuata,

IV 14.

Minna lehmal iina
Ja lehhm minul piima
Mina pimma pöbule
Ja pöbl minul kulge
Mina kulge ämmale
Ja, ämm minul kagu
Mina kaggu. Kalewile,
~~Ja Kalew~~) Ja. Kalew minul, kulla
Minna kulla tamele,

10. Ja taamm, minul lehti
Mina lehti lamale
Ja lamas minul willa
Mina willa witigale
Witigas teeb mulle kuue
15 Neab punased nöörid peale,

Kahwa tähelpanemised ilmaöfft ja tähi päualtft.)

1.) Kui jõulu ja. Näri öö felged on, siis on hea noori loomi kaswatada
2.) Jõulu ööse riikiga ja näri ööse tulle jõega risti uste peale tetka Ja keik aga mulgu ja näaruattee ette risti puud panna et kurri waim sisse ei ja jell ööl peab kurri waim keima
3.) Ks. Näri päual kirikaft keikegene kottu saab ja keikki töö ristu lähutab sele töö jab sui keike ene walmis.
4.) Jõulu ja näri lauba ääsi jägga looma lauta uste alla ütes rauaasi panna et kurri waim lauta ei ja,

5.) Kui Päri õhtu õlled tuba tuaks
jüs wõtab peremes keike enne peen
täie õlga ja wiisgab wastu tooa lagge
kui asti palju lagge kinni jääb jüs
on jui hea wõlja kasw,

6.) Päri ööji õunes ene kuge laulus
kulatada lastes tuniku otjas mis
asja ja kuled kas kolinad wõimiwinad
wõi kuled laulus wõi kella häli ja
need jui jälle tähendawad

7.) Kui ene marti jäwa tuiskab läbi
aja jüs ei olle noori lomi hea kas=
watata jelle astal,

8.) Kui ene marti jäwa lomi känus
otjas on jüs on teise asta hea kaswaja
(kasw)

9.) Kui anni marti jäwal
jää peale astub jüs jõudus jõu jeal

10.) Kui künitla jäwal ilm jelge on
jüs on hea künitlii tekha jüs jaan
walged künitlai ja jel jäwal peab
peremehel, lomate jauks pool pöhkan
ollema, alles,

11.) Kirtt. Matise jäwa tuul puhuw
jüs peab juiwiga ja kedu wiiga jele
tulega kütima jüs siwad heasti
pehmese kui jel jäwal jaab jüs
on jui palju putugaid ja jeele jäwal
ei tohe ömetta jüs hõrgja ja kuesmiele
jel jäwal pörab emnatt hüss ja sarzu
teise küllo peale pesjas,

12.) Kui jõel martis maksa lähäb
ja marja jäwa aegus ehtaje, tulew
jüs on jui hea aaeg,

13.) Kui tõmise jäwal nii palju
jäwa jaistab et mees hobuse jelga
jaab jüs on jui hea ima aeg, ja
jel jäwal jüagse pool seapeal ärra ja
jeft jäwatt peab peremehel pool
lima alles aitas jalwes ollema,

14.) Wastla jäwa hommiku peab peremes
kolm argitäid jõnigu wälja wiima
lautatt jüs ei ole jeft lugu kas
wäel noores wõi wanas kus jõnigu
ja se jõnig anab põlule ästi ramen,

15.) Kui wastla päwal ~~kee~~ mis palju lund saab et õlle kõre kinni katab siis on sele järi hea wilja kasu,
16.) Wastla päwal jabad jeea jalad ära jäätud ja jalla kontis jäwad ära panto toapeale siis kasuwad jured jead. Sel päwal keiwad keik linnu laulmas siis kasuwad jüri head linnad ja, wastla päwa tulega jäwad linad maha külitud,
17.) Kui warti päwal puriskad rästas on siis kasuwad piggad linnad
18.) Kui Marja päwa öö, mõlemad jalad on siis tulep joae kewadi ja ja wõttab külm jüri wilja ärra,
19.) Kui pühja ehk hommiku tulega jabad kartulid maha pantud siis ei kasna heed
20.) Kui siga ene jüripääwa sopa ehk wee sees pöörleb siis paneb ta päraja jüri pääwa lauta põhku külma päe
21.) Kui koer rohtu jööb ja maas põkerdab siis tulep jahu ja kuita kokkutab siis tulep sa jahtu ja kõrmi,

22.) Kui warblased ja tihased pääwa hulku alla pugewad siis on warsti jahedus ja tuisku ja tormi tulemas,
23.) Ja marja päwa hommiku peab kõnet — puru ja lasta tupa tooma siis leiab jüri palju linu pesa siis, sel päwal keiwad naised iks iseteise juures marja punna joomes
24.) Hange karu aeg on 9. ööd ja päwa enne marja päwa, ja 9. ööd ja päwa peale marja päwa, siis on weel kolm päwa koera hangerantu siis wisatakse, kuum kibbi wette jeo on ilmad ja wesi lähwad joesse,
25.) Hingete aeg on 9, ööd ja päwa enne Mihkle päwa, kolm päwa nitawad heina hinged ja kolm päwa wõtabad loogu ja kolm päwa löigawad ja sel aeal ei tapeta kedagi looma,
26.) Hookas pead raju noores kuus ja risti tuuli lasse maha siis jeejaw kästi kaua ei mätane,

27.) Ja lehed jaud rain wannas kuus
jüs se seisab pästi kaua ei mätane
28.) Kui leima saad jäeb loosisse jõma
laaks, se on et ei sa ümerd mitte
puhtaks ene rüputud kui jõima lähe
jüs ei sa seal pere tuhtekud
mitte sele asta mehhele,
29.) Õuelu wimase jüttab on pääe jubba
kuke samu jäggem,
30.) Kui kangast noores kuus telge peale
haead jüs on ta sant täesma ja ei ole
sea katuda, aga wanas kuus tõmba
kakkeste ja on sea jõutes katuda,
31.) Kui kangast telge peale aead se pealg
mis wõlises on, se kimtse kaigas jüs
read sele õige kähku wälja tõmama ka
kangas jeiba ülal on, ja kaiga katusele
wisgama jüs saab kangas rutu kuiuda
32.) Kui kanga kärimise aeges teise perese
lähtäd jüs read seral maksa rabutama
riieteseft, se anab jüs jätgu,
33.) Kui teise käest lamaste rauti wõtad

Lamid nüüta oma kätte jüs ei tohte
muitu tagasi wiia kui rauad ära te
sees read natuge wilu olema, jüs kui
seda ei ole jüs lamad õntawad ehk
jurewad ära ja ei kaswata willa,
34.) Kari ööst read lamaste kauta uuse
alla kari lapja kintsu panema jüs
toowad lamad kakskuu tallu,
35.) Kui esimest korda metsa ei namale
lähäd jüs wõtta leja kotti sinu,
joneli metsas lähti jüs on libal jätk
jurres ja tüe lähäb rutte ettasi,
36.) Kui leiba ahjust wälja wotad jüs
read esitti kolm sutäd ära jõma jüs
on leibal jätk jures ja teine ei ja
leiba jätku ära wõtta
37.) Kui lehma piim wenib on nisutud
jüs tee kolmest jugust jakkust nõkes
puust ja tee wasak kääe nimetsa
jõrmega kolm augu sisse ja sina pane
jola teri ja õppenalgsele lehma kaswu
kui ja lauta lähäd ööst kisti ja nurkseb
jüs anna sele le kisk enne,

Ja ühtekoja ristitee. Sõrmega real
jüs rühkeja se puid ära ja ana
lehmate. Kätte jgga ühtele kolm juua
tähi jüs on piim narsti terve,
38.) Kui enne jüri päva müristab
jüs tuleb külm kewadi,
39.) Kui jäwal rattas ümber on jüs tuleb
sattu tuiu ja tormi
40.) Kui päge pilwe loja läkäb jüs
tuleb sadu aga kui selgeste loja läkäb
jüs tuleb kuiwa ilma,
41.) Kui waga ilmaga mets sohiseb jüs
lähwad ilmad jutale, külma järele
42.) Kui kuked laulles ühtamagama
lähwad jüs lähwad ilmad teisele,
43.) Kui jaeapõhe, võlleb jüs lähwad
ilmad jutbale, talwel,
44.) Kui tulle nistel põksu lööb jüs
tuleb külma, talwel,
45.) Kui wanas kuus kuuse oksad, nuj
otjatt mata tuleb, jüs läkäb lumi
teises wannas kuus ära,

46.) Kui Näri koniku, warbe juua
selgeste nähkä on jis tuleb juiajäju müristamu
47.) Kui kuredja metsanes jügise kõrgeste
lintawad kui naad ära läkwad
jüs tuleb jügab talwe, lumee peale,
48.) Kui löör kõrgeste lintab ja kaua ütal
kõrges taewa all, laulab jüs tulleb
jui illus illm,
49.) Kui päsujaed jui matalalt mööda maad
lintawad jüs tulleb wihma
50.) Kui jüga tabad ja jeea saab õhuke ja
kitjas on, jüs on matal talwe aga on
jur ja laisap jüs on jügab talwe lumett,
51.) Kui oraje ukseeas on jüs ei wõi
Marja päwast enam tuli tõsa
üleje wõtta, sest jüs kuiwab oraje ära
52.) Kui enne marja päwa nii palju
jula on et lärg räsla alt juua jab
jüs ei ja päraft marja päwa kuge juua,
53.) Kui kuku lind juuära petab jüs
olled jele juui aiglane, wana inimeste jut
kui on hulla kuguline aga weel kuhem
on hopuse warja, kui se joo ära petab,

54.) Kui mettajaft ennu taoma lähäd
jüs peab kuhja peal ja peal mettja
poole wiskama ja üttlema nälg mettja
jüs ei tulle ennate tilmaskiputus,
55.) Kui kuhja ära tood jüs peab
kuhja labba aadja otjad kuhja orgi
ümer püsti panema jüs kaswab
sinni nii pikkrohke kui otjadon
56.) Kui lehmad täid kalal on jüs
wõtta ühtekja täid ja panne sinna
kus õmes jühtuge kokkon kus
jõnig peal on ja jõnigu all jätson
muhgus ja jüs waeuta wasaks
jalla ranaga kolm korta ja ajan
jõnig jälle peale jüs katuwad ära
57.) Kui inimesel täid ehk jalatsi
talal on jüs wõtta ühtekja täid
laffe põhelga puuljüse põhatjepo
pole külgi ukertiga aug jüsse ja pan
need täid sinna jüsse ja tee wastokja
põhelga puuft pennectte, jüs
katuwad jõnelt ära,

58.) Kui kewadi wastu, päwa aiad wirwenta
wad, ehk sinawad ja konad ühta karjmad,
jüs on warsti peab rääme jakki loota,
59.) Kui, üks ehk kaks nädalid enne
jüri päwa, ja üks ehk kaks nädalid
peale jüri päwa esimene kaste
maas on, jüs saab rukkid löigata
üks ehk kaks nädalid enne jagubi
päwa, ja üks ehk kaks nädalid peale
jagubi päwa, selle wahe sees saab
jüs natatatuu ja jgga tähtäl täide,
60.) Kui jnnimesel wistrad ehk maahu
talal on jüs wõtta soola, ja ühekjad jugu
wilja terri ja kaabi õppe wahed sinna
peale ja jüs äeru selega neid ja
sullida kolm korta peale, jüs mine
nist tee peale ja wisga ülle wasagu
ülla ja ütle jüs, kuste olete tulnud
sinna minge, aga se peab sündima
(alla) neljapäwa ohta) jeon wana kuu
wimane, neljapäwa ohta, jüs katute
jonelt wistrad ära külest,

61.) Kui wasag silm kikkeleb siis saad nuuda, aga kui param silm kikkeleb siis saad naerda ja röömus olla,
62.) Kui Kõrwad kiselewad siis tulleb tuuld ja tormi,
63.) Kui peenpesja kikkeleb siis saad rahha
64.) Kui konna kuhu kewadi sügawas wees siis tuleb joe ja kaib suui kui konakuhu äres ja matala wees on siis tuleb märg ja wesine suui,
65.) Kui ämblikud palju wõrgu kiwad siis tähendab se ilusad ilma,
66.) Kui sügise rohkeste. umalaid on saada siis tuleb külm ja sugab talwe,
67.) Kui wäike lapsi (kentud on) se on seest aige, köhd läbi jookseb, siis pesse lusikad ja wanad ära ja leba nuga, ja. aea se wesi kolm korda läbi ratta rummu, ja kolm korda wastuskja läbi lauda, ja siis saab selle weega last wikkeltud, ja wõib iggaks tooa nurgaks purru suitseta selega, laps siis on wärsti terwe

68.) Rahelised jõulud walged liha weted, pühad
69.) Warane müristamine, hiline nälg
70.) Otrad mätase ja rugid tuhga, nülida
71.) Pätaspõimal päted ikked mustad mõlemad
72.) Kes kobigad ei karja ega seenubad ei jaa.
73.) Kele leiba sööb sele laulu laula,
74.) Üks teeca jõber on änam kui ükskja jugulosst,
75.) Ämmi ei ana uttata kube magamine walged särgi,
76.) Aora issi enast kiida naist laste teised ennast kitta oma kitus aigsest,
77.) Iggas peres issi moodi iggas talus issi taar, igga tarit issi maig,
78.) Ei sada aastad parantamis rigitud saab tuniga,
79.) Hea perenaine wõtab leiba akjusst nälja ja paneb kolm korda weelpeale, aga kurri perenaene lööb põnnu pihta,
80.) Kui kewadi warane kärnal on siis ei ja sügise õuni magaga kirstu salata
81.) Kui lõõa situb siis lõõa ~~tuulab~~ löikab)

82.) Ärra saja aeg enne jani otre kitta
sest ega ja neid orgeid ei niita,
83.) Kui pastel kui acab sind atra talba
taguma jüs jüri kui acab sind
põlald pakkama, se on külm,
84.) Kui käed kimasmugist janiz jõnigut-
sed on jüs on jun körwani raswane,
85.) Narri põltes üks kard põldnarid
sind üksja korda wastes,
86.) Ükskja last mahuwad ükskisja
põue aga wimadi ei mahhu üksjisja
ükskja labse põue,
87.) Warja watatakse märatt ja tuntard
tuntakse ematt,
88.) Tehtud leib jüagse ja kasjund labs
leitakse, kottu labs kulsam ja akkas
tagga ausam,
89.) Oma eite põlend koruge on parem,
kui wäera wõileib,
90.) Wana witsa wõjutt peatt aga ärra
minne palgi murtma,
91.) Kes wirga willa ärra jõõb kui laisga
maa peal ei oleks,

92.) Aea koera, koer aeab ändaj ja ännd
aeab, änna ottja,
93.) Sitse kanab jüdi aga ellet polle
elmidski kaelas,
94. Roktu uks on laai sisse minna agga
kitsas wälja tulla,
95.) Aasta kuu päwa ene õhtud ega
norikud enne aastad,
96.) Kuutas känd nenda wõõsu
97.) Ega käbi ei kugu känuss kaugele,
98.) Kiline talwe kiline newadi,
99.) Kuutas mette üüsad nenda wastu
kostab,
100.) Kes koera saba kehetab kui
ta isi ei kehheda,
101.) Kes teisele augu kaewab se
isse sisse langeb,
102.) Mis ja tüija kotti püsti aeab
kui ta ei seisa,
103.) Kui kaes kotta käind on
sis on hirel aa ellu,
104.) ~~Kuutas mette üüsad nenda wastu~~
~~kostab~~

104.) Kutas küllid nenda salõskus,
105.) Kõig ei ole sõma sarnad ega keig
ei olle sama sarnad,
106.) Keik ei olle kuld mis ilgab waid
seal on mulda ka sees,
107.) Kutas kanig nenda imig,
108.) Rigga aigus, ja naese õlud on
kulsad mõlemad ilmas,
109.) Mees petakse sõnast ja ärga
sarnest ja kõpes ohjast,
110.) Warane wares püüeb naga aga
hiline kahutab tühes, ales)
111.) Ega magaja käsi sukku rood ei jusse,
112.) Suga tee sure lina nealmis, aga
käed käsnad sed ei tee kõrbse pesagi,
113.) Kui ja wina wõtad es sinene sua-
tais kähäb rohuks teine ~~rohuks~~ aga
kolmas se kähäb kuratile
seon sõna sakatus,
114.) Fotikul on satajani kärgi aga kui
targaks saab sõlle ütlegi,
115.) Hea naene on maea kuuk aga
pahha naene on, ärga tuug,

116.) Kes kingitud kõpuse sukku wadab,
117.) Parem jõol muna kuistühhe koor,
118.) Kele jalg kergadab selle keel, nihatab,
119.) Parem kord, sanctus engkui wõlwarbus
120.) Sühhe toob tüli naese, ja
ätta aeab ärja skaese,
121.) Oma silm on keike asja kunigas
122.) Waras punib sõnis wastu kui ta
saab wällase tõmatud,
123.) Waras jätab warna seina aga ei
tulli ei jätta ketagi,
124.) Ei eea tulle ükeli paali ükski
wai tulleb kahelt poli seest üks ehk teine
käsi peseb ikka teist
125.) Parem on wana tais leeni, rahuga
ära sija kui katla tais sudi, rüüga
126.) Ema annab, lapsele kuul, rinna
sukku aga ei panne meelimitte pähä
127.) Kui naene ihnuse käest lainama
lähäb, se on nii samu kea kui, lamas
lähäb nähtä käest wälla sama,
128.) Laiskus on kuratipeea padi,

129.) Lapse nälg ja koera külm ja oo[illegible]
130.) Pöl on viha juur aga magus willi
131.) Kes töö[illegible] taga ei aca ja[illegible] aeab töö, taga
132.) Kuidas liikad nenda tahab kuitas,
tõmbad nenda tuleb,
133.) Ilu ei panda paiasse kaunis ei
kaneta kattlasse
134.) Korja õigel aeal jüs oofust tada, aeal
135.) Kes illus peab leeni ketab,
136.) Enam waewa ähtsijal kui wälja pürgijal
137.) Kuidas käji teeb nõnda kael kenab,
138.) Õige õlma ei tahka ükski kinni
egga waga werri ei wäärise
139.) Parem on auga jura kui äbiga, elada
140.) Iga üks on oma õnne sepp,
141.) Jumi on jüdame mööt,
142.) Enam teharse nõuga kui jõuga
143.) Parem on koida kui pärast hõigata,
144.) Kui ja keikete mele pärast takkaa
olla jüs ei jagi maapeal elada
145.) Inimene oppib jenis kui tajelaby
146.) Töö kitab meest aga mitte
mees töö.

147.) ~~Jumon jüdame mööt,~~
147.) Üks patt wargale aga üheksa
" taggas acajale,
148.) Onnetus ei kei nööda kiiva ega
käida kauta, waid mõta ennimisi
149.) Kes head otsib se paremad leiab
150.) Ühtesa, ametüdaga kümnes nälgi

Palun jüs andeka tähendus, P. H.,
olge jüs nenda head ja wõtke se
näbutäis wana warra wastu ja
watage kasta on kolplik seft nenda
ollen ma neid reaxeft, jaxuhi kihelgona
rahna seuest kirjutand. Olen teie
kirjad wälte saand ja tänan teid
jütamlikult kui meel ellu ja
terwist on jüs tahtan teile weel
korjata, kui ma wälilä aga mahti ja
aega saan ja kui se korjamises aga
seda wäärt on, seft meie kihelgonitas on
wana wara mõnes kohtas külad weeb
jatawad, aga korjajaid on wähä alles,

Nimeta mis teie aulix olnud 24 aastat
enne, tealistajate et ikka üks omaette
illetse ammetis siis oman mina omaette
Saani, poeg) Hendrik, Lusik, sündinud
1861. aastal, Enge mõisas, praegune koht
Halinga valla, Wanna anni talluse
Walistre küla, 8) ametis olen Allen
Halinga, Mõisas. Karnalis, kolinõuetes
olen sanud kohalikes nalla kolis
Peäle rohkem olen wana warra sanud
Halinga walost, keik tähtsam wana
laulusi saan, Walistre küllast
ühhe leese naese, Leenu. Pärtlinäest
nimelt, 35 laulu tuisi olen ühhe seal
ja teise teale sanud, Muud isi-
äralikku ei tulnud korjamise juu-
kettagi ette, nenda palju on et woana
arstimise egga rasitsemise pärru e
tahha kaasti kegi ütelda saatmad
et ei teeä miss ja nentega tegema
hakad, 9) ongaklikuld

H. Lusik, Halinga mõisas

Jak. 1. Mail 1889

pag. 870.

pag. 971.

pas. 972

(IIX). pas. 973.

Ükstejätkümnes anne vana wara.

Korjamud Koolitaja:

Saadud 10. Juulil 1891. M. Reimann Pärnumaalt Jacobi Kihelkonnast Pörawere wallast.

Wana uus. 4punkti.

1. Kui noki noore kuu jees tärkab kewadel, jus tules hea rohu aeg. Tasub ka aga wana kuu jees, jus jõlo mitte jell aastal head heina koolust.
2. Kui külm konna kuds ära wõtab, jus wõtab ka ka nuki õie ära, s.o. Kui konna kudemise aegas külm on, jus on ka nuki õitsemise aegas külm.
3. Perenaene peab ikka külaelistega / jus õlla aspe äimulistega / selleks joma, kui ka mitte jõogijõn ei oleks, - jus jõgi wõeb kambab.
4. Kui kirikus kella walamaks, jus kõrge jella ülle jut wäljas, jõld muidu ei kõla kell mitte kaasta. Näituseks: On Jacobi kirikus kellwara, jus saab tellitud Chos Kuuast uus kell walada. Olgu jus

jes. 974

Küll, et Kell Kaarjel maalaiwa, siis K
seab Jacobi Kindlawõrd Rahwa kaitsi
palju Kellaga kõnelema, kui mis Kell
ka seab saama.

5, Piiramaa valla maakimees (vasak) Kõnelab, et mõ
inimestel olla näitajate vaim kaitsja
et Kui kohus Tõnale on ka 25 koopi ri
määranud, ja teised koobid kuigamaale
kättle lugenud, siiski ta mitte nukma
ega oigama ei olla kakanud. Nüü
aga oleksanud teda üks aneki nend, e
näitajatel kõrval seab wiiwa kimp en
lõunist 3 Korda pakema jala alt läk
tõmmatud saama. Siis mäjuda.

6, Kui Kõnes Küdinõdal vana kuu ja
saabub, siis tuleb sel aastal vaen
noku kasuu aeg.

7. Kui Maarja pääwa lauspäewa õõse
uli kõwa külm on, et vana muna
lõhki lööb, siis tuleb kea aastal.

8, Kui Okaliste pääwal näpaljuga
lund tuleb, et õle kõwa ära kak
siis tuleb kea aastal.

jes. 975.

9, Kui jõulu wenna pääwal näpalja
pääwa paistab, et sõle aga jões rõõmsik
kobuse jälga näib näpata, siis tuleb
leiba sõle pääwani kuiw aasta. Wõelpakem
lugu on siis, kui rohkem pääwa paistab
10 Ules Okaliste pääwal näeline, se
näeb suwel palju usa.
11, Kui Okaliste pääwal lund sajab,
siis on suwel palju kõrsikid loota.
12 Kui Kewadel esimest kõrd merepoolt
müristab, siis on sel suwel palju usa.
Õst müristamine kohutab usside
angerad mereõt maale, kes maal
muidugi — mayu aastawasitlel — usside
ehtid muudawad. Tähtis aga, et
ofi ümber päärdeid õhku tuleb, siis
on suwel wäga usa, õst et naad
ehwõe müristamise wegaa meeda
põgeresiwad, ja päal angerate tõrs
jäiwad.
13, Kui enne Maarja pääwa müristab,
siis tuleb külm kewade.

pag. 976.

14 Peale wihtlemist ei toki mitte Kõikeraid Kuiga filmi pahkida. Jõõt jõis pühid Kõik jüna palagõõt ära.

1. Wana pagan ömajõel.

Wana pagan palunud Kord Kuiugil Tal[lin]n end ömajõele wõtta. Wõetud jõis pa[ra]t. Wanapagan kõllitnud, et Talle nüüd[i]ne Kohta jaaks jutkatud, Kus ta mit[te] Kuke laulu ei kuulnu. Peremees näinud, et wanapagaral kaud[as] jõudnud ja Kakanud neid ameel[di]kimustama. Peremees toonud jõis üks õõne jaun jaaKu tuppa ja käskend tanud, et jõ käigu wairjem Kohta ka[ka]laulu eõõt ongi. Wanakjugenud wanapagan paKu jõisse, ja jõe mees löönud Kärmesto Kummagi otsa ellu jõhlaKa jaugõõt jaunud. Jõis Kütnud ahju keaste Kuumaks ja [ka]Kanud jaaKu tükkis wanapaga[ni] ja ahju, Kus ta waene nelikse jurma jõis jaanud.

pag. 977.

2. Kiwikikk, wõi Kiiskarjane.

Kiwikikk läänud ka ärakorda Kuiugile Karjatsiks ja nimelt Kiiskarjaseks. Aga Talle jutkunud läiga Kuni pere-naene olema, Kes teda enam perenud, Kui jüna annud. Kord tulnud õnnetus, et weel Kiiskid ära raugtanud. Wali perenaene perenud teda jõis jälle Karjaste ja jaat-nud Kiiskjõ ohjima. Weel läänini ei õõ ta Kiiskjõ üles leidnud, waid ohi neid [s]waket pidamata ühe aja teda ohjaat läbi lennates ja iõ Kaebab ta: Kiiu, Kiiu, jõõ, jõõ.

3. Rehepapjõ wõima Kelgis.

Kord tulnud Keegi wõeras mees ühte mõisa rehte ja palunud ömaja. Rehepaap wabanda-nud ennaõõ jellega, et Kubjas jõõ ei jõlle-da, Kui wõeraid rehte ömajale wõetaõõ. Lahke wõeras ei jõõ palumiõõt järele jätnud, waid Kakanud hommiku-eine, Kui Kubjas tules, teele minna. Rehepaap Kaitnud jõis wõera jõuri ja wõtnud ömajale. Warsi Kakanud wõeras rehepappi Kõõõ Kuttuma. Enne rehepaap

aas 978.

Kulp eshte vasta seisnud, siuski asturud ta viem
võeraga kokku. Kui rehepaps ära wajinud, s
wõtnud wõeras kedra kuhila ja soitnud
üsna õhu kees, nüüd et rehepapi pajatamine
saanud piiriku kõrnile ollas maha kaiast
Niimaks jõudnud naad üks mõisa viina
Keldrisse, Kus võeras rehepapile viina
jakkunud. Rehepap soab aga viinajäl
mitte vasta wõtnud, Selle pärast saka
nud ennast nõeras, läinud wäija j
jätnud rehepapi Keldrisse wangi.

4. Annamõisa Tondid.

Siin jaoabi Kikerkonsas Sõrawere Anna
naisas magamud üks rehepap üks tüdruk
kehes. Rehepap pannud sum reke ukse taka,
tund soamille lakki ei ajaks. Sun kukkunu
aga ikka ukse lõugant maha, ehk soap
seda juba viis korda ol' säädnud. Siimes
pärast jaoasnud soap wiimaks rehep
ära. Tüdruk aga, Kes märkja julgu
olnud jäänud paigale. Warsi tulnud üks
Lõuri ukse pilu kaudu sisse ja soal ajanud padja
jakku tuppa, Kes tantsima hakkanud
Kunas Lõuri lakki läinud. Tuppa läi

aas 979.

soale soadud sotti, mille soost sakjad wakete
vahel silmi käinud kaotmas. Ka tüdrukul
läinud õnneks kord oma sima soti wee-
kaugu nõustada, millest ja järeldus olnud
et tüdruk nüüd näinud: kuha olnud
läis kuradisi; aga mille sarsju, Kes kuke
laulu aegas jälle ära sadunud.

Kaks wana sõna:

1, Ükssi on hea elada, aga kahekesi soasem
magada.

2, Wahest tehakse kohuse sõnna, kus mitte
sõbi waiagi valmis, — ehk wahest tehakse
häty sõnna, kus mitte sõgagi ei ole/

Mõistatused.

1, Karu magab, ioga karwa vahel
hingab. — Kõnis.

2, Kaks karu wastamisi — Wõlla kaadsid.

3, Kumm all ja kumm soal, kulla tõkk
keskel. — Wõi kõrbid.

4, Tamme kõdaga ei matsane ial kaevous. Keel.

5, Sõli nõtkest kuhjaud ükstõista sotti. — Lehma nipsu.

6, Üks tamm 12 aru, igaus aru soal nelja soga,
igaus soas 7 muna. — Aasta.

7, Kumm all, Kumm seal, Kullerkupp Rakkep. —
Wai Karjo. —

8, Liepaal, laoppaal, jaal jaare jus mun
— Lund —

9, Kalli ilma kaaneta — Jarje. —

10, Kuinna laiune ja kuinna pikkune, aga ka
mitte 10 jaani kõrgi ei tõmba paizaste ära. —
— Kaew, ehk aun. —

11, Kui võtad, jus täuse, Kui lisad, jus wajub
Lapse Kätki hääl. —

12,

Armulatud õpetaja herra J. Hurt!

Ma laadan Teie juures Teid, oma seltsi
Viit Jacobi kihelkonnast siin maal
on meil efimine nikk vaene vaese jaan
10 efinikt viisin olid Karjas kihelkonna
waranduses. Praegune nikk on aga päris
sit / local / varandus. Kui ma kaugelt al
jus laaksin ma ka Tõhivet järwe Jaa
Kuulutusi. Siin olen ma aga nõu just
selle meie elu kohta lähedalt isiku jut
ned. Ja on meie maadsi waldus kaisi
elanud. Sema Kuulutused on wõned liig
politikalised, milledega Sõdawahtei
on ümber käia. Sulged mõistatused on
nii laitjad ja mõttetu, et nist ei maksa ja
gi, on nee aga matersjaalig a pgatu

Põrawere 21 Juuni 1891. Jenrit. Ad Reimann
Põrawere Koolitaja.

jaar 984.

jaar 985.